

ადმინისტრია

ახალგაზრდა მწერლები

94

1953

თბილისი

გაერთიანებული

საბჭოთა მწერალი

ქართული საზოგადოება
გეოგრაფიკა

ეროვნული საკითხიკრთ
ბიბლიოთეკა

ადმანახი

ახალგაზრდა მწერლები

14101

1953

თბილისი
ბავთმეცუელოგა

საბჭოთა მწერალი

ეროვნული საპენიონარო
გრაფიკული

სარქაძის კოლეგია

გიორგი ლეონიძე
იოსებ ნონეშვილი
გიორგი შატერაშვილი
შალვა აფხაიძე
ნოდარ გურეშიძე

Альманах молодых писателей. (На грузинском языке). Изд-во „Сაბჭოთა მკერალი“,
Плехановский просп. 181, Тбилиси 1953. Типография Изд-ва „Сაბჭოთა მკერალი“.

გამ-ბის რედაქტორი თ. შავიშვილი, მხატვარი ლ. ქუთათელაძე, ტექნოლოგიური შ. დე-
მეტრაძე. გადაეცა წარმოებას 13. IV. 1953 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 14. X. 1953 წ.
ანაწილების ზომა $7 \times 11,25$, ქაღალდის ზომა 70×108 ¹/₁₆, სააღრიცხვო-საგამომცემლო ფ.
რაოდენობა 20,18 საავტორო ფ. რაოდენობა 19,43 ტირაჟი 5000, შეკვეთის № 542, უფ 13133

გამ-ბა „საბჭოთა მწერალის“ სტამბა, თბილისი, პლუზანოვის, 181.

ეროვნული საზღვარსარსო
ზოგადიოთეკა

პ რ ე ზ ი ა

აკაკი გენაძე

მისი სიხოცხლა

ჩემო ქვეყანავ, შეიმშრალე მწუხარე თვალი,
შენც კარგად იცი, რომ ცრემლები არ უყვარს სტალინს.
უყვარს ფოლადი და ქვეყანა ფოლადის მსგავსი,
რომელიც ცეცხლში კი არ იწვის, იწრთობა უფრო.
მაშ, წინ, გულმტკიცედ ლენინის და სტალინის გზითა,
მიჰყევ ფეხდაფეხ კომუნიზმის სინათლეს უჭრობს.
აბა, ვინა თქვა, გათავდაო სიცოცხლე მისი,
მას როდი ჰქონდა სიცოცხლე ერთი,
აბა, ვინა თქვა, დაუშრაო ძარღვებში სისხლი,
აბა, ვინა თქვა, შეჩერდაო ზვირთები თერგის?
მითხარით, ვინ თქვა, მზე დასწვაო ხანძართა აღმა,
და თუ ვინმემ თქვა, ეს იცოდეთ, წამოსცდა, ალბათ.
არა, არ მჯერა! არ ჩამქრალა მისი თვალები,
უკვდავებას ხომ არა აქვს ბოლო;
მას წინ მრავალი საუკუნე აქვს გასავლელი
და იგი ახლა, როგორც მგზავრი, ისვენებს მხოლოდ.
აი გახედეთ, არ გამხმარან ბალებში ხენი,
აი გახედეთ, მთებს ალვიძებს მდინარე რბენით.
აი გახედეთ, უდაბნოში სიცოცხლე ჩნდება,
აი გახედეთ, სუნთქვას უფრო უმატეს მთებმა.
და თუკი ცოცხლობს ხე, ქვეყანა, მიწა და კაცი,
თუ მზე დასცქერის დედამიწას სიცოცხლის თვლით,
თუ გულჩაუმქრალ ქვეყანაზე სიცოცხლე დადის,
ვინ დაიჯერებს, რომ შეუწყდა სიცოცხლე სტალინს.
თუკი ჩვენ ვცოცხლობთ,
და თუ სუნთქავს სიცოცხლე ველად,
ვინ თქვას, სიცოცხლე შეუწყდაო სიცოცხლის ბელადს.

ქვეყნის სიცოცხლე,
მზის სიცოცხლე,
ხალხის სიცოცხლე
და მზის ქვეშ სუნთქვა მთისა და ბარის—
ეს ხომ მისი სიცოცხლეც არის.
თუკი ქვეყანა მომავლისკენ მიდის და მიდის,
მომავალი ხომ სტალინისგან კარგახსნილია.
ქვეყნის სიცოცხლე და სტალინის სიცოცხლე დიდი
ერთია,
ერთი,
და მარადქამს ერთად ივლიან.

6 მარტი, 1953 წ.

სვალინ—მსოფლიოს გელადო!

დღეს პოეტმა რომ ვერ ნახოს შენი რითმა,
შენს სახელს რომ ვერაფერი შეუვრთმოს,
იამაყოს ამის შემდეგ მაშინ რით მან,
თუ ლექსებში არ იქნება შენი სიტბო?!
ხალხის გული,

ხალხის აზრი,

ხალხის სუნთქვა,

ხალხის სიტყვა —

აი რაა შენი რითმა!..

და თუ ლექსში ამ რითმებმა

ვერ იპოვეს მყუდრო ბინა,

თუ ლექსი არ გაანათა

ამ ბრწყინვალე მარგალიტმა, —

მაშ ამაზე უკეთესი

რა იპოვოს

და რა ჩასვას

ლექსში

ჩემმა სამმა თითმა?!

დღეს პოეტმა რომ ვერ ნახოს შენი რითმა,

შენს სახელს რომ ვერაფერი შეუვრთმოს,

იამაყოს ამის შემდეგ მაშინ რით მან,

თუ ლექსებში არ იქნება შენი სიტბო?!
—

სამგორის ზირიუები

დაისტვინა ტოროლამა განთიადის მახარობლად,

სიხარული ვერ დამალა მცენარეთა სამყაროშიც.

ტირიფები მეძახიან ჩვენი ლელის გაღმდიდანა,

სიხარულმა ამაფეთქა, სიხარულმა აღმიტანა...

— ვისუნთქო და ვილორძინო წყაროიან, ბორცვიანა,

— გავიჟღინთო დედამიწით, სულიანა, ხორციანა...

მინიერი ალმაუკანა

დილის ცვარი ქალაკოდას შერჩენია ქარვასავით,
სიმინდების გასაპარსად მოშრილებს ქარვარსამი.
ჩინებულად შეუნახავს მოკურდღლავე ყანა გლედიჩს,
ქარქვეტებში გარბის ქარი ულვაშების წანაგლეჯით...
სიხარულმა აღმიტაცა — მომანდომა თამაშობა,
სიხარულმა გამაბრუა და... ეს ლექსიც ამან შობა...

ჩუ!..

მარცვალმა სიმინდისამ

დაიძახა უცებ — „ქიტა!“

დაიძახა და... ამოძვრა

მოყვითალო ფუჩიჩიდან...

სიხარულმა აღმიტაცა — მომანდომა თამაშობა,

სიხარულმა გამაბრუა და ეს ლექსიც ამან შობა...

არგვეთის წვიმა

ჩვენს აივანზე მერცხალი გალობს;
ყმაწვილს მწყურია მერცხლის აღერსი...
ცა იყოს თითქოს მართალი კალო,—
როგორც ხორბალი,—კევრის ნალექი,
წვეთები წვიმის
სცვივა
ციდანა.

სველდება ველი გადაცელილი...
გზედავ სიმინდის დაულვაშებას...
გადაათეთრა მშვიდად წერილი,
გამოიტანა „ზალიდან“ სკამი,—
დაჯდა,
ცხამისკენ გაექცა თვალი
და...
გააბოლა ბაბუაჩემმა.

ლეღვის ფოთლებზე თქარუნებს წვიმა,
წაბლის იატაკს მერცხალი დამზერს...
ჩემს პატარა დას ცრემლები სცვივა,—
ვზივარ ბაბუას საყვარელ სკამზე.

სასაფლაოზე—ლაშურის გაღმა—
მარხია ჩვენი ბაბუა ახლა.

ჟუჟუნა წვიმა იკარებს უცებ,

აღფრთოვანდება უეცრად ყველა....
სხვადასხვა ფერის
სხვადასხვა ბუზებს
დაედევნება მერცხალი ველად.

— ირბინე! —
უხმოდ გეძახის ველი,
— იფრინე! —
უხმოდ გეძახის ზეცა...
ფრინველებივით გალობენ ხენი...
დიდება მიწას!
დიდება მზესა!

რ ე ს თ ა ვ ე ლ ი

ტყე-ტყე მიდის... ტყე-ტყე მიდის... ინდი მინდი ფერად შინდი...
იმღერს ლექსთა საბრალოთა... მიდის... მიდის...

ტყე-ტყე მიდის... ტყე-ტყე მიდის... ინდი მინდი ფერად შინდი.
ქენება ტურფა საბაღნარო, სწყდება ზეცას მეტეორი...
მოზაირე არა ჰქვია, თუ სადმე თქვას ერთი, ორი!..

ერთი,
ორი...

და იცვლება საუკუნე საუკუნით...

მაინც მღერის,
მაინც სტირის,

ვით სტიროდა გული...

ტყე-ტყე მიდის... ტყე-ტყე მიდის... ინდი მინდი ფერად შინდი...
იმღერს ლექსთა საბრალოთა... მიდის... მიდის...

— ღმერთო ერთო!

— ღმერთო ერთო!

თრთის სხეული, თრთის ბაგენი,
რუსნი,

სპარსნი,

მოფრანგენი

ისმენდიან, — გაჰკვირდიან... რა ატირდის, — ატირდიან...

— რა პატარა ქვეყნიდანა... — რა დილია!

ტყე-ტყე მიდის... ტყე-ტყე მიდის... ინდი მინდი ფერად შინდი...

ეროვნული საკრებულო

გიგლიშვილი

ნაზი კიდასონია

აგარიდან აბისამდე

ქართლის გზაზე გავიზარდე, სველ ჯეჯილებს ვეჭიდები,
აგარიდან აბისამდე მომძახიან მწყერჩიტები;
აგარიდან აბისამდე ხოდაბუნი ხალიანი.
რა სოფელიც გავიარე შრომა ვნახე ხევიანი.

ქვენა ქარი მაყრის სიცილს, ალვიანი უკან დგება,
შაქშაქეთთან წყარო ვიცი — გლეხიკაცის უკვდავება,
ღელის პირად იელვებენ ანწლები და იელები,
მზეზე აღრე წამომდგარან კოლმეურნე ფციელები.

ქადრის ფურცელს ვიფენ გულზე, სულ სხვა არის ჩემი ფუძე-
სადაც შენი მადლით ვთბები, ჩემო ბები,
გამოვტოპე ფრონის წყალი და საყვარელს მოგისწარი.
ქართლის გზაზე გავიზარდე, სველ ჯეჯილებს ვეჭიდები,
აგარიდან აბისამდე მომძახოდნენ მწყერჩიტები.

ყვავილების მაყარი ვარ

მთვარე როცა მიიღევა,
ვარსკვლავ გადანაყარი ვარ.
დამპატიქეს გვირილებმა,
ყვავილების მაყარი ვარ,
ყვავილების მაყარი ვარ
და ყველაზე მაღალი ვარ.
ნიაფქარმა შეისვენა,
გადვიარე სერი-სერა.
შორი, გულისსაკლავები,
დამცინიან ვარსკვლავები,

რძისფერ ბილიკს ვათავებო,
ნამი მძივად ავკინძვეი,
შეიხსენით, თავთავებო,
ოქროსფერი საკინძენი.
გეფერებით ცეროდენებს,
განა უნდა გადაგქელოთ.
თქვენს ბარაქას ელოდება
ჩემი კარგი საქართველო,
ჯერ კი ნორჩი, სათუთები
სულს იდგამენ თავთუხები.
შრილა და გვალვიანო,
განი მიყავ, ალვიანო.
ყვავილების მაყარი ვარ
და ყველაზე მაღალი ვარ.
შორი, გულისსაკლავები
იცინიან ვარსკვლავები.

პაპის ნაამბოზი

პაპაჩემს, ასი წლის მოზუცს, ხიდისთავში ყოფნისას,
პატარა სოსოს სიმღერისათვის მოუსმენია.

ჩიბუხს დაბერტყავს პაპილო,
ამბის მოყოლას აპირობს.
— შე, მუხასავით მაგარო,
მარჯვენა ნაამაგარო,
წელან თუ კალოს უხვევდი,
ახლა მოკეცე მუხლები,
და გლენის გულით გამთბარი
დაიწყე ძველი ამბავი.
ასი მკათათვე დააგზნე,
ასჯერ შემოსდექ კალოზე,
მაგრამ სიცოცხლე ლამაზი
ეგ არი, ახლა დალოცე.
გახსოვს ქართლელი ჩაუქი,
ქართული ლხინის მოყვარე,
ხიდისთავს რთველში ჩაუხტი
იმ ხიდისთაველ მოყვარეს.
ამღერდი ეშხში მოსული,
ვინ გჯობდა — თითო-ოროლა,
მაგრამ გორიდან მოსული
ერთი პატარა ტოროლა,
ცაში რომ მერცხლებს შეემა
ჯულაანთ დედის ერთაი,
დადუმდი კაცი ვეება,
შეგვირცხვი კაცი, ღმერთმანი.

მას შემდეგ წელთა ფურცლები
ქარმა ფოთლებად წაიღო.
ბევრი ურმული წაიღო,
ბევრი გუთნური წაიღო,
მაგრამ ის სულ სხვა ხმა იყო,
მაგრამ ის სულ სხვა თქმა იყო,
რა იყო, მაინც რა იყო!

ნებაჲ მხოლოდ

ჩემი ბალი, ჩემი მხარე ნუშმა თეთრად გადანისლა.
ვარძიაში წამიყვანე, წყარო მასვე თამარისა.
ისევ ცვრიან ზოლზე დახვალ, სიმღერა ხარ, განა მგზავრი,
თმაქოჩორა ბიჭუნა ხარ წისკვილებში გასაგზავნი.
ღელისპირას ყანა ფეთქავს, სალამურად იღერები,
ნეტავ მხოლოდ ჩემზე გეთქვა სიჭაბუკის სიმღერები.

ნითალ მოქალაქე

როგორ მოხდა, როგორ იყო,
ძლივს დაჰქონდა სკოლის ჩანთა,
ერთი ციდა გოგო იყო,
მოედანზე როდი ჩანდა.

ნორჩი, როგორც ნაზი ყანა,
ცვარს რომ ელის ახალ-ახალს,
ბელადმა რომ აიყვანა,
მთელ ქვეყანას დაანახვა!

წამოვიდნენ ყვავილები,
ყვავილები კონა-კონა,
როცა სტალინს ჩაეკონა
ის პაწაწა კონდაკოვა.

ამ კარგ მკერდზე რომ გამთბარა,
დაულოცეთ გზა და ჩანთა.
მერე რა, რომ სულ პატარა
ყვავილებში ძლივსლა ჩანდა?

ქართული საპენიონო

საპენიონო

შოთა ნიშნიანიძე

იანიჩრული ბალადა

მოიბრხევა ხიშტების ტყე... ფარაჯები ხამის...

ერთი, ორი,

ერთი, ორი,

ერთი,

ორი,

სამი!

მოიბრხევა ფარაჯები... დროშების ტყე წივის,

ტანკის მძიმე მუხლუხივით მწკრივს მიჰყვება მწკრივი..

მზეა,

მაგრამ შავ ლულებში ჩარჩენილი ღამე

მიაქვთ თურქებს კორეაში...

ერთი,

ორი,

სამი!

მიაბიჯებს მწკრივში ჰასან ნაბოლარას მსგავსად,

უხალისო „მოხალისე“ ჯარისკაცი ჰასან,

წინ იანკი მიუძღვებათ, რეზინს ღეჟავს პირში,

გამოაჩენს მეჩხერ კბილებს ვაზნებივით მიჯრილს.

ვაზნებივით მიჯრილ კბილებს ასხლეტილი წამით

ტყვიებივით ცვივა სიტყვა:

ერთი,

ორი,

სამი!

იანკებმა თურქებს ფეხი დააჭირეს გულზე,

ნალად ბრწყინავს თურქის მთვარე მათი ჩეკმის ქუსლზე..

მიაბიჯებს მწკრივში ჰასან ნაბოლარას მსგავსად,

უხალისო „მოხალისე“ ჯარისკაცი ჰასან.

მას უბრძანეს: ხელისგულზე ატარებდეს კონდახს,

მას კი ხელი მიჩვეული გუთნის ტარზე ჰქონდა.

ჰასანს ობლად დარჩა ქოხი, ძლივს რომ იჭერს კრამიტს..

ქოხში დარჩა თოთო ბალდი

ერთი...

ორი...

სამი...

იანკის რა ენადღელება, რა წაუხდეს ამით,
იცის მხოლოდ ერთი, ორი,

ერთი,

ორი,

სამი!

უცხოელი რას გაიგებს ჯარისკაცის გლოვას —

— ველარ მოვალ სამშობლოში, ვერასოდეს მოვალ.

— როგორ არა, მოხვალ, მოხვალ,

გაზაფხულზე მოხვალ...

მოხვალ, მაგრამ შამბად მოხვალ,

ბალახებად მოხვალ;

მოხვალ, მაგრამ ბავშვებისთვის

შენ ობლობად მოხვალ,

უბედური დედისათვის

ვაი-ვიშად მოხვალ.

II

იქნებ ჩატყდა მიწის ქერქი, ან ცა ჩამოემხო, —

ზანზარით და მეხისტეხით ეხოს მოჰყვა ეხო.

ნალმი ხეებს ანახშირებს, ძირში თხრის და კეცავს,

ხის ფესვები ელგებივით ასკდებიან ზეცას.

აირია ფარაჯები... ნაბიჯების ჩქამი...

აღარ ისმის ერთი, ორი,

ერთი,

ორი,

სამი!...

— ეს ვინ მოდის, ეს ვის მოაქვს წყველა-კრულვის ხმები.

— ეს ქალია, იანკებმა რომ დაჰკიდეს თმებით,

(ალაჰ! შურისსაძიებლად ცოცხლდებიან მკვდრებიც!).

— თქვენს თვალებში ღამე იდგეს,

ავსებული შლამით.

თვალებს სვაფი გიკორტნიდეთ,

ვერ ძლებოდეს ჭამით.

ბნელში ცეცხლის ფუტკრებივით აზუზუნდა ტყვია,

კაცი კაცზე მოცელილი ჩალასავით ყრია.

ჰა, ჩაჩქანი რახარუხით გადაგორდა თხრილში.

იქნებ მთვარე ჩამოვარდა ჩამოგდების შიშით?

ეს ვინ გარბის თავშიშველი დამთხვეულის მსგავსად?

უხალისო „მოხალისე“ ჯარისკაცი პასან.

ჰა, იანკიც! შეუბოჰავს მავთულხლართთა სისქეს,

ცალი ფეხი სისხლმოსვრილი გაშვერია ცისკენ.

და შორეულ ჩიკაგოში დამზადებულ ლურსმნებს
მიუჭედავს თურქის მთვარე მისი ჩექმის ქუსლზე.
გაწყვეტილი მავთულხლართი მიიბრხევა მისკენ,
თითქოს ხელი მოკლულ ქალის დასაკაწრად იწევს.
გარბის ჰასან თავშიშველი დამთხვეულის მსგავსად,
უხალისო „მოხალისე“ საცოდავი ჰასან...
შებარბაცდა და ნელ-ნელა
თვალში ჩადგა ღამე...
და წაქცეულს ტყვია მოხვდა

ერთი...

ორი...

სამი...

ს ა მ ჭ ე ლ ო შ ი

უპ, როგორ სუნთქავს ეს საბერველი,
რა ფილტვები აქვს, თითქოს დევია...
სამჭედლოს გარეთ დგას თებერვალი,
შიგ კი აგვისტო შეუმწყვდევიან.

სამგორის ველზე პირველ მოსაველს
წელს აიღებენ სამგორელები.
სამჭედლოშიაც მისთვის მოზღვადა
გროვა თოხების, ნამგლის, ცელების.

მაგრამ ჯერ რა დროს გაზაფხულია,
(ზეავი ჩამოწვა ჯერ კიდევ გუშინ).
ფანჯარაში ჩანს ყინვის ლოლუა,
როგორც თებერვლის უძლური მუშტი.

— როდის გავმარგლოთ ყანა ნატიფი? —

თოხი თოხს კითხავს შეუსვენებლივ;

— როდის გვექნება პური სათიბი? —

ეკითხებიან ცელებს ცელები.

— როდის გვექნება ყანა სამკალი? —

თვალს გადაავლებს ნამგალს ნამგალი.

კითხვის ნიშნებად დგანან ნამგლები.

ჯესოეთის ქრონიკები

ჰა, თავისუფლების მაღალი ძეგლი,
კვერთხით რომ ეხება ვარსკვლავთა მტევნებს;
მაგრამ რა ხანია მეორე ხელიც
მას ააწვეინეს და დაატყვევეს.

შეჰქმნა ამერიკამ მსოფლიოს ზოოპარკი
და გალიაში ჰყავს ირანის ლომი;
ირანის მიწებსაც ის ხიშტით მომარგლის,
თუ ატყდა საზარი ომი.

დღეს ყურანს ცოტა ჰყავს მორწმუნე მოლები,
ატომს კი ბევრი ჰყავს შეშლილი მოლა.
ო, მათი სიტყვები — მშვიდობის მგმობელი,
მხრჩოლავი გაზივით ბოლავს.

ხალხმა პოლ რობსონს ჯერ გული მოუწონა,
ჯერ გული, ჯერ გული და მერე სიმღერა.
ვინც ვნახეთ — ხელებთან გულებიც გავუწოდეთ,
ვინც ვერა — გულები, ხელები კი ვერა.

ჩვენ ნაზიმ ჰიქმეთის ხმას მივესალმებით,
ის მეხზე მძღაფრია ასწილად.
მან სისხლში მოსვრილი მოძმეთა ჩაღმები
ალისფერ დროშებად ასწია.

ის ბრძოლის სიტყვები — სამრად ნაგეში,
მტრის გულებს ვერაფრით, ვერაფრით აცდება..
სიტყვები შემოდის კორეის სანგრებში
და იარაღებში ლაგდება ვაზნებად.

იქ აღუღებული ლითონის მორევით
თვითონ მიწის ღერძიც კი გადაიღუნა,
და ბარიკადები ხრეშიან ტომრებით
წამოდგნენ მრისხანე ბრძოლების ტრიბუნად.

ტყიანი ქვეყანა უდაბნოდ აქციეს, —
ეს ვიეტნამია დამწვარი;
ტყიანი ქვეყანა უდაბნოდ აქციეს, —
უდაბნოს ქვიშაა, ფერფლი და ნაცარი.

მაგრამ წამოდგება ცივ ამეტყველებით
მტერთა საფლავების გორები.
გორებზე — ხის ჯვრების უფოთლო ტყეები,
ხშირად შეფოთლილი ყორნებით...
ამიტომ, ამიტომ სიმართლის სახელით,
ხალხების სახელით ყველა დროს
და ბოლოს სიცოცხლის, სიცოცხლის სახელით.
წყევლა — ომს! ზიზღი — ომს! ომი — ომს!

ოლეგის ღაღა

დედის ორი თვალი, ღამენათევარი,
ცრემლიანი კრთომით ფიქრში გადასულა...
„ოლეგ“ — ჩურჩულებენ დედის ბაგეები,
ნაზად რომ ჰკოცნიან ვაჟიშვილის სურათს.
უკვე ათი წელი ოლეგს შეუსრულდა,
სიმღერით რომ შეხვდა მტერთა სახრჩობელას,
შემოსწირა მამულს ვაჟკაცური სუნთქვა,
რომ პატარა ბიჭით ეამაყა ბელადს.
დედა ათრთოლებით შლის და აკვირდება
სისხლში ამოვლებულ ომის მატრიანეს,
უცებ დაიკვივლებს შავი მოგონება:
მძიმე ყუმბარები მიწას ატრიალებს,
დგება ნანგრევები კვამლში გარუჯული,
ტყვიით დახვრეტილი, ხიშტით დაკაწრული.
წითელ ყელსახვევთა ნაცვლად მარყუჟები,
ფერფლის შავ პეპლებით ხრჩოლავს გაზაფხული.
შურისგებას ითხოვს მიწა დატანჯული,
მიწა სისხლიანი ჩექმით დასტამბული.
„ჩარჩო რას დაიტევს გმირის სიდიადეს,
ძაძა რად უნდაო ცოცხალ უკვდავებას“. .
თქვა და სურათისკენ დედა მიტრიალდა,
ძაძა ჩამოგლიჯა, როგორც მწუხარება.
ღამის საათებმა ხმები მიაწყვილეს,
ზარი აწკრიალდა, თითქოს ითილისმა,
თითქოს გაიღვიძა შვილის სიყმაწვილემ,
თითქოს შემოვიდა მისი სიცილის ხმა.
იდგა ტელეფონთან დედა კოშვეკის,
დედა ცრემლიანი, ბედნიერი დედა,
და კრემლიდან დიდი მშობლიური გრძნობით
კაცთმოყვარე გული დედას ამხნევებდა.

სიმღერა ქართულ ღაღაზე

დედა, შავი იყო შენი თავმანდილი,
შავი ღარაია გეხურა მუდამ,
როცა მიდიოდა ომში მამა-შვილი,
ქალი ვაჟკაცივით მისდევდი გუთანს.
დედავ, შავი ზღვითაც ბევრჯერ მოგიტაცეს
პატარა ძმებით და დებით,
და ბევრჯერ ყოფილხარ ხომალდის ანძაზე
გაკრული შენივე თმებით.

და როცა დიდების მზე ამოიწვერა,
გავარდა სახელი შორით:
სიტყვა საქართველო, ქართული სიმღერა,
ქართველი დედა და გორი.

ნათელი შთამომავლობის, ხალხში გასული მადლად,
მადლი მაგ შენი დედობის თავს დაგფენია ნათლად.
ხალხს ღვთისმშობელი არა სწამს, მზისმშობელი სწამს რადგან.

აჰა, მღელვარე მსოფლიოს უხმობს მშვიდობის ჟამად
ყველა დედების შვილი და ყველა შვილების მამა.
აკვნებში ჩვილთა კისკისი, ბავშვთა უმანკო სუნთქვა,
მშვიდობა უნდა სიცოცხლეს, ხალხებს მშვიდობა უნდა.

ო, დედა, რაზე მიცქერი, ათრთოლებულხარ რაზე?
შენი თვალები მზისფერი რამ ჩამონისლა ასე?
შუბლზე ხელს მისვამ ნეტარად, მეაღერსები ნაზი.
რად გაგონდება, ნეტა რად, შენი უფროსი ვაჟი?
ალგეთს გაზრდილი მგლის ლეკვი, ტყვიადარტყმული მკერდში,
ქართველთა სასაფლაოზე ძმებთან ისვენებს ქერჩში.
ჩემს აკვანს მტრედი ეხატა და ზეთისხილის ტოტი,
რომ ლხინი გადამეხადა არა ომების შფოთი.
იავენანაო, მიმღერდი იის და ვარდის ნანას,
თითქოს მაშინაც ვიგებდი მშვიდი ცხოვრების ძალას.
— ომი ომს! ხალხებს მშვიდობა,
ომი ომს! — ამბობს დედა,
მშვიდობის თეთრი ფურცელი მიჰქრის მშვიდობის მტრედად.
დასწერე, დედი, გავალებს პატარა შვილიშვილი,
დასწერე, დედი, გავალებს დაღუბულ შვილის ჩრდილი,
შავკაბიანი პატარძლის ოხვრა და ცრემლი წყვილი,
ხელს ვაწერო—რათა ამ ხელით არ ვიყოთ სისხლისმღვრელი,
თორემ ბრძოლაში უფრო ქრის ეს მშენებელი ხელი.
— ომი ომს! ხალხებს მშვიდობა! ომი ომს! — ამბობს დედა,
ხელმოწერილი ფურცელი მიჰქრის მშვიდობის მტრედად.
და თუ სამშობლოს მზისათვის ელვას გაეკრა ელვა,
შენს დასაცავად, დედაო, პირველ შვილივით ვდგევარ.

გ ზ ა ზ ე

მზემ დასწვა ნისლების ლაშქარი,
მინდვრებზე ლალანებს ღიღილო;
გულს უნდა ათასჯერ ნათქვამი
სიმღერა კვლავ დავიღიღინო.

შორიდან თეთრკაბა ნუშები
მოსჩანან, ვით თეთრი მტრედები,
— სამშობლოვ, სევდას ვარ უჩვევი,
არასდროს არ დავიბერდები.

ნეტავი სულ ასე მატარა,
ზღვებს გაღმა ნისლი არ ბორგავდეს.
მზე მწვავდეს ცხელი და თაქარა,
ვიარო მშობლიურ ვოლგამდე.

რა გამაძლებინებს ერთხელაც
ვოლგასაც საღამი არ ვუთხრა,
მოვალ და შენს მიწას ვემთხვევი
ესოდენ ტკბილსა და სანუკვარს.

მე შენთან შეხვედრას ველი და
ფიქრებით ლურჯ ტალღებს მივარღვევ,
მე ვხედავ ალაზნის ველიდან
შენს გულში დანთებულ ჩირალდნებს.

ნეტავი სულ ასე მატარა,
ზღვებს გაღმა ნისლი არ ბორგავდეს.
მზე მწვავდეს, ცხელი და თაქარა,
ვიარო მშობლიურ ვოლგამდე.

ჩემი გზა, ესოდენ უსაზღვრო
არასდროს არ დაიბინდება,
რადგან გზას სტალინი გვინათებს,
სტალინი — მსოფლიოს ღიდება!

გულში მიხილის

მთებში დავსველდე ნეტავი მარგალიტების ნამით,
დავტკბე გამოთლილ ლერწამის უტკბილეს იავნანით,
ბუნების ენა ვისწავლო: — რასა დუდუნებს წყარო,
გადაულახავ მწვერვალთა დამღევა შევიყვარო.
ნეტავი ზღვაში გამიშვათ გავეთამაშო ტალღებს,
დაუმეგობრდე ქარიშხალს ზეცაში განალაღებს.
დამაქვს ფაქიზი ფიქრები, არც სევდის ნისლი მბურავს,
მეხივით შევექიდები თავზე მოხვეულ ბურანს.
გულში მზის სხივთა ზღვა არის, ატოტებული ცამდის,
როგორ დამჯაბნის ვარამი მზისა და მიწის გაზრდილს.
გულში მიცინის აისი, ან სატირალი რა მაქვს,
ბავშვობიდანვე ხალისის უღევი გრძნობა დამაქვს!

ქოლმეუკნე ქალი

მინდვრის დედოფლებს — ზიზილებს
დილით ვერ ასწრებ სალამს,
მიდიხარ, მზეში ზიმზიმებს
ოქროს თავთუხის ყანა.

მთებს გასძახიან ველები
შავთვალა ქალის სახელს,
ნათელი გადაეღება
მზისგან გარუჯულ სახეს.

ხან ზერებში შეხვალ ღიმილით,
გულს სიხარული აგზნებს,
მოვლა სჭირდება შვილივით
რქებგადაგრეხილ ვაზებს.

ჩაბარავ მიწას მარჯვედაც,
ჩაუნგრევ გულის ფიცარს,
მტერს დაუმეწებ მარჯვენას,
შენი თვალები ფიცავს.

გაიტან სევს და მწყურვალ
დაეწათები წყაროს,
გესმის ჩურჩული — შენ ჩემი
ტკბილი სტუმარი ხარო!

შრომობ, შრომაში ნაწრთობო,
არც მოგერევა რული,
იწვები მზით და სამშობლოს
მგზნებარე სიყვარულით.

ზღვისუკრთვალაბა

“ზღვისფერთვალება რუსი გოგონა,
თმები — ქართული თაფთუხისფერი,
ჩვენს შორის იყო მანძილი მცირე —
მხოლოდ ორი წლის გადასარბენი.

პირველად ნახა ზღვა და სამხრეთი
და შავი თმები უკვირდა ჩემი,
ზღვის მეშინოდა აქამდე, ახლა
ნაპირზეც გაფხდი გადასარჩენი.

როცა წავიდა გოგონა მოსკოვს,
მეგონა თან მზე მიჰქონდა მაშინ,
მე დამიტოვა ღიმილი თბილი
და რუსულ ზამთრის ფიფქები თმაში.

ეროვნული საკვლელო
სამეცნიერო
საბიბლიოთეკა

ოთარ ჭილაძე

ბავშვები რადიოსთან

ეზოში ობლად დაუგდიათ
ბავშვებს ურიკა,
ქარს წაუღია ყიჟინა მათი.
ფითრდება მარტი,
ცახცახებს მარტი...
— ნეტავი ფეხი მომტეხოდა,
არ მოვსულიყავ.
სხედან ბავშვები რადიოსთან,
როგორც დიდები...
ანდა ჩიტები,
მავთულზე რომ დაფრინდებიან...
უსმენენ,
სიტყვებს გულით იქერენ
და ფითრდებიან
სახე კუშტები.
თვალებს იფშენეტენ
პაწაწინა, წითელ მუშტებით.
მერე ჩანთებით ჩაივლიან
კიბეს დუმილით,
უყიჟინოდ რომ არ ჩაუვლიათ.
ცრემლიან თვალებს გვანან
ფანჯრები.
გარეთ მარტია.
მზეზე ლხევა ზამთრის ნარჩენი,
მაგრამ ვინ იტყვის:
— გაზაფხულია!
ჩუმი ქუჩა.
დაუხრიათ თავები დროშებს...
ხეებს გაწვდილი დარჩენიათ
ცაში ხელები.
მიაბიჯებენ სკოლისაკენ,
მიაბიჯებენ
წელგამართული
ახალგაზრდა სტალინელები.

ზოიას სურათთან

ჩვენ ბევრ სურათთან შევჩერდით ღიმილით,
თვალი უთვალავ ფერებში ცურავდა,
მაგრამ ორივემ ვიგრძენით ტკივილი,
როდესაც შევჩერდით ზოიას სურათთან.
— ზოია!

ვთქვით და შევხედეთ ერთმანეთს
და წუთით გაცოცხლდა წარსული საზარი,
ნაღმები ღმუილით მიწას რომ კვეთავდნენ,
ცასაც რომ ეკიდა საზარი ხანძარი.

მაშინ ის ბავშვური ღიმილით კვდებოდა,
მოკვდა, რომ სიცოცხლე მტრისთვის არ დაეთმო.
მოკვდა, რომ მერე ჩვენ შეგვძლებოდა
მისი სიცოცხლით გულები გაგვეთბო.

ჰანუილოველი

იცოდნენ — სამშობლოს სიცოცხლე სჭირდება
და არ იცოდნენ —

რა არის ლალატი,

მათ საფლავს ეკუთვნის

ქება და დიდება,

მათ სახელს —

ხსოვნა და ხსენება მარადის.

ისინი მოსკოვთან იდგნენ და იბრძოდნენ,

დიდება მათ საქმეს

და კიდევ დიდება...

ოცდარვა სიკვდილს მტრისაკენ ისროდნენ,

თუთუნსაც წევდნენ და

მღეროდნენ კიდევაც.

იბრძოდნენ.

ბრძოლაში შეაცვდათ მკლავები.

არ დამხოვილა არც ერთი მუდარით.

დაეცნენ...

ღიმილით დახუჭეს თვალები,

ღიმილით დაძლიეს სიკვდილი მუხთალი.

და ეს საფლავი,

ყოველთვის მზიანი,

მათი სიცოცხლის გამოხედვაა.

ვემთხვიოთ ამ მიწას,

ეს მიწა რძიანი

სწორუპოვარი გმირების ღედაა.

ბელადთან გაერთოხოვაჲის ღჲე თგილისჲი

გახედეთ, თითქოს მოედანი ზღვა არის ვრცელი,
უხმოდ, მდორედ რომ უერთდება ხალხის მდინარე.
აქ, ტრიბუნასთან,

დიდ ტილოდან

სიცოცხლე ჩვენი,

ჩვენი ნუგეში გადმოგვეყურებს პირმომცინარე.

ასე მგონია, სადაც არის იქუხებს ვაშა,

ტრფობით ინთება მილიონთა გული მართალი,

და გამარჯვებულ,

გამოწრთობილ,

უძლეველ ლაშქარს

ხელის დაქნევით ესალმება დიდი სარდალი.

ასე მგონია, გაივლიან ტანკები ახლა,

ზეცის კაბადონს დასერავენ თვითმფრინავები,

და მზეც არარად გამოჩნდება ცის თაღზე, მაღლა,

აქ ტრიბუნაზე ხალხთა დიდი მზის ბრწყინვალეობით.

ასე მგონია, კიბეებზე მკვირცხლად აირბენს,

გოგონა ყელზე მოეხვევა სამშობლოს მამას,

დიდი ბელადი უღვაშებზე ღიმილს დაიფენს,

ვინც არც ღიმის გვაკლებს, არც სიყვარულს, მშობლიურ ღამავს.

მინდა მივიდე ყველა დროის უდიდეს კაცთან,

ვუთხრა მადლობა,

რომ სიცოცხლის გაგვიღო კარი.

მაგრამ გულს თითქოს ყველა ძარღვი ერთბაშად ჩამწყდა,

ერთბაშად მოსკდა თვალებიდან ცრემლების ღვარი.

ყველა საყვირი შემზარავად აკვნესდა ერთად.

ვით ხალხის გული, დედამიწაც შეირყა წამით...

ამაყ, გულზვიად იალბუხსაც ცრემლები ნამავს,

მყინვარიც ოხვრით ეთხოვება საყვარელ მამას,

იოსებ სტალინს.

გლოვობს თბილისი... თავის სოსოს დასტირის გორი,

შვილი დაკარგა უბრწყინვალეს მნათობთა სწორი.

სტირის მშობელი, მთაწმინდიდან გადმომზირალი,

ცრემლს ღვრის გულმკედარი, დათალხული ხალხის მნახველი...

დედავ, ნუ სტირი, არ გიხილოს ასე მტირალი,
მას ხომ არასდროს ჰყვარებია სევდა-ნალღელი!

ის არ მომკვდარა, არ მომკვდარა, მას სძინავს მხოლოდ.
ძმებო, ნუ გვაქცევს მწუხარება ლანდად, ჩრდილებად,
ჩვენ ხომ სტალინის უდიადეს ხანაში ვცხოვრობთ,
როცა სიკვდილიც ადამიანს ემორჩილება!

უსმინეთ მოსკოვს! ხმა ეთერში ზარივით რეკავს,
ეს თვით სტალინი ლაპარაკობს პარტიის ენით.
თუ სურს პარტიას—დიდი მთებიც იწყებენ დრეკას,
პარტიის ნებით შარაგზებად იქცევა კლდენი.
გავყვეთ პარტიას დიდ მიზნისკენ—

კომუნიზმისკენ—

მოვალეობა

უწმინდესი

ეს არის ჩვენი!

ალარ წევს ყრმა უსაფარი...

ალარ წევს ყრმა უსაფარი
განჯაში ტანჯვის ამარა,
შორს მისი ცივი აკლდამა
ვაქციეთ ნააკლდამარად.
წამოგაყენეთ, ვიყავით
დარდისგან დანაცრებულნი...
კოჭლობა არ დარცხვენოდა,
მოგვყავდა ატაცებული!
ვკოცნიდით კოკობ ულვაშებს,
(ვახ, უფრო ნაულვაშარებს!).
„შეკრბა დიდუბეს ლაშქარი,
სამშობლოს დროშა გაშალეს!“
ვკოცნიდით მწყობრთა წამწამთა,
(ვახ, უფრო ნაწამწამარებს!).
„მთაწმინდა გულში იხუტებს
საშვილიშვილო სამარეს!“
... ლექსებს უკოცნის სამშობლო,
თავისუფლების მაყარი,
ვინაც აკაკის გულზედაც,
ვაქას გულზედაც ნაყარი
საუკუნეთა მტვერ-მიწა
მადლიან ხელით აწმინდა.
გალაღდი, გაიღიმე,
ჩაფიქრებული მთაწმინდა!

საბჭოთა საქართველოს

მე შენი ლხენით გული მიღელავს,
და შენი ჰირიც — ჩემი ჰირია.
ჰა, ჩემი ლექსის წრფელი სიმღერაც,
სიცოცხლეც შენთვის შემეწირია!

ვიცი, შენ უწინ გიწვავდნენ მთა-ველს,
წამოდექ, შესძელ ახლად შენება!
დღეს შენს მიწაზე, სადაც კი წაველ,
ყველგან ზღაპრული დამხედა მშვენება.

შენ განვლე დღენი ქარიშხლიანი,
სძლიე მრავალი ურდო მზაკვრული,
დღეს შენი ყანის წყნარი შრიალი,
შენი მშვენება მატკობს ზღაპრული.

მორჩა, გადურჩი სისხლიან დრო-ჟამს, —
დღეს თავს დაგნათის სტალინის დროშა!

დღეს სულ ბაღებად იქეც ერთიან,
მთელი მიდამო ჰყვავის ვარდებად,
ჩემი გულისთქმაც, ფიქრიც ერთია:
შენთვის შემეძლოს თავის დადება!

ხვალ იქაც ყანა აბიბინდება,
სადმე ურწყავი თუა მინდორი,
ზეცის წყალობა აღარ გვჭირდება,
აღარ შევცქერით უამინდონი.

კოლხეთს ფორთოხლის ხვავი მაღაღებს,
ქართლში — დიდი მზის სხივთა ქსოვილი,
თრიალეთს — ველი საიალადე,
თუშურ ცხერით თეთრად გადათოვლილი..

დღეს შენი ლხენით გული მიღელავს,
მწამს: შენი ჰირი — ჩემი ჰირია.
ჰა, ჩემი ლექსის წრფელი სიმღერაც,
სიცოცხლეც შენთვის შემეწირია.

მე მახსოვს

მე მახსოვს ჩვენი საკლასო დაფა,
მე მახსოვს კლასში ღიმილი შენი...
ო, როგორ სწრაფად, ო, როგორ სწრაფად,
ო, როგორ სწრაფად წავიდნენ დღენი!

მე მახსოვს სკოლა გომბორის წვერზე,
გავცქერდით მინდვრებს ცივგომბორიდან...
ალაზნის ველი, სიტურფით მწველი, —
დიადი ველი ჩანდა შორიდან.

შენ შეინდისფერი გმოსავდა კაბა,
ზურმუხტის კაბა — მინდვრებს და ველებს,
მზეც გეფენდა სითბოს, თუთებიც თითქოს
ჩასახუტებლად გვიწვდიდნენ ხელებს.

მე მახსოვს ჩვენი საკლასო დათა,
მე მახსოვს შენი აყრილი ტანი...
ო, როგორ სწრაფად, ო, როგორ სწრაფად,
ო, როგორ სწრაფად გავიდა ხანი!

განცდებით სავსე, ოცნებით სავსე
დავშორდით დიდი ცხოვრების გზაზე.

დღეს თეთრ ხალათით მზიან პალატებს
თეთრი მტრედით დაივლი ფრენით...
ყველას სიცოცხლის სხივი ანათებს,
ვისაც მისწვდება ნუგეში შენი.

მაგრამ კვლავ ვიცი, შენ აქაც ხედავ,
შენი ლამაზი ღიმილის მსგავსად,
თუ როგორ ჰფანტავს ყვავილებს ნუში...
ან კოლმეურნეს სიცოცხლის ფასად
როგორ უნთია მშვიდობა გულში.

დღე, შრომა მუდამ უჭკნობ განძივით
ასე ბრწყინავდეს, ასე ფასობდეს,
ჩვენს დიდ ხანაში დრო და მანძილი
ვერ დაგვაშორებს ჩვენ ვერასოდეს.

დიმიტრი გიგბერია

ქაქელის საათი

რა არის მერე თუ არ გინახავს
საათი კრემლის კედელზე მდგარი.
თვით იმ საათმა იცის ვინა ხარ,
თუ კაცი ხარ და დროს გაუსწარი.

ყველაფერს ამჩნევს საათი კრემლის,
არც აჩქარდება, არც აგვიანებს,
ვინც ასახელა დაზგა და გრდემლი,
ასეთ უბრალო ადამიანებს
სახელს გაუთქვამს ჟამთა მრიცხველი
და ჩააბარებს მემატთანეს.

მარადისობას ანიჭებს ამით,
საათს არ უყვარს უსაქმოდ დგომა,
არ შეიძლება შეჩერდეს წამით,
ის კომუნიზმის ეპოქას ზომაეს.

ფოლადი გახლავთ ისრები მისი
და წინსვლაც მიტომ უდრეკად იცის.
კრემლის საათის ხმა ყველგან ისმის,
ვით მაჯისცემა მთელ დედამიწის.

ამხანაგებო, აღაქით ფახე!

ახლა დუმილი ჩაითვალოს დანაშაულად,
სიკვდილი დადის ფეხაკრეფით კარით კარამდი,
იგი წევს კრემლთან და მდუმარედ ხომ არ ჩაუვლით,
უნდა ზეიმით ჩაიბაროს დიდი პარადი.

კარგა ხანს ვდუმდით. ელვარებდნენ თვალები მკაცრად
მავზოლეუმზე, არწივების საბანაკოზე,
კარგა ხანს ვდუმდით, ვდუმდით, მაგრამ მაშინ ჩვენს ნაცვლად
ქვემეხები და საყვირები ლაპარაკობდნენ.

დღეს კი ყველასთვის დადგა ჯერი ატირებისა,
დღეს მეც საესე ვარ ცრემლით ყელამდი,
შორი მთებიდან, შორი ზღვების ნაპირებიდან
ისმინოს ყველამ, როგორ გვიყვარს ჩვენი ბელადი.

არ გვინდა ცრემლი, თუმც სირცხვილი არ არის ცრემლი,
ისედაც მძიმე მწუხარების კვალი გვატყვია;
მსოფლიო, ჩართე რადიოში მოსკოვი, კრემლი,
სტალინის სიტყვას ამბობს პარტია!

მ მ მ ი ლ ო ბ ა შ ი !

ერთმანეთის სიყვარულში აღტაცებით გვიძგერს მკერდი,
სიჭაბუკემ სიტკბო გვასვა: — ასე ტკბილად დამიბერდით!

ჩვენც ვისწავლეთ სიყვარული ტკბილი, ჩემო სულისერთო,
კარგად უთქვამთ ჩვენთა ძველებს: — ფერი ფერს და მაღლი ღმერთსო!

მარგალიტი ქალ-ვაჟი გვყავს, გული რატომ დაგვედარდოს?
ფეხის ფრჩხილიც ნუ სტკენიათ — ჩიტებივით დაგვეზარდონ!

ჩვენ კომუნიზმს მათთვის ვაგებთ: ვიცით მათი ყოფის ფასი, ავაშენეთ, დავაშვეენეთ!.. ეს ერთი და სხვა ათასი!

თვით ბელადმა ეს ცხოვრება, გულუხვად და ხელებგაშლით, მოგვცა, თანაც დაგვილოცა: — მშვიდობაში! მშვიდობაში!

ჩვენი მხარის მხარგრძელები

სად ყოფილან ქართლის დროშის ჩაღისფერი აფრებითა და ფაფარი მერნებს ქარში ღრუბლებივით გაფრენიან.

რა უფსკრული გადულახავთ გზა-ბილიკის გამძნელები, მხრებს აწვდიდნენ ისპაჰანში ჩვენი მხარის მხარგრძელები.

დასისხლული გაჰყოლიათ ჩოხები და ქულაჯები, ცეცხლისფერი თვალებით და ყორნისფერი უღვაშებით,

ჰგავდნენ როცა ეცემოდნენ ცას მოწყვეტილ მეტეორებს, მხარ-მკლავ ჩამოჩეხილები საფლავში ვერ ეტეოდნენ.

ახლაც მწარედ მოვიგონებთ მათი მხრების ნაიარევს, ხმლები გასდეს ბეწვის ხიდად, ჩვენ ხმლის პირზე გავიარეთ.

წარსულს დარჩა სისხლის ტბორი, კაცის ყოფის გამძნელები, მათი მხრისტოლ ხარაჩოებს ვდგამთ ახალი მხარგრძელები.

მაგრამ მტრები ბრმავდებიან ჩვენი მიწის სინათლეთი! — გაიხსენონ მხარგრძელები, ჩვენი დიდი წინაპრები.

ძველი ამბით თუკი მათი დაჯერება გაძნელდება, ბერლინს ჰკითხოვ, როგორ ლეწეს ჩვენი დროის მხარგრძელებმა.

ხვესურები სამოქალაქო

დავტოვეთ მხარე, სად კლდე დგას კლდესთან ძმად შენაფიცარი, „სადაც ვშობილვართ, გავზრდილვართ და გვისროლია ისარი“.

კლდე და კლდე დაფანტულები პიტალოებზე ვსახლობდით, ბეწვის ხიდივით ეკიდა ბილიკი, ირმის ნახტომი.

ერთი ხვესურის ნაბიჯზე, ერთი ნაბადის გაშლაზე ხორბალიც დაგვითესია ჯანდაულეველ ვაჟკაცებს.

ირმის საეალზე ცხენები გვიტარებია ჭიხვინით,
ჯიხვებზე გვინადირია, კლდეზე გავმხტარვართ ჯიხვივით.

ახლა დავტოვეთ ქვეყანა ლეგა ღრუბლებში შეჭრილი,
ზეცის გუმბათში ასული და ჩაძირული კენჭივით.

დავტოვეთ ბუდე არწივის, ქვეყანა მაღალ კლდისანი,
„სადაც ვშობილვართ, გავზრდილვართ და გვისროლია ისარი“.

ახლა სამ გორას გავცქერით მოსულნი გალადებითა,
ჭრელ-ჭრელი პაჭიჭებით და შვლის ტყავის ქალამნებითა.

მოვსულვართ, ზღვა არ გვენახა მისი ტალღების ცახცახით,
დავტოვეთ პიტალოები და ზღვის ნაპირას დავსახლდით.

გული ხალისით გვევსება ამ ველს შევეყურებთ როდესაც,
მთელ საქართველოს გაწვდება თუკი მოხნავ და მოთესავ.

მოვსულვართ, გახდა ცხოვრება ლამაზიცა და იოლიც,
მიწა და წყალი ბევრია, ო, დაილოცოს იორი!

ჩავდგით თეთრ-თეთრი სახლები, კარის მეზობელს გავძახით:
— ზღვა არ გვენახა არასდროს, ახლა ზღვისპირად დავსახლდით.

თუმც არ გავზრდილვართ სამგორში, არც გვისროლია ისარი,
სადაც მამაა სტალინი, ჩვენი სამშობლო ის არი!

თბილისის ქუჩა ლენინგრაღში

სიმართლე გითხრათ — სულ არ ველოდი,
თუ თბილისს ასე ახლოს ვნახავდი.
რა დიდი გზაა საქართველომდი,
რამდენი მთაა ცამდე მაღალი.

მაგრამ გაცოცხლდა ძველი არაკი
და სასწაულის გავხდი მნახველი,
აქვეა ჩემი თბილის-ქალაქი
მთებით, ბალებით და ვენახებით.

მგონი მთაწმინდა ღაღანებს ლურჯად
ათსართულიან სახლებზე მაღლა,
ჩამოთავდება თბილისის ქუჩა
და რუსთაველის პროსპექტსაც ვნახავთ.

ქუჩაც კაცივით გულ-მკერდს გადაშლის,
მზეს რომ გულლიად შეხედეს დილისთვის,
და საბჭოეთის ყველა ქალაქში
ასე მშვენიდება ჩემი თბილისი.

მე ერთადერთი ოცნება მახლავს,
პატარა გულით დამაქვს უჩინრად, —
მაღე, სულ მაღე თბილისსაც ვნახავ,
ამბავს ვუამბობ მისი ქუჩისას.

მწამს — გაიხსნება თბილისის კარი,
ზეცას აანთებს მისი სინათლე,
იქ, ლენინგრადის ქუჩაზე მდგარი —
ნევის პროსპექტზე გასვლას ვინატრებ.

გმირთა საულავი

დიდი სამშობლო ჰყოლიათ მძღოლად,
სიმართლისათვის დაეცნენ ბოლოს,
სტალინისაგან ისწავლეს ბრძოლა,
მშვიდობისათვის იბრძოდნენ მხოლოდ.

როცა ბავშვები აკვნებში იწვნენ,
ვერც ახერხებდნენ თვალის გახელას,
მამები სისხლით ლეზავდნენ მიწას
და გიმზადებდნენ დროშის საღებავს.

გეშველებოდნენ ობლად შთენილებს,
რა შეაკრთობდა ფრთამალ არწივებს,
მათ აწუხებდა ბედი თქვენივე,
და ვაჟკაცურად თავიც გასწირეს.

ახლა მოკეთეც ველარ იცანით,
ვინც თქვენთვის წმინდა სისხლი გაიღო,
ნათელი იყო მათი მიზანი,
უმიზნო მათი ტყვიაც არ იყო.

ზეცას ბურავდა კვამლი და ღენთი,
სიმართლისათვის დაეცნენ ბოლოს,
მათ სტალინისგან ახსოვდათ ერთი, —
„მშვიდობისათვის მხოლოდ და მხოლოდ!“.

ჩვენ რომ შეგვეძლოს თუნდაც ახლავე,
რომ აღარ იგრძნონ ბრძოლაში დაღლა,
საკუთარ მკერდში გავთხრით საფლავებს
და იმათ ცხედრებს აქ ჩავიმარხავთ.

თქვენ კი რა გითხრათ? სირცხვილი თქვენი!
ფეხი დაადგით კუბოთა ფიცარს,
მათ გაიმეტეს სიცოცხლე მთელი,
ვერ გაიმეტეთ მტკაველი მიწაც!

მათ ღიად საქმეს თქვენ ვერ დაფარავთ,
საქმენი მათი ცამდე მალღდება,
უფრთხილდით მამაც გმირთა საფლავებს,
თორემ ჩვენ ვიცით სისხლის აღებაც.

დილით ზღვის სუკათები

ქარი ჩადგა და მიწა გაფითრდა,
მზე სწორფერია შინ და გარეთა.
ზღვა ისე საწყლად დადგა ნაპირთან,
ვით მათხოვარი მდიდრის კარებთან.

ევკალიპტები ცამდე წასულან,
გრილი ნიავე წამწამს არა ხრის.
ჰორიზონტი ჩანს როგორც წარსული,
სალი თვალებით ძლივს დასანახი.

დევი დგას ზღვაში, ჩიბუხს აბოლებს,
დევი კი არა, დიდი გემია.
ასეთი დილა გაგრის მთაგორებს
ჯერ არასოდეს არ უგემია.

ცამდე წასულან ევკალიპტები,
ტოტებს ცის შუქი გადაერაზათ.
ზღვა თუმცა კანში ველარ ეტევა,
მაინც არ ფიქრობს გადარევასა.

ღრუბელი თითქო წყალში ბანაობს,
მე მზეს ვდარაჯობ ისე, დამშურად.
მინდა ვუყურო იმ ცის ბანოვანს,
ზღვაში რომ ჩავა როგორ გასცურავს.

გახელეთ, საქართველო...

გახედეთ, საქართველოში
სილამაზეა რამდენი;
ზამთარშიაც და ზაფხულშიც,
კოკორდაყრილი ვარდები.

ვაზი მტირალი ვენახში,
ცხერის ფარა მთაზე ნაფენი,
სილურჯე ჩვენი ზეცისა,
ზედ ვარსკვლავთ სიკიაფენი.

ქაქუფრებული ღრუბელი,
ჩვა-ღორღი ხევში ნაყარი,
ნარწვევი გრიგალისაგან
დიდი მუხების აკვანი.

გახედეთ, საქართველოში
განახლებაა რამდენი,
დამდგარა ჩემს ქვეყანაში
დღეცა და ღამეც ნათელი.

რომ ჩაფიქრდები, ხანდახან,
თავი სიზმარში მგონია;
— რა კარგი ქვეყნის შვილი ვარ,
რა კარგი ბედი მქონია!

გული სიხარულს ვერ იტევს
ამდენი ახლის გამგონი,
მამულის აწმყო მახარებს:
მისი რუსთავი, სამგორი.

ზამთარშიაც და ზაფხულშიც
კოკორს ისხამენ ვარდები...
გახედეთ, საქართველოში
სიხარულია რამდენი.

გახედეთ, საქართველოში
ოქრო ასხია ბალახებს,
შენ გენაცვალე. მამულო,
შენი სიახლე მაღალეებს.

გაზაფხულის დილა

დილით სანამ ალისფერი
გახდებოდა სამზეური,
მზეს დავასწარ, წამოვდექი,
მზე შეიქნა დაძლეული.

მხოლოდ სიოს ვერ ვაჯობე-
წამომდგარა უთენია,
ამოდენა სივრცეები
ლხენით გადაუფრენია.

მზემ როდესაც გაიღვიძა,
თავზე ოქრო დამაყარა,
გავუცინე, გამიცინა,
გავახარე, გამახარა.

ნამი იჯდა ბალახებზე,
ნამი თეთრად მოკამკამე,
ბალახებში გავიარე.
ბალახივით დავინამე.

მზემ კოკორი უთვალავი
ალისფერად გადაშალა,
თავად შავი, კიდევ უფრო
გამაშავა... ქალაშავა...

მედიოლოგის სიმღერა

1

ეს მოგონებად შერჩება მერმისს,
როგორც ტკივილი ძველი პრილობის.
ჩვენ განსაცდელი გეინახავს ბევრი,
მედგრად ვიტანდით და არ ვჩიოდით.
ეს მოგონებად შერჩება მერმისს,
შთამომავლობას რომ დაეუბარებთ.
შურისმგებელნი ვლუმიდით, რომ ბევრი
ეთქვათ ტყვიებს და ეთქვათ ყუმბარებს,
არ განუცდია სიფითრე შიშის
მებრძოლს სისხლიდან უხმოდ დაწრეტილს.
მოძმეს ვმარხავდით ყუმბარის თხრილში,
საფლავის გათხრას რომ ვერ ვასწრებდით.
ცხელ მკერდზე მშობელ მიწას ვიკრავდით
და ერთდებოდნენ ცეცხლით მკერდები.
გვეძახდა ვოლგა და სტალინგრადი,
კვამლში ყელამდე მდგარი კედლებით.
გვზარავდა გმინვა დაშლილ ქვიტკირის,
როგორც საკუთარ მკერდის ტკივილი.
ძილში გვესწოდა ბავშვთა ქვითინი,
შეურაცხყოფილ ქალთა კივილი.
სიცოცხლეს, სინდისს ასე იცავდნენ
და არ იცოდნენ დაღლა ლომებმა.
წყარო შრებოდა მშობელ მიწაზე.
მტერი დაღევას თუ ინდომებდა.
ღამეებს ჰკვეთდნენ თვალები მგლური,
ვერ მოგვეჩივნე მგლის ნაშიერნი.
ქვად იქცეოდა ჩვენ მხარის პური,
თუ ინდომებდა მტერი მშიერი.
სადმე სიკვდილი თუ მოგვაგნებდა,
უკან გარბოდა ისევ განგაშით.
სტალინი იდგა ყოველ სანგარში.

ფანტავდა ზეცა რკინის ნაფოტებს,—
ეს იყო დიდი ცეცხლის კვეთება.
„უკან არ არის მიწა!“ ამბობდნენ
და იდგნენ ასე ცოცხალ კედლებად.
როცა გარშემო გრიგალი ქროდა,
ბრძოლად ვიწვედით ღონემიხდილნი.
თითოს ათასი სიცოცხლე გვქონდა
და არ ვკვდებოდით ერთი სიკვდილით.
თავზე სამშობლოს ზეცა გვებურა,
და არ ვიცოდით მაშინ სიცივე,
ჩვენ შორი გზები ცეცხლით შევებურეთ
და ყველაფრისთვის შური ვიძიეთ.
ვკვდებოდით?
რისხვით ვუმზერდით ბერლინს,
ჩვენი თვალები ჰგავდნენ ნალვერდლებს.
კვდებოდნენ ძმები, ჩამქრალი მზერით!
მომავალ წლების სივრცეს არღვევდნენ.
ცეცხლში გვწვავდნენ და ცეცხლში გვდაგავდნენ,
წინ მიიწეოდა ფორთხვით დაქრილიც.
და ასე მოგვყვნენ რაიხსტაგამდე
ძირს დაცემულთა მუნჯი აჩრდილნი.

2

„არ დაგავიწყდეთ!“—
სტალინმა გვითხრა,
ვბრუნდებოდით და არ ვივიწყებდით.
ვრცელ ისტორიას შერჩება დიდხანს
მრისხანე დღეთა შორი რიცხვები.
მძიმე ღრუბლებად აღელდა ცაზე,
მშობელ მიწაზე რაც კი დაიწვა.
რამდენ მებრძოლის საფლავი გასქრეს,
იმდენ იარაღს გრძნობს დედამიწა.
ვპოვეთ მშვიდობა ბრძოლების გზებით,
გველოდა ყანა, დაზგა, ქარხანა.
ვნახეთ სტეპები დამწვარი ძნებით,
ცეცხლის კვეთებით რომ გადამხმარან.
გვსურს დედამიწას ნერგებად ვშლიდეთ,
კვლავ ამოძრავდნენ მკლავნი ხუროთა.
რადგან ცხოვრება მოგვწყურდა მშვიდი,
როგორც ბრძოლებში წინსვლა გვწყუროდა.
მარადიული სიცოცხლის სახე
ქვეყანას ჩვენსას ხალისით ავსებს.
განახლებული ქალაქნი ვნახეთ
ქალთა და ბავშვთა ღიმილით სავსე.
რომ გვქონდეს ჩვენში სინათლე მეტი,
ბევრი რკინა და ბევრი ფოლადი,

ამისთვის იძვრის მკლავი და მკერდი
და მოდის ქვეყნის დიდი დოვლათი.
რომ იყოს ყველგან ნათელი აზრი
და სიყვარული მეტი სიმძაფრით,
სიცოცხლე გახდეს უფრო ძვირფასი,
აი, ქვეყანა საით ისწრაფვის...
სიცოცხლე არი ასე ძვირფასი,
სიკვდილის კვალი ყველგან მოვშალებთ.
კაცი კი არა, ჩვენში მიწაც კი
არ გვინდა იყოს გულგამომშრალი.
ჩვენ ვცხოვრობთ მშვიდად ნათელი გზებით,
დაუღლებელია ხალხის მარჯვენა.
გამოვიარეთ სიკვდილის გზები,
დიდი სიცოცხლის გადასარჩენად...

3

... და თქვენ ვინა ხართ, ზღვებს გადალმოდან
რომ ააყეფეთ ხმა სამარცხვინო.
კვლავ სიძულვილი თქვენში გაღვივდა,
რომ დედამიწა ტყვიით დაცხრილობო...
ვინ ხართ, ზღვა ხალხებს რომ გაუბედოთ,
წინ გადაუდგეთ სინათლეს უქრობს,
რომ კვლავ დასტოვოთ ბავშვი უდედოდ,
ქმარი უცოლოდ და ცოლი უქმროდ.
გინდათ დაღეწოთ მშვიდი სახლები,
რომ აღუმართავთ მკლავებს ძარღვიანს,
და ჩააბნელოთ ის ჩირაღდნები,
მომავლის ნათელს რომ ეძახიან!
გინდათ ბავშვები ხოცოთ, რომელნიც
ორმოცდახუთში გაჩნდნენ ამქვეყნად,
ლალნი, ლამაზნი, დაუდგრომელნი,
მშვიდობის ხნის რომ არიან ახლა.
გინდათ ფანჯრებში ჩააქროთ შუქი
და დაუქარგოთ თვალებს სინათლე,
რომ მონასავით მოყრილი მუხლით
წამოაჩოქოთ დიდი სიმართლე?
გინდათ თვალებზე გახშირდეს ცრემლი,
ანთებულ მზერას რომ წამოჩრდილავს,
და უსინათლო სიცოცხლე ვრცელი
სიკვდილის ხელებს მისცეთ მორჩილად.
თუ ჩავიხედავთ თქვენ ერთხელ მაინც
ბავშვის მშვენიერ ზღვისფერ თვალებში?
თუ შეხაროდით უმშვიდეს მაისს,
თუ გაგიცდიათ დედის ალერსი?
მოთარებიახრთ მშვიდ კაბინეტებს,
და სიკვდილისთვის სჭედავთ ლითონებს.
სხვა გზა არა გაქვთ? კეთილინებთ

და გადაცევიდით ზღვაში თვითონვე.
მოგწყურდათ სისხლი, ცრემლი ქალების,
ოქროს მოყვარულ გულცივ გადამელთ.
რამ დაგავიწყათ თავის ქალები,
ჩვენს მინდვრებზე რომ უხვად გადახმენ.
ამ თავხედობას თქვენ ვინ შეგარჩენთ,
ერთ დროს თავს დახრით დამნაშავენი,
რადგანაც ისევ გინდათ დედაჩემს
მეორე შვილზე ეცვას შაგები.
ომზე ყიჟინით გინდათ დაფაროთ,
განწირულების ბნელი სილაჩრე.
თქვენ რომ მიგიშვან, დაფლეთთ სამყაროს,
აღამიანთა ზორციით ივაჭრებთ!..

კ მ ა რ ა !

სიცოცხლის უდიდეს გზაზე
უნდა დასრულდეს მწარე ღალადი.
თქვენ რომ ეძახით პრესას და გაზეთს,
შხამგადაღვრილი არის ქალღალი.

კ მ ა რ ა !

არ ძალგიძთ ქვეყნად სიკეთე,
ხედავთ თქვენი გზა დაბლა ეშვება.
მკერდიდან გული ამოიკვეთეთ
და ქვეყანაზე დარჩით ლეშებად!..
ბოროტად ინთებთ თვალებს ჟინიანს,
ბნელში დაგრძელდნენ ავი ხელები.
ყველაზე მეტად თქვენ გეშინიათ
ჩვენი ღიმილის და სიმღერების.
ვისთვის ან რისთვის არის საჭირო,
რომ ყუმბარებით დაგლიჯონ მიწა?
ხალხთა მოდგმა რომ გადაარჩინოს,
დიდი სტალინი მშვიდობას იცავს.
ხედავთ აღმართულ ხელებს ძარღვიანს?
ისინი სჩანან ყოველი მხრიდან.
გესმით? ძეგლებიც გაიძახიან:
„მშვიდობა ხალხებს!

მშვიდობა გვინდა!“

ამაღლებული ჩვენი სინდისი
ბოროტ მუქარას არ უშინდება.
ომში ვიბრძოდით ჩვენ სიმშვიდისთვის,
ახლაც დავიცავთ ხალხთა მშვიდობას.
სიკვდილის კარი ყველგან დავლევით,
და ჩვენს თვალებში ღვივის რიჟრაჟი.
ჩვენი ხმა ისმის ფესტივალებზე,
თქვენ რომ გაშფოთებთ ცხადშიც, სიზმარშიც.
ჩვენ სიცოცხლე ვართ, როდი ვბერდებით,
ჩვენში მზეა და მზის გზას მოყვებით.
თქვენ კი ძილს გიფრთხობთ ფრენა მტრედების
და გაკრთობთ ქროლვა ჩვენი დროშების.

ვიცი, რაც გინდათ გულბოროტ მკვლევებს,
სიკვდილის გზაზე თვითონვე წახვალთ,
როცა შეგიკრავთ გაშვებულ ხელებს
მშვიდობისათვის მებრძოლთა ზრახვა.
თქვენს ხმას ზღვასავით ვრცელი ხმა თარავს,
მილიონების ნათქვამი გზნებით:
— ვინც სტალინთან დგას, ის ივლის მარად
სიცოცხლისა და მშვიდობის გზებით.

მარი აბრამიშვილი

იხვე გორში არი

რა დღე იყო შერისხული,
ქართლს დაეცა ჩრდილი,
გრძნობდა გორი დედის გულით
უკვდებოდა შვილი.

და როდესაც სუნთქვა შეწყდა
მისი, ვინც სჯობს მზესაც,
უფრო მეტად, ვიდრე დედამ,
გორმა დაიკვნესა.

ყური უგდეთ მთების ბუბუნს.
და ღიახვის დუდუნს:
მზე გორიდან ამოსული
ჩაესვენა ნუთუ?

ნუთუ აღარ გამოჰყვება
ბრძოლით გაეღილ გზა-კვალს,
ვერასოდეს ველარ ნახავს
სიჭაბუკის აკვანს.

ნუთუ ასე გაგვიცუდდა
მოლოდინი ტკბილი,
სახლის ნახვა აღარ უნდა?—
გორი ასე ტირის.

ტირის, მაგრამ განა სჯერა,
რომ დაიხშო კარი?
არა, ხალხთა ძმობის კერა
ისევ გორში არი.

პაპაჩეხი

იგი რამდენი წლისაა, მგონი,
სოფელში კარგად არავენ იცის.
ხუმრობით იტყვის: — მე ვარ მზის ტოლი...
და გულიანად დაიწყებს სიცილს.

მერე შუბლს შეკრავს და თავის ქნევით
თავის პირველ თქმას დაუბრუნებს ხვნეშით:
— ეჰ, ასი წელი დამაქვს ამ მხრებით,
მისმა სიმძიმემ მომხარა წელში.

ახალგაზრდობას რა ჯობს, შეილოსა,
სიცოცხლე წინ გაქვს და ლაღად მღერი.
მე ასმა წელმა გადმომილოცა
გულმაღიწყოება და ვერცხლისფერი.

მიყვარს ზღაპრების თხრობა... და მართლაც,
ძალიან უყვარს ზღაპრები პაპას.
ათასჯერ იტყვის ერთხელთქმულ ამბავს
და ველარ არჩევს მართალს და ზღაპარს.

და ხშირად, რადგან არ ესმის კარგად,
ლიმმორეული ჩაეძახებ ყურში:
— შენ ეგ ამბავი, რომ ჰყვები პაპა,
მე წაგიკითხე გაზეთში გუშინ!

ეროვნული საკრებულო

თბილისი

ილია აროსია

ჩუსთაველ, შეგიძლია!

როგორ გშვენის მშობლიური მზით და ცეცხლით წვა,
სიყვარულო, შეგიძლია სიამაყით თქვა:

„ყველა ქვეყნის ვარ,

ყველა ხალხის ვარ,

უნაპირო სიხარულის აქ ვიპოვე ზღვა!“

გმირობის და მეგობრობის სასიკეთო გზა,

ვინ გვიჩვენა პოეტებში უკეთესად სხვამ,—

ხალხის სურვილს პასუხობდეს, ან შენსავეთ თქვას:—

„ყველა ქვეყნის ვარ,

ყველა ხალხის ვარ!“

* * *

სიკვდილმა აქაც თავხედურ ძალით
თითქოს და მძლავრად გაითარეშა, —
მსოფლიო გლოვას გაუღო კარი,
კარი გაუღო ხალხთა კაემანს.

და განცდა არ ჰგავს მრავალჯერ განცდილს,
გული კი ერთობ ამოგვეცალა.
ნუთუ წაგვართვა ამხელა განძი
სიკვდილმა შავმა და უეცარმა?!

როცა მძლევეს ფიქრი გულშემზარავი,
შეეხედავ საქმეს მის უკვდავმყოფელს;
არ დაცემულა, არა და არა, —
ეს აზრი უცებ სიამეს მომთენს.

... მან თუ ხალხისთვის დასთმო სიცოცხლე,
სახალხო საქმე არ დაუთმია,
დუმილის წუთიც, ყველამ იცოდეს,
მისი სიცოცხლის მსგავსი წუთია.

ჩაგვრის ბორკილი მან რომ აგვეყარა,
კაცი გაგვხადა — გვახლავს ეს ხსოვნა,
დიდი სამშობლოც მან შეგვაყვარა
და ამ სიყვარულს თვით ჩაექსოვა.

ერ იყო სიღმა ჩრდილები

სიცოცხლე ვიგრძენ, დავძარი
ეს გული დიდის სიამით...
წამოვდექ, მზეს დავასწარი —
მესუნთქა დილის ნიავი.

სულყველგან ვიბრძვი ვაჟკაცი
საქმით და არა ოცნებით,
წინ ფიქრი მიძღვის წარმტაცი —
სინათლე პატიოსნების...

და, იქით რომ დგას ლამაზი —
სულში რომ ვარდად შრილებს,
მგონია ისიც ამ აზრით
სახეზე მაფენს სიამეს.

ბევრი ნატვრა რომ ასრულდა,
გული სიუხვეს დაუბამს...
შვილებზე ფიქრმა წარსულთან
რამდენჯერ გამასაუბრა.

სიცოცხლე ვიგრძენ, დავძარი
ეს გული დიდის სიამით...
წამოვდექ, მზეს დავასწარი —
მესუნთქა დილის ნიავი.

გახსოვს, გაგონდება?

გახსოვს, გაგონდება? ზღვის სანაპიროზე...
(თითქოს გუშინ იყო, დრო არც გასულიყო)
ის კარგი სიმღერა „ბელაია ბერიოზა“
და კარგი სიმღერა „სულიკო“.

გოგონა! არ არის ეს შორი წარსული.
ეს ხომ გუშინ იყო, ეს თითქოს სულ იყო...
სპეტაკი არყის ხე, სტეპების ასული
და ჩემი სამშობლო — სულიკო.

ო, მაშინ პირველად, პირველად ვიგრძენ
დიდი სიყვარული და შენი პირობა.
შენს თვალში ვიჭერდი სტეპების სივრცეს,
შენ კი გაოცებდა ზღვის უნაპირობა.

და მერე დაეშორდით, დაეშორდით დროებით.
ჩვენ გვყოფს სტუდენტობის ძვირფასი დღეები.
სამშობლო ერთი გვაქვს — დიდი საბჭოეთი
და რა სათქმელია დრო და სივრცეები!

კიევი შორსაა და კილომეტრებით
შორიდან მოისმის სტეპების ხმაური,
ო, ჩემო გოგონავ, მანძილის სვეტებით
არ განიზომება ჩვენი სიყვარული.
კვლავ ცოცხლობს ჩვენს გულში და ნათელს იმოსაეს,
მაღალი გრძნობებით სულს გვიმკობს
ის კარგი სიმღერა „ბელაია ბერიოზა“,
ის კარგი სიმღერა „სულიკო“.

მოსკოვი

— შორსაა მოსკოვი? — შენ მკითხავ
და სივრცეს უსაზღვროს გახედავ,
— აქვეა, ახლოა, — მე გეტყვი, —
აქვეა, ახლოა, აქვეა...

წინ გადაზიდული მთებია,
მთებს იქით — მღელვარე სტეპები...
შორსაა მოსკოვი? — შენ მკითხავ, —
აქვეა, ახლოა! — მე გეტყვი.

აქვეა, ახლოა! — მე გეტყვი, —
დღეს, როგორც გორი და თბილისი,
მოსკოვი — მსოფლიოს მშვიდობა,
მართალი ხალხების სინდისი!

კვლავ... სივრცეს თვალი ვერ უწვდება.
— შორსაა მოსკოვი, ნეტავი?
— შენ გული შორსა გაქვს? — მე გკითხავ, —
ის ჩვენი გულია მფეთქავი!

ის ჩვენი გულია მფეთქავი
და დაურღვეველი თანხმობა!
— პოლუსზეც რომ იყო, იცოდე,
მოსკოვი იქაც კი ახლოა.

ოთარ ბობოხიძე

მაზარის გათელეა

ვიგონებ ომსა და სუსხიან თებერვალს, აზოვის ქარიან ღამეს;
გაყინულ თითებზე თბილ ორთქლის შებერვას, საათზე უფრო გრძელ წამებს.

გავიძვრე მაზარა, ნამსხვრევი პატარა ზედ გულთან მოვსინჯე ხელით;
მას შემდეგ ომის გზამ საით არ მატარა და მაინც დავბრუნდი მთელი.

კვლავ ვიცვამ, მე მიყვარს ის ძველი მაზარა, ვით თბილი ალერსი დედის.
სტალინის ქუჩაზე ვიყიდე ნაცარა, პატარა მშვიდობის მტრელი.

მივიკარ მკერდზე და გამთელდა მაზარა. ხელს ვუსვამ, ვხედავ და ვტკბები;
ორმოცდამეორი წლის კრილობა დატარა ჩემს მკერდზე გაშლილი ფრთებით.

სოფლის გზაზე

ეს ხმა ციური მეგონა, მესმა სიმღერა ტკბილი,
წყაროზე ვნახე გოგონა, ჰქონდა ნაწნავი წყვილი.

ქროდა ნიავე საამო, ვიგრძენ: სავანე ვპოვე,
ვუსურვე მშვიდი სალამო, გრძელყელა სურა ვთხოვე.

შემომცქეროდნენ ალალი, შავი თვალები ბინდად,
წინ გადმოიგდო დალალი, ბროლის თითებით შლიდა.

ღამე მიცდიდა შარაზე, წყურვილს მოვუღე ბოლო,
გულისთქმის კარი ჩავრაზე, ღიმილი დამრჩა მხოლოდ.

ბაგე ღიმილით გააპო, მადლობა უთხარ ოდეს,
დამლოცა: წყალი გაამოს, გზა მშვიდობისა გქონდეს.

ნუ სჯიკით, ბავშვებო

რომ არ ატირდე ძნელია, ძნელი,
ახლა ისეთი წუთები არის.
მაინც დამალეთ, ბავშვებო, ცრემლი,
იქნებ ეწყინოს საყვარელ სტალინს.

ის იყო თქვენი გამზრდელი მამა,
მან თქვენზე ფიქრში დახუჭა თვალი;
არ გააგონოთ ტირილი, არა,
თქვენი სიცილი უყვარდა სტალინს.

ის ხომ ყოველთვის თქვენს დანახვაზე
ჩაიცინებდა ლხენით უღვაწში,
და რომ გეხარათ ბედნიერ ბავშვებს,
გაჭალარავდა თქვენზე ზრუნვაში.

ის თქვენზე ახლაც ზრუნავს და ფიქრობს,
ახლაც იმედით უმზერო მზე სტალინს;
ის რუკას ხატავს კომუნიზმისას
და ილიმება სიცოცხლესავით.

ის ტრიბუნაზეც ღიმილით ავა,
რომ იყვავილონ გაზაფხულებმა,
და კონდაკოვა სირბილით წავა
სტალინის გულში ჩასახუტებლად.

მასთან ვიქნებით, მისი გზით ვივლით,
სტალინის სიკვდილს გულს ნუ გაივლებთ;
მან დაგიტოვათ იმდენი ღიმი,
რომ მთელ სიცოცხლეს აგიყვავილებთ.

სტალინი მზედ და დროშად ანთია,
გამაყებდეთ მისი შვილობა;
არ გაგრძნობინებთ მისი პარტია
სტალინის მზის ქვეშ უსტალინობას.

ლურჯ საზე მზეა...

საათის სამი...

ლურჯი ციდან მზის სიკაშკაშე
თბილისის მკერდზე ყაყაჩოსფერ ხანძარს გააჩენს.
ლექციის შემდეგ მე და მზია შევედივართ ბაღში,
მე მზია მიყვარს... ეს ჩვენში დარჩეს!..
მოვწყვიტე ვარდი და სიცილით მზიას ვესროლე,
დაირჩინა და... შემომხედა გაუცინებლად.
იმ წუთში

ჩვენ რომ დავენახეთ უეცრად რექტორს,
გვაპატიებდა აუცილებლად.

მზე თავს იწონებს,

თითქოს მასაც ქალი მოჰყავდეს.

ლურჯ ცას აჩნია, როგორც მზიას,

ხალი ლოყაზე.

მზია ცას უმზერს,

გულში, ალბათ, რაღაცას ნატრობს.

ლურჯ ცაზე მზეა,

და ლურჯი ცა ამაყობს ამით.

დაბლა მიწაზე სიცოცხლე და სიყვარულია,

დაბლა მიწაზე ცეცხლისფერი ყვავილებია,

ცეცხლისფერი და ფერად-ფერადი;

დაბლა მიწაზე მოსკოვია ყაყაჩოსფერი,

მოსკოვში მზეა—დიდი ბელადი,

და დედამიწა ამაყობს ამით.

სტალინის მზის ქვეშ სიყვარული არ დაიღვეა,

სიყვარულივით მზისფერია ჩემი მამულიც.

მე და მზიას რომ ერთმანეთი გვიყვარს ძლიერად,

სტალინის მზის ქვეშ უკვდავია ეს სიყვარულიც...

მ ლ ე გ ი

გაქალაქავდა ტანჯვით ამდენით,
მერე ვარსკვლავი ამოჰრეს ზურგზე;
გულზე ვერ ნახეს მტრებმა ადგილი,
მას ხომ სტალინი ეხატა გულზე.

სამშობლოს მისცა სიცოცხლე მთელი,
გაუძლო ზურგზე ამოჰრილ ვარსკვლავს,
იცოცხლა მხოლოდ თექვსმეტი წელი
და სამუდამოდ ცოცხალი დარჩა.

სიკვდილო, მარად იყავი კრული

მივდივარ, ქუჩა საესეა ხალხით,
გული საესეა მწარე დარდებით,
სამშობლოს მხრებზე მოუსხამს თალხი,
დღეს ქვაც რომ იყო ცრემლად დადნები.

სუფევს სევდა და მოწყენა სრული,
არავინ მალავს სახეს მწუხარეს,
ჰოი, სიკვდილო, იყავი კრული,
როგორ საშინლად დაიმქუხარე.

ვუსმენ დროშების ნალვლიან შრიალს,
თალხიან დროშებს არავინ კეცავს,
სამგლოვიარო ჰანგები ქრიან,
ქვითინებს ხალხი, ქვითინებს ზეცა.

მივდივარ, მწარე ფიქრები მწვავენ,
ცრემლის ზვირთებში მიცუტრავ მწყრალი,
შენს სურათს შავი არშიით რთავენ,
რად ხდება ასე, ძვირფასო სტალინ!

სიკვდილო, მარად იყავი კრული,
უმძიმესი დღე ხალხს რომ აჩვენე,
შენ შეაჩერე სტალინის გული,
მაგრამ მის საქმეს ვერ შეაჩერებ.

* * *

ნაცნობო ქუჩავ, ველარ გიცანი, —
მხარი თუ მექცა,

მოწყენით შევდექი,
ქართლის დიდებას შენაფიცარი,
დაბრუნებული კარგა ხნის შემდეგ.

სიხარულისგან ვთრთოდი სტუმარი,
შენს კალთას ფეხი დავადგი ფრთხილად,
ამღერდა ტკბილად გული მდუმარი,
მისმენდა თბილი თბილისის დილა.

ველარ გიცნობდი, გიცან სახელით,
მაღალი სახლის სართულებს ვთვლიდი,
ბრწყინავდი წინსვლის გამომსახველი,
ხალხთა მომავლის გზასავით დიდი.

პატივსაცემი

სოფლად გაისმა მამლის ყივილი,
საგანთიადო შუქმაც იალა,
ციდან ნასროლი ოქროს სხივივით
კრელმა ხოხობმა შეიფრთხილა.

შემოეპარათ ვარსკვლავებს ჩრდილი,
ზეცაზე ყოფნა დამძიმებით,
გამოიღვიძა სოფელმა დილით,
ერთ ოჯახს ღამეც არ სძინებია.

ოდას სინათლე ეფრქვევა თავზე,
ოდის წინ დგანან თეთრი ქადრები,
ოთახი არის ქალებით სავსე
და დაბობლავენ ჭერზე ლანდები.

თეთრ აივანზე შიგუ* გამოჩნდა
მკლავებგაშლილი, როგორც არწივი,
სოფელს გასძახა — აფხაზურ ოჯახს
შეემატაო ერთი ყმაწვილი.

ბაბუას სახეს სიამეს მოჰყენს
მამისგან თქმული სიტყვის ნათება,
აიღებს თოფს და ახარებს სოფელს
ერთი ვაჟკაცის შემომატებას.

თოფის ქუხილზე გროვდება ხალხი
(გლეხი გლეხისგან მაგალითს იღებს),
მიმოცუველებით ივსება სახლი
და ბავშვი კუმშავს პატარა მჭიდებს.

დგება ბაბუა აივნის კართან,
მისი ბოხი ხმა მიფრინავს ცამდე,
— ტარიელს ვარქმევ და მინდა მართლა
ტარიელივით მამაცი მყავდეს.

თარგმნა აფხაზურიდან ვახტანგ გოგოლაშვილმა.

* შიგუ — აფხაზური სახელი.

სალამს გიძლენი, ორთაჭალავ:

სადაც ირწევა შავი ზღვა ფართო
და ბროლის ტალღებს სიამით კეცავს,
სადაც ერცახუს მადლიან კალთებს
ლალად დასცქერის კრიალა ზეცა...
გაგიგონიათ?... იქიდან მოველ,
თბილისმა დინჯად გამიღო კარი
და უმაღ დიდი სიცოცხლე ვპოვე,
მეტი რა მინდა შენი მზის პოეტს,
წელზე ხმალივით გკიდია მტკვარი.

სადაც ზვიადად დამდგარან მთები,
ქარტეხილებს და ზეავეს ნაჩვევი,
სადაც ნიადაგ ცისფერი თმებით
გადმოკიდულა მთაზე ჩანჩქერი,
გაგიგონიათ?... იქიდან მოველ,
გული ლამაზი ფიქრით შეირხა—
შენში ნამდვილი სიმღერა ვპოვე,
მეტი რა მინდა მე აფხაზ პოეტს...
ზღვა სიხარულით მანთებს შენი ხმა.

სადაც ვაზები რქებჩაგრებილი
ყოველ ცისმარეს ხედებიან ეშხით,
სადაც ბალები სავსე ხეხილით
ნაკვერცხლებივით ღვივიან მზეში,
აი საიდან მოვსულვარ, იგრძენ,
შენსკენ ვაფრინე ალალი ლექსი—
ხალხს გვიკარნახა სტალინის სიბრძნემ,
„რომ ეს თბილისი შუქით დამშვენდეს,
უნდა აშენდეს ორთაჭალჰისი“.

... როცა სალამო ეშვება ირგვლივ
და მთვარე სხივებს აანთებს მკრთალად,
ააშრიალებს ჭადრების რიგი,
ლამპიონებით ანთებულ ქალაქს.
ო, ორთაჭალავ... სტალინურ დროში
გამკობს ვარდები სიტურფის მჩენი.
ველარ დაგნისლავს წვიმა და თოში,
გფარავს ნათელი წითელი დროშის,—
მიიღე წრფელი სალამი ჩემი.

თარგმნა აფხაზურიდან ჯანსუღ ნიჭაბაძემ.

ს ი მ ლ ე რ ა

საქართველოს უნახველო, მინდა ერთი იცოდეს,
ჩვენი კუთხის უნახავად ნუ დატოვებ სიცოცხლეს;
თვალს აახელ—მთას შეხედავ, მთას გადახვალ—ისევ მთას,
ბარს დახედავ მოგაგონებს ვარდით სავსე კალათას;
მტკვარი მტკბარი, ცხენისწყალი, მხარე ალაზნისანი,
დღეები და ღამეები მთვარიანი, მზიანი;
ალიონზე—მწვანე მოლზე შეფენილი ნახირი,
მთიდან მთაზე გაფრენილი მწყემსი ბიჭის ძახილი;
აგერ, ვაშლი—რტოთა გაშლით დამტკბარ-ჩამწიფებული,
თითქოს ქალი ვაჟის კოცნით ლოყააწითლებული;
აგერ, გოგრა თითქოს ბორგავს, მიწას ჩახუტებია,
წითელკბილა ბროწეულნი ტკბებიან და ტკბებიან;
მშობელ მხარეს ერთგულებას ბავშვობიდან მოყვები,
ყველა დაა, ყველა ძმაა, კეთილები, მოყვრები;
აგამღერებს სიყვარული, სიხარული ასეთი,
შრომის გმირთა სახელებით მოფრიალე გაზეთი;
— გადაშაქრულ სუფრის ირგვლივ ღვინით გადათენება,
— გაზაფხული შეღებილი ცისარტყელას ფერებად;
გადახედე მდიდრულ თვალთ ხეხილს, ეზოს ყანიანს,
მტრისთვის ნერწყვის მოსაყვანი—ჩვენში თავსაყარია...
— ან მანქანა ინახულე, ჩვენი ქუთაისური,
ფრთამაგარი, მშობლიური, ყველას გულთან მისული;
გაიცანი ჩვენი მხარე მტრისთვის საფლავ-საკანი,
მოძმეთათვის მუდამ მოძმე, ლომგულების აკვანი.

მ ა ხ ს ო ვ ს...

მახსოვს ან რა დამავიწყებს წყალწითელას სათავეს,
შიგ რომ ვთვალეთ ვარსკვლავები, მაგრამ ვეღარ დავთვალეთ.
მახსოვს... მარწყვზე წასულები ბუჩქთან როგორ მივცევიდით,
ნაშე ფეხის აცურება, სიცილი და სიცილი.
წაველ, ბრძოლით გავიარე ტყვია-წამლის ქარბუქი...
გავვითენდა ცხრა მაისი და მამულში დავბრუნდი.

ეროვნული საკრებულო
გამდილობა

ოთარ მათიკაშვიდი

ნიკოლოზ ოსვროვსკის

შენ, საწოლში მწოლიარემ

საბჭოეთი მოიარე.

უსინათლოვ...

მე შენს თვალთა ხედვას ენატრობ.

და ფოლადი დაწრთობილი, შენი პაეკა კორჩაგინი,

ბრძოლისაკენ, შრომისაკენ უხმობს ყველას.

შენი წიგნით, დიდზე დიდით, ათასობით გმირებს ზრდიდი,

შენმა გმირმა კომკავშირმა დღეს სამშობლო ასახელა.

დღესაც იბრძვი და გმირ მხედარს ყველა თავის გვერდით გხედავს,

შენი წიგნის გმირულ სულით ახალ-ახალ გმირებს სქედავ...

და პარტიის ღვიძლი შვილი, დიდ ბრძოლებში დაწრთობილი

შენი სკოლა, კომკავშირი, მოდი, ნახე —

კომუნიზმის კარებს აღებს.

„სად გაგათხოვო, ქალაო“

(სიმღერა)

ბარში ვაზი და ხეხილი, მთებში ჯიხვების ჯოგია,

გაზაფხულია, მთებისკენ მწყემსნი სიმღერით მოდიან:

„სად გაგათხოვო, ქალაო, რომელი მხარე სჯობია“.

ფარებს მოსდევენ ფარები, დაძრულა ცხვარი უღევი,

დაძრულა მთების ბარაქა და მოდის დაუსრულებლივ.

დაბლა ცხვრის ფარა ირევა, ვით ცაზე ღრუბლის ქულები.

გაზაფხულია, უხდება ბუნებას თვალის ახელა.

სიმღერით ჩამოიარა ყაზბეგი კარდანახელმა,

ცხვარი ამრავლა, ეყოფა ვაჟკაცობად და სახელად.

საქართველოში სოფლები ყველა ერთ-ერთის მჯობია,

მათი ვაჟკაცი სიმღერით იალაღებზე მოდიან:

„სად გაგათხოვო, ქალაო, რომელი მხარე სჯობია“.

„მოხვევის ქალო თინა“

„ცხვარი გყავთ საიალადოდ,
შენც ამ მთაზე გაქვს ბინა,
ერთი მწველავი ქალი ხარ,
შრომით და გარჯით ბრწყინავ.
კომკავშირელო გოგონა,
„მოხვევის ქალო თინა“.

შენი სწორნი და დობილნი
გვერდში გიდგანან ყველა,
ერთსულოვანი შრომაა,
კოლექტივის ცხვარს წველავთ,
გაისმის ტკბილი სიცილი,
ქრიამული და მღერა.

მთას ხან ღრუბლები ეხვევა,
ხან მზე ცხრათვალა ბრწყინავს,
ივსება ხეავით, ბარაქით
თქვენი ფარეხის ბინა.
შრომით შენც იცავ მშვიდობას,
„მოხვევის ქალო თინა“.

ქვეყნის სახელმწიფო

განათლების

ბორის მეტრეველი

გაზაფხული ქლუხორში

კვლავ გაზაფხული გაბრწყინდა ქლუხორის მინდორ-ველადა,
ტურფა მაისის ღიმილმა კლდენიც კი შეაფერადა.

კვლავ მოქლურტულე მერცხლები დაფრენენ ნიაქპარულად,
მათი ნაცნობი ოდები ხილნარში გადამალულან.

ზოგი კი სერზე დამდგარა ლამაზი, ახლადნაგები,
წაშლილან ველზე ბრძოლაში დაბადებული სანგრები.

ყუბანი ადიდებული მოჰქუხს მთებური ტალღებით,
შარაგზებს ღიმილს აფრქვევენ აყვავებული ბაღები.

კლდეს დაკიდებულ ჩანჩქერებს ტანი უბრწყინავთ ვერცხლისფრად,
ზამთარში დამუნჯებულებს ენა აუდგამთ მერცხლისა.

ფიქვნარში მოჩანს ლამაზად
ახალთახალი შარაგზა.

აღმდგარან ძველი სახლები, ერთ დროს ქცეული ნახშირად,
და ომგადახდილ მიწაზე ბრძოლების კვალი წაშლილა.

ვგრძნობ გაზაფხული უფროა ტკბილი და უნეტარესი,
გამარჯვებული ხალხისა ბრძოლაგადახდილ მხარეში.

ღამით ჟაკიაში

ცეცხლოვან თვალთა სამხამით მზე ჩაესვენა დასავლით,
სიოს და წყაროს ჩურჩული გაისმის ნანინასავით.

ერთ ხანს ისმოდა შორიდან მწყემსების ჩქარი ძახილი,
ფერმასთან ერთად მოვიდნენ შებინდება და ნახირო.

სხვადასხვაფერი საქონლით ანაზად ეზო აჰრელდა,
იწყეს თბილი რძით გავსება პირდაღებულმა კასრებმა.

გარშემო გადგა ახალ რძის ოხშივარი და სურნელი,
ფანჯრებში ციციანათლებად გამოჩნდნენ ელნათურები..

მწყემსები სიცილ-კისკისით ბუხართან ერთად სხდებიან,
შეენით შავ-შავი თვალ-წარბი ხორბლისფერ სახეებიანთ.

გარეთ ნელ-ნელა ჩამოდგა დუმილი წინანდებური,
გალმით ჩანს იალბუჯის მთა, ლაქვარდში დაკიდებული.

ქლუხორის მთვარე ჯერ კიდევ არ დადგომია ციდან მთებს,
ძირს, ტყიან ხევში ყუბანი გზას თავის შუქით ინათებს..

უცებ რადიო ამღერდა და შეგვკრთი ფიქრში წასული,
მთებს ძილისპირულს უმღერის ერთი ხმანაზი ასული.

და როგორც წინათ ოცნება ბარისკენ აღარ გამეჭცა....
დიდება მშობლიურ მთების სიამისმომგვრელ ღამესა..

ეროვნული საკრებულო
ბიბლიოთეკა

ზადრი ბერიძე

მ ე მ ჯ ე რ ა

როცა რიჟრავი ლაქვარდში ცისკრის შარავანდს ანთებს,
მზის ცეცხლი წაეკიდება მამადავითის კალთებს,
ჩაქრება მთვარე — სხივნატიფ ვარსკვლავთა დედოფალი,
მზე შეირხევა ღრუბლებში, როგორც მშვიდობის ფარი,
უმწეოდ დაიძენძება თოვლისფერ ღრუბლის ფთილა...
მე ვხედავ:
საქართველოში დადგა მშვიდობის დილა!

როცა მიმწუხრის ჩრდილებით იჩადრებიან მთები,
სავარსკვლავეთში იფეთქებს მთვარე — ოცნებით მთვლემი,
თბილისს მუქლურჯად მოხატავს ბუნების მხატვრის ხელი,
წამოიმღერებს ნიავეს სარაჯიშვილის ყელით,
კადრები მთვარის შუქნათელს ნაბდებად მოისხამენ...
მე ვხედავ:
საქართველოში დადგა მშვიდობის ღამე.

გაზაფხული

ხან მშფოთვარე ხარ, ხან ძლიერ ნაზი,
მოქრი, ხმელეთს და ცას ეუფლები,
ვით წრფელი სული, ნათელი აზრი,
ბორკილებისგან თავისუფლდები.
მზე შემოგცინებს, ყინულებს ლეწავ,
ამოისუნთქავ—ხარობს ხეხილი,
ყვავილებს ქარგავ, თავთავებს ძერწავ
მკლავგაშლილი და გულგაღვლილი.
ბრძოლით, ყიჟინით პოულობ ბინას,
შლიან, ანგრევენ კლდეებს ფესვები,
აბრეშუმით შრიალებ, ბრწყინავ
და მშობელ მიწას ეალერსები.
ეალერსები, ახალ ნერგს ეძებ,
ეძებ, ვით ბრძენი დაუცხრომელი,
ვინც ეძებს, მისთვის ხმელეთის მკერდზე
არაფერია მიუწვდომელი.
ბალახებს არხევ, წყაროებს ბადებ
და სუნთქავ, როგორც ადამიანი,
მზე ტანზე გახვევს სხივების ბადეს,
გილამაზდება მკერდი რძიანი.
გაძარცულ ტყეებს ფოთლებით მოსავ,
სიცოცხლის ზეიმს ყველგან ესწრები,
მშვიდობას, შრომას თამამად ღოცავ
გრავინის სალუტით, ელვის ხელწერით—
ვით მშვიდობაზე ალალი ფიქრი,
ჩემს დიდ მამულში შენ იბადები,
მშვიდობის სიო ხმელეთზე მიქრის,
ეგებებიან ყველგან ვარდებით.
ახალგაზრდობა ყველგან შენ გბაძავს
და ცისარტყელას შუქით ირთვება,
მდინარემ უკვე ყინული დასძრა,
გადიხარხარეს ხევში ზვირთებმა.
შენშია შნო და შენშია ძალაც,
დაჰყურებ ზამთარს ფეხქვეშ გათელილს.

ქვეყნებს ედები სიცოცხლის ალად,
როგორც მშვიდობის, ძმობის ნათელი.
როგორც შენ ლხენით გელის და გხედება
ყველა მუშაკი დედამიწისა,
ასევე ყველგან საერთო ხდება
დიდი ნათელი კომუნიზმისა.

საქართველო სახელმწიფო
ბიბლიოთეკა

ედვარსენი ლაპარაკობს

ედვარსენი ლაპარაკობს, ნორვეგია უსმენს:
— ვით გარიჟრაჟს, მოჰყვებოდა მშვიდობის მზე რუსებს.
ვით ფაფარი, გაეშალა მწველი ფრთები ხანძარს,
ჰიტლერელი ყაჩაღები პირუტყლმა დასძრა.
მერცხლებმა და ჩიტუნებმა ააქლერეს ზეცა,
მტრის ძლევა და უკუქცევა უხაროდა მზესაც.
უხაროდა ედვარსენსაც, უხაროდა ძლიერ,
რომ ნათელმა ამინდებმა ქარს და წვიმას სძლიეს.
რას იგონებს ედვარსენი, კუნთმაგარი მუშა,
როცა უცქერს მოთხრილ საფლავს— მეგობრობის გუშავს?—
ქარიშხალი ნორვეგიას არწევდა, ვით აკვანს,
ქარიშხალმა ტორი დაჰკრა ღამეს, როგორც საკანს.
დილით ქალაქ ნარვიკშიაც გრიალებდა ქარი,
დილით მუშა ედვარსენმაც გახსნა სახლის კარი
და ქიშკართან წითელ ჯარებს შეეგება ძმურად,
უღიმოდა, უჩვენებდა მათ სტალინის სურათს.
ზოგი იყო უფლვაში, ზოგს უფლაში ჰქონდა,
მათი ფართო თვალებიდან ცისკრის სხივი ქროდა.
ზოგნი ცეცხლში თუ დაეცნენ, როგორც ღვიძლი ძმები,
საძმო საფლავს მიაბარეს, აღუმართეს ძეგლი.
მაგრამ ძეგლი ვინ მოაძრო? ვინ მოთხარა მიწა?
მიწამ იგრძნო მტრის ხელები და რისხვისგან იძრა.
მზემ საფლავში ჩაიხედა, როგორც გაქრილ გულში,
ცრემლი მოსწყდა წამწამებზე, გაეხვია ბურში.
ბერმა მუხამ, ბერმა ძელქვამ ძირს დახარეს რტონი.
ძეგლი იყო, აღარ არის! რას სჩადიან დრონი?!
ვინ შელახა მთელი ხალხის კაცობრივი გრძნობა?
გმირთა ძეგლები ვინ აჰყარა? ვინ გასთელა ძმობა?
ძმობისათვის დაცემულებს მშვიდად რად არ სძინავთ?
განსვენებულ რუს მეომრებს ვინ წაართვა ბინა?
ედვარსენი ლაპარაკობს და სამყარო უსმენს:
— ჩანს, მთავრობამ გზა დაჰკარგა, არ აფასებს რუსებს.

აპყოლია ვაშინგტონის უნამუსო კარნახს
და მშველელთა სამარეებს ხავსით, ეკლით ფარავს.
განა ამით გმირთა ხსოვნა ხალხის გულში კრება?
არა! ცდება ვაშინგტონი, მისი მონაც ცდება!
ცდება! რადგან ამნაირი სასწაული ხდება:
აქ გმირების ძეგლი მოსპეს, მაგრამ სხვაგან ჩნდება.
სად არ ჩნდება! სანამ საფლავს ჩავეიდოღნენ ძმები,
ხალხის გულში მათ აიგეს უკვდავების ძეგლი!

მოგზაურობა ამერიკაში

... ესეც ნიუ-იორკი — ესოდენ განთქმული,
ყვითელი ლითონი აქ დადის ჭენებით,
აქ ცამდე აღმართეს სართულზე სართული,
ადგნენ და უწოდეს მათ ცათაბჯენები.
ზევითებს გაჰირვების არა გაუგიათ-რა,
ქვეითებს ხშირად აქვთ ცრემლების დინება —
ეს ბუნებრივია, რადგან ცას კი არა,
ზედა სართულები ქვედას ებჯინება,
შეხედე ამ ქუჩას — ეს უოლ-სტრიტია,
ყოვლად „უმწიკვლო“ და ქალაქის მშვენება,
აქ ის „საბრალონი“ მოდიან, მიდიან,
ვინც ოქროს წვიმაში ყოველ წუთს სველდება.
აქედან უწევენ გულების ფართქალით
„მამობას“ ამერიკას, სვავევით მადიანს
და ისე გასუქდა ყოველი მათგანი —
ამ ფართო ქუჩაშიც კი ვიწროდ დადიან.
შეხედე, აი იქ, უამრავ ქონებით
ცხოვრობდა კაცი და იმქვეყნად გაძევდა,
მოკვდა და სასახლე და მილიონები
თავის საყვარელ ძალს დაუგდო ანდერძად:
ცალკე სასადილო, სასტუმრო დარბაზი,
ცალკე აბანოში ბანენ წარამარა,
ოთახი საძილე, ავეჯი ძვირფასი
და მლიქვნელ მსახურთა ბრწყინვალე ამალა.
ქალაქის ცნობილი თერძების ნაკერი,
ყოველგვარ ქსოვილზე ხარისხით მეტი:
დილის ტანსაცმელი, საღამოს ფრაკები
და ნაირ-ნაირი ყელსაბამ-ლენტი.
იმ ბიჭს კი, იმ საწყალს, ამტერიეს ცხვირ-პირი,
რადგან სიცოცხლეში სულ ერთხელ გაბედა —
ორი დღის მშვიერი შევიდა ბარბაცით
და ხორცის ნაჭერი მოსტაცა აქედან!..

შეხედე — იქით კი ქუჩები ხვეული,
 უძილო თვალები, სიმწარე ნასვამი,
 ფერმკრთალი სახენი, გამხდარი სხეული,
 პალტოში ჩამდგარი ეტლის ხელნასავით.
 ო, ამათ სიცოცხლეს განალა აქვს ფასი?
 ცხოვრების ყველა გზა შიმშილმა შეღობა:
 შენ ფულებს ურიგებ? — აქ ასი ათასი
 ნახევარ ქუჩასაც წამლად არ ეყოფა.
 გამომყე, გავცილდეთ ამ ხალხის ფორიაქს —
 სუყველგან შეგხვდება მაგათი სვე-ბედის.
 უტყირე ამ ქალაქს, — ეს ვაშინგტონია
 და, აჰა, მის პირველ ქუჩებშიც შევედით.
 შენ შეკრთი რატომღაც, ცახცახებ ერთიან.
 ნუ შეგეშინდება მაგათი შეტევის:
 ეს პოლიციაა, ჩვენ არას გვერჩიან —
 გაქცეულს მისდევნენ რეზინის კეტებით.
 ის გაქცეული კი ყოველ წუთს, დღითი დღე
 საშიში ხდება და აღარ დაინდობა,
 მან სიტყვა წარმოსთქვა ახლახან მიტინგზე
 და თავის სიტყვაში იცავდა მშვიდობას,
 რა ჩვენი საქმეა თუ მუხლებს დაღლიან.
 მომყე მეგობარო, ისა სჯობს ათწილად.
 აი, იქ შეხედე! — ის თეთრი სახლია
 და სირცხვილისაგან ჯერაც არ გაწითლდა.
 ეს უზარმაზარი ობსერვატორია —
 ასტრონომების და სწავლულთა საკრები:
 აქ მიწას ყოველდღე ათასჯერ სწონიან
 მეცნიერ მუშაკთა მრავალი კადრები.
 აქ ქვეყნად ყველაფერს ზომავენ მოგებით,
 აქ თავისუფლება მრავალგზის დათოფეს,
 და რადგან მოძველდნენ ეს ტელესკოპები —
 ზარბაზნის ლულებით უცქერენ მნათობებს.
 ყველა შეპყრობილა რალაცის ძიებით,
 ეძებენ, ეძებენ აზარტში შესვლამდის.
 მიწაზე დაფანტეს „ექსპედიციები“
 და ლამის მთვარეზეც გადასხან დესანტი,
 მაგრამ მათი მზერა ვერ მისწვდა ტაიგებს
 და დღემდე სიანჩხლემ არ გადაუარათ,
 რამდენი იკვლიეს, — მაინც ვერ გაიგეს,
 კრემლში სავარძლები რბილია თუ არა...
 — ფრთხილად! — სამი კაცი ფეხდაფეხ თანა გვდევს, —
 ახლა კი გავცილდეთ ქალაქის სანახებს,
 მანამდე გავეშორდეთ ამ ადგილს, სანამდე
 აქ „ფედერალური ბიურო“ გვანახეს.
 აი მეგობარო, ჩიკაგოს მოვედით,
 საშიში ხიფათიც მგონი აგვერიდა,
 ქალაქი განთქმულა სასაკლაოებით,
 აქედან მარაგდება მთელი ამერიკა,

აქ შრომა ერთგვარი სახეა მონობის,
მუშათა ცხოვრებაც კატორღის დარია, —
მათ ხელში თუმც ზორცი გაივლის ტონობით,
მანც ძვალ-ტყავა და უხორცო არიან.
აქეთ ლეში მოჩანს უამრავ ხეავებად,
იქით კიდეც ცალკე ჭუჭყი და შმორი!
შეხედე, რა დიდი არის განსხვავება
ჩვენს სასაქლოებს და ამათ შორის.
და გეტყვი, ვიდრემდე არ არის გვიანი,
სწავლულნი მათ შორის სხვაობად რას თვლიან:
ჩვენთან თუ პირუტყვებს კლავს ადამიანი. —
აქ თვით პირუტყვები კლავენ ადამიანს!...
ვხედავ, ამ სურათმაც ავიჩუყა გული, —
ეჰ, ბედის ვარსკვლავი ამათი არ ცისკრობს,
გამომყე, ლურჯ ზღვასთან არის ნავსადგური —
ა, აგერ, გამოჩნდა, კიდეც სან-ფრანცისკო.
პორტში ჯარს გაუდის გუგუნი, ზანზარი
და ჯარის ნაწილებს არტყამენ ნაპირსაც.
ეს — გემებს ტვირთავენ საომარ მასალით,
რადგან ვერ ჩაახშეს დოკერთა გაფიცვა.
აქედან დამპყრობთა ჭიშკარი იღება,
ხალხები ფეხებზე ჰკიდიათ,
აზიას სტუმრადაც არა ჰსურს მიღება —
ესენი მასპინძლად მიდიან...
ო, კვლავ ლინჩის წესის გველური სისინი —
შეხედე, შეხედე მოედანს!
ხალხის ბრბო ზანგის ბიჰს ესევა ყიჟინით,
რადგან თეთრს შარვალზე მოედვა...
შენ ტირი, ძვირფასო, ესოდენ პატარა,
მდიდრებმა ურცხვად რომ მოჯოხეს?
ეჰ, დანტე არა ვარ ქვესკნელში გატარო,
მიწაზე გიჩვენებ ჯოჯოხეთს!

მესხის თქველი

მესხეთის მკვიდრი თბილისში ჩამოველ, გული მიხარის,
მშვიდობა, თბილის ქალაქო, დიდება, წმინდა ალაგო,
სადაც მე ვიწვი, ვიზარდე, დღეს შენი ფიქრი იქ არის.
მკლავდნენ, ვერ მომკლეს; მესხი ვარ, მტერმა ვერ გამაჩანაგოს!
გულმხიარული მოვედი, დღეს ბედი ველარ მატირებს,
ბარაქა ჩემი კუთხისა ირგე და გაიხალისე.
ალხენს მზის სხივი უღევი მტკვრის და ფოცხოვის ნაპირებს,
ბევრჯერ შევმართე მკერდი და ბევრჯერ მოშურნე დავნისლე.
შენს დასაცავად სამხრეთში მრავალი ღამე ვათიე,
ათი სიცოცხლე რომ მქონდეს, არ დავიშურო ათივე.
დღემდე მოვსულვარ ქართველი, მომყვება თბილი კერია,
ბელადის სადიდებელად მესხები ტკბილად მღერიან.

ვარ ვინმე მოყმე მესხეთის, შვილი ვარ ჩემი კუთხისა,
ტოტი ვარ დიდი ქართლისა, ტოტი იმ ბერი მუხისა,
სადაც დაირწა უკვდავი შოთას მზიური აკვანი,
სადაც აფრინდა არწივი, ცამდე სიცოცხლის ამყვანი.
მეც შენი კალთის შვილი ვარ, ნათალი ქართულ ფოლადის,
წამოვიმართე, გავკაჟდი, ჩემს ძმებს მეც გავუტოლადდი.
შენს დასაცავად სამხრეთში მრავალი ღამე ვათიე,
ათი სიცოცხლე რომ მქონდეს, არ დავიშურო ათივე.

სოფელში

აქ ქვაც არ გდია დასაწუნარი,
გავხედავ ყანებს—გამეხარდება.
არის დღე, როცა არ ვარ მწყურვალ-
და წყაროს მიინც დავეხარბები.

მოვდივარ ისე, როგორც მაყარი,
ვიცინი, განა რა მეტირება!
ეს ქვებიც მკერდზე რომ დამაყარონ —
მშობლიურია, არ მეტკინება.

აქ გზა ლამითაც ვერ დანისლულა,
შემოხვევია შუქი არყიანს.
მთვარე რომ ცაზე ჩუმად მისცურავს,
ელნათურები სიცილს აყრიან.

მე ამ ჰაერის სუნთქვით დავთვრები
და ჩემი გულიც ტრფობით იწვის რა,
ლორთქო ბალახში წამოვგორდები,
რომ გულმა იგრძნოს მაღლი მიწისა.

ყვავილთ სურნელი მკერდში მეჭრება
და თვალს ჩამიკრავს კვირტი მღვიძარი,
აქ მე მეცნობა თვით ეს კენჭებიც,
რადგანაც ჩემი სოფლის ღვიძლი ვარ.

ჩვენება მთავრი

მე მივდიოდი... და სითამამე
სულს ახურებდა მაისის მზისებრ;
წუთებს მიჰყავდათ ის თეთრი ღამე
გათენებისკენ...

მე მივდიოდი... და ნაცნობ კუთხეს
მივაგენ... აგერ ჭადრის ხეები;
ირგვლივ სიცოცხლე... ჩანჩქერი... მთვარე...
და კიდეც: წმინდა სამარხები...

სძინავთ აკლდამებს უძველეს დროთა,
მე აქ მოვსულვარ როგორც სტუმარი,
იქნებ აქ არი მაღალი შოთა,
სამარეშიაც დაუღუპარი.

მე მომეჩვენა: თითქოს მთა დადის,
საფლავებიდან აღსდგნენ ნებისად,
გოლიათებად წამოდგნენ ლანდნი —
მათი ბეჭების ნახვა მელირსა.

— მამა-პაპანო! აყვავდა ქართლი,
გადაიხადეთ სად ბევრი ბრძოლა,
და ქართლის შვილმა, როგორც არავინ,
საუკუნეებს გადაუქროლა.

გჯეროდეთ—მუდამ გზას გაინათებს
გამარჯვებული სიცოცხლის სუნთქვა,
სანამ მსოფლიო ისმენს სიმართლეს,
ხალხთა ნუგეშად ბელადს რომ უთქვამს.

და, წინაპარნო, თქვენც გიხაროდეთ,
ჩვენ კომუნიზმის მზისკენ მივიწვევთ,
ამ სიხარულში ჩვენ არასოდეს
თქვენს ნათელ ხსოვნას არ დავივიწყებთ.

... იდგნენ, მისმენდნენ მშვიდი ლანდები,
ფრთაშესხმულები მაღალ ოცნებით,
მითხრეს, სადარდო გეჰონდა რამდენი,
ჩვენ მამულისთვის დავიხოცენით.

სამშობლოს მთები კვლავ იდგნენ ჯმუხად
და ირხეოდნენ ხეთა ჩრდილები,
აშოლტილიყო რამდენი მუხა,
გმირთა ძვლებიდან ამოზრდილები...

იოთამ ნასარიძე

გერიქასი ვარ

ას ათი წლისა შევსრულდი,
ასათიანი ყარამან,
ძველი დარდი და ვარამი
გულიდან გადაწყარა მან,

რომ მეც მოვესწარ ასე ტკბილს
ამ სიცოცხლეს და ამ ხანას,
გულგალაღებულს რომ ვხედავ
მეზობელსა და ამხანაგს.

ოცდაათისად ჩამწერეთ,
ამ რესპუბლიკის კბილა ვარ,
სადაც სტალინმა უტკბესი
ცხოვრება დააბინავა.

ძველ ოთხმოცს აღარ ვიგონებ,
მსურს გადავიგდო გულიდან,
თავიდან ვიწყებ სიცოცხლეს
მე ყოველ გაზაფხულიდან.

ამბობენ, მწვანე შემოსავს
მარტყოფს, მახათას, ლილოსა,
სამგორში წყალი მოსულა,
მე აქ რა მინდა, შევილოსა!

სამგორში უნდა წავიდე,
სამგორში ვცხოვრობ ოცნებით,
ბალს გაეაშენებ—რა ბალსა!
განა უბრალოდ მოვცდები.

ვაშლს გაეაშენებ, დაფასდეს
მარჯვენა ლაზათიანი,
მთელმა ქვეყანამ გაიცნოს
მეზაღე ასათიანი.

და ყველგან, სადაც ახალ წლის
დასალოც სუფრას გაშლიან,

ხილს მოგართმევენ, გეტყვიან:
„ასათიანის ვაშლია!“

მოვხუცდი, მაგრამ ჰაბუკად
ჩამწერეთ, მამაშვილობას,
ახლა ვგრძნობ ნამდვილ ცხოვრებას
და კაცის მხარგაშლილობას.

ბერი კაცი ვარ და მაინც
სიცოცხლე ძლიერ მწყურია,
რადგან სტალინის ხანაში
ცხოვრება საამურია.

1953 წელი, 5 მარტი

საქართველოში დასაბამიდან
მარტზე იტყოდნენ გულისტკივილით:
— ამ სატიალე მარტის ამინდმა
არ მოიშალა წვიმა-ტირილი.

მაგრამ მოვიდა ოქტომბრის დილა,
გაქრა ცხოვრების უკუღმართობა,
მშრომელი ხალხი ამღერდა ტკბილად,
გადაივიწყა მარტმაც მარტობა.

დღეს კი... ქედებმა ნისლი მოისხა,
ცხელი ცრემლები დაღვარა ცაზე, —
ეს მოსკოვიდან ისმის გლოვის ხმა:
„მოკვდაო დიდი სიცოცხლის მამა“.

არა, სიკვდილი ვერ წაგა მზისკენ,
ის ხომ მზე იყო და გამარჯვება.
ის ცოცხალია, სამშობლოს ისევ
მართავს იმისი მტკიცე მარჯვენა.

და მარტის დილა ბელადის ღიმილს,
მშობლიურ ღიმილს მწუხრით ვერ შეცვლის,
მისი ჩიბუხი ისევე ღვივის
ოქტომბრის თვეში ანთებულ ცეცხლით.

მშვიდობის სალუჯი

დგება მაისის საღამო წყნარი,
მალე ცას მთვარის ნათელი მოქსოვს,
ბელადი კრემლის სარკმელთან მდგარი,
დინჯად გასცქერის მშობლიურ მოსკოვს.

უცებ იქუხა ქვემეხებიდან,
ზათქი გაფრინდა გორის ციხემდე

და მაშხალებმა ფრთების რხევითა
ვარსკვლავითიდან გადმოიხედეს.

წუთით ყოველი გაბრწყინდა ირგვლივ,
ლიმი ეფრქვევა ბელადის სახეს.
ბრწყინვალე წინსვლას ულოცავს იგი
მშვიდობისმომხრე მსოფლიო ხალხებს.

და დგას მოსკოვი გაშლილ მხრებითა,
უძლეველია დიდება მისი —
ჩვენი სამშობლოს ქვემეხებიდან
ახლა მშვიდობის სალუტი ისმის.

სიძლია მოსკოვზე

გიხილე, ცამდე ავმაღლდი თითქო,
და შენზე ალალ სიმღერას ვჩემობ,
მე მიყვარს შენი რუსული სიტბო,
მოსკოვო ჩემო.

მე მიყვარს შენი ამაყი სუნთქვა,
სვეტებმაღალი სახლების რიგი,
ეს მოედნები ვრცელი და სუფთა,
როგორც საყვარელ მამულზე ფიქრი.

მე მიყვარს შენი მზით რომ ივსება
ცა ვარსკვლავებით მკერდდაყურსული,
კრემლი—საბჭოთა ხალხის ღირსება,
ღიაღი, როგორც მიწა რუსული.

მე მიყვარს მზეში მბრწყინავი ლურჯად
და ყვავილების ტალღებში მწოლი
სტალინის ქუჩა—მშვიდობის ქუჩა,
წითელი დროშის ტარივით სწორი.

მე მიყვარს წრფელი გულის ამგზნები
მავზოლეუმი... ნაძვების ჩერო,
შენი კრიალა ცის დარბაზები,
მოსკოვო ჩემო.

მტერს შენი წინსვლა ადარდიანებს,
შენ კი, მოსკოვო, ნამდვილ ძმასავით

მშვიდობის მომხრე ადამიანებს
გზას უჩირადღნებ კრემლის ვარსკვლავით.

და მეც მიყვარხარ უსაზღვროდ ასე
და შენზე ალალ სიმღერას ვჩემობ,
ვერ შეგაჩერონ მშვიდობის გზაზე
კომუნიზმისკენ, მოსკოვო ჩემო.

წყლის წვეთი

ლურჯი თვალებით ვრცელი ზღვა მიმზერს,
შემოიკრიბა ტალღებმა ძალა,
და მე იქვე მყოფს, დამდგარს ნაპირზე.
წყლის ერთი წვეთი მასხურა ქარმა.

მზემ ააორთქლა, წავიდა მალა,
ზღვას მოწყვეტილი წყლის წვეთი წმინდა,
და მე დავფიქრდი იმ წვეთზე ახლა,—
საით წავიდა, საით გაფრინდა!

...წვეთმა ზღვის მხარე გადაიარა,
მალა მიიწევს, მიდის მეხურად,
გადაიარა ზეცა კრიალა
და გლეხის ნათეს ყანას ესხურა.

მარტო კი არა — ბევრი გზადაგზა
წყლის ანაორთქლი წამოეწია,
მთას მიაშურა, მთასაც გადასცდა
და წვიმის სახით სოფელს ეწვია.

მარცვალს გაუხსნა მიწაში მკერდი,
აღმოაცენა, ააფოფინა
და მე დავრწმუნდი, წყლის ერთი წვეთიც
რომ უსარგებლო არა ყოფილა.

*

მეც ამ ზღვა ხალხში წვეთი ვარ ერთი,
მათთან შეზრდილი, შეერთებული,
ჩემი ფიქრები მათ ფიქრებს ერთვის
და მათთან ერთად მიმდერის გული.

მიმდერის გული, საამოდ ფეთქავს,
სიცოცხლეს ეტრფის, შენ გეტრფის, მზეო.
ჩვენ ერთად ვიბრძვით და ვშრომობთ ერთად
კაცობრიობის საკეთილდღეოდ.

ჩიხეული

მჯობნის მჯობნი ყვავილები, საკეკლუცოდ მისეულნი,
რა ლამაზად შემოსილა ეს ადგილი ღირსეული...
მტკვარზე ნაკლებ როდი მიყვარს მშობლიური რიცეული.

შარშანდელზე უკეთესი წლევიანდელი ზაფხულია,
ქარი ღრუბლის ქუდს მოსტაცებს, მთას თავზე რომ ახურია,
ეს მდინარეც მისთვის მღერის, დღეს რომ ხალხის მსახურია.

გავემართე, მიმიწვია ბერმა პაპამ ტკბილ ბაასით,
ელსადგურზე მიმითითა—ჩვენ რა გვქონდა ამის ფასი?
ამის მომცემს გაუმარჯოს!...—დაღია და დადგა თასი.

ამუშავდნენ ტურბინები, ახმაურდა რიცეული,
აშრიადნენ ყვავილები, საკეკლუცოდ მისეულნი,
და ვთქვი: შენ ხომ საქართველოს მშვენება ხარ ღირსეული.

მზეს სჯობდა ბრწყინვალეებით...

ქარს აჯობა, შმაგ გრიგალებს, მზეს აჯობა ბრწყინვალეებით:
ჩვენ შევეცქერით იმის თვალებს, ქედს უხრიან მყინვარები.

ვინც აჯობა ბნელ უკუნეთს, მტრის რისხვას და ვოლგის ღონეს,—
მის დიდებას საუკუნე საუკუნეს გააყოლებს.

ვის შეეძლო ან და რა ხელს, ცის და მიწის გამკლავება,
დღე მზედ ჰქარგავს იმის სახელს და ღამე კი ვარსკვლავებად!

ქოჯელო

იყო მშვიდობის წმინდა კუნძული,
დაუნდობელი ცეცხლით დაბუგეს,
იქ ამოგლიჯეს ჰკერდიდან გული,
სიცოცხლისათვის მებრძოლ ჰაბუკებს.

უნდათ ჩაძირონ, როგორც ხომალდი.
ზღვაში მშვიდობის ხალხთა ადგილი.
დაძრწის სიკვდილი, ქარივით მარდი,
ვაშინგტონიდან ამოვარდნილი.

კუნძულს სიკვდილის ფერი დაედვა,
რომ სიხარულმა ველარ მობედოს,
ლამეს ათენებს მოხუცი დედა,
შვილი ჰყოლია თურმე კოჯედოს.

თუკი გწყურია, ბოროტო, სისხლით
მკერდი ტყვიების ჯერმა მოჰედოს,
მაშ მკაცრ კითხვასაც ელოდე რისხვით:
—რამდენი კაცი მოჰკალ კოჯედოს?

ერთხელ აპრილზე შობა მაისი

მას შემდეგ შეენის მზე და ხალისი,
შემდეგ ამაყობს თვე აპრილობით,
რაც მან ამქვეყნად შობა მაისი
და გაზაფხული კაცობრიობის.

აქათქათებდა ბაღებს აპრილი,
ისმოდა სტვენა და სიმღერები,
დღე დიდდებოდა, ვოლგის ნაპირი
იქარგებოდა ათას ფერებით.

შინ ვალოდია დაარქვეს ვაჟსა,
(ალბათ, იმ დილას ძრწოდნენ მეფენი),
მასწავლებელის ოჯახში გაჩნდა
მსოფლიო ხალხთა მასწავლებელი.

მეხად დაეცა მეფის სავარძელს,
მზეს მოემატა სითბო, ხალისი;
იმ საუკუნის სამოცდაათ წელს
ოცდამდე აპრილს იშვა მაისი.

სვალისი ჩუქასთან

აი, ბელადი რუკასთან მდგომი
ავლებს ხაზებს და დაჰყურებს დინჯად,
დგას გაზაფხული კაცობრიობის,
მომავლის დღეებს ზომავს და სინჯავს.

აქ აშენდება გიგანტი, იქ კი—
თაველს მოისხამს ყამირი ვრცელი,
აქ ფრთას შეისხამს წალკოტზე ფიქრი,
იქ იბიბინებს სამგორის ველი.

დამორჩილებულ მიწაზე ვაზებს
მორწყავს არხები შემოყვანილი.—
სოციალისტურ ქვეყნის რუკაზე
ბედნიერებას ხაზავს სტალინი.

ჩვენი სომალი მიჰყავს პარტიას

ამხანაგებო!

კვლავ მზიანი სახე მაჩვენეთ,
სიმღერით შევხვდეთ ყოველ დილას, ყოველ განთიადს,
ჩვენი ზომალი ისევ მიდის,
რა შეაჩერებს,
ის სტალინის გზით მიჰყავს პარტიას.

ყური დაუგდეთ!

კომუნიზმის ორკესტრი უკრავს,
მოდის მომავლის საოცნებო დღეთა ლამპრობა!
შევუკრათ ბაგე პირდაღებულ სიკვდილის ვულკანს,
რომ აიკრძალოს ომი და მტრობა.
არ შეიძლება, კვლავ შეიძრას მიწა ნალმებით,
არ შეიძლება, ეს პლანეტა კვამლში ბორგავდეს,
მაგრამ თუ მაინც ეცდებიან ზღვათაგალმელნი
მიუშვან წყალი ომის ბორბალზე,
ჩვენ შეგვიძლია მტერს ჩვეული დარტყმა ვაგემოთ,
გადავიქცევით მომხდურისთვის მეხად, თავზარად.
სტალინი ისევ ჩვენთან არის, ამხანაგებო,
არ გაუხდია მხედრის მაზარა,
მილიონები კვლავ ისმენენ მის სიტყვას მართალს
და ჩვენს ნათელ გზას ვერაფერი ვერ გადალობავს.
ის შემოგვხვდება კომუნიზმის განიერ კართან,
გავგიღიმებს და გვეტყვის მაღლობას.

სამშობლო ჩემო!

მწუხარებით ნუ ითალხები,
მტერს უხარია,—

ისევ ომის დუღუკზე ცეკვავს.

გავკრათ ახალი გვირაბები, გზები, არხები
და შესრულება ვუპატაკოთ პარტიის ცეკას.

ისევ გავტეხთ ყამირები,

ისევ ვილალოთ,

ამოვამზეოთ ქეიშნარებში ოაზისები;

ისევ ვიფხიზლოთ,

რომ ვერაინ ვერ დაგვინაღმოს
ჩვენი დიადი მომავლის გზები.

ჩემო ქვეყანავ,
ოლონდ ერთი ახსენე სტალინ!—
უმალ ახდება შენი ნატვრა, შენი ოცნება,
გვალვით გადამწვარ უდაბნოში გაჩნდება წყალი
და მიწა მწვანით შეიმოსება.

ამხანაგებო!
სტალინური ტემპით იარეთ,
სიმღერით შევხვდეთ ყოველ დილას, ყოველ განთიადს,
ჩვენ დავაყუჩებთ დედამიწის ყველა გრიგალებს,—
ჩვენი ხომალდი მიჰყავს პარტიას.

ახალი წელი

არ გარეგია ქალარა თმაში,
ცამდი უწვდება ამ ჰაბუკს ხელი,
მოდის სიმღერით ვარდების ზღვაში
დოვლათიანი ახალი წელი.

მოდის ღიმილით სიცოცხლე ლაღი
და კომუნისმის სიმღერებს სტამბავს,
მოაქვს ყვავილი სამგორის ბაღის
და ყარაყუმის უდაბნოს ბამბა.

მოაქვს სახლები მთებზე მაღალი,—
ბედნიერ ხალხის ვაშა და ტაში,
და კალმახები ახალ-ახალი
დაბადებულნი თბილისის ზღვაში.

უგზავნის ბავშვებს ღიმილს და ამბორს,
ნაძვის ხეებს რომ შემოუბრინეს,
შეჰხარის რუსთავს, შეჰხარის სამგორს
და კახოვკასთან ჩადგმულ ტურბინებს.

ყველა ბაღსა და ყანას დაივლის,
ყველა სახლსა და ეზოში შედის,
მის ბაიროლზე ბრწყინავს სტალინი
და ფართო მკერდზე—მშვიდობის მტრედი.

მოხუცი

არ ეძინება ითლეზან ქალდანს,
უფროსია და ღგება პირველი...
ჩაჰყვება ბილიკს მქუხარე წყალთან,
სადაც შრომა დულს გასაკვირველი.

ფეთქდება მიწა... დამდგარა ბული...
ამოდის მაღლა წიადის განძი
და ბედნიერი სიცოცხლის დუდილს
იგი შესცქერის კაბუკურ განცდით.

მუდამ საკუთარ ბედზე ნარისხვალს
აქ ჩაუვლია ბევრჯერ წინათაც,
არ უფიქრია ერთი წამითაც,
თუ ამ მიწაში ოქრო ბრწყინავდა.

ლამის დაეხრჩო კაცი ვარამს და
დარდის გამგები არა ჰყოლია...
ის სხვის მამულში მიწას ბარავდა
და საკუთარში ოქრო ჰქონია.

ლექსი მინდა

ლექსი მინდა —

გულს დაჰკრავდეს კვესივითა...

ცხოვრებაში გახედებდეს სარკესავით,

ძმათა გულის გამთბობი და ბოროტების დამგესლავი,

მინდა წელთა სიმძიმე რომ გადათელოს,

იყოს გაუხუნებელი, ვით დიდება—საქართველო.

ლექსი მინდა—

გულს ჩაესკვნას ფესვივითა...

აბა, ისე ლექსი რაა, თუ გულებთან ვერ მივიდა,

ბოხოქარი, ჩაუმქრალი სიყვარულის ცეცხლივითა.

ეჰე, ძმებო!

ლექსი მინდა—

გულს დაჰკრავდეს კვესივითა.

რა ხარო

რა ვარ?!

ჩემი ქვეყნის სიყვარულით

გულგამთბარი დავალ.

მეტი?!

არასოდეს მიძებნია

ცხოვრების გზა ბედით.

კიდევ?—

მე სინათლის სიყვარულში

უკან ვერვის მივდე.

სხვა რა?—

მსურს დავადნე სამშობლო ბაღს

სიყვარულის ცვარად.

რთველი თალავნი

ცაზე ინათა, ინათა, დილაა რიქრაქიანი,
ინათა, შუქმა იმატა, თელავს რად გააქვს ჟრიალი?
ჰეი, რთველია, ძველიანს ზვარს კრეფენ წინანდლელები,
რთველია, რთველზე მღერიან ჩვენი ალაზნის ველები.
ამღერებულან ქვევრები, ცას სწვდება ჰანგი ქებული,
დგანან დიდ-დიდი კასრები მარანთან ჩარიგებული.
მართლაც რთველია ძველიანს, ზვარს შესევთან ქალები,
ირგვლივ ნაპერწკლებს კვესავენ მათი ცისფერი თვლები.
ზვარს კრეფენ — ზღვა მოსავლიანს, იზმორებიან ვაზები,
ქალავ, მზექალავ, ცისთვალავ, ნეტავ ვის ელამაზები.
ვაზები გადაბინდულან, ვაზები რქებმოღუნული,
ისმის ურმების კრიალი და მანქანების გუგუნი.
შემოდგომაა რუისპირს, ყვითლად ღალანებს ბალები,
საურმეებზე ფრიალებს მანდილის ბაირალები.
ფრონტზე ასჯერ და ათასჯერ სიკვდილთან შენაჭიდები,
გოდრებით რიგში ჩამდგარან ბრტყელბეჭიანი ბიჭები,
მოდთან შეუჩერებლივ შრომის მაშველი ჯარები,
ბევრს შევნის წარსული დროის ბრძოლების ნახანჯლარები.
ჯერ არნახული, კახური ბარაქა მოდის ულევით.
დალამდა, დასხდნენ ხეებზე ბღღვრიალა ელნათურები,
ელექტროსაწურავეები ქშინავენ, როგორც დევები,
ლიმილით იმზირებიან სარქველმოხდილი ქვევრები.
მოსჩქეფს წამს შეუჩერებლად ღვარად ქცეული შაქარი,
აქ არის შრომის დუდილი, კახური სიტკბო აქ არის.
უძახის პაპა ტოლ-ბიჭებს, დაასხით ახალთ-ახალი,
ვადიდოთ, ვერვინ დათვალოს ჯამი-ჯამს შემონახალი.
ვადიდოთ დიდი ბელადი, ვინც მკლავი გვიქო ვაჟური,
ვინც დაგვიწმინდა ძარღვებში სისხლი გულიდან ნაჟური,
ვადიდოთ სიტყვა მშვიდობა, გულიდან ამონახეთქი,
რაზეც ოცნებობს ნიადაგ ჩვენი დღეგრძელი კახეთი.

არსენას გახსენება

ბიჭიც იყო და არსენაც ერქვა,
ეტრფოდა ცისკარს სამშობლოს ცაზე.
ვაჰ, სად ჩაქეცა მუხთალმა ბედმა,
სულ არ ეწადა სიკვდილი ასე,
მოჰკვეთეს მხარი, შეუწყდა ფეთქვა,
საკუთარ სისხლით წრე მოუხაზეს.

ალგეთის პირას ტეხდა ყამირსა,
უყვარდა სითბო ახალი, ბელტის,
უყვარდა სხივი ღამით მთვარისა
და მარაბდელი გოგონა ერთი.
გლეხკაცი იყო მუხის გვარისა,
უხვად მოჰყავდა ქერი და ფეტვი.

მოჰკლეს? — დღეს მაინც ვიციტ ხსენება,
გმირის ხატება ჩაესახეთ ქვაშიც,
როცა ვუცქერით ცხენთა ჰენებას,
როდი ვივიწყებთ ჰაბუქსაც მაშინ,
წინ გაჭრილ მხედარს — სოფლის მშვენებას —
მიეძახით — „მიჰქრის არსენა რაშით!“

ეროვნული საკვლეპრო
ბიბლიოთეკა

მურმან ქოიავა

მეზივეზი

მომესმა?—იქნებ მოვტყუვდი, ეს რა ხმამ გამახალისა,
თითქოს დუდუნი მომესმა ალაზნისა და მტკვარისა.
ჰეი, სადა ხარ, შავლეგავ, ეს რა სიმღერა გაისმა?

ეს რა სიმღერა გაისმა, საჰეს მყის ვუშვით ხელები,
მე საქართველოს მაგონებს ეს მთაც და არყის ხეებიც,
მაგრამ საიდან მოსულან ქართველი მეტივეები?

ჰეი, ქოჩორა ვაჟებო, სალამურებო მთებისა,
სჰეჰეთ, გულთეთრა მერცხლებსაც გაშლა ეამოთ ფრთებისა,
მეტივეურს მღერენ ბიჰები, რა ტკბილი წუთი მეღირსა!

ჩამოაცურეს ტივები, მარჯვენა მაღლა აღმართეს,
ორთაყვირებიც გამართეს და შავვერემანმა ვაჟებმა
თვლები შემომანათეს...

შორს მიიმალნენ, მთის იქით, უკან დატოვეს ქვაბული,
ნიავეს მიჰქონდა სიმღერა ტკბილი, ოდითგან განთქმული,
გულს მიხარებდა ვოლგაზეც, ხმა მშობლიური, ქართული...

მსოფლიო ხელახს

დიდი ლენინის სიცოცხლის შემდეგ
სტალინში ვპოვეთ ლენინი—ბრძენი,
დღეს, როგორც სტალინს,
პარტიას ვენდეთ—
პარტია არის სტალინი ჩვენი.
დგას თავის პოსტზე სტალინი კვლავაც,
ცეცხლჩაუქრალი ჩიბუხი ბოლავს...
სწორნი ვიყავით—არ ვენდეთ ამბავს
დაუჯერებელს და გაუგონარს.
— ბელადო! გულო ხალხების გულში!
გაუქრობელი იქნები მზისებრ—
შენი სიკვდილი დავმარხეთ გულში,
სიცოცხლე შენი გრძელდება ისევ...
ვერ გაიხაროს მტერმა ჩვენზედა,
ბრმა ვინც არ არის, ის ხედავს ახლა—
შენი დიადი საქმის გარშემო
ვით შემეიდროვდა რიგები ხალხთა.
ვინც ბრმა არ არის, ის ხედავს,
დიახ!
უკვდავების და სიცოცხლის სურათს—
დროშა, რომელსაც სწორი გზა ჰქვია,
დროშა, რომელსაც მშვიდობა ჰქვია,
დროშა, რომელსაც სტალინი ჰქვია—
აღმართულია კვლავინდებურად.
კვლავაც იგრძნობა შრომაში, ზრდაში
დიდი სიცოცხლის ხალხებზე ზრუნვა.
დგას ბერიკაცი სამგორის ბაღში,
სჯერა მზეკაცი ჩამოვა სტუმრად.
ჰყვავის, ხასხასებს მიწა ეღემაღ.
არის სიახლე აურაცხელი,
მსოფლიო ხედავს რომ კვლავ შენდება
სამშობლო ჩვენი სტალინის ხელით.

ჩვენი ოჯახი

მამამ ადრევე ინება ძილი,—
თორმეტნი დაერჩით დედისამარა,
არ დაგვკლებია აღერსი ტკბილი,
ბედნიერები ვიყავით მარად.

წამოვიზარდეთ ლალად და უცებ
სიცოცხლის ფრთები გაეშალეთ ყველამ,
და დედის ირგვლივ ოჯახის ფუძეს
შემოვესალტეთ ვით ცისარტყელა.

ჩვენს აქოჩრებას, აყვავილებას
მოჰყვა ქორწილნი და ძეობანი,
და დედა შვილიშვილიშვილებმა
გახადეს დედა სახელოვანი.

ამაყად ვდგავართ სამშობლოს ზღვარზე,
დედა გვინათებს ვით ალიონი,
შრომაში ერთი კოლექტივი ვართ,
ბრძოლაში—ერთი ბატალიონი.

ფოლადის მღვწივე

შუქი უნათებს ოფლიან სახეს,
შრომობს ფოლადის მარჯვე მდნობელი,
საამქროს სიციხის აღმურში ახვევს
ცეცხლი დღედაღამ ჩაუქრობელი.

ლამეა, მაგრამ ვერა სძლევს ძილი,
მისი ხმა ყველგან მტკიცედ გაისმის,
ფოლადის ნიმუშს მიიღებს დილით
და გაახარებს მდნობელს ხარისხი.

ღუმელის მიღებს უმატებს ჰაერს,
ცეცხლი აწვება საკეტს რგოლებად,
გეგმაა მისი ფიქრი მღელვარე,
მისი აზრი და მისი გონება.

ხუთ წელს ესმოდა ნაღმების გრგვინვა,
თვალს უსწორებდა ბრძოლებს ალიანს,
მას კარგად ესმის ფოლადი, რკინა, —
მისი სამშობლოს ხერხემალია.

და როცა ზეცა, უკუნის მფენი,
ნათელს გაიკრავს ნაცრისფერ ზოლად,
ის ჩამოასხამს მადლიან ხელით
საუკეთესო ხარისხის ფოლადს.

ლხენით გახედავს ლითონის გორებს,
დაავიწყდება დაღლა და ძილი,
ფოლადით სავსე რკინის ვაგონებს
ხვალ ორთქლმავალი გაიტანს დილით.

შუქი უნათებს ოფლიან სახეს,
შრომობს ფოლადის მარჯვე მდნობელი,
საამქროს სიციხის აღმურში ახვევს
ცეცხლი დღედაღამ ჩაუქრობელი.

მე უმამოა ღღეს ვიგრძენ, ძეგო!

მამა მომიკვდა როგორც გმირი, როგორც მებრძოლი,
სტალინის დროშა ბერლინამდე მტკიცედ ატარა;
მამა მომიკვდა, უმამობას როგორ ვიგრძნობდი —
დიდი სტალინის მზრუნველობა მზრდიდა პატარას.
ისე ვხარობდი, ვით ყვაველი ხარობს დილის მზით,
მქონდა ხალისი, აღტაცება დაუფარავი,
ბრძენის ნათელში გავიზარდე, ბრძენის ღიმილში,
ობოლი ხარო, არვის უთქვამს, დღემდე არავის.
ღღეს კი რას ვხედავ: ჩვენი დროშა გლოვით გაშლილა,
ცრემლების ტბაში თვალგზია მილიონების;
ტუნიხელს გულზე გადაეკრა შავი არშია,
სიმწრით სახეებს იკაწრავენ ზანგი მონები.
ბნელმა სიკვდილმა გამოგვტაცა ადამიანი,
რომლის სახელით ჩვენ სიკვდილი მრავალჯერ ვძლიეთ,
ვინც მოგვიტანა სიხარული, დილა მზიანი,
და სამუდამოდ მოგვაშორა ცხოვრება მიძიმე.
ქვითინებს ხალხი, მწუხარებას არა აქვს ბოლო,
ისმის გლოვის ხმა მსოფლიოში ყველა ენაზე.
უმანაგებო, უმამობა ღღეს ვიგრძენ მხოლოდ,
მაგრამ ნუ ვტირით, ესლა გვმართებს სიმაგრე მეტი,
მზე როგორც ცაზე — ჩვენთან არის სტალინი ჩვენი.
ობოლი ხარო, მეგობრებო, ვერავენ მეტყვის,
რადგან არავის არა სჯერა სიკვდილი ბრძენის.
ვერ მომერევა მწუხარება, მწარე ფიქრები,
ბრძული პარტია დიდ სტალინის მზის სხივებს გვაფრქევს,
ღღეს უფრო მეტად მებრძოლი და მტკიცე ვიქნები
და მამასავით თავს შევწირავ სტალინის საქმეს.

სიყვარული

სოფლად ვიყავ, რომ დამთავრდა გამოცდები
და ბიძიამ სახლში სტუმრად წამიყვანა,
სიხარულით თითქოს ესხა მართლა ფრთები,
დამატარა ტარომსხვილი ათი ყანა.

— აი, შვილო, ბრიგადირმა ეს შეგქმენი,
ბრიგადაში ეტრიალებდი როგორც ცეცხლი,
სტუდენტი ხარ, მომიყევი შენ რა ქენი,
გამოცდებზე აღმზრდელებთან ხომ არ შერცხვი?

მე წიგნაკი მივაწოდე ჩასათვლელი
და დენივით დამიარა უცებ ელდამ,
ის ბარათი, სულ ჩემთან რომ ვატარებდი,
გამახსენდა, რომ წიგნაკში ჩუმად მედვა.

გადაშალა, სიხარული მიუმატა
ჩასათვლელმა, ფრიადებით გადახსულმა,
შემდეგ ბარათს დააცქერდა, ზედ ეხატა
ორი გული ორი ისრით ჩახლართული,
და ღიმილით მომიბრუნდა ბიძაჩემი,
მთლიანად რომ გამამჟღავნა გაწითლებამ.

— სიყვარული სირცხვილად ნუ მიგაჩნია,
ის სირცხვილი არც ყოფილა, არც იქნება.
სწავლაც, შრომაც მხოლოდ მაშინ არის კარგი,
თუკი წმინდა სიყვარულმა დაამშვენა.
სიყვარული ძალას გმატებს, დევემირს გაგხდის,
ეს ქვეყანა სიყვარულმა ააშენა.

შემდეგ მითხრა სიცილით და გახუმრებით:
— როგორია, კრელთვალა თუ მაყვლისთვალა?
გამოვართვი ჩასათვლელი და ეხარობდი,
სიყვარულიც კარგ საქმედ რომ ჩამითვალა.

მოხუცი პანო

სოფლად რომ ჩავალ, სულ პირველად ვანო გაიგებს,
მოვა და მეტყვის: — შენებურად აბა, მოყვე,
ჩვენი გმირობით გულდაჰრილი მტერი რას ფიქრობს,
რას აკეთებენ საზღვარგარეთ ჩვენი მოყვრები?
ერთხელ ეუამზე ამერიკის ადათ-წესებზე,
მისმენდა ვანო მთელი გრძნობით, მთელი გონებით.
... იქ დოლარისთვის ყველგან სიკედელს და შხამს თესავენ...
ხალხს იმონებენ, თვით არიან ფულის მონები,
უოლსტრიტელი თავის მოძმეს როცა შეხედება,
— ფული მოიგე? — მიაძახებს გულშემზარავი,
ფულის მოგება არის აზრი მათი ცხოვრების,
იგია მათი ნამუსიც და მათი სალამიც.
ვანომ წვერებზე გადაისვა ხელი სიცილით;
— ფული მოიგე! — მისალმება ასე იციან?!
ღმერთმა დასწყევლოს მათი ფულიც, მათი სინდისიც,
ჩვენ დასაბამით „გამარჯვება“ ვიცით, ბიძია.

თბილისში ორი მდინარე მიდის

თბილისში ორი მდინარე მიდის,
ორივე ხიზლავს თბილისის მგოსნებს,
ერთი მტკვარია მღვრიე და მშვიდი,
ერთს კი ვუწოდებთ რუსთველის პროსპექტს.

მტკვარი თბილისის ძველი მიჯნური,
ამიტომ ჩემი რაყიფი ძველი,
მიდის დინებით დარბაისლურით
და უშფოთველი იერი შვენის.

მიდის პროსპექტი ნახატი ფუნჯით,
ნანიავები ჰადრების ტაშით!
სალამოობით მოსკოვის ქუჩის
შესართავიდან შევცურავ მასში.

როგორც კალმახი შევცურავ ლაღად
ენგურის ჩქერში ფრთაგაწაფული,
და მეც შევხარი ნაპირებს მაღალს.
ტალღებში ჩემიც ისმის დგაფუნი.

ნაირნაირად დაფერილ ზვირთებს,
ზვირთებზე ნიავს ფრთამოფარფატეს,
ჩემი თვალების კიაფიც მისდევს,
ნაზიარები ოცნებას ნათელს.

როცა მღელვარე განცდებით სავსე,
თბილისის ღამის მშვენიერებით ვთვრები
და გამუდმებით მეყრება თავზე
ალმისის, ლალის, ფირუზის თვლები,

არ შემიძლია ტანში ნარწვევი
არ ავაბგერო ღულუნი ლერწმის,
როცა სიმღერა ყელში მაწვება
და შთაგონების ფესვები მეწვის.

... თბილისში მიდის მდინარე ორი:
დაღმართით ერთი, მეორე აღმა,
მე რუსთაველის პროსპექტის რონინს
მომავლისაკენ მიეყვები ლაღად.

ბელადის ფანქარი

დახედავს რუკას მზრუნველი თვალით,
 თანაც თუთუნით ავსებს ყალიონს,
 ასანთის ღერზე იფეთქებს ალი...
 თითქოს ნიშანი ალი არიო —
 წამოხშირდება საყვირის ხმები,
 ხალხი სიმღერით ხვდება ალიონს.

ფანქრით მოხაზავს ზღვებს ახალ-ახალს,
 აშენებს ტყეებს, დასერავს არხებს,
 წყალი ჩაუვლის და ცხადად ნახავს,
 როგორ წამოშლის ჯეჯილი აფრებს,
 ვარდ-ყვავილებიც ამოქუხდება
 და ვრცელ მინდვრებში ხალიჩებს დაფენს.

ყოველი დილით აზრი ახალი
 გულში უღვივის სიცოცხლის მხატვარს,
 აი, ამ ფანქრით მთავარსარდალი
 მტრებს გულში სცემდა სიკვდილის ლახვარს.
 ჰოი! რა დიდი ძალა აქვს, ხალხო,
 ბელადის ხელში უბრალო ფანქარს.

მტკვარი

მტკვარი — აღსავსე ვაით და ვიშით —
წაუკითხავად დიოდა დიდხანს,
იგი ქართველთა ცხოვრების წიგნში
ბარათაშვილმა ამოიკითხა...

რომ არ ამოშრეს მზეში და ქარში,
ოქროს სტრიქონი მღეროდეს მარად, —
თბილისმა მტკვარი ბეტონის ყდაში
ჩასვა მოდგმათა წასაჭითხავად.

„ჩვენი ქართული ფოლადი“

თბილისთან ახლოს ყოფილა ცრემლის ტბა, სისხლის რუს თავი;
ცრემლის ტბას მლაშე რქმეოდა, სისხლის სათავეს—რუსთავი.

მლაშე ტბის ნაცვლად ზღვა ვნახე, ჯეჯილებს რომ ათავთავებს;
სისხლის რუს თავის ნაცვლად კი ქართულ ფოლადის სათავე.

შევეკითხე რუსთაველ მკვიდრს: — მითხარი, თუ ხარ ძმობილი,
რა გაქვს ქართული ფოლადით პირველად გამოწრთობილი?

პასუხად დიდი ბელადის ბარელიეფი მაჩვენა.
ფოლადს ფოლადი შეენოდა და მეფოლადეს მარჯვენა.

ოცნებამ ფრთები შემასხა გადამაფრინა გორამდი
და წავიკითხე ფოლადზე: „ჩვენი ქართული ფოლადი“.

მკის სუკათი

იქ, საღეწთან მთები რომ ჩანს, პურის ხეები და ძნებია,
კვერები კი სხვენზე წვანან, კომბაინებს გაქცევიან...
ქარვის ზღვაში კომბაინი გემს მაგონებს ანძებთანს,
როგორც ზღვაში — ამ ყანაში ტალღა ტალღას დაწევია.

ყაყაჩოსფერ ყელსახვევით შეხე, ჩვენი და-ძმებია: —
პატარებიც ყანის გულში მწყერებივით დაძვრებიან.
იქ დატოტვილ ხორბალს მკიან, ცერის ტოლა მარცვლებთანს,
ჭირნახული ჰქვია, მაგრამ ჭირის ოფლი არ ცხებია.

ის სიცოცხლის მარცვლებია — ეს მშვიდობის სურათია,
ალისფერი და მზისფერი არ ჩაქრება, სულ ანთია!..
ამ გარემოს ხავსი ედო, ღღეს ხავს გადანახადია,
ეს მკა მე არ დამიხატავს—თითონ ხალხის ნახატია.

ნისქილი

სოფლის ბოლოზე, პატარა ხევში
საფეკვავით სავსე წისქვილი ხენეშის,
შემასვენეთო, ვედრებით ითხოვს
და მეწისქვილეს ეძახის თითქოს:
— გაიგე, კაცო! არ მყოფნის ძალა,
მუხლებში ღონე გამომეცალა.
შრომის გმირებმა ხვალი რომ დადგეს,
როდისღა დაფეკვავ, ძმობილო, ამდენს.
— ნუ სწუხარ, — მედგრად ეტყვის მდინარე,
ცასავით ლურჯი, პირმომცინარე, —
დაფეკვი, ჰე, დაფეკვი, არ იგრძნო დაღლა,
რად ხენეში ასე? ამღერდი ლაღად,
შენც გაიხარე სოფლის ამ წინსვლით,
ხედავ? აგებენ ელექტროწისქვილს.

პაპიროსი „აპრორა“

განსაკუთრებით ყველას გვიყვარს რაღაც საგანი,
ზოგს — მკერდზე ია, ზოგს — წიგნებში იასამანი.

და ნუ ჩამითვლით პოეზიის დახურდავენად,
თუ პაპიროსის მწარე ბოლსაც ლექსი ვუძღვენი,
მე მოგაგონებთ გამარჯვებას და უკვდავებას,
რომელსაც გვამცნობს ისტორიის ერთი ფურცელი.

ბავშვი ვიყავი, როცა მითხრეს: მეფის მთავრობა
ლენინის ღრწით დაამსხვრია ხალხთა მაჯამო,
ზამთრის სასახლეს იმისათვის დასცხო „აპრორამ“,
რომ გაზაფხული გვკონოდაო სამარადქამო.

როცა ეღირსა ხალხებს თვალში ცრემლის დაშრობა,
პატარა ვიყავ მაშინ მეც და აი, ის ბიჭიც,
ბოლოს, გაფრინდა სიზმარივით ჩვენი ბავშვობა.
(ერთხელ: ბავშვობას გავასწარით თურმე სირბილში).

ჩვენ დაგვაბუკდით და ღიდების ჰიმნი დავძახეთ,
სადაც ვიყავით, ყველგან მამულს ვასახელებდით,
„აპრორამ“ ბჭენი შეუნგრია ზამთრის სასახლეს,
ჩვენ ავაშენეთ გაზაფხულის სასახლეები.

და ამის შემდეგ სიღარიბეს არვინ არ ტირის,
არვინ უჩივის უქულობას და უქამრობას,
ალბათ, ამიტომ მეკითხები: ავხსნა მარტივად,
თუ უფრო ხშირად რად ვეწევი იაფ „აპრორას“.

მე ამ პაპიროსს შევეთვისე, ეს მიყვარს მხოლოდ,
და მიყვარს მისი ცისფერი თუ რძისფერი ბოლი.
მე მიყვარს იგი, რადგან ყოველ გაბოლებაზე,
გულში მეღვრება ნეტარება აუწერელი:

მე მაგონდება ჯავშნოსანი გაშლილ ნევაზე, —
ჩემი სამშობლოს დაბადების მაუწყებელი.

განსაკუთრებით ყველას მოსწონს რაღაც საგანი,
შენ — პოეტებმა შეგაყვარეს იასამანი.

ადექსი ხუციშვილი

ქორეელი ქალი

კორეელი ქალი დაჰჭრი, როგორც ქარი,
შენი თვალის სხივით ელავს შენი ხმალი.

ჩაბლუჯული ხმალით სჭრი ნარსა და ეკალს,
ეგ ბრძოლაა მტერთან, ვინ დაარქვა ცეკვა!

როცა დაგჭრეს ხელში, ვით არწივის ფრთები,
ერთმანეთთან ტარით შეაერთე ხმლები.

ერთი ხელით იბრძვი, ორი ხმლითა იბრძვი,
შენი თეთრი კაბა სისხლის ალში იწვის.

შენი კერა იწვის, შენი ქოხის ფიცრით
კუბო შეჰკარ შვილის და შეჰკარი ფიციც:

შენს მეომარ ძმასთან, შენს მეომარ დასთან
რომ ვერაგ მტრებს სისხლი აზღვევინო ათად.

გაიმარჯვებ, როგორც ეს ცეკვაში მოხდა,
შრომის ცეკვას შეჰქმნის შენი ტანი კოხტა.

შენს თავს ზემოთ ხმლის წვერს ხმლის წვერი რომ დასწვდა,
ჰგავდი უკვდავებას — ხუთქიმიან ვარსკვლავს.

უიღსა ჰღაგთ, სტალინ!

ეს გორის ციხე რად იკუპრება,
ან ეგ ჭადრები რად არ მღერიან...
შავ ფერს ვინ მისცა იმის უფლება,
პატარა ქოხს რომ შემოხვევია.
ან ეგ ლიახვი ასე რად ბორგავს,
რად ეხეთქება ნაპირებს ვიშით!
ნუთუ არ სტყუით, ნუთუ ის მოკვდა,
ნუთუ ვერასდროს ვიხილავთ გმირ შვილს!
იქნებ კუბოში მზემ ჩაიმუხლა.

იქნებ ისვენებს ძალა მთებური.
ნუთუ გაცივდა მისი ჩიბუხი,
სიკაბუკიდან ცეცხლჩანთებული.
ნუთუ ჩაგვიქრა ბედნიერება,
გიგანტის სუნთქვას დაედო ზღვარი!...
სტალინ! ჩვენს თვალებს ცრემლი ერევა,
ჩვენ მწუხარენი ფიცსა ვდებთ, სტალინ!

ფიცსა ვდებთ შენი ხსოვნის წინაშე,
მალლა ვატაროთ პარტიის დროშა;
ჩვენი ხმა რეკდეს ცეცხლში, რკინაში,
ვერ შეგვაშინოს ყინვამ და თოშმა;
ამოუდგება მხარში გმირს გმირი,
არხებს გავიყვანთ, ავაგებთ ჰესებს;
ჩვენ ავიტანეთ შენი სიკვდილი, —
ჩვენ შენი სიბრძნით ყველაფერს შევძლებთ.

ფიცსა ვდებთ:
მოვსპობთ მტრის შავბნელ მიზნებს,
არ ძალუძს ბოროტს ჩვენი მორევა;
შენი სიკვდილი მივიღეთ ისე,
როგორც სიცოცხლის განმეორება.

ეროვნული საკითხი
გადაწყვეტილება

იოსებ ჭაბადარი

ჩემი ახალი სოფელი

— რა სოფელია? — მკითხავდა მგზავრი, —
ხილის ბარაქა ველზე დაღვრილა.
ეს რა საამო სურნელსა ჰგზავნის
ვენახებიდან, საესე ბალიდან.

— ეს სამგორია, ჩემი სოფელი,
ჩვენზე სიმღერა ხალხში ბევრს უთქვამს.
ის ზურმუხტისფერ მწვანით მოფენილ
მოლზე დაჯდა და ამოისუნთქა.

— ჩვენ ავაშენეთ, ჩვენ გავანათეთ
ელნათურებით ჩვენი სოფელი,
არ ჩამოვრჩებით სიმდიდრით კახეთს,
თუმც ბაღით ახლა შევიმოსენით.

— ეს ჩემი სახლი, ესეც ვენახი,
ივრის ტალღებით ნაამბორალი,
სოფელს „სამგორი“ გუშინ შევარქვით,
ბაღ-ვენახებს კი — „ნასამგორალი“.

ეროვნული საკითხიკრთ
ბიბლიოთეკა

ვახტანგ ჯავახიძე

სიყვავე აღამიანუ

შავი ლენტები,
როგორც ფრთები მოკლულ მერცხლების,
დროშას ჰკიდია.
დროშა მაინც არის ცეცხლებრი.
დამწუხრებულან მისი შვილნი,
მისი პირმშონი—
ზეიმს ჩვეულნი,
მაგრამ ახლა მგლოვიარენი.
ლიმილს წამლადაც ვერსად იშოვნით,
თუნდაც ხმელეთი მოიარენით.
დარი არ დარობს,
მზე არ მზეობს,
რა ეთქმის ამინდს.
ბავშვმა პირველად დაინახა ცრემლები მამის.
ითქვა სათქმელი,—
კარგ მთქმელს კარგი გამგონიც უნდა,—
პაპამ გვასწავლა ძველი ანდაზა.
ჩვენ გცოცხლობთ.
ჩვენთან ისიც ცოცხლობს.
გამოვალთ თუნდაც
ათასი ერთად,
ან პირიქით—
ერთი ათასად.
ის ხალხთან არის.
ხალხთან ცოცხლობს.
ხალხის ტოლია.
ის ყველგან არის:
რომში გვერდით უდგას ტოლიატს
და წინ მიუძღვის მებრძოლ მაღალს.
დასასვენებლად დროს არ იტოვებს,
დღეს იმედად დგას კორეელი გლეხის მამულთან,
ხეალ კი წავა და მშიერ ინდოელს
ხორბალს ჩაუტანს.

სიტყვას აიღებს ის მშვიდობის ყველა კონგრესზე,
რომ ბავშვთა აკვნებს ომის ჩრდილი ჩამოეცალოს...
გორშიც ჩამოვა, ალბათ, ოდესმე
და გაიხსენებს „შავო მერცხალოს“...

დღეს ცხრა მარტია...

მოწყენილია ზეცა მარტივით...

მე ვოცნებობ და

რასაც ვხედავ — გეტყვით მარტივად:

ვხედავ მარსელში პატარა დოკერს

ხელმოკლედ ცხოვრობს

და შარვალიც აცვია მოკლე,

ხელში უჭირავს გროშები მიჯრით.

შემდეგ ეწვევა საყვავილეს პატარა ბიჭი,

წყვილ ვარდს ყიდულობს.

მიდის ქუჩის დასასრულამდის,

იქ ეგულება მისი სურათი...

ვარდებს დააწყობს

და შესცქერის სურათს იმედით—

ფულით ღარიბი და მდიდარი სიღარიბეთი.

შენ, ამხანაგო!

დღეს გულის ჯავრს ვიცი ვერ ამხელ,

რასაც მე ვნატრობ—

ვიცი შენაც ამას ინატრებ.

ხვალ ჩვენ გაემართავთ კომუნიზმის უმტკიცეს საჰეს
ლექსში კი არა—

ტალინიდან სახალინამდე.

დრო მოვა,

როცა გადავშლით დიად დღეთა კარაბადინებს,

და ყველა ზღაპარს გავანამდვილებთ.

მოვა დიდი დრო,

ის ჩააგდებს მომავლის ფუძეს

და კაპიტალის ლომს დაახრჩობს ტარიელივით.

იმედით ვცოცხლობთ,

ხვალინდელ დღეს იმედით ვუმზერთ,

როგორც უმზერდა სტალინს ლენინი.

შენ, ამხანაგო!

თუ ატარებ საბჭოთა პასპორტს,

ვინც უნდა იყო:

მოდი—

დღეს ერთის ნაცვლად ორი აგური დასდე.

მოდი—

დღეს ერთის ნაცვლად ორჯერ დაარტყი ურო.

ჰედე.

დასწერე.

თქვი.

აშენე.

გაკაფე.

ჩეხე.

შენ სხვა ყალიბის ვაჟკაცი ხარ,

ცხოვრობ ლალადა.

ჩეხეთს რუკაზე პაპაშენი ვერც მონახავდა,

შენ ძმა ხარ ჩეხის.

სტალინმა გითხრა —

უღარაჯე საბჭოთა მხარეს.

სტალინმა გითხრა —

გასწავლიდა ამას ლენინიც,

რომ ქვეყნად ორი სამყაროა,

მათ შორის არის

საზღვარი — ოცდამეთვრამეტე პარალელივით.

სტალინმა გითხრა —

რომ პარტიას უნდა ენდო შენ

და კვლავ პარტიის გაწაღდული გზებით გატარებს
ბელადი,

ბრძენი,

ამხანაგი,

კაცი,

სარდალი,

ადამიანი,

მამა,

მედროშე.

იჩქარე, კაპიტან!

გზა მშვიდობისა იმ კარგ კაპიტანს,

ვინაც წავა და ინდოეთში ხორბალს ჩაიტანს...

ინდოეთამდე საუალია დიდი მანძილი,

იქ მზეა ცხელი და ლაქვარდი წვიმას აძვირებს.

ინდოეთამდე მერცხალივით ვერ გაფრინდები,

ჩრდილს ვერ დაარტყამ დედამიწას, ხმელეთებიანს,

ზღვათა სილურჯეს დაუჩაგრავს ზეცა მზისფერი,

ზღვათა სილურჯე ცის სილურჯეს შეერთებია

და შებლავიან ცას ხომალდთა ქარავანები,

ხომალდს ტალღები ნაფოტივით ანანავებენ,

ქალარავდება ოკეანე რძისფერ ქაფითა...

იჩქარე, კაპიტან!

შენ მოგელიან,

შენი მისვლით აიმედებენ

შიმშილისაგან გონდაკარგულ ბავშვებს დედები.

მუშა შესცქერის დიდ ნავსადგურს ხომალდებიანს,

გლეხი შესცქერის დიდ ნავსადგურს კატერებიანს,

მშიერ მოხუცებს ლუკმაპური მონატრებიან,
პატარა ბიჭებს თვალი ზღვისკენ გაშტერებიან,
შენ მიგელთან,
და შენც ნულარ დააგვიანებ,
იჩქარე, ხელი გაუწოდე ადამიანებს.

იჩქარე!

ნახე ინდოსტანში ინდოსტანელი,
უთხარ, რომ კრემლში ინდოსტანზე ფიქრობს სტალინი.
იჩქარე!

ჩვენი პურის ხვათი გადააწვდინე

ინდოსტანს, პაკისტანს,

იჩქარე, კაპიტან!

იჩქარე, კაპიტან!

ქუთაისი

მივდივარ... ქუჩა მწვანედ შრიალებს,
წინათ კი ტანზე არა ეცვა რა;
გუშინ ამ გზაზე გამოვიარე,
დღეს ვფიქრობ მხარი ხომ არ მეცვალა.

ქუჩის პირას რომ ნერგებს ატოკებს—
ქუთაისური აეტოს ქარია...
აქ ერთ დროს შარვალდაკოტავებულს
ორჩაფეხებით გამიარია.

მივდივარ... მწვანე ბალში შევივლი,
ვადიდებ ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებას,
ყველაფერს ვუმზერ უცხოელივით,
მაგრამ არარა მეუცხოვება.

მივდივარ... მარჯვნივ შრიალებს ალვა,
ტოტებს მიშვერენ მარცხნივ ვერხვები;
მე მარტო მიყვარს ქუჩების დავლა,
რა საჭიროა გამცილებელი.

არას შევხვდები უცხოს და უჩვევს,
ლამეს უშიშრად ბალშიც გავათევ.
როგორც მოსკოვის ბეჭფართო ქუჩებს—
აქაც პარტიის შუქი ანათებს.

მივდივარ... ვკოცნი ციციქნა ყვავილსაც,
ყოველი ბუჩქი მინდა გავლექსო...
მსურს ყველაფერი თვალში ჩავისვა,
მინდა ყველაფერს მივუალერსო.

აქ ყოველ ხეზე მტრედები სხედან,
აქ ცას ვერ ნახავთ პირქუშს, ნისლიანს;
დიად მოსკოვს რომ ეძახის დედას—
ეს მშობლიური ქუთაისია.

გმირო გოგონავ, ეს როგორ შესძელ,
ჩვენში რომ ყველგან შენზე მღერიან,
რამდენი ლექსი არ ითქვა შენზე,

რამდენი კიდეც დასაწერია.

შენზე ლულუნებს ტკბილი ფანდური,
დომბრებიც ამბავს შენზე ჰყვებიან;
ამდენი სითბო და სიყვარული

არც ერთ ქალიშვილს არ ღირსებია.

როდესაც ომის გავარდა მეხი,

მიწა გრგვინავდა, ცა მრისხანებდა —

დასტოვე წიგნი და სკოლის მერხი,

ტყეში გაიქვერ პარტიზანებთან...

ამაო იყო ნადირთა გარჯა,

ვერ შეგაშინა ვერაგთა დანამ...

რა იქნებოდა ისეთი ტანჯვა,

რომ სამშობლოსთვის ვერ აგეტანა.

როცა მიჰყავდი სისხლიან ჯალათს,

გამშრალი ენით ფიფქებს იპერდი.

რუსული თოვლი გმატებდა ძალას

და წინ ამაყად მიაბიჯებდი.

ისეთი შუქი გადგა თვალეზზე

და გული ისე გივარვარებდა,

რომ შენს პატარა ნატერფალებზე

თოვლი დნებოდა ნიაღვარებად.

დაქვითინებდა ტრამალებს ქარი,

თოვლის ფიფქებით გადაბორცვილებს...

და თვრამეტი წლის შოლტივით ქალი

სახრჩობელაზე დაგაქორწინეს.

გესმოდა მშობელ მიწის გუგუნი,

რომ შეაშფოთა მტერთა ხანძრებმა,

მტერი რა არის, გმირმა გოგონამ

თვითონ სიკვდილის შესძელ დაძლევა.

შენს მამაცობას რას აღწერს სიტყვა,

ვინ შემოგწვდებოდა ლექსის სარტყელით...

შენზე რაზდენიც არ უნდა ითქვას —

კიდეც დარჩება მაინც სათქმელი.

ეროვნული საზღვარსაღარო
ზიზღლირთეკა

პ რ ო ზ ა

თ ა ნ ა ზ ო ლ ე ბ ი

თ ა ვ ი პ ი რ ვ ე ლ ი

I

ახალგაზრდა აგრონომი ნათელა მეცხვარიშვილი ასეთი ბედნიერი არასოდეს ყოფილა — მას მშობლიურ სოფელში გზავნიდნენ სამუშაოდ. როცა სოფლის მეურნეობის განყოფილებაში ამის შესახებ უთხრეს, მოულოდნელობისაგან თუ უფრო მეტად სიხარულისაგან, ისე შეკრთა, რომ ვერაფრის თქმა ვერ მოახერხა.

— რას გაჩუმებულხარ, თანახმა ხარ თუ არა? — შეეკითხა მას განყოფილების გამგე დიმიტრი ჭრელაშვილი, დაბალი, საკმაოდ ჩასუქებული შუახნის კაცი.

— თანახმა ვარ, — მცირე დუმილის შემდეგ უპასუხა ნათელამ.

— განყოფილების გამგესთან დიდხანს არ დარჩენილა. თავისი მოკლე დარიგება ჭრელაშვილმა ასე დაამთავრა:

— მხოლოდ კარგად უნდა იმუშაო, გოგონავ, „განთიადის“ თავმჯდომარეს ზარმაცები არ უყვარს.

ნათელას არ ესიამოვნა ჭრელაშვილის ნათქვამი. — „გოგონას“ დაძახებაც ითაკილა, იუკადრისა. რა ვუყოთ, რომ ახალგაზრდაა, ჯერ გამოუცდელი, მერე რა მოხდა, ის მაინც გოგონა როდია. იყო დრო, როცა გოგონას დაძახება ეამაყებოდა კიდეც, ახლა კი ინსტიტუტდამთავრებულია და ასეთი სახელი როდღია შეჭფერის.

იქნებ ნათელას ამისათვის სულაც არ მიეძქია ყურადღება, მაგრამ ჭრელაშვილი მთელი საუბრის მანძილზე ისე ელაპარაკებოდა, თითქოს მის წინ ოცდამდე წლის ქალიშვილი კი არა, მეხუთე კლასის მოწაფე მდგარიყოს. ეს იგრძნობოდა განყოფილების გამგის ჩაცვივრულ თვალებშიც, იმ შემპარავ დიმილშიც, რომელიც მის გადაქლაქებულ სახეზე დროდადრო გაითამაშებდა ხოლმე.

მგონი, ხუთჯერ მაინც უთხრა მან, კოლმეურნეობა ძლიერია, ხელმძღვანელობაც კარგი ჰყავს და, აბა, შენ იცი, როგორ იმუშავენ, ხომ იცი, ჯერ გამოუცდელი ხარ და თავი არ შეირცხვინო.

„სახლში გეყოლება გოგონები“, გაიფიქრა გულნაწყენმა ნათელამ და ხმა-მალა უპასუხა:

— შევეცდები!

ქუჩაში გამოსვლისთანავე მან ერთხელ კიდევ გადაათვალიერა ბრძანების ამონაწერი. სიტყვა „განთიადი“ დამარცვლით წაიკითხა, თითქოს მის სისწორეს ამოწმებო.

მიდიოდა წელი ნაბიჯით, ფიქრებში გართული. აი დადგა ის ბედნიერი დღე, რომელზედაც ასე ბევრს ოცნებობდა. ხვალ ის კოლმეურნეობაში იქნება და სრულიად ახალ ცხოვრებას შეუდგება. არასოდეს განმეორდება ინსტიტუტში გატარებული დღეები! აღარ დაესწრება ლექციებსა და სემინარებს, აღარ შეეკამათება ამხანაგებს სამეცნიერო სესიებსა და კონფერენციებზე! ტკილია ინსტიტუტში გატარებული დღეები, სიამის მომგვრელი.

ნათელამ ლენინის ქუჩა გადასჭრა და განყოფილების პირდაპირ პატარა პარკში შევიდა. შუა პარკში ქანდაკება იდგა, მის ირგვლივ კი — რამდენიმე სკამი. სკამზე ნათელასთან ერთად ჩამოსული აგრონომი-ქალიშვილები ისხდნენ, მათ პირდაპირ მდგარ სკამზე კი ჩამომჯდარიყო სათვალისანი ახალგაზრდა კაცი, რომელიც ჟურნალ „Природа“-ს კითხულობდა.

მეგობარმა გოგოებმა, დაინახეს თუ არა ნათელა, წამოიშალნენ და წინ შეეგებნენ. როცა ნათელას დანიშვნის შესახებ გაიგეს, ერთმა, ლამაზი შეხედულების ტანწერწეტა გოგომ, მას მხარზე ხელი დაჰკრა და ყველას გასაგონად თქვა:

— აი, ამას შეუძლია დაიკვებოს — ნატვრა შემისრულდო.

ქალიშვილები სკამზე ჩამოსხდნენ. ისინი ერთ ამბავში იყვნენ, მხიარულად საუბრობდნენ და სიცილ-კისკისით იქაურობას აცხებდნენ. ნათელამ სკამზე დაჯდომისთანავე ქანდაკება აათვალიერა-ჩაათვალიერა. კუნთმაგარი მამაკაცი ცალ მუხლისთავე დაჩოქილიყო, მშვილდი ღონივრად მოეზიდა და ისარს ცაში ტყორცნიდა. ქანდაკების ირგვლივ ჩუხჩუხით ამონადენი წყლის წვეთები კვარცხლბეკს ხმაურით ესხმოდა.

ნათელამ ქანდაკების იქით სკამზე მჯდომ ახალგაზრდა კაცსაც შეხედა. უცნობი თითქოს მიხვდა, რომ მას უცქეროდნენ და მანაც ანაზღად ნათელასაკენ გამოიხედა. მათი თვალები მყის ერთმანეთს შეხვდნენ. დიახ, ეს შეხედვა წამიერი იყო, მაგრამ როგორც ვაჟმა, ისე ქალმა ბევრი რამ ამოიკითხეს ერთმანეთის ანთებულ თვალებში.

ორივეს სახე აელღწა და თვალები ერთდროულად დაბლა დახარეს.

„რატომ გაწითლდი, გულმა რად დაგიწყო გამალებით ძგერა“, — შეეკითხა ნათელა თავის თავს, უნდოდა „კვლავვაჟისათვის“ შეეხედა, მაგრამ ეუხერხულა, ვაი თუ მეგობრებმა შემინიშნონ, რომ უცნობს ასეთი ცნობისმოყვარეობით უუცქერიო. ოდნავ გვერდზე შებრუნდა. ვაჟს ვითომ ყურადღებას არ აქცევდა, მაგრამ სინამდვილეში მთელი გულისყური მისკენ ჰქონდა მიპყრობილი, არ გამოჰპარვია მისი მალული გამოხედვაც კი.

ქალიშვილის სიცოცხლით სავსე, დაწმენდილმა თვალებმა ვაჟი დაატკბო. მან ჟურნალი გვერდით გადასდო და თავის წინ სკამზე მჯდომ გოგოებს დაუწყო ცქერა. ის არ ცნობდა არც ერთ მათგანს, მაგრამ ისე მოეჩვენა, თითქოს ახლად მოსული ქალიშვილი სადღაც ჰყავდა ნანახი და იცნობდა.

ბევრი იფიქრა, უნდოდა როგორმე მოეგონა, თუ სად ჰყავდა ნახული, მაგრამ ამაოდ — ვერ გაიხსენა. წამოდგა და სრულიად მოუერიდებლად ქალიშვილთან მივიდა და უთხრა:

— მეცნობი, მაგრამ ვერავითომ გავიხსენე, თუ სად მყავხარ ნანახი.

გასაგებია, თუ როგორ დაცქვეტდნენ ყურებს ცნობისმოყვარე ქალიშვილები. ამ სიტყვებზე მათ ვაჟს ხმამაღალი სიცილი დააყარეს; ახსნა-განმარტება არ გვესაქიროება, ჩვენთვის უკვე გასაგებია, თუ როგორი ნაცნობები ყოფილხართო.

შემკრთალმა ნათელამ სიტყვის თქმაც კი ვერ მოასწრო, რომ გოგოები შეუმჩნევლად შემოეცალნენ და უცნობ ჭაბუკთან მარტო დატოვეს.

აი ის დგას ვაჟის წინ — ტანდაბალი, მაგრამ მეტად მოხდენილი, მოგრძო შავვერემანი სახითა და მომდიმარი შავი თვალებით.

— აგრონომი სერგო მახარაშვილი, — გაუღიმა მას ვაჟმა და ხელი გაუწოდა.

შუბლშეკრულმა ნათელამ ხელის ჩამორთმევისას მხოლოდ სახელი უთხრა.

უნდოდა ამხანაგებს გამოსდევნებოდა, მაგრამ ისე უცბად მოაჯადოვა ვაჟის მოკრძალებულმა საქციელმა და წყნარმა სიტყვა-პასუხმა, რომ გაუძნელდა ვაჟს გასცლოდა.

სერგო ოცდაექვსი წლის სუსტი აგებულების ჭაბუკი იყო. სათვალე, რომელსაც დღენიდავ ატარებდა, ოდნავადაც არ ამცირებდა მისი ცისფერი თვალების ბუნებრივ სილამაზეს. პირიქით, ისინი თეთრგამჭვირვალე მინის ქვეშ თითქოს უფრო მოხდენილად გამოიყურებოდნენ.

ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ სერგომ სოფლის მეურნეობის რაიონულ განყოფილებაში სამი წელი მემინდვრე აგრონომად იმუშავა. ეს ორი დღეა კი ახლად შექმნილ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის მთავარ აგრონომად დანიშნეს. გულს როდი უხარებდა მას ეს ახალი დანიშვნა. წარმოდგენითაც ვერ წარმოედგინა, თუ როგორ უნდა მჯდარიყო თორმეტი თვე სოფელში, მერე ისიც ისეთ პატარა სოფელში, როგორც წინაპარი და გაღმაუბანია, რომელთა შორის პატარა მდინარის პირას მდებარე სკოლის შენობაში უნდა მოთავსებულიყო მათი მანქანა-ტრაქტორთა სადგური. „რა არის ახალგაზრდა კაცის ცხოვრება, ფიქრობდა იგი, თუ მას საღამოობით მაინც არ შეეძლება გულისტოლთან გასეირნება. რა სჯობს ცხოვრობდე პატარა ქალაქში, მერე ისიც ისეთ მშვენიერ ქალაქში, როგორიც გორია. უნახავს არ სტოვებდე არც ერთ ახალ კინოსურათს, თეატრის დადგმებს; ესწრებოდე ლექციებს, ლიტერატურულ საღამოებს, ცეკვებს, ბალ-მასკარადებს“. და მას მართლაც ძალიან უყვარდა მშობლიურ ქალაქში ცხოვრება. არა ერთხელ ჰქონია შემთხვევა, როცა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს ორი-სამი დღე დარჩენილა რომელიმე კოლმეურნეობაში, და ეს დღეები ორ-სამი თვედ მოსჩვენებია! დღით კიდევ რა უჭირს — საქმე უკეთებია და გართობილა, საღამოობით კი ზოგჯერ ისე მობეზრებია კანტორაში ჯდომა, რომ ხშირად გორში მიმავალ ავტომანქანას გაჰყოლია, ხოლო მეორე დღეს დილაადრიან იმავე სოფელში დაბრუნებულია. ახლა კი სადღა ექნება დრო გორში წასასვლელად. მისთვის ნათელია, თუ რა დიდი მოვალეობა აკისრია მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის უფროს აგრონომს. თუ აქამდე რევიზორ-ინსპექტორივით კოლმეურნეობებში დადიოდა იმისათვის, რომ სხვისი მუშაობა შეემოწმებია, ახლა მას უშუალოდ თვითონ მოუხდება საქმის კეთება, თვითონ იქნება პასუხისმგებელი ხვნასა და თესვაზე, ნაკვეთების მოვლა-პატრონობასა და მოსავლის მოყვანაზეც. ადვილია ყოველივე ამის თქმა. მაგრამ, იცით, მკითხველო, მოსავლის მოყვანას რამდენი შრომა, რამდენი ოფლის ღვრა, მხნეობა და ძალ-ღონე ესაჭიროება? ეს სერგომაც კარგად იცოდა. მაგრამ რა უნდა ექნა, უარს ხომ ვერ იტყოდა! პარტიის წევრობის კანდიდატი რომ არ ყოფილიყო, იქნებ ეუარა კიდევაც; მაგრამ განა ორი თვის წინ დაწერილ განცხადებაში სერგო არ წერდა: „შევასრულებ პარტიის ყოველ დავალებასო!“ აი ესეც პარტიის დავალება, პარტია გზავნიდა მას ამ სამუშაოზე! სერგო თამამად წარდგა რაიკომის ბიუროს სხდომაზე და თანხმობა განაცხადა.

როცა სერგომ თავის შესახებ მოკლედ უამბო, ნათელამ რატომღაც უმაღ ის გაიფიქრა, რომ სერგოსთან ასეთი უფცარი შეხვედრა სულაც არ იყო შემთხვევითი. უნდოდა, რაც შეიძლება უფრო დაწვრილებით გაეგო სერგოს ენობა, უფრო ახლო გასცნობოდა მას. „ერთმანეთს ნამდვილად განგებამ შეგვახვედრაო, — ფიქრობდა ნათელა. — ვთქვათ ის არაფერია, რომ სერგო აგრონომია, მაგრამ ეს კი მანკიფერებს, რალა ისიც ახლა განაწესეს მთავარ აგრონომად მანქანა-ტრაქტოროთა სადგურში, რომელიც ჩვენს სოფელში ყალიბდება? სერგოც ხომ ხვალ მიემგზავრება დანიშნულ ადგილზე და, ალბათ წასვლაც ერთად მოგვიხდება“.

მაღე პარკი დატოვეს და წელი ნაბიჯით გორის ციხის მიმართულებით გაემართნენ. ორივე მხიარულად გრძნობდა თავს, საუბრობდნენ თავისუფლად დრო და დრო იცინოდნენ. ლენინის ქუჩიდან ქავეკავადის ქუჩაზე გაუხვიეს.

— ამ სამი წლის წინათ მეც შენსავით მიხაროდა, — უთხრა სერგომ ნათელას.

— ახლა რალაზე წუხარ? — ღიმილით მიუგო ნათელამ და სერგოს პირდაპირ თვალეში შეხედა.

ნათელას ცოცხალი, დაუდეგარი თვალეები სერგოს სიამეს ჰგვრიდა. მაგრამ ვერ გაუძლო მის სიცოცხლით სავსე გამოხედვას და თვალეები ძირდახარა.

— არა, მე არაფერს ვწუხარ, — ენის ბორძიკით უპასუხა სერგომ, — მაგრამ გეტყვი სიმათლეს, მე არ მომწონს, რომ შენ კოლმეურნეობაში მიდიხარ სამუშაოდ. აი ჩვენთან, მანქანა-ტრაქტოროთა სადგურში რომ გემუშავებერად უკეთესი იქნებოდა, ჩვენ ენტომოლოგის ადგილი გვაქვს თავისუფალი ენტომოლოგობა კი შენთვის ზედ გამოქრილია.

ნათელას არ მოსწონდა სერგოს ასეთი გადაჭარბებული მზრუნველობა მაგრამ თავი ისე ექირა, რომ ამას სულაც არ იმჩნევდა.

— რატომ მაინცდამაინც ენტომოლოგობა! — გაიკვირვა მან.

— აბა, როგორ გითხრა, აი, თუნდაც იმიტომ, რომ ახალგაზრდა ხარ გამოუცდელი, მანქანა-ტრაქტოროთა სადგურში არა ერთი და ორი გეყოლება დამხმარე, კოლმეურნეობაში კი მარტო მოგიხდება მუშაობა.

— არა უშავს რა, მე ჩემსას ვეცდები და, მგონი, რომ თავს არ შევივრცხენ.

ისინი უკვე სტალინის გამზირზე იყვნენ. ხელმარჯვნივ, იქ, სადაც სტალინისა და ქავეკავადის ქუჩეები ერთმანეთს ჰკვეთენ, ფართო მოედანი ახალგაზრდეებით იყო სავსე. აქ იყვნენ ქალაქის საწარმოების მუშეები, სტუდენტეები მოსწავლეები. ზოგი მათგანი სატვირთო ავტომანქანაზე შემდგარიყო და ლიხვიდან მოზიდულ ბრტყელ მოგრძო ქვას ჰყრიდა, ვინ გაფანტულ ქვას აგორებდა, ვის ბარი ან წერაქვი ექირა და ოღრო-ოღრო ადგილებს ასწორებდა. ისმოდა სიმღერა, რაც საზეიმო ხასიათს აძლევდა მათს შრომას.

სერგომ და ნათელამ მოედანი გაიარეს და მის აღმოსავლეთით ღრმად ამოთხრილ მრგვალ საძირკველთან შეჩერდნენ. საძირკველში ჩამდგარ კალატოზებს ბრინჯაოსფერი მკლავები დაეკარწახებინათ და ქაფჩებს გამალეობით ატრიალებდნენ. საძირკველის გარშემო მოფუსფუსე ქაბუკეები და ქალიშვილები კალატოზებს ლიხვის ქვას აწოდებდნენ.

სერგომ იცოდა, რომ აქ ბელადის მონუმენტი უნდა დაედგათ, იცოდა ეს ნათელამაც. ისინი ისე ჩადგნენ მონუმენტის საძირკველზე მომუშავე ახალგაზრდებს შორის, რომ ერთიმეორისათვის არაფერი უთქვამთ. ერთიც და მეორეც ლიხვის ქვას ეზიდებოდა და კალატოზებს ფრთხილად აწვდიდნენ.

როცა მათ ბელადის სახლისაკენ გზა განაგრძეს, სერგო უზომო აღფრთოვანებით ალაპარაკდა; ლაპარაკობდა იმაზე, რომ სულ მალე აშენდება და გალამაზდება მშობლიური გორი. საკუთარი ხუთი თითივით იცოდა მთელი ქალაქი. ზეპირად იცოდა, თუ სად რა შენდებოდა, სად რა კეთდებოდა. არც ნათელასათვის იყო ყოველივე ეს უცნობი, მაგრამ ის სერგოს მაინც ყურადღებით უსმენდა. განსაკუთრებით ის უხაროდა, რომ სერგოსაც მასავით უყვარდა გორი, რომ მანაც იცოდა ქალაქის ყოველი კუნძული, ქუჩა, სახლი.

რაც უფრო უახლოვდებოდნენ ბელადის კერას, ნაბიჯს უფრო უჩქარებდნენ, მათი ოცნებაც უფრო სწრაფად ჰქროდა ამ საოცნებო ადგილისაკენ.

აი ის — ბელადის სახლი.

ისინი ფრთხილად ავიდნენ პატარა ხის კიბეზე. ნათელა ფეხის წვერებზე დგებოდა, სერგოც მორიდებით აღგამდა ნაბიჯებს, თითქოს და არ უნდოდათ, რომ დაერღვიათ ჯულაშვილების კერიის დიადი სიმშვიდე. აქ აეხილა მას თვალები. აი თიხის დოქი, მაგიდა, ტახტი, ავერ მისი აკვანიც.

სერგო და ნათელა ხმაამოუღებლად იდგნენ და საკაცობრიო საგანძურის ცქერით ტკებოდნენ.

— ფრონტზე წასვლის წინ მან აქ მისცა ბელადს ფიცი, — ხმადაბლა წარმოთქვა ნათელამ.

სერგო უძრავად იდგა. ვერ მიმხვდარიყო, თუ ვის შესახებ ლაპარაკობდა ნათელა.

ისინი ფრთხილად გამოვიდნენ, კიბე ფეხაკრეფით ჩაიარეს და იქვე, სახლის წინ სკამზე ჩამოსხდნენ. გრილმა ნიაგმა ორივეს მიუალერსა, შეხურებული სახე გაუგრია. ჰაერში გაზაფხულის სუნის იდგა. ისმოდა ახლად მოფრენილი შოშიების სტენა. მოკრიალებულ ცაზე ლაღად დანავარდობდნენ მზის სხივებში გახვეული მტრედები. ბელადის სახლთან ჯგუფ-ჯგუფად მოსული ცქრიალა ბავშვები კისკისებდნენ.

— ფრონტზე წასვლის წინ ჩემმა ძმამ აქ მისცა ბელადს ფიცი. მან ვაჟ-კაცურად შეასრულა თავისი სიტყვა. ის ბრძოლის ველზე გმირულად დაეცა... — თქვა ნათელამ.

სერგოს არაფერი უბასუნია, თავი ოდნავ ჰქონდა შებრუნებული და ჩამავალი მზის სხივებით გაბრწყინებულ ციხის ქონგურებს შესცქეროდა. ნათელა ვერ ხედავდა მის სახეს, მაგრამ კარგად ამჩნევდა, თუ როგორ გამაღებით უთამაშებდა მას ყურის ძირას ამობერილი ძარღვი.

პირველ დანახვისთანავე სერგოს ნათელა მოეწონა; ნათელას სიხარულმა ისიც გაახარა; იმიტომ ხომ არა, რომ ნათელამ ასე გულთბილად შეხედა ან, იქნებ, იმიტომ, რომ ის თავისი მოხდენილი სილამაზითა და სიკეკლუციტ ამხანაგ გოგოებისაგან გამოირჩეოდა. ახლა მისში უკვე სხვა გრძნობამ გაიღვიძა. ეს არ იყო არც მოწონება, არც თანაგრძნობა, არამედ უფრო დიდი რამ.

ნათელას აღერსითა და სინარჩარით სავსე ხმამ მათ შორის წუთით ჩამოვარდნილი ღუმილი დაარღვია და სერგოს ოცნება დაუფრთხო.

— სერგო, წავიდეთ, დროა.

— წავიდეთ, — ათრთოლებული ხმით უბასუხა სერგომ.

ისინი ფეხაკრეფით გამოვიდნენ ქუჩაში. მზე უკვე დასავლეთით გადახრილიყო, ლარივით გაქიმული სტალინის გამზირი მოსეირნეებით იყო სავსე. გორის ციხესა და ხარაჩოებში ჩამჯდარ ქალაქს მშვიდი ცა გადაფენოდა. საამო იყო გორის საღამო. ნათელა და სერგო უფრო ლაღად, უფრო მტკიცედ მიაბიჯებდნენ, სახეზე ბედნიერების შუქი დათამაშებდათ.

სალამოთი თეატრში წავიდნენ, ნახეს „ნაპერწყლიდან“. როცა სასტუმრო „ქართლთან“ გამომშვიდობებისას ერთმანეთს ხელი ჩამოართვეს, მათ კრემლის კურანტების რეკვა შემოესმათ.

პატარა ქალაქი თავისი განათებული ქუჩებითა და ხერხემაღადატეხილი ციხით, ცაში აზიდული ხარაჩოებით და მოღუდუნე მდინარეებით თითქოს მთლად სმენად იყო გადაქცეული.

სერგო და ნათელაღ ღუმდნენ. ისინი ხელიხელჩაკიდებულნი, სულგანაბულნი უსმენდნენ კურანტების მშვიდ რეკვას. როგორც კი რეკვა შეწყდა, ერთმანეთს ღამემშვიდობისა უსურვეს და დასცილდნენ.

II

ღილით ნათელას სერგომ დაურეკა: მე და მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორი წინაქარში მივდივართ, თუ ჩვენთან ერთად წამოხვალ, გამოგივლითო.

ნათელა დათანხმდა.

ათიოდე წუთის შემდეგ ნათელა უკვე „პობედით“ მიქროდა მშობლიურ სოფლისკენ. ის წინ, მძღოლის გვერდით იჯდა. უკან კი სერგო და დირექტორი ისხდნენ.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორი გიორგი დავითაშვილი მეტად მაღალი და გამხდარი კაცი, სულაც არ გამოდგა ისეთი ქედმაღალი და მიუჯარებელი, როგორც ის ნათელას პირველ დანახვისთანავე ეჩვენა. პირიქით, დირექტორი სრულიად თავმდაბალი და მხიარული ადამიანი იყო. ლაპარაკობდა უბრალოდ, მაღალფარდოვანი და ლამაზი სიტყვების გარეშე.

ნათელამ შენიშნა, რომ დირექტორი სერგოსადმი გულთბილ, მეგობრულ დამოკიდებულებას იჩენდა.

„აი როგორ ვცდები ადამიანების შეცნობაში. დირექტორი მკაცრი, მიუკარებელი მეგონა, ის კი, თურმე, კეთილი ადამიანი ყოფილა“, — ფიქრობდა ნათელა და გზას გასცქეროდა, ხანაც მარცხნივ იხრებოდა მძღოლსა და მის შორის ჩამოკიდებულ სარკისაკენ, რომელშიც სერგოს სახე მოჩანდა. მთელი მისი გულისყური სერგოსა და დირექტორისკენ იყო მიპყრობილი. ბევრი საინტერესო ამბავი გაიგო მათი საუბრიდან. გაიგო, მაგალითად, ის, რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს ჯერ არ მიუღია არც გამოყოფილი შენობა, არც ტრაქტორები, არც სახელოსნოსათვის საჭირო დანადგარები, არ დაუკომპლექტებიათ სატრაქტორო ბრიგადები, არ ჰყავთ აგრონომები, მექანიკოსები, ისინი კი უკვე ხენა-თესვის გეგმების შესრულებაზე მსჯელობენ მაშინ, როცა ხენა-თესვამდე სულ რაღაც ორი-სამი კვირაა დარჩენილი.

„მათთან შედარებით მე უკეთესი მდგომარეობა მაქვს; სხვა რომ არა იყოს რა, ჩემს სოფელში, მშობლებთან მაინც ვიქნები. განყოფილების გამგემ ხომ მითხრა: „განთიადი“ ძლიერი კოლმეურნეობაა, ხელმძღვანელობაც კარგი ჰყავს და თუ მოინდომე, საქმის გაკეთება არ გაგიჭირდებაო. მაშ, რატომ ვშოშობ, რატომ არ მაქვს ჩემი თავის იმედი?“.

იგი მარცხნივ გადაიხარა, სარკიდან სერგო უცქეროდა ალერსიანი ღიმილით. მანაც მომხიბვლელად გაუღიმა და თვალები დაბლა დახარა.

ოცამდე კილომეტრის გავლის შემდეგ, ავტომანქანამ მარჯვნივ გადაუხეია და სულ მალე სოფელ გაღმაუბანში შესრიალდა.

შუა სოფელში იდგა ორსართულიანი შენობა, რომელიც, ეტყობოდა, ჯერ კიდევ არ იყო დამთავრებული... წინა კედელს ისევ ხარაჩოები ჰქონდა მიდ-

გმული, ზედ ორი მღებავი იდგა და ფანჯრებს ღებავდა, თეთრთავშლიანი ქალები კი ეზოს ასუფთავებდნენ.

— კარგია, მალე შენობას გაგვინთავისუფლებენ, — უთხრა სერგომ დირექტორს.

ნათელა უცბად ვერ გაერკვა, თუ სერგო რომელ შენობას გულისხმობდა. მაგრამ, როცა ავტომანქანამ პატარა მდინარე გაიარა და სკოლის ძველი შენობის წინ შეჩერდა, ის ყველაფერს მიხვდა.

— აი, ესეც ჩვენი მანქანა-ტრაქტორთა სადგური, — ავტომანქანიდან ჩამოსვლისთანავე თქვა დირექტორმა.

კვირა დღე იყო და სკოლაში დამლაგებელი ქალებისა და მოხუცი დარაჯის მეტი არავინ ჩანდა. მოსულები მათ თავის დაკვრით მიესალმნენ.

— ნამდვილად თქვენ იქნებით მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორი, — მიმართა მოხუცმა დავითაშვილს. პასუხი რომ მიიღო, განაგრძო: — ამ შენობაში ოც წელზე მეტია, რაც სკოლა გაიხსნა, აქ ყოველწლიურად ხუთასამდე ბავშვი სწავლობდა, თქვენთან ერთად მოსულმა ქალიშვილმაც ჩვენი სკოლა დაამთავრა, ახლა კი თქვენსავით, ალბათ, აგრონომი ან ინჟინერი იქნება. რას გელიმება, შეილო, ხომ მართალს ვამბობ? მართალს ვამბობ, ხომ? ჰოდა, იმის თქმა მინდოდა, ის კი არა თქვათ, ლაპარაკით თავი შეგვაწყინაო. სკოლა რომ გაიხსნა, თავმჯდომარემ დამიძახა და მითხრა, — დარაჯად უნდა იმუშავო. ვიმუშავებ-მეთქი, ვუპასუხე. ხომ არ გადათქვამო, დაეჭვებით შემეკითხა იგი. როგორ გეკადრება-მეთქი. თურმე ასე იმიტომ მელაპარაკებოდა, რომ ვისაც კი ეს ადგილი შესთავაზა, ყველამ იუარა, ვითომდა დარაჯად არ იკადრეს დადგომა. ნამდვილად კი ასე მსჯელობდნენ: დარაჯობაში რა ხეირი ან რა გამორჩენა უნდა გეკონდესო. მას შემდეგ აგერ უკვე ოცმა წელმა განვლო. ისე შევეჩვიე ამ შენობას, ამ კარ-მიდამოს, რომ ჩემი საკუთარი სახლ-კარი მგონია.

მოხუცი კეთილი ადამიანი ჩანდა. საშუალო ტანისა იყო, მხრებში ოდნავ მოხრილი, გათეთრებული თმა და წვერ-ულვაში ჰქონდა. თავაზიანი სიტყვა-პასუხი, მოკრძალებული საქციელი მშვენივრად იყო მასში შეზავებული. დანახვისთანავე კაცს მისდამი პატივისცემა და თანაგრძნობა აღეძვრებოდა.

— ძია კაცო, მოდი და ჩვენთან იმსახურე, დარაჯი ჩვენც კი გვესაჭიროება, — უთხრა მას დირექტორმა.

— ვიმსახურებ, რატომაც არა, ტრაქტორი მეც ძალიან მიყვარს.

— ახლა ზოგი სკოლის დირექტორსაც ჰკითხე, გაგიშვებს თუ არა, — მიმართა მოხუცს ტანდაბალმა დამლაგებელმა ქალმა და თავის გვერდით მდგომ ქალებს სიცილით გადახედა.

— რა უფლება აქვს არ გამიშვას, როცა მე უკვე მესამე წელია პენსიონერი ვარ. ვის რა ეკითხება! საცა მინდა, იქ ვიმუშავებ; თუ მოვინდომე, სახლში ვიქნები და ხელსაც არ გავანძრევ.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორმა თანხმობა განაცხადა, მოხარული ვიქნები, თუ ასეთ გამოცდილ და საიმედო დარაჯს ვიშოვიო. სერგოს კი ხმადაბლა წასჩურჩულა: რომ ამბობდი, ხალხის შოვნა გაგვიჭირდება, ახლა რაღას იტყვიო.

მოხუცი სოფელში აპირებდა წასვლას სკოლის დირექტორის სანახავად, მაგრამ სერგომ უთხრა, ცოტა მოიცადე და ავტომანქანით წაგიყვანათო. მოხუცი დათანხმდა.

სკოლის შენობა ექვსი ოთახისაგან შედგება. წინ საკმაოდ მოზრდილი, მესერშემოვლებული ეზო აქვს, აივნის ასასვლელ კიბის აქეთ-იქით ორი დიდი

კაკალი დგას, რომლებიც დილიდან საღამომდე ჩრდილებით ავსებენ უშუშაბანდო აივანს. შენობას ორივე მხრივ ბალი ეკვრის, ხელმარცხნივ კი პატარა რიყე, რომლის იქით მდინარე ხევისწყალი მოჩხრიალებს.

მოსულებმა ოთახები დაათვალიერეს, შენობას გარშემო შემოუარეს, ყველაფერი ნახეს, ყველაფერი გასინჯეს. მცირე ხანს აივანზე იდგნენ და იმაზე მსჯელობდნენ, თუ სად რა მოეწყოთ. წინა ოთახები კანტორისათვის ამჯობინეს, უკანა სამი ოთახი კი გადასწყვიტეს სახელოსნოსათვის გამოეყენებინათ. აგრონომებისათვის სწორედ ის ოთახი გამოჰყვეს, რომელიც ამ ხუთი წლის წინათ ნათელას საკლასო ოთახი იყო. როცა ნათელა ამ ოთახში შევიდა, თავისი თავი ისევ მოსწავლედ წარმოიდგინა. შესვლისთანავე იქით გაიხედა, სადაც მისი მერხი იდგა; ახლა იქ სხვა მერხი დაედგათ. მისი მერხი კი სულ წინ გადაედგათ, ის უფრო დაბალი და პატარა ეჩვენა. ოთახიც დაპატარავებულიყო, თითქოს კერიც დადაბლებულიყო.

როცა ისინი სოფლისაკენ ავტომანქანით გაემართნენ, სერგომ მოხუცს სახელი და გვარი ჰკითხა.

— ბეროს მეძახიან, ეს არის ჩემი სახელიცა და გვარიცაო, — უპასუხა მოხუცმა.

ბერო მოხდენილად იჯდა. ღია ფანჯარაზე ნიდაყვი დაეყრდნო და დიდსა თუ პატარას ამაყად გასცქეროდა.

სკოლის ახალ შენობასთან გიორგი და ბერო ავტომანქანიდან ჩამოვიდნენ, სერგოც ჩამოსვლას აპირებდა, მაგრამ დირექტორი არ მოეშვა, გინდა თუ არა, ნათელა სახლამდის უნდა მიაცილოო. მართლაც, სერგო და ნათელა სოფელ წინაკარისაკენ გაემართნენ.

III

ეს პატარა სოფელი მეზობელ სოფლისაგან იმით განირჩევა, რომ მასაც გაღმაუბანივით გაშლილი მდებარეობა აქვს.

ლამაზი ხეივანებით დამშვენებული მისი კოხტა ორსართულიანი სახლები ქოჩორა მთის ოდნავ დაქანებულ ფერდობზეა შეფენილი. ეს მთა მდინარე ხევისწყლის მარცხენა ნაპირზეა აღმართული. ქოჩორა იმიტომ შეურქმევიათ, რომ მის მწვერვალზე ჯგუფად მდგარი ოციოდე ცაცხვი ყმაწვილი კაცის ქოჩორივით მოჩანს დაბლიდან.

ქოჩორა მთა თავზე დაჰყურებს ხევისწყლის ლამაზ ხეობას. ბალ-ვენახებში ჩამალულ წინაკარსა და მის გასწვრივ, მდინარის მეორე ნაპირზე, გაშლილ სოფელ გაღმაუბანს.

როცა შორიდან ამ ორ მეზობელ სოფელს უცქერი, ისე გეჩვენება. თითქოს ისინი კავკასიის მთების ძირას მდებარეობენ. იქნება ამიტომ ამბობენ ამაყად აქაურები, ჩვენ კავკასიის მწვერვალების ძირას ვცხოვრობთო. მწვერვალებისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ ორივე სოფელს ჩრდილოეთის მხრიდან პატარა გორაკები ეკვრის, გორაკებს იქით კი ცის ლაქვარდში აზიდული მთების გრეხილი, ხოლო უფრო შორს მართლაც ზამთარ-ზაფხულ თოვლით დაფარული კავკასიის მწვერვალები ამართულან. სამხრეთით სოფლებს ბალ-ვენახები არტყია, ბალ-ვენახების შემდეგ უზარმაზარი ტაფობებია გადაჭიმული. ეს ტირიფონის ბარაქიანი ველია; საქართველოს ბელლად წოდებული.

მთებიდან დაქანებული ხევისწყალი, ქოჩორას შორიახლო მდებარე ხეცს რომ გამოსცდებო, ორ სოფელს შორის ფართო რიყეზე იშლება და პატარა-პატარა ტოტებად დაქუცმაცებული შეუმჩნევლად მოჩხრიალებს. სოფლებს

ქვევით, სადაც ხევისწყალი ისევ ერთ ტოტში იყრის თავს, აქეთ-იქით გაყვანილია ორი არხი, რომლებზედაც ორი ერთთვლიანი წისქვილი დგას. ერთი ასეთი წისქვილი ხევისწყალზე გადებულ ერთადერთი ხიდის შორიახლო მდებარეობს. წისქვილი ძველია, როგორც იტყვიან, ადამისდროინდელი; ამას მოწმობს მისი დაბზარული და ჩამონგრეული კვიტკირის კედლები. სახურავზე კი ვერას ვიტყვით, თეთრი ყავარი აფარია, ეტყობა, ახლად გადახურულია.

კარგ ამინდში, როცა წისქვილი მუშაობს, ხიდზე გამვლელ-გამომვლელი უთუოდ შენიშნავს წისქვილის წინ, დაბერებულ კაკლის ჩრდილში ხელჩოტი მომუშავე მამაკაცს, რომელიც ან ურემს მართავს, ან სხვა რამ საღურგლო საქმეს აკეთებს. ეს გახლავთ სოფელ წინაქარის „განთიადის“ სახელობის კოლმეურნეობის მეწისქვილე ლევან მეცხვარიშვილი. ის ტანმაღალია, ოდნავ მხრებში მოხრილი. თავიდან ფეხებამდე პურის ფქვილითაა შეთეთრებული და კაცს იმის გამოცნობაც კი გაუჭირდება, თუ რა ფერის ტანსაცმელი აცვია. სახე მოგრძო აქვს, არწივისებური ცხვირითა და დიდი შავი თვალებით. არც მისი წლოვანების განსაზღვრაა მაინცდამაინც იოლი საქმე. შორიდან ყოჩაღად გამოიყურება, თითქოს შუახნის კაციაო, თანაც თმა და წვერულვაში საეჭვოდ აქვს შექაღარავებული; ხომ შეიძლება ისიც ტანსაცმელით პურის ფქვილით ჰქონდეს შეთეთრებული, მაგრამ თუ ახლო მიხვალთ, დანაოჭებულ შუბლზე და ჩაღრმავებულ თვალებში ჩახედავთ, უმაღლესი მიხედვით, რომ ეს ძალ-ღონით სავსე კაცი უკვე სიბერეშია შესული: აკი თვითონაც ამბობს, იმდენი ხნისა ვარ, რომ ჩემს თავზე ერთი წისქვილის ქვა არ დატრიალებულა, თორემ სხვა ყველაფერი გადამხდენიაო.

წვიმიან ამინდში კი ლევანს, ხელჩოის მაგივრად, ბარი უპირავს ხელში და ჯარასავით ტრიალებს. ხან არხის სიღრმეს ზომავს, ხან სათავეში გარბის, რომ საგუბარი ნახოს. გამოცდილება უკარნახებს ასე მოიქცეს. ხევისწყლის მოვარდნისას არხში მომატებულ წყალს ერთხელ და ორჯერ არ მოუშლია წისქვილის ღარი და გადასაშვები. ყოფილა შემთხვევა, როცა მდინარე ისე აღიღებულა, რომ სათავე სულ მოუგლეჯია და მთელი კვირაობით წისქვილი უწყლობით გაჩერებულა.

ამიტომ არის, რომ წვიმის დროს ლევანი წისქვილს ერთი წუთითაც არა სცილდება. ხანდახან მთელი კვირა ისე გაირბენს, რომ ოჯახში ერთხელაც არ შეიხედავს. რას იზამს, მაშ, სხვანაირად როგორ მოიქცეს. როცა, მისივე სიტყვებით რომ ვთქვათ, ის ერთძრავიანი წისქვილის არა მარტო მემანქანა, არამედ აღმრიცხველიც და, ასე გასინჯეთ, გამგეც; ესეც რომ არ იყოს, წისქვილი სოფლის ერთ მხარეზეა, მისი სახლი კი მეორეზე. მარტო მისვლამოსვლას, სულ ცოტა, ნახევარ საათს მაინც ანდომებს, ნახევარი საათით კი წისქვილისათვის თავის დანებება ყოველთვის როდია შესაძლებელი. ლევანს უყვარს მყუდროდ, განმარტოებით მუშაობა. რა ქნას, ვერ შეეჩვია უფროს-უმცროსობას. ოღონდ თავზე ნურავინ დაადგება, ნუ უბრძანებს და თუგინდ დღედაღამ იმუშავენს, დროსა და ძალ-ღონეს არ დაიშურებს. სწორედ მისი შესაფერი ადგილია წისქვილი. არც ბრიგადირი ჰყავს და არც მერგოლური. თავმჯდომარეა და თვეში ერთხელ თუ შეიხედავს წისქვილში, მის გარდა სხვას აბა ვის შეუძლია ლევანს უბატონოდ ხმა გასცეს. ხანდახან გზად მიმავალი რევაზ ბასილაძე თუ შეივლის მასთან. რევაზ ბასილაძე პარტიის წევრია. მისი მისვლა კიდევ უხარია ლევანს. რას არ ეკითხება ცნობისმოყვარე მეწისქვილე, მაგრამ უფრო ხშირად საერთაშორისო საკითხებზე ჩამოუგდებს ხოლმე სიტყვას. რევაზ ბასილაძეც დამშვიდებით, დალაგებით ესაუბრება

სმენადქცეულ ლევანს. იმდენ ამბებს გებულობს ლევანი რევანის ყოველი საუბრიდან, რომ მთელი კვირაობით ჰყოფნის ხალხთან სალაპარაკოდ. რამდენჯერმე რევანმა გაზეთიც დაუტოვა, რახან ასე ხარ პოლიტიკით დაინტერესებული, ადექი და გაზეთი შენ თვითონ წაიკითხეო. ლევანმა არც კითხვა იცოდა ხეირიანად და ამასთან თვალიც ღალატობდა, მაგრამ გაზეთს თავიდან ბოლომდე მაინც კითხულობდა. რა გამოვიდა! გაზეთიდან ამოკითხული ამბები მისთვის ისე ნათელი და გასაგები როდი იყო, როგორც რევანის საუბარი. ისიც იმის ცდაში იყო, რომ რაც შეიძლება ხშირად მოესმინა რევანისათვის. საღამო-საღამოობით, როცა თავისუფალ დროს გამონახავდა, ლევანი კოლმეურნეობის კანტორაში ადიოდა რევანის საუბრის მოსასმენად.

ლევანს საკმელ-სასმელს წისკვილში მეუღლე მართა უზიდავდა. ამ ორისამი წლის წინ მართა ცისმარე დღე დადიოდა მასთან, ახლა კი დღე-გამოშვებით ძლივს ახერხებს მისვლას; მუხლებმა უღალატა, ჯანიც არ მოსდევს.

მართამ ამ დილითაც ჩამოუტანა ქმარს საკმელი. ლევანი გემრიელად შეექცა ცივად მოხარშულ დედალს, ორი ქიქა არაყი გადაჰკრა და ბარით არხის სათავისაკენ გასწია. ეს მეორე დღეა, ცაზე ღრუბლებია ჩამოწოლილი. ძართალია, ჯერ არ გაავდრებულა, მაგრამ დიდი წვიმაა მოსალოდნელი. მთიდან კი დიდი ქექა-ქუხილი ისმის, ეტყობა იქ წვიმს კიდევ, რადგან ეს არის წყალი შეიმღვრა. ლევანმა სათავის დათვალიერება გადასწყვიტა, მართა კი სოფლისაკენ მიმავალ აღმართს შეუდგა.

ლევანს შიგ ბაღში უდგას კოხტა ორსართულიანი სახლი. მისი ქვიტკირის კედლები ყვითელი ფერის ქვით არის აშენებული, თუნუქის სახურავიც ყვითლად აქვს შეღებილი. ძნელია იმის გარჩევა, თუ სად მთავრდება კედელი და სად იწყება სახურავი. შუშაბანდიდან აივანს მთელ გაყოლებამდე სახურავამდე აყვანილი ხეივანი ამშვენებს. სახლის წინ საკმაოდ მოზრდილ ეზოს მაღალი ქვიტკირის კედელი აქვს შემოვლებული. ეზოს მარჯვენა მხარეზე ბოსელი და საბძელი დგას, მარცხნივ კი მიწის პირამდე ჩაგდებული თონე და ჯიხურია. „პობედა“ სწორედ ლევანის სახლის წინ შეჩერდა.

წისკვილიდან ახლად დაბრუნებული მართა ფანჯარასთან იდგა და ცნობისმოყვარეობით ავტომანქანას შესცქეროდა.

ავტომანქანის უკანაკარი გაიღო და ნაცრისფერპალტოიანი ქალიშვილი გადმოვიდა. იგი ავტომანქანაში მჯდომ სათვალთან ახალგაზრდა კაცს დაჟინებით სთხოვდა — თქვენც ჩამობრძანდით და ცოტაოდენ შეისვენეთო. ახალგაზრდა კაცმა მადლობა გადაუხადა და მძღოლს ხელით წასვლა ანიშნა. „პობედამ“ გზა განაგრძო. ქალიშვილმა ხელი დაუქნია ავტომანქანით მიმავალს და სახლისაკენ გაეშურა.

— შვილო ნათელა! — შემკრთალი ხმით წამოიძახა უკვე აივანზე გამოსულმა მართამ.

— დედა! — შემკრთალი ხმითვე უპასუხა ნათელამ.

უკანასკნელ ხანებში მართას ძალიან უჭირდა აივანზე ასვლა-ჩამოსვლა. მოაჯირზე ხელდაყრდნობილი თითოეულ საფეხურზე ორივე ფეხით დგებოდა და ასე ადი-ჩადიოდა. ახლა კი მოაჯირისათვის ხელიც არ მოუკიდია, ისე ჩაირბინა კიბე და ყოჩაღად გაემართა შვილისაკენ, რომელიც უკვე ეზოში შემოსულიყო და დედისაკენ მივრბოდა.

შუა ეზოში დედა-შვილი ერთმანეთს გადახევივნენ და გადაკოცნეს.

მართას უსაზღვროდ გაეხარდა შვილის მოსვლა. უკვე დიდი ხანია, ასეთი სიხარული არ განუცდია. ან რას შეეძლო მისი გახარება? მისი გული ხომ

ნახევრად მკვდარია. რად უნდა მართას სიცოცხლე, საყვარელი ვაჟიშვილის ზურაბის დამკარგავს.

მრისხანე 1941 წელს სიცოცხლითა და ჯან-ღონით სავსე ვაჟიშვილი ომში გაისტუმრეს. ომში მიმავალი სოფლის გულადი ვაჟკაცები გორისაკენ გაემართნენ. მართა გვერდში ამოუდგა შვილს. მთელ გზაზე ზურაბს არიგებდა: „მტერი მოსპე, გაანადგურე, მაგრამ თავსაც გაუფრთხილდი, მამაშენს ერთადერთი ვაჟიშვილი ჰყავხარ და უშენოდ მისი სიცოცხლე რაღა სიცოცხლე იქნებაო“.

ზურაბის პირველი ბარათი სამი კვირის შემდეგ მიიღეს. მოსკოვთან ვართ, სათადარიგო პოლკშიო, წერდა ზურაბი. მისი უკანასკნელი ბარათი კი დეკემბრის შუა რიცხვებში მოვიდა. სოფელში წელამდე თოვლი იდო. ჩრდილოეთის ცივი ქარი ქროდა. ღამიანობით დიდ ყინვებს იჭერდა. სოფლის ყველა გზა დანამქრული იყო. მისვლა-მოსვლა ძნელდებოდა. სახლში დარჩენილი მოხუცები, ქალები და ბავშვები ყოველდღე რადიოს მოსასმენად კლუბში იკრიბებოდნენ.

ლაპარაკობდა მოსკოვი, თბილისი. ასახელებდნენ გენერლებს, ოფიცრებს, მებრძოლებს, რომლებმაც მტერთან ბრძოლაში თავი ისახელეს. მათ შორის ხშირად იყვნენ ქართველებიც, მაგრამ რატომღაც წინაკარელებს არ იხსენიებდნენ. ფრონტზე კი მათი სოფლიდან სამოცამდე ვაჟკაცი იბრძოდა. განსაკუთრებით მოხუცებს სწყინდათ ეს ამბავი. ნუთუ ჩვენი შვილები ისე ცუდად იბრძვიან, რომ მათ შესახებ არც ერთხელ არც ერთი სიტყვა არ უთქვამთო?!

ზურაბის უკანასკნელი ბარათი რომ მოვიდა, ლევანი და მართა კოლმეურნეობის კლუბში რადიომიმღებს უსმენდნენ. ომის დაწყების დღიდან მართა ცისმარე დღე დადიოდა კლუბში. სულ იმის ცდაში, იმის ზრუნვაში იყო, როგორმე წინა სკამზე დამჯდარიყო, რომ უკეთ მოესმინა რადიო. მერე რა დაძაბული ყურადღებით, რა ინტერესით უსმენდა. ეგონა, აი ან ახლა, ან ახლა გადმოსცემდნენ ზურაბის შესახებ, ილაპარაკებდნენ მის გმირობაზე, მაგრამ გადმოცემა ისე მთავრდებოდა, რომ მის შვილზე არაფერს ამბობდნენ.

წერილების დამტარებელმა, საბანაძეანთ მაშომ, შვილისაგან გამოგზავნილი ბარათი კლუბში გადასცა ლევანს. ფრონტიდან მოსულ ბარათს მთელი სოფლისათვის სიხარული მოჰქონდა. ზურაბის ბარათმაც კლუბში მყოფნი დიდად გაახარა.

კოლმეურნეობის მოანგარიშემ ქეთევანმა ორჯერ წაუკითხა კლუბში მყოფთ ზურაბის ბარათი.

ჩვენ უკვე სანგრებში ვიმყოფებით და ამ დილით შეტევაზე წავალთ. „სამშობლოსათვის, სტალინისათვის, ჩვენი კოლმეურნეობისათვის მივდივარ მე ბრძოლაში“, — ასე მთავრდებოდა წერილი.

რამდენიმე დღის შემდეგ თვალეზამღვრეულმა საბანაძეანთ მაშომ იმავე კლუბში, იმავე ვითარებაში გადასცა ლევანს ოთხად დაკეცილი ნაცრისფერი ფურცელი.

შემკრთალი, მთლად გაფითრებული ლევანი ადგილზე გაქვავდა. ერთი კი აღმოხდა „ვაჰმეო“ და ეს ამოდენა კაცი მოჭრილ ხესავით იატაკზე დაეცა. ვის შეუძლია გადმოსცეს ის, თუ რა მოხდა დედის გულში? ვის შეუძლია დახატოს სურათი გულმოკლული დედისა, რომელიც წივილ-კივილით თავზე დაჰყურებს იატაკზე დავარდნილ ქმარს და ორივე ხელით გამეტებით იგლეჯს აწეწილ თმებს?

ლევანისა და მართას თავზე დატრიალებულმა უბედურებამ მთელი სოფე-

ლი აატირა. იმ ღამეს ცოლ-ქმარს თვალი არ მოუხუშავს. ხელებში თავჩარ-
გული ლევანი მწარედ ქვითინებდა, მართა კი ხმამაღლა ტიროდა, თმებს
ივლეჯდა, სახეს იკაწრავდა, ხალხს შველას სთხოვდა.

და განა მარტო იმ ღამეს!

ლევანი მთლად გამოიცვალა. ორმოცდაათი წლის კარგად შენახული სალ-
სალამათი კაცი უცხად ჩამოხმა, წელში ოდნავ მოიხარა, თვალები ღრმად
ჩაუცვივდა, თმაში ქალარა გამოერია. ხასიათიც გამოეცვალა. იგი ახლო არც
არავის იკარებდა და არც თვითონ ეკარებოდა ვინმეს. საახალწლოდ გორში
გაემგზავრა. მეორე დღეს უკვე კარგად ბნელოდა, უკან რომ დაბრუნდა, სა-
კუთარ ოჯახში არც კი შეუხედია, ისე მიადგა კარზე საბჭოს მდივანს, ლო-
გინიდან წამოაყენა და დაბადების მოწმობა დააწერინა. მეორე დღეს, უთე-
ნია კვლავ გორში წავიდა. არავინ იცოდა, თუ რა საქმეზე დადიოდა ლევანი
გორში. არ იცოდა მართმაც. იგი ქმარს რამდენჯერმე შეეკითხა, გორში რატომ
დადიხარო, მაგრამ ლევანი ამის მეტს არას პასუხობდა, მოვა დრო და
გაიგებო.

მეორედაც იმავე დღეს დაბრუნდა ლევანი გორიდან. ორი დღის შემდეგ
სამხედრო კომისრის ბარათი მიიღო. ბარათი რომ წაიკითხა, ისედაც ფერ-
მკრთალი ლევანი კიდევ უფრო გაყვითლდა, თვალები აემღვრა, გამხმარ ლო-
ყებზე მსხვილი ცრემლები ჩამოუცვივდა. ამის შემდეგ მთელი კვირა გარეთ
არ გასულა. დილიდან საღამომდე ტახტზე იწვა და გაშტერებული ჭერს შეს-
ცქეროდა. შუადღით ერთ ხმელ მქადს შესქამდა, ზედ ერთ ჭიქა წყალს და-
აყოლებდა. ეს იყო და ეს, მთელ დღეს ლუქმას პირში ალარ ჩაიდებდა. ვინ
იცის, კიდევ რამდენ ხანს დარჩებოდა ლევანი სახლში, რომ სწორედ ამ
დღეებში სოფლად ხმა არ დარჩეულიყო, კოლმეურნეობიდან რამდენიმე კაცს
აგზავნიან რომელიღაც სამხედრო ობიექტის მშენებლობაზე. ეს ამბავი ლე-
ვანს მისმა კარის მეზობელმა — გიორგი ლაფაჩმა უთხრა. ლევანი მაშინვე
კოლმეურნეობის თავმჯდომარესთან გაიქცა და სიტყვა ჩამოართვა, რომ პირ-
ველ რიგში სამუშაოზე მას გაგზავნიდნენ. სამუშაოზე ლევანი მართლაც გაგ-
ზავნეს. წასვლის წინ მართას გაუხილა. ჯერჯერობით წავიმუშავებ, მერე,
მგონი, ფრონტზე წასვლასაც მოვახერხებო. მაგრამ ვერ მოახერხა. სამუშაო-
ზე წასული კოლმეურნეები გაზაფხულზე სახლში დააბრუნეს...

უვაიეშვილად დარჩენილ ცოლ-ქმარს ახლა მზე და მთვარე ერთადერთ
ქალიშვილ ნათელაზე ამოდიოდათ.

სოფლის საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ, ლევანმა შვილი თბი-
ლისში ჩაიყვანა. ნათელამ სწავლის გაგრძელება სასოფლო-სამეურნეო ინსტი-
ტუტში ამჯობინა. იგი მხოლოდ ზაფხულობით, ისიც მცირე ხნით, ჩამოდიო-
და სოფელში. ნაადრევად გატეხილ და დაბერებულ მშობლებს ძალიან უძნელ-
დებოდათ ერთადერთი შვილის უნახაობა, მაგრამ აბა რას იზამდნენ, როცა
ნათელას თბილისში ყოფნა აუცილებელი იყო. ყველაფერს ხომ ბოლო აქვს.
როგორც იყო, გავიდა ეს წლები, ნათელამ უმაღლესი სასწავლებელი დაამ-
თავრა.

ახლა ნათელა სახლშია, ეხვევა საყვარელ დედას და კოცნის დაუსრუ-
ლებლად.

— დედა, მამა სად არის? — იკითხა ნათელამ, როცა დედა-შვილმა ერთ-
მანეთის კოცნით გული იჯერეს.

— წისქვილშია, შვილო, ეს-ეს არის მეც იქიდან მფვედი, — უპასუხა
დედა.

— ჩვენ წისქვილთან შეეჩერდით, მინდოდა მამა მენახა, მაგრამ ის იქ არ
დამიხვდა.

— სათავეში წავიდა და, ალბათ, ჯერ არ დაბრუნებულა.

დედა-შვილი სახლში შევიდნენ.

ნათელა დედას დაწვრილებით ეკითხებოდა სოფლის ამბებს. მართას სულაც არ გაჰკვირვებია შვილის ცნობისმოყვარეობა. მაგრამ ერთი რამ მაინც აფიქრებდა: სხვა დროს ის უფრო მეტად თავის ტოლ-ამხანაგების შესახებ ეკითხებოდა, ვინ როგორ არის, რას საქმიანობს, ვინ გათხოვდა და სხვ. ახლა კი ნათელა ასეთ შეკითხვებს აძლევდა: ჰექტარზე რამდენი პური მიიღეთ, რამდენი სიმინდი, რამდენი ჭარხალი, რამდენი ხილიო? შრომადღეზე რამდენი გაანაწილეთ, თავმჯდომარე როგორ მუშაობს, ხომ არ ემდურებიანო?

მართა ყველა პასუხს სიტყვა „მგონი“-თ იწყებდა. ზოგი რამ კარგადაც კი იცოდა, არა ერთხელ ჰქონდა გაგონილი საერთო კრებაზე, თუ აგიტატორის საუბრისას, მაგრამ მაინც მეხსიერების იმედი არა ჰქონდა, ვაითუ კარგად აღარ მახსოვსო.

ნათელას უნდოდა კოლმეურნეობის კანტორაში წასულიყო, თავმჯდომარეს წარსდგომოდა, მაგრამ მის სანახავად მოსულმა გოგოებმა უთხრეს — თავმჯდომარე გადამუშანშიაო. გადაწყვიტა წისქვილში ჩაერბინა და მამა ენახა.

სოფელში გამოსულ ნათელას, ვინც კი შეხვდა, ყველა მიესალმა, ყველამ თავი დაუკრა.

კოლმეურნეობის მქედელმა, მთლად გათეთრებულმა მიხამ იგი სამქედლოს წინ შეაჩერა, ძველი მეგობრები ვართ და ერთმანეთი არ უნდა დავივიწყოთო.

— რატომღაც არ მახსოვს ჩვენი მეგობრობა, — გაიცინა ნათელამ.

— პატარა რომ იყავ, წაღღუნისა გიკეთებდი.

— თუ მაღლობა მაშინ არ გადამიხდია, ახლა გიხდი: დიდზე დიდი მაღლობელი გახლავარ.

— უკვე გასათხოვარი ქალი გამხდარხარ, ისევ ისეთი კუდრაქა კი ხარ. ერთი შენს ქორწილში მაქეიფა და მეტი არა მინდა რა. — შესცინოდა მიხა წისქვილისაკენ მოხდენილად მიმავალ ქალიშვილს. ნათელა ფრთებგამოსხმულივით მიაბიჯებდა. მისთვის ყოველივე ნაცნობი, ახლობელი, მშობლიური იყო. აი, ახლა იგი სოფლის ბოლოშია. კარგად ახსოვს, ხუთიოდე წლის წინ ეს ადგილი მართლაც სოფლის ბოლო იყო, მაგრამ ახლა სოფლის ბოლოს აღარა ჰგავს. თუ მაშინ აქ მხოლოდ რამდენიმე საბძელი იდგა, ახლა გზის ორთავე მხარეს კოხტა ორსართულიანი სახლებია ჩამწკრივებული. აგერ, განცალკევებით მდგარი ალუჩაც.

ასე რამ შეაკრთო, ასე რამ აუძგერა გული?!

მაშინაც გაზაფხული იყო, მარტის თვე. სწორედ იმ წელს ამთავრებდნენ ისა და ვახტანგი საშუალო სკოლას. ალგებრაში დამატებითი მეცადინეობა ჰქონდათ. სკოლიდან რომ გამოვიდნენ, უკვე ბნელოდა. მიდიოდნენ ჩუმად, ხმის ამოუღებლად. ასე უხმოდ გაიარეს მთელი სოფელი. ნათელას უნდოდა შეჩერებულიყო, მაგრამ თავისდაუნებურად გზას მაინც განაგრძობდა. ყურებში რაღაც ხმაური ესმოდა, გამუდმებული და გაურკვეველი; უცბად მათ წინ თოვლით დაფარული მთა აღიმართა.

— ალუჩა, — თქვა ვახტანგმა.

— აყავებული, — თრთოლვით უპასუხა მან.

„ეს რა შორს წამოვსულვარ, შეჩერდი, მეტი წასვლა აღარ შეიძლება“, — ეუბნებოდა ნათელა თავის თავს, მაგრამ მაინც არ ჩერდებოდა. მხოლოდ ალუჩის ქვეშ შესძლო შეჩერება. შეჩერდა ვახტანგიც.

„ამ ღამით, აქ, ნეტავი რამ მომიყვანა“, — ფიქრობს გოგო.

„აბა, როგორ უნდა გავუბედო თქმა“, — იწვის ვაჟი.

— წავიდეთ, უკვე გვიან არის, — ისმის ნათელას შემკრთალი ხმა.

— ცოტა დამაცადე, სათქმელი მაქვს, — უპასუხა ვახტანგმა.

გადის წუთები, წუთები კი არა, საათები, ვახტანგი დუმს...

— მითხარი, რა გინდა თქვა!

— ვერ გეტყვი, არ შემიძლია.

— თუ ვერ გეტყვი, მაშ რაღას ვდგავარ, წავიდეთ.

— არა, ცოტაც დამაცადე... აი, ხო... ეს უნდა მეთქვა... — ეუბნება ვახტანგი და აკანკალებული ხელებით ნათელას მკლავში სწვდება.

— ხელი გამიშვი, არ გესმის, ხელი გამიშვი, — ყვირის ნათელა და ხელისკვრით ცდილობს მოიცილოს მის წინ დაჩოქილი ვახტანგი, გახურებული ტუჩებით შიშველ მკლავს რომ უჯოცნის.

უცბად ორლობის იქით ნაძალადევი ხითხითი გაისმა.

— ტუჩები არ დაგეწვას, ტუჩები, — დაიყვირა ვილაცამ და მთელი ძალით დაუსტვინა.

— რა ხანია მამაშენი ლევანი ქუდმოგლეჯილი დაგეძებს, შენ კი, უყურებოთურმე ვისთან დაძვრები, — იჭაჭებოდა მეორე.

ნათელა უმაღლესიდან მოსწყდა და სოფლისაკენ გაიქცა. ვახტანგიც ერთ ხანს ფეხდაფეხ მისდევდა. სოფელს რომ მიუახლოვდნენ, ვაჟმა წასჩურჩულა, ახლა კი იმათ ვუჩვენებ სეირსო, და უკან გაბრუნდა.

— სახეზე ოხშივარი აგდის და ასე რამ გააკეთებდა, — სახლში შესვლისთანავე გაოცებით შეეკითხა ნათელას დედა.

— ლაფაჩიანთ ძაღლმა შემაშინა, — უპასუხა მორცხვად.

იმ ღამით ნათელა უვახშმოდ დაწვა. „სულ ვახტანგის ბრალი კია, — ძილის წინ ფიქრობდა იგი, — მან მოინდომა ორლობეში გასეირნება, სათქმელი მაქვსო. თქმით კი არაფერი უთქვამს. გალანძღვის ღირსია და გავლანძღავ კიდევ. მაგრამ რა დროს ამაზე ფიქრია. ნეტავი ვინ დაგვედევნა, ვინ გვითვალთვალა. ვაითუ ვახტანგის რაიმე შეემთხვეს. რა იქნება, ახლავე წამოვდე და წავიდე ვახტანგის სანახავად. მაგრამ მშობლებს რა ვუთხრა, რა მოვისაბაბო. მამა მაინც არ ყოფილიყო სახლში, დედას რაღაცას მივუთქებოვო. აი თუნდაც ვეტყოდი — ამხანაგთან წიგნის სათხოვნელად მივდივარ-მეთქი. ამას მამაც კი დამიჯერებს, მაგრამ ღამე მარტო არ გამიშვებს, თვითონაც თან გამომყვება. არა, ახლა წასვლა არ შეიძლება, ვაითუ ყველაფერი გამომჟღავნდეს. მერე მამაჩემს თვალებში როგორ უნდა შევხედო! უმჯობესია, გათენებას დაველოდო. ოჰ, ნეტავი ჩქარა გათენდე ამალამდელი ღამე. ვინ იცის რას მომიტანს ხვალინდელი დღე. ვაითუ ყველა ჩემმა ამხანაგმა გაიგოს ეს ამბავი! ხომ შეიძლება მასწავლებლებამდისაც მიიღწიოს ხმამ. ოი, სირცხვილო, ოი, თავის მოჭრაე! ეს რაღა მემართება, ეს ოხერი. ვახტანგის ნაკოცნი ხელი ისე მიხურს, გეგონება ტუჩებით კი არა, ნაკვერჩხლებით შემხებოდეს“.

დილით ადრე ადგა. სკოლაში ისე წავიდა, ლუკმა არ ჩაუდგია პირში. ვინც კი წინ შემოხვდა, ყველამ შესცინა: გოგო-ბიჭებმაც, კლასის დამრიგებელმაც, ასე გასინჯეთ, მოხუცმა ბერომაც კი. ნუთუ ყველამ გაიგო?

კლასში მხოლოდ ყბაახვეული და თვალმზალურჯებული კუკუტა იჯდა. კუკუტამ თავი ისე დაიჭირა, ვითომ არც კი შეამჩნია ოთახში შემოსული ნათელა. ამ დღეს მხოლოდ ერთხელ მიიხედა ნათელამ ყბაახვეულისაკენ. კუკუტაც მას უცქეროდა. მუქარა და შემპარავი დაცინვა ამოიკითხა ნათელამ მის დალურჯებულ თვალებში. ვახტანგისაკენ სულაც არ მიუხედავს, თუმცა კარგად გრძნობდა, რომ ვახტანგი გამუდმებით უცქეროდა მას.

მას შემდეგ ხუთმა წელმა განვლო, მაგრამ ისე ჰგონია, თითქოს ეს ყველაფერი გუშინდელი ამბავი იყოს.

უტბად ატეხილმა ქექა-ქუხილმა სოფელს სწრაფად გადაურბინა და ქოჩორა მთას მიაწყდა.

მამა არც ახლა დაუხვდა წისქვილში. აქ მყოფმა ქალებმა უთხრეს, რომ ლევანი ეს-ეს არის სათაფის სანახავად ხელმეორედ წავიდაო. ნათელამ მოცდას სახლში გაბრუნება ამჯობინა, რადგან ავღარი იყო მოსალოდნელი. კავკასიის მწვერვალებზე აშლილი ლეგა ღრუბლები სოფლის თავზე შეუმჩნევლად ჩამოწვნენ. უტბად ჩამობნელდა.

ნათელამ აღმართი სწრაფად ამოირბინა. კოლმეურნეობის კანტორის წინ ჯიხურის ბოძზე ორი ცხენი ება. ჩანდა ცხენები ახლახან გამოეშვათ, რადგან მათ ჯერ ისევ ორთქლი ასდიოდათ. ფართო აივანზე კოლმეურნეობის თავმჯდომარე მათე ჯავახი ვილაცას სიცილით ელაპარაკებოდა. ჯავახი შუახანს გადაცილებული, ტანმალალი კაცი იყო. მწვანე ხავერდის შარვალ-ხალათი ეცვა. ფართო შარვალი მაღალყელიან ჩექმებში ჰქონდა ჩატანებული. ყმაწვილკაცივით ფუნთუშა და გადაჟღაბებული ლოყები ოდნავ დანაოჭებოდა. რომ ვთქვათ, ჯავახი დიდი განათლების კაცი არ იყო, მაგრამ ისეთი სიტყვა-პასუხი ჰქონდა, რომ კულტურული კაცის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. ახალგაზრდობის წლები მან თბილისში გაატარა. თორმეტი წლისა არც კი იყო, როცა ბიძამისმა, თბილისში განთქმულმა მიკიტანმა წაიყვანა იგი თავისთან და სამიკიტნოში მედახლის შეგირდად დააყენა. ბავშვმა დიდი ნიჭი გამოიჩინა. ადვილად შეისწავლა ანგარიში და სულ მალე ისეთი ნდობა დაიმსახურა, რომ მედახლე ყველაფერს მას ანგარიშებინებდა ხოლმე, ხანდახან მის ამარა დახლსაც კი ტოვებდა. ქეთისა და ხელგაშლილი ცხოვრების მოყვარული ბიძა ერთ მშვენიერ დღეს გაკოტრდა და სამიკიტნო დაკეტა. როგორღა დაბრუნდებოდა ჯავახი სოფელში, ხუმრობა საქმე ხომ არ იყო, უკვე ხუთი წელია, რაც ბიძამ ის თბილისში ჩაიყვანა და ამ ხნის მანძილზე მთლად გაქალაქელდა. როცა თბილისიდან სოფელში ჩადიოდა, თავი ამაყად ეკირატოლ-ამხანაგებს გულს არ უჩვენებდა, აღარ კადრულობდა, ის ხომ ქალაქელი იყო, ახალი ტანსაცმელი ეცვა და ჯიბეში ცოტაოდენი გროშები უჩხრიალებდა. ახლა კი ჯავახის ისევ სოფელში უხდებოდა დაბრუნება. ეს მას გულს უღონებდა. რა უნდა ექნა, რა უნდა ეღონა, იფიქრა, იფიქრა და თბილისში დარჩენა გადაწყვიტა. ბიძასაც კი არ შეეხუა. ფარულად პატარა ოთახი დაიქირავა და პაპიროსის ფაბრიკაში დაიწყო მუშაობა. სულ რაღაც ორი წელი იმუშავა ფაბრიკაში. დამკვერელი მუშის სახელი დაიმსახურა. სწორედ ამ დროს პარტიაშიც შევიდა. ცოლ-შვილსაც მოეყიდა. ცოტა რომ ფეხი მოიდგა, იოლი საქმის ძებნას შეუდგა. მოანგარიშეობის კურსები დაამთავრა და იმავე წელს სოფელში გადმოსახლდა. კოლმეურნეობაში ჯერ აღმრიცხველად, ხოლო შემდეგ მოანგარიშედ მუშაობდა. ცოლ-შვილი სოფელში არ ჩამოიყვანა, როგორც თვითონ ამბობდა, ცოლი უხასიათო ქალი გამოდგომოდა და თავი დაუხვებია. ჯავახიმ ხუთი წელი მოანგარიშედ იმუშავა, ომის დროს კი თავმჯდომარედაც აირჩიეს. კოლმეურნეობა „განთიადი“ რაიონში ჩამორჩენილ კოლმეურნეობად არ ითვლებოდა. ამ კოლმეურნეობის წევრებს მოსავალიც საშუალო მოჰყავდათ, შრომადღეზეც საკმაოდ ინაწილებდნენ მოსავალს და სახელმწიფო გადასახადებსაც დროზე იხდიდნენ. ჯავახი რაიონში კარგი ავტორიტეტით სარგებლობდა. თითქმის ყველა რაიონულ თათბირზე სიტყვას ამბობდა. ლაპარაკიც კარგი იცოდა; მინისტრით ლაპარაკობსო, ამბობდნენ მასზე ხუმრობით. ზოგჯერ რაიონულ თათბირზე ჯავახს საქმიან პრეზიდენტ-

შიც ნახავდით. რაიონის ხელმძღვანელები, განსაკუთრებით კი სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგე, მას კარგ და უნარიან ხელმძღვანელად თვლიდნენ. გაზეთ „საბჭოთა სოფლის“ 7 ნომერის ნომერში მისი სურათიც კი მოათავსეს, როგორც მოწინავე კოლმეურნეობის თავმჯდომარისა.

როცა ნათელა კანტორას მიუახლოვდა, თავმჯდომარესთან მოსაუბრე კაცი იცნო, ეს კოლმეურნეობის ყოფილი აგრონომი ვასო გოგინაშვილი იყო, ორი თვეა, რაც გოგინაშვილი აგრონომიებიდან გაათავისუფლეს, რადგან საქმეს ვერ გაუძლვა, თავმჯდომარემ მისი დაცვა მოინდომა. ბევრი იარა ვისთან არ იყო, ვის არ სთხოვა, მაგრამ გოგინაშვილის აგრონომად აღდგენა მაინც ვერ შესძლო. ბოლოს ადგა და კოლმეურნეობის მოანგარიშედ მოაწყო. ჯავახი ჯერ კიდევ არ ჰყრიდა ფარ-ხმალს; როგორც კი დროს იხელთებდა, ამკარად თუ ფარულად, გოგინაშვილის სასარგებლოდ ლაპარაკობდა.

თვითონ გოგინაშვილს აგრონომად მუშაობას მოანგარიშედ ყოფნა ერჩივნა; „მარტო ეს რად ღირს, ერთ ადგილზე ვზივარ და სხვების გულისათვის არ მლანძღავენ და არც მსაყვედურობენო“, ხშირად ამბობდა ის.

მისი ჩამოქვეითება არც ჯავახს მოსწონდა და ამიტომ ამბობდა — აი როგორ მოვექცეით, აგრონომ კაცს მოანგარიშეობა თავზე მოვახვეითო.

ნათელამ დაინახა, რომ თავმჯდომარემ ჯერ გოგინაშვილს თვალის ჩაკერით რაღაც წასჩურჩულა, შემდეგ კი მისკენ გაიხედა.

— ნათელა, გესმის, ნათელა, — გადმოსძახა თავმჯდომარემ სიცილით, როგორც კი იგი აივანს გაუსწორდა, — რა პეპელასავით გარე-გარე დაფრინავ, მოდი და დაგვენახევი.

ნათელა მიხვდა, რომ თავმჯდომარე ხუმრობდა, მაგრამ ეს ხუმრობა მისთვის ისე მოულოდნელი იყო, რომ ცოტა არ იყოს დაიბნა და სრულიად დაუფიქრებლად უპასუხა:

— დედაჩემს ვეტყვი, რომ მამა წისქვილში არ არის და ახლავე მოვალ.

„ეს როგორ მომივიდა. ვაითუ ამ პასუხზე დამცინონ“, უმალვე გაიფიქრა ნათელამ, მაგრამ უკან გამობრუნებაც იუხერხულა და ჩქარი ნაბიჯით სახლისაკენ გზა განაგრძო.

— ესეც შენი აგრონომი, აუგი არ ეთქმის, მერცხალივით გოგოა, — უთხრა გოგინაშვილმა თავმჯდომარეს.

— მე მერცხალი კი არა, გამოცდილი აგრონომი მინდა. მაგას კი ჯერ პირზე დედის რძე არ შეშრობია. მითხარი, რა უნდა გამიკეთოს, ან რა სარგებლობა უნდა მომიტანოს, — უპასუხა ჯავახმა.

— შენ ეს თქვი, მართლა რა უნდა გააკეთოს, თორემ სარგებლობას როგორ არ მოიტანს, თვეში ტყუილუბრალოდ სულ ცოტა ორმოც შრომადღეს ხომ შემოგმატებს, მეტი რაღა სარგებლობა გინდა, — დამცინავი კილოთი მიუგო გოგინაშვილმა.

ნათელა სახლამდის კი მივიდა, მაგრამ უკან ისე გაბრუნდა, შინ არც შესულა. ჯავახი და გოგინაშვილი აივანზე აღარ დახვედრიან. კანტორაში აირბინა. თავმჯდომარე და მოანგარიშე მაგიდას უსხდნენ, პირველს პატარა დეთარი ეჭირა და სიგრძეზე ჩამოწერილ ციფრებს ხმადაბლა კითხულობდა, ხოლო მეორე საანგარიშოზე ჩადიოდა. ნათელას დანახვით ორივე სახტად დარჩა. განცვიფრებული თვალებით ჯერ ნათელას დააშტერდნენ, მერე ერთმანეთს შეხედეს. ჯავახმა გოგინაშვილს სახის მალული მოძრაობით ნათელაზე ანიშნა; ნათელას ეს შეუთქმნეველი დარჩა, მაგრამ მან გარკვევით დაინახა, თუ როგორ მაგრად მოქუთა გოგინაშვილმა თვალი დასტურის ნიშნად.

— მოდი, მოდი, აქ დაჯექი, — მიმართა ნათელას ფეხზე წამომდგარმა

ჯავახმა და მაგიდასთან მდგარ სკამზე მიუთითა, — რატომ შეგაგვიანდა, ვაი თუ დიდ გზიდან ფეხით გადმოხვედი. აი, რომ დაგერეკა ზეტომანქანას გამოგეზავნიდი, — თავი კი მოანგარიშისაკენ გადახარა, ამით, ალბათ, იმის თქმა უნდოდა, რომ ჩემთან ერთად გოგინაშვილსაც ვგულისხმობო.

— საყვედური როგორ გეკადრებათ, — უპასუხა ნათელამ და რიგრიგობით ჯავახსა და გოგინაშვილს შეხედა. ეს უკანასკნელი გაფაციცებით ალაგებდა ქაღალდებს და თავი ისე ეკირა, თითქო მოსაუბრეებს არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა.

— ჩემს ოთახში წავალ, იქ წავიმუშავებ, — ისე ხმადაბლა და იმგვარად წარმოთქვა გოგინაშვილმა ეს სიტყვები, რომ ძნელი გასაგები იყო ჯავახს უთხრა, თუ თავისთვის ჩაილაპარაკა.

თავმჯდომარის თხოვნით ნათელა სკამზე ჩამოჯდა. ჯავახი ოთახში დადიოდა, თანაც შეკითხვას შეკითხვაზე აძლევდა. რა არ შეეკითხა: რომელი ფაქულტეტი დაამთავრე, ჩვენთან სამუშაოდ სამინისტრომ გამოგვზავნა თუ რაისაბჭოს სოფლის მეურნეობის განყოფილებაში, კოლმეურნეობის ან ჩემ შესახებ რაიონში ხომ არაფერი უთქვამთო. ნათელა ყველა კითხვაზე მოკლედ პასუხობდა.

როცა ჯავახმა შეკითხვების მიცემით გული იჯვრა, უჯრიდან ქაღალდები ამოიღო და კითხვას შეუდგა. ნათელამ ისე უხერხულად ივრძნო თავი, რომ ფერი ეცვალა და ქვედა ტუჩი აუჟანკალდა; ასე ემართებოდა მას, როცა დედაცა. კარგა ხანს იჯდა, ეგონა თავმჯდომარე გაესაუბრებოდა — ეტყოდა იმას, თუ როგორ უნდა იმუშაონ ხელიხელჩაკიდებული და რა უნდა გააკეთონ. მაგრამ ჯავახი არაფრის თქმას არ აპირებდა. ნათელასათვის აუტანელი ხდებოდა ოთახში ტყუილუბრალოდ ჯდომა. წამოდგა, უნდოდა ოთახიდან გასულიყო, მაგრამ სწორედ ამ დროს კარი გაიღო და ოთახში ლამაზი შეხედულების გოგო შევიდა. მას ფეხდაფეხ ტანმაღალი ქალიშვილი შეჰყვა. ნათელა მათ იცნობდა. პირველად შესულს ნატო ერქვა, მეორეს კი მარო. ორივე მერგოლური იყო. მარო ნატოზე მთელი თავით მაღალი მოჩანდა, ზორბა ტანზე პიჯაკი ძლივს მორგებოდა, ფუნთუშა ლოყებზე აღმური ასდიოდა. ნატოს თავი თამამად ეკირა. მაროს არც წინ იყენებდა, არც ლაპარაკს აცდიდა. ორივე ერთდროულად ლაპარაკობდა. კაცი ვერ გაიგებდა ან ერთი, ან მეორე რას თხოულობდა.

ჯავახმა ორივე დაამშვიდა და უთხრა:

— ჯერ ერთმა ილაპარაკეთ, მერე მეორემ, თორემ ვერაფერი ვერ გავიგეო. — მაგრამ არ გასჭრა თავმჯდომარის თხოვნამ. ქალები მაინც ერთმანეთს არ აცდიდნენ. ორივეს უნდოდა სათქმელი პირველად ეთქვა.

— აი, თუგინდ ჯერ შენა თქვი, — მიმართა ნათელამ ნატოს, რომელიც უფრო მეტად ცხარობდა.

— არა უშავს-რა, თქვას, მერე მე ვიტყვი, — ოდნავ ნაწყენი ხმით წაილაპარაკა მარომ და უკმაყოფილების ნიშნად ფანჯრისაკენ შებრუნდა.

— ჩემი როგოლი სტახანოვურ ნაკვეთში სასუქს ზიდავს. როგორც გამგეობამ დაადგინა, ჰექტარზე ასი ურემი სასუქი უნდა შევიტანოთ. ჩვენც შეგვაქვს, მაგრამ ზოგიერთებს, — აქ ნატომ სახის მოძრაობით მაროზე მიუთითა, — განუზრახავთ, რომ დადგენილებას არ დაემორჩილონ და თავის ნაკვეთში ზედმეტი სასუქი შეზიდონ.

— მერე ვისი სასუქის შეზიდვა განუზრახავთ, რატომ ამას არ ამბობ, — ბოხი ხმით მიუგო მარომ.

— ვისი და კოლმეურნეობისა, — მკვახედ უპასუხა ნატომ,

— ვერ მოგართვეს. სასუქი, მართალია, კოლმეურნეობისაა, მაგრამ ის ჩვენს პირველ ბრიგადას ეკუთვნის და სხვას რატომ უნდა ეკითხოთ, ჩვენს ნაკვეთებში რამდენსაც გვინდა იმდენს შევიტანოთ.

— როგორ თუ არ უნდა ჰკითხოთ! ჩვენი ნაკვეთი სტახანოვურია, ჩვენ ვალდებულიყავით გვაქვს ალებული, ვალდებულებას კი შესრულება უნდა, იცი თუ არა შენ? — ნატო ამ სიტყვებს გარკვევით და ხმამაღლა ამბობდა, თანაც გამუდმებით ჯავახის უცქეროდა, თითქოს მის მეტს სხვას არავის შეეძლო მისი ნათქვამის გაგება.

— შენ თვითონ იცი თუ არა, რომ ვალდებულება ჩვენც გვაქვს ალებული? თქვენ რა წითელი კოჭები ხართ. ვის რითი სჯობიხართ, ჩვენზე ტანადები ხართ, თუ ჩვენზე ლამაზები...

— რად ატეხავთ ხოლმე ტყუილუბრალოდ აურზაურს, — ჩაერია ლაპარაკში ჯავახი, — ხომ გითხრეს, ან ერთმა ან მეორემ რამდენი ურემი პარტიე უნდა შეიტანოთ, რალას კამათობთ, რალას ჩხუბობთ, დროს რაზე კარგავთ, წადით ახლავე და საქმეს მიხედეთ.

„აი, ხომ გითხარი, აი, ხომ გითხარი“, — ერთმანეთს მიადახეს ქალებმა. ალბათ, ერთსაც და მეორესაც თავი მართალი ეგონა.

ქალების გასვლიდან არ გასულა დიდი დრო, რომ ნატო ისევ უკან შეტრიალდა.

— ის წაინც თავისას გაიძახის, ჩვენი ბრიგადის პარტიეს არ დაგანებებო, — მიმართა მან თავმჯდომარეს.

— ბრიგადირებს გამოვუძახებ და გავაფრთხილებ, — დამშვიდებით უპასუხა ჯავახმა.

როცა ნატომ ოთახი დატოვა, ჯავახმა თავისთვის ხმამაღლა ჩაილაპარაკა:

— საკვირველი ხალხია, ვერა და ვერ გაიგეს, თუ რას ნიშნავს სტახანოვური ნაკვეთი.

გასაგები იყო, თუ ვის თვლიდა ჯავახი საკვირველ ხალხად. ნათელამ იცოდა სტახანოვური ნაკვეთის მნიშვნელობა, მაგრამ მან ისიც იცოდა, რომ იმ ბრიგადას, იმ რგოლს, რომელსაც სტახანოვური ნაკვეთი აქვს, სხვა ბრიგადისა და სხვა რგოლის ხარჯზე როდი უნდა მიეცეს რაიმე უპირატესობა ცხადია, მართა თავის ბრიგადის პარტიეს სხვას არ დაანებებს, როცა პარტიე თვითონვე სჭირდება. განა მისი რგოლის წევრები კი იმას არ ცდილობენ, რომ ჭარხლის უხვი მოსავალი მიიღონ, სხვას არ ჩამორჩნენ, თვით იმ რგოლსაც კი, რომელსაც სტახანოვური ნაკვეთი აქვს?

ნათელამ ეს თავისი მოსაზრება თავმჯდომარეს უთხრა. ჯავახს გაელიმა, მისი სიტყვები არაფრად ჩააგდო.

— აბა, მაშ, რაღა სტახანოვური ნაკვეთია, თუ ხელს არ შეეუწყობთ, ყოველნაირად არ დავებმარებით. ამთავითვე დაიხსომე, მე არ მიყვარს, როცა ჩემს საქმეში ვინმე ერევა, — უთხრა ხმაოწვევით ჯავახმა და მცირე ხნის შემდეგ, თითქოს თავის ნათქვამს წერტილი დაუსვაო, მაგიდაზე ხელის დაკვრით დაუმატა:

— ასე.

ნათელა დარწმუნებული იყო თავის სიმართლეში, უნდოდა თავმჯდომარეს შეკამათებოდა, მაგრამ თავი შეიკავა. გადაწყვიტა, ეს ყველაფერი გამგებობის სხდომაზე ეთქვა, ეგონა მისი სიტყვები იქ უფრო გამოიღებდა შედეგს.

IV

ნათელა ტახტზე წამოწოლილიყო და წიგნს კითხულობდა. იატაკზე მოკეცილი მართა კი მატყლს წეწავდა. ეზოს კარი კრიალით გაიღო. ყურშამ ერთი კი წაიყეფა და უცბად ჩაჩუმდა.

ნათელა ფეხზე წამოხტა და ოთახში ახლად შემოსულ მამას კისერზე შე-
მოეხვია.

— ჩემო სიცოცხლე, ჩემო ყველაფერო, — ეუბნებოდა მკერდში ჩაკრულ
შვილს სიხარულისაგან აცრემლებული ლევანი, — ძლივს არ ველირსე შენ ჩა-
მოსვლას! ხომ კარგად დაიჭირე გამოცდები?

— კარგად, მამა, მაგრამ მთავარი გამოცდების ჩაბარება აქ მომიხდება,
კოლმეურნეობაში.

— თითქოს კიდევ სამი წელი უნდა ვისწავლო ასპირანტურაშიო, რომ
ამბობდი!

მამისათვის ნათელას არა ერთხელ უთქვამს, რომ ინსტიტუტის დამთავ-
რების შემდეგ ასპირანტურაში უნდა დავრჩეო. ის ხომ წარმატებით მეცადი-
ნობდა. პროფესორ-მასწავლებლები ერთხმად ურჩევდნენ ინსტიტუტის დამ-
თავრების შემდეგ სწავლა ასპირანტურაში განეგრძო. თვითონაც ძალიან
უნდოდა ეს, მაგრამ ისე მოენატრა მშობლიურ სოფელში ყოფნა, თავისი
ახლობლები, ნათესავ-მეგობრები, თანაც ისე ძალიან უნდოდა ინსტიტუტში
მიღებული ცოდნის პრაქტიკულად განმტკიცება და გამოყენება, რომ განზრახ-
ვა შეიცვალა და თავის მშობლიურ სოფელში წასვლა გადაწყვიტა.

— ასპირანტურაში სწავლა ჯერჯერობით გადავდე. ახლა ჩემთვის ძალიან
საჭიროა პრაქტიკული მუშაობა. ისე რომ, ერთი-ორი წელი სამსახური მო-
მიხდება, — მიუგო ბოლოს მამას.

ლევანი მაგიდას მიუჯდა, ნათელაც მის პირდაპირ ჩამოჯდა. მცირე ხანს
ხმის ამოუღებლად ისხდნენ.

„ინსტიტუტი დაუმთავრებია, ეს ძალიან კარგია, ძალიან სასიხარულო,
მაგრამ კოლმეურნეობაში რომ გამოუგზავნიათ სამუშაოდ, ეს ვერაფერი საქ-
მეა“, — ფიქრობდა მამა.

ნათელა თითქოს მიხვდა მამის ჩანაფიქრს:

— მამა, მე ჩვენს კოლმეურნეობაში დამნიშნეს აგრონომად.

— არა, შვილო, მოდი და კოლმეურნეობაში ნუ იმუშავებ, — მიუგო ლე-
ვანმა და ფეხზე წამოდგა. ოთახში გაიარა-გამოიარა და ნათქვამი ხელმეორედ
გაიმეორა.

— რატომ, მამილო? — გაკვირვებით შეეკითხა ნათელა.

— იმიტომ, რომ გაგვიკირდება. თუგინდ სულაც ნუ იმუშავებ. დაჯექი
სახლში და იყავი. ოღონდ შენ მყავდე კარგად, შენ მყავდე უვნებლად, მეტი
რა მინდა! დღე და ღამეს გავასწორებ. მოკლებით კი არაფერს მოგაკლებ,
არც სასმელ-საჭმელს, არც ჩაცმა-დახურვას.

— ჰოდა, მართალია, — ჩაერია ლაპარაკში მართა, — რა ქალის საქმეა
აგრონომად მუშაობა. შარშან არ იყო, „ჩვენს შრომაში“ აგრონომი ქალი გა-
მოგზავნეს. მერე რა გააკეთა? საქმეს ვერ გაუძღვა და თვითონვე მოითხოვა,
რომ აგრონომობიდან გაეთავისუფლებინათ, ადგნენ და გაათავისუფლეს.

ნათელას ეგონა, რომ დედ-მამას ძალიან გაეხარდებოდა მისი კოლმეურ-
ნეობაში დანიშვნის ამბავი. აქამდე მართას შვილისათვის არც ის უთქვამს,
უხაროდა ეს, თუ სწყინდა. ახლა კი მისთვის ნათელი იყო დედის აზრი. მას
მამა ებრალებოდა, უნდოდა მკერდში ჩაკეროდა, ეთქვა გულის დამამშვიდე-
ბელი სიტყვა. დედა კი... „ნეტავ ამას რაღა დაემართა, იმის მაგივრად, რომ
მამა დაამშვიდოს, უყურე, რეებს ლაპარაკობს“. — ფიქრობდა ნათელა, რო-
მელმაც გამოჯავრებით მიუგო დედას:

— აგრონომი ქალი საქმეს ვერ გაუძღვებო, დედი, ნეტავი ეს რა მოსატანია.
თუ კაცს სურვილი და მონდომება აქვს, საქმეს როგორ არ გაუძღვება, მუ-
შაობას როგორ ვერ შესძლებს.

ლევანს ულვაშებში გაეღიმა, შვილის სიტყვები მოეწონა. მამა ენაცვალს ნათელას, ის არის მისი ქალიშვილიც და ვაჟიშვილიც, მოხუცი მამის იმედ-ნუგეში.

მართასაც ახარებდა ის, რომ მისი ციკქნა გოგონა, როგორც მას პატარაობაში ეძახდა, ახლა უკვე დიდია, ასე კარგად ლაპარაკობს და, რაც მთავარია, ყოველთვის მორჩილი, მამის თითოეულ სიტყვაზე ყაყჩოსავით რომ წითლდებოდა ხოლმე, ახლა აღარც წითლდება და მამასთან შეკამათებასაც კი ბედავს.

— შვილო, მუშაობას რომ შესძლებ, განა ეს მე არ ვიცი, მამა არ გყოლია ზარმაცი და დედა, — დაარღვია სიჩუმე ლევანმა.

მართამ ამ სიტყვების გაგონებისთანავე კიდევ უფრო აუჩქარა მატყლის წეწვას.

ლევანმა ჩაახველა, ეტყობოდა მას კიდევ რაღაცის თქმა უნდოდა, მაგრამ ნათელამ არ დააცალა:

— რახან ასეა, მამილო, საშიშიც არაფერია, ცოდნაც მაქვს და მუშაობის სურვილიც.

— არა, შვილო, კოლმეურნეობაში მაინც ნუ იმუშავე, ან რა გიჭირს, რომ ახლავე არ იმუშაო, ჯობს, ცოტა დაისვენო... თუ მაინცდამაინც ძალიან გინდა სამსახური, უმჯობესია სხვა რამ უკეთესი ადგილი გამოიჩინო. კოლმეურნეობაში აგრონომობას ბრიგადაში ყოფნა სჯობია. ბრიგადაში აქეთ-იქით სიარული მაინც არ მოგიხდება.

— ეს რა სათქმელია, ბრიგადაში რად უნდა ვიმუშაო, როცა მე აგრონომი ვარ, ამ საქმეზე მუშაობა მე სულაც არ გამიჭირდება. მე ხომ ხუთი თითივით ვიცი ჩვენი მიწებები, ბალ-ვენახები, საძოვრები. ჩემთვის ნაცნობია ყოველი ნარგავი, ყოველი ვაზი, ყოველი ბუჩქი, მე ხომ მათთან ვარ შეზრდილი. ვის შეუძლია ჩემზე უკეთ მათ მოუაროს, მათზე იზრუნოს?

ლევანმა ხმამაღლა გაიცინა. მართა ვერც კი მიხვდა, თუ რატომ იცინოდა ქმარი, მაგრამ თვითონაც სიცილი მორთო, ალბათ, ამით უნდოდა დაემტკიცებინა, რომ ისიც ლეზულობდა მონაწილეობას მათს საუბარში.

ნათელამ მშობლების სიცილი არაფრად ჩააგდო, იგი განაგრძობდა:

— კიდევ იმიტომ, რომ ჩვენს კოლმეურნეობისათვის სხვაზე უფრო მეტად მე შემტკივა გული, მაშასადამე, ყველაზე უკეთაც მე ვიმუშავე.

— მე ჩემი გითხარი, ახლა შენი შენი იცი, როგორც გინდა, ისე მოიქეცი, — უთხრა შვილს ლევანმა. — ამაღამ წისქვილს თავი არ დანებდება, — თავისთვის ჩაილაპარაკა და კარი გამოაღო.

ნათელას ეგონა, მამას ადვილად დაიყოლიებდა, მაგრამ მისმა საბოლოო სიტყვამ ისე იმოქმედა, რომ თავი ვერ შეიკავა და ხმამაღლა მიმართა:

— მამა, რამდენიც არ უნდა მელაპარაკო, მე მაინც ვიმუშავე.

— ნება შენია, — უპასუხა უკვე აივანზე გასულმა ლევანმა. მის ხმაში წყენა და აღელვება იგრძნობოდა.

ამ საღამოთი ლევანმა, შვილის ჩამოსვლა გაიგო თუ არა, წისქვილს თავი მიანება და სახლში წავიდა. მან იცოდა, რომ ნათელა წელს ინსტიტუტს ამთავრებდა, იცოდა ისიც, რომ მისი შვილი აგრონომი იქნებოდა. ლევანს არა ერთხელ უფიქრია, რა კარგი იქნებოდა, რომ ნათელას მათ კოლმეურნეობაში აგრონომად ემუშავნა.

„ეს რომ მართლა ასე მოხდეს, ჩემს ბედს ძალიან არ დაჰყუდეს, — მსჯელობდა იგი, — შვილიც გვერდით მეყოლება და გამგეობაშიც საიმედო მხარის დამკერი გამიჩნდება. ვინ იცის, რა ჰქუაზე დადგება ჯავახი? ამ შემოდ-

გომით არ იყო, რომ წისქვილიდან ჩემი გათავისუფლება უნდოდა? ახლაც კი ლაპარაკობენ. ჯავახი წისქვილში თავისი სახლიკაცის დაყენებას აპირებსო.

ლევანს ისიც აფიქრებდა, ვაითუ ნათელა საქმეს ვერ გაუძღვესო. მართლაც, ხუმრობა საქმე ხომ არ იყო, ისეთმა გამოცდილმა და ყველაფრის მცოდნემ, როგორიც ვასო გოგინაშვილია, ვერ შესძლო აგრონომად მუშაობა. თუ ინსტიტუტი არა, ტექნიკუმი ხომ მაინცა აქვს დამთავრებული. ნათელა ჯერ ბავშვია. თანაც გამოუცდელი და, რა თქმა უნდა, გოგინაშვილს ვერ შეეძრება. ამ ექვებს ზედ ისიც დაერთო, რომ სახლისაკენ მიმავალმა ვასო გოგინაშვილის დამცინავ ლაპარაკს მოჰკრა ყური. კოლმეურნეობის კანტორის აივანზე ის ვილატასთან საუბრობდა. სიბნელეში ლევანმა კანტორას გვერდით ისე ჩაუარა, რომ მოსაუბრეებს არ შეუნიშნავთ. კარგად გაიგონა გოგინაშვილის სიტყვები:

— აი, ამას ჰქვია სახელდახელოდ გამოცხვარი აგრონომი. ახლა კი გვეშეღა. ეგ ნამდვილად ააყვავებს აქაურობას. ნახავ, წელსვე მოსავალი ერთიორად გაიზრდება, მე ამას ისე მიახლოებით ვამბობ, თორემ იქნება სინამდვილეში ერთისამადაც გაიზარდოს. რატომ გეცინება? იქნება არ გჯერა? აღდგომა და ხვალეო—ორივე ვიქნებით ამის მოწამე.

მოსაუბრეებმა ხმამაღალი სიცილი მორთეს.

ლევანმა ნაბიჯს აუჩქარა, უნდოდა ჩქარა გასცლოდა კანტორას, არ გაეგონა გოგინაშვილის ხმამაღალი სიცილ-ხითხითი.

მართლაც, გაუჭირდება ნათელას აგრონომად მუშაობა. რა ძალა ადგია, ჯერჯერობით სულაც ნუ იმუშავებს, ჯობია დაჯდეს და დაისვენოს, სოფელში მიიხედ-მოიხედოს, იქნებ, შესაფერი საქმროც იშოვოს, მერე თავისინებაა, როგორც ერჩიოს, ისე მოიქცეს“. ბუტბუტებდა ჩქარი ნაბიჯით სახლისაკენ მიმავალი ლევანი.

თავი მეორე

I

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის კანტორისათვის საბჭოს დროებით შენობაში ერთი ოთახი გამოჰყვეს. ეს ოთახი საბჭოს თავმჯდომარის კაბინეტს მდივნის კაბინეტთან აერთებდა, ამიტომ მოსაცდელი ოთახივით იყენებდნენ და შიგ ორი გრძელი სკამის მეტი არაფერი იდგა. საიდანაც ფეხმოტეხილი მაგიდა მოიტანეს, ზედ გაზეთი გადააფარეს, აქეთ-იქით ორი სკამი მიუდგეს.

სერგოს გაღმაუბნიდან დაბრუნების შემდეგ დირექტორი თბილისში გაემგზავრა სახელოსნოს დანადგარებისა და ავტომანქანების მისაღებად. წასვლის წინ ჩანთიდან საერთო რვეული ამოიღო და საბჭოს მდივნისაგან ნათხოვარ კალმით ბრძანება დაწერა იმის შესახებ, რომ თბილისში ყოფნის დროს, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორის მოვალეობას მთავარ აგრონომ სერგო მახარაშვილს აკისრებდა.

ის იყო დირექტორი გაემგზავრა, რომ ბეროც გაჩნდა. მას ხელში ბრძანების ამონაწერი ეჭირა სკოლიდან გათავისუფლების შესახებ. ბეროს დარჯად დანიშნვის ბრძანების დაწერა სერგოს მოუხდა.

დირექტორი თბილისიდან დაბრუნებას ორი დღის შემდეგ ვარაუდობდა. სერგოს ამ ხნის განმავლობაში კოლმეურნეობები უნდა შემოეველო და ტრაქტორისტები და კომბაინერები აღერიცხა.

დალაშქრებამდე ჯერ კიდევ ორი საათი დრო იყო. სერგოს არ უნდოდა ტყუილშერადოდ დროს დაკარგვა. ამიტომ კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომის“ კანტორაში წავიდა. ბეროსაც უნდოდა თან გაჰყოლოდა, გზა-კვალს მაინც გიჩვენებო, მაგრამ სერგომ ნება არ დართო, კანტორას ახლა თავი არ და-ნებდებო. შეკითხვაზე, თუ რა უნდა ეკეთებია ბეროს ახლა აქ, სერგომ ბრძანების რვეული უჩვენა: აი, ჯერჯერობით ეს არის ჩვენი ავლა-დიდება და მისი ყურისგდება მოგიხდებო.

როცა ბერო ოთახში მარტო დარჩა, მაგიდას რამდენჯერმე გარშემო შემოუარა, მერე სკამზე ჩამოჯდა და ნიდაყვებზე დაყრდნობილი ფიქრებს მიეცა.

კარგი ამბავია, ჩემმა მზემ, სატრაქტორო სადგურის გახსნა, ახლა კი ნამდვილად ეშველება საქმეს. აქამდე თუ მთელ რაიონს ერთი მანქანა-ტრაქტორითა სადგური ემსახურებოდა, ახლა ორი მოემსახურება და მექანიზატორების მხრივ დაბრკოლებას ბოლო მოეღება. როგორ გაეხარდება ეს ნატოს, სულ იმას ამბობდა, ოღონდ მომასწრო, რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგური კარგად გვემსახურებოდეს და მერე მე ვიცი როგორ მოსავალსაც მოვიყვანო...

აივანზე ფეხის ხმა გაისმა. კარი გაიღო და ოთახში თმაქოჩორა ბიჭი შევიდა.

— ძია ბერო, შემოსვლა თუ შეიძლება? — იკითხა მან, უკვე შუა ოთახში გაჩერებულმა.

— შემოხვედი და ეგ არის, რაღა ნებართვას თხოულობ, — უპასუხა ბერომ, გულში კი გაიფიქრა. ალბათ ლაზღანდარობენ, ახლაც ვუჩვენებ სეირსო. ბიჭს ექვის თვალთ ახედ-ჩახედა. იგი ბევრი-ბევრი თექვსმეტი წლისა თუ იქნებოდა. სახეზე ჯერ წვერ-ულვაში არ ემჩნეოდა. ბერომ, მართალია, არ იცოდა, თუ ვისი ოჯახის შვილი იყო, მაგრამ პირადად მას კი სცნობდა, სახელად ოთარი ერქვა. ერთხელ და ორჯერ არ გაეგონა მისი უსაქმურობის შესახებ. ოთარიმ კარგა ხანია სკოლას თავი მიანება, ჯერ იყო და თევზაობასა და ლახტაობას უნდებოდა. გასულ წელს სახელოსნო სასწავლებელშიც შევიდა, მაგრამ ორი კვირის შემდეგ უკან დაბრუნდა. ჰაერი ვერ ავიტანე და საექიმო კომისიამ გამათავისუფლაო. როგორც შემდეგ გამოირკვა, ის თვითონ ვერ აეტანათ თავისი ცუდი ყოფაქცევის გამო და სასწავლებლიდან გამოერიცხათ.

შარშან შემოდგომაზე მწვანე გალიფე შეაკერინა. ისედაც დაბალყელიანი ჩექმების ყელები ოთხი თითის დადებაზე გადაეკეცა და თანაც ისე დაბლა ჩაეწია, რომ წვივამდისაც ძლივს სწვდებოდა. ახლა კი მთელი დღე კლუბის წინ იდგა და ლაზღანდარობის მეტს არაფერს აკეთებდა. გოგოს გზაზე ისე როგორ გაატარებდა, რომ ერთი-ორი უწმაწური სიტყვა არ ეთქვა მისთვის. ვის თვალს ჩაუკრავდა, ვის შაირებს უმღეროდა. რომ ეთქვათ, ხმა კარგი ჰქონდა. სადაც ლხინი იყო, ის ხელებგაშლილი წრეში დაქროდა, თვალის ჩაკერითა და კისრის წაგრძელებით გოგოებს ეხვეწ-ემუდარებოდა — მოდიტ გამომეთამაშეთო. საცა ჭიდაობა იყო, ის ქამრით ხელში წრეს გარშემო უვლიდა და იძახოდა: აბა განი-განიო.

— რაზე გარჯილხარ? — ხმამალა შეეკითხა ბერო.

— გამოვიარე, ამბების გასაგებად. ამბობენ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის უფროსი მოვიდა და მსურველებს ტრაქტორისტების კურსებზე გზავნისო.

— მართალი უთქვამთ, მაგრამ ყველას როდი გზავნიან, — ღიმილით მიუ-გო ბერომ.

— ისე ამბობ, თითქოს გაგზავნა ან არ გაგზავნა შენი ნება იყოს, შენ ვინ რას გეკითხება.

— არ მეკითხებიან? მაშ, თუ ბიჭი ხარ ტრაქტორისტების კურსებზე მოხვდი. დირექტორს შენს შესახებ ყველაფერს დაწვრილებით მოეახსენებ.

ოთარმა ხმამაღალი სიცილი მორთო.

მისმა ეშმაკურმა ხითხითმა მოხუცი ააღელვა. ის იყო უნდა დაეყვირა, აი შე ასეთო და შენ ისეთო, მასხარად ასაგდები შენი თავი გაქვსო, რომ ოთახში საშუალო ტანის უცნობი ახალგაზრდა კაცი შევიდა. ხაკისფერი შარვალ-ხალათი და ჩექმები ეცვა. უცნობმა პატარა ჩანთა კუთხეში დადო. ბეროსა და ოთარს ხელი ჩამოართვა. ბეროს მისი თავმდაბლობა მოეწონა, ის კი ვერაფრად ეპიტნავა, რომ მან ლაზღანდარა ბიჭი კაცად ჩათვალა და როგორც ტოლს, ხელი ისე ჩამოართვა.

— ნამდვილად შენ იქნები ბერო, — მიმართა მოხუცს მოსულმა, — შენს შესახებ დირექტორმა გზაზე მითხრა. მე კი გაიოზ მჭედლიშვილი ვარ, დირექტორის მოადგილე პოლიტნაწილში.

— სწორედ ის გახლავარ, — უპასუხა ზრდილობიანად ბერომ.

— შენ ვილა ხარ, ძმობილო! — მიუბრუნდა იგი ფანჯარასთან მდგარ ოთარს.

— მოლაყბე და არაფრის გამკეთებელი, — გაიცინა ბერომ.

— რა ენას ატარტარებ, ძალას ვინ გატანს, რომ სხვის მაგივრად პასუხობ, — დაბღვერით უპასუხა ბეროს ოთარმა. — ვითომ შენ დიდი საქმიანი და ჩამის გამკეთებელი იყო.

— ახლავე ოთახი დატოვე, გესმის, აქ შენთან სალაპარაკოდ არავის სცალია, — აღელდა მოხუცი.

დირექტორის მოადგილემ ბერო დაამშვიდა, ოთარს მოსვლის მიზეზი გამოჰკითხა.

როცა დირექტორის მოადგილემ ოთარის გვარი და სახელი ჯიბის ბლოკნოტში ჩაიწერა და გააფრთხილა, ხვალ დილით რვა საათზე გამოცხადდით, ბერო შეხტა და შემოტრიალდა.

— რა საქირთა ტყუილუბრალოდ მისი დაბარება; ამ ლაზღანდარამ რა სარგებლობა უნდა მოგვიტანოს, — მიმართა დირექტორის მოადგილეს.

— არა უშავს რა, ჩვენ მას ნამდვილ მექანიზატორად გამოვიყვანთ, — მტკიცე და დამაჯერებელი ტონით უპასუხა მჭედლიშვილმა.

მოხუცმა დაწვრილებით უამბო, რაც კი ოთარზე ჰქონდა გაგონილი, მაგრამ დირექტორის მოადგილეს ნათქვამი სიტყვა მაინც ვერ გადაათქმევინა.

პირველად ბერომ დირექტორის მოადგილე დამზადების რწმუნებულად ჩასთვალა. ეს ორი კვირაა საბჭოში ახალი რწმუნებული დანიშნეს. ბეროს იგი ჯერ არ ენახა. გასული წლის ხორცი ჰქონდა სახელმწიფოსათვის ჩასაბარებელი, ამიტომ თუ ვინმე უცნობს თვალს მოჰკრავდა, ყველა დამზადების რწმუნებული ეგონა. ბეროს პასუხიც კი მზად ჰქონდა, მაგრამ ეს შავგვრემანი შეხედულების უბრალოდ ჩაცმული ახალგაზრდა კაცი მისი უფროსი გამოდგა. ვინ იცის, იქნებ ამიტომ აღეძრა ბეროს გაცნობისთანავე მჭედლიშვილისადმი სიმპათია და პატივისცემა. მცირე ხნის შემდეგ ბეროს იგი უკვე მოსწონდა, მაგრამ იმას მაინც ვერ შეურიგდა, რომ ის ოთარს ასე შინაურულად ელაპარაკა. მოხუცს არ გამოჰპარვია ისიც, რომ მის ნათქვამ სიტყვებს დირექტორის მოადგილე მაინცდამაინც დიდ მნიშვნელობას არ აძლევდა.

— ყველა ახალგაზრდას, როგორი უწესოც არ უნდა იყოს ის, ერთნაირი

მზრუნველობით უნდა მოვეყიდოთ, ყველა უნდა აღეზარდოთ, ყველა უნდა კაცად ვაქციოთ, — უთხრა ბოლოს დირექტორის მოადგილემ ბეროს.

საბჭოს ეზოში მოტოციკლი შეგრიალდა. ბერომ თანჯარაში გადახედვაც ვერ მოასწრო, რომ ოთახში მამაკაცი შევიდა. იგი მიახლოებით ოცდათხუთმეტი წლისა იქნებოდა. არც თუ მაღალი იყო, მაგრამ სიგამხდრე ტანმაღალ კაცად აჩნდა. შავი კომბინეზონი ეცვა.

— ილო, ხომ მოგასწარი, კვებულობდი კი უკან ჩამოგტოვებო. — ოთახში შემოსვლისთანავე უთხრა მას მკედლიშვილმა.

— მე გზადაგზა სოფელში ნაცნობ ტრაქტორისტებს გამოვესაუბრე და იმიტომ შემავგვიანდა, — უპასუხა ახლად მოსულმა.

გაიოზმა მოხუცს ილო გააცნო, ეს ჩვენი უფროსი მექანიკოსიაო. მცირე საუბრის შემდეგ უფროსმა მექანიკოსმა ოთახი დატოვა, წინაპარში უნდა გავიდე, ერთი კარგი ტრაქტორისტი მეგულებათ. კვლავ გაისმა მოტოციკლის გრიალი. მთავარი მექანიკოსი წინაპარისაკენ გაეშურა.

ბერო საბჭოს თავმჯდომარის კაბინეტში გავიდა. ანთებული ლამპით უკან რომ გამობრუნდა, გაიოზი უკვე კარებში იდგა.

— თუ მიკითხონ, კოლმეურნეობის კანტორაშია-თქო, — უთხრა გაიოზმა და გარეთ გავიდა.

„ცოტა მაინც დაესვენა და ისე წასულიყო, ეტყობა დაღლილია, ალბათ, დიდი გზიდან ფეხით მოუხდა გადმოსვლა“, — ფიქრობდა ბერო.

სერგო და გაიოზი მალე დაბრუნდნენ. მათ ერთმანეთი „ჩვენი შრომის“ კანტორაში ენახათ. მოვიდა უფროსი მექანიკოსიც. მისთვის ტრაქტორისტს ეთქვა, თუკი თავმჯდომარე გამომიშვებს, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში სიამოვნებით ვიმუშავებო. დღეს რაღა იქნება, ხვალ დილით კი გაღმაუბანში სერგო გავა, როგორც თვითონ განაცხადა. იქ მაინც საქმე აქვს, ამ საქმესაც გააკეთებს და თავმჯდომარეს ტრაქტორისტის შესახებაც მოელაპარაკება.

მცირე საუბრის შემდეგ სერგო და ილო გრძელ სკამებზე წამოწვნენ გაიოზი კი თანჯარასთან იდგა და სოფელს გასცქეროდა. ერთხანს საუბრობდნენ. გაიოზი ზედიზედ პაპიროსს უკიდებდა. ორი პაპიროსი ილომაც მოსწია. ოთახი პაპიროსის კვამლით გაივსო. ბეროს ეგონა, რომ ისინი დასასვენებლად წამოწვნენო, მაგრამ როცა სერგომ უთხრა:

— ძია ბერო, ჩვენც გვეყოფა, რომ სკამებზე გვერდებს ვიმტვრევთ. შენ მაინც წადი და შენს სახლში დაიძინეო, — ბერო ფეხზე წამოხტა.

— უეახშოდ ძილი სად გავგონილა, განა ისე როგორ წავხდით, რომ ამოდენა სოფელში სამ კაცს ბინა ველარ გამოუენახოთ! ახლავე ჩემთან წამობრძანდით, სულ რაღაც ორი-სამი ნაბიჯის გადადგმაზე ეცხოვრობ, ეახშმითაც გაგიმასპინძლდებით და რბილ ლოგინშიც დაგაძინებთ, — მიმართა მათ ბერომ.

დიდი თხოვნის შემდეგ, ბერომ როგორც იყო ყველა დაითანხმა, სერგომ ბრძანების წიგნი ჩანთაში შეინახა და სამივენი ბეროს სახლში გაჰყვნენ.

ბერო არც ისე შორს ცხოვრობდა, მაგრამ ორი-სამი ნაბიჯი კი არა, რატომ ორასი-სამასი ნაბიჯის გადადგმა არ მოუხდათ. ბერო გრძელ აივნთან სახლთან შეჩერდა. ეტყობოდა მასში სამი კომლი ბინადრობდა, რადგან აივნის წინ ფართო ეზო სამ ნაწილად იყო გაყოფილი. ბერომ აივანზე აირბინა, სტუმრები კი კიბესთან შეჩერდნენ. მოხუცი სახლის კედელზე აკაკუნებდა, თანაც სტუმრებს ეპატიჟებოდა:

— მობრძანდით, ნურაფრისა ნუ მოგერიდებათ,

— ეტყობა, მოხუცს თავისნაირი ყოჩაღი ცოლი ეყოლება, წინ რომ ასე თამამად მიგვიძღვის, — თქვა სერგომ და კიბეზე ავიდა. გაიოზი და ილოც ფეხდაფეხ აპყენენ.

აივნის კარი უცბად გაიღო და უცბადვე მიიხურა.

— სტუმრები თუ მოგყავდა, რატომ არ გამაფრთხილე, ტანზე მაინც ჩაიცვამდი, — წაილაპარაკა კარის გამღებმა.

გაიოზი და ილო პირშებრუნებული იდგნენ და სოფლის დაბლა გაშლილ ბალ-გენახებს გასცქეროდნენ ფთილა-ფთილა მოფარფარებულ ღრუბლებს შორის მცურავი მთვარის შუქზე.

კარის გაღებისას სიტყვები კი გაიგონეს, მაგრამ შეუმჩნეველი დარჩათ ის, რაც სერგომ ასე გარკვევით დაინახა და რამაც იგი ასე აღაგზნო: ღია კარებში პერანგისამარა ფეხშიშველა გოგონა გამოჩნდა. გოგონას ამობერილ ბროლივით მკერდზე აწეწილი შავი თმა ეფინა. სერგომ თვალის დახამხამებაც კი ვერ მოასწრო, რომ გოგომ ერთი კი შეხედა, არა, კი არ შეხედა, ელვარე თვალებიდან ნაპერწკლები ესროლა და უეცარი შემოტრიალებით კარი მიიხურა. სწრაფი და მოხდენილი იყო ქალიშვილის ეს მოძრაობა — თმები აეშალა და აბრეშუმის პერანგის ქვეშ ამობერილი მკერდი შეუთამაშდა.

ორიოდე წუთის შემდეგ სტუმრები პატარა ოთახში ისხდნენ და მხიარულად საუბრობდნენ. ბერო ოთახში შედიოდ-გამოდიოდა, მასპინძელი ქალი კი არ ჩანდა.

სერგო მოუსვენრად გრძნობდა თავს, მოთმინება არ ყოფნიდა. აქეთ-იქით იცქირებოდა, დგებოდა და ჯდებოდა, ერთი-ორჯერ აივანზეც გავიდა, მაგრამ არ ეშველა და არა — გოგოს თვალი მაინც ვერ მოჰკრა. ამხანაგების საუბარი რახარუხად ეჩვენებოდა, მათი სიცილი კი გულს უღიონებდა. მან იცოდა, რომ გოგო მეორე ოთახში იყო, ესმოდა მისი ლაპარაკიც, მაგრამ ხმით ის, გოგოს კი არა, უფრო ბიჭს ჰგავდა. „ნუთუ ის ბიჭია?! არა, ეს არ შეიძლება. მე ხომ გარკვევით დავინახე მისი აშლილი თმები, ამობერილი გულ-მკერდი“, ფიქრობდა ის. ბოლოს გადასწყვიტა, ბეროს ოჯახის შემადგენლობას გამოეკითხავო, მაგრამ თითქოს განზრახ მოხუცი ერთ ადგილზე არ ჩერდებოდა. მეტი რომ ვერაფერი გააწყო რა, ამხანაგებს ვითომ ხუმრობით შეეკითხა: კარი რომ გაგვიღო, ბიჭი იყო თუ გოგო?

— ჩვენ არც ერთი დავგინახავს და არც მეორე, — უპასუხეს მათ.

— რა დაგემართათ, თვალები ახვეული ხომ არ გქონდათ?

— რას იზამ, ჩვენ ორ-ორი თვალი გვაქვს, შენ კი — ოთხი, — გაიცინა უფროსმა მექანიკოსმა.

როგორც იქნა მეორე ოთახის კარი გაიღო და მათთან ტანწერწეტა გოგო შევიდა.

— ეს ჩემი ქალიშვილი ნატო გახლავთ, — გააცნო ის მოხუცმა სტუმრებს.

ნატომ სამივეს სათითაოდ თავი დაუქრა და მაგიდის გაწყობას შეუდგა. სერგო მას უთვალთვალებდა. ნატო უბრალო გოგო იყო, ლერწამივით ტანზე მშვენიერად ადგა მარკიზეტის კაბა; სახელდახელოდ დაწული თმები წელამდე სწვდებოდა; ოდნავ ჩაღრმავებულ ნიკაპთან პატარა ხალი ჰქონდა, რაც მის ისედაც ეშხიან შავგვრემან სახეს კიდევ უფრო მეტ ეშხსა მატებდა; იცინოდა თუ არა, ვიწრო შავი თვალები გამუდმებით უღიმოდა.

სერგოს ლამაზად ეჩვენა ნატო, მოსწონდა მისი სწრაფი და მოხდენილი სიარული, მოკრძალებული გამოხედვა, წყნარი სიტყვა-პასუხი, მაგრამ ახლა

მის დანახვაზე რასაც გრძნობდა, ძალიან შორს იყო იმისაგან, რაც გულ-მკერდგაღებულ და თმაგაწეწილ ნატოს დანახვისას იგრძნო.

მასპინძელმა მაგიდა სწრაფად გააწყო, ჯერ პური, ყველი და კიტრის წინ-ლი მიიტანა. ყველაფერი ეს ისე კოხტად და ლაზათიანად იყო დაჭრილი, რომ სტუმრებს მადას უღვიძებდა. სერგომ ისიც შენიშნა, რომ ლამაზ დიასახლისს, მაგიდას რომ მსუბუქ ნიაფივით გარს უვლიდა, პატარა და კოხტა თითები ჰქონდა. ბერომ ექვსჩარქეიანი საღვინით მარნიდან ღვინო ამოიტანა და სტუმრები გაშლილ მაგიდასთან მიიპატიჟა.

ახლად მოხდილი ქვევრიდან ამოღებული ღვინო შეხეფებს ისროდა. პირველი ჭიქით ახალი მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს უსურვეს წარმატება; მეორე ჭიქით თავიანთი ნაცნობ-მეგობრების სადღეგრძელო შესვეს.

პირველი ჭიქის დალევისთანავე სერგოს ოდნავ კისერი დაუჭირა. მეორე ჭიქის შემდეგ კისერშიც მოეშვა და საგრძნობლადაც წახალისდა. მანამ ჭიქას ხელში აიღებდა, სერგო ნატოს მორიდებით უცქეროდა, ახლა კი თვალს არ აშორებდა. ნატომაც ერთი ორჯერ შეხედა, მაგრამ ეს შეხედვა ისეთი სწრაფი იყო, რომ სერგომ ამ მერცხალივით სწრაფი და დაუდევარი ქალიშვილის თვალებიდან ვერაფრის ამოკითხვა ვერ მოასწრო. უცბად აზრმა გაუელვა — წამომდგარიყო და ამ პატარა, ამ ლამაზი დიასახლისის სადღეგრძელო შეესვა. სწორედ ამ დროს ნატომ ტაფამწვარი შემოიტანა. მაგიდაზე მხოლოდ სერგოს წინ იყო ადგილი და მანაც ტაფა იმის წინ დადგა.

— მე მინდა შეესვა სადღეგრძელო... — წამოდგომით თქვა სერგომ, მაგრამ ბერომ სიტყვის დამთავრების ნება არ მისცა, თამადას ჯერ სადღეგრძელო არ შემოიღვია, და ძალიან გთხოვთ მოუსმინოთო. სერგო დაჯდა.

— შეესვათ ჩვენი ფიქრებისა, ჩვენი ოცნებებისა, ჩვენი გრძნობებისა, — წარმოთქვა ბერომ და ჭიქა ბოლომდე გამოსცალა.

სტუმრებმა მოიწონეს სადღეგრძელო. სერგო ბეროს ნათქვამ სიტყვებს იმეორებდა და თან ნატოს შესცქეროდა, თითქოს ის ყოფილიყოს მისი ფიქრიც, ოცნებაც და გრძნობაც. ნატოს ეს შეუმჩნეველი არ დარჩენია. მორცხვად თავი ჩაღუნა და მეორე ოთახში გავიდა.

მოხუცმა სერგოს მალე მისცა ნება სადღეგრძელოს დალევისა. სერგომ დიასახლისს ბედნიერება და კარგად ყოფნა უსურვა. სხვებმაც დალიეს ეს სადღეგრძელო, მაგრამ, სერგოს გარდა, ყველამ ჭიქები სანახევროდ მოსვა. ნატო მამის გვერდით იდგა. სერგო გაშტერებული მისჩერებოდა მას, თითქოს დიდი ხნის შემდეგ იპოვა ის, რასაც ეძებდა და ახლა ვერ ძლება მისი ცქერითო. ნატო რომ სტუმრებს მადლობას უხდიდა, არავის უცქეროდა, მაგრამ თავს რატომღაც სერგოსკენ ხრიდა. მაგიდაზე მსხდომთ ეს არ გამოპარვიათ.

— შეილო, ჩვენ ყველას გვიხდი მადლობას, თუ მარტო სერგოს?! —

— ეს იმიტომ, რომ ძირაზღე ჭიქა მარტო მან გამოსცალა, — გაიმართლა თავი მთლად აწითლებულმა ნატომ. მას ეს ისე ყოჩაღად და ისე სხარტად გამოუვიდა, რომ ყველამ გაიცინა.

კიდევ რამდენიმე სადღეგრძელო თქვეს, თუმცა ღვინოს არც ერთი არ სვამდა. შუალამე იყო, მაგიდიდან რომ აიშალნენ. გაიოზი და ილო საწოლზე დააწინეს, სერგო კი ტახტზე. ბერო მეორე ოთახში დაწვა. ნატო ჯერ ფეხზე ტრიალებდა.

სერგომ ვერა და ვერ მოისვენა. სულ იმის ცდაში იყო, რომ არ განძრეულიყო, ამხანაგები არ შეეწუხებინა, მაგრამ თავს ვერ იკავებდა. გაიოზმა და ილომ ტკბილი ხვრინვა ამოუშვეს: მალე ნატო ოთახში შევიდა. მაგიდის ალაგება დაიწყო. სერგო მისი ცქერით სტკებოდა. თითის წვერებზე მოსიარუ-

ლე ნატოს მოხდენილი ტანი ლამაზად ირხეოდა. როცა ნატომ ლამაზს ჩაუწია, სერგოს ისე მოეჩვენა, რომ მან თითქოს მისკენ გაიხედა. ტანზე ჯერ ეკალი დააყარა, მერე სიმბურვალე იგრძნო. მცირე ხნის შემდეგ ნატო ისევ შევიდა, საღვინე აიღო და ფეხაკრეფით აივანზე გავიდა. ახლა სერგოსაკენ არ მიუხედავს, მაგრამ, როგორც სერგო ფიქრობდა, არც შეეძლო რომ მიეხედა, რადგან ნატო გრძნობდა, რომ ის მას შესცქეროდა.

მარნის კარი გაიღო, დაბლა ხმაური გაისმა. აი, ნატომ მოხდელ ქვევრს სახურავი გაუსწორა და ზევიდან მიწის წაყრა დაიწყო. ის თითქოს ნელა იქცეოდა, განზრახ არა ჩქარობდა.

„ადექი“ — გაუფლვა სერგოს გულში ამ სიტყვამ, ჯერ თითქოს პატარა წერტილად, მაგრამ მალე მოზვავდა და მისი მთელი არსება მოიცვა, თითქოს ის მის გარეთაც გაერცვლდა, უცბად მთელ ოთახს მოედო. კარი გაიღო, აივანზე გავიდა, კიბე ჩაიარა და ღია მარნის კართან შეჩერდა.

„ეს განა მე ვარ?!“ — გაიფიქრა მან. რატომღაც თვალები დახუჭა და უმაღლესე გაახილა.

„ეს მე ვარ, სერგო,“ — წაილაპარაკა თავისთვის თუ მარნის კიბეზე შეჩერებულ ქალიშვილისათვის, ხელში რომ ანთებული სანთელი ეჭირა. შემკრთალი და განცვიფრებული ნატო გაქვავებულივით იდგა ერთ ადგილზე, მაგრამ მისი ჩრდილი მარნის კედელზე შესამჩნევად ირხეოდა.

— გთხოვ, გზა მომცე, — ხმადაბლა წარმოთქვა ნატომ. მოკრძალებითა და თხოვნა-მუდარით ნათქვამმა ქალის სიტყვებმა ოცნების მწვევრვალზე ასული სერგო ძირს გამოაქანა და ორთავ ფეხით მიწაზე დააყენა.

ის უცბად მიხვდა, თუ რა ჩაიდინა. სწრაფად შემოტრიალდა და იმის მაგივრად, რომ სახლში შებრუნებულიყო, კიშკრისაკენ გაიქცა.

— სერგო, სერგო, — დაუძახა დაბალი ხმით ნატომ. სერგო კიშკართან შეჩერდა. ორიოდ წამი ისინი ჩუმად იდგნენ. დუმილი ქალმა დაარღვია.

— ჩემი გულისათვის თავს რატომ ირცხვენ?

— შენთვის მე ყველაფერს ჩავიდენ, — უპასუხა სერგომ და ისე ახლო მივიდა, რომ ქალის გამაღებელი სუნთქვა და გულისძვერა ესმოდა.

ნატოსაც ესმოდა, თუ როგორი აჩქარებით სუნთქავდა სერგო, როგორი ბაგა-ბუვი გაჰქონდა მის გულს.

— სახლში ჯერ მე ავალ, მერე შენ ამოდი. — ყურში ჩასჩურჩულა ნატომ და უცბად კიბისაკენ გაიქცა.

სერგო მცირე ხანს უძრავად იდგა. „ავალ, რაკილა მას ასე უნდა“, — წაილაპარაკა კიბისაკენ მიმავალმა. ოთახში ფეხაკრეფით შევიდა და საწოლზე ტანსაცმელგაუხდელი წამოწვა.

„ეს რა ჩავიდენ“ — რამდენიმეჯერ შეეკითხა იგი თავის თავს. „მე კი არა ეს ღვინომ ჩაიდინა“, ვითომ თავიც გაიმართლა და იმით დაიმედებულმა, რომ მისი გარეთ გასვლა არავის გაუგია, მშვიდად ჩაეძინა.

ნატო გატვრენილი იწვა, არაფერს ფიქრობდა. სერგოს გახშირებული სუნთქვა და გულის ბაგა-ბუვი თითქოს ისევ ესმოდა. მთელი ღამე მოუსვენრად გაატარა. ბევრი ეცადა; მაგრამ ვერ დაიძინა. ოთახში სინათლე არ ენთო. ღია ფანჯრიდან შემოსულ მთვარის შუქს ისე გაენათებია მისი საწოლი, რომ პირდაპირ მდგარ კარადის სარკეში თავის თავს გარკვევით ხედავდა.

„ასე რატომ მოიქცა სერგო? იქნებ მე თავი ღირსეულად არ მექირა? არა, მე ვიქცეოდი ისე, როგორც შეფერის წესიერ ქალიშვილს. მაშ, რად მიტკეროდა ასე გატაცებით? რა არ ვიგრძენი მის ამღვრეულ თვლებში — თანაგრძნობაც, ალერსიც და კიდევ სხვა რამ. ნეტავი ეს ხომ არ არის სიყვარუ-

ლი? თუ ეს სიყვარულია, მაშ რატომ არ მითხრა მიყვარხარო. მაგრამ მგონი, რომ ეს არც ისე იოლი უნდა იყოს. ვერც წარმომიდგენია, თუ როგორ უნდა შეებდო ვაჟს, ვინც არ უნდა იყოს იგი, თუგინდ სერგო, მიყვარხარმეთქი. ოი, დედაჩემო, ამას რას ვამბობ!“.

ნატომ ოდნავ ზეზე წამოიწია, სარკეში თავის თავს დააქკერდა, შესცინა და თითი დაუქნია: „ნატო, გესმის, ნატო, ამას რას ამბობ, განა შენ სერგო გიყვარს?“ მერე რა არის, რომ გინდაც გიყვარდეს. სიყვარული რა დასაძრახია. — თითის ქნევით უპასუხა ნატომ თავის თავს სარკიდან. გინდაც მიყვარდეს! მერე ნუთუ შეიძლება ასე უცბად შეყვარება? ვითომ, რატომ არ უნდა შეიძლებოდეს? განა აუცილებელია თვეობით და წლობით ნაცნობობა, თუკილა პირველ შეხვედრისთანავე იბადება ნამდვილი სიყვარული? ან რა საჭიროა ათჯერ და ასჯერ მუხლისთავეზე დაჩოქილმა ვაჟმა შემოგფიცოს მიყვარხარო, როცა უსიტყვოდაც ყველაფერი ნათელია“.

გვერდზე გადაბრუნდა, თვალებზე ხელი მიიფარა და პირისახე ბალიშში ჩარგო. თავის თავს სიტყვა მისცა, ამაზე აღარც ემსჯელა და აღარც ეფიქრა. მაგრამ ვაი რომ ეს მხოლოდ სათქმელად იყო აღვილი. მისი მთელი გონება, ფიქრები ისევ და ისევ ვაჟის გარშემო ტრიალებდა.

არა ერთხელ მისცა თავის თავს პირობა, მეტს აღარ ეფიქრებო, მაგრამ როცა ამ სიტყვებს ბუტბუტებდა, მის თვალწინ მაინც სერგო იდგა ცოცხლად.

დიდხანს იშფოთა და იბორგა, სულ იმის ცდაში იყო, როგორმე დაეძინა. ეგონა, დიდმა დრომ განვლო და საცაა გათენდებოდა. ერთხანს უძრავად იწვა და აღარაფერს ფიქრობდა.

უძილობითა და ფიქრებით მოღლილს უცებ ჩაეძინა.

II

ნათელა უთენია ადგა. მართა უკვე ფეხზე იყო. ეზოში ძროხას წველიდა. ნათელამ ლოგინი გაასწორა და ოთახი მიაღაგ-მოაღაგა. ამ საქმეს რომ მორჩა, ეზოში გავიდა, უნდოდა დედას მიხმარებოდა, მაგრამ მართამ ხელი არაფერს მოაკიდებინა, უშენოდაც აუვალ საქმესო.

ნათელა ჯერ საწყობში წავიდა, ნახა, თუ როგორ არჩევდნენ თესლს, შემდეგ კანტორისაკენ გაეშურა.

ბრიგადირების ოთახში მხოლოდ გოგინაშვილი იყო. იგი საანგარიშოზე ნელა და დაფიქრებით ჩადიოდა, ეტყობოდა, რომ ხელი ჯერ საკმაოდ არ ჰქონდა გაწაფული, თუმცა მისი ყოველი მოძრაობა ამტკიცებდა — ასე იმითომ ვფრთხილობ, არ მინდა მეორე ოთახში მყოფებს ხელი შევეუშალოო. ნათელას შესვლისთანავე საანგარიშო გვერდზე გადასდო.

— გუშინ მინდოდა გამოგლაპარაკებოდი, მაგრამ ვერ მოვახერხე, — უთხრა გოგინაშვილმა და ეშმაკურად ჩაიცინა. ისეთი უადგილო იყო გოგინაშვილის სიცილი, რომ ნათელას მის სერიოზულობაში ეჭვი შეეპარა. გოგინაშვილმა უცბად შუბლი შეიკრა, ნათელას ხელი ჩამოართვა და ალერსიანად უთხრა: — მიხარიან, მიხარიან!

გოგინაშვილს ძალიან უყვარდა სიტყვა „მიხარიან“. აჩემებული ჰქონდა, ვისი გულისმოგებაც უნდოდა, შეხედებოდა თუ არა, უსათუოდ ეტყოდა „მიხარიანო“. ზოგს დაქორწინების დროს ეუბნებოდა ასე, ზოგს ვაჟიშვილიანობისას, ზოგსაც სამსახურში დაწინაურებისას და ვინ მოთვლის ყოველივე იმას, რასაც ის თავის სიხარულის საგნად ხდიდა. მაშინაც კი, როცა კაცს სასიხა-

რულო არაფერი ჰქონდა, აუცილებლად რაიმეს გამონახავდა და ამ აჩემებულ სიტყვას ჩაჩხირავდა. ამ მხრივ იგი განსაკუთრებით ჯავახთან იყო გულუხვი-ყოველ დილით, როცა თავმჯდომარეს შეხედებოდა, ხელისჩამორთმევისას გამარჯობის მაგიერად „ძალიან მიხარია თქვენი ნახვა“ ეუბნებოდა. ჯავახიც მონაგარიშის პირფერობას სიხარულით ღებულობდა. თანაც სულ უფრო მეტად რწმუნდებოდა გოგინაშვილის ერთგულებასა და გულშემატკივრობაში.

— ტექნიკუმი გაქვს დამთავრებული, თუ ინსტიტუტი? — ხელის ჩამორთმევის შემდეგ შეეკითხა იგი ნათელას, თუმცა თვითონაც კარგად იცოდა, თუ რა ჰქონდა მას დამთავრებული. ნათელამ ცივად უპასუხა ინსტიტუტით. რატომღაც არ მოსწონდა ეს ლამაზი და მშვიდი შეხედულების კაცი. გული არ უჩვენა და პირი აარიდა. ფრთხილად გამოაღო თავმჯდომარის ოთახის კარი და პაპიროსის კვამლით დაბნელებულ ოთახში შევიდა. უცბად ვერ გაარჩია, თუ ვინ იყო ოთახში. მცირე ხნის შემდეგ სიბნელეს თვალი შეაჩვია. თავმჯდომარის მაგიდას ჭრელაშვილი მისჯდომოდა. ჯავახი და კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომას“ თავმჯდომარე სურამელი კი ფეხზე იდგნენ. ჭრელაშვილმა ერთი კი შეხედა ნათელას და სურამელს უთხრა განაგრძეო.

— ამხანაგო დიმიტრი, — ხმადაბლა დაიწყო სურამელმა, — მე არ ვიცი, თუ რატომ თვლის კინკლაობად და ქიშპობად ჯავახი ჩემს კანონიერ მოთხოვნებს. აი თქვენ თვითონ განსაჯეთ. გასულ წელს „განთიადმა“ მხოლოდ ერთხელ და ისიც მძალით შეწამლა 5 ჰექტარი ბალი, ჩვენი, ფურცელაძიანთ ბალის გაგრძელებას რომ წარმოადგენს. სულ ცოტა ხუთჯერ მაინც მივმართე ჯავახს — ბალის ერთხელ შეწამლა საკმარისი არ არის-მეთქი. ის კი ხელის ჩაქნევით ასე მპასუხობდა: სხვის საქმეში რატომ ერევი, უმჯობესია, შენ შენს ბალებს მოუაროო. ჩვენ კი მოვუარეთ ბალებს, მაგრამ რა გამოვიდა! მათ ბაღში გაჩენილმა ხოჭომ ჯერ მათი ხეხილი გადაძოვა, მერე ჩვენსაც მოედო.

— კარგი და რატომ შენი პარტიზანობის შესახებ არაფერს იტყვი? — სიტყვა მიახალა ჯავახმა, — გახსოვს, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორის განკარგულების მიუხედავად საწამლავე აპარატი რომ არ დამანებე?

— დიახაც, მახსოვს და სწორადაც მოვიქეცი. მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს ჯერ ჩემთან ჰქონდა გეგმა შესასრულებელი.

— ტყუი, სურამელო, — თითის დაქნევით უთხრა ჯავახმა, — მე კარგად ვიცი, დიახ, კარგად ვიცი, რომ მაშინ 200 ჰექტარი ბალიდან 10 ჰექტარიღა ჰქონდათ შესაწამლი. მტს-თან ხელშეკრულება კი სულ რაღაც 140 ჰექტარზე ჰქონდათ დადებული. შენ ტყუილად გელიმება, ამხანაგო, უმჯობესია გამოტყდე და თქვა, რომ ეს მართლაც ასე იყო.

— მერე, ვინ უარჰყოფს ამას, — მშვიდად მიუგო სურამელმა.

— აი, ხომ ხედავთ, პატივცემულო დიმიტრი, — მიმართა ჯავახმა ჭრელაშვილს, — სურამელი როგორი ავადებით ლაპარაკობს. სიმართლე რომ გითხრათ, მისგან ამასაც არ მოველოდი. მეგონა, გამბედაობა არ ეყოფა და თავის შეცდომებს დაფარავს-მეთქი.

— ისა სჯობია, შენ აღიარო შენი შეცდომები, თორემ ჩვენ დასაფარი არაფერი გვაქვს...

— თუ თქვენ არა, აბა, ჩვენ რაღა გვაქვს!

— ხომ გითხარი, დამაცადე და სხვასაც გეტყვი.

— არცარა გითქვია და ბევრიც რომ ეცადო, ვერც ვერას იტყვი.

— ახლავე, მომიტმინე, ახლავე, — მიუგო სურამელმა და ჭრელაშვილს გადახედა, რომელსაც ხელში პატარა წიგნი ეჭირა და მას ყურადღებას არ აქცევდა, ლაპარაკის დროს სურამელს, მართალია, ერთი-ორჯერ შეხედა, მაგ-

რამ შეხედვაც არის და შეხედვაც. მას რატომღაც დამცინავად ელიმებოდა. „ნეტავ და რად ილიმება? რა არის ამის მიზეზი?“ სურამელს თავში რა აზრმა არ გაუბრინა. არა არ გაიფიქრა, მაგრამ მაინც ვერაფერი ვერ მოი-საზრა.

— ამხანაგო ჯავახ, ყველაფერს თავი დავანებოთ და აქედან დავიწყოთ,— მცირე შესვენების შემდეგ განაგრძო მან,— რომ გაიძახი, ათი ჰექტარი ბა-ლილა ჰქონდათ შესაწამლი და აპარატი არ დამანებო, მერე რატომ იმას არ ამბობ, მთელი გაზაფხული ჩვენ რვა ხელის აპარატი „კომუნარით“ რომ ვი-მუშავებთ და 50 ჰექტარზე მეტი ბალი ასე შევწამლეთ? თქვენ კი, იმის მაგიე-რად, რომ ბალები ხელის აპარატებით გეწამლათ, ოთხი ახალი „კომუნარი“ საწყობში გქონდათ ჩაკეტილი და უღარდელად ელოდით, თუ როდის...

— ერთი ამას უყურე, რაებს იგონებს, რაებს ჩმახავს,— წამოხტა ჯა-ვახი.

— შენ ხომ მოგისმინეთ, დააცადე, მაგანაც ილაპარაკოს,— მაგიდაზე ფანქრის კაკუნით ეუბნებოდა განყოფილების გამგე ჯავახს, რომელსაც ალა-რაფერი ესმოდა, ყურადღებას არავის აქცევდა და ხელების ქნევით გაიძა-ხოდა:

— ეს სიცრუეა, ეს ჭორია, ეს მოგონილიაო.

— ამხანაგო ჯავახ, მე სიმართლეს ვლაპარაკობ.

— ახლავე გავიგებ, როგორი სიმართლის მოყვარული ხარ,— არ ცხრე-ბოდა ჯავახი,— მაშ კარგი და, ერთი ეს მითხარი, რამდენი ჰექტარი ყანა დაგრჩა გასულ ზაფხულს გაუმარგლავე?

— რამდენი და ოცდახუთი ჰექტარი.

— მერე და, შე კაი კაცო, თუკი ჩვენი ბალიდან ხოჭო თქვენს ბაღს მოე-დო, როგორ გგონია, თქვენს ყანაში სარეველა ბალახის თესლი რომ ჩაიპნა, ქარმა ის ჩვენს ყანაში გადმოიტანა თუ არა?

— მე როდი უარგყოფ ამას. ნაკლოვანებები ჩვენც გვაქვს და თქვენც.

— ჰოდა, ძამია, ჯობია, მე თავი დამანებო და შენს თავზე ილაპარაკო. ჩვენ შენგან ჭკუის სწავლებას არ ვსაქიროებთ. ერთი და ორი არ გამოინა-ხება შენზე უკეთესი ჭკუის მასწავლებელი,— უბასუხა ჯავახმა და თავმოძო-ნელ ჭრელაშვილს გადახედა. ჯავახის უკანასკნელ სიტყვებზე განყოფილების გამგეს ოდნავ გაელიმა.

ნათელა ყურადღებით უსმენდა მოკამათებებს. როცა ჯავახი სურამელზე ალაპარაკდა, ნათელამ მისი სიტყვები არაფრად ჩათვალა, მეზობლებს შორის ხდება ხოლმე მცირეოდენი უსიამოვნებაო — ფაქრობდა იგი. მაგრამ მალე დარწმუნდა, რომ ჯავახსა და სურამელს შორის გამართული კამათი არც უბრალო და არც შემთხვევითი იყო. გუნებაში ჯერ ჯავახს უჭერდა მხარს, სხვა რომ არა იყოს რა, ის ხომ მთელი კოლმეურნეობის სახელით ლაპარა-კობდა, მაგრამ როცა სურამელს მოუსმინა, აღვილად მიხედა, რომ სცდე-ბოდა.

— რა არის აქ სასაცილო? — განცვიფრებით იკითხა სურამელმა.

— დიახ, სასაცილო მართლაც არაფერია,— მაგიდაზე ხელის დაკვრით თქვა ჭრელაშვილმა და ფეხზე წამოდგა. მის ხმაში აღელვება იგრძნობოდა,— ეს ვერაფერი საქმეა, რასაკვირველია, ვერაფერი, ორ კოლმეურნეობას შო-რის ასეთი დამოკიდებულება სრულიად შეუწყნარებელია. როგორც ხედავთ, ერთმა ბალი არ შეწამლა, მეორემ ვენახი არ გამარგლა და ყოველივე ამის შედეგად კი მთელი კონფლიქტი დაიწყო. გეკითხებით, განა ეს შეიძლება, განა ეს დასაშვებია? ცხადია, რომ არ შეიძლება, ცხადია, რომ დაუშვებე-ლია. კაცმა რომ თქვას, ახლა ამაზე ლაპარაკი სულაც არ უნდა გვიხდებო-

დეს. — აქ იგი მცირე ხანს შეჩერდა. ლოყებაწითლებულ სურამელს თვალი-თვალში გაუყარა.

— ხომ ასეა, ამხანაგო სურამელო? — შეეკითხა იგი მას და თვითონვე დაუდასტურა: — რასაკვირველია, ასეა.

— ამხანაგი ჯავახიცი, მგონი, დაგვეთანხმება, — მიმართა განყოფილების გამგემ ჯავახს და თანაგრძნობით შეხედა.

— რა თქმა უნდა, — მიუგო ჯავახმა და სახეზე ღიმილი და თვითკმაყოფილება აესახა.

— ასე, ამხანაგებო, — განაგრძობდა ჭრელაშვილი, — ითქვა და გათავდა. უმჯობესია, საქმეზე ვილაპარაკოთ. ერთხელ კიდევ მინდა გაგაფრთხილოთ: საგაზაფხულო სამუშაოების შესახებ. ხომ ხედავთ, რა დაგვიანებული გაზაფხულია. შარშან ამ დროს უკვე ვხნავდით, ახლა კი ჯერ კვალ არ გაგვივლია. გახსოვდეთ, რომ სიმარჯვე და სიყოჩაღე გვმართებს.

— გასაგებია, გასაგებია, — სხაპასხუპით უპასუხა ჯავახმა.

— რაკილა გასაგებია, მაშ, დავამთავროთ. მართლა, იქნებ რაიმე შეეკითხა გაქეთ? არაფერი, არა? მაშ, ასე, შეგიძლიათ ადგილებზე წახვიდეთ და საქმეს შეუდგეთ.

დიმიტრი ჭრელაშვილი წინაქარში დიდხანს აღარ დარჩენილა. წასვლის წინ ნათელას შეეკითხა საქმეს როგორ შეეგუეო.

— ძალიან კარგად, — მიუგო ნათელამ, — ის კიდევ იმის თქმას აპირებდა, რომ თესლის საწმენდი აპარატი არ გვაქვს და ვაგვიძნელდება უამისოდ თესლის გაწმენდაო, მაგრამ ჭრელაშვილი მას უკვე ყურს არ უგდებდა და აჩქარებით კიბეზე ჩადიოდა.

— აბა, ჰკუთნო მოიქცეით, — უთხრა მან „ვილისში“ ჩაჯდომის წინ მის გასაცილებლად გამოსულ სურამელსა და ჯავახს.

— შევეცდებით, — ორივეს მაგივრად უპასუხა ჯავახმა და სწრაფად მიიბრინა ავტომანქანასთან, რა არის, განყოფილების გამგეს კაბინის კარის მოხურვაში დახმარებოდა.

— შენ რა, აქ ხომ არ აპირებ დარჩენას? — შეეკითხა ჯავახს ჭრელაშვილი.

— ეს ორი დღეა ოჯახში არ ვყოფილვარ, ამ საღამოთი მინდა გავიდე, სახლ-კარს დავხედო.

ჯავახს მამაპაპისეული სახლი სოფელ გარეუბანში ედგა, მაგრამ მარტოხელა კაცი იყო და ამიტომ როცა ვინმეს გამასპინძლება უნდოდა, პურმარილს გოგინაშვილთან მართავდა. ეს ოჯახი იმიტომ ამოირჩია, რომ ვასომისი ერთგული კაცი იყო და თანაც გაღმუშებულში მის მეზობლად ცხოვრობდა. მაგრამ მთავარი მაინც ის იყო, რომ ჯავახი გოგინაშვილის ცოლთან სიახლოვეს არაფერს ამჯობინებდა. როცა ჯავახი ღვინით შეზარხოშდებოდა, ხოლმე, გამუდმებით დიასახლისის უცქეროდა. ხანდახან იმასაც კი ბედავდა, რომ ფარულად თვალს უკრავდა. თვითონ ქალიც ჯავახისადმი თანაგრძნობის ნიშნებს ამჟღავნებდა.

— მოდი, დაჯექი, მე გაგიყვან გაღმუშებულში.

— თუ ასეთ პატივს მცემ, მადლობის მეტი რა მეტქმის, — მიუგო ჯავახმა და ავტომანქანაში ჩაჯდა.

— მშვიდობით, — ხელის დაქნევით დაუძახა ჭრელაშვილმა სურამელს, როგორც კი ავტომანქანა ამოძრავდა.

— კეთილი მგზავრობა, — უპასუხა სურამელმა.

ავტომანქანის უკანა სკამზე მჯდარმა ჯავახმა, ხელები რომ ამობერილ მუცელზე ჰქონდა შემოწყობილი, თავისი ჩვეული ღიმილით ერთი კი გადახედა სურამელს და ნებიერად ოდნავ გვერდზე გადაწვა.

სურამელიც ცხენს მოახტა და სოფელ გაღმაუბნისაკენ გაეშურა.

„როგორი ზერელე წარმოდგენა მაქვს მე ყველაფერზე, — ფიქრობდა სახლისაკენ მიმავალი ნათელა, — რა მომავლიქრებდა, რომ სურამელსა და ჯავახს ერთმანეთთან ასეთი დამოკიდებულება ექნებოდათ!“

III

„ვილისით“ მიმავლებმა ორ-სამ წუთში ხევისწყალმდე მიაღწიეს. ხიდზე რომ გადიოდნენ, ერთიც და მეორეც მარცხნივ გადახრილნი გადასცქეროდნენ ადიდებულ ხევისწყალს, რომლის აქაფებული ტალღები ხმაურით ეხეთქებოდნენ ხიდის ბურჯებს.

— წელან რომ გამოვიარე, ხევისწყალი უფრო პატარა მოდიოდა, ვაითუ მოვარდეს, — უკან მიუხედავად უთხრა კრელაშვილმა ჯავახს.

— ხევისწყლისაგან ეს გასაკვირველი როდია, — მიუგო ჯავახმა და მცირე ხნის შემდეგ დაუმატა: — ჩემთვის სულ ერთია, გინდ მოვარდეს. გინდა არა. ნაპირი ისე მაქვს გამაგრებული რომ, როგორაც არ უნდა ადიდდეს, ბუხსაც ვერ ამიფრენს.

ის იყო ხიდზე გავიდნენ, რომ ავტომანქანა დაბუქსავდა. მძღოლმა რამდენიმეჯერ გამოსცვალა სიჩქარე, „გაზსაც“ მიუმატა. მოტორი ღმუოდა, უკანა თვლები ერთ ადგილზე სრიალებდნენ.

მძღოლი ავტომანქანიდან ჩამოხტა, თითქმის ღერძამდე ტალახში ჩაფლული თვლები რომ დაინახა, ხელისჩაქნევით რაღაც წაიბურტყუნა. თვლების ქვეშიდან ტალახი ამოწმინდა, გზისპირა ღობიდან ორი ფიჩხის კონა მოარბენინა და ორთავე თვლის ქვეშ ჩაუფინა. როგორც იყო, გზა განაგრძეს. ასიოდე მეტრი რომ გაიარეს ავტომანქანა კვლავ გაჩერდა. ამჯერად ორთავე თვალი ისე ღრმად ჩაფლულიყო, რომ ვერც გაწმენდამ, ვერც ფიჩხის ჩაფენამ საქმეს ვერ უშველა, მეტი გამოსავალი არ იყო, უნდა ფეხით გაეველოთ სოფლამდე დარჩენილი ასიოდე მეტრი. კრელაშვილი და ჯავახი პატარა ბილიკით სოფლისაკენ გაემართნენ. განყოფილების გამგის შეკითხვაზე, რატომ გზაზე ხრეშს არ აყრიოთ, ჯავახმა მიუგო, რომ ეს გზა მე კი არა, სურამელს ეკუთვნის და ქვიშა იმან უნდა გამოიტანოსო.

— ამაზე იტყვიან, „ერთმანეთისა ბაძვითა, სახლი აივსო ნაგვითაო“, — გაიცინა კრელაშვილმა.

ჯავახი მძღოლს დაჰპირდა — კამეჩებს გამოგიგზავნითო. ნათქვამი შესრულებით კი შეასრულა, მაგრამ ვაი ამ შესრულებას, მძღოლი სულ ცოტა ორი საათი მაინც ალოდინეს. დიდი წვალეებით ავტომანქანა ამოიღეს და ორასამდე მეტრზე კამეჩებით წაიღეს. როგორც ჯავახს შემოეთვალა, მძღოლმა ავტომანქანა დაფქვიაშვილის სახლის წინ შეაჩერა, მძღოლს ეგონა, მისვლისთანავე დაუძახებდნენ, გაწყობილ სუფრაზე დასვამდნენ. ერთხელ და ორჯერ ხომ არ ყოფილა ის განყოფილების გამგესთან ერთად ამ ოჯახში. უკვირდა, რომ ახლა არავინ ეპატიჟებოდა. სტვენით რამდენიმეჯერ გაიარ-გამოიარა, იქნებ ამით მაინც მივიპყრო ყურადღებაო. მაგრამ ამაოდ: ოთახში სიცილ-ხარხარი გაჰქონდათ და მისი სტვენა არავის ესმოდა. სიგნალის მიცემაც დააპირა. მაგრამ დაირცხვინა. ბოლოს, როცა ყოველივე იმედი დაჰკარგა, ავტომანქანაში თავის ადგილზე დაჯდა, საქვს ხელები შემოხვია და შუბლით დაეყრდნო. ასე იქცეოდა ის, როცა ლოდინით მოღლილ-მოქანცულს ძილი მოერეოდა ხოლმე.

— შენ ეი, იასონ, ხომ არ ჩაგეძინა, — შემოესმა ჯავახის ხმა.

— ჯერ არა, მაგრამ ვაპირებ, — უპასუხა მძღოლმა.

ჯავახმა სახლში შეიპატიჟა მძღოლი და გაშლილ სუფრაზე მიიწვია, სადაც მხოლოდ საწყობის გამგე ყანჩაველიღა იჯდა. ჭრელაშვილი ტახტზე წამოწოლილიყო და ხვრინავდა.

მაგიდის ირგვლივ გოგინაშვილის მეუღლე ტრიალებდა. იგი შუახნის ქალი იყო, თვალები ღრმად ჩასცენოდა და სახეც შესამჩნევად დანაოქებოდა, მაგრამ ისეთი მაღალი თეძოები, მოხდენილი წელი და მკერდი ჰქონდა, თან ისეთი მიხრა-მოხრა, რომ გასათხოვარი გოგო გეგონებოდათ. აზნაურის ოჯახში გაზრდილ თინას პრანკვა-გრეხისა და კეკელუცობის ჩვევები ჯერ კიდევ შემორჩენოდა, სოფელში მეზობელ ქალებს თავს არ უყადრებდა, აქაოდა განათლებული ქალი ვარო, და ყველას მაღლიდან დასცქეროდა. სოფელში მოღების ქალს ეძახდნენ, რადგან ჩაცმა-დახურვით და განსაკუთრებით ფერად-ფერადი ბუმბულოთ შემკული ფართო შლაპებით ყველასაგან გამოირჩეოდა. ცუდი ხმები დადიოდა თინაზე: ზოგი იმასაც კი ამბობდა, ქმარს ღალატობსო. შვილსაც განზრახ არ იჩენს და ამის ნიადაგზე ცოლ-ქმარში დიდი უსიამოვნებაა ჩამოვარდნილიო. დანამდვილებით არავინ იცოდა, მართალი იყო ეს ხმები თუ არა. თვითონ გოგინაშვილი ცოლზე ურიგოს არაფერს ამბობდა, პირიქით — ნაცნობ-ნათესაებში აქებდა კიდეც. ცოლს ყოველთვის თვალ-წარბში შესცქეროდა, ეფერებოდა. არა ერთხელ უნახავთ მეზობლებს, თუ როგორ აცილებდა კალათებით დატვირთული გოგინაშვილი თბილისში მიმავალ თინას. თბილისში კი თითქმის ყოველ კვირას დადიოდა. როგორც ქმარს არწმუნებდა, გულის ტკივილი ჰქონდა და მუდმივი წამლობა ესაჭიროებოდა. ამ საბაბით არც კოლმეურნეობაში მუშაობდა. ამასაც თავი რომ დავანებოთ, ყელამდე ფუფუნებაში მყოფ გოგინაშვილის ცოლს მუშაობა როგორ ეკადრებოდა!

იასონი ჰამას მაღიანად შეუდგა. ჯერ შემწვარი ვარიის ბარკალი აიღო, შემდეგ ინდაურის ფრთა, ბოლოს, გოჭის თავსაც წაატანა ხელი, დაკრეჭილ კბილებში ოხრახუში რომ ჰქონდა გაჩრილი. ჯავახი ერთ ხანს მაგიდასთან იჯდა, შემდეგ მოიბოდიშა და საწყობის გამგესთან ერთად გარეთ გავიდა. იასონი ის-ის იყო უნდა ამდგარიყო, რომ ჯავახი დაბრუნდა.

— ხომ არ მოიწყინე? — ოთახში შესვლისთანავე შეეკითხა იგი მძღოლს.

— ასეთ სუფრაზე რა მომაწყენს, — ადგომით უპასუხა იასონმა, მაღლობა გადაუხადა და გარეთ გავიდა.

სამხრეთით ღრუბლები გაფანტულიყო და აქა-იქ ვარსკვლავები კიაფობდა. კავკასიის მწვერვალებს ისევ ღრუბლების შავი ფარდა ეფარა. ღროდა-ღრო ელავდა, ისმოდა შორეული ქექა-ქუხილი. მაღე ჭრელაშვილიც გამოვიდა, ღამემშვიდობისა უსურვა ჯავახს და მძღოლის გვერდით დაჯდა. ავტომანქანა ამოძრავდა.

მიდიოდნენ ნელა, რადგან ატალახებულ გზაზე თვლები აქეთ-იქით დასრიალებდნენ. ერთგან ავტომანქანა დაბუქსავდა. იასონს ხმაური შემოესმა, თითქოს რაღაც შეინძრა. უცბად, ისე მოეჩვენა, რომ მის ზურგს უკან ვიღაც კაცი იჯდა. როცა სწორ გზაზე გავიდნენ, ფარულად უკან მიიხედა, სკამზე ორი საკმაოდ მოზრდილი ყუთი იდო, მათზე კი — ღვინით სავსე ტიკი და ტილოგადაფარებული კალათა.

ჭრელაშვილის წასვლის შემდეგ, ჯავახი უმაღლეს ოთახში შებრუნდა.

— გაისტუმრე? — შეეკითხა თვალეზანთებული თინა, მაგიდას რომ გამალებით ალაგებდა.

— გავისტუმრე, — უპასუხა ჯავახმა, — ერთი, თუ ჩემი ხატრი გაქვს, ღვინო დამისხი, წასვლის წინ ოჯახი მინდა დავლოცო.

— დაბრძანდი, პატივცემულო ჯავახ, ფეხზე დგომა როგორ გეკადრება.— მიუგო თინამ და სკამი მიაწოდა.

ჯავახი სკამზე დაჯდა. თინამ გაავსო ყანწი ღვინით და სტუმარს გაუწოდა.

— იქნებ შენც ჩამოჯდე და ერთი-ორი ჭიქა ღვინო დალიო?

— დიდი სიამოვნებით, როგორც გენებოს, — თქვა თინამ და ისიც შაგიდას მიუჯდა.

ჯავახმა ოჯახი დალოცა და ერთი მოყუდებით ყანწი გამოსცალა.

თინამ სამადლობელზე უარი თქვა.

— თინა, უნდა შესვა, — ეუბნებოდა ჯავახი, — ქმრისა ხომ არ გერიდება, ვასოს ისეთი საქმე დავაგაღე, რომ სახლში შუალამემდე ვერ მოვა.

— ქმრისა რატომ უნდა მერიდებოდეს, მინდა დავლევ, არ მინდა — არა, — უპასუხა თინამ და სამადლობელი ჩაის ჭიქით შესვა.

ჯავახმა მეორე სადღეგრძელო დიასახლისს მიუძღვნა.

— ჩემო თინავ, ღმერთმანი, გიცქერი და მიხარია, რომ ამ ბოლო დროს ასე დამშვენდი, — ამბობდა ჯავახი და თინას გაბრწყინებულ თვალებს გაშტერებული მისჩერებოდა.

— რასა ბრძანებ, ჯავახ! ბარემ მეც ეგ მინდა, რომ გამოვჯანსაღდე და გავსუქდე, მაგრამ ვინ მომცა ამის ილბალი. ჩემი კი რაჯგითხრა, აი შენ მართლაც მშვენივრად გამოიყურები.

— არა, ჩემო ძვირფასო, მე ყოველთვის ასეთი ვიყავი. შენ კი როგორ არ გასუქდი, ვერ ხედავ, კაბაში ძლივსაა ეტევი.

ჯავახი დიასახლისის მკერდს დააცქერდა. თინამ გულიანად გაიცინა, წამოიწია, მკერდით მაგიდას დაეყრდნო და თვალები ენებიანად მიანათა მოსაუბრეს. ერთ ხანს ორივე დუმდა, თითქოს რაღაცის თქმა უნდოდათ, მაგრამ ერთმანეთის მოლოდინში არაფერს ამბობდნენ...

ლოყებაწითლებული თინა ხმას არ იღებდა, მის გულს ბაგაბუგი გაჰქონდა, მაგრამ მაინც არაფერს იმჩნევდა. როცა ამის დაფარვა შეუძლებელი გახდა, ოდნავ გვერდით შეტრიალდა, მაგრამ გვიან იყო, აღგზნებულ მამაკაცს მისთვის უკვე თავის ღონიერი მკლავები წელზე შემოეხვია.

— დაიცა, კარი დავკეტოთ...

— კი, კი... უნდა დავკეტოთ! — ხმის კანკალით თქვა ჯავახმა და ქალს ხელი უშვა. თინამ კარი ჩაკეტა და ჯავახისაკენ შეტრიალდა.

— ლამაზად არ შეიძლება ენთოს, — წაილაპარაკა ჯავახმა და ერთი შეხედვით შუქი ჩააქრო.

— ოი, რა ეშმაკი ყოფილხარ, რა ეშმაკი! — იცინოდა თინა.

— ეშმაკობა არც შენ გაკლია, ჩემო სულიკო...

IV

მოწმენდილ ცას კამკამი გაჰქონდა. წვიმის შემდეგ ის უფრო მაღალი და უფრო ლურჯი ჩანდა. ქოჩორა მთის იქით მზე იბადებოდა. ბრწყინავდა თოვლით დაფარული კავკასიის მწვერვალები, დუმილით რომ გადმოსცქეროდნენ ბალ-ვენახებსა და მინდვრებს.

დილილობით, როცა ცა მოწმენდილი იყო, აქედან კარგად ჩანდა გორის ციხე. ახლაც არ გაძნელებია ნათელას თრიალეთის მთების ფონზე მხრებგაშლილი ციხის დანახვა.

გარემოს სიმშვიდეს, ბალ-ვენახების იქითა მხრიდან, მდინარე ხევისწყლის შხუილი არღვევდა. ნათელა პირის ბანას შეუდგა. როგორც კი პირზე წყა-

ლი შეისხა, ბრახუნი შემოესმა. ბრიგადირი გიორგი ლაფაჩი მათ მეზობელ სანდრო უთნელიშვილის კიშკართან იდგა და გრძელი ჯოხით კარზე აკაკუნებდა, თანაც ყვიროდა:

— შენ, ეი, სანდრო, რა დაგემართა, ძილმა თან ხომ არ გადაგიტანა.

გიორგიმ რატომ ხუთჯერ არ დაუკაკუნა და არ შესძახა, გესმის თუ არაო, მაგრამ პასუხს არავინ აძლევდა. როგორც იყო ოთახის კარი გაიღო და საცვლებისამარა სანდრო უთნელიშვილი ზმორებითა და თვალების ფშვნე-ტით აივანზე გამოვიდა.

— სანდრო, დღესაც არ დაიკარგო, იცოდე, გზაზე ქვიშა უნდა ზილო, — დაუძახა ბრიგადირმა.

— ბარემ გორში წასასვლელი ვარ, მაგრამ მეტი რა გზაა, გამოვალ, — უპასუხა სანდრომ და კიდევ უფრო მაგრად გაიზმორა.

ლაფაჩმა კვლავ გაუმიერა, უსათუოდ უნდა გამოხვიდეო, და გზის მეორე მხარეს იოსებ უთნელიშვილის სახლისაკენ გაემართა.

იოსები უკვე ამდგარიყო. ის ახლა ეზოში საქმიანობდა. გიორგიმ მასაც შესძახა სამუშაოზე გამოდიო. შემდეგ ვანო გალუსტაშვილის სახლს მიაღწა, მერე მიხა მირუაშვილისას და ასე მთელ უბანს გაჰყვა. თავის ბრიგადის წევრები სათითაოდ გააფრთხილა, სამუშაოზე გამოდიო.

ნათელას პირი უკვე დაებანა, მაგრამ ის ისევ აივანზე იდგა და კარიკარ მოსიარულე ბრიგადირს გასცქეროდა.

როცა ლაფაჩი დაძახებას მორჩა და კანტორისაკენ წავიდა, ნათელამ დედას ერთი კი შესძახა, ახლავე მოვალო, და ბრიგადირს უკან გამოედევნა. კანტორის ეზოსთან ბრიგადირი შეაჩერა. თავის დაკვრით მიესალმა, შემდეგ უსაყვედურა, რატომ მე არ გამაფრთხილე, რომ სამუშაოზე დროზე გამოვიდეო.

ტანდაბალმა და წვერგაუპარსავმა ბრიგადირმა ქალიშვილი აათვალიერა აათვალიერა.

გიორგი ნათელას ბავშვობიდანვე იცნობდა, ხშირად უნახავს მოკლე კაბითა და წითელი ლენტებით სკოლისაკენ მიმავალი. აბა, როგორ იფიქრებდა, რომ ის ახლა კოლმეურნეობის აგრონომი იყო. აკი ამიტომ სიცილით მიუგო:

— შენ მე კი არა, თეკლე დაგიძახებს, როცა საბავშვო ბაღს გაეხსნით.

ნათელამ იცოდა, რომ გიორგის ახალგაზრდებთან ოხუნჯობა უყვარდა. ამიტომ მისი სიტყვები ხუმრობად ჩათვალა და მშვიდად უპასუხა:

— მე არც შენი და არც თეკლეს დაძახებას არ ვსაჭიროებ. მე ის მინდოდა მეტყვა, რომ ბრიგადირს კარიკარ არ უნდა უხდებოდეს სიარული და ყველას სათითაოდ არ უნდა აფრთხილებდეს სამუშაოზე გამოდიო.

— ეს რა კარგი მერცხალი მოფრენილხარ, აქამდე სად იყავი, მოიტა ერთი, ხელი მაინც ჩამოგართვა. — ვითომ აღტაცებით წარმოთქვა გიორგიმ და ნათელას ხელი-ხელში ჩაავლო, თანაც თვალის ჩაკვრით ეუბნებოდა:

— გმადლობ ჭკუის სწავლებისათვის, გმადლობ!

— სულაც არ მეხუმრება, მე სიმართლეს გეუბნები. — იწყინა ნათელამ.

მე როდისლა გხუმრობ, მეც ნამდვილად გართმევ ხელს და მადლობასაც ნამდვილად გიხდი.

— კარგი, რახან ასეა, გამგეობაზე ვილაპარაკოთ, — უთხრა ბოლოს ნათელამ და კანტორაში აირბინა.

— აი, ესეც ახალი ამბავი, ხალხს რად უძახიო! ნეტავი მეორე და მესამედ არ მიხდებოდეს შემოვლა და ამას ვინ ჩივის, ეს რა სალაპარაკოა. — ლაფაჩმა თვალის გაყოლებისთან ერთად სიტყვაც გაადევნა ნათელას.

თავმჯდომარის კაბინეტიდან ხმამაღალი ლაპარაკი ისმოდა. ნათელა კარებთან შეჩერდა, მოკამათებებს ყური მიუგდო.

— ასე, რამდენადაც კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ჯერჯერობით მე ვარ, ისინი კი ერთი-და-მეორეც კოლმეურნეობის წევრები არიან, ვის რას ვკითხავ, გინდ გამოვუშვებ, გინდ არა! — ამბობდა ჯავახი.

— ვიცი, რომ შენ კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ხარ, ისინი კი — კოლმეურნეობის წევრები, მაგრამ შენ რატომ არ იცი, ან განზრახ არ გინდა იცოდე, თუ ჩვენ ვინლა ვართ?

„ეს ხომ სერგოა“ — წაიბუტბუტა ნათელამ და კარი შეაღო.

მოკამათებმა ლაპარაკი შეწყვიტეს.

სერგო ნათელას ფეხზე ადგომით შეხვდა, გაუღიმა და ხელი გაუწოდა. ნათელამაც შესცინა, მის გამოწვილ ხელს თავისი პატარა და თბილი ხელი შეაგება. ახლა სერგოსთან ისე იქცეოდა, თითქოს მისი დიდი ხნის მეგობარი ყოფილიყო. სერგო გამხდარი ეჩვენა. წარბებშუა სამი ხაზი შეამჩნია, თვალები კი ჩაცვენოდა. ჯავახმაც იკადრა წამოდგომა და უკვე მის მაგიდასთან მდგარ ნათელას ხელი ჩამოართვა.

მცირე ხანს სამივე დუმდა.

— ასე, ვერც ერთ მათგანს კოლმეურნეობიდან ვერ გავუშვებ, — დაარღვია სიჩუმე თავმჯდომარემ და ორთავე ხელი მაგიდას ოდნავ დაარტყა, თითქოს ამით თავისი სიტყვის სიმტკიცე დაადასტურა.

— ვნახავთ, გამოუშვებ თუ არა, — ხმის აწევით უპასუხა სერგომ, სათვალის ზემოდან შუბლსა და თმაზე დახედა ჯავახს.

— არ გამოუშვებ, ვთქვი, მორჩა და გათავდა. ან ტყუილუბრალოდ დროს რატომ მაკარგვინებ, მოვიდეს თქვენი დირექტორი და მომელაპარაკოს, — უპასუხა ჯავახმა და იმის გამოსახატავად, რომ ლაპარაკს დამთავრებულად თვლიდა, ფეხზე წამოდგა.

სერგო უცბად აწითლდა. სისხლი მოაწვა სახესა და თვალებში, თითქოს ეელში რაღამაც წაუჭირა და სუნთქვა შეუკრა.

— მაშ, თქვენ ჩემთან ლაპარაკი ზედმეტად მიგაჩნიათ, არა? ძალიან კარგი. იცოდე, ტრაქტორისტებსაც წაიყვანთ და, თუ საჭირო იქნება, ზოგიერთებსაც თან გავაყოლებთ, — მიმართა სერგომ და ერთბაშად კარებისაკენ შეტრიალდა. ისე გამოაღო კარი და გაიჯახუნა, რომ ნათელასაკენ არ მიუხედავს.

— გზა ხსნილი გაქვს, ვისაც გინდა იმას მიმართე, ერთი და ორი არ მინახავს შენისთანები, — მიაძახა ჯავახმა, და ოდნავ ღიად დარჩენილი კარი მიაჯახუნა.

— ამბობს, ოცდახუთ კოლმეურნეობას უნდა მოგვემსახუროთ. ოცდახუთ ტრაქტორზე მეტი ხომ არ ექნებათ, გამოდის, რომ ყოველი კოლმეურნეობიდან თითო ტრაქტორისტი რომ წაიყვანონ, ესეც კმარა. მე კი სამი კაცს ვაძლევ, მეტი რა უნდათ, — თავისთვის თუ ნათელას გასაგონად წაილაპარაკა ჯავახმა და ფანჯრიდან თვალი ვილაცას გააყოლა.

ნათელამ არ იცოდა, თუ რომელ ტრაქტორისტებზე ჰქონდათ ლაპარაკი, ადგა და თავმჯდომარეს შეეკითხა. კოლმეურნეობის საწყობის გამგის შალიკო ყანჩაველისა და ბრიგადირ ვანო ლაფაჩის წაყვანა ნდომებოდათ. პირველი კომბაინერი იყო, მეორე კი — ტრაქტორისტი. სანამ დაცოლშვილდებოდნენ, ერთსაც და მეორესაც კომბაინზე და ტრაქტორზე მუშაობა ყველაფერს ერჩიათ. ეს ორი-სამი წელია ამ საქმეს თავი მიაწევს, ჯერ სულ რა არის ტრაქტორისტის ცხოვრება, დღე-ღამე მინდორში გვიხდება ყოფნა, მერეა და მანქანა

ტრაქტორთა სადგურში გასვლა-გამოსვლას მთელ დღეს ვუნდებით და ჩვენი ჩვენი დაგვემართაო.

ნათელას გაგონილი ჰქონდა, რომ როგორც ვანო ლაფაჩი, ისე შალიკო ყანჩაველი თითოთ საჩვენებელი კოლმეურნეები იყვნენ. აკი ამიტომ ერთი საწყობის გამგედ, ხოლო მეორე ბრიგადირად დააყენეს. მისთვისაც, ისევე როგორც თავმჯდომარისათვის, დასანანი იყო ერთიც და მეორეც. მაგრამ ისინი ხომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურშიც საჭირო იყვნენ. არც საწყობის გამგისა და არც ბრიგადირის შოვნა მათ არ გაუჭირდებოდათ. იქნებ კოლმეურნეებს ცილობაც კი ჰქონდეთ, საწყობის გამგედ ან ბრიგადირად არა მე დაბაყენე, არა მეო. მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში კი ტრაქტორისტებს, მერე ისიც ასეთ გამოცდილ ტრაქტორისტებს, არც ისე ადვილად იშოვნიდნენ. მომზადებითაც ასე უცბად ვერ მოამზადებდნენ, რადგან ამისათვის ერთი და ორი თვე როდი კმაროდა.

ნათელასათვის ძნელი იყო თავმჯდომარისათვის ყოველივე ამის თქმა, მაგრამ მაინც უთხრა.

— რა გალაპარაკებს, ერთხელ ხომ გავაფრთხილე უკვე, რომ ჩემს საქმეში არ ჩაერიო-მეთქი, — მკვახედ მიმართა ჯავახმა და ცოტა ხნის შემდეგ დაუმატა — ასე, ჯობია წახვიდე და შენს საქმეს მიხედო, აქ შენი ადგილი როდია.

ნათელა ბრიგადირების ოთახში გავიდა. კედელზე გაკრული ბრიგადების სიები და რაიონიდან მოსული დადგენილებები წაიკითხა. საქმე არაფერი ჰქონდა, მაგრამ სახლში მაინც არ მიდიოდა, რადგან გარეთ წვიმდა. ფანჯარა გამოაღო, კანტორის გვერდით ბაღში რომ გადიოდა. ფანჯრიდან ცერად ასხლტეილი წვიმის წვეთები ნათელას ესხმოდა და მხურვალე სახეს უგრილებდა. გრილ, სინოტივით გაჟღენთილ ჰაერის სუნთქვა სიამეს ჰგვრიდა. ჩუმად იდგა და გასცქეროდა წვიმით დასერილ სივრცეს. მწარე ფიქრები უტრიალებდა თავში: „ეტყობა, ჩემგან ხეირიანი აგრონომი არ დადგება. იქნება მართლა არც საქმეს ვიცნობ და არც კოლმეურნეობისა გამეგება რამე. მაშ, სხვანაირად როგორ შეიძლება იმის ახსნა, რომ ჯავახი აბუჩად მიგდებს და ყოველ ჩემს სიტყვას ბანზე ისერის! ნეტავი თავიდანვე სხვა პროფესია ამერჩია, ან არა და კოლმეურნეობაში მაინც არ დამეწყო მუშაობა... ნუთუ სერგო მართალს მეუბნებოდა! მგონი რომ ჯერ გვიან არ არის, განცხადებას დავწერ და გავთავისუფლდები“.

ღრუბლები დაბლა-დაბლა ეშვებოდა, წვიმა მატულობდა. სოფლის გზა ნიაღვრმა დაფარა. აივნის კიბეზე ფეხის ხმა გაისმა.

ნათელამ ფანჯარა მიხურა. კარისაკენ შეტრიალდა. ზღურბლზე იდგა ნაღალი, მხარბეჭიანი, ლამაზი შეხედულების ახალგაზრდა კაცი. ნათელამ იცნო მოსული — ეს რევაზ ბასილაძე იყო, № 2 ბრიგადის ბრიგადირი.

მცირე ხანს ისინი ერთმანეთს უხმოდ შესცქეროდნენ. ოთახში ჩამოვარდნილ სიჩუმეს მინებზე წვიმის წვეთების წკარუნი არღვევდა.

— ნათელა, ძალიან მესიამოვნა, ჩვენს კოლმეურნეობაში შენი დანიშვნა. — უთხრა მისალმების შემდეგ რევაზმა.

— რატომ გესიამოვნათ? — შეეკითხა ნათელა, თუმცა მის გულწრფელობაში ოდნავადაც არ შეპარვია ეჭვი.

— ჩვენი სოფლის შვილი ხარ და იმიტომ.

ნათელა ადრევე იცნობდა რევაზს შორიდან. სოფელში რევაზზე კარგის მეტი არაფერი გაეგონა; კოლმეურნეები მას კეთილ და გამოსადეგ ადამიანად თვლიდნენ. როცა ნათელა რევაზს პირისპირ შეხვდა და დაელაპარაკა, ისე მოეჩვენა, რომ რევაზი მისი ახლობელი და გულშემატკივარი იყო.

რევანში და ნათელამ მალე გამონახეს საერთო ენა და მეგობრული საუბარი გააბეს.

როცა ნათელამ უთხრა იმის შესახებ, რომ გადაწყვეტილი მაქვს კოლმეურნობიდან გავთავისუფლდეო, რევანში გაიოცა:

— სწორი გადაწყვეტილება არ მიგიღია. კომკავშირელს ეს არ შეფერის. განა კომკავშირში იოლი საქმეებისათვის შეხვედი?

— არა, მე სიძნელებისა სულაც არ მეშინია, მაგრამ ჯავახთან ერთად მუშაობა არ შემიძლია.

ნათელა მოუყვა, თუ როგორ შეკამათდნენ გუშინ ისა და ჯავახი. დღევანდელი შეკამათების შესახებ კი არაფერი უთქვამს, რადგან ეგონა ჯავახი კოლმეურნეებს იმიტომ არ უშვებდა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში, რომ უნდოდა კოლმეურნობაში კარგი ადამიანები შეენარჩუნებინა.

ძალიან დააფიქრა რევანში ნათელას ნათქვამმა. სტახანოვური ნაკვეთების საკითხი მისთვის ახალი ამბავი როდი იყო, არა ერთი კოლმეურნე გამოთქვამდა უკმაყოფილებას იმის გამო, რომ კოლმეურნეობის გამგეობა, და განსაკუთრებით ჯავახი, სხვა მერგოლურებზე და რგოლებზე უკეთეს პირობებს ნატოსა და მის რგოლს უქმნიდნენ. „ჩვენზედაც გააპიროვნეთ ასეთი კარგი ნაკვეთები, — ამბობდნენ ისინი, — დროზე მოგვიხან-დაგვითესეთ, უზრუნველგვყავით სასუქით და წყლით, მაშინ გამოჩნდება, თუ რითი ვართ ნაკლები ან ნატოზე, ანდა მისი რგოლის წევრებზე“.

— ვახტანგ, ერთი აქ შემოდი. — გასძახა რევანში მეორე ოთახში.

— ახლავე, — იყო პასუხი.

ოთახში შემოვიდა მოხდენილი სახის ჰაბუკი. ეს იყო კოლმეურნობა „განთიადის“ კომკავშირის კომიტეტის მდივანი. თითქოს განსაკუთრებული არაფერი იყო ნათელასა და ვახტანგის ხელისჩამორთმევაში, მაგრამ რევანის გამოცდილმა თვალმა კარგად შენიშნა, თუ როგორ გაუბრწყინდა ქალ-ვაჟს თვალები და სახეზე სიამოვნება გადაეფინათ.

— არც ჩემთვისაა სტახანოვური ნაკვეთების ამბავი უცნობი, მაგრამ რა გქნა, ჯავახი ვის რას ეკითხება, — მიუგო ვახტანგმა, როცა რევანში უამბო ამის შესახებ.

— სტახანოვური ნაკვეთების ირგვლივ საკითხი მოამზადე და კრებაზე დასვი, — თქვა ხმის ამაღლებით რევანმა,

— გასაგებია, კრება ზეგისთვის არის დანიშნული.

— არა, ეს მე არ მინდა. — წაილაპარაკა ნათელამ.

— რას მიქვია, არ გინდა, — მიმართა ნათელას ვახტანგმა — რაკი ჩვენ ასე გვინდა, შენც უნდა გინდოდეს, მორჩა.

„აი, ვინ არის სათავემდებარე კაცი“, — ფიქრობდა ამ საუბრის შემდეგ ნათელა რევან ბასილაძეზე.

მეორე დღეს ვახტანგი ჯავახთან შევიდა და გააფრთხილა კომკავშირის კრებას აუცილებლად დასწრებოდა.

— რა მოხდა! არასოდეს ამგვარად არ გაგიფრთხილებივარ, — გაიკვირა ჯავახმა, — განა ისეთ რა საკითხს იხილავთ?

— რას და სტახანოვური ნაკვეთების საკითხს.

— მერე, ეს რა კომკავშირის კრების საქმეა, განა ესეც თქვენ გეკითხებათ?

— გვეკითხება, რომ არ გვეკითხებოდეს, არც განვიხილავდით.

ჯერ ერთი, ჯავახი კომკავშირის კრებაზე დავიანებით გამოცხადდა, ამასთანავე, სანამ სტახანოვური ნაკვეთების განხილვას შეუდგებოდნენ, მეორე ოთახში იჯდა და გოგინაშვილთან მხიარულად საუბრობდა.

იმის განო, რომ კოლმეურნეობა „განთიადში“ მხოლოდ ორი კომუნისტი იყო, პარტიული ორგანიზაცია არ არსებობდა. ეს, რასაკვირველია, კიდევ უფრო ზრდიდა კომკავშირის ორგანიზაციის როლს. ჯავახის გარდა პარტიის წევრი იყო რევაზ ბასილაძე, რომელიც კომკავშირის კრებას ყოველთვის ესწრებოდა. რევაზი ახლაც კრებაზე იყო.

როცა სტახანოვური ნაკვეთების განხილვაზე გადავიდნენ, ჯავახი გააფრთხილეს, მაგრამ კრებაზე შესვლა მან კიდევ რამდენიმე წუთით შეაგვიანა. ჯავახი კრების თავმჯდომარის გვერდით დაჯდა. ჯიბიდან ბლოკნოტი ამოიღო, ფანქარი მოიმარჯვა და წერას შეუდგა, თითქოს შენიშვნებს იწერდა, მაგრამ სინამდვილეში ხელის მოწერაზე ვარჯიშობდა.

სიტყვა კომკავშირის კომიტეტის მდივანმა აიღო. იგი მოკლედ შეეხო კოლმეურნეობაში ნაკვეთების გაპიროვნებისა და სასუქების განაწილების საკითხს. დაბოლოს, უკმაყოფილება გამოთქვა იმაზე, რომ კოლმეურნეობის გამგეობა ნატოს რგოლს სხვა რგოლების ხარჯზე უკეთეს პირობებს უქმნიდა. ვახტანგის შემდეგ ორმა კომკავშირელმა ილაპარაკა. ერთიც და მეორეც იმას ამბობდა, რომ ჩვენც მოგვეცით ასეთი კარგი ნაკვეთები, სხვა მხრივაც ხელი შეგვიწყეთ და ნახავთ როგორ ჭარხალს მოვიყვანთო.

ილაპარაკა ნათელამაც.

— ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, — ასე დამთავრა მან მოკლე სიტყვა, — თითოეულმა რგოლმა, თითოეულმა ბრიგადამ, თითოეულმა კოლმეურნეობამ სარეკორდო მოსავალი უნდა მიიღოს, რომ მივცეთ ჩვენს ქვეყანას უხვი მოსავალი. აი ეს უნდა იყოს ჩვენი მიზანი.

ნატომ უარი განაცხადა სიტყვის თქმაზე.

„რა საჭიროა ლაპარაკი, — ფიქრობდა იგი, — განა ცხადი არ არის, რომ ჩემი მიღწევები შურთ და ის ალაპარაკებთო!“

ჯავახმა ბევრი ითმინა, ითმინა, მაგრამ ბოლოს მოთმინების ფიალა აევსო. მაკრი შეხედულება მიიღო და მაგიდაზე ხელის დარტყმით თქვა:

— ჯერ ახალგაზრდები ხართ, ჩემი ჭკუის დამრიგებლებად არ გამოდგებით, ხომ გასაგებია? თქვენ ვინა და მე ვინა! რა უფლება გაქვთ, რომ მაკანტროლებთ და მაკრიტიკებთ!?

— კრიტიკა ვინ აგვიკრძალა! — მიუგო მშვიდად ვახტანგმა.

— ის გვალაპარაკებს, რომ გვინდა სხვებიც გვყავდეს ნატოსნაირი უხვი მოსავლის ოსტატები, — წაილაპარაკა მარომ.

— ვერ მოგართვეს! წლებზე ფეხი რომ დაიდგა, ვერ გამიტოლდები! — შესძახა მოთმინებიდან გამოსულმა ნატომ.

— ჩვენი მიზანიც ეგ არის, ამხანაგებო, რომ ყველამ ნატოსავით იმუშაოს, ყველამ მას მიბაძოს, — ჩაერია ლაპარაკში რევაზ ბასილაძე, — მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენთან არიან ისეთი კოლმეურნეები, რომლებიც გორსა და თბილისში სიარულის მეტს არაფერს აკეთებენ, ჩვენ კი, იმის მაგივრად, რომ მათ პასუხი მოვთხოვოთ, თავზე ხელს ვუსვამთ.

— რა საჭიროა ზოგადი ფრაზებით ლაპარაკი, — სიტყვა მიახალა ჯავახმა, უმაღლესზე წამოხტა და მაგიდასთან მივიდა, რითაც თითქო იმის თქმა უნდოდა, რომ უთავბოლო ლაპარაკს დედა მოუკვდა, რომ ის აღელვებულია და ამას ისე არ დატოვებს, — მითხარი, რა საჭიროა? ჯობს პირდაპირ თქვა, თუ ვინ არიან ასეთი კოლმეურნეები? თქვი, თქვი, რატომ არ ამბობ?

— ვიტყვი, ვითომ რა დამიშლის.

— თქვი! — უფრო ხმამაღლა და აღელვებით თქვა ჯავახმა.

რაც უფრო ღელდებოდა და ხმას უწევდა იგი, რევაზი მით უფრო მშვიდად და ხმადაბლა ლაპარაკობდა.

— ვინ და, აი, თუნდაც გოგინაშვილის მეუღლე თინა. უკვე რამდენიმე წელია კოლმეურნეობაში არ მუშაობს. შეხედავ, მთასავით ქალია, ხელი იმას არ აკლია და ფეხი, შვილი იმას არ აწუხებს და დედამთილი, მაშ რა არის მიზეზი, ხელს რა უშლის?

— რევაზ, ეს რა მოსატანია? — ჩაიცინა ჯავახმა, — როგორ ვერ გაიგე, რომ თინა ავადმყოფია და მუშაობა არ შეუძლია.

— თუკი მართლა ავადმყოფია, საექიმო კომისიამ უნდა გაათავისუფლოს სამუშაოდან და არა სხვა ვინმემ.

— ვის გულისხმობ შენ ამ სხვა ვინმეში? კარგა დაიხსოვე შენი სიტყვები. აქ ამაზე ლაპარაკის ადგილი არ არის. ცალკე მოგელაპარაკები, ცალკე! ახლა კი ჯობია განსახილველ საკითხს დავუბრუნდეთ. — ჯავახმა ჩაახველა, კრების მონაწილეებს თვალი მოავლო და ხმადაბლა განაგრძო, — ამხანაგებო, განა მე ის არ მინდა, რომ ყველამ კარგად იმუშაოს? ხომ სულ იმას გარიგებთ, სულ იმას ჩაგჩიჩინებთ — ყველამ ნატოსაგან აიღეთ მაგალითი, ყველამ მასავით იმუშავეთ-მეთქი?

— ამის თქმა ერთია, ამხანაგო ჯავახ, — მიმართა ნათელამ, — მაგრამ დახმარება და ხელშეწყობა მეორე.

— როგორ ბედავ ამის თქმას! — შესძახა ჯავახმა გაბრაზებით, — მაშ, მე სიტყვის კაცი ვყოფილვარ და არა საქმისა. ცხრა წელია კოლმეურნეობას ვხელმძღვანელობ და ამ ხნის მანძილზე დღე არ მქონია მოსვენება და ღამე. პარტიოსანი და თავდადებული შრომით იმდენი ვიყოჩაღე, რომ ერთ დროს ჩამორჩენილი კოლმეურნეობა რაიონში ერთ-ერთ მოწინავე კოლმეურნეობად გადავაქციე, თქვენ კი დგახართ და თვითონაც არ იცით რას ლაპარაკობთ, ვითომ და მარიგებთ კიდევ. ერთხელ კიდევ გიმეორებთ, ჯერ ახალგაზრდები ხართ, ჩემი ჭკუის მასწავლებლებად არ გამოდგებით, ჯობია უთავბოლო ლაპარაკს თავი მიაწებოთ და უფროსებს ყური დაუგდოთ. თუკი ჩემი მოქმედებით უკმაყოფილო ხართ, პარტიის რაიკომში განცხადება შეიტანეთ. რაც შეეხება სტახანოვური ნაკვეთების საკითხს, ხვალ-ზეგ გამგეობის სხდომას მოვიწვევ და იქ გადავწყვიტოთ.

— საჩივრელი არაფერია, — მიუგო ვახტანგმა — ურაიკომოდაც შეიძლება ამ საქმის მოგვარება.

კრებამ დადგენილება მიიღო გამგეობის სხდომაზე განეხილათ სტახანოვური ნაკვეთების საკითხი.

კრების დამთავრების შემდეგ ჯავახმა თავის კაბინეტში დაუძახა რევაზს და უთხრა:

— ახლა მითხარი, რის თქმაც გინდოდა. იმ ბავშვებთან ლაპარაკი კი მეორედ აღარ გაბედო.

— რას მიქვია ბავშვები. ისინი კომკავშირლები არიან და მათთან დასაშვალ არაფერი გვაქვს.

— მაშ, დადექი და ილაპარაკე. ისე კი იცოდე, მე თავმჯდომარე ვარ და ასეთ რამეებს არავის ვეკითხები.

— ვნახავთ!

— შენ ნახე, მე სანახავი არაფერი მაქვს.

სერგო სურამელისაგან ნათხოვარ ცხენზე იჯდა. გამხდარ, პატარა ტანის ფაშატს უძნელდებოდა მისი ტარება. ორიოდ წუთის შემდეგ, ის სოფლის განაპირას, ხევისკენ მიმავალ აღმართს შეუღდა. „სად მივლივარ, აქეთ რა საქმე მაქვს“, — გაიფიქრა მან და ცხენს ალვირი მოსწია, მაგრამ ნებაზე მიშვებული ცხენი უამისოდაც უკვე იდგა. ცხენი კანტორისაკენ შეაბრუნა, ორთავე ფეხი გაბრაზებით ფერდებში შემოსცხო და შესძახა: შე ოხერო, აქ სად მომიყვანეო.

შუა სოფელში მარჯვნივ შეუხვია და გაღმუბნისაკენ გაეშურა: „სად მიდიხარ, სად? შენ ხომ ჩემთან სათქმელი გაქვს“, ესმოდა ვიღაცის ხმა.

„შემდეგისათვის იყოს, შემდეგისათვის“ — წაილაპარაკა მან, მაგრამ რატომღაც ცხენი უკან მიატრიალა და ისევ წინაქარისაკენ გაემართა. მთელი სოფელი სწრაფად განვლო. გამუდმებით გასცქეროდა ოფელში გაღვარულ ცხენის დაცქვეტილ ყურებს. თავის ირგვლივ სხვას არც არაფერს და არც არავის ხედავდა.

„აღმათ თავმჯდომარესთან არის, ჯობია წავიდე, სხვა დროს იყოს“, — გაიფიქრა მან, მაგრამ წასვლით მაინც არ მიდიოდა, ცხენს სოფლის გზებზე დაატარებდა.

„აი ესეც შენი სოფელი. ჯერ ორი დღე არ გასულა, რაც აქ არის და უკვე მობეზრდა. მართლაც და რა მისი საქმეა აქ ჯდომა. თანაც, აბა რა ყრია მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის უფროს აგრონომობაში. დაილოცოს სოფლის მეურნეობის განყოფილება, როგორც კი ხუთი საათი შესრულდებოდა ქუდს წამოაფლებდა ხელს და მეორე დღემდე მშვიდობით. აქ კი დიდიდან საღამომდე ფეხზე ტრიალებს, ვერც საქმეს ასდის და ვერც ვერაფერს აკეთებს, ან რა უნდა გააკეთოს, ისეთ თავმჯდომარესთან, როგორიც ჯავახია. ძალიან ეშმაკი ვინმე კი ყოფილა ეს ჯავახი! ახსოვს, კარგად ახსოვს, როცა სოფლის მეურნეობის განყოფილებაში მუშაობდა, ჯავახი პატივისცემითა და მოკრძალებით ექცეოდა. ახლა კი უყურე, როგორი ენით ელაპარაკება და არაფრად აგდებს. რა თქმა უნდა, ასე მოიქცევა. რას წარმოადგენს კოლმეურნეობის თავმჯდომარისათვის მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის მთავარი აგრონომი? — რას და არაფერს. უღირეპტოროდ მას ხომ არც ერთი ნაბიჯის გადადგმა არ შეუძლია. აკი ამიტომ პირველი დღიდანვე დავითაშვილს მეგობრულად შეხვდა ჯავახი. სახლშიც კი ეპატიეებოდა, მაგრამ დირექტორი არ გაჰყვა. კიდევ კარგი, რომ ნათელა აქ არის. რა ეშველებოდა, რომ იგი არ გაეცნო და ასე არ დაახლოვებოდა. ეჰ, როგორ უნდა, რომ ნათელა იყოს მისი გულითადი მეგობარი! მაშინ მას გაუხიარებს თავის გულისნადებს, ძნელია ადამიანისათვის უმეგობროდ ცხოვრება, ძალიან ძნელი“, ასეთ ფიქრებში იყო გართული სერგო, რომ სოფლის ბოლოს, საწყობთან, ქალის სიცილი მოესმა.

— რომ იცოდე, რა ხანია გიცქერი და, დედას ვფიცავ, სიცილისაგან თავს ვერ ვიკავებ: რატომ ასე დააქენებ ცხენს სოფლის გარშემო, — მხიარულად ეუბნებოდა გზის პირას მდგარი ნათელა.

— მე ეს ისე... ხომ გაგიგონია, როცა ცხენის დასვენება უნდათ, გაატარა-გამოატარებენ ხოლმე, — ენის ბორძიკით უპასუხა სერგომ და ჩამოქვეითდა.

ნათელამ უფრო ხმამაღლა გაიცინა. სერგოც აჰყვა, თუმცა, რომ გეკითხათ, თვითონაც ვერ გეტყოდათ, რაზე იცინოდა.

ხევისწყლის მხარეს უეცრად ატეხილმა ხმაურმა სოფელში ჩამოვარდნილი სიჩუმე გაჰკვეთა და ქოჩორა მთისაკენ გაიქრა. ისმოდა ადამიანის გაურკვეველი ყვირილ-შეძახილები. ბოსლებიღმნ გამოცვენილი მწყემსები ხევისწყლისაკენ გარბოდნენ. კოლმეურნეობის აივანზე მდგარმა რევაზ ბასილაძემ საწყობის წინ შეკრებილ კოლმეურნეებს ხელის ქნევით რალაც გადასძახა და ისიც ხევისწყლისაკენ გაიქცა. კოლმეურნეები მას ფეხდაფეხ გამოედევნენ.

— ნამდვილად ხევისწყალმა ჯებირები გადმოანგრია, — თქვა ნათელამ.

— წავალ, გავიგებ, რა ამბავია, — წაილაპარაკა სერგომ და სწრაფად ცხენს მოახტა.

— წადი, წადი, — უბასუხა ნათელამ, უკვე სოფლისაკენ გაფრენილ სერგოს. ნათელა თვითონაც ჩქარი ნაბიჯით ხევისწყლისაკენ გაეშურა. უცბად გამოჰქნებული ცხენის თქარუნი შემოესმა. შემობრუნებაც ვერ მოასწრო, რომ ნაცრისფერ ცხენზე მჯდარმა მხედარმა გვერდით ჩაუქროლა.

— ვახტანგ! — შემკრთალი ხმით შეჰკივლა ნათელამ.

ცხენზე მჯდომს მისკენ არ მიუხედავს.

— ვახტანგ, ნუთუ ვერ მიცანი, ეს მე ვარ, ნათელა! — ამაო იყო მისი ძახილი, ვახტანგს უკან არ მიუხედავს.

იქნებ ვერ იცნო? როგორ შეიძლება, რომ არ ეცნო, როცა ასე ახლო ჩაუქროლა. ვახტანგი ასე განზრახ მოიქცა. სხენანიარად არც შეიძლებოდა. მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის მთავარ აგრონომთან მან თავისი თვალთ ნახა, გორშიც ერთად უნახავთ. სოფელში ჩამოსვლისასაც ხომ ავტომანქანით სახლამდე მოაცილა. ცხადია, რომ დიდი ხნის ნაცნობობა აქვთ, იქნებ ერთმანეთიც უყვართ. როგორ! ეს არ შეიძლება, ნათელა მას უყვარს და უიმისოდ ცხოვრება ჩაღადაც არ უღირს. ნათელას კი, ალბათ, სერგო უნდა საქმროდ უნდოდ, ჰაი-ჰაი, რომ ენდომება. სერგო უმაღლესდამთავრებულია, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის მთავარი აგრონომი. ის კი ვინარის, უფროსი მეცხვარეა და მეტი არაფერი!..

ვახტანგი შუა სოფელში წამოეწია სერგოს. გულცივად მიესალმა, უნდოდა მეტოქე უკან ჩამოეტოვებინა, მაგრამ იუხერხულა და ცხენს სადავე ოდნავ მოსწია. მათი ცხენები გათანაბრდნენ, ერთმანეთს მიუახლოვდნენ და ერთნაირი სიჩქარით გზა განაგრძეს.

ორივე ღუშდა.

ქარივით მქროლავ ცხენებზე მჯდომი ორი ჭაბუკის ფიქრები ცხენების სიჩქარეზე უფრო სწრაფად ჰქროდა წინ — ხევისწყალისაკენ. მაგრამ ნეტარი ოცნებით ისინი მაინც არ სცილდებოდნენ სოფლის მეორე მხარეს დატოვებულ ქალიშვილს.

ორლობეში შევიდნენ თუ არა, წინ სირბილით მიმავალი ბრიგადირი გიორგი ლაფაჩი შემოხვდათ.

— რა მოხდა, რა ამბავია? — ცხენის შეუჩერებელი შეეკითხა ვახტანგი.

— რაღა რა მოხდა, აღიდებულმა ხევისწყალმა ჯებირები გადმოანგრია და წყალი სკოლაში შევარდა, — უბასუხა გიორგიმ.

— ეს სულ გაღმაუბნის კოლმეურნეობის თავმჯდომარის ბრალია, — უთხრა ვახტანგმა სერგოს. — ამ გაზაფხულით ჯებირები განზრახ ისე ააგო, რომ წყალი ჩვენსკენ დახევებუდა.

— ძნელია იმის თქმა, ჰქონდა თუ არა მას წინასწარ ეს განზრახვა, — ხელის ჩაქნევით წაილაპარაკა სერგომ.

„ერთი უყურე ამას, სიტყვა ბანზე როგორ ამიგდო“ — გაიფიქრა ვახტანგმა და ცხენს გამეტებით გადაჰკრა მათრახი.

ვახტანგის სიტყვები შემთხვევით არ იყო ნათქვამი.

ვინ იცის, რამდენი წელია მას შემდეგ, რაც ხევისწყლის აქეთ-იქით ეს ორი სოფელი გაშენდა. ან ვის შეუძლია მოთვალოს, თუ რამდენჯერ აღიდებულია ხევისწყალი, მის ნაპირებზე აშენებული ჯებირები გადმოუნგრევია და როგორც ერთი, ისე მეორე სოფლის ნათესები და ბალ-ვენახები აუოხრებია. ასე იყო წინათ, ასე დარჩა დღესდღეობითაც. ორივე კოლმეურნეობა წყალდიდობის საწინააღმდეგო ღონისძიებებს ყოველწლიურად ატარებდა. ისინი თავთავიანთ ნაპირებს ამაგრებდნენ. მათ მიერ აშენებული ჯებირები, უნდოდან თუ არ უნდოდან, ერთმანეთის საწინააღმდეგოდ იყო მიმართული. გასულ წელს წინაპარის კოლმეურნეობამ თავისი სანაპირო ოცი ჯებირით ამაგრა.

გალმაუზნელები კი ხუთიოდე ჯებირით დაკმაყოფილდნენ. გაზაფხულზე აღიდებული ხევისწყალი გალმაუზნელების მამულისკენ დახევდა. აღელდნენ დაზარალებულები, წინაპარელებს დაემუქრნენ:

— დავგაცადეთ, მეზობლებო, გიჩვენებთ, თუ როგორ უნდა სხვის მამულში წყლის დახვევა.

მთელი წელიწადი იმუშავეს გალმაუზნელებმა. ნაპირზე აუარებელი ქვა მოზიდეს. ამ გაზაფხულით არც ერთი ნერგი, არც ერთი ჭადარი არ დარჩენიათ გაუჩეხავი. ჩამოთბა თუ არა, სამუშაოდ გავიდნენ. დილიდან-სალამოდ შრომობდნენ. სულ მოკლე ხანში ათამდე ჯებირი ააგეს. არც წინაპარელები ისხდნენ გულხელდაკრეფილები. მართალია, წელს არც ერთი ახალი ჯებირი არ აუშენებიათ, მაგრამ ძველი ჯებირები გულმოდგინედ შეაკეთეს. მათი ვარაუდით აღიდებული ხევისწყალი ჯერ მათ ჯებირებს მიაწყდებოდა, შემდეგ უკუიქცეოდა და გალმაუზნელების მხარეს დახევდებოდა. იქნებ მართლაც ასე ყოფილიყო, რომ მთაში ლელმა უცბად არ დაწყებულყო და ისედაც აღიდებული ხევისწყალს კოკისპირული წვიმების წყალი არ მიმატებოდა...

ცხენოსნებმა ორღობე სწრაფად გაიარეს. აზვირთებულ ხევისწყალს ფეხვებიანად მოგლეჯილი ნერგები მოჰქონდა. სკოლის შენობას გადმოვარდნილი მდინარე გარშემო უვლიდა, საკლასო ოთახებში შევარდნილი წყალი გაღებულ კარიდან გრილით გადმოდიოდა. შეშინებულ ბავშვებს ღია ფანჯრებთან მოეყარათ თავი და ნაპირზე მყოფთ ხელების ქნევით შველას სთხოვდნენ.

ნაპირზე ერთი ალიაქოთი იდგა. ვინ მირბოდა, ვინ მორბოდა, ვის წივილი გაჰქონდა. მარცხენა ნაპირზე კი გალმაუზნელებს მოეყარათ თავი. ამ გაზაფხულზე აშენებული ხიდი წყალს აეტივტივებინა და წაეღო. მდინარე ისე მძლავრად მოქუხდა, ტალღებს ისე მაღლა ისროდა, რომ მათი მხრიდან არც ცურვით, არც ცხენით და არც ურმით გასვლა არ შეიძლებოდა... მაშ, რა ექნათ, როგორ მოქცეულიყვნენ გალმაუზნელები? თმაგაწეწილ ქალებს ტირილი გაჰქონდათ, ხოლო მამაკაცები აქეთ-იქით დარბოდნენ და წინაპარელებს ხმამაღლა გასძახოდნენ სწრაფად და ყოჩაღად იმოქმედეთო. წინაპარელებს რა მათი გაფრთხილება უნდოდათ. ისინი უკვე მოქმედებდნენ. ბევრი მათგანი წყალში შესულიყო და სკოლისაკენ მიემართებოდა, მაგრამ ისე სწრაფად, ისე ძლიერად მოქუხდა გადმოვარდნილი ხევისწყალი, რომ ვერც ერთ მათგანს სკოლამდე ვერ მიეღწია. ახლა რევას ბასილაძე იდგა წელამდე წყალში, მხარზე გრძელი თოკი გადაეგდო და ძლივძლივობით მიაღრვევდა ტალღებს. რაც უფრო უახლოვდებოდა სკოლას, მით უფრო მატულობდა წყლის სიღრმე. ხმაურით აგორებული ქვები ფეხებში ედებოდა, ფსკერზე მიწა ეცლებოდა, მაგრამ ის მაინც შეუპოვრად მიიწევდა წინ. აი, სულ ახლოა სკოლის აივანთან. მოაჯირს საცაა ხელსაც მოჰკიდებს. მაგრამ ყალყზე ამდგარმა ტალ-

ლამ თავზე გადაუბრინა. იქნებ წაიქცა, ან იქნებ ღრმა ორმოში ჩავარდა, — ძნელია ახლა ამის გაგება.

რევაზი როგორც უცბად გაუჩინარდა, ისე უცბად გამოჩნდა, ოციოდე მეტრის მანძილზე წაეღო მდინარეს. მკლავურის მოსმით ნაპირისაკენ გამოემართა.

— თქვენ ეი, ძმებო, თოკის წვერი მომაწოდეთ, — შესძახა ვახტანგმა ნაპირზე მდგარ ორ კოლმეურნეს, რომელთაგან ერთი რევაზის ხელშეშვებულ თოკს ნაპირზე სწევდა, ხოლო მეორე იმავე თოკს ერთ ადგილზე ახვევდა.

ვახტანგის გაქაფული ცხენი, ადიდებული ხევისწყალის ხილვით თუ ნაპირზე ატეხილ გნიახის გამო, ერთ ადგილზე არა ჩერდებოდა, კისერი მოელერებია და წამდაუწყემ ყალყზე დგებოდა.

სერგოს უკვე მოესწრო ცხენიდან გადმოხტომა. ლურჯა ღობის მარგილზე გამოება და ხანშიშესულ კოლმეურნეს ნაპირზე მდგარ მუხანზე ვახტანგისათვის მიწოდებულ თოკის წვერის გამობმამი ეხმარებოდა.

ვახტანგმა სკოლიდან ორმოციოდე მეტრის ზევით შეავდო ცხენი მდინარეში. შესვლისთანავე ცხენიც და კაციც წყალმა დაფარა. ეტყობოდა ნაპირი კარგა ღრმად იყო ჩახრამული. მაგრამ წყალი უცბად შეთხელდა. ცხენმა ფეხი მოიმაგრა და ცერად დაჰყვა მდინარეს. უნაგირზე მუხლისთაგებით მდგარმა ვახტანგმა შუა ეზომდე იოლად მიიღწია. წყალი გაღრმავდა. ვახტანგი აივნიდან ორიოდე მეტრითა იქნებოდა დაცილებული, რომ უნაგირზე აღიმართა, აღვირს ხელი უშვა და ერთი ნახტომით აივანზე გაჩნდა. განთავისუფლებულმა ცხენმა, თითქოს იგრძნო მოვალეობის შესრულება, თავი იბრუნა და სწრაფი ცურვით ნაპირისაკენ გაემართა.

ნათელა სწორედ ამ დროს მივიდა ხევისწყალთან. ისე ერბინა, რომ თავპირზე ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა. მოღლილ-მოქანცული ძლივს სუნთქავდა. ზედ წყლისპირას შეჩერდა და დაძაბული ყურადღებით ვახტანგს დაუწყო ცქერა. წყლიდან მჭროლავ ქარს მისთვის თმა აეწეწა და თხელი კაბა ტანზე გაკვროდა. ნაპირისკენ გამოქანებული ტალღები მის ფეხქვეშ იშლეებოდა, ცერად აცვენილი წყლის წვეთები ზედ ესხმოდა.

როგორც ყველა, სერგოც ვახტანგს გასცქეროდა. ვახტანგი რომ აივანზე ახტა, მან თავისუფლად ამოისუნთქა, ნაპირზე გაჩერებულ ხალხს თვალი გადაავლო და უცბად კაცი გაშრა. მის წინ ნათელა იდგა.

ვახტანგს უკვე მოესწრო აივნის ბოძზე თოკის გამობმა.

— აბა, ბიჭებო, მომყეთ, — დაიძახა წყლიდან გამოსულმა რევაზ ბასილადემ და ისევ წყალში გადაეშვა.

თვალის დახამხამებაში სერგოც თოკთან მიიჭრა და რევაზს უკან გაჰყვა. სერგო შეუფერხებლევ მიარღვევდა ტალღებს. „ის აქ არის, ის გიცქერის“ — ესმოდა მას ხევისწყლის ტალღების ხმაურთან ერთად.

რევაზისა და სერგოს შემდეგ კიდევ ოცამდე ქაბუკმა ჩაავლო თოკს ხელი. ისინიც ფეხდაფეხ გაჰყვნენ წინ მიმავლებს. ორიოდე წუთში წყალში შესული თოკის გასწვრივ ჩამწკრივდნენ და კონვეიერის წესით ბავშვების გადმოყვანა დაიწყეს. ნაპირზე ბავშვებს მჭედელი მიხა ლებულობდა და ხმამალა თითოეულის ვინაობას აცხადებდა.

გახარებული მშობლები მკერდში იკრავდნენ შვილებს, კოცნიდნენ, ეფერებოდნენ და სახლისაკენ მიჰყავდათ. ჯერ ბავშვების გადმოსხმა არ მოეთავებინათ, რომ სამი კამეჩუმბული ურემი მოვიდა. წინა ურემზე ბრიგადირი ლაფაჩი იჯდა. ის პირველი შევიდა მდინარეში. ერთ ხანს კამეჩები კარგად მიაბიჯებდნენ, მაგრამ როცა ტალღებმა ურემს ზედ გადაუარეს, ველარ შეს-

ძლეს, ქვევით დაეშვნენ და პირი ნაპირისაკენ იბრუნეს. ამოდ უკიოდა ლაფაჩი კამეჩებს, ტყვილადლა ცემდა გამეტებით სახრეს, სკოლისაკენ პირი ვერა და ვერ აქნევინა. მეორე ურმითაც სცადეს გასვლა, მაგრამ უშედეგოდ: წყალმა ისიც აატივტივა და ქვევით გააქანა.

ცოცხალი კონვეიერი კი მოქმედებდა. ბავშვები მალე გადმოსხეს, სულ ბოლოს მასწავლებელი ქალები გამოვიდნენ. შემდეგ ზოგი რამ საკლასო ნივთები გამოიტანეს.

ნათელა ჯერ შეშინებულ ბავშვებს აწყნარებდა, შემდეგ საკლასო ნივთების დალაგებაში ეხმარებოდა. სადილობის დრო იყო, რომ ყველაფერი მოათავეს. სკოლაში გაღმაუბნიდანაც სწავლობდნენ ბავშვები, ისინი წინაკარგლებმა თავიანთ ბავშვებთან ერთად სახლში წაიყვანეს.

სერგო წყლიდან გამოსვლისთანავე ნათელასთან მივიდა. ნათელა მას ხალათის გაწურვაში დაეხმარა, შარვლის ტოტები კი სერგომ თვითონ შემოიწურა.

ნაპირზე გამოსულმა ვახტანგმაც ტანსაცმელი ტანზე გაიწურა, ცხენი აუშვა და ნელი ნაბიჯით სოფლისაკენ გაემართა.

ნათელას უნდოდა ვახტანგს გამოლაპარაკებოდა, მაგრამ როგორ შეეძლო ეს, როცა ვახტანგი მას პირს არიდებდა.

„რახან მას არ უნდა ჩემთან ლაპარაკი, მეც არ გამოვეყიდე“, — გაიფიქრა ნათელამ და სერგოსთან ერთად სოფლისაკენ გაემართა. მათ წინ გიორგი ლაფაჩი და სანდრო უთნელიშვილი მიდიოდნენ.

— აი, როგორი შედეგი შეიძლება მოჰყვეს უთავბოლობას, — ამბობდა სანდრო უთნელიშვილი.

— აბა, შენ ეს თქვი, მაშ, — კვერს უკრავდა ლაფაჩი.

კოლმეურნეებს ერთმანეთისათვის მეტი არაფერი უთქვამთ.

ნათელა იმდენად დაინტერესა მათმა სიტყვებმა, რომ სერგო უკან ჩამოიტოვა და წინ მიმავლებს წამოეწია.

— ვისი ან რის შესახებ იყო მიმართული თქვენი ნათქვამი სიტყვები? — შეეკითხა მათ ნათელა.

— ვისი და მთელი ორი სოფლის მიმართ, — უპასუხა სანდრომ. — ეს სკოლა ჩვენ და გაღმაუბნელებმა ოცი წლის წინათ ავაშენეთ. ჩვენ იმას ვცდილობდით სკოლა ჩვენს სოფელში დაგვედგა, გაღმაუბნელები კი სკოლის დაღმას თავიანთ სოფელში მოითხოვდნენ. ბევრი ვიმსჯელეთ, ბევრი ვიკამათეთ და ბოლოს ასეთი გადაწყვეტილება მივიღეთ: სკოლა წინაკარისა და გაღმაუბანის შუა გაგვეშენებინა.

— მერე, რატომ მაინცდამაინც ხევისწყლის სიახლოვეს აირჩიეთ ადგილი? განა მაშინ კი არ დიდებოდა ხოლმე ხევისწყალი?

— დიდდებოდა, შვილო, როგორ არა, მაგრამ საქმე ისაა, რომ მაშინ ამ მხარეს არასოდეს არ გადმოვარდნილა, აქამდე არასოდეს არ მოუღწევია.

— აი, ახლა კი მოაღწია.

— რას იზამ, ასეთი გიჟია ხევისწყალი, ასავალ-დასავალს ვერ გაუგებ. ახლა ხომ აქეთ დახევდა, მეორედ კიდევ ვინ იცის საით იქცევეს პირს.

ნათელა სერგოს დაელოდა. უნდოდა კოლმეურნეების ნათქვამი ეამბნა, მაგრამ სერგოსაც გაეგონა მათი სიტყვები.

ერთ ხანს ჩუმად მიდიოდნენ, ნათელამ ისევ ხევისწყალზე ჩამოაგდო სიტყვა. უთხრა ის, თუ რა დიდი სარგებლობის მოტანა შეეძლო ამ მდინარის კალაპოტში ჩაგდებას ორივე კოლმეურნეობისათვის.

ნათელამ შენიშნა, რომ სერგო უხალისოდ უსმენდა. „აღბათ შესცივდა“, —

გაიფიქრა მან და სერგო სახლში მიიპატიჟა:—მოდი, დედაჩემს ღუმელს გავახუ-
რებინებ, ტანსაცმელსაც გაიშრობ და თანაც გათბებო. ნათელა არ შემცდა-
რა: სერგოს სციოდა, თუმცა ის ამის დაფარვას ცდილობდა, მაგრამ საფეთ-
ქელთან თმა შესამჩნევად აგეჯროდა, ტუჩებზე ლურჯი ფერი ედო და ოდნავ
აკანკალებდა კიდევ. ძნელი იყო სერგოსათვის ასეთი სახით ნათელას ოჯახ-
ში შევლა, მაგრამ სხვა რა გამოსავალი ჰქონდა. მაშ, ასე თავიდან ფეხებამდე
სველი სოფელ-სოფელ ხომ არ ივლიდა.

მართა აივანზე შეეგება მათ.

— შეილო, მამაშენი როგორღაა, მას ან წისქვილს მდინარემ ხომ არა-
ფერი აუნო? — შეეკითხა ნათელას დედა.

არც მამისა და არც წისქვილის შესახებ ნათელამ არაფერი იცოდა. „ასე
რამ გამომაჩერჩეტა, რომ მამაჩემთან წისქვილში არ ჩავიბრინე“, — გუზებაში
უსაყვედურა მან თავის თავს, ხოლო დედას მიუგო:

— მამაც კარგად არის და წისქვილიც უვნებლად გადარჩა. „კანტორაში
საქმე მაქვს“, უცბად მოისაბაბა ნათელამ და გარეთ გავიდა.

მართა ღუმელის ანთებას შეუდგა. სერგო კი კედელზე გაკრულ სურათებს ათ-
ვალეირებდა. განსაკუთრებით ერთ პატარა სურათს დააცქერდა. წელზევით
გადაღებული ყმაწვილკაცი წვეტიანი ქუდიითა და გულ-მკერდზე კარგად მორ-
გებული ფარაჯით, მომლიმარი თვალებით პირდაპირ მას შესცქეროდა. უც-
ბად ისე მოეჩვენა, რომ ეს გაღიმებული მშვიდი თვალები ნათელას თვალები
იყო. „ფრონტზე დაღუპული ძმაც“, — გაიფიქრა მან და სურათს უფრო მეტი
ცნობისმოყვარეობით დააცქერდა.

ამასობაში მართა ღუმელის ანთებას მორჩა და მარნიდან არაყი, პური და
ყველი ამოიტანა.

— ერთი-ორი ჭიქა არაყი დალიე, შეილო, — უთხრა მან სერგოს, — ეს
სხეულსაც გაგიბობს და გულსაც.

სერგომ მიუგო — არაყს არ ვსვამო. მაგრამ მართამ ძალით ორი ჭიქა არა-
ყი მაინც დააღვინა. მართა გარეთ გავიდა. ოთახში მარტოდ დარჩენილი
სერგო გვერდებაწითლებულ ღუმელთან მშვენიერად გათბა, ტანისამოსიც გაიშ-
რო. სულ ცოტა, ერთმა საათმა განვლო, მაგრამ ნათელა არ ბრუნდებოდა.
ლოდინით გულგაწვრილებული სერგო ღუმელის გვერდით მდგარ ტახტზე წამოწ-
ვა, მაგრამ იმის შიშით, რომ არ ჩამეძინოსო, ფეხზე წამოდგა და ოთახში
წინ და უკან სიარული დაიწყო. თავის ტკივილს გრძნობდა. ეს, ალბათ, სით-
ბოს ბრალია, ან შეიძლება არაყისაც. აივანზე გავიდა. მართა ეზოში დაფუს-
ფუსებდა, ნათელა კი არსად ჩანდა.

„ესეც შენი პატივისცემა, სტუმარი სახლში მარტო მიმატოვა. მაღე მაინც
დაბრუნდებოდეს“. მაგრამ ნათელა არ ჩანდა. როცა სერგომ ნათელას დაბ-
რუნების იმედი დაჰკარგა, ეზოში ჩავიდა და ცხენი აუშვა.

— ამ დროს ოჯახიდან უსადილოდ გაშვება სად გაგონილა, — მიმართა
მას გახურებულ თონესთან მდგარმა მართამ. არ გაჭრა მისმა ხვეწნა-მუღა-
რამ. სერგომ მაღლობა მოახსენა, საქმეზე შემავგვიანდებო, და დიდი გზისა-
კენ გაემართა. „ნამდვილად დიდი გზის შემოვლით განუზრახავს წინაკარში
გასვლა“, — გაიფიქრა მართამ და ცხენით მიმავალ სტუმარს თვალი გააყოლა
მგზავრი რომ ორლობეს მიეფარა, მართამ ხმადაბლა ჩაილაპარაკა: „ცხვარი-
ვით ბიჭია, შეხედულებაც ანგელოზისა აქვს. ალბათ, ბედია, ჩემი ნათელას
ბედი“.

მთელი ღამე ლევანს არ ეძინა, რატომ ხუთჯერ მაინც არ დახედა წისქვილის გადასაშვებს, დილით სათავეც დაათვალიერა.

წყალს, მართალია, საგრძნობლად მოემატა, მაგრამ, როგორც ლევანი ფიქრობდა, მდინარე ჯერჯერობით სათავეს არაფერ საშიშროებას არ უქადდა.

სათავედან ორმოციოდ მეტრზე ლევანს საკუთარი ვენახი ჰქონდა. მისი დათვალიერებაც გადაწყვიტა.

„ვენახია ჩემი მარჩენალიო“, — ძალიან უყვარდა ლევანს ამის თქმა. ესეც რომ არა, მას იმიტომაც უყვარს ვენახი, რომ ის მამაპაპისეულია. აკი ამიტომ მოვლა-პატრონობას არ აკლებს. წელსაც დროზე დაბარავს, შესარავს, შეწამლავს. იმდენი უნდა იყრიდეს, რომ 15 კოკა ღვინო მაინც დააყენოს, მეტიც არ უნდა. შვილს შესაფერ მზითევს მოუმზადებს, ერთ კარგ ქორწილსაც გადაუხდის და დააბინავებს. ოღონდ ამასაც ელირსოს, მერე ჯანაბას მისი თავიც და ტანიც. ეს იქნება მისი უკანასკნელი სიხარული, აბა სხვა მეტი რა ბედნიერებას უნდა მოელოდეს!

ეჰ, დედასა-დედასა, ნუთუ მის სიკვდილთან ერთად უნდა მოკვდეს მისი გვარიც. აფსუს, მეცხვარიშვილების ოჯახო, პაპის-პაპიდან თითოთი საჩვენებელო ოჯახო. მამამისი მთელი სოფლის თვალი იყო: შრომისმოყვარე, მუყაითი, პურადი. ასეთი ყოფილა პაპამისიც, კარგი გუთნისდედა, დარბაისელი, სიტყვა-პასუხით მთელ სოფელში განთქმული გლეხი. ეს კია, რომ ოდით სიღარიბე ყოფილა მეცხვარიშვილების თანამგზავრი. რას იზამ, ასეთი იყო მაშინ დრო, — სიღარიბით კაცი არ დაიძრახებოდა. პატიოსანი შრომით სხვა ვინ გამდიდრებულა, რომ მეცხვარიშვილები გამდიდრებულიყვნენ. თვითონ ლევანმაც ბევრი გაქირვება გამოიარა, რას არ მოესწრო, რალა არ ნახა, მაგრამ როგორც იყო ბოლოს მასაც, ისევე როგორც მთელ კოლმეურნე გლეხობას, ბედნიერი ცხოვრება დაუდგა. არ ყოფილიყო ომი, საშვილიშვილოდ ეშველებოდა მათ გვარს. მღევივით ვაჟიშვილი ოჯახს თავს ადგა, ზედგამოჭრილი პაპა იყო. აი დედასა, დედასა, მაშინ იყო ლევანი ბედნიერი, გახარებული, ასეთი შვილის დამკარგავს ან რალად უნდა სიცოცხლე. ქალიშვილი ჰყავს! ისიც კი შვილია, მაგრამ დღეს-ხვალ გათხოვდება და ოჯახიდან წავა. მოხუცი ადამიანის ცხოვრება კი უშვილოდ და უშვილიშვილებოდ ტანჯვაა და მეტი არაფერი. იქნებ ზედსიძედ ვინმე დაიყენოს? კი მაგრამ, ეს რომ საქმეს არ უშველის. გავა დრო, გავა წლები, ის და მართა დაიხოცებიან და მათთან ერთად გაქრება მათი სახსენებელიც.

ამ ფიქრებით გართული შევიდა ლევანი ეკლით შემოღობილ ვენახში. შუა კვალში ჩადგა და ვაზის მწკრივს ჩაჰყვა. ერთი-ორჯერ შეჩერდა, ვაზს ყლორტი გადაუტეხა. ეამა, გადატეხილი ღერო ვაზის წვენი იყო საესე, — ეს კი ვაზის გამოღვიძებას ნიშნავდა.

ვაზის ცქერით ისე გაერთო, რომ მანამ ვენახის ბოლოში არ გავიდა, თავი მაღლა არ აუღია. ვენახის ბოლოში კი თვალწინ აი რა სურათი გადაეშალა:

ადიდებულ ხევისწყალს ვენახისაკენ ჩამოეხრამა და მისი მღვრიე ტალღები ღობის ძირამდე აღწევდა. ამის დანახვაზე ლევანს კინაღამ გული საგულედან ამოუვარდა. „ვაითუ კიდევ მოიმატოს მდინარემ, ვენახში შემოვარდეს და ვაზი წალეკოს, მაშინ რალა მეშველება. ყურძნის მოსავალი ხელიდან გამომეცლება და ცარიელ-ტარიელი დავრჩებიო“. — წუხდა ლევანი.

უცბად ლევანმა იმის მეტი ვერა მოისახრა, რომ ღობეზე ბარით მიწის წაყრა დაიწყო, მაგრამ მალე დარწმუნდა, ამით ბევრი არაფერი გამოუვიდო-

და, რადგან წყალი უფრო მატულობდა და მის მიერ წაყრილ ბელტებს ადვილად შლიდა. უცბად გაახსენდა, რომ შუა ვენახში ორმოცამდე კონა სარი ჰქონდა ვაზის შესასარად გამზადებული. ერთბაშად შეტრიალდა და შუა ვენახისაკენ გაიქცა. ორი კონა სარი მხარზე გაიღო და უმაღლეს კონამდე გაიწიდა, ეს კონები ნერგებს შორის გარდი-გარდმო ჩასდო და ისევ ვენახში შევარდა. ნახევარ საათში ოცამდე კონა სარი ბოლოში გადაიტანა და ნერგებს შორის ჩაალაგა. ვენახის თავიდან ორი მოჭრილი ნერგიც ძლივძლივობით მოათრია, სარის კონების უკნიდან მიაწყო და მერე მიწის წაყრაც დაიწყო. თავაუღებელივ მუშაობდა. მთლად ოფელში გაიწურა, დაიღალა, სახსრებში ტკივილი იგრძნო, ფეხზე დგომაც კი უძნელდებოდა, მაგრამ მაინც გამალბით ღობეს მიწას აყრიდა, არც ერთ წუთს არ ჰკარგავდა.

ხევის წყალი კი სულ უფრო და უფრო მატულობდა. მისი აქაფებული ტალღები ლევანის სახელდახელოდ გაკეთებულ ჯებირს უფრო მძლავრად ეხეთქებოდა.

ლევანი დროდადრო წისქვილის სათავისაკენაც იცქირებოდა. უცბად შეამჩნია, რომ არხში წყალმა იმატა. ალბათ, სათავე თუ მოგლიჯა! უმაღლესისაკენ გაიქცა. სათავეს აქეთა მხარეს, ერთი ხელის გაშლაზე ჩახრამულიყო და შეტბორებული წყალი გრიალით არხში მიექანებოდა. ლევანის გამოცდილ თვალს არც ის გამოპარვია, რომ არხში თავისუფლად გაჭრილი წყალი ნაპირს ნელ-ნელა მიწას აცლიდა და ჩახრამული სულ უფრო განიერდებოდა. ერთი მოჭრილი ნერგი ან ორადღიანი ბოძი მაინც რომ ჰქონოდა, მეტი არაფერი უნდოდა, ნაპირსა და სათავეს განაპირა ბოძს შორის ჩადებდა და უკნიდან ქვას წააყრიდა. მაგრამ ახლო-მახლო არც მოჭრილი ნერგი იყო და არც ბოძი.

ლევანი ისევ ვენახისაკენ გაიქცა. ისე მარჯვედ, ისე სწრაფად გაბრუნდა, რომ ძნელი დასაჯერი იყო, თუ ეს წელთა სიმრავლითა და ღარდი-ვარამით გატეხილი, თანაც მუშაობით ასე მოღლილ-მოქანცული ლევანი იყო.

„ვენახში რომ წყალი გადმოვარდეს, ვაზს იმდენი რა უნდა დააკლოს. არხის სათავე თუ გადაინგრა საგუბარსაც მოშლის და ღარებსაც, ამას ვინ ჩივის. იქნებ წისქვილიც აატეგტივოს“—ბუბუნდა ის თავისთვის.

ვენახს რომ მიუახლოვდა, თითქოს ვილაცას მიმართავსო, ხმამაღლა შეჰკივლა:

— სოფლის წინაშე პირშავი მაინც არ გამოვალ, პირშავი!

სარის კონებზე მიყუდებულ ნერგს ხელი წამოავლო, მსუბუქად მხარზე გაიღო და არხის სათავისაკენ გაბრუნდა. წყალში ისე შევიდა, ფეხზეც არ გაუხდია, ნერგი ჩახრამულ ალავას ჩაუშვა და უკნიდან ქვა წააყარა, შეტბორებულმა წყალმა მალე ნერგს ზემოდან გადაუარა. სხვა გზა არ იყო, მეორე ნერგის მოსატანადაც გაიქცა. უკან რომ გაბრუნდა, შენიშნა, რომ უცბად მდინარემ იკლო. ლევანმა ვერ გაიგო, თუ რა იყო ამის მიზეზი, მაგრამ სკოლის მხრიდან ატეხილი ხმაური რომ შემოესმა, ყველაფერს მიხვდა.

ვენახში შევარდნილმა წყალმა ვაზს მართლაც ბევრი ვერაფერი დააკლო, მაგრამ ნახევარზე მეტი ვენახი ისე წალეკა, რომ ვაზს ძირი აღარც კი უჩანდა.

„არა უშავს რა, — ფიქრობდა წისქვილისაკენ მიმავალი ლევანი. — რახან წისქვილი უვნებელი გადარჩა, ვენახს ადვილად ეშველება, ერთ-ორ დღეს წავიმუშავებ და ყველაფერი რიგზე იქნება.“

შუაგზაზე ნათელა შემოხვდა.

— სად მიდიხარ, შვილო? — შორიდანვე შეეკითხა მას ლევანი.

— შენთან, მამა, შენთან. — უპასუხა ნათელამ, მთლად ოფელში გაწურული სულს რომ ძლივს ითქვამდა.

ხევის წყლიდან მიმავალმა ვახტანგმა სოფლამდე მანძილი ისე გაიარა, თავი მაღლა არ აუღია. სოფელში შესვლისთანავე, იმის მაგივრად, რომ სახლში წასულიყო და სველი ტანისამოსი გამოეცვალა, ფერმისაკენ გაემართა.

ოთხი წლის წინათ, სოფლის ჩრდილოეთით, ორ გორაკს შუა მდებარე ღელეში, წინაკარელებმა ფარეხი ააშენეს და მეზობელ რაიონიდან ოციოდე ცხვარი მორეკეს. ცხვრის მოვლა-პატრონობა ახალი და ამასთანავე არც ისე იოლი საქმე იყო აქაურ კოლმეურნეებისათვის. გაძნელდა მწყემსის გამონახვა. მოხუცები ცივ უარს ამბობდნენ, მამებს არ ჰყოლიათ ცხვარი და პაპებს. არაფერი გაგვეგება ცხვრის მოვლა-პატრონობისა და, აბა, მეცხვარეობა რა ჩვენი საქმეა. ხომ გაგიგონიათ: „არა შეჯდა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისიო“.

ახალგაზრდობა კი... მაგრამ სად იყო ახალგაზრდობა. ისინი ქალაქისაკენ მიეშურებოდნენ, სახელოსნო და ტექნიკურ სასწავლებლებში სწავლას არაფერს ამჯობინებდნენ.

მაშ, სად უნდა გამოენახათ მეცხვარეები?

ბევრი იმსჯელეს აქაურმა კოლმეურნეებმა, გამგეობის სხდომაზეც განიხილეს ეს საკითხი, ასეც თქვეს, ისეც, ვინ იცის კიდევ რას იტყოდნენ, რომ გამგეობის წევრებს წინადადება არ წამოეყენებინათ, კომკავშირულ ორგანიზაციას დაევალოთ საიმედო ახალგაზრდების შერჩევა. კომკავშირულმა ორგანიზაციამ რამდენიმე ახალგაზრდა შეარჩია. მათ შორის ვახტანგ ტეტუნაშვილიც იყო. ვახტანგს საშუალო სკოლა ახალი დამთავრებული ჰქონდა. მართალია, მედალზე არ დაუმთავრებია სასწავლებელი, მაგრამ ურიგო მოწაფე არ იყო. მამა სამამულო ომში დაელუბა. დედა შაქრის ავადმყოფობით ჰყავდა დაავადებული და მუშაობა არ შეეძლო. უმცროსი დები კი ჯერ ისევ სკოლაში დადიოდნენ. მათ ან რის გაკეთება შეეძლოთ, როცა უფროსი ცამეტი წლისა იყო, ხოლო მისი მომდევნო — თერთმეტისა. ვახტანგმა უმაღლეს სასწავლებელში სწავლა დროებით გადასდო.

„ცოტახნობით კოლმეურნეობაში წავიმუშავებ, — მსჯელობდა იგი, — ოჯახის საქმეს გამოვაკეთებ, ცხოვრებასაც გავეცნობი და უმაღლეს სასწავლებელში სწავლას მერეც მოვასწრებ“.

ვახტანგს პირველად რომ მწყემსობა შესთავაზეს, ძალიან გაიკვირვა. რას იტყვის ხალხი, ერთი და ორი არ გამოინახება მისი დამცინავი, რაღას არ მიკიბ-მოკიბავენ, იტყვიან საიდან-სადაო, უყურე ამ ჩერჩეტს, საშუალო სკოლა დაამთავრა და ხელში კი მწყემსობის მეტი ვერაფერი ვერ დაიჭირაო. ცუდია, როცა კაცს მოხერხება არა აქვს, შნო და ლაზათი აკლიაო. ბევრი იფიქრა, ბევრი იმსჯელა, გადაწყვეტით კი ვერაფერი ვერ გადაწყვიტა. ბოლოს ადგა და რევაზ ბასილაძეს გაუმხილა თავისი აზრები.

— ეს რა საფიქრებელია, შენ თქვი გქონდეს მონღოლება, მუშაობის ხალისი და, მერწმუნე, მეცხვარეობაშიც გამოიყენებ შენს ცოდნას. ახლა ძველი დრო როდია, მწყემსობა სათაქილო რომ იყო. მოჰკიდე ხელი მეცხვარეობას და თვითონვე დარწმუნდები, რომ ახლა ასე როდია საქმე.

„რახან კომკავშირული ორგანიზაცია ასე მირჩევს, რევაზ ბასილაძეც ამას მეუბნება, ალბათ, არც ისეა საქმე, როგორც მე ფიქრობ. რაც იქნება-იქნება, მეცხვარედ უნდა დავდგე. ვისაც რა უნდა, ისა თქვას, ვისაც რა უნდა ის ილაპარაკოს, ჩემთვის სულ ერთია“, — გადაწყვიტა ვახტანგმა.

მას შემდეგ ოთხმა წელმა განვლო. ერთი ფარეხი ოთხად იქცა, ოციოდე

ცხვარი კი ოთხასად. ახლა შვიდი მწყემსი მწყემსავდა ცხვრის ამ დიდ ფარას. ვახტანგი უკვე უფროსი მწყემსი იყო. დაეჯაკცადა, დამშვენდა. სახეც შეეცვალა: ისედაც დიდრონი კუნაპეტი თვალები უფრო გაუდიდდა, მათში ახლა მეტი ცეცხლი, მეტი სიცოცხლე იგრძნობოდა. გადაკალმული წარბები ერთმანეთზე გადაება. ოდნავ მაღლა აგრეხილი უღვაშები შეუსქელდა. მთელ სოფელში თითოთ საჩვენებელი ვაჟაკი იყო: კარგი მოჭიდავე, მოცეკვავე და მომღერალი. რაც მთავარია, ვახტანგი კარგი მეცხვარე იყო, იგი გულმოდგინედ უვლიდა ცხვარს. მისთვის არაერთხელ გამოუცხადებიათ მადლობა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს თუ რაიონის ხელმძღვანელებს. ეს-ეს არის სახელმწიფო ჯილდო — შრომის წითელი დროშის ორდენიც მიიღო. მწყემსებიც კარგი ბიჭები ჰყავდა, სულ ერთიერთმანეთზე უკეთესები.

„ყველაზე კარგად საქმე ცხვრის ფერმაში გვაქვს დაყენებული“, — ამბობდნენ წინაკარელები, და ეს მართლაც ასე იყო. ცხვარს მოვლა არ აკლდა, ნამატს მთლიანად ინარჩუნებდნენ და ზეგეგმით უკვე 50 ცხვარი ჰყავდათ. პროდუქტულობის გეგმაც წარმატებით სრულდებოდა. მოხუცებიც კი, ფერმის მოწყობისას რძემ გაიძახოდნენ — ცხვრის მოშენებამ რა ხეირი უნდა მოგვცეს, როცა ასეთი სახნავ-სათესი და ბალ-ვენახები გვაქვსო, ახლა მხოლოდ ამას ამბობდნენ: „აფსუსს, რატომ არ იცოდნენ ცხოველშემა მამა-პაპებმა, რომ ჩვენთან ცხვრის მოშენება ყოფილა შესაძლებელი. ან ჩვენ რაღამ გამოგვაშტერა, რომ ეს აზრადაც არ მოგვსვლია არასოდესო“...

„რა თქმა უნდა, ის მე აღარ მიკადრებს, უმაღლესი დაუმთავრებია და კოლმეურნეობის აგრონომიაც დაუნიშნავთ. მე კი ვინ ვარ, ან რა ვარ? მეცხვარე და მეტი არაფერი. აკი სულ იმას ვფიქრობდი, სწავლა გავავრცელომეთქი. რა უცბად გაიზარდა ამოდენა დრომ. თითქო ხუთ წელს კი არა, ხუთ დღეს გაველს“. — ამ ფიქრებით გართული შევიდა ვახტანგი ფერმის ეზოში.

— გამარჯობათ, ბიჭებო! — მიესალმა იგი ფერმის ეზოში შეკრებილ მწყემსებს.

— ვახტანგს გაუმარჯოს, — უპასუხეს ერთხმად მწყემსებმა. ვახტანგი ცდილობდა მზიარული გამომეტყველება მიეღო, მაგრამ მწყემსებმა ადვილად შეამჩნიეს, რომ ის აღელვებული იყო. შუბლი შეკეროდა და ჩვეულებრივად არ იღიმებოდა. მისი ჩაცმენილი თვლებიც როდილა გამოსცემდნენ იმ მოეღვარე შუქს, რაც სხვა დროს ასე შესამჩნევი იყო.

— ვახტანგ, წელან აქ ახალი აგრონომი გახლდა, ფერმა დაათვალიერა, თანაც თქვენ გიკითხათ, სად არისო, — უთხრა ვახტანგს ერთმა ტანდაბალმა მწყემსმა.

— როდის იყო, რომ აგრონომი ფერმაში დადიოდა, აქ ნამდვილად სხვა რაღაც ამბავი უნდა იყოს, — სიცილით თქვა ხავერდის შარვალ-ხალათში და ვიწრო ჩექმებში გამოწყობილმა იაშამ, სწორედ იმან, მოწაფეობაში კუკუქას რომ ეძახდნენ. ის, მართალია, ფერმაში არ მუშაობდა, მაგრამ ხანდახან შეივლიდა ზოლმე იქ, თავის ამხანაგ შაქარასთან, რომელიც მწყემსად იყო.

— ალბათ, აქაც უფროსობა უნდა. აი, ამაზე იტყვიან, ჯოჯოხეთს ერთი მეგუზალი აკლდა და ისიც მოუმატესო. ნუ იტყვით ნურაფერს, უფროსობას კი იფერებს, ხელების ქნევითა და ფეხების ბრაზუნით გვისაყვედურა ფერმაში უსუფთაობაო, — იხუმრა შაქარამ და ხმამაღალი სიცილი მორთო. ეტყობოდა იგი თვითონვე იყო კმაყოფილი თავისი ხუმრობისა, მაგრამ მის სიტყვებზე იაშას მეტს არავის გაუცინია. უხერხულობაში ჩავარდნილმა მეგობრებმა უცბად ატეხილი სიცილი უცბადვე შეწყვიტეს.

ვახტანგს მათი სიტყვებისათვის ყურადღება არ მიუქცევია. იქნება კიდევ

მაქცია, მაგრამ როდი შეიმჩნია. ის მოლზე გაწოლილ დედა-ცხვრისაკენ შეტრიალდა, დედის ჯიქანში შემძვრალ ბატანს დააცქერდა.

— ეს-ეს არის მოიგო, — თქვა რომელიღაც მწყემსმა.

განებიერებულმა ბატანმა ერთი-ორჯერ ამოუბუჩავა დედას ჯიქანში და უცბად გაინაბა, ეტყობოდა ტბილი და საამო იყო მისთვის დედის თბილი რძე. ბატანის ახლად შემშრალ ხუჭუჭა მატყლს პრიალი გაჰქონდა. შვილი დედასთან შედარებით ნაზმატყლიანი იყო. ამან კი ვახტანგის გული სიხარულითა და სიამით გაავსო.

„შვილი დედაზე ნაზმატყლიანია“ — ახლა ვახტანგს მხოლოდ ეს აზრი უტრიალებდა თავში და პატარა ბატანს მოფერებით ტანზე ხელს უსვამდა. უცბად ისე მოეჩვენა, რომ ეს პატარა ლამაზი ბატანი პირისახის მოყვანილობით თითქო ნათელას ჰგავდა. გაოცებული შეჰყურებდა ბატანს და მსგავსება უფრო მკვეთრი, უფრო ნათელი ხდებოდა, თანაც ბატანის კოხტა სახეს, მის მშვიდ, ცქრიალა თვალებს სინარნარე ემატებოდა. უცბად ვახტანგმა ხელში აიტაცა ბატანი და მკერდში ჩაიკრა. მისი ეს მოძრაობა ისეთი სწრაფი და ისეთი მოულოდნელი იყო, რომ გაკვირვებულმა მეცხვარეებმა ერთმანეთს შეხედეს და თვალებით იკითხეს — ეს რას ნიშნავსო.

IV

ნატოს სახლში გული არ უდგებოდა. ობლობაში გაზრდილს ბევრი კარგი დღე ახსოვდა, მაგრამ დღევანდელი დღე არც ერთ მათგანს არ ჰგავდა. ნატო ექვსი წლისა იყო, დედა რომ მოუკვდა, ბერო ისედაც გვიან დაქორწინდა, თანაც მის ცოლს პირველ წლებში შვილი არ ეყოლა. უშვილობას ძალიან წუხდა ბერო, არა ნაკლებ წუხდა მისი მეუღლე, მაგრამ ისინი ამ დარდსა და წუხილს არ იმჩნევდნენ, ერთიმეორეს არ უმხელდნენ. ალბათ, ასე იმიტომ იქცეოდნენ, რომ ალერსითა და პატივისცემით ერთიმეორისათვის შვილის უყოლობით გამოწვეული დარდი შეემსუბუქებიათ და გული გაემაგრებით. უსაზღვრო იყო მათი სიხარული, როცა ცოლმა თავისი ორსულობა შეიტყო და ქმარს გაუმჟღავნა. ორივეს გული აუჩუყდათ, თვალები ცრემლებით ავესოთ. ძნელია თქმა, თუ რა იყო მათი ამ ცრემლების მიზეზი: მართო სიხარული, თუ ლოდინში გატარებული თხუთმეტი წელი. ეს კია, რომ ერთიც და მეორეც იმას ცდილობდა, ერთიმეორისათვის თავისი ცრემლი დაემალა, თუმცა ორივე კარგად გრძნობდა, რომ ტირილდნენ. ცხრა თვე ცხრა წლად ეჩვენა ბეროს. დღეებს თვლიდა, თვეებს ანგარიშობდა, ცოლს მხოლოდ ბავშვზე ელაპარაკებოდა. ერთხელ შუალამისას ცოლმა ბერო გააღვიძა. „ბერო, ბერო, — ეჩურჩულებოდა იგი, — გაიღვიძე, გესმის, ბავშვი ფრთხილებს“. სმენად ქცეულმა ბერომ ცოლს ფრთხილად მოუსვა ხელი მუცელზე. დედის მუცელში ბავშვი მართლა იმძვრებოდა. ეს წუთი იყო ბეროსათვის ყველაზე ბედნიერი წუთი. ამის შემდეგ ცოლ-ქმარი ბავშვზე ისე ლაპარაკობდნენ, როგორც ცოცხალზე, როგორც მათ შორის მყოფზე. დღე დღეს არ ლალატობდა, თვე—თვეს. როგორც იყო დრომ განვლო და ცოლმა მოილოგინა. ქალის გაჩენა ბეროს ცოტათი ეწყინა კიდევ, მაგრამ შვილის დანახვისთანავე მისი შეგნებიდან გაქრა ეს მცირედი უკმაყოფილება. ბავშვმა პირველ დღიდანვე სიცოცხლე შეიტანა ბეროს დადუმებულ ოჯახში. ცოლ-ქმარი ჰკუა-გონებით საესე ცქრიალა გოგონას თავს ევლებოდნენ, ზრუნვა-მოვლას და ალერსს არ აკლებდნენ.

ცოლის სიკვდილის შემდეგ ბეროს შვილის სიყვარული გაუორკეცდა.

„ახლა ბავშვს დედობაც მე უნდა გაეუწიო და მამობაცაო“, — არა ერთხელ უთქვამს, და მართლაც, ვინ იტყოდა, რომ ნატო ობოლი იყო. ბერო შვილს თავს ევლებოდა. მის გვერდში მცხოვრები ძმის ცოლი და სხვა ახლო ნათესავები დიდი სიყვარულითა და მზრუნველობით ეპყრობოდნენ უდღედოდ დარჩენილ ბავშვს. უფროსებს თვითონ ნატოც ზრდილობითა და პატივისცემით ექცეოდა და ისინიც მას საკუთარი შვილისაგან არ არჩევდნენ.

ცოლის სიკვდილის წლისთავის შემდეგ, ბეროსთან ერთი და ორი შუამავალი არ მივიდა, მაგრამ ყველა ცივი უარით გაისტუმრა — რად მინდა ცოლი, ნატოსთანა შვილის პატრონს რა გამიჭირდებოდა. ბეროს ეს სიტყვები სულაც არ იყო გადაჭარბებული. ნატო პატარაობიდანვე გამრჯე და შრომისმოყვარე იყო. ცხრა წლისამ ოჯახის ყველა საქმე იცოდა. სახლის დალაგება-დასუფთავება, თუ სადილის გაკეთება, დარეცხვა-დაუთობება, თუ ძროხის და წვრილფეხის მოვლა-პატრონობა. კარგი საამხანაგოც იყო. მთელი უბნის ბავშვები მასთან მეგობრობდნენ. დილიდან საღამომდე იყვნენ ისინი ხოლმე ნატოსთან, ერთად დახტოდნენ, მღეროდნენ და თვალბუქანას თამაშობდნენ.

გაირბინა ბავშვობამ. ნატომ სოფლის რვაწლიანი სკოლა დაამთავრა და კოლმეურნეობაში დაიწყო მუშაობა. პირველ წელსვე ქარხლის დიდი მოსავალი მოიყვანა და კარგი კოლმეურნის სახელი დაიმსახურა. გასულ წელს კი სარეკორდო მოსავალი მიიღო და ჩვიდმეტი წლის გოგო კომკავშირული ბრიგადის მერგოლურად დააწინაურეს.

ფანჯარასთან მდგარი ნატო ერთ ხანს სოფლის მოედანს გასცქეროდა. ერთ მხარეზე თეთრად შეღებილი კოლმეურნეობის საწყობი დგას, ცოტა მოშორებით კოლმეურნეობის ორსართულიანი კანტორა მოჩანს. კანტორის პირდაპირ კი ახლად აშენებული აბანოა წამოჭიმული. ვინ გინდა, რომ არ დაინახა, ვილას არ მოჰკრა თვალი. ყველანი აქ არიან, მიდიან და მოდიან, ერთმანეთს ესაუბრებიან, მაგრამ ის კი არ ჩანს. აგერ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ღირექტორი და მჭედლიშვილი მოვიდნენ, მათ გოგინაშვილი გამოეგება. ერთმანეთს გაუღიმეს, ხელის ჩამორთმევით მიესალმნენ და საბჭოს შენობაში შევიდნენ.

ნატო ფანჯარასთან სკამზე ჩამოჯდა. მხოლოდ ახლა იგრძნო დაღლილობა, სახსრების ტკივილი. მთელი დღევანდელი დღე სოფელში სიარულს მონადომა, ასე მოუსვენრად თავი არასოდეს უგრძენია. გუშინწინ დილით სერგოს წასვლა ვერც კი გაიგო. მჭედლიშვილმა და უფროსმა მექანიკოსმა კი მათთან ისაუბრეს. სტუმრების წასვლისთანავე ისიც გარეთ გავიდა. რაღაც შინაგანი გამოურკვევი ძალა მოუწოდებდა, რომ სოფლის გზაზე ევლო. თითქო რაღაც არ ჰყოფნიდა, რაღაცას ეძებდა, ეძებდა, მაგრამ ვერ პოულობდა. გუშინდელმა დღემაც უნაყოფოდ ჩაიარა. დღესაც დილიდანვე გამოვიდა გარეთ. თავის თავსაც არ უტყდებოდა, თუ რატომ ჩაიცვა ახლად შეკერილი საზაფხულო კაბა და კოხტა ყვითელი ტუფლები. ახლა მათი ჩაცმის დრო სულაც არ იყო — ატალახებულ გზებზე წყალი გუბებედა იდგა და ქარიც საკმაოდ ცივი ქროდა. საბჭოში რატომ ხუთჯერ არ შეივრბინა, ხან რა მოისაბაბა, ხან რა, მაგრამ არ იქნა და არ ეშველა, საწადელი ვერა და ვერ შეისრულა. ეს კი უფრო ამწვავებდა, უფრო აღაგზნებდა მისი ნახვის სურვილს. „ვინ იცის, იქნებ სერგოს რცხვენია და პირს არიდებს!“. საბჭოში ყური მოჰკრა — სერგო ცხენით კოლმეურნეობებში წავიდაო. გადაწყვიტა, რომ ქოხსამკითხველში მჯდარიყო და მის დაბრუნებამდე დაეცადა. ქოხსამკითხველსთან უსათუოდ გაივლიდა სერგო, რადგან ცხენი თავლაში ჰყავდა მისაყვანი. თავლა კი სოფლის ამ მხარეს მდებარეობდა.

როცა სოფელში ხმა დაირხა, წინაქარისკენ დახევებული ხევისწყალი სკოლაში შევიარდაო, ნატო ისევ ქოხსამკითხველოში იჯდა. ის სხვებთან ერთად მაშინვე ხევისწყლისაკენ გაიქცა.

ნატომ სწორედ მაშინ მიიღებინა ხევისწყლის ნაპირზე, როცა სერგომ და ეახტანგმა ცხენები მოაქენეს. დანახვისთანავე ორივე იცნო. გამუდმებით სერგოს უტკებოდა. არც ერთი მისი მოძრაობა შეუმჩნეველი არა რჩებოდა. სერგო რომ წყალში შეიჭრა, მან შემფოთებული ხმით ერთი ისეთი შეჰკივლა, რომ მის გვერდში მყოფმა გოგო-ბიჭებმა გაოცებით ერთმანეთს გადახედეს, ნეტა ამას რაღა აკივლებსო.

ნატოს ეგონა სერგოს იმდენი ძალა და მოხერხება არ ექნებოდა, რომ სკოლამდე მიეღწია. მაგრამ, როცა თავისი თვალთ დაინახა, თუ როგორ მარჯვედ მიაბობდა იგი ყალყზე ამდგარ ტალღებს, ის უცბად ძლიერ ადამიანად წარმოუდგა. დაინახა ისიც, თუ როგორ მივიდა წყლიდან გამოსული სერგო მეცხვარიშვილიანთ ნათელასთან და მასთან ერთად სოფლისაკენ გაემართა. ეწყინა, ძალიან ეწყინა მათი ერთად დანახვა, თუმცა თვითონაც არ იცოდა, თუ რა იყო ამის მიზეზი. ორიოდ წუთი ის ერთ ადგილზე იდგა და ფართოდ გახეილი თვალებით მათ მისჩერებოდა. შემდეგ ერთბაშად შეტრიალდა და ბაღებში მიმავალი ბილიკით სოფლისაკენ გაემართა. რამდენიმე ნაბიჯი რომ გადადგა, ისევ შეჩერდა და უკან მიიხედა. ამჯერად ისე მოეჩვენა, რომ სერგო და ნათელა ერთმანეთს მიახლოებოდნენ. ამის დანახვით გულდამწვარმა, კვლავ გზა განაგრძო, თანაც თავის თავს სიტყვა მისცა მათკენ აღარ მიეხედა, მაგრამ რამდენიმე ნაბიჯი რომ გადადგა, ისევ მიიხედა. ნათელა და სერგო აღარ ჩანდნენ. ისინი უკვე ორღობეში შესულიყვნენ. ნატომ იცოდა, რომ მათ ვეღარ დაინახავდა, მაგრამ მაინც იდგა და ორღობისაკენ გაშტერებული იცქირებოდა. როდის-როდის გზა განაგრძო. მიდიოდა თავჩალუნული, თითქო მისი არსება მოზღვაგებულმა ფიქრებმა დაამძიმესო. სინამდვილეში კი სრულიად არაფერზე არა ფიქრობდა. სახლში მივიდა თუ არა, ლოგინზე პირქვე დაემხო და ერთ ხანს ასე უძრავად იწვა. ლოყებზე სისველე იგრძნო. მიხვდა, რომ ეს მისი ცრემლები იყო.

„რა სულელი ვარ, ნეტავი რა მაქვს სატირალი?“ — ფეხზე წამოხტომით წაილაპარაკა და კაბის კალთით აცრემლებული თვალები შეიმშრალა. ფანჯარასთან მივიდა და კოლმეურნეობის კანტორისაკენ გაიხედა.

„დღეს თუ არა, ხვალ მაინც ვნახავ, — დაიბედა მან თავისი თავი და მცირე ხნის შემდეგ დაუმატა: ჩემი ამბავი რომ სერგომ გაიგოს, ნეტა რას ფიქრებს? იქნებ ეგონოს, რომ ის მიყვარს. ნუთუ მართლა ეს სიყვარულია? არა, სიყვარული სულ სხვა რამ უნდა იყოს, მე კი მხოლოდ ის მინდა, ყოველდღე სერგო ვნახო, მასთან ლაპარაკით გული ვიჯგრო.“

დღე ისე დაღამდა, რომ სერგოს თვალი ვეღარ მოჰკრა.

„სადა ხარ, სად?“ — წაილაპარაკა ნატომ და ფანჯარასთან სახე ისე ახლო მიიტანა, რომ ნესტოებიდან გამოსული თბილი ჰაერით ერთი ხელის დადებამდე მინა დაიორთქლა. ფიქრებში გართულმა ვერც კი შეამჩნია, თუ როგორ მოხაზა დაორთქლილ მინაზე ლამაზი ასოები. სწორედ ამ დროს სახლისაკენ მიმავალი მამა დაინახა. მხოლოდ ახლა გაახსენდა, რომ დღეს მამისათვის სადილი არ ჰქონდა განზადებული. თვითონ რა უჭირს, უსადილოდაც გადაივლის. მამას კი ეშოება და უნდა საჩქაროდ მოუხერხოს რამე. აი, თუგინდ ძალოს ერთ ჯამ ლობიოს გამოართმევს, რა უშავს, მამას ამაზე გადაატარებს.

ოთახში ბეროს ნატო არ დახვდა. თავისუფალ დროს მოხუცს უყვარდა

ფანჯრიდან ცქერა. ალბათ, ოცდახუთი წლის მანძილზე საყარაულოს ფანჯრიდან ცქერამ გამოუმუშავა მას ეს ჩვევა: „სერგო“ დამარცვლით წაიკითხა ბერომ ფანჯარასთან მისვლისთანავე და ულვაშებში ჩაეცინა, მიხვდა, რომ შვილის ხელი იყო. მისთვის ახლა ისიც ნათელი გახდა, თუ გუშინწინდამ დაწოლისთანავე რატომ გავიდა სერგო გარეთ, ან დილით, უთენია რატომ წამოდგა და უსაუზმოდ მარტო სადღაც წავიდა. უძრავად იდგა და მისჩერებოდა მინაზე გაკეთებულ წარწერას. „ესეც შენი პატარა ნატო, — ჩურჩულებდა იგი თავისთვის, — აი, შენ ჩემო გამოჩერჩეტებული თავო, რომ შენ ჯერ ისევ პატარა გგონია“. მიუხედავად ერთგვარი გულისტკივილისა, იგი მაინც ისეთ სიხარულს განიცდიდა, როგორც ამ თხუთმეტიოდე წლის წინათ, როცა მისი პატარა ნატო ფანჯრის მინაზე სერგოს სახელს კი არა, მამის სახელს აწერდა.

„ოჰ, რა ახლოა ეს დალოცვილი სიყვარული ბავშვობასთან“ — თქვა მან და ფანჯარას ზურგი შეაქცია, რა არის ნატო არ მიმხვდარიყო, რომ მან — მისმა საყვარელმა მამამ იცის მისი საიდუმლო.

ნატომ ლობიო, თბილ-თბილი მკალები და კიტრის წნილი მოუტანა მამას, მაგრამ ბერომ ჭამაზე უარი განაცხადა, უკვე ვისადილეო, უთხრა.

ნატოს შეუმჩნეველი არ დარჩენია, რომ დღეს მამამისი ჩვეულებრივზე მხიარული იყო. ხუმრობით ისიც კი უთხრა, შვილო, მალე უნდა გაგათხოვო. ძნელია იმის თქმა, ბერო ამას გულით ამბობდა, თუ არა. სხვა დროს კი შვილს სულ იმას ეუბნებოდა — უშენოდ ერთ დღესაც არ შემოიძლია გაძლება და არ გაგათხოვებო. და მართლაც, მას ვერც წარმოედგინა, თუ როდისმე მისი შვილი ოჯახს დასთმობდა და ის მარტოდმარტო დარჩებოდა. შვილთან მცირე საუბრის შემდეგ, ბერომ საყარაულო ნაბადი აიღო: ნატოს დაუბარა ამაღამ სახლში არ დაებრუნდებო და ჩქარი ნაბიჯით საბჭოსაკენ გაემართა.

„ვაითუ მამამ გაიგო რამე, მაშ, გათხოვებაზე რატომ ჩამოაგდო სიტყვა“, — გაიფიქრა ნატომ და ისევ ფანჯარას მიუჯდა.

V

ხევისწყალმა უცბად დაიკლო. მოსალამოებისას ისე დაპატარავდა, რომ შესაძლებელი გახდა ერთი სოფლიდან მეორეში ურმით გასვლა. გორიდან დაბრუნებულმა ჯავახმა გაიგო თუ არა ხევისწყლის გადმოვარდნის ამბავი, ტელეფონით სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგეს ხევისწყლის აღიღების შესახებ შეატყობინა და დაზარალებული ნაკვეთების შესამოწმებლად კომისიის გამოყოფა სთხოვა, მაგრამ ჭრელაშვილმა განუცხადა, კომისიას მანქანა-ტრაქტორთა სადგური გამოჰყოფსო, ამის შემდეგ ჯავახმა ურემში ლომა კამეჩები შეაბმევინა და გაღმაუბანში გავიდა.

კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომას“ კანტორის წინ ჯავახს სოფლის ელექტროინჟინერი ურუშაძე შეხვდა. იგი საგრძნობლად მოხუცი იყო, ლოყაჩაცვნილი და მთლად გაქადარავებული.

— ამხანაგო ჯავახ, — ეუბნებოდა იგი ჯავახს ხელების გაშლით, — დილას აქეთია აქ ვზივარ და ვერასგზით ვერ მოვახერხე წინაპარში გამოსვლა. კიდევ კარგი, რომ უკან არ გავბრუნდი. ვიცი, გინდა გაიგო თუ რა არის ახალი? ნეტ აქედან დავიწყებ. თითქმის არაფერი. საქმე ისევ ძველებურად მიდის. ხომ ვამბობდი, თუ თქვენ და სურამელი საერთო ენას არ გამოიხატავთ, ბევრი არაფერი გამოვა-მეთქი.

— ისა ჯობია მითხრა, პროექტი მზად გაქვს თუ არა. რაც შეეხება ჩვენი საერთო ენის გამონახვას, ჯობს ამაზე ნუ შეწუხდები, — მკვახედ უპასუხა ჯავახმა.

ორი დღეც დამაცადე, ცოტას კიდევ წავიმუშავებ ადგილზე და მერე შევუდგები პროექტის შედგენას.

— მეშინია კი, რომ ორ დღეს კიდევ სხვა ორი დღე არ მოჰყვეს...

კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომა“ ხევისწყალზე ელექტროსადგურის აშენებას აპირებდა. ადგილი უკვე შერჩეული ჰქონდათ და მშენებლობა ამ გაზაფხულზე უნდა დაეწყოთ. წინაკარგლებიც ფიქრობდნენ ელექტროსადგურის აგებას. ჯავახმა გაიგო თუ არა ეს, სოფელექტროს კანტორიდან ინჟინერი ურუშაძე ამოიყვანა, უნდოდა მეზობლისათვის დაესწრო და ელსადგური უკეთეს ადგილზე აეგო. ორი დღე დადიოდნენ ჯავახი და ინჟინერი ხევისწყალზე. მდინარის ორივე ნაპირი, ხევიდან დაწყებული ვიდრე ჭალებამდე, ფეხით შემოიარეს. ინჟინერმა ყოველ ოც მეტრზე მდინარის სიღრმე გაზომა, წყლის დაქანება შეამოწმა, ფსკერი გასინჯა. ადგილი, რომელიც მან ელსადგურისათვის შეარჩია, ხევისწყლის შუა წელზე სკოლის სიახლოვეს მდებარეობდა. აქ ელსადგურის აშენება იმითაც იყო მიზანშეწონილი, რომ მისი საგუბარი 12-15 მეტრით აამაღლებდა წყლის დონეს, რაც წინაკარგებს ხევისწყლის მარჯვენა ნაპირას მდებარე ურწყავ ნაკვეთებში არხის გაყვანის შესაძლებლობას მისცემდა. ეს კი 180 ჰექტარ ურწყავ მამულს სარწყავად გადააქცევდა. ამან ისე წაახალისა წინაკარგები, რომ მუშაობის დაუყოვნებლივ დაწყებას თხოულობდნენ. იქნება აქამდე დაეწყოთ კიდევ, მაგრამ ხელი იმან შეუშალა, თურმე გაღმაუბნელებსაც სწორედ ეს ადგილი ამოერჩიათ ელსადგურის ასაშენებლად. მათთვისაც ეს ადგილი იმიტომ იყო ხელსაყრელი, რომ საგუბრიდან შეედგოთ თავიანთ მხარეზე არხი გაეყვანათ და 80 ჰექტარი ურწყავი მამული მოერწყოთ.

არც ერთი კოლმეურნეობა სთმობდა, არც მეორე: ამ ადგილას ელსადგური არა ჩვენ უნდა ავაშენოთ, არა ჩვენო. საკითხი სასოფლო საბჭოს სესიაზეც კი განიხილეს, მაგრამ სასურველ შედეგს მაინც ვერ მიაღწიეს. დეპუტატთა ერთი ნაწილი ორივე სოფლისთვის ერთი ელსადგურის აგებას მოითხოვდა; სურამელი თავს იკავებდა; რაც შეეხება ჯავახს, ამას ყურთანაც არ იკარებდა. ჯერ ერთიო, ამბობდა იგი, არაფერი გამოგვივა და, ამასაც რომ თავი დავანებოთ, ზაფხულობით ორივე კოლმეურნეობაში ელექტროენერგიის მოთხოვნილება ერთისამად გაიზრდება, მაშინ, როცა ხევისწყალი ისე კლებულობს, რომ ელსადგური სანახევროდაც ვერ დააკმაყოფილებს გაზრდილ მოთხოვნილებასო. ჯავახის ეს განცხადება საფუძველს როდი იყო მოკლებული. სიტყვასიტყვით ამასვე ამბობდნენ „სოფელექტროდან“ მოსული ინჟინრები. ჯერჯერობით საკითხი ღიად იყო დარჩენილი. ორივე კოლმეურნეობის თავმჯდომარე, რა თქმა უნდა, იმას ცდილობდა, რომ საკითხი თავის სასარგებლოდ გადაეწყვიტა.

ჯავახს ექვიც კი არ ეპარებოდა, რომ თავისას გაიტანდა.

ახლა ის მხოლოდ იმას ცდილობდა, რაც შეიძლება ჩქარა ჰქონოდა ხელთ პროექტი, რომ რაიადმასკომის საბჭოს პრეზიდიუმზე დაემტკიცებია და საქმეს შესდგომოდა.

— ათიოდე წუთის შემდეგ წავალთ, — უთხრა ბოლოს ინჟინერს ჯავახმა და მასთან ერთად კანტორაში შევიდა. თავმჯდომარის ოთახში მჭედლიშვილის მეტი არავინ იყო. ჯავახი შეეკითხა მას, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორი სად არისო. როცა გაიოხმა უპასუხა, სადაც იყო დირექტი-

ტორი, ჯავახმა თავი ჩაიქნია, რითაც, ალბათ, იმის თქმა უნდოდა, რომ დირექტორის ნახვა მინდოდა და ნეტავ ტყუილუბრალოდ არ გამოვსულიყავიო.

— იცით, ამხანაგო ჯავახო, რა აქვთ გაღმავებულებს ხვალინდელ დღეს განზრახული? — მიმართა მკედლიშვილმა.

— ამ წყალდიდობამ ისიც კი დამავიწყა, მე რა მქონდა განზრახული და მათი საიდან მეცოდინება, — დადარდიანებული ხმით უპასუხა ჯავახმა.

— რა და კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომა“ პარტიული ორგანიზაციის ინიციატივით, კვირაობას აწყობს მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის შენობისა და ეზოს გასაწმენდად.

— ესე იგი სკოლაში, არა? — შეეკითხა ჯავახი, თუმცა მშვენიერად იცოდა, რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურისათვის სკოლის ძველი შენობა იყო გამოყოფილი.

— დიახ, სწორედ სკოლის შენობაში.

— კარგი საქმეა, ამას არც ჩვენ დავტოვებთ უყურადღებოდ, — თავის დაქნევით მიუგო ჯავახმა და გამოღებულ ფანჯრიდან შორიახლო მდგარ მეურმეს გასცახა:

— გესმის, შაქრა, ურემი შემოაბრუნე.

— დაზარალებული ნაკვეთების შესამოწმებლად ხვალ თქვენთან კომისია იმუშავებს, თქვენც და აგრონომიც ადგილზე იყავით, — უთხრა წასვლის წინ ჯავახს გაიოზმა.

ჯავახს გულზე ეკალივით მოხვდა მკედლიშვილის სიტყვები. „ერთი უყურე ამას, მბრძანებლობს კიდევ. კაცმა რომ თქვას, რას წარმოადგენს მისთვის მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორის მოადგილე პოლიტნაწილში? ისლა აკლია, რომ ესეც თავზე დააჯდეს! არა, ვერ მიაბრუნებს. აქედანვე თავს ისე დაიჭერს, რომ გააგებინებს, თუ ვისთან აქვს მას საქმე“.

— რაზე შეწუხებულხარო, კომისიას უთქვენოდ სოფლის მეურნეობის განყოფილებაც გამოჰყოფს, — უპასუხა მკეხედ ჯავახმა.

— ვგონებ გარკვევით ითქვა, რომ კომისია ჩვენ უკვე გამოყავით, — მიუგო გაიოზმა მტკიცე ხმით, თანაც უკანასკნელი ორი სიტყვა ხმის აწევითა და გაგრძელებით წარმოთქვა.

— მობრძანდით, შეამოწმეთ, ჩვენთვის სულ ერთია, თუ ვინ გამოჰყოფს კომისიას, — მშვიდად მიუგო ჯავახმა, თუმცა მის ხმაში წყენა და აღელვება იგრძნობოდა.

„გიცნობ, მკედლიშვილო, რა შვილიც ბრძანდები, — ფიქრობდა წინაპარისკენ ურმით მიმავალი ჯავახი. — გულმავიწყი ხომ არ გგონივარ. არა, მე ასე ადვილად როდი ვივიწყებ! ჯერ ისევ შენახული მაქვს გაზეთის ის ნომერი, რომელშიც წერდი, ჯავახი დანაკარგების შემცირებისათვის არ იბრძვისო. ვითომ გამაკრიტიკეთ კიდევ, არა? ვნახოთ, ახლა ვინ ვის გააკრიტიკებს, ვინ ვისზე დასწერს“. ხევისწყალში თვალნათლივ გავიდნენ. ატალახებულ გზაზე სიარულს, ჯავახმა სოფელში წასვლა ურმით ამჯობინა.

მოხუც ინჟინერს სად შეეძლო ფეხით სიარული. ის ურმის თვალთან, ქალებს შუა იჯდა, გრძელი პალტოს კალთები არ აეკეცა და თავჩაღუნული თვლიდა. ურმის თვლიდან ასხლეტილი ტალახი პალტოს უსვრიდა. დამძიმებული კალთა სულ უფრო დაბლა ეშვებოდა. საშიში იყო, რომ პალტო თვალს არ ჩაეთრია და მოხუცი ძირს არ გადავარდნილიყო. ჯავახს ამის დანახვაზე რატომღაც გაეღიმა და მოხუცს შეეხმაურა. მაგრამ ინჟინერი თავს მაღლა არ სწევდა. „რა ძნელია ეს ოხერი სიბერე“ — უტბად გაიფიქრა ჯავახმა და მოხუცს მზრუნველობით პალტოს კალთები შეუქცა.

ურემი ზედ კანტორის კიბესთან შედგა.

ურმის შეჩერება და ინჟინრის ფეხზე წამოდგომა ერთი იყო.

— ეს რა, ურემია თუ ტაქსი! — გაიცინა მან და ჯავახს კიბეზე აჰყვა.

ჯავახი კაბინეტში ჩაიკეტა. ინჟინერმა კი მოანგარიშის მაგიდაზე საქალაქდღე გაშალა, ნახაზებით აპრელებული ქალაქდღების სინჯვას შეუდგა.

მაგიდასთან მჯდარი ჯავახი ერთხანს არც წერდა და არც კითხულობდა, ნახევრად გამოღებულ ფანჯრიდან სოფელ გაღმაუბანს გასცქეროდა. ბოლოს მოანგარიშეს გასძახა — რევაზ ბასილაძეს და კომკავშირის კომიტეტის მდივანს დამიძახეო.

— მე აქ ვარ, — უპასუხა ბრიგადირების ოთახიდან რევაზ ბასილაძემ.

ჯავახი ფეხზე ამდგარი შეხვდა რევაზს. ორიოდ წუთში თავმჯდომარის ოთახში ვახტანგიც შევიდა. ჯავახმა მათ გაღმაუბნელების ხვალინდელ განზრახვაზე უამბო.

— ამ საქმეში მონაწილეობა აუცილებლად ჩვენც უნდა მივიღოთ, — თქვა რევაზმა.

— მეც ასე ვფიქრობ, — უპასუხა თავის ქნევით ჯავახმა.

რევაზთან საუბრის შემდეგ ჯავახი გარეთ გავიდა. საწყობის გამგეს, რომელიც აივანზე შემოხვდა, რატომღაც დაუყვირა, ინჟინერს ბინა გამოუნახე და აეახშეო.

VI

თავმჯდომარის ოთახიდან გამოსულმა რევაზმა და ვახტანგმა კომკავშირეები შეკრიბეს და სახელდახელოდ პატარა თათბირი გამართეს. გადაწყვეტეს, რომ პირველ რიგში კომკავშირეები გასულიყვნენ ხვალინდელ კვირაობაზე. რევაზმა თათბირის მონაწილენი ბრიგადებზე გაანაწილა იმისათვის, რომ სოფელი შემოეცლოთ, ხალხისათვის კვირაობის მნიშვნელობაზე ესაუბრნათ და მსურველთა სია შეედგინათ. თათბირის შემდეგ ვინ ბოსელში წავიდა, ვინ ფერმებში, ვინ კოლმეურნეთა საცხოვრებელ ბინებში.

რევაზი მცირე ხანს კანტორაში დარჩა, ჯავახს ურმები სთხოვა, ბარემ გადმონგრეული ჯებირებიც შეეაკეთოთო. შემდეგ კი ბოსელში წავიდა მეურმეების გასაფრთხილებლად. ფერმებშიც შეიარა, რამდენიმე კოლმეურნის ბინაშიც იყო.

სახლისაკენ მიმავალი რევაზი მსუბუქად, ძალდაუტანებლად მიაბიჯებდა. ის განიცდიდა უსაზღვრო სიხარულს, იმ სიამის მომგვრელ გრძნობას, რაც მას მხოლოდ მაშინ ეუფლებოდა, როცა კი სოფელში რაიმე მნიშვნელოვან საქმეს წამოიწყებდა ხოლმე.

ბავშვები უკვე იწვნენ, მაგიდასთან მიმჯდარ მეუღლეს კი ჩასძინებოდა:

— ელენე, რატომ არ დაწოლილხარ? — აღერსით უთხრა მან გამოუხიზლებულ ცოლს.

— შენ გელოდებოდი.

ოთხი წლის თენგიზი დიდი კაცით ხვრინავდა. აკვანში მწოლიარე ბავშვის სუნთქვა კი რატომღაც არ ისმოდა.

რევაზი აკვანთან მივიდა, ბავშვს თეთრი პირსაფარი გადახადა. ჩვეულება ჰქონდა, რაც უნდა გვიან დაბრუნებულიყო, ისე არ დაწვებოდა, რომ შვილისათვის არ დაეხედა.

პირსაფრის ახდისთანავე შეიღმა მამას თვალები შეაჰყიტა და გაუღიმა.

— ლეიძავს, ელენე, ლეიძავს, — ალტაცებით წამოიძიხა რევაზმა და გაცი-

ნებულ შვილს ლოყაზე თითი გაუცაცუნა. — გოგი, ჩემო ვაჟკაცო, შენც მამას ელოდი?

ბავშვმა უფრო გაიცინა, თავი გააქნ-გამოაქნია და წაიტიტინა: აბა, აბა, აბა...

რევაზი მაგიდას მიუჯდა, ელენე კი ბავშვს უმღეროდა, „ნანა, შვილო გოგი, ნანაო“.

რევაზმა შეამჩნია, რომ ცოლი გამუდმებით მას უტკეროდა. „სათქმელი ხომ არაფერი აქვს“ — გაიფიქრა მან და ცოლს შეხედა. „ღიახაც სათქმელი მაქვს“ — თითქო ეს უთხრეს ცოლის თვალებმა.

— რევაზ, ახალი რა არის? — ხანგრძლივი დუმილის შემდეგ შეეკითხა ცოლი.

— რა უნდა იყოს! — მიუგო ქმარმა.

— რად მიმაღავ, მე ყველაფერი ვიცი, — წყენით უპასუხა ელენემ და ამღვრეულ თვალებზე ხელი მოისვა.

რევაზი ცოლს მოეფერა, მიუალერსა, შენი ქმარ-შვილის პატრონს სატი-რალი რა აქვსო, ანუგეშა.

— სატირალი რა მაქვს? — მიმართა ცოლმა აღელვებით. — არა, მე სატი-რალი არაფერი მაქვს, მაგრამ მე გული მტკივა, ღიახ, გული მტკივა. — აქ ქალი შეჩერდა და ხმადაბლა, თითქოს თავის თავს ელაპარაკებოდა, განაგრძო: — ათი წელი კომკავშირის ორგანიზაციის მდივნად ვიმუშავე, ყველაფრის წამომწყები და ინიციატორი მე ვიყავი, ახლა კი არც კრებაზე მიძახიან, არც არაფერს მაგებიანებენ.

რევაზმა ერთი წუთით ელენეს ადგილზე თავისი თავი წარმოიდგინა და მისთვის უცბად ნათელი გახდა ცოლის საყვედურებიც და მისი ცრემლების მიზეზიც.

რევაზს უყვარდა ელენე ნამდვილი ცოლქმრული სიყვარულით. აგერ ათი წელია, რაც ამ წყნარ და ბეჯით ქალთან ასე მშვიდ, ასეთ ბედნიერ ცხოვრებას ეწევა. ცოლისადმი მის სიყვარულს უფრო ზრდიდა და აკეთილშობი-ლებდა იმის გაფიქრებაც კი, რომ ელენე იყო მისი ვაჟიშვილების აღმზრდე-ლი. რევაზი დარწმუნებული იყო, რომ ელენეს მასზე უფრო ძალიან უყვარდა შვილები. ან რა გასაკვირველია, რომ უყვარდეს, მას ხომ მეტი ამაგი აქვს მათზე. რამდენი ტანჯვა-წამება ნახა ჯერ ისევ ახალგაზრდა ქალმა შვილების გამო. ფეხმძიმობა, უსუსურ ბავშვებზე ზრუნვა, ღამეების ტეხვა, უძილობა. შესახედავთაც მთლად შეიცვალა: ჩამოხმა, ლოყის ძვლები ამოებერა, შუბლი დაუნაოქდა, მხრებშიც ოდნავ მოიხარა. მხოლოდ თვალები, დიდი ლა-მაზი თვალები დარჩნენ უცვლელნი, მათში კვლავ ენთო ის მბრწყინავი ცეცხ-ლი, რამაც ასე მოაჯადოვა რევაზი, რაც ელენეს ახლაც ღამაში ქალის იერს აძლევდა. რევაზი სულ იმის ცდაში იყო, როგორმე შეშველებოდა ცოლს ოჯახში. აგიტატორობიდან გაათავისუფლა, სოფელში უმაღლესი გა-ნათლების მქონე კომკავშირელებიც ბევრი გვყავს! — შვიდწლედამთავრებულე-ბი აგიტატორებად რატომ უნდა ვამუშაოთო. ხანდახან კრებებისა და თათბი-რების შესახებაც არ ატყობინებდა; როცა სახლში ბრუნდებოდა, მაშინ აგე-ბინებდა, თუ რამ მნიშვნელოვანი მოხდებოდა კოლმეურნეობაში. ღამდამო-ბით მოიმიზეზებდა ხოლმე საწერი მაქვსო, შუალამემდე იჯდა, რომ ატირებული ბავშვი დაერწო და ცოლისათვის დასვენების შესაძლებლობა მიეცა. მისი აზ-რით ელენე ისე იყო გატაცებული მყუდრო ოჯახური ცხოვრებით, რომ მას საფიქრელი და საზრუნავი ქმარ-შვილის მეტი არაფერი ჰქონდა.

დღეს ელენე მის თვალში ერთიათად ამაღლდა, გაიზარდა, უფრო ღამა-

ზი და ახლობელი გახდა. ჯერ არასოდეს მას ისე არ ჰყვარებია ცოლი, როგორც ახლა.

— ხვალ შენ ჩვენთან ერთად იქნები, — რევაზმა ალერსით უთხრა ცოლს და მისი გაღიმებული სახე მკერდში ჩაიკრა.

* * *

გარეთ ჯერ ისევ ბნელოდა, ელენეს რომ გამოეღვიძა. ქმარს უკვე მოესწრო აღგომა. აივანზე გასული რევაზი პირს იბანდა. ელენეც მალე წამოხტა.

— ჯერ ადრეა, რატომ ჩქარობ, — უთხრა ელენეს ოთახში შესვლისთანავე ქმარმა.

— რალა ადრეა, საცაა გათენდება და ეგ არის, — უპასუხა ელენემ და სახლის დაღაგებას შეუდგა.

რევაზმა თაროდან პარტიის ისტორიის მოკლე კურსი გადმოიღო და მაგიდას მიუჯდა. ხშირად, ძალიან ხშირად კითხულობდა ის ამ ძვირფას წიგნს. მისი ყოველი აბზაციდან გაზაფხულის მზის მბრწყინავი სხივებივით ნათელი შუქი გამოსჳვიოდა. ეს შუქი რევაზს გზას უნათებდა. მოვლენებსა და გარშემო მყოფ ადამიანებს მისთვის ნათელსა და ხელმისაწვდომს ხდიდა.

ელენე როგორც კი სახლის საქმეს მორჩა, დედამისიც მოვიდა. რევაზი ღამით იყო მოხუცთან და გააფრთხილა: ხვალ დილით ადრე ამოდი, მე და ელენე სხვაგან მივდივართ და ბავშვები შენ უნდა შეგვიწახორო.

მალე ცოლ-ქმარი კანტორისაკენ გზას გაუდგნენ.

აღმოსავლეთით ცა ოდნავ დაფერფლილიყო, ქოჩორა მთის თავზე წამომახდარ ვარსკვლავებს სიელვარე დაეკარგათ და მკრთალადლა ციმციმებდნენ. გუშინდელივით აღარ ხმაურობდა ხევისწყალი, ეტყობოდა, რომ საგრძნობლად დაეკლო. ხან აქ, ხან იქ ისმოდა ასეთ ჟამს სოფლისთვის უჩვეულო ძაღლების ყეფა.

— ცოტა ადრე ხომ არ მივდივართ? — შეეკითხა ელენე ქმარს.

— ადრე მისვლა საქმეს არ ავნებს, — უპასუხა რევაზმა.

მართლაც ადრე იყო. არც კანტორაში ენთო სინათლე და არც ეზოში ჩანდა ვინმე.

როცა ცოლ-ქმარი კანტორის წინ ჩამწყრივებულ კაკლის ხეებს მიუახლოვდნენ, აივნის კიბესთან აყუდებულ კაცს მოჰრეს თვალი.

— ალბათ, საწყობის დარაჯია, — წაილაპარაკა რევაზმა.

არ გამართლდა მისი გუმანი: დარაჯი კი არა, ბერო იყო.

— ძია ბერო, ასე ადრე რამ მოგიყვანა? — მისალმების შემდეგ შეეკითხა მას რევაზი.

— ჩემი სათქმელი შენ მითხარი, — უპასუხა მოხუცმა, — ბავშვების პატრონები ხართ და ასე ადრე თქვენ რამ მოგიყვანათ, თორემ მე რა, გასათხოვარი ქალის მამა ვარ.

არა, არც ისე ადრე მოუხდათ მათ მისვლა.

ცოლ-ქმარს ფეხდაფეხ გიორგი ლაფაჩი და ვახტანგი მოჰყვნენ, მათ კი ნატო და მარო. მოდიოდნენ და მოდიოდნენ. სულ მალე ეზო ხალხით აივსო.

როცა აღმოსავლეთით მტრედისფრად ინათა და შეთეთრებულ ცის თაღზე აქა-იქ შერჩენილი ვარსკვლავები თვალს მოეფარნენ, კანტორის ეზოში. თავმოყრილი წინაკარელები ხევისწყლისაკენ გაემართნენ. ხალხს წინ რევაზი მიუძღოდა, მას ერთ მხარეს ელენე უდგა, მეორე მხარეს კი — ბერო. მოხუცს თითქო მუხლში ძალა გაათქვოდა, აქამდე ოთხად მოკეცილი, წელში გასწორებულიყო და ამჟამად მიაბიჯებდა.

ვილაცამ სიმღერა წამოიწყო, სხვებმა ბანი მისცეს. ამღერდა რევაზი, ელენე, მოხუცი ბერო და მთელ სოფელს მქეპარე სიმღერის ხმა მოედო. ორლობეს რომ გასცდნენ, ურმებით მომავალი გაღმაუბნელები დაინახეს. ისინიც სიმღერით მოემართებოდნენ აქეთა ნაპირისაკენ. ხევისწყალს საგრძნობლად დაეკლო, გაღმაუბნელებს სულაც არ უძნელდებოდათ მასში ურმებით გამოსვლა.

— მეზობლებო, თქვე ღმერთგამწყარალებო, წყალი რომ აღიღდა, მაშინ სად იყავით, რატომ არ გამოგვხედეთ. ვერ მოგართვეს, ხევისწყალს თავი არ დავაბრეყებინეთ, — შესძახა ბერომ ნაპირზე გამოსულ გაღმაუბნელებს.

ხევისწყლის შხუილი ადამიანთა სიცილმა დაფარა. თვითონ ბერო ისე გულიანად იცინოდა, რომ ჩაცვნილ თვალებიდან, ზედ რომ გრძელი წამწამები ჰქონდა გადაფარებული, კურცხალ-კურცხალ ცრემლი სდიოდა.

ორივე კოლმეურნეობის ვაჟკაცებმა მოილაპარაკეს: სკოლას და ეზოს წინაკარელები გასწმენდნენ, დანგრეულ ჯებირებსაც ისინი შეაკეთებდნენ, გაღმაუბნელებს კი დამატებით ერთი ახალი ჯებირი უნდა აეგოთ.

წინაკარელებმა პირველ რიგში შენობის გასუფთავება ამჯობინეს. გაღმაუბნელები კი ქვის დაგროვებას შეუდგნენ. ორივე სოფელმა ლატნებისა და ფიჩხის ჩამოსახილად ქოჩორა მთის იქით, პატარა ტყეში, ხუთ-ხუთი ურემი გაგზავნა. თითო ურემს ორ-ორი ქაბუკი გაჰყვა.

ტყეში მიმავალ ახალგაზრდებიდან ისე არავეინ ღელავდა, როგორც ვახტანგი. ეგონა ნათელას დღეს მაინც შეხვდებოდა, გულისნადებს გაუმხელდა, მის საბოლოო სიტყვასაც გაიგებდა. ბარემ არ უნდოდა ტყეში წასვლა, მაგრამ სხვა რა გზა იყო, მაშ, ქალებს ხომ არ ამოუდგებოდა გვერდში და მათთან ერთად ეზოს არ დაჰვდიდა.

ვახტანგს განსაკუთრებით ის აფიქრებდა, რომ მოსულთა შორის არც ნათელა იყო და არც სერგო. ეს მასში ათასგვარ ეჭვებს იწვევდა. ნათელა ხომ კომკავშირელია, თანაც კოლმეურნეობის აგრონომი. თუ არა აქ, მაშ სად შეიძლება ყოფილიყო ახლა იგი. ვაითუ სერგოსთან არის, როგორც გუშინ, კოლმეურნეობის საწყობთან, ახლაც მასთან იცინის და მხიარულობს. არა, მას მეტი მოთმენა არ შეუძლია. დღეს ნათელას უსათუოდ ნახავს და, რაღაც არ უნდა დაუჯდეს, ყველაფერს ეტყვის.

ნატოც არ გრძნობდა თავს მოსვენებით. გუშინ იყო და მთელი დღე ისე გამოულამდა, სერგოს ვერ შეხვდა. ნუთუ დღესაც ეს განმეორდება!

ნატო იმ გოგონებს შორის მოხვდა, რომლებიც შენობის უკანა მხარეს ასუფთავებდნენ, მაგრამ იმდენი იყოჩაღა, რომ ეზოში მომუშავე გოგონებს შეუერთდა, რა არის სოფლისკენ მიმავალ გზაზე ეცქირა და მიმსვლელ-მომსვლელი გარკვევით დაენახა.

ვინღა არ მოვიდა, მაგრამ ვინც მას უნდოდა ის კი არ ჩანდა.

VII

შუალღე იყო, როცა დაზარალებული ნაკვეთების შემმოწმებელმა კომისიამ მოუაზრა დაამთავრა და სკოლისკენ გაეშურა. მასში სერგო, ნათელა და, უბნის აგრონომი ვლადიმერ ჯაშაშვილი შედიოდნენ. გამოირკვა, რომ გადავარდნილ წყალს საშემოდგომო ნათესებიდან 80 ჰექტარი გაეფუჭებია, ამის გარდა, 14 ჰექტარი ვენახი და 26 ჰექტარი ბალი იყო წალეკილი.

ისინი ხევისწყალს ზევით-ზევით მიჰყვებოდნენ. ნათელა წინ მიდიოდა, მას სერგო მისდევდა, სერგოს უკან კი ჯაშაშვილი მიიბიჯებდა. ბილიკი, რომე-

ლიც ბალ-ვენახებში გადიოდა, ჯერ ისევ ატალახებული იყო და ამიტომ რი-
ყზე გასვლა ამჯობინეს. რუხებზე გადახტომა, რაც ღროღადრო უხდებოდათ,
არც სერგოსათვის და არც ნათელასათვის არავითარ სიძნელეს არ წარმოა-
დგენდა, უბნის აგრონომისთვის კი, რომელსაც ღღეს რატომღაც ხელში
ჯოხი ეჭირა და შესამჩნევად კოჭლობდა, ეს არცთუ ისე იოლი იყო.

ნათელას უნდოდა რაც შეიძლება მალე მისულიყო სკოლაში, სადაც ორი
სოფლის ასობით ადამიანს მოეყარა თავი და სიმღერითა და მხნე შეძახილე-
ბით მანქანა-ტრაქტორთა სადგურისათვის განკუთვნილ შენობას ასუფთა-
ვებდნენ.

სერგოსაც ნათელასავით სკოლისკენ მიუწევდა გული, მაგრამ ის მაინც
იმას ფიქრობდა, რომ ნათელასათვის რამდენიმე სიტყვა როგორმე ეთქვა. ეს
„კოჭლი მღევი“ რომ უკან არ მისდევდეს მეტი რა უნდა. რა ქნას, როგორ
მოიქცეს, თვალთ ხომ არ ანიშნებს, უკან ჩამორჩიო. წინ რუ შემოხვდათ.
ნათელა არც კი გაქცეულა, ისე გადახტა მეორე ნაბიჯზე. არც სერგომ დაა-
ყოვნა, ისკუბა და ნათელას გვერდით გაჩნდა. უბნის აგრონომმა კი ხელი
ჩაიქნია, სად შემოძლია კოჭლობით უკან მოგყვეთო, და რუს ნაპირ-ნაპირ
აჰყვა ბაღებისაკენ.

ნათელამ და სერგომ გზა განაგრძეს. ერთიც და მეორეც დუმდა. „რით
დავიწყო“, ფიქრობდა სერგო. როგორც იყო ამის თქმა მოახერხა:

— ნათელა, ცოტა ნელა იარე, ასე საითკენ მიეჩქარები?

— მომყევი და გაიგებ, — სიცილით უპასუხა ნათელამ და თითქო გან-
ზრახ ნაბიჯს უფრო აუჩქარა.

მეტი რა გზა ჰქონდა, — სერგოც მისდევდა. თანაც ფიქრობდა: „ნეტა რა
არის ამის მიზეზი, რომ ნათელასთან ასე ვმორცხვობ. თავი ისე მიჭირავს,
თითქო გოგო ეგ კი არა, მე ვიყო. არა, ასე არ ივარგებს, ვაჟი უნდა თა-
მამი იყოს, გამბედავი“.

— ნათელა, ერთი წუთით შეჩერდი, რამე უნდა გითხრა! — ხმადაბლა
წაილაპარაკა სერგომ.

— თქვი, მე ასეც გავიგონებ, — უკან მოუხედავად უპასუხა ნათელამ.

მაგრამ სერგომ არაფერი უთხრა. ნათელას ასეთმა პასუხმა გული ატკინა.
როგორ, ისეთ სათუთ გრძნობაზე, როგორც სიყვარულია, განა შეუძლია
ელაპარაკოს ადამიანს, რომელიც ერთი წუთითაც არ ჩერდება, რომ მოუს-
მინოს. ხომ ხდება ხოლმე, როცა ასეთ წუთებში ქალის თვალები უფრო მეტს
ეუბნებიან ვაჟს, ვიდრე თვით ქალი. არა, რახან ასეა, სულაც არაფერს ეტყ-
ვის, საამისოდ უკეთეს დროს გამოიხატავს.

— რატომ არაფერს ამბობ? — შემოტრიალებით უთხრა ნათელამ სერგოს
და მის წინ შეჩერდა.

— ვგონებ რომ, უთქმელადაც გასაგები უნდა იყოს შენთვის ყველაფერი.

ნათელამ არაფერი უპასუხა, მისი ოდნავ გაკვირვებული თვალები თითქოს
ამბობდნენ: „მაინც რა უნდა იყოს ჩემთვის გასაგებო“.

ქალის საქციელით განაწყენებულ ვაჟს აღარაფერი უთქვამს. გზა განაგრ-
ძეს. ნათელა ისევ წინ მიდიოდა. სერგო უხალისოდ მიაბიჯებდა. გზაზე გა-
ნიერი რუ დაუხვდათ. ნათელამ ნაპირი მოსინჯა, უკან შეტრიალდა და იქვე
შეჩერებული სერგოს პირისპირ შეეხეჩა.

მარჯვნივ ტალახი იყო, მარცხნივ წყლით სავსე ორმო.

ასე ახლო ისინი არასოდეს მდგარან. ერთმანეთის სუნთქვაც კი ესმოდათ.
სერგოს უნდოდა გასცლოდა, რუს პირზე მდგარ ქალისათვის გზა მიეცა, მაგ-
რამ მაინც მოჯადოებულებით ერთ ადგილზე იდგა. უცბად ქალს მკლავებში

ხელი ჩაავლო და თავისკენ მიიზიდა. ქალის ათრთოლებული მკერდი ვაჟის აძგერებულ მკერდს შეეხო. მოხდა ის, რასაც სერგო, ალბათ, არასოდეს მოიფიქრებდა.

ნათელამ შეშინებული ხმით შესძახა გამეცალეო, ვაჟს ხელიდან გაუსხლტა და მარჯვენა მხარეს კოჭებამდე ტალახში შეტოპა.

— ვაჰმე! — აღმოხდა სერგოს და შეეცადა ნათელასათვის ხელი გაეწოდებია, მაგრამ ქალი მის დახმარებას არ საჭიროებდა.

— გმადლობთ თავაზიანობისათვის, — თქვა ბილიკზე გასვლისთანავე ნათელამ და მოხდენილად რუხე გადახტა.

— მაპატიე, მაპატიე, — ეუბნებოდა სერგო ნათელას და ფეხდაფეხ მისდევდა, — მაპატიე თუნდაც იმიტომ, რომ მიყვარხარ, ისე ძლიერ, ისე გატაცებით, როგორც არასოდეს არავინ მყვარებია.

— ნუ მელაპარაკები ამაზე, ნუ...

ოციოდე მეტრის დაშორებით უბნის აგრონომი იდგა და იცინოდა, შორი გზით წამოვედი, მაგრამ მაინც მე გაჯობეთო.

* * *

კოლმეურნეობა „განთიადის“ წინ „პობედა“ შეჩერდა. აივანზე სასტუმრო ტანსაცმელში გამოწყობილი ჯავახი გამოჩნდა.

— მზადა ხარ? — გადასძახა მან ჯერ ისევ საქესთან მჯდომ იაშას.

— თქმა არ უნდა, — უპასუხა იაშამ.

ჯავახი გორში აპირებდა წასვლას. განა არა კმარა, რომ კვირიდან კვირამდე სოფელშია. ცოლი მას არა ჰყავს და შვილი. დღეს კვირა დღეა და, აბა, სოფელში რა უნდა გააკეთოს. გორში კი ნაცნობი ქალი ჰყავს. მართალია, თინას ვერ შეედრება, მაგრამ იმასაც არა უჭირს რა, სხვა რომ არა იყოს რა, უქმროა.

ვისზე რა ნაკლებია, სასმელ-საქმელი არ აკლია და ჩაცმა-დახურვა. მადლობა ღმერთს, რომ ჯანიც მოსდევს და არც ხალისი ღალატობს. როცა გორში მიდის, „პობედას“ იაშასაგან თხოულობს. კოლმეურნეობის მოძველებულ სატვირთო ავტომანქანით ჯღარუნს, ჰაი-ჰაი, რომ „პობედით“ გასრიალება სჯობია. მე შენ გეტყვი, იაშამ უარი არ უთხრას, ან არ დაზარდეს. სხვა რა საქმე აქვს, თუგინდ ყოველდღე თავმჯდომარის გზაზე ივლის.

ჯავახი ის იყო კაბინაში ჩაჯდა, რომ მოანგარიშე გოგინაშვილმა კანტორის აივანიდან გადმოსძახა, სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგე ტელეფონთან გეძახისო.

ჯავახმა კაბინის კარი მძიმედ გამოაღო და უფრო მძიმედ კანტორაში ავიდა. ორიოდე წუთის შემდეგ ის კანტორიდან კი არ გამოვიდა, გამოვარდა. ჯერჯერობით ვერ წავალთო, დაუყვირა იაშას და ჩქარი ნაბიჯით ბინისაკენ გასწია.

მცირე ხნის შემდეგ ჯავახი უკვე ხევისწყალზე იყო. ერთხანს სკოლის ეზოში იტრიალა, ქალებს რამდენიმეჯერ შესძახა: აბა, ყოჩაღად და მარჯვედ მოიქეცითო. შემდეგ კი ხევისწყლის ნაპირისაკენ გაემართა.

დანგრეულ ჯებირზე მომუშავე წინაკარელები წყალში ბოძებს დგამდნენ. ორ ბიკს შარვალი მუხლებამდე აეკეცა, მდინარეში ჩამდგარიყო და წყალში განაპირა ბოძის გაჩერებას ცდილობდა. მაგრამ სწრაფი ხევისწყლის ტალღები ბოძს ისე მძლავრად ეხეთქებოდნენ, რომ ბიკებს უძნელდებოდათ ერთადგილზე მისი გაჩერება.

— აი თქვე ფაფის მკამელებო, რა ღმერთი გიწყრებათ, რომ კოქებადღე წყალში ბოძი ვერ გაგიჩერებიათ, — დაუყვირა მათ ჯავახმა და უმაღლ განიერი ჩექმები გაიძრო.

წყალში შესულმა ჯავახმა მარტოდმარტო ერთი მეტრის სიმაღლეზე ასწია ბოძი და მთელი ძალით ძირს დაუშვა.

— გესმით, ბიჭებო, მარჯვედ და ღონივრად დაჰქარით, — ასძახა მან ნაპირზე მდგარ კოლმეურნეებს, ბოძის თავზე დასარტყმელად ხელში გამზადებული უროები რომ ეჭირათ.

ფეხებგანზე გამდგარი ჯავახი ისე ყოჩაღად ჩაბლაუჭებოდა ბოძს, რომ წყალი ოდნავადაც ველარ ანძრევდა. ორი კოლმეურნე ღონივრად ურტყამდა უროს, ყოველ დარტყმაზე ბოძი შესამჩნევად ჯდებოდა ფსკერში. ბოძი ჯერ სანახევროდაც არ ჰქონდათ ჩასმული, რომ სკოლის ჭიშკართან „პოზედა“ შეჩერდა. ავტომატის წინა საჯდომიდან შუა ტანის პირხმელი კაცი გადმოვიდა. მიხაკისფერი ჩაშვებული შარვალი და საყელოიანი კიტელი ეცვა. ასეთივე ფერის ქუდი მაღლა ჰქონდა აწეული, რაც შესამჩნევს ხდიდა მის ოდნავ დანაოჭებულ შუბლსა და საფეთქლებთან შეთეთრებულ თმას. სხვა ყველაფერი მასში ახალგაზრდული იყო: მშვენივრად გამოკვეთილი სახის ნაკვეთიცი, ალერსიანი გამოხედვაც, მტკიცე ნაბიჯიც და მსუბუქი ტანის მოხდენილი მოძრაობაც.

ეს საამო შეხედულების კაცი მიხეილ გორგიშელი იყო. ორი დღეა რაც იგი რაიკომის პირველ მდივანად აირჩიეს.

წინაკარელებს ჯერ არ ჰყავდათ ნახული რაიკომის მდივანი, მაგრამ, როგორც კი მიხეილ გორგიშელს მოკრეს თვალი, ერთმანეთს წასჩურჩულეს, ნამდვილად ეს არის ჩვენი რაიკომის პირველი მდივანო.

— გულთმისნები ხომ არა ხართ, საიდან იცით, რომ ეს რაიკომის მდივანია, — თქვა ერთმა კოლმეურნემ.

— ეტყობა, — უპასუხეს მას აქეთ-იქიდან.

რაიკომის მდივანს რევაზ ბასილაძე შეეგება.

— თქვენ ხომ არა ხართ კოლმეურნეობა „განთიადის“ თავმჯდომარე? — შეეკითხა მას რაიკომის მდივანი.

— არა, მე ბრიგადირი ვარ, რევაზ ბასილაძე.

რაიკომის მდივანმა რევაზს ხელი ჩამოართვა და თავისთავი გააცნო.

— გამარჯობათ, ამხანაგო მიხეილ, — თავის დაკვრით მიესალმა რაიკომის მდივანს ნატო, რომელიც ის იყო მაროსთან ერთად შენობიდან გამოვიდა.

— გამარჯობა, ნატო, გამარჯობა, — ღიმილით მიუგო რაიკომის მდივანმა, — ხომ ისევ ჭარხლის სარეკორდო მოსავალი მოგყავს?

ახლომახლო მდგარმა კოლმეურნეებმა ყურები ცქეიტეს და მოსაუბრეებს გარს შემოეხეივნენ. ლოყებაწითლებულმა ნატომ გაიღიმა. ეტყობოდა, რომ ეამყებოდა რაიკომის მდივანთან ნაცნობობა. კოლმეურნეებს თვალი შეავლო და რატომღაც თავი დაბლა დახარა.

— უთხარი, გოგო, რა ენა ჩაგივარდა, სხვა შენ ალავას ქვეყანას შესძრავდა, ჭარხლის ასეთი დიდი მოსავალი მივიღეო, — ვითომ ხმადაბლა წასჩურჩულა მარომ ნატოს, სინამდვილეში კი იმას ცდილობდა, რომ მისი სიტყვები ყველას გაეგონა.

— კარგია, ძალიან კარგია, უხვი მოსავლის ოსტატები რომ გყავთ, მაგრამ ეს კი ვერაფერი საქმეა, რომ საერთო მოსავალი თქვენთან დაბალია. ეს განსაკუთრებით პურზე ითქმის. პური კი თქვენს კოლმეურნეობაში მთავარი ქულტურაა.

— ამხანაგო რაიკომის მდივანო, — ჩაერია ლაპარაკში ლაფაჩი, — მართალს ბრძანებთ, სირცხვილიც კია, რომ ტირიფონაზე ვცხოვრობდეთ და პურის კარგ მოსავალს არ ვღებულობდეთ. რა დასამაღია, ახლა იმდენიც ვერ მოგვეყავს, რაც ომამდე მოგვეყავდა ხოლმე.

— მერე რა არის ამის მიზეზი?

— რა მოგახსენოთ, ზოგი მიწის გამოფიტვას აბრალებს, ზოგი ამინდებს, ზოგი რას და ზოგი რას. ას წელს მიტანებული ფოფოლია იმასაც კი გაიძახის, რომ მთავარანგელოზის ხატი გავგიწყრაო.

ფოფოლიას ხსენებაზე კოლმეურნეებს სიცილი აუტყდათ. რაიკომის მდივანსაც უღვაშებში ჩაეცინა და ზედ ხელი გადაისვა, ალბათ უნდოდა, რომ ამით სიცილი დაეფარა.

— შე კაი კაცო, — წერაქვის ტარის მიწაზე დარტყმით ამბობს ბერო, — ეს როგორ, ჩვენი მიწა გამოიფიტა, გაღმაუბნელებისა კი არა! ან ერთი ეს მითხარი, როდის ყოფილა წინაპარში გვალვა ყოფილიყო, გაღმაუბანში კი წვიმები. უკეთესია ისა ვთქვათ, შვალოსა, რომ მამულს კარგად არ ვუვლით, მორჩა და გათავდა. ამას მტკიცება არ უნდა.

— მართალს ბრძანებთ, მოხუცო, მართალს, — დაეთანხმა რაიკომის მდივანი, — კარგ მოსავალს კარგი მოვლა-პატრონობაც უნდა. იქნებ იცოდეთ, მაგრამ მე მაინც მინდა გითხრათ: დიდი გზის გადმოსახვევთან რომ საშემოდგომო პური გითესიათ, ეს-ეს არის დავათვალეირე. აქ ჯეჯილი საერთოდ თხელია, ალაგ-ალაგ კი სულაც არ არის ამოსული. დავინტერესდი და ნიადაგი გაესინჯე. გამოირკვა, იმ ადგილებში, საცა აღმოცენება არ არის, ერთი მარცვალი თესლიც არ გადავიგდიათ. გექითხებით, ვინ არის დამნაშავე — თქვენ თუ ნიადაგი?

კოლმეურნეებმა არაფერი უპასუხეს. რაიკომის მდივანმა თვითოეულ მათგანს თვალბეჭდით შეხედა და ერთი და იგივე ამოიკითხა: „რასაკვირველია, ჩვენ“.

— რევაზ, მე ხომ ვამბობდი, — დაარღვია სიჩუმე გიორგი ლაფაჩმა, — მთესავებმა ეს ნაკვეთი ცუდად დათესეს-მეთქი.

— შენ იმასაც ამბობდი, მთესავებმა თესლი მოიპარესო, მაგრამ როცა საერთო კრებაზე საკითხი იდგა, განაცხადე, არ დამინახავს და ტყუილუბრალოდ ცილს ვერ დავწამებო.

— ამაში მარტო მთესავები როდი არიან დამნაშავენი, — თქვა რაიკომის მდივანმა და რევაზს შეხედა. შემდეგ ხელზე ხელი მოჰკიდა და მასთან ერთად ხევისწყლისაკენ გაემართა.

ყველა მიხვდა, თუ რატომ შეხედა რევაზს რაიკომის მდივანმა, ისიც ნათელი იყო, თუ სხვას ვის გულისხმობდა იგი დამნაშავედ.

ცნობისმოყვარე ქალიშვილები კითხვას კითხვაზე აძლევდნენ ნატოს — საიდან იცნობ რაიკომის მდივანსო.

— საიდან და კომკავშირის ყრილობიდან. იგი ხომ კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტის სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგედ მუშაობდა, — პასუხობდა მათ ნატო.

— ახალგაზრდა კი ყოფილა, მაგრამ გამოცდილება კარგი აქვს, ასეთი კაცი, ძმაო, საქმეს კარგად გაუძღვება, — ჩაილაპარაკა ერთმა კოლმეურნემ.

— გამოსაცნობი გერგება, როგორ გგონია, კარგი რომ არ იყოს, რაიკომის მდივანად აირჩევდნენ? — უპასუხა მეორემ.

— ჯერ ამაზე ლაპარაკი ადრეა. ხომ გავიგონიათ — „ხე ნაყოფით იცნობაო“, — თქვა მესამემ.

— ეგეც შენი ნაყოფი, — მხარზე ხელის დარტყმით უთხრა მას ლაფაჩმა, — პირველ გავლაზევე ჩვენი ხელუყრელობა შენიშნა, ჩვენ კი ყოველდღე ამ ნაკვეთის გვერდით დავდივართ და ვითომც არაფერი. — ლაფაჩი მცირე ხანს შეჩერდა, კოლმეურნეებს სათითაოდ შეხედა და როცა დარწმუნდა, რომ ყველა ყურს უგდებდა, განაგრძო: — რაიკომის მეორე მდივნისათვის რარი წლის განმავლობაში ორჯერაც არ მომიკრავს თვალი. გორგიშელი კი ორი დღე არ გასულა, რაც მდივნად აირჩიეს და უკვე მეორედ ვხედავ. გუშინ ტირიფონის არხის ამოსუფთავებაზე რომ ვმუშაობდით, ისიც მთელი დღე ჩვენთან იყო.

მართლაც, რაიკომის მეორე მდივანი კაბინეტიდან იშვიათად გამოდიოდა გარეთ. კოლმეურნეობებში მხოლოდ მაშინ მიდიოდა, როცა ჰაერზე გასეირნება მოუნდებოდა. შვიდ-რვა საათში ნახევარ რაიონს შემოივლიდა. სოფელში ისე მივიდოდა და წავიდოდა, რომ ავტომანქანიდან არ ჩამოვიდოდა. წინაკარში მისვლისთანავე თავმჯდომარეს იკითხავდა. თუ თავმჯდომარე სოფელში იყო, ამას რა სჯობდა, ჯავახი თავისებურად დატრიალდებოდა, გოჭს დაკლავდა, მსუქან-მსუქან ვარიასაც ზედ წააკლავდა, გაუჩინარს გააჩენდა, ხევისწყლის პირას, სადაც სპეციალური ხეივანი ჰქონდა მოწყობილი, ისეთ სუფრას გაშლიდა, რომ კაცი უკეთესს ვერ ინატრებდა.

ხანდახან, როცა ჯავახი სოფელში არ დახვდებოდა, რაიკომის მდივანი სიტყვას დატოვებდა — თავმჯდომარემ გორში მნახოსო, და მეზობელ სოფლისაკენ გაიქროლებდა.

რაიკომის მეორე მდივანს სულ პატარა საქმეც რომ ჰქონოდა, თავმჯდომარეებს თავისთან იბარებდა. ისე კვირა არ გავიდოდა, რომ ორ-სამჯერ მაინც არ გამოეძახნა გორში თავმჯდომარეები. ჯავახი რაიკომის მდივანთან რომ ჩავიდოდა, საქმე ჰქონდა თუ არა, იმ ღამეს გორში დარჩებოდა, მეორე დღეს ყველა რაიონულ განყოფილებას შემოივლიდა, ერთ-ორ კაცს მაინც აპურმარილებდა და ეს დღეც გორში გამოუღამდებოდა. ამიტომ იყო, რომ ჯავახი ხანდახან ბრიგადირების თათბირს გორიდან ტელეფონით ატარებდა. უნდა გენახათ, თუ როგორ ხმამალა ჩასძახოდნენ ტელეფონში ერთი მხრივ თავმჯდომარე და მეორე მხრივ ბრიგადირები. ჯავახი ისე ხმამალა გადასცემდა განკარგულებებს, როგორც ფრონტზე სათვალთვალე პუნქტიდან გადასცემენ ხოლმე მეთაურები ბრძანებებს საცეცხლე პოზიციაზე იმ განსხვავებებით, რომ ბრიგადირები „არის“ მაგივრად „დიახ-დიახს“ პასუხობდნენ, მაგრამ ბრძანების შესრულებისათვის თავს როდი იწუხებდნენ.

გორგიშელი ჯგებრთან შეჩერდა. ჯავახი ისევ წყალში იდგა და ბოძს ებლაუჭებოდა. თუმცა მისი დაქერა სულაც აღარ იყო საჭირო, რადგან ბოძი ისე ღრმად ჩაესვათ, რომ წყალი ვერაფერს აკლებდა.

— აი ესეც ჩვენი კოლმეურნეობის თავმჯდომარე, — მიუთითა რაიკომის მდივანს რევაზმა ჯავახზე, რომელიც მათგან ზურგშექცეული იყო და უროსდამრტყმელებს უყვიროდა, რას გაჩერებულხართ, აბა, ღონივრად დასცხეთო.

ჯავახმა რაიკომის მდივანი დაინახა თუ არა, წყლიდან ამოხტა, ღიმილითა და თავის დაკვრით წარუდგა.

რაიკომის მდივანი აქ მცირე ხანს შეჩერდა, შემდეგ კი გაემართა გაღმუშნელებისაკენ.

ჯავახმა ჩექმები ფაციფუცით ჩაიცვა და რევაზს თვალით ანიშნა აქ დარჩიო, თვითონ კი რაიკომის მდივანს გამოედევნა.

რაიკომის მდივანი წინაკარში დიდხანს არ დარჩენილა: ოციოდე წუთის შემდეგ ის მეზობელ კოლმეურნეობაში გაემგზავრა. ჯავახმა ხევისწყლის ნაპირზე ცოტა კიდევ იტრიალა და სოფელს მიაშურა. ხელახლა საკვირაო ტანსაცმელი ჩაიცვა და იაშას „პობედით“ გორისაკენ გაეშურა.

სადილად წინაქარელებმა სკოლის უკანა ბაღში, დიდი კაკლის ქვეშ მოიყარეს თავი. მოლზე სახელდახლოდ სუფრა გააწყვეს და გაღმაუზნელებიც მიიპატიჟეს.

— გაუმარჯოს ჩვენს მეზობლობას, ჩვენს მეგობრობას, — ასწია ღვინით სავსე ჭიქა ბერომ და კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომას“ პარტოგანიზაციის მდივანს არჩილ ზაუტაშვილს მიუჭახუნა, — ჩვენ რომ აქამდე ასე ხელიხელჩაკიდებული შევბოდიოთ ხევისწყალს, იქნებ კისერიც კი მოგვეგრიხა მისთვის. მაგრამ, ხომ ხედავთ, რა დღეს გვაყრის ეს ვერანა მდინარე. მაშ, გაუმარჯოს ჩვენს ერთიან ძალას, ჩვენს გაერთიანებულ შრომას.

— რაც იყო—იყო, ახლა მაინც ერთად ვიყოთ, ერთად გავამაგროთ ხევისწყლის ნაპირები და მგონი შეწყობილი მუშაობა ჩვენთვისაც ხელსაყრელი იქნება და თქვენთვისაც. ჩვენი მეგობრობისა, ჩვენი საერთო შრომისა იყოს, — ფეხზე აღდგომით თქვა არჩილმა და ღვინო შესვა.

— გაუმარჯოს ჩვენს გაერთიანებულ შრომას, გაუმარჯოს! — ამბობდნენ ორივე კოლმეურნეობის წევრები და ჭიქას ჭიქაზე სცლიდნენ.

— გაერთიანებულ შრომას, ძმებო, რა ჯობია. როგორა გგონიათ, თუ მინდორშიც გაერთიანებული ძალით ვიმუშავებთ, მოსავლიანობა გაიზრდება თუ შემცირდება? — ეკითხება ხალხს გიორგი ლაფაჩი და თვითონვე პასუხობს: — რასაკვირველია, რომ გაიზრდება. სწორედ გუშინ გაზეთში დაბეჭდილ სტატიას ვკითხულობდი, მხენელ-მთესველთათვის ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხებია მასში გაშუქებული. ყველაფერი ისე სხარტად და ისე კარგად არის ნათქვამი, რომ მოგეწონებათ. რაც იქ წავიკითხე, ყველაფერს დაწვრილებით აბა როგორ გეტყვით, მაგრამ ერთს მაინც მოგახსენებთ: როგორც ჩემი პატარა ჭკუით გავიგე, სტატიაში ის აზრია გატარებული, რომ რაც უფრო მსხვილია მეურნეობა, მით უფრო ხელსაყრელია მექანიზაციის გამოყენება და, ამის კვალობაზე, უფრო სწრაფად გაიზრდება მოსავლიანობაცო.

— მართალი დაუწერიათ იმ დალოცვილებს, — ამბობს ბერო. — შარშან არ იყო, რომ ლამებში კომბაინებით პური ვერ აიღეს, ნაკვეთები პატარებიანო. მართლაც, ჩვენი მინდვრები მეტად პატარა ნაკვეთებად არის დანაწილებული, თანაც ისეა ერთმანეთში შეჭრილ-შემოჭრილები, გეგონება მოსიყვარულე ნეფე-დედოფლის ხელფეხი იყოს.

მოხუცის სიტყვებმა მხიარულება შეიტანა სუფრაზე. საქორწინო ბიჭებმა ქალიშვილებს გადახედეს, ლოყებაწითლებულმა ქალიშვილებმა ჩუმად ჩაიცინეს, თავები დახარეს, მაგრამ ანთებული თვალები ისევ მოთვალთვალე ვაჟებისაკენ გააპარეს.

— კაცებო, — დაიძახა ბოხი ხმით მარომ, — ნაკვეთების გაერთიანებას რა სჯობია, ვინ არ იცის, რომ ეს ხვნასაც გააადვილებს, თესვასაც და მოსავლის აღებასაც, მაგრამ კოლმეურნეობებს რაღას უშვრებით?

სუფრაზე სიჩუმე ჩამოვარდა. ხალხი ერთმანეთს შესცქეროდა, თითქოს ერთიმეორის თვალებში უნდათ პასუხის ამოკითხვაო.

— ავდგეთ და ჩვენც შევერთდეთ, — მორიდებით წარმოთქვა ლაფაჩმა, თანაც უკანასკნელი სიტყვა ისე ხმადაბლა გამოუვიდა, რომ მხოლოდ მის გვერდში მჯდომებმა გაიგონეს.

„შევერთდეთ, შევერთდეთ!“ — უცბად მოედო ეს სიტყვები სუფრის ორთავ მხარეს მსხდომ კოლმეურნეებს.

— კი მაგრამ, გამგეობები და თავმჯდომარეები როგორღა მორიგდებ-

ბიან, — წამოიძახა ნატომ, გეგონებოდათ სხვა ყველაფერი გადაწყვეტილია და საქმე უკვე ამაზეა მიმდგარიო.

გამგეობაც ერთი საერთო ავირჩიოთ და თავმჯდომარეც, — თქვა ერთ-დროულად რამდენიმე კოლმეურნემ.

— სხვა რომ არა იყოს რა, ხარჯები ერთიორად შემცირდება, — ჩაილაპარაკა ვახტანგმა.

— ამასაც ნუ დაივიწყებთ, რომ ორი ბელლის მაგივრად ერთი ბელელი გვექნება და თავგებიც ნაკლები გვეყოლება, — გაიხუმრა რომელიღაც კოლმეურნემ.

— გაერთიანება კი კარგი საქმეა, მაგრამ ერთი ეს უნდა ვიკითხო, გაღმარებულების 100 ათას მანეთ ვალს ვიღა გადაიხდის? — ხმამაღლა და დიდმნიშვნელოვნად წარმოთქვა მოანგარიშე გოგინაშვილმა, რომელიც რა ხანია სუფრაზე მსხდომებს თავზე წაადგა და მათ საუბარს ყურს უგდებდა.

— ვინა და ის, ვინც ისესხა, — უპასუხა საწყობის გამგე ყანჩაველმა.

— ჰოდა, ისა ჯობია ჯერ ვალები გაისტუმრონ, მერე გაერთიანებაზე ვილაპარაკოთ, — თქვა უფრო ხმამაღლა მოანგარიშემ და აღელვების გამოსახატავად სუფრის გასწვრივ გაიარ-გამოიარა.

მოანგარიშის ნათქვამმა წინაქარელები ძალიან ჩააფიქრა. მართალია, კოლმეურნეობა „ჩვენმა შრომამ“ ეს ორი წელია საქმე გააუმჯობესა, მაგრამ 100 ათასი მანეთი ვალი მაჯლაჯუნსავით აწვა. როცა „განთიადის“ წევრები გაღმარებულებს გამოელაპარაკებოდნენ ხოლმე, პირველ რიგში ამას ეუბნებოდნენ, ჩვენ მაინც თქვენსავით ვალეზში არა ვართ ჩაფლულიო. ცხადი იყო, რომ რაკი გაერთიანდებოდნენ, ვალიც საერთო გახდებოდა. ეს, რასაკვირველია, წინაქარელებისათვის არცთუ ისე სასიამოვნო ამბავი იყო. ზოგს ჭკუაში დაუჯდა მოანგარიშის ნათქვამი და თავისი მოწონება ხმამაღლა გამოთქვა. უმეტესობას, მართალია, არაფერი უთქვამს, მაგრამ ღუმილი ხომ იგივე თანხმობას ნიშნავდა.

— ასე უცბად ამ საკითხის გადაწყვეტა როგორ შეიძლება, — ფეხზე წამოდგომით თქვა რევაზმა. — არ ჯობია თქვენც იფიქროთ, ჩვენც ვიფიქრობთ, ყველაფერი ავწონ-დავწონოთ, სიგრძე-სიგანით გავზომოთ და როგორც ჯობდეს, საქმე ისე გადაწყვიტოთ.

მოეწონათ კოლმეურნეებს რევაზის სიტყვა. ზოგმა თავის დაქნევით წაილაპარაკა: „კარგადა თქვა რევაზმა, კარგადო“.

კვლავ გაჩაღდა მუშაობა. გაერთიანებაზე სიტყვა აღარ თქმულა, მაგრამ ყველა თავისთვის მაინც ამაზე ფიქრობდა. მოხუცი ბეროს ფიქრებიც ამის გარშემო ტრიალებდა, მაგრამ სხვებისაგან იმ განსხვავებით, რომ ღროღადრო თავის თავს ებუტბუტებოდა:

„კარგი საქმე კი იქნება, ჩემმა მზემ, კარგი საქმე“.

* * *

ორ-სამ დღეში გაიოზ მჭედლიშვილმა თავის უბის წიგნაკში ოცამდე ახალგაზრდა ჩაწერა. ესენი იყვნენ 16-17 წლის კაბუტები, რომლებსაც მანქანატრაქტორთა სადგურებში მუშაობის სურვილი ჰქონდათ, ბევრ მათგანს უკვე უმუშავია სატრაქტორო ბრიგადებში, ვის მიმზემლად, ვის მემინდვრედ, ვის კომბაინზე მეზუვედ. ტრაქტორისტები კი ნაკლებად ცხადდებოდნენ. მჭედლიშვილმა და მთავარმა მექანიკოსმა კოლმეურნეობები შემოიარეს და ძლიერ-ძლივობით გამოიწვეს თორმეტი ტრაქტორისტი.

მაგრამ საქმე ის იყო, რომ კოლმეურნეობიდან მათი წამოყვანა ვერ ხერხ-

დებოდა. ზოგი თვითონ აცხადებდა უარს, რადგან კოლმეურნეობაში კარგი ადგილი ეჭირა და მისი დაკარგვა ენანებოდა, ზოგსაც კოლმეურნეობების თავმჯდომარეები არ უშვებდნენ. ღირეპტორი და მჭედლიშვილი რამდენჯერ ესაუბრნენ თავმჯდომარეებს, ტრაქტორისტებს.

მართალია, უმეტესობა დაითანხმეს, მაგრამ ზოგიერთი მაინც გაჯიუტდა. ასე მოიქცა კოლმეურნეობა „განთიადის“ თავმჯდომარე ჯავახიცი, რომელიც ბრიგადირი ვანო ლაფაჩისა და საწყობის გამგე შალიკო ყანჩაველის გაშვებაზე სასტიკ უარზე იდგა. თვითონ ვანო ლაფაჩი თანახმა იყო, შალიკო ყანჩაველს კი ამაზე სიტყვის გაგონებაც არ უნდოდა. ამბობდა, რალა დროს ჩემი ტრაქტორზე მუშაობაა, კაცი გავთვრდი და თვალში სინათლევ დაკარგეო. თმა მართლაც გაჰადარავებოდა, სინათლის დაკარგვისა კი რა მოგახსენოთ, ეს კია, რომ მას საწყობში დამდამობით უფრო ხშირად ნახულობდნენ, ვიდრე დღე. ღირეპტორი იმ აზრისა იყო, რომ ჯავახის ეს თავგამოდება რაიკომისათვის ეცნობებინათ, მაგრამ მჭედლიშვილმა იუარა, უმჯობესი იქნება ჯავახს თუ ჩვენ თვითონ დავარწმუნებთო. მართლაც, მის დარწმუნებას შეეცადნენ. მჭედლიშვილი ამ საკითხზე რევაზ ბასილაძეს მოელაპარაკა, რევაზი კი — ჯავახს.

— ეს რა დახმარების მაგიერია, — მიუგო მას ჯავახმა, — ჩვენ თუ ხალხს ასე მივთანტ-მოვთანტავთ, ერთ მშვენიერ დღეს ჯერი, ალბათ, მე და შენზეც მოდგება.

არ გასჭრა რევაზის სიტყვებმა, არ იქნა, ვერ დარწმუნდა ჯავახი ამ ორი კაცის გაშვების აუცილებლობაში.

— ჩემს გარდა სხვაც ბევრია სოფელში, ვისაც შენი აგიტაცია ესაჭიროება. — აღელვებით მიუგო ჯავახმა.

რევაზს უნდოდა თავმჯდომარესთან ხელიხელჩაკიდებული ემუშავნა. არა ერთხელ ყოფილა შემთხვევა, როცა ის დარწმუნებული იყო, რომ ჯავახი არასწორად მოქმედებდა, მაგრამ იმიტომ, რომ არ უნდოდა მასთან ცუდი დამოკიდებულება ჰქონოდა, ეუ უფრო იმიტომ, რომ ეგონა ჯავახი მაინც თავისას გაიტანდა, დუმილს ამჯობინებდა. როცა მჭედლიშვილი დარწმუნდა, რომ ჯავახი თავის ნათქვამა იყო და ერთხელ აკვიატებულ აზრს ვეღარ შეაცვლევინებდა, ადგა და რაიკომის მდივანს სთხოვა დახმარება. იმავე საღამოს ჯავახი რაიკომში გამოიძახეს. რაიკომიდან დაბრუნებული ჯავახი აბლვერილი იყო. ჯერ ბრიგადირ ლაფაჩს უყვია სრულიად უმიზნოდ. შემდეგ ნათელას ეჩხუბა, რატომ საგაზაფხულო სამუშაოების გეგმის შედგენას აგვიანებო, გოგინაშვილსაც გაუჯავრდა, „სოფლმომარაგებას“ რატომ ფული არ გადაურიცხევო.

როგორც ყოველთვის, ამჯერათაც ჯავახმა გოგინაშვილს თავისთან გამოუძახა, დაუყვავა და თავის გულის დარდი გაუზიარა:

— მჭედლიშვილს ჩემზე ამბავი ჩაუტანია რაიკომში — ტრაქტორისტებს არ გვაძლევსო. კიდევ კარგი, რომ რაიკომის პირველ მდივანს საკითხის შემოწმება მეორე მდივანისათვის დაუვალებია. ვთქვათ, პირველ მდივანს გამოვცახე, ხომ თავი მომეჭრებოდა. უფროსი აგრონომია თუ რალაც ჯანაბა, ეს სულ იმის ბრალია. ხედავ რა ენატანტარა და ბეზღია ყოფილა, დამაცალოს, ისეთ დღეს დაეყენებ, სულ თავბედი იწყევლოს.

მეორე დღეს ჯავახი მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში გავიდა.

— ამხანაგო გიორგი, — უთხრა მან მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ღირეპტორს, — მართალია, გვიან, მაგრამ მე მაინც მივხვდი ჩემს შეცდომას. ვანო ლაფაჩი დღესვე გამოვა. რაც შეეხება შალიკო ყანჩაველს, როგორც კი მის მაგიერ შესაფერ კაცს გამოვნახავ, მაშინვე გამოვგზავნი.

მართლაც, ვანო ლაფაჩი ბრიგადირობიდან გაათავისუფლეს და სამუშაოდ მანქანა-ტრაქტოროთა სადგურში გაგზავნეს. საწყობის გამგე კი ჯერჯერობით კოლმეურნეობაში დატოვეს. ყანჩაველი თავისას არ იშლიდა, ყველას ეუბნებოდა.—საწყობის გამგის თანამდებობიდან თუგინდ დღესვე გამათავისუფლონ, ტრაქტორზე მაინც არ დაეჯდები, მშიერ-მწყურვალეც რომ დავრჩეო.

მანქანა-ტრაქტოროთა სადგურის ხელმძღვანელებისათვის ახლა მთავარი საზრუნავი ის იყო, რომ რაც შეიძლება ჩქარა გამოენახათ ტრაქტორისტები. კომბაინერები, ხარატები, მჭედლები და სახელოსნოსათვის საჭირო სხვა ხელოსნები.

რესპუბლიკურ სატრაქტორო სკოლისათვის დავითაშვილმა და მჭედლი-შვილმა გულდასმით შეარჩიეს ახალგაზრდები. დირექტორი ორჯერ დაელაპარაკა სამინისტროს კადრების განყოფილების გამგეს და როგორც იყო დაითანხმა, რომ ოთხი კაცის მაგივრად სკოლაში რვა კაცი გაეგზავნათ.

ადგილზეც შექმნეს ტრაქტორისტის თანაშემწეთა მოსამზადებელი კურსები. კურსების პირველ მეცადინეობას, რომელიც საბჭოს შენობაში ჩატარდა, ოცი კაცის მაგივრად ოცდახუთი კაცი დაესწრო. მსმენელები ერთნაირი მონდომებით უსმენდნენ უფროს მექანიკოსსაც, რომელიც ტრაქტორის ნაწილებს კედელზე გაკრული ნახატებით უხსნიდა, სერგოსაც, რომელიც მექანიკის მნიშვნელობაზე ელაპარაკებოდა, მჭედლიშვილსაც, რომელიც კორეაში ამერიკის აგრესიისა და ტრუმენის ჯარისკაცების ავკაცობაზე მოუთხრობდა.

შუადღისას გორიდან დარეკეს: რკინიგზის სადგურში თქვენს მანქანა-ტრაქტოროთა სადგურის სახელზე ექვსი ტრაქტორია მიღებული, ჩამოდით და წაიღეთო. უფროსმა მექანიკოსმა კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომიდან“ ნათხოვარ სატვირთო ავტომანქანაზე დასვა ტრაქტორისტები და გორში წაიყვანა ტრაქტორების ამოსატანად.

როგორც ვარაუდობდნენ, ისინი ტრაქტორებით ამ საღამოთივე დაბრუნდებოდნენ.

დირექტორი კოლმეურნეობებში იყო წასული. სერგოც წინაპარში იმყოფებოდა, ისე რომ ამ დღეს კურსებზე მეცადინეობის ჩატარება მართო გაიოზს მოუხდა. პირველ გაკვეთილზე გაიოზმა ვილიამსის ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ ილაპარაკა, მეორე-მესამეზე კი მისი წიგნიდან რამდენიმე თავი წაიკითხა. მსმენელები ყურადღებით უსმენდნენ. რამდენიმე ბიჭმა შეკითხვაც მისცა. ერთმა იკითხა, პირველი ტრაქტორიც ხომ ვილიამსმა არ გააკეთაო. მეორეს უნდოდა გაეგო, თუ ვინ უფრო დიდი მეცნიერი იყო — მიჩურინი თუ ვილიამსი. ერთმა იმის განმარტებაც კი მოითხოვა, ვილიამსი აგრონომი იყო თუ მექანიკოს-ინჟინერიო.

მეცადინეობის დამთავრების შემდეგ მსმენელების თხოვნით გაიოზმა კოლმეურნეობაში ორი ურემი შეაბმევინა და ოცდახუთი ქაბუკი ხევისწყლის მეორე ნაპირზე გაიყვანა სამუშაოდ.

კოლმეურნეები, რომელთაც ის იყო სადილი დამთავრებიანთ, მხიარული შეძახილებითა და სიმღერებით შემოეგებნენ მათ.

— მოდით, მოგვეხმარეთ „სტუდენტებო“, რა ღმერთი გიწყრებათ, აქ მუშაობა თქვენზე უფრო უპრიანია, — ეუბნებოდნენ აქეთ-იქიდან კოლმეურნეები.

— ვიმუშავებთ, როგორ არ ვიმუშავებთ, მაშ საცქერად კი არ მოვსულვართ, — ამაყად უპასუხებდნენ ბიჭები.

გაიოზმა ოთხმოცი მეტრის სიგრძისა და თხუთმეტი მეტრის სიგანის მოე-

დანი შემოხაზა. თავში და ბოლოებში პალოები ჩაასო. შემდეგ ბიჭებს უთხრა: აქ იქნება ტრაქტორების სადგომიო.

ზედ ამ ალაგას რუა გაჭრილი, რუს გაყოლებით ნერგები დგას. რუ უნდა მიწით ამოივსოს, ნერგები ძირში დაიჭრას, ოღრო-ჩოღრო ადგილები გასწორდეს.

ბიჭები მოედანზე გაიშალნენ, ვინ ნერგებს სჭრის, ვინ რუს აესებს, ვინ ოღრო-ჩოღრო ადგილებს ასწორებს, გაიოზიც მათ შორის დატრიალებს, ხან რას აკეთებს, ხან რას.

მექანიზატორთა მხიარულმა შრომამ სიმხნევე და ხალისი შეიტანა კოლმეურნეებში. ქალებმა რა ხანია დაამთავრეს ოთახების დასუფთავება და მამაკაცებს ჯებირების წნულებში ქვის ჩაყრაში ეხმარებიან. გაღმაუზნელებსაც ჯებირების წნულების დაწვნა დაუმთავრებიათ და გამალებით ქვას ეზიდებიან.

სერგო და ნათელაც მოვიდნენ. სკოლამდე მთელი მანძილი ისე გაიარეს, ერთმანეთისათვის არც შეუხედავთ და არც არაფერი უთქვამთ. როგორც კი ჭიშკარში შევიდნენ, სერგო გაიოზთან შეჩერდა, ნათელა კი წინაქარელებს შეუერთდა.

ნატომ სერგო და ნათელა ერთად მიმავლები რომ დაინახა, კინალამ ხელიდან ქვა გაუვარდა. მაგრამ როგორც კი ისინი ერთმანეთს უგულოდ გასცილდნენ. სახეზე ღიმილი გაუთამაშდა და ჩაილაპარაკა: „გეგეც შენაო“. სერგომაც შეამჩნია ნატო, გაუღიმა, თავის დაკვრით მიესალმა. ვახტანგი ისე იყო გართული ჯებირის დაწვნით, რომ ნათელას მოსვლა დაგვიანებით გაიგო. დაინახა სერგოც. ისიც არ გამოპარვია, რომ ნათელა და სერგო ერთმანეთს ერიდებოდნენ, ეს კი მასში უზომო სიხარულს იწვევდა.

ერთიორად გაზრდილი, დანაკვერცხლებული მზე ნელა, შეუმჩნევლად ეშვება დაბლა, თითქოს არ უნდა მთებს მიეფაროს, ხევისწყლის პირას შრომის ფერხულში ჩაბმულ ადამიანებს თვალი მოაცილოს.

წინაქარელებმა უკვე დაამთავრეს სკოლის დასუფთავებაც და ჯებირების შეკეთებაც, ხოლო გაღმაუზნელებს ქვა დარჩათ საზიდი, კიდევ ცოტა და ისინიც საქმეს მოათავებენ.

— ჰა, რას იტყვით, ძმებო, — ეუბნება რევაზი კაკლის ჩრდილში მხართეძოზე წამოწოლილ წინაქარელებს, — მოდით და გაღმაუზნელებს დავეხმაროთ, თორემ სიბნელე მოუსწრებთ.

— წავიდეთ, ხელი შევაშველოთ, — უპასუხებენ ერთსულოვნად მამაკაცები და რევაზთან ერთად გაღმაუზნელებისაკენ მიემართებიან.

— ჩვენც წამოვალთ, საქმე არც ჩვენ მოგეჭარბებია, — გაიძახიან ფეხზე წამომდგარი ქალები და თავშლისწორებით მამაკაცებს უკან მისდევენ.

— აბა, ბიჭებო, მომყევით, უსაქმოდ არც ჩვენ გვედგომება. — მიმართავს მკედლიშვილი კურსების მსმენელებს.

ფრინველების გუნდით წამოიშალნენ ღობის ძირას წამოწოლილი ბიჭები და გაიოზს ფეხდაფეხ გაჰყენენ.

— ძმებო და დებო, ერთი შეტევით, ერთი დარტყმით უნდა მოვათავოთ საქმე! — მოუწოდებს ხალხს რევაზი, ხელში საკმაოდ მოზრდილ ქვას იღებს და ჯებირისაკენ მიარბენინებს.

მთელ ნაპირს მოედნენ წინაქარელები. ქალი თუ კაცი, მოხუცი თუ ახალგაზრდა ქვის ზიდვას შეუდგა. ვახტანგი და ნატოც საერთო მწყობრში დგანან. ვახტანგი სულ იმას ცდილობს, რაც შეიძლება დიდი ქვა იპოვოს, პატარა ქვის მიტანა ეთაკილება, ვაითუ ნათელამ დამინახოს და დამძრახოსო. ნატოც დიდ ქვებს ეზიდება. ერთხელ ისეთ დიდ ქვას წამოაწოდა ხელი, რომ

ადგილიდანაც ვერ დასძრა. ადგა და გოგოებს დაუძახა, მოდიო, დამეხმარეთ, მხარზე დამადგებიანო.

— ძალიან დიდი, ვერ მოერევი, — ეუბნებიან გოგოები. ნატო მაინც თავისას არ იშლის, ქვას გოგოებს მხარზე ადებინებს და მძიმე-მძიმედ ჯებირისაკენ მიემართება. ორი ნაბიჯის გადადგმასაც ვერ ასწრებს, რომ მხარში ტკივილსა გრძნობს, უცბად მთელი მხარი უშეშდება, მაგრამ ის მაინც წელში არ იხრება, დაღალვას არ იმჩნევს. ჯებირს მიახლოებული ნატო ნაბიჯს უფრო მტკიცედ ადგამს, თანაც ამაყად მარჯვნივ იყურება, იქითკენ, სადაც სერგო ღვას.

სერგომ ის შენიშნა და მისკენ გამოემართა.

— ასე დიდ ქვებს როგორ ერევი? — უთხრა მას სერგომ და ხელი მიაშველა.

არა, ნატოს არ უჭირს, მას კიდევ შეუძლია ქვის ტარება, თუგინდ ცხრა მთას იქით წაიღებს, მაგრამ მაინც უნდა, ძალიან უნდა, რომ სერგომ უშველოს, სიმძიმე შეუმსუბუქოს.

მოგვძო ქვა ნელ-ნელა ძირს დაეშვა; შემდეგ ოთხმა ხელმა მალა ასწია. ბინდ-ბუნდში ორი წყვილი ანთებული თვალი ერთმანეთს შეხვდა. ოდნავ წელში მოხრილმა ქალ-ვაჟმა ერთიმეორის გულისძგერა იგრძნო. უხმოლ გაემართნენ ჯებირისაკენ. მათ აძგერებულ გულებს კი ერთი წუთითაც არ შეუწყვეტიათ ერთმანეთთან ტკბილი ჩურჩული.

როცა გაღმაუბნელების აგებული ჯებირის წნულებიც ქვით აავსეს და ორთავ კოლმეურნეობის წევრები სკოლისაკენ გამოემართნენ, წინაკარის იქით, დიდ გზაზე ტრაქტორების გუგუნი გაისმა.

— მოდიან, მოდიან! — ყვირიან გახარებული კოლმეურნეები და ერთმანეთს ხელს ართმევენ, ბარებსა და წერაქვებს ჰაერში ატრიალებენ. გუგუნი მატულობს, კაკლის ხეზე ამხტარი რომელიღაც ბიჭი ყვირის:

— ექვსი ტრაქტორი მოდის, ექვსი!

— ექვსი კი არა, თორმეტი, ვერ ხედავ, გზას რამდენი ფარი ანათებს! — პასუხობს მეორე.

გამოუცდელ თვალს მართლაც გაუჭირდება ტრაქტორების რაოდენობის გაგება. სიბნელეში ერთი და იმავე ტრაქტორის ფარების სინათლე ისე მოჩანს, თითქო ერთმანეთისაგან დიდი მანძილით იყვნენ დაცილებული. მედლოლე დიდის ამბით შენობის წინ ფეხმოტეხილ სკამზე დასვეს, გვერდში სალამურის დამკვრელი ამოუყენეს. ცეკვა გაჩაღდა. წყვილი წყვილსა სცვლის, ვინ გინდა, რომ არ იცეკვა. ბეროც კი აცეკვებს, შუა წრეში ჩამდგარმა მოხუცმა ორთავ ხელი კეფაზე შემოიწყო, ჯერ ერთი-ორი ჩაბუქნა, შემდეგ ერთ ადგილზე დაიწყო სიარული, გეგონება ყურძენს წურავსო. გოგოები ერთ ამბავში არიან, ყველას უნდა მასთან იცეკვოს. ბეროც ყაბულს არის, ყველას თვალს უკრავს, ყველას უღიმის. ორჯერ მედლოლე გამოიცვალა, ისე რომ დაკვრა არ შეწყვეტილა. ვახტანგმაც დაუარა. ქალიშვილები მორცხეობენ. თითის წვერებზე შემდგარი ვახტანგი თვალს ნათელას უშტერებს. აი მის წინ მუხლისთავებზეც დაეცა. ნათელა უარობს, ცეკვა არ ვიცო, არწმუნებს. ვახტანგი კი ისევ და ისევ გარს დასტრიალებს, მთელი სხეულის მოძრაობით თავისთან იხმობს. უცბად ნათელა ხელბეგაშლილი წინ გაიჭრა. მედლოლემ უფრო მაგრად დასცხო, სალამურმაც ხმას აუწია, ტაშმაც იმატა. ნათელა წრის გარშემო მიცქრიალებს. ფეხდაფეხ ვახტანგი მისდევს. წრეს გარშემო შემოუარეს. უცბად შეჩერდნენ და ნარნარი თუკან წაიდნენ, მერე კი ისევ გაიციქრიალეს. ნათელა შეჩერდა. ვახტანგმა ერთიც შემოუარა და თავის დაკვრით წრე დატოვა. ცეკვა დამთავრდა.

ტრაქტორები უკვე შუა სოფელში გუგუნებენ, მათი შუქის სვეტები, გზაზე რომ გაწოლილა, ირგვლივ ყველაფერს ანათებს. აგერ პირველი ტრაქტორი ჭიშკარს მოადგა. მისი შუქი ყველას თვალსა სჭრის. ტრაქტორის საჭესთან უფროსი მექანიკოსი ზის. მას გაიოზი ხელით ტრაქტორის სადგომს უჩვენებს, თანაც უყვირის:

— მოედანი მზად არის, ტრაქტორების დაყენება უკვე შეიძლება. ტრაქტორი ადგილზე შემოტრიალდება და მარჯვნივ მოედნისაკენ მიემართება.

როცა ექვსი ტრაქტორი მოედანზე ჩაამწყრივეს და ძრავების გუგუნე მიწყდა, კვლავ გაისმა დოლისა და სალამურის ტყბილი ხმა, ტაშისკვრა და მხიარული სიცილ-კისკისი.

გვიან შუალამისას ხალხმა გული იჯერა ლხენა-თამაშით. გახარებული, გაღალბებული კოლმეურნეები სიმღერებით თავთავიანთ სოფლისაკენ გაემართნენ.

სამხრეთით, გორის თავზე ცისკრის ვარსკვლავი ამობრწყინდა, მისი გამოჩენა კი კარგ დარს მოასწავებს.

თავი მეოთხე

I

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ჭიშკართან საყარაულო ოთახი მოაწყვეს. ბერომ ოთახის ერთ მხარეს ტახტი დადგა, ხოლო მეორე მხარეს — მაგიდა. შუა ოთახში სახლიდან მოტანილი ძველისძველი ლამფა დაჰკიდა. ტახტის ბოლოს თუჯის მრგვალი ღუმელი გამართა. პირმოტეხილი სურა და ჭიქაც იშოვა. საყარაულო ოთახი ყოველთვის ისე დალაგებული და დასუფთავებული ჰქონდა, რომ კარგ დიასახლისსაც კი შეშურდებოდა. როცა ბეროს ეუბნებოდნენ — ეს რა კარგად მოწყობილხარო, პასუხობდა, როგორ არ მოვეწყო. როცა საცხოვრებლად აქ გადმოვსახლდიო. ოთარის გარდა ბერო ყველასთან მეგობრობდა. ოთარზე ისე იყო ნაწყენი, რომ არ ელაპარაკებოდა. ან როგორ უნდა დაელაპარაკოს ამ ლაწირაკს, რომელიც მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში მისვლის პირველ დღიდანვე მასზე რას არ ლაუბობდა.

იყო დრო, სოფელში ბეროს ტოლი არ ჰყავდა. თავის ბიჭობაში წინ ვის დაიყენებდა. სიცოცხლე და მხიარულება შეჰქონდა სოფელში, ვინ შეედრებოდა სიმღერაში ან ცეკვაში, ან საინტერესო ამბების მოყოლაში. ქიდაობაში იყო და ყველას სჯობნიდა. მის გარშემო იყრიდნენ თავს სოფლის გოგობიჭები, რომლებსაც ენატრებოდათ მასთან დაახლოება და მეგობრობა.

ახლა კი... რატომ ღმერთი არ გაიცინებს, ამ ცხვირმოუხზოცავი ბიჭის დასაციინიც რომ გახდა.

ერთხელ ოთარი საყარაულოს გვერდით იდგა და რომელიღაც ტრაქტორისტს ბეროს გასაგონად ეუბნებოდა:

— მიმიღეს, მაშ, აბა, საქმე მართლა ისე კი არ არის, როგორც ზოგიერთ ბებრუტუნას ჰგონია. მე თუ მკითხავ, თვითონ ისინი არიან გასარეკები. მათი საქმე, ძმაო, აქ ყოფნა კი არაა, სახლში ჯდომა და ნაცრის ქექვაა.

ბერო მაშინვე მიხვდა, თუ ვის ეხებოდა ოთარის ნათქვამი, მაგრამ განზე გაიხედა, ვითომდა მისი ლაპარაკი არ გაეგონოს.

ეს იყო და ეს. ბეროს ოთარი დასანახავად შეჯავრდა, იმის შესახებ ყველგან ურიგოს ლაპარაკობდა, სულ იმას ამბობდა, ეს ბიჭი ქურდ-ბაცაცაა, და თუ თავიდან არ მოვიცილეთ, უსათუოდ რამეს მოიპარავსო.

ამის შემდეგ, მართალია, ოთარს ბეროზე არც პირში და არც ზურგსუკან ცუდი აღარაფერი უთქვამს, თითქოს თავაზიანადაც ექცეოდა, ყოველ დღით სამუშაოზე მოსვლისას ხმამაღლა ესალმებოდა. თუ მოხუცი საყარაულოში იჯდა, ოთახში შესძახებდა ხოლმე — გამარჯობა, ძია ბეროო, მაგრამ მოხუცი ყოველივე ამას უყურადღებოდ სტოვებდა, მაშინაც კი, როცა ოთარი რაიმეს შეეკითხებოდა, ყურს მოიყრუებდა და არ პასუხობდა.

მოუხედავად ამისა, ბერო გულის სიღრმეში მაინც უკმაყოფილო იყო თავისი სიმკაცრით და ცოტათი ეცოდებოდა კიდევ ოთარი. ბევრჯერ დაფიქრებულა მოხუცი: მართლაც-და, რა აქვს გასაყოფი ამ ბიჭთან, თუმცა, სიტყვა შეჰყადრა, მაგრამ რა ვუყოთ, ალბათ, ახალგაზრდობით მოუვიდა. ეტყობა, უკვე მიხვდა თავის შეცდომას. ბოლო დროს ოთარი თითქოს გამოსწორდა, წესიერი და თავაზიანი გახდა. ამას წინათ მჭედლიშვილმაც აქო, გამგონი ბიჭია და საქმესაც მოწადინებულაო.

მაგრამ ბეროს მაინც არ უბრუნდებოდა გული. იგი ყოველთვის თვალს არიდებდა ოთარს და მასთან ლაპარაკს გაურბოდა.

ბერო დღეგამოშვებით მორიგეობდა, მაგრამ მაინც ცისმარე დღე სახელოსნოში იყო. დილიდან საღამომდე ეზოში დადიოდა; საყარაულოში ღამით თუ ნახავდით, თორემ დღე შიგ ერთი წუთითაც არ ჩერდებოდა. ხან სახელოსნოს მუშებს ეხმარებოდა, ხან ტრაქტორისტებს სასაცილო რამეებს უყვებოდა, უფრო მეტად კი ეზოში შემოსულ ღორებსა და ქათმებს დასდევდა. დირექტორსა და მჭედლიშვილს სულ იმას ეუბნებოდა, ჩვენს ეზოში რომ წვრილფეხი დადის, ამდენს ფერმის ეზოშიც ვერ ნახავთო. რა იქნება, ერთი კუბომეტრი ფიცარი შეიძინოთ, მოძველებულ ღობეს მე თვითონ შევაკეთებო. ღობისათვის საჭირო ფიცარი მართლაც შეიძინეს. ბერომ საყარაულო ოთახის გვერდით ჩასმულ ბოძებზე ბრტყელი ფიცარი დაამაგრა და ზედ საღურგლო დაზგა მოაწყო. ერთ დღეს ფიცარი დახერხა, გააშალაშინა, მეორე დღეს კი მთელი ღობე შეაკეთა. ამის შემდეგ მანქანა-ტრაქტორთა საღურგოში რაც კი რამ საღურგლო საქმე იყო, ყველაფერს ბეროს აკეთებინებდნენ. ზოგი მას ღურგალ ბეროსაც ეძახდა. ეს სახელი კი რატომღაც ეამაყებოდა.

ნატო თითქმის ყოველდღე დადიოდა მამასთან. ხან სადილი მიჰქონდა, ხან ხელცარიელიც შეივლიდა, მამას ეტყოდა, კლუბში ვიყავ და შენთანაც გამოვიარეო. ბეროს შვილის ასეთი ყურადღება სულაც არ ეუცხოვებოდა, თუმცა იმას კი ამჩნევდა, რომ ნატო როცა მასთან მიდიოდა, საგარეოდ იყო ჩაცმული, წვიმიან ამინდშიც კი ახალი ტუფლები და კოპწია თეთრი წინდები ეცვა.

ერთი-ორჯერ საყარაულოსთან სერგო და ნატო შეხვდნენ. ისინი ერთმანეთს თავაზიანად მიესალმნენ და მხიარული საუბარი გააბეს. ეს კი ბეროს უსაზღვრო სიხარულს ჰგვირავდა. მოხუცმა შენიშნა, რომ ნატო სერგოსთან ლაპარაკის დროს მორცხვობდა და შესამჩნევად წითლდებოდა. თვალ-წარბში შესცქეროდა ქალ-ვაჟს და გუნებაში მხოლოდ ამას იმეორებდა:

„გაიხარეთ, შვილებო, გაიხარეთ“.

ერთხელ ნატოს მამისათვის სადილი მიეტანა. მამა-შვილი საყარაულო ოთახში ისხდნენ. ბერო სადილს შეექცეოდა. ფანჯარასთან მდგარი ნატო კი ეზოში იტყირებოდა. ამ დროს მათთან სერგო შევიდა. ქალ-ვაჟმა სალაპარაკო მაშინვე გამონახა. მოხუცმა ულვაშებში ჩაიცინა, ერთი-ორი ლუკმაც შეჭამა და ფეხზე წამოხტა. „მომავონდა, მომავონდა“ — ხელის ჩაქნევით ჩაილაპარაკა და ფაცი-ფუცით ოთახიდან გავარდა. ეს ყველაფერი ისე უცბად მოხდა, რომ ვერც სერგომ და ვერც ნატომ ისიც კი ვერ მოასწრეს, რომ

მოხუცისთვის ეკითხათ, თუ რა მოაგონდა. მამის ოთახიდან გასვლისთანავე ნატომ უმაღლესად გაიფიქრა, რომ ახლა კი სერგო ხელს მომხვევს და ალერსით ყურში ჩამსურჩულებს მიყვარხარო, მაგრამ ამის მსგავსი არაფერი მომხდარა.

„ეტყობა, მოხუცი ექვეშაა“ — გაიფიქრა სერგომ.

— მამაშენის მოგონებამ მეც ერთი რამ გამახსენა, — ფეხზე აღდგომით თქვა მან, ოთახი დატოვა და ჩქარი ნაბიჯით სახელოსნოსაკენ გაემართა.

აქრემლეული ნატო სერგოს გასცქეროდა, თან თავის თავს ეჩურჩულებოდა: „ის მე არაფერს მეუბნება. არ ვიცი, თუ რა აქვს მას გულში, ალბათ, არ ვუყვარვარ“.

ამის შემდეგ ნატო უფრო ხშირად დადიოდა მამასთან. სერგო კი ერიდებოდა მას. ბერო საგონებელში იყო ჩაფარდნილი, ბევრი ეცადა, რა საშუალებას არ მიმართა, მაგრამ მაინც ვერ გაიგო, თუ რა მოხდა სერგოსა და ნატოს შორის.

ერთ საღამოს სერგო ბეროსთან მივიდა და ცულზე ტარის გაკეთება სთხოვა. მოხუცი უარს როგორც ეტყოდა, როცა სულ იმის ცდაში და იმის ზრუნვაში იყო, სერგოსათვის რაიმე ესამოგონებინა.

მეორე დღეს ბერო მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში არ წასულა. სახლის სახურავიდან არყის ხე ჩამოიღო და ცულის ტარი გამოთალა. ტარის თლას რომ მორჩა, ბაღის ბარვას შეუდგა. ტარი კი ცულზე მოსაღამოვებისას მოარგო და ნატოს ასძახა:

— შეილო, თუ გცალია, ცული ჩვენს მთავარ აგრონომს წაუღე.

მამის სიტყვებმა ნატო შეაკრთო. უნდოდა რაიმე მოემიზეხა და არ წაეღო, მაგრამ გადაიფიქრა. კლუბში კინოსურათს უჩვენებდნენ და ისედაც წასვლას აპირებდა. სერგო კი კლუბიდან ორ ნაბიჯზე ცხოვრობდა.

— წაუღებ, მამა, გზა მაინც იქით მაქვს, — უპასუხა მორცხვად ნატომ.

როცა კოხტად მორთულ-მოპრანჭული ნატო სოფლის გზაზე გავიდა, ბაზაში ბარზე დაყრდნობილმა ბერომ შევიღს თვალი გააყოლა და ჩაილაპარაკა:

— უყვარს, ნამდვილად უყვარს, წუხელის ძილშიაც კი მისი სახელი წაიბუტბუტა.

ნატო მსუბუქად, ლალად მიაბიჯებდა, თითქოს ფრთები გამოსხმია და მიფრინავსო, სწორედ ისე, როგორც მის შესახვედრად მქროლავი ნიავი, რომელიც ყელსა და პირისახეზე ეალერსებოდა. სერგოსთან შეხვედრა, საუბარი ტკბილ ოცნებად ესახებოდა.

„სერგოს არ ვუყვარვარ, — ელაპარაკებოდა იგი თავის თავს, — ეს ჩემთვის ნათელია, გასაგები, მაგრამ მჯერა, გულითა და სულით მჯერა, რომ მე სხვებისაგან მარჩევს, ჩემსავით სხვას არავის უცქერის, გარდა... მაგრამ რა საჭიროა ამის თქმა... მგონი, რომ მათ შორის შავმა კატამ გაიარა“.

სერგო უფროს მექანიკოსთან ერთად ცხოვრობდა. პატარა ერთსართულიან სახლს ფანჯრები ქუჩის პირას ჰქონდა. ახალი შებინდებული იყო და ოთახში ჯერ ლამფა არ ენთო.

ნატომ ფანჯრიდან ამჯობინა დაძახება. მინაზე საჩვენებელი თითი მიაკაკუნა. პასუხი არ იყო. გაბედა და ორი თითით მიაკაკუნა, მაგრამ მაინც არავინ უპასუხა. მალე მუშტზე გადავიდა. ოთახში ხმაური გაისმა, ვიღაცამ ხრინწიანი ხმით წაილაპარაკა და ფანჯარა გააღო. ღია ფანჯარაში უფროსმა მექანიკოსმა გამოჰყო თავი.

— ეს შენ ხარ, ქალიშვილო? — გაიცინა მან და კისერი უფრო წაიგრძელა. უფროს მექანიკოსს პირიდან, როგორც ახალმოხდილი ქვევრიდან, ისე ამოსდიოდა ღვინის სუნი.

— ცული მოვიწანე. სერგო შინ არის? — იკითხა ნატომ და იმის მაგივრად, რომ ცული მისთვის გადაეცა, ძირს დაუშვა.

— თუ სერგო სხვა არაფრისათვის გესაქიროება, ცულს მეც კი ჩავიბარებ, — სიცილით მიუგო მექანიკოსმა.

— სხვა რისთვის უნდა მესაქიროებოდეს, — მკვახედ უპასუხა ნატომ და ცული ხელში მიაჩეჩა.

„ღმერთო ჩემო, დღეს რა დაწყევლილ ფეხზე ავდექი, ყველა მე მიბრახდებოდა“, — წაილაპარაკა მექანიკოსმა და თავი კიდევ უფრო წაივრძელა, რომ კლუბისკენ ჩქარი ნაბიჯით მიმავალ ნატოსათვის თვალი გაეყოლებოდა.

კინო უკვე დაწყებულიყო. ნატოს დარჩენა არ უნდოდა, მაგრამ იმით დაიმედებული, რომ სერგოს აქ მაინც ნახავდა, კლუბში შევიდა.

მაყურებელთა დარბაზი, რომელიც ორ გაერთიანებულ ოთახს წარმოადგენდა, ხალხით ისე იყო სავსე, ნემსი არ ჩავარდებოდა. სკამებს უკან ადამიანების კედელი იყო ამართული და ნატოს ეკრანის დანახვაც გაუძნელდა. დიდი წვალეებით მოახერხა ხალხში გაძრომა. თუმცა ეკრანს კარგად ხედავდა, მაგრამ მას სულაც არ უცქეროდა. მიუხედავად იმისა, რომ ბნელოდა და ადამიანთა გარჩევა უძნელდებოდა, მაინც აქეთ-იქით იცქირებოდა. სურათი სამჯერ გამოცვალეს, ერთი-ორჯერ ლენტიც გაწყდა, ისე რომ შეუქს ზშირად ანთებდნენ, მაგრამ არ იქნა და არ ეშველა — სერგო ვერასგზით ვერ დაინახა. სახლში წასვლა გადაწყვიტა, რადგან ეკრანზე ხელჩართული ბრძოლები იყო გამართული, ისმოდა ქვემეხების გრიალი და თოფების განუწყვეტელი ბათქა-ბუთქი. რა დასაძრახია, არ უყვარს ნატოს ასეთი კინოსურათები. ახლა ისეთი აზრები უტრიალებს თავში, ისეთ ფიქრებშია გართული, რომ კინოსურათი კი არა, ცხოვრებაც ჩალად არ უღირს უსიყვარულოდ.

უცბად ნატომ შენიშნა, რომ მისგან მარჯვნივ, უკანასკნელ რიგში მჯდომი რომელიღაც ქალიშვილი გულიანად იცინოდა. მის გვერდში მჯდომ ვაჟს, რომელიც წინ წამოწეულ ბიჭებს იყო ამოფარებული, სახე არ უჩანდა.

„ეს ხომ მეცხვარიანთ ნათელაა!“ ნატო დარწმუნებული იყო, რომ ნათელას გვერდით სერგო იჯდა. ამიტომ არცკი ცდილობდა გაეგო, თუ მართლაც ვინ იჯდა ნათელას გვერდით. „როგორაა გახარებული“, წაილაპარაკა მან და გარეთ გამოვიდა. ფიქრებში გართულს არც კი გაუგია, თუ როგორ გაიარა მთელი სოფელი. მის შეგნებაში ფიქრები ისე სწრაფად ცვლიდნენ ერთმანეთს, თითქმის ყოველ გადადგმულ ნაბიჯს მისთვის ახალი რამ საფიქრებელი მოაქვსო. რაღა არ წარმოიდგინა თვალწინ: სერგოსთან პირველი შეხვედრაც, მარანიც, ადიდებული ხევისწყალიც, ორლობეში მიმავალი სერგო და ნათელაც, მამის საყარაულო ოთახიც. გუნებაში კი ისევ და ისევ იმეორებდა: „როგორაა გახარებული“.

ქიშკარი ფრთხილად გააღო, ზღურბლიდან ორიოდ ნაბიჯი გადადგა და შეჩერდა. ერთ ხანს სამხრეთის ცაზე ამომავალ მთვარეს უცქეროდა. შემდეგ ქონაზე ჩამოჯდა. თავჩალუნული მიწას დააცქერდა. ფიქრებით დამძიმებული თავი ვერ შეიკავა და მუხლისთავეებზე დაეყრდნო შუბლით. მისი ძირს დაშვებული ორივე ხელის თითები კი ცივ მიწას ეხებოდა. უცბად ხელზე სითბო იგრძნო. მარცხნივ მიიხედა და თავისი საყვარელი მურია დაინახა, ძალღერსით ხელს ულოკავდა. მურიას მოფერებით ერთი ხელი კისერზე შემოხვია, მეორე კი თავზე გადაუსვა.

— მურია, ჩემო საყვარელო მურია! — ჩურჩულებდა იგი.

უცბად ძალღმა ყურები ცქვიტა, შეეყუდა და ქიშკრისაკენ გაიქცა. მხოლოდ ახლა გაიგონა გზაზე მიმავალ ადამიანთა ფეხის ხმა და მხიარული საუბარი.

მიხვდა, რომ ორნი იყვნენ, ქალ-ვაჟი. წამოხტა, ჭიშკართან მიიბრინა, კარის ფიჭვების შუა ადგილიდან გაიხვდა: უკვე კარგად ამოსულ მთვარის შუქზე სერგო და ნათელა დაინახა. ისე მოეჩვენა ისინი, თითქოს ერთმანეთთან მიკრულები იყვნენ. უცბად თვალები დახუჭა. სულგანაბულმა კარგად გაიგონა სერგოს სიტყვები: „შენ კულტურული, განათლებული ხარ, ის კი ვინ არის? მითხარი, რა შენი შესაფერია, რა უნდა გქონდეთ თქვენ საერთო, როცა შენ სულ სხვა რამ გაინტერესებს, მას კი სულ სხვა რამ“.

მურიას უეცრად ატეხილმა ყფამ სიწყნარე დაარღვია. ნატომ ველარა გაიგონა რა. თვალდახუჭული ერთ ხანს კარებს იყო მიყრდნობილი. როცა თვალი გაახილა, შუა გზაზე სიცილ-კისკისით მიმავალი გოგო-ბიჭები დაინახა. სულ ბოლოს კი ყველასაგან განცალკევებული ვახტანგი პაპიროსის ბოლებით მიიბიჯებდა. ის სწორედ მათი ჭიშკრის წინ შეჩერდა, ახალ პაპიროსს მოუყიდა და კვლავ გზა განაგრძო!

როგორც კი გზაზე ხმაური მიწყდა, ნატო კიბეზე ავიდა. ფრთხილად შევიდა ოთახში და ისე ჩაწვა ლოგინში, რომ ლამფისთვისაც არ ამოუწვია.

„აღბათ, სერგო მეც თავის ტოლად არა მთელის, ნათელა კი ეტყობა გატაცებით უყვარს, შესაძლოა, იგი ნათელასაც ასევე უყვარს. დღეს-ხვალ ნამდვილად გაბედნიერდებიან“.

მცირე ხანს ჭერს მიშტერებოდა, შემდეგ კი ტუჩების ოდნავი მოძრაობით წაილაპარაკა, თითქოს თავის ფიქრებს ებაახებო:

„არა, მე მისი არა მშურს. დე უყვარდეს იგი სერგოს, თუგინდ იქორწინოს მასზე... ნათელაც ხომ ახალგაზრდაა. მასაც ხომ ჩემსავით უნდა ბედნიერება“.

II

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის შექმნიდან არ გასულა დიდი დრო, რომ სერგომ დედისაგან ბარათი მიიღო.

მოხუცი წერდა — შვილო, ავად ვარ და ჩამოდი. ხომ იცი, შენს მეტი პატრონი არავინა მყავს. თუ დიდი ხნით ვერა, ერთი დღით მაინც ჩამოდიო.

სერგო იმ საღამოთივე გაემგზავრა გორში. დირექტორი ბრიგადებში იყო წასული, ამიტომ საქმისმწარმოებელს დაუბარა — სახლში მივდივარ და დირექტორს გადაეცია.

სერგოს დედა მწოლიარე დახვდა.

— მოდი, შვილო, თავი რატომ მომანატრე, — სერგოსკენ ხელების გაშვებით წარმოთქვა მოხუცმა, შვილის დანახვისთანავე სიხარულის შუქი რომ ჩაუდგა ჩაცვნილ თვალებში.

სერგო საწოლზე ჩამოჯდა. უნდოდა დედა ენუგეშებინა, მაგრამ სიტყვებს ვერ პოულობდა.

თითქოს მოხუცი მიხვდა შვილის გასაჰირს. მისუსტებული ხელები თავზე მოხვია და მხურვალე ტუჩებით რამდენჯერმე აკოცა შუბლზე, სერგოც ათრთოლებული ტუჩებით კოცნიდა დედის დამკვნარ სახეს და თვალებიდან ცრემლები სცვიოდა.

— შვილო, ისე ნუ მომკლავ, რომ შენს დაოჯახებას არ მომასწრო, — უთხრა სერგოს დედამ, როცა კოცნით გული იჯერა.

— დარდი ნუ გაქვს; დედაჩემო, მოესწრები.

— როდისღა, შვილო?

— სულ მალე!

— აბა, როგორ დავიჯერო, პირველად ხომ არ მესმის შენგან ეს. შეი-
ლო, დედა ვარ და ჩემს სიტყვაზე უნდა იარო. დროა ოჯახს მოეკიდო, ხე-
დავ, მოვხუცდი, თანაც შენგან ასე შორსა ვარ, შენ კი მომვლელი და პატ-
რონი გინდა.

ერთი დღე დაჰყო სერგომ დედასთან.

ოჯახის საქმეები მოაგვარა, ავადმყოფს მომვლელად ნათესავი მიუჩინა,
შეჰპირდა — დღეს-ხვალ ისევ ჩამოვალო, — და სამსახურში წავიდა.

როგორ მოიქცეს? მართლაც და, დროა ცოლის შერთვისა. სანამდე გორ-
ში მსახურობდა, დედასთან ერთად ცხოვრობდა და სამსახურის გარდა არა-
ფერზე ფიქრობდა. დედა ყოველნაირად ხელს უწყობდა, ეფერებოდა, მზრუნ-
ველობას არ აკლებდა. ოჯახშიც არაფერი ჰქონდა საზრუნავი. ახლა კი ყვე-
ლაფერი მას აწევს კისერზე. მძიმეა მარტოხელა კაცის ცხოვრება. მარტო ესა
თქვი, ტანსაცმელს თვითონ ირეცხავს, იუთოებს, სადილსაც თვითონ იკე-
თებს. ყოველივე ამას შეუჩვეველია და ვერ ეგუება, ამას ისიც ერთვის, რომ
უძნელდება მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში მუშაობა. დღედაღამ მინდორში
უხდება ყოფნა, ამოდენა გეგმებსა და გრაფიკებს ადგენს, ბრიგადებსა და სოფ-
ლებში ფეხით დადის, მაგრამ ვინ არის დამნახავი, ვინ არის დამფასებელი.
დირექტორთან სამდურავი არაფერი აქვს, არც კარგს ეუბნება, არც ავს. სულ
სხვაა მჭედლიშვილი. დღე არ გავა, რომ რაღაც არ გამონახოს და არ უსაყ-
ვედუროს. ეს ასე არ უნდა გაგეკეთებინა, ეს ასეო. რომ ვთქვათ, რა მისი
უფროსია. რითია მასზე მეტი, რატომ უნდა ასწავლიდეს ჭკუას. ერთი ეს ვი-
კითხოთ, თვითონ მჭედლიშვილი რისი გამკეთებელია? თვეში ორჯერ კრებას
თუ ჩაატარებს, ეგ არის და ეგ. ჰოდა, ისა ჯობია, თავის საქმეს მიხედოს,
ტრაქტორისტებს გაზეთი უკითხოს და ბრიგადებში საბრძოლო ფურცელი გა-
მოსცეს. ერთი არ უნდა კიდევ რამე შეხედოს? როდი მოერიდება, პირდაპირ
მიახლის. ჯობია ბატონკაცობას თავი დაანებოს, ის არც მისი უფროსია და
და არც მისი ჭკუის დამრიგებლად გამოდგება, მაგრამ, მაგონი რომ ამ შეხლა-
შემოხლაზე უკეთესი ის იქნებოდა, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურიდან თავი
როგორმე გაეთავისუფლებინა და გორში სხვა სამუშაო გამოენახა. მაგრამ ვინ
მისცა ამდენი მოხერხება. რაღაც შინაგანი ძალა მოუწოდებს, რომ მეგობარი
გაიჩინოს, ისეთი მეგობარი, რომელიც ყოველთვის მის გვერდში იქნება, მის
დარდსა და სიხარულს გაინაწილებს.

საშუალო სკოლა ისე დაამთავრა, არც ერთ გოგონასთან ჭუჩაში არ გაუყ-
ლია. ინსტიტუტის კედლებშიც მხოლოდ ვაჟებთან მეგობრობდა. მართალია,
თვითონაც ერიდებოდა ქალიშვილებთან ურთიერთობას, მაგრამ, რაც მთავა-
რია, ქალიშვილები ვერ ეგუებოდნენ მას. მიზეზი კი ის იყო, რომ როგორაც
არ უნდა მოენდომებინა, როგორაც არ უნდა ცდილიყო, მათთან საუბარი უხე-
შად და დამცინავად გამოუდიოდა. სხვა მის ამხანაგებს საქმარისი იყო ორი
სიტყვა ეთქვათ, თუნდაც სრულიად უცნობისათვის, რომ ქალიშვილის გულ-
ხელად მოენადირებინათ. მას კი ეს არ შეეძლო. არა ერთხელ განუზრახავს მო-
ფერებითა და ალერსით ელაპარაკა სტუდენტ ქალიშვილებთან, მაგრამ მაინც
არაფერი გამოდიოდა.

პირველი ნათელა იყო, ვინც ასე გულისხმიერად მოეკიდა. იქნებ იმანაც
შეუწყო ხელი, რომ მის გულში უცბად ანთო სიყვარულის ცეცხლი. დიახ,
მის გულში სიყვარულის ცეცხლი ანთია. ის ხომ ნათელაზე ფიქრში იძი-
ნებს და იღვიძებს. აბა, სხვა რომელი ქალიშვილისათვის უდევნებია ასე გა-
ტაცებით თვალყური, ვის დალოდებია საათობით. ვისი ნახვა მონატრებია!
ეჰ! რა კარგია ნათელა, რა კარგი. ნუთუ მოესწრება იმას, რომ ნათელასთან

ერთად ყოფნითა და მისი ცქერით დატკბეს. დღესვე შეირთავდა ცოლად, მაგრამ ვაი, რომ ნათელა თანახმა არ არის. ესეც მისი ილბალი. ვახტანგი საიდანლა გამოტყვრა. იმასაც ამბობენ, ნათელას და ვახტანგს ერთმანეთი დიდი ხანია უყვართო; მერე, ეს რა გამართლებაა! ნუთუ ნათელა. მწყემსს გაჰყვება ცოლად. თუმცა ვახტანგს საშუალო სკოლა აქვს დამთავრებული, მაგრამ ეს საქმეს როდი შველის, ის ხომ უბრალო მწყემსია. ორი დღის წინ ამაზე ნათელასთან ჰქონდა საუბარი. თავისებური ადამიანია ნათელა, ძალიან ეწყინა და მთლად გააბათილა მისი მოსაზრება. ადამიანი ადამიანობით უნდა დაფასდესო და არა იმით, თუ რა აქვს დამთავრებული და ან რა საქმიანობას ეწყევას. ვისზე რა ნაკლებია ვახტანგი, რაკილა მწყემსია, განა მას სხვაზე მეტირე სარგებლობა მოაქვს ჩვენი დიდი სამშობლოსათვის. ჩვენი ხალხის კეთილდღეობისათვის! თუ მინდა მწყემსსაც გავყვები ცოლად, ეს ჩემთვის სულაც არ არის სათაქილოო. ვთქვათ და ნათელა ვახტანგს გაჰყვას. მერე? მერე და მერე, რას იზამს, წყალში ხომ არ გადავარდება. ადგება და სხვას შეირთავს. მაგრამ ვის? აი ნატოს რომ განათლება ჰქონოდა, იქნებ ის შეერთო კიდევ. ყოჩალი გოგოა ნატო. იგი არც სილამაზით ჩამოუყვარდება ნათელას და არც სიტყვა-პასუხით, ოჯახური საქმეც მშვენიერად იცის, კოლმეურნეობაშია და ბაღალი არ ჰყავს. თუმცა ყველა იმ აზრისაა, თვითონაც ასე ჰგონია, რომ კაცს ერთდროულად ორი ქალის სიყვარული არ შეუძლიაო; მაგრამ უნდა გამოტყდეს (ამას ხომ თავის გულში ფიქრობს და თავის თავს რატომ უნდა დაუმალოს), რომ თითქოს ნატოც უყვარს, იქნებ ნათელასავით არა, მაგრამ მაინც უყვარს. ეჰ, ნატოსაც რომ უმაღლესი ჰქონოდა დამთავრებული, მაშინ რაღა დააბრკოლებდა, ადგებოდა და მას შეირთავდა.

ამ ფიქრით მოცული დაბრუნდა სერგო მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში.

* * *

— რა გაჩხუბებს კოლმეურნეობის თავმჯდომარეებთან, რა გაქვს მათთან გასაყოფი? — უთხრა ერთხელ სერგოს ჭრელაშვილმა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში მისვლისას.

— არც გასაყოფი მაქვს ვინმესთან რამე და არც არავისთან ვჩხუბობ, — მიუგო სერგომ.

— მაშ, რად გემდურია?

— ვინ მემდურის?

— ვინ და კოლმეურნეობა „განთიადის“ თავმჯდომარე.

— ჩვენ გვაქვს ჯავახთან სამდურავი და არა მას...

— თავს ნუ იმართლებ, მე ყველაფერი გაგებული მაქვს. იცოდე, ეს უკანასკნელი იყოს, კამათსა და ჩხუბს ისა სჯობია საქმე აკეთო.

— საქმეს რომ არ ვაკეთებდე, მაშ აქ რა მინდა!

ზედმეტ ლაპარაკს თავი დაანებე, ისწავლი ჰქუას ხომ კარგი, არა და მაშინ სხვანაირად ვილაპარაკებთ.

„რაშია საქმე, რა არის მიზეზი, რომ ჭრელაშვილი ასე აშკარად ესარჩლება ჯავახს?“ — ამის შემდეგ არა ერთხელ ეკითხებოდა სერგო თავის თავს, მაგრამ პასუხს ვერ პოულობდა.

III

მიუხედავად იმისა, რომ ნატომ მტკიცედ გადაწყვიტა სერგოზე აღარ ეფიქრა, ის მაინც მძიმე ფიქრებში იყო. დღე კიდევ არაფერი, ხალისითა და მზრუნველობით დატრიალებდა საქარხლე ნაკვეთს და დარდ-ვარამს იქარ-

წყლებდა, საღამო იყო მისთვის აუტანელი. თავს უხალისოდ გრძნობდა, გარეთ იშვიათად გადიოდა, იდგა ფანჯარასთან და ტირიფონის ველის მიმართულებით გასცქეროდა ლურჯ სივრცეს. ამ სივრცესავით უსაზღვრო იყო მისი ფიქრები.

რატომ აპყვა უცბად აღზნებულ გრძნობებს. იქნებ ეს სიყვარული კი არა, ბავშვური გატაცება იყო. ნუთუ შეცდა? არა, არ შემცდარა. სერგო უყვარს, ნამდვილად უყვარს. ეს კი არა, სულ სხვა რამ აღარდებს. ნეტა გულთმისნად აქცია და სერგოს გულისნადები გააგებინა. თუმცა უამისოდაც მიმხედარია, რომ სერგო მისდამი გულგრილ დამოკიდებულებას იჩენს. მაშ, რად უღიმოდა, რად ეალერსებოდა. ერთხელ ხომ ისიც უთხრა, მე შენი გულისათვის ყველაფერს ჩავიდნო. ეგებ ეს სიმთვრალემ ათქმევინა! ვაითუ სერგოს მისი მოტყუება უნდოდა. განა ერთი და ორი წიგნი წაუკითხავს, სადაც მოთხრობილია იმ მამაკაცებზე, რომლებსაც ყალბი ალერსითა და მოფერებით ქალიშვილებისათვის თავგზა აუბნევიათ? ნუთუ სერგოს მიზანიც ეს იყო! არა, ეს დაუჯერებელია. წიგნში ამოკითხული გმირები ხომ ძველ დროს ცხოვრობდნენ, სერგო კი სულ სხვა გარემოშია აღზრდილი და ყველაფრით განსხვავდება მათგან. მაშ, რატომ არ თვლის სერგო მას თავის ტოლად. თვითონაც არის დამნაშავე, რალა სერგო აირჩია! ის მართლაც ცოდნით და გამოცდილებით მასზე მაღლა დგას, ბარემ კარგი იქნებოდა, რომ მასაც უმაღლესი ჰქონოდა დამთავრებული. მაშინ სერგო ასე ქედმაღლურად არ მოექცეოდა. უმაღლეს სასწავლებელს ისიც კი დაამთავრებს, მაგრამ უკვე გვიან არის. ამისათვის სულ ცოტა შვიდი წელია საჭირო, სერგო კი ასე დიდხანს რას დაელოდება. გასათხოვარი ქალები ხომ არ განწყდარან — აღება და სხვას შეირთავს, აი თუგინდ ნათელას.

მიუხედავად ასეთი ფიქრებისა, ნატო იმედს მაინც არ კარგავდა. ჯერ კიდევ სჯეროდა, რომ სერგოს ის უყვარდა და ადრე თუ გვიან სიყვარულს გაუმხელდა.

გადიოდა დღეები, მაგრამ ნატოს იმედები არ მართლდებოდა. ის კი სულ უფრო მეტად იწვოდა და იტანჯებოდა. არავინ არაფერი იცოდა მისი სულიერი ტანჯვისა. ყველა გაკვირვებული იყო: ნატო, რომელიც ამ რამდენიმე ხნის წინ სიმღერებისა და ცეკვა-თამაშის მოთავედ ითვლებოდა მთელ სოფელში, ასე უცბად გოგო-ბიჭებს ჩამოცილდა და განცალკევდა.

მხოლოდ ბერომ, ნატოს მშობელმა მამამ იცოდა ყოველივე. მან რამდენჯერმე გაიგონა ძილის წინ ნატოს ფარული ქვითინი. გაიგონა აგრეთვე მძინარე შეილის ლაპარაკიც. მოხუცის ფხიზელმა თვალმა შეამჩნია ისიც, რომ ნატო უცბად გახდა, თვალები ჩაუცვივდა და ისე გაყვიოლდა, თითქოს ციგებით ყოფილიყო ავად.

დადარდინებული ბერო დღე და ღამ შვილზე ფიქრობდა. არა ერთხელ გადაწყვიტა ნატოს გამოვუტყდები, იმედს მიეცემ და გულს გავუმაგრებო, მაგრამ ვერ ბედავდა, ენაზე მომდგარ სიტყვას გულში მარხავდა.

ნატო უსიტყვოდაც ხედებოდა, თუ როგორ ძლიერ მოქმედებდა მოხუცზე შვილში მომხდარი ცვლილებები. ამიტომ იყო, რომ უნდოდა თავი გაემხიარულებინა და მამისათვის არაფერი ეგრძნობინებინა, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი იყო. მამის მოსაჩვენებლად თავაუღებლივ წიგნებს კითხულობდა. მოთხრობებში ამოკითხულ გმირ ქალებს თავის თავს აღარებდა, მათ გრძნობებსა და განცდებში თავის გრძნობებსა და განცდებს ხედავდა.

ერთხელ, მოსაღამოვებისას, ნატოს გულმა გარეთ გაუწია.

წყნარი საღამო იყო. სახლების წინ ჩამწყრივებულ გრძელ სკამებზე მსხდომი

ქალებს მუსიაფი გაებათ. მამაკაცებს საბჭოს ეზოში კაკლის ქვეშ მოეყარათ თავი. სოფლის მოედანი ბავშვებით იყო სავსე. ვინ ხელბურთს თამაშობდა, ვინ — ლახტს, ვინ — თვალხუჭანას.

ნატო ნელი ნაბიჯით მიდიოდა, წელში ოდნავ მოხრილი, თითქოს მოღლილ-მოქანცულია და სიარული უჭირსო. მთელი სოფელი ისე გაიარა, არავის გამოლაპარაკებია. როცა ორლობიდან გავიდა, გრილმა ნიაგმა ნატოს მთელ სხეულზე შემოუბრინა. უცბად გამოცოცხლდა, სიმსუბუქე იგრძნო.

ღრმად ისუნთქავდა გაზაფხულის მაცოცხლებელ ჰაერს და სტკებოდა ჩამავალი მზის სხივებით გაბრწყინებულ ტირიფონის ველის მზერით. ხევისწყლის პირას პატარა ბექობზე ჩამოჯდა. მშვიდად მოჩხრიალებდა წყაროსავით დაწმენდილი მდინარე, რომელიც ქვევით-ქვევით მღორედ მიედინებოდა და ორმოციოდე მეტრის დაცილებით პატარა მორევს აჩენდა. ერთ ალაგას ისე მოჩანდა, თითქოს წყალში დაძირული ლითონი ბრწყინავსო. ეს იყო ცის კამარაზე კენტად გაჩერებული პატარა ღრუბელი, რომელიც ახლად ჩასულ მზის სხივებში გახვეულიყო. სწორედ ამ გაბრწყინებულ ღრუბელს ეტანებოდნენ მორევის თავზე წყვილ-წყვილად მონავარდე მერცხლები.

აგერ ორმა მერცხალმა ნატოს თავზე გაინავარდა. უცბად ერთი მათგანი მორევისაკენ დაეშვა, მეორეც მას გამოედევნა. წყლის ზედაპირს გაეკრნენ, ფრთა დაისველეს და ისევ წყვილად აინავარდეს ზევით.

„ეჰ, ნეტავი თქვენ, თეთრგულა და კუდმაკრატელავ, ასეთი ბედნიერები რომ ხართ — ერთად დაფრინავთ და დანავარდობთ. რა იქნებოდა, მეც მერცხლად დაგბადებულებო, რომ ჩემი გულის სწორთან მეფრინა და მენავარდა“ — ფიქრობდა ნატო.

„ძნელია ჩემთვის მარტოობა, ძნელი“, — წაილაპარაკა ნატომ, უცბად გაუღი აუჩუყდა და ატირდა. „რა სულელი ვარ, რა მატირებს?“ — უმალ გაუელეა ამ აზრმა და სიცილი მორთო. „ნუთუ მე მიყვარს?“ — შეეკითხა გუნებაში თავის თავს და ხმაბალა დაუმატა: „მიყვარს, ნამდვილად მიყვარს, თუმცა არ ვიცი, რამე შემაყვარა“.

ზურგსუკან ფეხის ხმა გაისმა. ნატო შეტრიალდა და მისკენ ბილიკით მომავალი სერგო დაინხა.

— რა გატირებს? — დაუფიქრებლად შეეკითხა სერგო მოულოდნელობით შემკრთალ ნატოს, რომელსაც უკვე მოესწრო ადგომა და განცვიფრებული შესცქეროდა მას.

— არა, მე არ ვტირი, — უპასუხა ნატომ, თან ნაძალადევად იცინოდა და თვალებიდან ცრემლებს იწმენდა.

— მითხარი, თვალს რატომ მარიდებ, რაზე მემღურო? — მცირე დუმისის შემდეგ შეეკითხა სერგო და შეეცადა თავდახრილი ქალიშვილისათვის თვალებში შეეხედა.

— არა, სრულებითაც არ გემღურები, — შეგვიანებით მიუგო ნატომ, რომელიც ერთდროულად იცინოდა და ტიროდა. ცრემლით დასველებული გრძელი წამწამები და გადაკალმული წარბები ჩრდილავდა მის კუნაპეტივით შავ თვალებს, რომლებშიც სიხარულთან ერთად ნალველი და მწუხარება აღბეჭდილია. შემშრალი ლოყები წითლად უღვიოდა. ქვედა ტუჩი ოდნავ გაზრდილია და ეს უფრო ალერსიანს ხდიდა მის მიმზიდველ სახეს. ამ წუთში სერგოსათვის ნატო არა თუ კარგი, არამედ ულამაზესიც იყო.

— მე ვგრძნობ, რომ რაღაცას მიმაღა, მითხარი, რატომ არ მეუბნები? — ალერსით უთხრა სერგომ ნატოს, რომელიც მისგან ოდნავ პირმებრუნებულ იდგა და ტირიფონის ველს გასცქეროდა. სერგომ მას მკლავზე ხელი წაავლო, ვითომ იმისათვის, რომ თავისაკენ შეებრუნებია.

— არ მომეკარო! — იკივლა ნატომ და ქურციკივით განზე გახტა, — გეტყვი, რატომ არ გეტყვი, მიყვარხარ, მთელი არსებით მიყვარხარ, მაგრამ იცოდე, მე შენგან არაფერს მოვითხოვ, თუგინდ ნურც გეყვარები!

ნატო ყელმოღერებული იდგა და განზე იცქირებოდა, თან ისე სწრაფად ლაპარაკობდა, რომ სიტყვებს ვერ აბოლოვებდა. როგორც კი ლაპარაკს მორჩა, შეტრიალდა და ჩქარი ნაბიჯით სოფლისაკენ გასწია.

ისეთი მოულოდნელი იყო სერგოსათვის ყოველივე ეს, რომ უცბად ვერაფრის თქმა ვერ მოახერხა. დამატობელმა გრძნობამ მოიცვა მთელი მისი არსება და თითქოს მის გულში რაღაც შეტრიალდა.

— მეც, მეც მომისმინე. — თქვა მან შეცვლილი ხმით და სოფლისაკენ მიმავალ ნატოს გამოედევნა, მაგრამ როგორ დაეწყოდა, როცა ქალი უკვე გარბოდა. შუაგზაზე შეჩერდა. მანამ ნატო ორღობეში არ მიიმალა, ერთი წამითაც არ მოუცილებია მისთვის თვალი. შემდეგ კი ხევისწყლის პირას, სწორედ იმ ადგილას ჩამოჯდა, სადაც ნატო იჯდა.

რატომ სოფლამდე არ სდია და თავისი სათქმელი არ უთხრა! რომ წამოწოდა კიდევ, რა უნდა ეთქვა? ხომ ვერ ეტყოდა მიყვარხარო? თუმცა მეტად თავისებურია ნატო, რაღაც განსაკუთრებული რამ არის მასში ისეთი, რითაც კაცს ადვილად შეაყვარებს თავს. როგორც ცდებოდა, როცა ნატო მიუყვარებელი და გაუბედავი ეგონა. სინამდვილეში კი რა სითამამე, რა გამბედაობა ჰქონია ამ ქალს. თან რამდენი უბრალოება და გულწრფელობაა მასში. უცბად ნატო შეებრალა. ქალის სუნთქვასავით მოაღერსე ნიავე გახურებულ სახეზე რომ საამოდ ელამუნებოდა, თითქოს ჩასჩურჩულებდა, რომ მას ნატო უყვარდა.

ფიქრებში გართულმა ვერც კი შეამჩნია, რომ თავზე დააბნელდა. მძიმედ წამოდგა და მოზღვავებული ფიქრებით დამძიმებული სოფლისაკენ გაემართა.

რაც უფრო უახლოვდებოდა სოფელს, მით უფრო გრძნობდა, რომ მის გულში ერთბაშად შექრილი ახალი გრძნობა ფესვებს იდგამდა და ღრმავდებოდა.

IV

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ხელმძღვანელობა პირველ დღიდანვე შეუდგა სახელოსნოს მოწყობას. როცა შენობა მზად ჰქონდათ, მეზობელ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურიდან ნახმარი დიზელი მოიტანეს და სახელოსნოს გვერდით მიშენებულ პატარა ოთახში დადგეს. იშოვეს სამჭედლო მოწყობილობაც. მიუხედავად ამისა, ჯერ მაინც ბევრი რამ აკლდათ. საჭირო იყო დანადგარები, ჩარხები, ხელსაწყოები, შემდუღებელი ელექტროაპარატი.

სამინისტროში ყოფნის დროს დირექტორს შეჰპირდნენ დანადგარებსა და ჩარხებს დღეს-ხვალ მივიღებთ და გამოგიგზავნითო. დავითაშვილმა იცოდა, თუ რას ნიშნავდა ეს დღეს-ხვალ. დირექტორის თბილისიდან დაბრუნების მეორე დღეს მჭედლიშვილი გაემგზავრა მეზობელ კოლმეურნეობაში, რომელიც წინაპარიდან თორმეტი კილომეტრითაა დაშორებული. აქ არის ჩირის სახმობი ქარხანა, რომელიც შემოდგომით ორ-სამ თვეს მუშაობს, დანარჩენი დრო კი გაჩერებულია. ქარხანას აქვს საკუთარი სახელოსნო, მშენიერი ჩარხებითა და დანადგარებით.

ქარხნის დირექტორმა გიორგი მირზაშვილმა, ნაცვაილემა, მაგრამ საამო შეხედულების შუახნის კაცმა, მეგობრულად მიიღო მჭედლიშვილი. ხელის ჩამორთმევისთანავე სიტყვა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის შესახებ ჩამოუგდო

და ზედიზედ რამდენიმე შეკითხვა მისცა. მკედლიშვილი პირველად ხედავდა ამ ცნობისმოყვარე კაცს, მაგრამ თავი ისე ეჭირა, თითქოს მისი კარგი მეგობარი ყოფილიყო.

მირზაშვილი, რომელმაც სტუმარს საამქროები დაათვალიერებინა, ძალიან ბევრს ლაპარაკობდა, განსაკუთრებით იმას უსვამდა ხაზს, რომ რემონტი ვადაზე აღრე ჰქონდა დამთავრებული და ქარხანას თუგინდ დღესვე ამუშავებდა. ეტყობოდა, მას ძალიან უხაროდა, რომ ახლად მოსული თითქმის ყველა საგანზე უფრო მეტად ჰქარხნისადმი ასეთ ცნობისმოყვარეობას იჩენდა.

— თქვენ, ალბათ, სახელოსნოც გექნებათ? — შეეკითხა მირზაშვილს მკედლიშვილი.

— ახლა ვაპირებდი სწორედ მის ჩვენებას, — უპასუხა მირზაშვილმა და წინ გაუძღვა.

სახელოსნო ვიწრო ოთახში იყო მოწყობილი.

ოთახის თავში „ჩტზ“-ის ძრავა იდგა. ის გრძელი ღვედით ოთახის მეორე მხარეს ჩამწყრივებულ ჩარხების ქვეშ გატარებულ ღერძის ბორბალთან იყო შეერთებული. ზეითი გაბრიალებულ ჩარხებს ქაღალდი ეფარა, ფაქიზი ნაწილები კი თეთრი ქსოვილით იყო შეხვეული.

მკედლიშვილმა შორიდან დაიწყო. ჯერ შეეკითხა, თუ როდის ამუშავებოდა ქარხანა, შემდეგ — რამდენ ტონა ჩირს და გამხმარ ბოსტნეულს ამზადებთ წელიწადში.

მირზაშვილი ხალისით პასუხობდა, თან თვითონაც ალაგ-ალაგ შეკითხვებს ურთავდა. კითხვას-კითხვა მოჰყვა და თითქმის ნახევარი საათი ისაუბრეს. იქნებ მკედლიშვილს ასე არც გაება საუბარი, მაგრამ ის მიხვდა, რომ რაც უფრო დრო გადიოდა, მით უფრო მხიარულდებოდა ღირეკტორი. როცა მან მოსვლის მიზეზი გაუმხილა, მირზაშვილი ძალიან გაცდა.

— ეს რა მოგიფიქრიათ, — უპასუხა შეცვლილი ხმით ღირეკტორმა, — ქოთანს ხომ არ არის, რომ შეიძლებოდეს რომელიმე ჩარხის ან დანადგარის თხოვება.

მკედლიშვილმა დაწვრილებით უამბო, თუ რა პასუხით გამოისტუმრეს მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ღირეკტორი სამინისტროდან, უთხრა იმის შესახებაც, თუ როგორ გაუჭირდებოდა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს უსახელოსნოდ მუშაობა.

— რა ვქნა, სამინისტროს გარეშე მე არ შემიძლია ამის გაკეთება. აბა დღეს რაიკომის მდივანთან მივდივარ, შევეკითხები, თუ თანახმა იქნება, სამინისტროში აღეძრავ საკითხს; როგორც კი ნებას დამრთავენ, დიდი სიამოვნებით გათხოვებთ.

— გრძელი ისტორიაა, — ხელი ჩაიქნია მკედლიშვილმა. იგი თითქო აღწარაფრის თქმას არ აპირებდა, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ დაუმატა:

— მე, მაგალითად, ასეთ შემთხვევაში რაიკომის მდივნის თანხმობითაა დავემყოფილდებოდი.

ჩირის სახმობი ქარხნის ღირეკტორს, მართალია, არაფერი უპასუხნია, მაგრამ მისმა სახემ ისეთი გამომეტყველება მიიღო, რომ უსიტყვოდაც ნათელი იყო, თუ რისი თქმა ჰქონდა მას განზრახული, — რაიკომის მდივნის თანხმობით მეც კი დავემყოფილდებო.

— ჩვენ შეგვიძლია ახლავე დაველაპარაკოთ რაიკომის მდივანს, — თქვა მკედლიშვილმა და გასასვლელისაკენ შეტრიალდა.

— რა სულსწრაფი ყოფილხარ, — გაიცინა მირზაშვილმა, — ასე რად ჩქარობ, ხომ გითხარი, დღეს მასთან ვიქნები და ყველაფერს ვეტყვი-მეთქი.

— მე კი არა, საქმე ჩქარობს, ჩვენთვის ყოველი წუთი ძვირფასია.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩირის სახმობი ქარხნის დირექტორმა არა ერთხელ უთხრა, ამხანაგ გორგიშელს თვითონ ენახავ და მოველაპარაკებო, მკედლიშვილი რაიკომის მდივანს მაინც დაუკავშირდა. მან მოკლედ მოახსენა მდგომარეობა და დახმარება სთხოვა, შემდეგ ტელეფონის მილი მირზაშვილს გადასცა, რაიკომის მდივანს შენთან უნდა ლაპარაკიო.

ქარხნის დირექტორმა ტელეფონის მილის ყურთან მიღებისთანავე ჩასძახა დიახო და შემდეგ მთელი ლაპარაკის მანძილზე მხოლოდ დიახს იმეორებდა. მისი უკანასკნელი სიტყვა დიახი იყო.

მკედლიშვილი ფანჯარასთან იდგა. მთელი ყურადღება დირექტორისაკენ ჰქონდა მიქცეული. ესმოდა რა მირზაშვილის „დიახ, დიახ,“ იგი საქმეს თავის სასარგებლოდ გადაწყვეტილად თვლიდა.

— თვითონ მოიფიქრე და, თუ მიზანშეწონილად ჩათვლი, მიეცე — ასე მოთხრა რაიკომის მდივანმა, — თქვა ტელეფონის მილის დადებისთანავე ჩირის სახმობი ქარხნის დირექტორმა და ოთახში წინ და უკან დაიწყო სიარული.

— ნება შენია, იფიქრე, მე კი აქ დაგელოდები, — მიუგო მკედლიშვილმა და მაგიდასთან ჩამოჯდა, მარცხენა ყბით ორთავ ხელისგულს დაეყრდნო, თან ისეთი შეხედულება მიიღო, თითქო კბილი სტიკია და პოლიკლინიკის მოსაცდელ ოთახში ექიმთან მიღებას ელოდებო.

ორმა წუთმა განვლო. მირზაშვილი ისევ წინ და უკან დადიოდა.

„ვათხოვო თუ არ ვათხოვო, — ფიქრობდა იგი, — რაიკომის მდივანმა ამ საკითხის გადაწყვეტა მე მომანდო, თუ შენ ჩათვლი შესაძლებლად — ათხოვეო. მე კი ვთვლი, რომ თხოვება აუცილებელია. მართლაც ძნელი იქნება ახლად შექმნილ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურისათვის უსახელოსნოდ მუშაობა, ჩვენ კი სულ ცოტა ჯერ კიდევ სამი-ოთხი თვე ვიქნებით გაჩერებული. სამ-ოთხ თვეში კი არა, იქნებ სამი-ოთხი დღის შემდეგაც მიიღონ სახელოსნოსათვის საჭირო ჩარხები და დანადგარები და ჩვენსას უკან დაგვიბრუნებენ“.

— გადაწყვიტე? — შეეკითხა მკედლიშვილი ფეხზე ადგომით.

— კი, გადაწყვიტე, — გაიცინა მირზაშვილმა, სიცილით კი ამის თქმა უნდოდა: რა მოხერხებული ვინმე ყოფილხარ, ასე ადვილად რომ დამიყოლიეო.

ათიოდე წუთის შემდეგ მკედლიშვილი და მირზაშვილი ავტომანქანაზე ჩარხებსა და დანადგარებს უდებდნენ. მათ მძლოლი, ქარხნის გუშაგი და რამდენიმე კოლმეურნე ეხმარებოდა. ჩარხების დადება არ გაძნელებიათ, რადგან სარგებლობდნენ ვაგონებით, რომელიც სახელოსნოსაც უდგებოდა და ეზოში მოწყობილ პატარა ბაქანთან მიყენებულ ავტომანქანასაც.

— მთელ ჩემს გულსა და სულს თან გატან, იმედია, რომ უკან უვნებლად დამიბრუნებთ.

— ამას ლაპარაკი არ უნდა.

ავტომანქანა ამოძრავდა. მირზაშვილი შუა გზაზე იდგა, მიმავალ ავტომანქანას გასცქეროდა და ფიქრობდა:

„ეს კაცი საქმეს გააკეთებს. ასე ადვილად ხომ დამიყოლია, თან უყურე, საკუთარი ხელითაც კი დამატვირთვინა. საფიქრებელი არაფერია, იგი ჩარხებსა და დანადგარებსაც გაუფრთხილებდა და ჩემთანაც პირნათლად გამოვა“.

უკვე ბნელოდა, მჭედლიშვილი რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში დაბრუნდა. სახელოსნოს მუშებსა და ტრაქტორისტებს ის იყო მუშაობა დაემთავრებიათ და სახლში წასვლას აპირებდნენ, მათ დღეს ბევრი რამ გააკეთეს: მთელი დღე ხევისწყლიდან ავტომანქანებით ქვიშას ზიდავდნენ და სახელოსნოს წინა მოედანსა და მისასვლელ გზაზე ყრიდნენ. სამჭედლოსათვის საკმაოდ მოზრდილი ფიცრული ოთახი გამართეს. სამჭედლოში ქურა მოაწყვეს და კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომიდან“ ნათხოვარი გრდემლი დადგეს. ხევისწყლიდან გადმოგდებულ რუს მაგივრად, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ეზოს შუაზე რომ ჰყოფდა, ეზოს იქით ახალი რუ გათხარეს და წყალი გაუშვეს.

სახელოსნოსთან შეჩერებულ ავტომანქანას მექანიზატორები გარს შემოერთყვნენ და ცნობისმოყვარეობით დაიწყეს ჩარხებისა და დანადგარების თვალიერება. კანცელარიიდან დირექტორი და უფროსი მექანიკოსი გამოვიდნენ. საყარაულოდან ბეროც მისულიყო და ავტომანქანასთან მიდი-მოდიოდა.

— ილო, იღრუბლება, საშიშია არ გაავდარდეს. კარგი იქნება, თუ კოლმეურნეობიდან ბრეზენტს ითხოვ და ჩარხებს გადააფარებ, — უთხრა დირექტორმა უფროს მექანიკოსს და მჭედლიშვილთან ერთად კანცელარიისაკენ გაემართა.

— ბიჭებო, ბარემ ავდგეთ და ახლა შევიტანოთ, — მიმართა უფროსმა მექანიკოსმა ავტომანქანის გარშემო თავმოყრილ სახელოსნოს მუშებსა და ტრაქტორისტებს, — სულ ერთია, დღეს იქნება თუ ხვალ შეზიდვით მაინც ჩვენ უნდა შევზიდოთ.

— ჰოდა, რაც ადრე გადმოვიღებთ, ჩვენთვისაც კარგი იქნება და საქმისათვისაც, — ჩაილაპარაკეს ერთხმად ბიჭებმა და უმაღ ზოგი ავტომანქანაზე ახტა, ზოგმაც საყარაულო ოთახის გვერდით მდებარე ფარდულიდან ბოძები მოარბენინა. ავტომანქანა ზედ სახელოსნოს კართან მიაცენეს და ბოძები ისე დააწყვეს, რომ მათზე ჩაცურებით პირდაპირ სახელოსნოში შეიძლებოდა ჩარხებისა და დანადგარების შეტანა. ამასობაში ბერომ კანცელარიიდან ორი ლამაზი მოიტანა, ერთი შუა სახელოსნოში კედელზე ჩამოჰკიდა, მეორე კი — შესასვლელთან. ჯერ პატარა ჩარხები ჩააცურეს. უკანასკნელად სახვრეტი ჩარხი გადმოიღეს. მისი წონა ორმოც ფუთზე მეტი იყო, თან კონუსის მოყვანილობა ჰქონდა. ბიჭები ყველა ერთად ვერც უდგებოდნენ და არც ხელის ჩასაკიდი ჰქონდა რიგიანი. გაძნელდა მისი აწევა და ადგილზე გადატანა. უფროსმა მექანიკოსმა საწყობიდან ორი ძალაყინი მოატანინა. ძალაყინები ჩარხს წინ და უკან ამოსდეს. ძალაყინის ოთხივე წვერთან ორი ორი კაცი დადგა. ზოგმაც აქეთ-იქიდან ჩაჰკიდა დაზგას ხელი.

— ერთი, ორი, ავწიეთ! — გაისმა მჭედლიშვილის ხმა.

ყველამ ერთდროულად დაჭიმა მკლავები და მართლაც ასწიეს, ბეროსაც ძალაყინზე ეკიდა ხელი. ახალგაზრდები არ აძლევდნენ ამ ადგილზე დადგომის ნებას, მაგრამ მან თავისი არ დაიშალა.

— ასე ნუკი მიყურებთ, — ამბობდა იგი თავმოწონედ, — იქნებ გგონიათ, რომ მოხუცი ვარ. აი დედასა, დედასა, ბერო რაღა ბეროა, თუ ორ თქვენოდენას ვერ მოერიო.

ბეროსთან ერთად ძალაყინის წვერზე ხელი ოთარს ეკიდა. ბერო ნაპირას იდგა, ოთარი კი შიგნითა მხარეს. ხუთი ნაბიჯიც არ ექნებოდათ გაშლილი, რომ ოთარმა ფეხი რაღაცას წამოჰკრა და პირქვე წაიქცა. საკმარისი იყო ბეროს ძალაყინისათვის ხელი გაეშვა, რომ ჩარხი ზედ დასცემოდა ოთარს.

მიუხედავად იმისა, რომ მთელი სიმძიმე ბეროს დააწვა და მხრებში საშინელი ტკივილი იგრძნო, მოხუცმა ძალაყინს ხელი მაინც არ გაუშვა და იმდენი იყოჩაღა, მის მხარეს დაქანებულ სახვრეტ ჩარხს მუხლისთავი შეაწველა. თვალის დახამხამებაში წამოეშველნენ ბეროს უფროსი მექანიკოსი და ტრაქტორისტი ვანო ლაფაჩი. სიმძიმისაგან გათავისუფლებულმა მოხუცმა ორი ნაბიჯის გადადგმალა შესძლო. ორთავე ხელი მარცხენა ფერდთან მიიღო და ღრმად ამოისუნთქა. უცბად წაბარბაცდა, ცალი ხელი ჰაერში გაასავსავა და იქვე ჩაიკეცა. მოხუცთან პირველად მკედლიშვილმა მიიღბინა, მუხლისთავებზე დაიჩოქა და თავით მკლავზე გადაიწვინა.

— რა დაგემართა, ძია ბერო, რა? — ჩასძახა მან მოხუცს.

ბერომ თავი მაღლა ასწია, რალაცის თქმა უნდოდა, მაგრამ უცბად ხეულა აუტყდა. ახველებდა ყრუდ. გაყვითლებულ სახის ნაკვთებზე, რასაც ლამპის შუქი კიდევ უფრო აფერმკრთალებდა, შესამჩნევი იყო, რომ ყოველ ჩახველებასზე მწარე ტკივილს განიცდიდა. ღრმად ჩაახველა და ყელში დაგროვილ ნახველთან ერთად სისხლი გადააფურთხა. „აი, რა დამემართა“ — თითქოს ეუბნებოდნენ მკედლიშვილს მოხუცის გაშტერებული თვალები.

ბერო მაშინვე ავტომანქანაზე მოათავსეს და სახლში წაიყვანეს. იგი სახლამდე თავჩალუნული იჯდა, ხმას არ იღებდა, მხოლოდ დროდადრო მძიმედ ამოისუნთქავდა და თან ფარულ ოხვრას ამოატანდა ხოლმე.

როგორც კი ავტომანქანა სახლის წინ შეჩერდა, ბერომ თავი ასწია და ლამპის შუქით განათებულ ფანჯარას დააქცერდა. „მოსულა“ — ჩაილაპარაკა თავისთვის და წამოდგომას შეეცადა.

— თავს ძალას ნუ დაატან, ძია ბერო, — ერთდროულად უთხრეს მას მკედლიშვილმა და უფროსმა მექანიკოსმა.

მოხუცმა არაფერი უპასუხა, ხელი ჩაიქნია და თავი ჩალუნა.

როცა ბერო კიბეზე აიყვანეს და უკვე აივანზე მდგარმა ნატომ ოთახის ღია კარიდან გამოსულ შუქზე მკედლიშვილისა და უფროსი მექანიკოსის მხრებზე ჩამოკიდებული მამის შეცვლილი სახე დაინახა, შემკრთალი ხმით შესძახა:

— მამა, ჩემო საყვარელო მამა, ეს რა მოგსვლია!

— არაფერია, შვილო, არაფერი, — შეეცადა მშვიდად მიეგო ბეროს, მაგრამ მის ხმაში გულისტკივილი გამოსჰვიოდა.

საწოლზე დააწვინეს თუ არა მოხუცი, საექიმო პუნქტის გამგე ვარლამ ბიძინაშვილიც მოვიდა. ოფლში გაწურულ ექიმს პალტოს ღილები გაეხსნა და ქუდი ხელში ეკავა. მელოტი თავიდან ორთქლი ასდიოდა და აჩქარებულად სუნთქავდა.

— თავს როგორ გრძნობ? — შეეკითხა იგი მოხუცს, თან ნატოს მიერ მიწოდებული სკამი საწოლთან მიიდგა და ჩამოჯდა.

— რა მიშავს, — უპასუხა მშვიდად ბერომ, — ხომ იცი, მოხუცებულებისათვის ყველაზე მტკივნეული ადგილი წელია და მეც ამ ოხერმა წელმა მიმტყუნა.

ორიოდე წუთი ელაპარაკა ექიმი ბეროს. რამდენიმე შეკითხვა მისცა და ყურადღებით მოისმინა მისი დალაგებული პასუხი. შემდეგ ნატოს საწოლთან ლამპა მიატანინა და დაკვირვებით გასინჯა მოხუცი. მიუხედავად იმისა, რომ ბერო ექიმს არწმუნებდა დილამდე ტკივილები გამივლის და ხვალ სამუშაოზე გავალო, აივანზე გასულმა ექიმმა მკედლიშვილს უთხრა:

— ძალიან ძნელი იქნება მოხუცისათვის ამის გადატანა.

შუალამემდე იყვნენ მკედლიშვილი და უფროსი მექანიკოსი ბეროსთან.

ექიმი კი გათენებამდე დარჩა. მან თვითონვე ამოიტანა აფთიაქიდან წამლები და ავადმყოფს რიგრიგობით დააღვინა. ყოველ ორ საათში ერთხელ გულის გასამაგრებელ ნემსსაც უკეთებდა. ნატო და ძალო თავიანთ ავადმყოფს თავს დასტრიალებდნენ და თვალი არ მოუხუჭავთ. ოთარიც მთელი ღამე აქ იყო. თუ სადმე კაცის გაგზავნა უნდოდათ, მას აგზავნიდნენ, ისიც დაუზარებლად ასრულებდა ყოველივეს და მკვირცხლად მირბი-მორბოდა. დანარჩენი დრო აივანზე იდგა და თვალს არ აცილებდა ფანჯარას, საიდანაც გარკვევით ჩანდა ბეროს საწოლი. ერთხელ გულიც კი აუჩუყდა და ბავშვივით ატირდა.

მთელი ღამე ბერო გულალმა იწვა თვალდახუჭული, მაგრამ ერთი წუთითაც არ დაუძინია. ხან შვილს ელაპარაკებოდა, ხან აქიმს. ერთი-ორჯერ წამოახველა კიდეც და ნახველს კვლავ სისხლი ამოაყოლა. მართალია, არც ერთხელ არ ამოუოხრავს, მაგრამ მისი ფერმკრთალი სახის დაჭიმული ნაკეთები მოწმობდნენ, რომ დიდ ტკივილებსა და სულიერ ტანჯვას განიცდიდა.

გათენებამ მოატანა. ბერო ისე დასუსტდა, რომ ლაპარაკი აღარ შეეძლო. სახე ცივი ოფლით ჰქონდა დასველებული და ქვედა ყბა შესამჩნევად უკანკალებდა.

აცრემლებული ნატო საწოლის ბოლოს იდგა და გაშტერებული მამას დასცქეროდა. ფერწასული ექიმიც იქვე საწოლთან გაჩერებულიყო ხელებდაშვებული. ეტყობოდა, რომ მას შეუძლებლად მიაჩნდა მოხუცის გადარჩენა და თავის მოვალეობას შესრულებულად თვლიდა.

უცბად ბერომ თვალები ფართოდ გაახილა და შვილს მიაჩერდა.

ბევრი, ძალიან ბევრი რამ უთხრა შვილს მოხუცმა თავისი მისუსტებული თვალებით. ორიოდე წამის შემდეგ მოხუცს თვალები ნელ-ნელა მიეხუჭა, თავი მარჯვნივ გადაუვარდა და ჰაერში ხელი გაასავსავა, თითქოს ნატოს ანიშნა, ჩემთან მოდიო.

— მამა, ჩემო მამა! — შესძახა ატირებულმა ნატომ და საწოლის წინ მუხლისთავეებზე დაეცა. მამის დამტკნარი თითები ათრთოლებულ ბაგეებთან მიიტანა. გაუთავებლად კოცნიდა მის აკანკალებულ თითებს და ღაბა-ღუბით ჩამოცვენილი ცრემლებით მკერდს უსველებდა. ნახევრად გონებადაკარგულ მოხუცს თითქოს უკვდავების წყაროდ ეპყურა შვილის ცხარე ცრემლები: ოდნავ შეინძრა, თვალები გაახილა და ხმადაბლა ჩაილაპარაკა:

— შვილო, ტირილი არ გამაგონო!

ამ მტკიცედ ნათქვამ სიტყვებში საყვედურიც იყო და აღერისიც.

— არა, მე არ მოვკვდები! — თავის მალლა აწევით წაილაპარაკა ბერომ. ჯერ ჰერსა და კედლებს მოავლო თვალი, მერე რიგრიგობით ოთახში მყოფებს შეხედა და ბოლოს შვილს დააცქერდა.

ოთახი დილის მზის სხივებით განათდა. იატაკზე ცერად დაცემული მზის სვეტი ნელ-ნელა გაგრძელდა და საწოლს მიაღწა. მზის სხივებში გახვეულ ბეროს კომშივით გაყვითლებულ სახეს ვარდისფერი გადაეფინა, მის მისუსტებულ თვალებში სიცოცხლის სხივი გაბრწყინდა...

რამდენიმე დღის შემდეგ ბერო ისე გამოჯანსაღდა, რომ ფეხზე ადგომა შესძლო. პირველ ხანებში მხოლოდ ოთახში დადიოდა, მერე ეზოშიც გავიდა და სულ მალე მანქანა-ტრაქტორთა სადგურშიც კი წავიდა. ექიმმაც ბევრი უშალა, ნატომაც, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ხელმძღვანელებმაც, მაგრამ თავისი მაინც არ დაიშალა — კვლავ მუშაობას შეუდგა.

ნათელა სახლში შებინდებისას დაბრუნდა, მაგიდაზე თაბახის ქაღალდი გაშალა და ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების სქემის ხაზვას შეუდგა.

ჯერ კიდევ ბავშვობისას, როცა ნათელა ხედავდა ხოლმე აღიდებულ ხევისწყალს, არა ერთხელ უფიქრია: რა კარგი იქნება, თუ მდინარის ორთავე ნაპირზე ააშენებენ ერთ მთლიან ჯგებრს, ისეთ დიდსა და მაგარს, რომელსაც ვერ დაანგრევდა მოგარდნილი ხევისწყალი. ამაზე ფიქრობდა სტუდენტობის დროსაც. ინსტიტუტის კედლებში ჩამოყალიბდა მის შეგნებაში აზრი იმის შესახებ, თუ რა დიდ სარგებლობას მოუტანდა ორ მეზობელ კოლმეურნეობას ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება. ყველას და ყველგან, ვისთანაც და სადაც ხმა მიუწვდებოდა, იგი ამის შესახებ ელაპარაკებოდა. რა გამოვიდა, მოსმენით კი უსმენდნენ, მაგრამ თითქოს ყველას პირი შეეკრა, მის სიტყვებს არცთუ ისე დიდ მნიშვნელობას აძლევდნენ და ხელის ჩაქნევით პასუხობდნენ, რამდენადაც საქმე კარგია, ორი იმდენად ძნელად განსახორციელებელიაო.

ამ რამდენიმე დღის წინ ნათელამ კვლავ ნახა აღიდებული ხევისწყალი, სოფლის ბავშვების სიცოცხლეს საშიშროებას რომ უქადა. დაზარალებული ნაკვეთები და ბალ-ვენახებიც ხომ თვითონ პირადად შეამოწმა. გამოიანგარიშა ისიც, რომ ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდებით ორთავე კოლმეურნეობას შეეძლო აეთვისებინა 500-მდე ჰექტარი გამოუყენებელი მიწა, რომელიც დღესდღეობით მთიდან ჩამოტანილი კლდის ნატეხებითა და მდინარის პატარა-პატარა დახლავნილი ტოტებით იყო დაფარული. და ყოველივე ამის გათვალისწინების შემდეგ ის ერთხელ კიდევ დარწმუნდა ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების დიდ მნიშვნელობასა და სარგებლიანობაში. ორი დღის წინ ამ საკითხზე ჯავახს ესაუბრა. მთელი საუბრის მანძილზე თავმჯდომარეს მისთვის ერთხელაც არ შეუხედავს. შეხედა მხოლოდ მაშინ, როცა სათქმელს მორჩა და თან შემალღებული ხმით მიუგო — რა დროს ამაზე ლაპარაკია, ვის სცალია ახლა ამისათვის. ვერ ხედავ, ჯერ არც კვალი გავვივლია და არც მარცვალი გადაგვიგდიაო.

ამ საკითხზე დღეს რევან ბასილაძესაც ესაუბრა. რევანმა ეს ყველაფერი მოიწონა, მაგრამ მისი განხორციელების შესაძლებლობა-არშესაძლებლობაზე სიტყვაც არ უთქვამს. უთხრა მხოლოდ ის, რომ ეს ახალი ამბავი არ იყო, ჯერ კიდევ ომამდე როგორც ერთ, ისე მეორე სოფელში ბევრს ლაპარაკობდნენ ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდებაზე. მაგრამ ომი დაიწყო და ამისათვის ვილას ეცალა. რევანმა საჭიროდ ჩათვალა ამ საკითხის გამგეობაზე განხილვა. ნათელამ გადაწყვიტა თვალსაჩინოებისათვის ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების სქემა შეედგინა. გამგეობის სხდომა ხვალ საღამოთი იყო დანიშნული. ამალამ უსათუოდ უნდა დაემთავრებია სქემის დახაზვა, რადგან ხვალ დილით გორში მიდიოდა თესლის შესაწამლი აპარატის შესაძენად. კოლმეურნეობას რატომღაც ეს აპარატი დღემდე არა ჰქონდა. თესლის შეწამვლას კი ხელით აწარმოებდნენ: თესლს დაახვავებდნენ, ერთი კაცი წყლის სარწყავით წამალს ზემოდან ასხამდა, ორნი კი იდგნენ და ნიჩბებით თესლს ურევდნენ. ცხადია, ასე შეწამვლით ნახევარზე მეტი თესლი შეუწამლავი რჩებოდა, თანაც შეწამვლას თესვის დაწყებამდე მთელი კვირით ადრე ახდენდნენ. ტყუილუბრალოდ იკარგებოდა შრომაც და წამალიც, რადგან ერთი კვირის შემდეგ წამალი ძალას ჰკარგავდა და თესლი ხელმეორედ შესაწამლი ხდებოდა.

უკვე ძილის დრო იყო, მაგრამ ნათელა ჯერ დაწოლაზე არა ფიქრობდა. მართაც არ აპირებდა დაძინებას. მოხუცს გადაწყვეტილი ჰქონდა შვილის

დაწოლამდე თვითონაც ფეხზე ყოფილიყო. რა არ გააკეთა. ჭურჭელი გარეცხა, კარადიდან ტანისამოსი გამოალაგა, გაბერტყა და ყველაფერი თავის ადგილზე დაჰკიდა, პატარა თახჩა გამოასუფთავა, თაროებზე გაზეთი გაფინა და ჭურჭელი და საოჯახო ნივთები ლამაზად დაალაგა.

ნათელა კი თავჩალუნული მუშაობდა. ტუშით, ხან ფერადი ფანქრით ხაზავდა, ხანაც წერდა, რაღაცას ანგარიშობდა და ყოველივე ამას ბოლო არ უჩანდა. ნათელამ ერთი-ორჯერ დედას უთხრა დაწეპიო, მაგრამ მართამ ხელის ჩაქნევით უპასუხა: — ახალგაზრდა ხარ, შვილო, არ გეძინება და მე მოხუცს ჯერ რა დამაძინებსო.

შუალამე იქნებოდა, რომ ლევანი სახლში მივიდა. მართას არ გაჰკვირვებია ქმრის ასე უდროო დროს სახლში მისვლა. ნათელას ჩამოსვლის შემდეგ იგი ყოველლამე ადიოდა სახლში სხვადასხვა საბაბით. მართა პირველ ღამესვე მიხვდა, თუ რა იყო ქმრის სახლში მისვლის მიზეზი. ლევანმა მძინარე შვილს გადახედა, მერე მის შორიახლო სკამზე ჩამოჯდა. გემრიელად აბოლლებდა ჩიბუხს და ხანგამოშვებით შვილის საწოლისაკენ იცქირებოდა. ნათელას კი ტკბილად ეძინა. მისი სუნთქვაც კი ატკბობდა მოხუც მშობლებს. სულ ცოტა, ნახევარი საათი იჯდა ლევანი, მერე მარანში რაღაც ისაქმა და წისქვილში წასვლის წინ ისევ ნათელას გადახედა. ამის შემდეგ ყოველ ღამით დადიოდა სახლში. როგორც კი ქიშკრის კარი გაიღებოდა, მართა იმწამსვე წამოდგებოდა და ქმარს აივანზე ეგებებოდა. ცოლ-ქმარი მაგიდას მიუხილებოდნენ და მძინარე შვილს უცქეროდნენ, ხანაც ღუმილით გადახედავდნენ და ამ გადახედვით ერთმანეთს იმდენს ეუბნებოდნენ, იქნებ გათენებამდეც რომ მსხდარიყვნენ და ელაპარაკათ, ამის ნახევარიც ვერ ეთქვათ.

როცა ლევანი წისქვილში ბრუნდებოდა, მართა კიდევ დიდხანს იჯდა ზოლმე შვილის საწოლთან და თავისთვის ჩურჩულებდა: „მთლად გამოიცვალა კაცი, დღეღამე ფეხზე ტრიალებს და მისმა მუხლმა დალლა არ იცის. თითქო გაახალგაზრდავდა კიდევ. თავის თავსაც უფრო მეტ ყურადღებას აქცევს. წინათ თვიდან თვემდე წვერგაბანჯგულული დადიოდა, ახლა კი ყოველ კვირის თავზე პირს იპარსავს. ენაცვალოს დედა ნათელას, მან გაახარა მამის გული“.

ნათელა ცისმარე დღე დადიოდა წისქვილში. მიუხედავად იმისა, რომ იგი კოლმეურნეობის აგრონომი იყო, ლევანი კი უბრალო მეწისქვილე, მამა მისთვის მაინც მამა იყო. ის ხშირად მიმართავდა მამას რჩევისათვის. მისი მეშვეობით გაიგო ხევის წყალზე ბევრი რამ ისეთი, რამაც დიდად შეუწყო ხელი ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების გეგმის მოფიქრებაში. თვითონ ლევანს უსაზღვროდ ახარებდა, რომ შვილი მას, როგორც მშობელსა და როგორც უფროსს, დახმარებას და რჩევა-დარიგებას სთხოვდა. ნათელას კოლმეურნეობაში მუშაობის შესახებ აღარაფერს ეუბნებოდა. ლევანი მაშინაც არ იყო თავისი თავის კმაყოფილი, რომ შვილს ასე მკაცრად ელაპარაკა. „რაკიღა ასე მონდომებულია, იმუშაოს“, ამბობდა გუნებაში, მაგრამ მას გულს უღონებდა ის ამბავი, რომ, როგორც ხმები დადიოდა, კოლმეურნეობაში ნათელას ნაკლებად უჯერებდნენ. ზოგი იმასაც კი ამბობდა, რომ ჯავახმა სოფლის მეურნეობის განყოფილებაში ნათელას აგრონომობიდან განთავისუფლების საკითხი აღძრა, რადგან გამოუცდელია და მუშაობისა არაფერი გაეგებაო. ლევანს უნდოდა როგორმე შესაფერი დრო გამოენახა და შვილთან ამაზე ჩამოეგდო სიტყვა, მაგრამ იმის შიშით, ვაითუ ნათელას გული ვატკინოო, თავს იკავებდა.

— აქამდის რატომ არ დაგიძინიათ, — თქვა ოთახში შესვლისთანავე ლევანმა და მაგიდას მიუჯდა.

— აი, ეს არის ხაზვას მოვრჩი და ახლა დაეწვებით, — უპასუხა ნათელამ და მართას მიუბრუნდა, — დედი, რაღას ელი, ლოგინს რატომ არ იშლი?

— რა დაგიხაზავს, შვილო? — იკითხა ლევანმა და ნახაზებს დააცქერდა. ნათელამ უთხრა რაც იყო.

ლევანს უკვე გაგონილი ჰქონდა ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების შესახებ. ეს სასარგებლოდ კი მიაჩნდა, მაგრამ არცთუ ისე იოლ საქმედ თვლიდა, მისი განხორციელების იმედი არ ჰქონდა, რადგან, როგორც ფიქრობდა, ორი კოლმეურნეობის ხელმძღვანელობა ძნელად გამონახავდა საერთო ენას. უამისოდ კი არაფერი გამოვიდოდა.

როცა ნათელამ ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების გეგმა გააცნო და ეს ყველაფერი ნახაზებზე განუმარტა, ლევანმა ხელი უღვაშებზე გადაისვა და ბოლოები გადაიგრისა.

— კარგი რამ მოგიფიქრია, შვილო, კარგი რამ, — თქვა მან და მოწონების ნიშნად თავი დააქნია, — თუმცა მაგის შესრულება ძალიან ძნელი იქნება.

— სხვა რა არის ადვილი, რომ ეს იყოს. საჭიროა მხოლოდ ჩვენ და გაღმაუბნელები გავერთიანდეთ, ერთად ვიშრომით და მაშინ როდილა გავგიძნელდება ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება.

ლევანმა ცალი თვალი მოკუტა, ქვედა ტუჩი მოიკენიჭა და თავის ქნევით წაილაპარაკა:

— გაერთიანებისა რა გითხრა, ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება კი ჰკუთხთან ახლოა. საქმე ის არის, თუ დაგიჯერებენ?

— დამიჯერებენ, როგორ არ დამიჯერებენ.

მცირე ხანს კიდევ ისაუბრეს მამა-შვილმა. შემდეგ ლევანმა ცოლ-შვილს ძილი ნებისა უსურვა და ისევ წისქვილში წავიდა.

გვიანობამდე არ ჩაეძინა ნათელას. მოსვენებას არ აძლევდა იმაზე ფიქრი, ვითუ მისთვის მართლაც არ დაეჯერებინათ.

* * *

გორიდან ნათელა სადილობის შემდეგ დაბრუნდა. სახლში მისვლისთანავე დედის მეზობლისაგან ბარი ათხოვნინა, რადგან სახლში მხოლოდ ერთი ბარი ჰქონდათ და ისიც ლევანს ვენახში წაეღო. სანამ მართა ბარს მოიტანდა, ნათელამ ფაციფუცით ორი ჭიქა რძე დალია და დედის შესახვედრად ეზოში ჩავიდა.

— შვილო, სად აპირებ წასვლას? — შეეკითხა მართა, როცა ბარი მოუტანა.

— ხევისწყალზე. მინდა მისი მარჯვენა ნაპირი გავსინჯო.

— ნეტავ რა გინდა, შვილო, ხევისწყალზე, ის არ ჯობია მამასთან წახვიდე და გაახარო!

— მამასთან სხვა დროს წავალ, ახლა არ მცალია.

ამ ლაპარაკით მივიდნენ დედა-შვილი ჭიშკრამდე. მართა კარის ზღურბლზე შეჩერდა, ნათელა კი ვაჟკაცივით მხარზე ბარგადებული ჩქარი ნაბიჯით ხევისწყლისაკენ გაემართა.

„ნეტავი რა უნდა გასათხოვარ ქალს ხევისწყალზე, მერე ისიც ბარით ხელში. უი, მომიკედეს თავი, რას იტყვიან მეზობლები!“ — ბუტბუტებდა მართა.

ხევისწყალი უკვე დაპატარავებულიყო. გაღმაუბნელებს წადებული ზიდის ალაგას ორი გრძელი ხე გაედოთ და მასზე გადი-გამოდინდნენ.

ნათელამ ხეებზე ფრთხილად გადაიარა, შემდეგ კი მარჯვნივ შებრუნდა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს გვერდით ჩაუარა და ხევისწყალს ნაპირ-ნაპირ აჰყვა.

მარჯვენა ნაპირი გამაგრებული რიყეა, მთიდან ჩამოტანილი კლდის ნატეხებით მოფენილი. რიყეს მთელ სიგრძეზე ბალ-ვენახები ეკვრის. ბალ-ვენახებსა და რიყეს ვიწრო ბუჩქების ზოლი გასდევს. ამ ბუჩქებში უამრავი წყლის ფრინველი ბუდობს.

ნათელა ყოველ ოც-ოცდახუთ მეტრზე ჯერ ნაპირის სიგანეს ნაბიჯით ზომავდა, შემდეგ აქა-იქ ორმოს თხრიდა. სადაც კი ამოთხარა, ყველგან ნიადაგი ორ-სამ ბარის პირზე ქვიანი იყო, ხოლო შემდეგ რბილი ზედი მიწა იწყებოდა. ნათელა მუხლის თავებზე იჩოქებდა, ორმოს ფსკერიდან მიწას მუჭით იღებდა, დაკვირვებით სინჯავდა. რალაც ორი საათის განმავლობაში, სულ ცოტა, ოც ალაგას მაინც ამოთხარა. სახეზე ოფლი წურწურით ჩამოდიოდა, მაგრამ დაღლილობას მაინც არ გრძნობდა. ჩქარობდა. ამ საღამოთი უნდა მოესწრო ნაპირის გასინჯვა. დღეს კოლმეურნეობის გამგეობა იხილავდა ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების საკითხს.

— შენ რა, ქალიშვილო, — მოესმა მას ზურგს უკან ვილაცის წვრილი, ალერსიანი ხმა. — ჭიპყლებს ხომ არ ეძებ?

მოულოდნელობისგან შემკრთალი ნათელა, რომელიც ამ დროს ორმოდან მუჭით მიწას იღებდა, წამოხტა და უკან მიტრიალდა. შორიახლო, ბუჩქებში, ჭაბუკი იდგა. ხელში სანადირო თოფი ეჭირა. ბინდ-ბუნდში ნათელამ კარგად ვერ შესძლო უცნობის სახის გარჩევა, მაგრამ მისი ტანის მოყვანილობამ ვილაცა გაახსენა.

— რა არის, მშვენიერო, ხომ არ შეგეშინდა? — შეეკითხა უცნობი და ნელი ნაბიჯით მისკენ გაემართა.

ნათელამ ახლა კი იცნო უცნობი. ეს იაშა იყო.

— სცდებით, რა არის აქ საშიში, — უბასუხა ნათელამ მშვიდად.

„კარგია, რომ ისევ თამამია“ — დაიიმედა იაშამ თავისი თავი და ლოყებ-აწითლებულ ნათელას ახედ-ჩახედა. ნათელამაც თვალი შეავლო იაშას და მის გაღიმებულ თვალებში რატომღაც ისევ ის მუქარა ამოიკითხა, რაც მაშინ, საკლასო ოთახში. იაშამ, რომლის თვალები გამუდმებით ხტოდნენ, ვერ გაუძლო ნათელას გამოხედვას და ძირს დაიხედა, გეგონება რალაც დანაშაული იგრძნო.

საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ იაშა თბილისში მისვლა-მოსვლის მეტს არაფერს აკეთებდა. ძნელი გასაგები იყო, თუ რატომ მიდი-მოდინდა. თვითონ კი ამბობდა: იურიდიული ფაკულტეტის დაუსრულებელ განყოფილებაზე ვსწავლობო. მართლა სწავლობდა თუ არა, ეს სოფელში კაცმა არ იცოდა. რომ ვთქვათ, იაშა ან ვის რას აკითხებს და ის რალა იაშა იქნება, თუ ვინმეს ანგარიშებს ჩააბარებს. განა თავისი ნება არ არის, გინდა ისწავლოს, გინდა არა! ვის რით ჩამოუფარდება? შეხედულება აქვს სხვაზე ნაკლები, თუ სიტყვა-პასუხი არ უფარგა. სხვაზე არც ნაკლებად იცვამს და არც იხურავს. აკი ამიტომ ისე გაბლენძილი დადის, გეგონება, სოფელში ჩამოსული ინსპექტორი იყოს. ქეიფ-დროსტარებაში ცალი არ ჰყავს. ექეიფება კიდევ. ის ხომ დედის ერთაა. მის მოხუც მამას ცხოვრებაც კარგი მოსდევს. თან ჯერ კიდევ შნო და მოხერხება აქვს. რა ხანია დამზადების პუნქტის გამგედ მუშაობს. რა დასამალია, ადგილი სახეიროა, შემოსავლიანი, ყელამ-

დე ცხოვრებაში არიან და, აბა, რა გასჭირია, რომ იაშამ სწავლის დამთავრებაზე (თუ მართლა სწავლობს) ან სამუშაოდ გასვლაზე იფიქროს.

შარშან შემოდგომაზე იაშას მამამ „პობედა“ იყიდა. აქამდე თუ ფეხით უხდებოდა იაშას სოფლის გზებზე სიარული, ახლა „პობედით“ დაბრძანდება. ორლულიანი სანადირო თოფიც აქვს. როცა ავტომანქანით სეირნობა მოსწყენდება, სანადიროდ მიდის. გოგოებშიც უყვარს გასეირნება. ხან ვის დასდევს, ხან ვის. ამოიჩემებს რომელიმე გოგოს, საღამოებს მასთან ატარებს, ავტომანქანითაც დაასეირნებს. ისეირნებს, ისეირნებს, ადგება ბოლოს და თავს მიანებებს. იაშას თვითონ გოგოებიც ეტანებიან. ან რატომ არ მიეტანებიან, ოჯახიც კარგი აქვს და ცხოვრებაც, სწავლითაც სწავლობს და შეხედულებაც ლამაზი აქვს, ალერსიც კარგი იცის და მოფერებაც, ზოგიერთ გოგოს კი ამის მეტი სხვა რაღა უნდა.

— თქვენ რა, ნათელა ხართ? — ნაძალადევად გაიღიმა იაშამ და თოფი მხარზე გადიდგო.

— დიახ, სწორედ ისა ვარ.

— როგორც მითხრეს, კოლმეურნეობაში მუშაობა დაგიწყია, არა?

— მართალი უთქვამთ.

ბნელდებოდა. ნათელამ წასვლა დააპირა. იაშა კი ცდილობდა, როგორმე საუბარი გაეხსნა, დაუფიქრებელ შეკითხვებს აძლევდა. ნათელა მკვახედ და მოსხებით პასუხობდა. ნათელას ასეთმა პასუხებმა ისე დააბნია იაშა, რომ ერთ ხანს ხმას არ იღებდა, ბოლოს ესლა მოიფიქრა:

— ჯერ, საერთოდ, აგრონომობა რა ქალის საქმეა, მერე ისიც თქვენი თანა ქალიშვილისათვის ეს სრულიად შეუფერებელია. აი, ექიმობა, მესმის, ქალისთვის უკეთესი საქმე არ გამოინახება.

— კარგი და ყველა ქალი რომ ექიმი გამოვიდეს, ვიღას უნდა შექიმონ?

— ვის და ჩვენ — მამაკაცებს.

ნათელა ჩქარობდა, თანაც იაშას წვრილი, ქალური ხმა გულში ეკალივით ხედებოდა. მისთვის გასაგები იყო, რომ იაშა საუბარს განზრახ აქიანურებდა. მისმა უკანასკნელმა სიტყვებმა მოთმინებიდან გამოიყვანა.

— ლამე მშვიდობისა, — სახეზე შეუხედავად თქვა ნათელამ და ხიდისაკენ გაემართა.

— მეც სოფელში მოვდივარ, გზა ერთი გვექონია და ბარემ ერთად წავიდეთ, — უპასუხა იაშამ და უკან გაჰყვა.

ერთ ხანს უხმოდ მიდიოდნენ. ხიდს რომ მიუახლოვდნენ, იაშამ იკითხა:

— მაინც საინტერესოა, რატომ გარჯილხარ და მთელი ნაპირი გადაგიტხრია?

— ახლა ამის სალაპარაკოდ არა მცალია, სხვა დროს იყოს.

— შე კაი ქალო, რა მოცლა უნდა, ორ სიტყვას მეტყვი და გამაგებინებ. ნათელას ეზარებოდა, მაგრამ მაინც უთხრა, რომ განზრახული გვაქვს ზევისწყლის კალაპოტში ჩაგდებაო.

— დიდებული განზრახვაა, დიდებული, მაგრამ საქმე ის არის, თუ ვის აქვს განზრახული. თუ ეს მართო შენ გადაგიწყვეტია, სასაცილოა და მეტი არაფერი, — დამცინავი კილოთი ჩაილაპარაკა იაშამ.

— სასაცილო აქ არაფერია. მალე ნახავ, რომ ხევისწყალს კალაპოტში ჩავაგდებთ.

— შენს პირს შეაქარი, შენს პირს შეაქარი, — ამბობდა ლობეზე ვადმოდგარი მოხუცი, აქამდე რომ მოსაუბრეებს ნერგი ეგონათ. კაცი შეინძრა და კიდევ ერთხელ გაიმეორა:

— შენს პირს შაქარი.

— ეს რა, შენა ხარ, ბერო? — შეეკითხა იაშა.

— მე ვარ, შვილო, მაგრამ რაღა ყოფნაა ჩემი ყოფნა, ღმერთმა დასწყევლოს ეს ოხერი ხევისწყალი, ვენახი ქვა-ღორღით ამივსო და ამოდენა ვაზი გამოიხრა. ოჰ, შვილებო, ერთი ამ ხევისწყლის გულზეც გადამატარეთ და მერე სადარდებელი აღარაფერი მექნება.

— მოესწრები, ძია ბერო, მოესწრები, — უბასუხა უკვე ვიწრო ხილზე ფრთხილად მიმავალმა ნათელამ.

ღობესთან შეჩერებული იაშა კი იცინოდა:

— კარგი საქმეა, ძია ბერო, თქმაც ადვილია, მაგრამ ამის გაკეთება ისე იოლი როდია, როგორც ზოგიერთ ქალიშვილს ჰგონია.

VI

საღამოს რვა საათზე ნათელა თავისი ნახაზებით კოლმეურნეობის თავმჯდომარის კაბინეტში შევიდა. კარის პირდაპირ მდგარ მაგიდის აქეთ-იქით ორი ლამაზ ენთო. თავმჯდომარის მაგიდის პერპენდიკულარულად მიდგმულ გრძელ მაგიდას გამგეობის წევრები უსხდნენ. ისინი ისე იყვნენ საუბრით გათუღნი, რომ არც ნათელას ოთახში შესვლა შეუმჩნევიათ, და არც ის, თუ როგორ გაიარა მან ნახევარი ოთახი და მარჯვენა მხარეს კედლის გასწვრივ გრძელ სკამზე დაჯდა. სკამზე მოხუცი ინჟინრის მეტი არავინ იჯდა. პორტფელი მუხლისთავეზე დაედო და ორთავ ხელით ზედ დაყრდნობილი თვლემდა. ინჟინრის დანახვაზე ნათელას გაელიმა. „რა არის იქ სასაცილო“ — იმწამსვე უსაყვედურა თავის თავს და მაგიდასთან მსხდომ გამგეობის წევრებისაკენ შებრუნდა. ამ დროს ოთახში ჯავახი და გოგინაშვილი შევიდნენ. მოანგარიშე ნათელას გვერდით დაჯდა. თავმჯდომარემ კი თავისი ადგილი დაიკავა და მაგიდაზე ხელის დაკაკუნებით დამსწრეებს თათბირის დაწყება ამცნო. უცბად ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, რომ კედელზე ჩამოკიდებული საათის წკარუნიც კი შესამჩნევი გახდა. თავმჯდომარემ ხმადაბლა, მაგრამ მხიარულად დაიწყო ლაპარაკი. გამგეობის წევრები ვერ ხედავდნენ ჯავახის სახეს, რადგან ორივე ლამპის ფარი მისკენ იყო შებრუნებული. სიბნელეში მდგარი ჯავახი კი ლამპის შუქით განათებულ დამსწრეთა სახეებს გარკვევით ხედავდა.

თავმჯდომარეს დიდხანს არ ულაპარაკია. ის მოკლედ შეეხო სხდომაზე განსახილველი საკითხების მნიშვნელობას. ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების შესახებ თქვა:

— აი, მოისმინეთ, გამოთქვით თქვენი აზრი და მერე მეც ვიტყვი ორიოდ სიტყვას.

თავმჯდომარემ სიტყვა ნათელას მისცა.

— ახლავე მოგახსენებთ, — ადგომისთანავე თქვა ნათელამ და ნახაზები გაშალა.

მოანგარიშე წამოხტა, ნათელას ერთი ნახაზი ჩამოართვა და იქვე კედელზე უნდოდა მისი ჩამოკიდება, მაგრამ ნათელამ თავმჯდომარის მაგიდასთან ამჯობინა ნახაზების ჩამოკიდება.

ბრიგადირმა ლაფაჩმა ლამპები შეაბრუნა. შუქმა ნახაზები და მაგიდის განაპირას მჯდარი ჯავახის სახე გაანათა. გამგეობის წევრები კი ახლა სიბნელეში იხსდნენ.

ნათელამ სხდომის მონაწილეებს ჯერ №1, ხოლო შემდეგ №2 ნახაზი გა-

აცნო. პირველ მათგანში ნაჩვენებია იყო ხევისწყალი თავისი გაშლილი კალაპოტით, აგრეთვე ის მინდვრები და ბალ-ვენახები, რომლებიც მდინარის ადიდების შემდეგ ზარალდებოდა ხოლმე. მეორე ნახაზი კი წარმოადგენდა ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების სქემას, სადაც ნაჩვენებია იყო ის ახალი მიწები, რომლებსაც როგორც ერთი, ისე მეორე კოლმეურნეობა ხევისწყალს კალაპოტში ჩაგდების შემდეგ გამოსტაცებდა.

ნათელა ხმადაბლა ლაპარაკობდა. სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარე გედევან ეცადაშვილმა, რომელსაც ცოტა ყურთ აკლდა, ისიც კი წაილაპარაკა — არაფერი ისმისო.

ნათელა თვითონაც კარგად გრძნობდა, რომ ხმადაბლა ლაპარაკობდა. მართალია, სხვა დროსაც გამოსულა ის სიტყვით თუ მოხსენებით უფრო ხალხმრავალ აუდიტორიის წინაშე, მაგრამ ასე არასოდეს არ დამართნია — სუნთქვა ეკვროდა, გული აჩქარებით უცემდა, ქვედა ყბა შესამჩნევად უკან-კალეზდა. არა ერთხელ შეეცადა ხმის აწევის, მაგრამ უსაზღვრო იყო მისი გაკვირვება, როცა მიხვდა, რომ ეს არ შეეძლო, რომ საკუთარი ენაც კი აღარ ემორჩილებოდა. იგი გამგეობის წევრებისაგან ნახევრად პირშებრუნებული იდგა და ფანქრით უჩვენებდა ნახაზებზე წარმოდგენილ ხევისწყალსა და მის ნაპირებს.

მოანგარიშე ერთ ხანს დამჯდარი უსმენდა, შემდეგ წამოდგა. იგი ხან ნახაზებს, ხანაც ნათელას შესცქეროდა. ისეთი გამომეტყველება მიეღო, თითქო სმენად იყო გადაქცეული და ნათელას ყოველი სიტყვა მასში დიდ ცნობის-მოყვარეობას იწვევდა.

მაგიდის კუთხეზე ნიდაყვდაყრდნობილი ჯავახი ლამპას თვალს არ აშორებდა, თუმცა ემჩნეოდა, რომ მისი გულისყური ნათელასკენ იყო მიპყრობილი.

ლაფაჩი თავმჯდომარის მაგიდაზე გადაწოლილიყო და თვალებგაშტერებული უსმენდა.

ნათელა ამ სამი ადამიანის გარდა ვერავის ხედავდა. ამიტომ, როცა კი გამგეობის წევრებისაგან პირს იბრუნებდა, რიგრიგობით მხოლოდ მათ შეხედავდა ხოლმე. იგი ხვდებოდა, რომ ჯავახს განზრახ თავი ისე ექირა, ვითომდა მას არცთუ ისე დიდ ყურადღებას აქცევდა. და რაც უფრო რწმუნდებოდა ის ამაში, მით უფრო სწრაფად და ხმამაღლა ლაპარაკობდა. უცბად თავის თავს ყური მიუგდო. „ნუთუ ასე ხმამაღლა ვლაპარაკობ?“ — გაუელვა აზრმა და როცა დარწმუნდა, რომ ის მართლაც ხმამაღლა და გარკვევით ლაპარაკობდა, უფრო თამამად განაგრძო.

როცა ნათელამ ლაპარაკი დაამთავრა, ყველამ თავმჯდომარეს შეხედა, თითქო სიტყვის თქმის ახლა მისგან ელიანო. ჯავახი კი მათ შესცქეროდა. „ჯერ თქვენ თქვით და მერე მე ვიტყვიო“ — ამბობდნენ მისი თვალები.

— კარგი და ჩვენ გინდაც რომ ეს ყველაფერი მოვიწონოთ, — დაარღვია სიჩუმე ბრიგადირმა ლაფაჩმა, — უგაღმაუბნელებოდ ხომ მაინც არაფერი გამოგვივა!

— მერე შენ გგონია, რომ გაღმაუბნელები ამის წინააღმდეგ წავლენ, განა ისინი ჩვენზე ნაკლებად არიან ხევისწყლით შეწუხებულნი? — უპასუხა ნათელამ.

— გამოდის, რომ გაერთიანებული ძალით ვიმუშავებთ?

— დიახ, გაერთიანებული ძალით.

— არა, გენაცვა, ასე არაფერი გამოვა, — ჩაილაპარაკა მოანგარიშე გოგინაშვილმა, — იმას არაფერი ჯობია, ხევისწყლის ნაპირებს როგორც ცხონებული მამა-პაპები ამავრებდნენ, ისე გავამაგროთ. ერთად მუშაობით არაფე-

რი გამოვცა, აი ამის საბუთიც: ჩვენ და გაღმავებულებს ერთი პატარა გზა გვაქვს საერთო და სულ იმაზე ვჩხუბობთ, არა თქვენ გამოზიდეთ ქვიშა, არა თქვენაო. ასეც ხომ ხდება ხოლმე, როცა ბოგირი დაზიანდება, ხელებს დავიკრფეთ და ერთმანეთს ვუცქერით, ერთმანეთს ველოდებით. ამ ჩვენს ცქერალოდინში კი ბოგირი თვეობით შეუკეთებელი რჩება.

— არა, ამხანაგო გოგინაშვილო, საქმე არც ასეა, როგორც შენ ფიქრობ. გუშინ არ იყო, ორმა სოფელმა გაერთიანებული ძალით ვიმუშავეთ და რამოდენა საქმე გავაკეთეთ, — ჩაერია ლაპარაკში რევაზი.

— შეფობა ერთია, გენაცვალე რევაზ, ასეთი დიდი საქმის გაკეთება კი — მეორე.

— სწორია, სწორი. ოქრო სიტყვებს ლაპარაკობს გოგინაშვილი, — მართლაც, რა საჭიროა გაერთიანება, როცა მათზე შეძლებულებიც ვართ და არც მათსავეთ ვალში ვართ ჩაფლული, — თქვა ხმის აწევით საწყობის გამგემ და ლამაზ თავისკენ შეაბრუნა, ალბათ იმიტომ, რომ გამგეობის წევრებისათვის ვითომდა თავისი აღელვებული სახე დაენახებინა.

წამით სიჩუმე ჩამოვარდა. კვლავ აწყარუნდა კედლის საათი.

სიტყვა მოხუცმა ინჟინერმა აიღო.

— ძვირფასო ამხანაგებო, — თქვა მან ხმადაბლა და ყველას სათითაოდ შეხედა, — გამგეობის დღევანდელ სხდომას იმიტომ დავესწარი, მინდოდა თქვენი აგრონომისათვის მომესმინა. ამ საკითხზე მე მას გუშინვე გამოველაპარაკე, მაგრამ ისე გულცივიად მიპასუხა, რომ საუბრის შეწყვეტა ვამჯობინე. რას იზამ, მე ხომ მოხუცი ვარ. ზოგს კი ასე ჰგონია, ახალი საქმის წამომწყები უსათუოდ ახალგაზრდა უნდა იყოს, ხოლო მოხუცები თითქოს ახლის წინააღმდეგნი და ძველის დამცველნი ვართ. ალბათ, თქვენი აგრონომიც ასე ფიქრობს და ამიტომაც არ გამიმხილა თავისი აზრი. მაგრამ არა უშავს რა. ორი თვეა თქვენს სოფელში დავდივარ და ელსადგურის პროექტზე ვმუშაობ. უკვე ჩატარებული მაქვს ყველა წინასწარი სამუშაო. საჭიროა ორი-სამი ღამე და საქმე დამთავრებული მექნება, მაგრამ მე უარს ვამბობ ჩემს პროექტზე. და აი რატომ... — აქ ინჟინერი შეჩერდა, სათვალე გაიკეთა და ნახაზებთან სულ ახლო მივიდა. ჯერ ორივე ნახაზი მოხაზა. პირველზე მდინარე მიხვეულ-მოხვეული ხაზით იყო აღნიშნული, თითქოს გველი მიიკლავნებოდა, მეორეზე კი ხევისწყალი ლარივით სწორი და თან პირველთან შედარებით სულ ცოტა სამჯერ ვიწრო ხაზით იყო ნაჩვენები. მისი აზრით, როცა ხევისწყალს პირდაპირ და ვიწრო კალაპოტში ჩაადგებდნენ, მდინარის დინება ერთი-ორად მოიმატებდა, რის კვალობაზეც შესამჩნევად გაიზრდებოდა წყლის ენერგია. თუ გაღმავებულები და წინაპარელები კალაპოტში ჩაგდებულ ხევისწყალზე ერთ საერთო ელსადგურს ააშენებდნენ, მისი ენერგია ორივე სოფელს დააკმაყოფილებდა. თან ეს ორივე კოლმეურნეობას დიდ ეკონომიას მისცემდა.

გახარებული ნათელა ინჟინერს გაშტერებული შესცქეროდა. „მე მტყუანი ვარ მასთან. რა იქნებოდა ახლა, რომ ჩემი გეგმები ამ კეთილი მოხუცისათვის წინასწარ გამეცნო. ის ხომ რჩევა-დარიგებით მნიშვნელოვან დახმარებას გამიწევდა. რა მაფიქრებინებდა, თუ ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება ასეთ სარგებლობასაც მოიტანდა“.

ინჟინერი კიდევ რალაცის თქმას აპირებდა, მაგრამ ყანჩაველმა არ დააცადა:

— თავზე ისეთ რამეებს გვახვევენ, გგონება, ჩვენ მხენელ-მთესველები კი არა, მშენებლები ვიყოთ, გაიხედ-გამოიხედეთ, ტირიფონაზე სხვაც ბევრი ცხოვრობს, მაგრამ ასეთ მშენებლობას არავინ ეწევა.

დააფიქრა გამგეობის წევრები ამ სიტყვებმა, ერთ ხანს ხმას არავინ იღებდა.

— მართლს ლაპარაკობს გედევანი, ჩვენ მშენებლები კი არა, მხენელ-მთესველები ვართ. პატარა ელსადგურის აშენებას, კარგად თუ ავად, როგორც იქნებოდა შევძლებდით. რა ძალა გვადგია, ამოდენა საქმეს რომ ხელი მოვკიდოთ. უამისოდაც შეიძლება რამდენიმე ჯებირის აგება და ბოგირის საიმედოდ გამაგრება, — თქვა დიდმნიშვნელოვნად გოგინაშვილმა.

— ძნელი საქმეა, რა თქმა უნდა, ძნელი, — თავის მხრივ წაილაპარაკა სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარემ, — ჯერ მარტო ესა თქვით, მშენებლობას რამოდენა საშენი მასალა დასჭირდება. ის კი არა, მთლად რომ გავიყიდოთ, იმის მეთედსაც ვერ შევიძენთ, რაც დაგვჭირდება.

— საშენი მასალის შოვნა არ გაგვიჭირდება, — გაისმა კუთხიდან ვახტანგის ხმა, იგი ცოტა შეგვიანებით მოვიდა, მისი აქ ყოფნა ზოგმა არც კი იცოდა. არ იცოდა ნათელმაც, რომელმაც უმალ ადგილი გადაინაცვლა, რომ გარკვევით დაენახა ყანჩაველს ამოფარებული ვახტანგი.

— აბა, ნაცრით ხომ არ აპირებ ჯებირების აგებას? — ვახტანგისკენ პირ-შემოუბრუნებლად შეეკითხა გოგინაშვილი.

— ნაცარი ნეტა იმდენი გვეჭონდეს, ნაკვეთებში გავიტანოთ, — უბასუხა ვახტანგმა. შემდეგ ორი ნაბიჯი წინ წადგა და უფრო ხმამაღლა განაგრძო:

— ყველა თქვენგანი ყოფილა მუხჯის ტყეში, გინახავთ ის ადგილიც, სადაც მუხასთან ხევისწყალს პატარა წყარო ერთვის. წყაროს აყოლებს მარჯვენა მხარეს პატარა მთაა კუხივით ამოებრილი. მე და ჩემი მწყემსები ერთხელ ამ მთაზეც მოგხვდით. დაბლიდან რომ მთის წვერზე წითლად მოჩანს, ზედ იმ ადგილზეც ვიყავით. იცით, რატომ მოჩანს ეს ადგილი წითლად? არ იცით, არა? წვიმასა და ავდარს ჩამოურეცხავს მთის კალთა და წითელი კლდის ქანები გამოჩენილა. რამდენიმე ალაგას მოვამტვრიეთ კლდე და გავსინჯეთ. საშენ მასალად ეს კლდე ისეთია, უკეთესს ვერ ნახავთ. ორი რამით არის იგი ძვირფასი: მსუბუქია და თან ადვილად სათლელი. თუკი მართლა ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდებას განვიზრახავთ, ამ კლდეს რა ჯობია. კლდე კი იქ იმოდენაა, მარტო კალაპოტს კი არა, მთელ ჩვენს რაიონს ეყოფა.

მიუხედავად იმისა, რომ ნათელა სიბნელეში მდგარ ვახტანგს გარკვევით ვერ ხედავდა, მაინც გამუდმებით მისკენ იცქირებოდა. ვახტანგის ყოველი სიტყვა სიამეს ჰგვრიდა. ახლავე უნდოდა წამომდგარიყო და ყველას თანდასწრებით ვახტანგისათვის მადლობა გადაეხადა.

როცა ვახტანგმა სიტყვა დაამთავრა, რევაზი წამოდგა.

— ამხანაგებო, — დაიწყო მან ხმადაბლა, — ნათელასა და აქ გამოსულ ამხანაგებს რომ ვუსმენდი, მხოლოდ ის მედგა თვალწინ, თუ როგორ სახეს მიიღებს ჩვენი სოფელი ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების შემდეგ და თან იმაზეც ვფიქრობდი, თუ რა დიდ სარგებლობას მოგვიტანს ეს საქმე ჩვენც და გაღმაუბნელებსაც. სწორად თქვეს აქ გამოსულმა ამხანაგებმა, ძნელია ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება. სიძნელესაც რომ თავი დავანებოთ, ჩემი აზრით, ჯერჯერობით აღრეა ამაზე ლაპარაკი, რადგან ჩვენ უფრო სადღეისო საქმეები გვაქვს გასაკეთებელი.

ნათელას როგორც ტყვია, ისე მოხვდა რევაზის ნათქვამი. „როცა რევაზი ასე ამბობს, ცხადია, თავმჯდომარე საიმედოს არაფერს იტყვის. მან ზომ გუშინ ხელის ჩაქნევით მიპასუხა: ეს ყველაფერი დიდებულია, მაგრამ ამისათვის ჯერ არ გვცალიაო“.

ჯავახი მძიმედ წამოდგა, ჩაახველა, ყველას თვალი გადაავლო და ჩვეული სიღინჯით დაიწყო:

— ხომ მოისმინეთ, ხომ იმსჯელებთ. სიმართლე რომ გითხრათ, მე სათქმელი აღარა დამრჩენია რა, არც არას ვიტყოდი, მაგრამ რა ვქნა, გული არ მითმენს, რომ ორიოდ სიტყვა მაინც არა ვთქვა. სამართლიანად ამბობდნენ, ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება მნიშვნელოვანი და სასარგებლო საქმეაო. ლამაზად და ადვილად ითქმის. ხომ სწორია? მაგრამ, აბა, სცადეთ მისი შესრულება. ეს იმდენად ძნელი იქნება, რომ მე სიტყვასაც ვერ ვბოულობ მის გამოსათქმელად.

ჯავახი ისევ მძიმედ დაჯდა, როგორც წამოდგა.

გამგებობის წევრები ნათელას ღუმლით შესცქეროდნენ. ეგონათ, იგი კიდეც იტყოდა რამეს. ნათელა გრძნობდა ამას და ფიქრობდა, რომ საჭირო იყო საბოლოო სიტყვის თქმა.

— ამხანაგებო, — თქვა მან ოდნავ აკანკალებული ხმით, — რაც არ უნდა ილაპარაკოთ, მაინც მჯერა, ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება ჩვენთვის საჭირო და აუცილებელი საქმეა. რაც უფრო ჩქარა შევეუდგებით მის განხორციელებას, მით უფრო კარგი იქნება.

— ასე, გადავდივართ შემდეგ საკითხზე, — მაგიდაზე ფანქრის დაკაკუნებით თქვა ჯავახმა და სიტყვა თავის თავს მისცა. ახლა იგი საგაზაფხულო სამუშაოებისათვის მზადების შესახებ ლაპარაკობდა.

ნათელა მცირე ხანს კიდეც იდგა ფეხზე, შემდეგ ნახაზები ჩამოხსნა და თავის ადგილზე დაჯდა. თვალებში შესცქეროდა თავმჯდომარეს, მაგრამ მთელი მისი არსება იმაზე ფიქრს მოეცვა, თუ როდის დამთავრდებოდა სხდომა, რომ ჩქარა გასცლოდა აქაურობას, რადგან, როგორც ეგონა, მისი აქ ყოფნა უკვე აღარც პირადად მისთვის და არც თუ სხვა ვინმესთვის იყო საჭირო.

ჯავახის შემდეგ გამგებობის სხვა წევრებმაც ილაპარაკეს. წამოდგა ნატოც, რომელიც გიორგი ლაფაის უჩიოდა, სტახანოვურ ნაკვეთში შესაზიდად სასუქს არ მანებებსო. იგი ისე იყო გაცხარებული, რომ თითოეულ სიტყვაზე ლაფაის მუქარით თითს უქნევდა, რითაც, ალბათ, იმის თქმა უნდოდა, ახლა ნახავ რა დღე დაგადგებაო.

— გიორგი, — მიმართა ლაფაის თავმჯდომარემ, — გამოდი და თქვი, თუ რატომ არ ასრულებ გამგებობის დადგენილებას?

— არ მივეცი და არც მივცემ, — მკვახედ უპასუხა გიორგიმ.

— რატომ?

— სასუქი ჩვენ თვითონ გვესაჭიროება და იმიტომ.

— ეს რა გასამართლებელი საბუთია, ნუთუ დღემდე ვერ გაიგე სტახანოვური ნაკვეთის მნიშვნელობა. განა ჩვენთვის ცუდია, რომ ჭარხლის უხვი მოსავლის სახელგანთქმული ოსტატები კოლმეურნეობა „განთიადს“ ჰყავდეს?!

— რა ვქნა, რა ვუყო, მე რომ მოვინდომო, ბრიგადის წევრები მაინც არ შვრებიან, ამბობენ, უხვი მოსავლის მოყვანა სხვაზე ნაკლებად ჩვენ როდი გვინდაო.

— ასეც უნდა იყოს, — თქვა ნათელამ, — სტახანოვურ ნაკვეთზე უხვი მოსავლის მოყვანა სულაც არ ნიშნავს, რომ სხვა ნაკვეთებს ნაკლები ყურადღება მიექცეს. ერთი რგოლი, როგორაც არ უნდა შევეუწყოთ ხელი, როგორი პირობებიც არ უნდა შევეუქმნათ, იმდენ მოსავალს ვერ მიიღებს, რომ კოლმეურნეობის გეგმები შეასრულოს. უნდა მივალწიოთ იმას, თითოეულმა კოლმეურნემ, თითოეულმა რგოლმა, თითოეულმა ბრიგადამ უხვი მოსავალი მოიყვანოს — აი ეს არის ჩვენი ამოცანა.

როცა ნათელა ამ სიტყვებს ამბობდა, გამუდმებით ჯავახს შესცქეროდა, თითქოს მხოლოდ მის საყურადღებოდ ლაპარაკობსო. თან ისე ჩქარობდა, რომ სიტყვებს არ ამოღებდა, რატომღაც ეგონა შეაჩერებდნენ და ბოლომდე არ მოუსმენდნენ. მიუხედავად ამისა, მისი სხაპასხუპით ნათქვამი სიტყვები ყველასათვის ნათელი და გასაგები იყო. რა თქმა უნდა, სხვაზე ნაკლებად არც ჯავახს ესმოდა, თუ რას უსაყვედურებდა ნათელა გამგეობის წევრებს და ყველაზე მეტად მას, როგორც გამგეობის თავმჯდომარეს, მაგრამ თავი ისე ეჭირა, ვითომ ამას არაფრად აგდებდა, თან სახეზე ღიმილი დასთამაშებდა, ეს ღიმილი კი ერთსა და იმავეს ამბობდა: „რატომ ღმერთი არ გაიცინებს, რომ ეს არაფრის მცოდნე და არამკითხე ქალიშვილი ჭკუას მასწავლისო“.

— დაამთავრეთ? — შეეკითხა ჯავახი და, როცა ნათელამ უპასუხა დიახო, თქვა:

— რა საჭიროა ამდენი აურზაურის ატეხა. მარტო ჩვენს კოლმეურნეობას ხომ არა აქვს სტახანოვური ნაკვეთები. წადით და ნახეთ სხვა კოლმეურნეობებში, თუ როგორ იქცევიან, მერე დადექით და ილაპარაკეთ.

გამგეობის წევრებს თავმჯდომარის ნათქვამი ჭკუაში მოუვიდათ. არც რევაზ ბასილაძე იღებდა ხმას. ისიც დაექვდა. მართლაც, საცდელ-საჩვენებელ და სტახანოვურ ნაკვეთებს მათზე ნაკლებ არც გაღმაუბნელები და არც სხვა მეზობელ კოლმეურნეობებში უვლიდნენ.

არც ნათელა იღებდა ხმას. უცბად ასეთი აზრი დაებადა, რომ რაც არ უნდა ეთქვა, როგორაც არ უნდა ემსჯელა და ელაპარაკა, გამგეობის წევრებს, სულ ერთია, მაინც ვერ დაარწმუნებდა, ისინი ისევ თავმჯდომარეს მიემხრობოდნენ.

როცა ჯავახმა დაინახა, გამგეობის წევრებს საწინააღმდეგო არაფერი ჰქონდათ, საკითხი გადაწყვეტილად სცნო.

— ასე, სალაპარაკო აქ არაფერია, — თქვა მან და თვალი ლათაჩზე შეაჩერა, — შენ კი, გიორგი, იცოდე, გამგეობის წინააღმდეგ წასვლა მეორედ აღარ გაბედო.

დიღხანს აღარ გაგრძელებულა გამგეობის სხდომა. სხდომის დამთავრების-თანავე ნათელა ვახტანგთან მივიდა.

— ვახტანგ, — უთხრა მან ხმადაბლა, — სახლში ერთად წავიდეთ, საქმე მაქვს.

— წავიდეთ, საქმე შენთან მეც მაქვს.

ისინი ერთად გამოვიდნენ გარეთ. ერთ ხანს უხმოდ მიდიოდნენ და ორივე მთვარის შუქით განათებულ გზაზე გაწოლილ ერთიმეორის ჩრდილს უცქეროდა. ჩრდილები კი ერთმანეთს ხან შორდებოდნენ, ხან უახლოვდებოდნენ.

— ვახტანგ, — დაარღვია სიჩუმე ნათელამ, — მერე, როგორ შეიძლება ასე შორი მანძილიდან კლდის ჩამოზიდვა?

— მე ასე ვფიქრობ: ეს მთა ხევისწყლისაკენ იმდენად არის დაქანებული, რომ თუ ბუჩქებსა და აქა-იქ მღვარ ხეებს დავჭრით იმ ადგილამდე, სადაც მუხა დგას, ადვილი იქნება კლდის დაგორება. მუხიდან სოფლამდე კი ორი კილომეტრიც არ იქნება.

ნათელა კითხვას კითხვაზე აძლევდა, მაგრამ მის მიერ და დასმული კითხვები მხოლოდ ერთ რამეს შეეხებოდა. ეს ერთი რამე, რაც მას მოსვენებას არ აძლევდა, ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება იყო.

— ეს ძალიან სასარგებლო საქმეა, — პასუხობდა ვახტანგი, — მაგრამ მთა-

ვარია ჩვენ და გაღმუშნელები გავერთიანდეთ და მერე, მგონი, ადვილი იქნება ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება.

— ალბათ, რევანშიც გაერთიანებას გულისხმობდა, რომ თქვა — ჯერ სხვა მნიშვნელოვანი საქმეები გვაქვს გასაკეთებელიო.

— მეც ასე მგონია.

ქიშკართან შეჩერდნენ. აივანზე ყურშამ ერთი კი წაიყვდა და უმაღვე მათთან გაჩნდა. ძალი ერთ ადგილზე არ ჩერდებოდა, კუდის ქნევითა და თავის დახრით ორივეს ერთნაირად ელაქუცებოდა.

აივნიდან მართას ხმა გაისმა:

— შენა ხარ, შვილო, მოდი, გელოდები.

— მე ვარ, დედილო, ახლავე.

მცირე ხანს უხმოდ იდგნენ. ყურშამ მათ შორიახლო იწვა და ყურებ-აქცევილი უტკებოდა. ნათელამ არ იცოდა, თუ კიდეც რა ეკითხა ვახტანგისათვის, თუმცა გრძნობდა და ფიქრობდა, რომ მასთან ჯერ კიდევ რაღაც ჰქონდა სათქმელი. ეს რაღაც ენაზე აღგა, მაგრამ რატომღაც ვერ იხსენებდა.

სათქმელი ვახტანგსაც კი ჰქონდა, მაგრამ თქმით არც ის ამბობდა რაიმეს. არ ამბობდა, რადგან გულითა და სულით უნდოდა მათი საუბარი ისე წარმართულიყო, როგორც ნათელას სურდა, უნდოდა სულ ნათელას ელაპარაკა, რომ იქნებ როგორმე მისი ტკიბილი და წყნარი ხმის მოსმენით გამძლარიყო.

— მოდი და ხვალ დილით მთაზე წავიდეთ, კლდე ჩამოვიტანოთ, — თქვა ნათელამ და უმაღ დაუმატა: — მხოლოდ ისე ადრე უნდა წავიდეთ, რომ ხალხის სამუშაოზე გასვლას ჩამოვუსწროთ.

ისინი შეთანხმდნენ: როგორც კი ირიქრაქებდა, გზას გასდგომოდნენ.

უკვე შუალამე იყო. სალაპარაკო თითქოს აღარაფერი ჰქონდათ, მაგრამ წასვლას ჯერ არც ერთი არ აპირებდა. დადგა ის მძიმე წუთი, როცა ახალგაზრდა კაცი ამბობს გულის სიღრმიდან ამოსულ სიტყვებს, რომლებშიც ჩაქსოვილია მისი უტკიბლესი და უნეტარესი გრძნობები, მაგრამ ის იმდენად ღელავს, რომ თავბრუ ეხსმის და თვალთ უბნელდება.

— ნათელა, მე შენ... — თქვა ვახტანგმა გაუბედავად.

— ამაზე ლაპარაკი არ იყოს, — წყენით უპასუხა ნათელამ და ერთბაშად შეტრიალდა.

ბურანში მყოფ ვახტანგს უცბად ფრთები გამოესხა და სახლისკენ მიმავალ ნათელას უკან გამოედევნა. ზედ კიბესთან წამოეწია, ხელი სტაცა და უცბად მკერდში ჩაიკრა. ნათელა ხმას არ იღებდა, სახეზე ხელებაფარებული ვაჟის აძგერებული გულის ცემას სულგანაბული უსმენდა.

ვახტანგი სულ უფრო მაგრად იზიდავდა ნათელას თავისაკენ.

— ნუ ტირი, გენაცვალე, ნუ ტირი, — რატომღაც ეუბნებოდა, თუმცა თვითონაც კარგად იცოდა, რომ ნათელა არ ტიროდა.

— გეყოფა, ხელი გამიშვი, — წაიჩურჩულა ნათელამ.

— ერთი წამიც დამაცადე, — ჩურჩულითვე მიუგო ვახტანგმა და გახურებული სახე ნათელას სახეს მიუახლოვა.

თავბრუდამხვევი სიმხურვალე იგრძნო ნათელამ. ამ სითბომ ძარღვებში გაურბინა, გული აუძგერა და ვაჟის მკერდს უფრო მიეკრა.

ვახტანგი ისეთი გატაცებით, ისეთი ვნებით უკოცნიდა ნათელას სახეზე აფარებულ ხელის მტევნებს, თითქო შიგ ტუჩებში კოცნისო. პატარა თითებს შორის სიმხურვალე იგრძნო. მიხვდა ეს ნათელას ცხელი ტუჩები იყო.

სისხამ დილით ვახტანგი მეცხვარიშვილების ქიშკარს მიაღდა. თვითონ თავის თაფლაზე იჯდა, ხოლო სადავით მომცრო ტანის ნაცრისფერი ცხენი ექირა. ყურშა ქიშკართან შეეგება, მერე კიბეზე აირბინა და ერთი-ორჯერ აიგნის კარებთან შეჰყუდა.

— ვახტანგ, ახლავე გამოვალ, — გადმოსძახა აიგნის ფანჯარაში გადმოდგარმა ნათელამ და პირზე წყალი შეისხა.

ვახტანგი ჩამოქვეითდა. თაფლა ნებაზე მიუშვა, მეორე ცხენის აღვირი კი მკლავზე გადაიგდო და უზანგების დამოკლებას შეუდგა. ეს ცხენი წერილების დამტარებლისა იყო. სოფელში დაცინვით „ლურჯას“ ეძახდნენ, თუმცა არც ფერით იყო ლურჯი და ამასთან არც ზნითა და არც სხვა რამით იმსახურებდა ასეთ სახელწოდებას.

ფერმაში რვა ცხენი ჰყავდათ, მაგრამ ისინი ერთიერთმანეთზე გიჟები იყვნენ. ვახტანგმა იმის შიშით, ვაითუ ნათელამ ცხენზე ჯდომა არ იცისო, წერილების დამტარებლისაგან „ლურჯას“ თხოვნა ამჯობინა.

თაფლას „ლურჯას“ გვერდში დგომა ეუცხოვებოდა, ერთთავად ჰიხინებდა და არ ისვენებდა, ახლაც, ნებაზე მიშვებულ თაფლას კისერი მოელერებინა და წინა ფეხით მიწას ბღღვნიდა.

დიდხანს არ მოუხდა ვახტანგს ლოდინი. ნათელამ მკვირცხლად ჩაირბინა კიბეზე და ქიშკრის კარი გამოაღო. ლურჯი მაისურა და შავი სატინის გრძელი შარვალი ეცვა, რაც ლამაზად ჰქონდა ტანზე მორგებული და ერთი-ორად მოხდენილს ხდიდა მის ქალწულურ მკერდსა და ვიწრო, მოქნილ წელს. არასოდეს არ ყოფილა ვახტანგისათვის ნათელას სილამაზე ასეთი მომხიბვლელი. ნათელას ჩაშავებულ თვალებზე მორკალული წამწამები ისე უჩანდა, თითქოს დილის ცვარით დანამიაო. ფერმკრთალ სახეზე ღიმილი დასთამაშებდა. ეს ღიმილი კი ვახტანგს ეუბნებოდა: „ხომ ლამაზი ვარ, ხომ მოგწონვარო“.

— მივდივართ, არა? — იკითხა ნათელამ და თაფლას აღვირში სწვდა.

— მივდივართ, — უპასუხა ვახტანგმა, რომელიც ნათელასგან უკვე პირ-შებრუნებული იდგა. ერთ ხელში „ლურჯას“ აღვირი დაებლუჯა, მეორეთი კი უზანგი ექირა, უნდოდა ნათელას ცხენზე შეჯდომაში დახმარებოდა.

— ვახტანგ, თუ ბიჭი ხარ მომყევი! — თაფლას ჰიხინთან ერთად გაისმა ნათელას წკრიალა ხმა.

ვახტანგი ერთბაშად ნათელასაკენ შეტრიალდა, ყალყზე ამდგარმა თაფლამ ერთხელ კიდევ დაიჰიხინა და უმაღლ ადგილს მოსწყდა. ოდნავ წინ წახრილი ნათელა კი ცხენს ზურგზე გაკვროდა. ვახტანგი უძრავად იდგა და თავის თავისთვის ანგარიში ვერ მიეცა.

ამასობაში დაოთხილმა თაფლამ ხევისწყლისაკენ მიმავალი გზა გალია და ორლობეში შეიჭრა. უცბად მიწყდა ცხენის თქარუნი, უკანასკნელად გაიფრიალა ხეებს შორის ცისფერმა თავშალმა და ისიც თვალს მიეფარა.

ვახტანგს უზანგში ფეხი არც გაუყრია, ისე მოახტა „ლურჯას“. სადავეს ღონივრად მოსწია და წელში მოღუნულ ცხენს ორთავე ფეხი გამეტებით ფერდებში შემოსცხო. ყურებდაცქვეტილი „ლურჯა“ უმაღლ ადგილს მოსწყდა, კისერი წაიგრძელა, კუდი გააბზიკა და გაიწაფა, თითქოს მანაც იგრძნო ის, რასაც ამ წუთში მასზე მჯდომი მხედარი განიცდიდა.

ვახტანგი ცხენს აშლილ ფაფარზე ალერსით ხელს უსვამდა, თან გამუდმებით ჩასჩურჩულებდა:

— მარჯვედ, ლურჯავ, მარჯვედ!

ვახტანგმა გზა და ორლობე სწრაფად განვლო. ცხენი მარჯვნივ შეაბრუნა და ფერდობზე შეფენილ ბუჩქებში მიმავალ ბილიკს შეუდგა. ფერდობის მეორე მხარეს ბილიკი ხევისწყლისაკენ უხვევს და მდინარის პირას მიიკლავნება. ერთგან ჩადის პატარა ხრამში, რომლის ფსკერი მოფენილია მთიდან დაგორებული დიდი კლდეებით, კლდეებს შუა ცივი წყარო მოჩხრიალებს. წმინდა, გულისმაგრილებელი. ხრამში „ლურჯა“ უცბად შეჩერდა, წყალს დაეწაფა. ვახტანგმა სადავე მოსწია, მაგრამ ცხენი, ორთქლში გახვეული ნესტოები წყლისაკენ რომ მიჰქონდა, ადგილიდან არ იძროდა. ვახტანგი ჩამოქვეითდა, ცხენს აღვირის ძირში ხელი წაავლო და ნაპირზე გაიყვანა.

დილის სიმშვიდე ქალის კისკისმა დაარღვია. კლდეს ამოფარებული ნათელა გულიანად იცინოდა:

— გვერდით ჩამიქროლე და როგორ ვერ დამინახე!

— რა მომაფიქრებდა, თუ კლდეს იყავ ამოფარებული. მეგონა, უკვე მთის წვერზე იქნებოდი.

ნათელა ისევ თაფლაზე შეხტა და აქაფებული ცხენი ხევისაკენ გააქენა. „ლურჯაზე“ შემჯდარი ვახტანგიც უკან გამოედევნა. ცხენები მალე ხევში შექნდნენ. უცბად ჩამობნელდა. ირგვლივ სიჩუმე სუფევდა. ხევის მალა მოჩანდა ვიწრო ცის მუქ-ლურჯი ზოლი. ხევისწყლის შხუილი ისე შერთვოდა ხევში ჩამოვარდნილ მყუდროებას, რომ შეუმჩნეველი რჩებოდა მისი ხმაური. მხოლოდ ცხენების თქარათქური გაისმოდა ყრუდ და დისპარმონია შეჰქონდა ბუნების ამ უძირო სიწყნარეში. შუა ხევში გზა გაგანიერდა. თაფლამ ნაბიჯს უკლო, „ლურჯა“ წამოეწია. მალე ცხენები გათანაბრდნენ და ერთნაირი სიჩქარით განაგრძეს გზა. ქალ-ვატი ანთებულ სახესა და გულმკერდს უშვერდნენ მათ წინალმდეგ მქროლავ გრილ ნიავს, ხარბად ისუნთქავდნენ ცივ ჰაერს.

— კარგი ცხენოსანი ყოფილხარ! — დაარღვია სიჩუმე ვახტანგმა.

— ბევრი არაფერი, — უპასუხა ნათელამ და მცირე ხნის შემდეგ დაუმატა: — ინსტიტუტში ცხენოსანთა გუნდში ვმონაწილეობდი და იქ შემეყვარდა ცხენზე ჯდომა.

ისინი უკვე მუხასთან იყვნენ. ამ ადგილას ხევი ტაფასავით ჩაღრმავებულია. ირგვლივ ფიჭვისა და ნაძვის ხეები ღვანავ. ტაფობს ორ მხარეს დიდი ტყე ეკვრის. ამ ტყეს მუნჯის ტყეს ეძახიან. ძველად მისი გუშაგი მუნჯი ყოფილა და ასე იმიტომ შეურქმევიათ. ტაფობის მარჯვენა მხრიდან, ბებერი მუხის ძირას, მთიდან დაქანებული წყარო ჩხრიალით ერთვის ხევისწყალს. მუხის ზევით, ნაკადულის გასწვრივ წითელშუბლიანი მთა მოჩანს.

— აი, ესეც კუზიანი მთა, — მალა ხელის გაშვერით თქვა ვახტანგმა.

ნათელას არაფერი უპასუხნია. ის ცნობისმოყვარეობით მთას უცქეროდა.

— აქედან, ალბათ, ფეხით მოგვიხდება ასვლა? — იკითხა ნათელამ.

— ცხენების წვალებას ფეხით ასვლა სჯობია.

ნათელა ჩამოხტა. ორივემ ცხენები მოლზე გაუშვეს. ნათელამ წყაროსთან მიიბრინა. წყლის ნაპირას წითელი კლდის ნატეხები ეყარა. ერთ მოგრძო ნატეხს წამოავლო ხელი და ვახტანგს შეეკითხა:

— უთუოდ ეს კლდის ნატეხი მაღლიდან არის დაგორებული? — და ხელში ალებული კლდის ნატეხი უჩვენა.

— ნამდვილად ასეა, — უპასუხა ვახტანგმა და, როგორც ძვირფასი რამ საგანძური, კლდის ნატეხი ფრთხილად ჩამოართვა.

— მთაზე დღეს ნულარ ავალო, საჩვენებლად ეს ნატეხიც კმარა.

— როგორც გინდოდეს.

კვლავ ცხენებზე შესდნენ და ქენებით სოფლისაკენ გამოემართნენ. ათი-

ოდე წუთში ხევიდან გამოვიდნენ. მზე უკვე ამოსულიყო. მარჯვნივ, საჰარ-
ხლე ნაკვეთში რამდენიმე კოლმეურნე მუშაობდა. ზოგი ურმებით პატივს ეზი-
დებოდა, ზოგიც აქა-იქ დაყრილ პატივის გროვას შლიდა. ნაკვეთის ბოლოში
ჯავახი და სერგო იდგნენ.

ვახტანგმა და ნათელამ ცხენები ნაკვეთისაკენ შეაბრუნეს.

პირველად ჯავახმა დაინახა ისინი. მან სიცილით სერგოს რაღაც უთხრა.
სერგომ ერთი კი შეხედა ცხენოსნებს და ჩქარი ნაბიჯით ნაკვეთის თავისა-
კენ გაემართა.

ამის დანახვაზე ნათელას თითქოს მკერდში რაღაც ჩასწყდა. მიხვდა, თუ
რად გაარიდა სერგომ თავი და ამან გული აუჩუყა. ვახტანგიც მიხვდა ყვე-
ლაფერს, მაგრამ ნათელასავე გული როდი აუჩუყდა, პირიქით, გუნებაში
სერგოს ნიშნიც კი მოუგო.

ჯერ ისევ ცხენებზე მსხდომებს ჯავახმა მკაცრი და დამცინავი გამომე-
ტყველებით ახედ-ჩახედა და ასეთივე გამომეტყველებით უთხრა:

— კარგი დრო კი გამოგინახავთ სასიერნოდ.

— ცდებით, ჩვენ სასიერნოდ როდი ვყოფილვართ, — მიუგო ნათელამ.

— მაშ, სად მიბრძანდებოდით?

— მთაზე ვიყავით, კლდის სანახავად! — უპასუხა ვახტანგმა.

— რა საჭიროა თავის მართლება. ახლა ისეთი დროა, რომ აგრონომი აქ
უნდა იყოს და არა სხვაგან, — მტკიცე ტონით თქვა ჯავახმა და ხელით მიწ-
დორი უჩვენა, შემდეგ ვახტანგს გაუშტერა თვალი და შერბილებული ხმით
უთხრა:

— შენ კი, უმჯობესია, ცხვარს მიხედო და საძოვარზე გასვლის თადარი-
გი დაიჭირო.

ჯავახმა რიგრიგობით ერთხელ კიდეც ახედ-დახედა მათ და ჩქარი ნაბი-
ჯით სერგოს გამოედევნა.

ნათელამ „თაფლას“ სადავე ვახტანგს გადასცა.

— მე აქ დავრჩები, შენ კი შენს საქმეს მიხედ. ხომ ჩვენი სახლის გვერ-
დით ჩაივლი, კლდის ნატეხი დედაჩემს მიაწოდე, — უთხრა მან ვახტანგს და
ჯავახს უკან გაჰყვა.

ნაკვეთში ლაფაჩის ბრიგადის წევრები ჯგუფ-ჯგუფად მუშაობდნენ. სა-
წყობიდან სასუქი ურმებით მოჰქონდათ და ყოველ ოცდახუთ-ოცდაათ მეტრზე
ყრიდნენ. პირზე თავშალახვეული ქალები კი სასუქს აფხვიერებდნენ, ხოლო
მამაკაცები ნიჩბებით ირგვლივ აბნეოდნენ. ცხადი იყო, რომ ამგვარად სასუ-
ქი ნაკვეთზე არათანაბრად ნაწილდებოდა.

ამხანაგო ჯავახ, — მიმართა ნათელამ თავმჯდომარეს, როგორც კი წა-
მოეწია. — სასუქის აუწონავად მოზნევა დაუშვებელია.

— ეს ბურთი და ეს მოედანი, ვინ გიშლის, ადექი და აწონე, — უპასუხა
შემპარავი დაცინვით ჯავახმა და ლაფაჩს თვალის ჩაკერით რაღაც ანიშნა.

ყველამ გაიგონა ჯავახის ნათქვამი. ვილაცამ ხუმრობით წაილაპარაკა:

— აქ მიწდორია და არა საქულის ღუქანი.

კოლმეურნეებმა სიცილი მორთეს.

ნათელა დარცხვენით მოწაფესავით იდგა და თვალებანთებული შესცქე-
როდა ჯავახს, რომელიც ვითომ სიცილის დასაფარავად ჩექმებს ისწორებდა.

ბოლო დროს ჯავახი მთლად გამოიცვალა. წინათ გაჩაღებული ხენა-თეს-
ვის დროსაც არ გადიოდა მიწდორში. ახლა კი, მიუხედავად იმისა, რომ მხო-
ლოდ თესვის დაწყების მოსამზადებელი სამუშაოები წარმოებდა, დილიდან
სალამომდე ფეხზე ტრიალებდა. ნაკვეთების გასუფთავება-მომზადებასა და სა-

სუბიექტების შეტანას უშუალოდ ხელმძღვანელობდა. ფერმებშიც მოუხშირა სიარულს, არც საწყობსა და წისქვილს ტოვებდა უყურადღებოდ, ერთი სიტყვით, ყველაფერს ნახულობდა, ყველაფერს აკონტროლებდა.

იმის გაფიქრებაც კი, რომ შესაძლო იყო თავმჯდომარეობიდან გაეთავისუფლებინათ, ჯავახს გულს უღონებდა. ის იმდენად იყო მიჩვეული უფროსობას, მბრძანებლობას, ქეიფ-დროსტარებას, ვერც წარმოედგინა, თუ როგორ უნდა ეცხოვრა თავმჯდომარეობიდან მოხსნის შემდეგ. აკი ამიტომ არაფერს ზოგავდა იმისათვის, რომ თავმჯდომარეობა შეენარჩუნებინა. საერთოდ წინდახედული კაცი იყო და ახლაც დაფიქრებით მოქმედებდა. ვისი მხარის დაქერის იმედიც არ ჰქონდა, ცდილობდა გზიდან ჩამოეცილებია. ჯერ იყო და რევვზის გაგზავნა უნდოდა ბრიგადირების გადასამზადებელ კურსებზე, მაგრამ იმის გამო, რომ რევვზი ამგვარ კურსებზე უკვე იყო, რაიკომმა ჯავახს სხვა ბრიგადირის გაგზავნა მოსთხოვა. კომკავშირის კომიტეტის მდივანს კი გორის ბამბეულის კომბინატის მშენებლობაზე უპირებდა მივლინებას. თვითონ ვახტანგი თანახმა იყო, მაგრამ კომკავშირის რაიკომი წინააღმდეგი წავიდა. ამგვარად ჯავახს ვერც ეს საქმე გაუმართლდა. მას განსაკუთრებით ნათელას მოცილება უნდოდა თავიდან. ამის მიზეზი კი ის გახლდათ, რომ ნათელა გაბედული და პირდაპირი იყო. ჯავახს ყველაზე მეტად ასეთი ადამიანისა ეშინოდა. სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგეს რამდენიმეჯერ სთხოვა ნათელას მაგივრად სხვა ვინმე გამოცდილი აგრონომი გამომიგზავნეთო. ჭრელაშვილი თუმცა კი შეპირდა თხოვნის შესრულებას, მაგრამ რატომღაც ნათელას მაგივრად სხვა აგრონომის გამოგზავნას აგვიანებდა.

ჯავახმა სოფლის მეურნეობის განყოფილებაში სტახანოვური ნაკვეთების შესახებაც გაიგო. ამის შემდეგ, მართალია, სხვის ხარჯზე ისე აღარ უწყობდა ხელს იმ კოლმეურნეებს, ვისზეც სტახანოვური ნაკვეთები იყო გაფორმებული, მაგრამ იხტიბარის გატეხა მაინც არ უნდოდა, კრებებზე თუ გამგეობის სხდომებზე სტახანოვური ნაკვეთების მოვლა-პატრონობისა და ხელისშეწყობის შესახებ ძველებურად ლაპარაკობდა.

ნათელა სტახანოვურ ნაკვეთებზე აღარაფერს ამბობდა, რადგან ხედავდა, რომ კოლმეურნეობაში ამ მხრივ მდგომარეობა მნიშვნელოვნად შეიცვალა. სასუქი თანაბრად ნაწილდებოდა, ნაკვეთებსაც თანამიმდევრობით ხნავდნენ.

რაც დრო გადიოდა, ჯავახი მით უფრო რწმუნდებოდა, რომ ადრე თუ გვიან, საჭირო იყო ნათელას თავიდან მოცილება. ამიტომ ამჯობინა მარტო იმისათვის არ დაეცადა, თუ როდის გაათავისუფლებდნენ მას, ცდილობდა ნათელაზე ზემოქმედება მოეხდინა და აეძულებინა იგი, რომ თვითონვე ეთხოვა კოლმეურნეობიდან გათავისუფლება. არც ყურს უგდებდა და არც არაფერს ეკითხებოდა. ყოველდღე საყვედურს საყვედურზე აძლევდა. ეს სოფლის მეურნეობაში ცნობები დროზე არ წარგიდგენია, ეს საწყობში დაგვიანებით მისულხარ და თესლი ცუდად შეუწყამლიათ, ეს ისაო, ეს ესაო და ვინ მოთვლის კიდევ რას არ უსაყვედურებდა. მძიმე იყო ნათელასათვის ამის ატანა, მაგრამ მისთვის ყველაზე მძიმე მაინც ის იყო, რომ ჯავახი აშკარად თუ ფარულად ხალხში დასცინოდა, ამასთან როგორც ბავშვს ისე ელაპარაკებოდა და წარამარა ვითომ ჭკუასაც ასწავლიდა. ნათელა კარგად ხვდებოდა ამას, ძალიანაც სწყინდა, მაგრამ თავი ისე ეკირა, თითქოს ამას არაფრად თვლიდა. ნათელამ იცოდა, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს კოლმეურნეობაში თავმჯდომარისა და აგრონომის შეთანხმებულ, კოლეგიურ მუშაობას. ამიტომ სულ იმის ცდაში იყო, თავმჯდომარესთან საერთო ენა გამოენახა. ახლაც არაფრად ჩაავდო ჯა-

ვახის სიტყვები და სოფლისაკენ მიმავალ ურემზე მჯდომ ილო კახნიაშვილს გასძახა:

— გესმის, ილო, საწყობიდან სასწორი წამოიღე!...

თავი მეხუთე

I

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს უკვე თხუთმეტი ტრაქტორი ჰქონდა მიღებული და შესაძლებელი იყო სამი სატრაქტორო ბრიგადის შექმნა. ბრიგადების დაკომპლექტების წინ, დირექტორი ტრაქტორისტებს პირადად გაეცნო, ესაუბრა, გამოჰკითხა თუ წინათ სად მუშაობდნენ, რა განათლება ჰქონდათ. შემდეგ კაბინეტში ჩაიკეტა და დიდხანს იფიქრა იმის შესახებ, თუ როგორ ემჯობინებოდა ბრიგადების დაკომპლექტება. რა თქმა უნდა, ძნელი იყო მისთვის სრულიად უცნობი ადამიანების შეძლებისა და უნარის გათვალისწინება, მაგრამ მაინც პირველ დღეებში მიღებული შთაბეჭდილებების საფუძველზე შეადგინა სატრაქტორო ბრიგადების სია. რაც შეეხება ბრიგადირებს, მას და მკედლიშვილს ისინი წინასწარ ჰყავდათ შერჩეული. საქმე ამით როდი დამთავრებულა. დირექტორმა გამოიძახა მკედლიშვილი, სერგო და უფროსი მექანიკოსი და ბრიგადების დაკომპლექტების შესახებ თავისი მოსაზრება გააცნო.

— კიდევ რამდენიმე დღე და ბრიგადები მინდორში გავლენ, — ასე დაამთავრა მან თავისი საუბარი, — ჩვენ კი ისინი ჯერ არ დაგვიკომპლექტებია. თუ საწინააღმდეგო არაფერი გექნებათ, მე ახლავე ბრძანებას დავწერ. რას იტყვით?

— რა უნდა ვთქვათ, ყველაფერი რიგზეა, — მიუგო უფროსმა მექანიკოსმა და დირექტორის მაგიდაზე გაშლილ რეგულში ჩაიხედა, თითქოს რალაციის შემოწმებას აპირებდა.

სერგო უხმოდ იჯდა. ნიდაყვზე დაყრდნობილი თითებს მაგიდაზე უდარდელად ათამაშებდა. ჩვეულება ჰქონდა, თუ სიტყვა აგრონომიულ საკითხებს არ შეეხებოდა, ხმას არ ამოიღებდა. ახლაც თავის ჩვეულებას არ ღალატობდა, იჯდა პირმოკუმული და არც კარგს ამბობდა, არც ავს.

— მე ასეთი შესწორება გექნება, — თქვა მკედლიშვილმა, — პირველ ბრიგადაში ორი კომუნისტი და ერთი კომკავშირელია, მეორეშიც — ასევე, მესამეში კი ყველა უპარტიოა. თუ სატრაქტორო ბრიგადებში კომუნისტებს თანაბრად გავანაწილებთ, ემჯობინება.

— მართებული შენიშვნაა, ვდებულობ. მხოლოდ ერთი ეს გვითხარი — შენ როგორ თვლი, ვინ გადაიყვანოთ მესამე ბრიგადაში?

— გრიშა ქარელი. იგი კომუნისტია, გამოცდილი ტრაქტორისტი, განათლებაც საკმაო აქვს, ავტატატორადაც შეიძლება მისი გამოყენება.

— თანახმა ვარ.

— აი კიდევ რის თქმა მინდა, კარგი იქნება, თუ შალვა ციცავს „უნივერსალზე“ მაინც ვამუშავებთ.

— ციცავზე კი თავს ვიკავებ, იგი ხომ ინვალიდია, ტრაქტორზე მუშაობა გაუძნელდება.

— მეც თავს ვიკავებ, რა გაგვიჩრევია, რომ ტრაქტორებზე ინვალიდები არ დავსვათ, ჩვენ უკვე იმაზე მეტი ტრაქტორისტი გყავს, ვიდრე გეესაპიროება, — გულგრილად თქვა სერგომ.

მექანიკოსი მოსაუბრეებს რიგრიგობით უცქეროდა, თან ისევ თითებს ათა-მაშებდა.

— შესძლებს, ამხანაგებო, — მტკიცე ტონით თქვა მკედლიშვილმა.

— საიდან აკეთებ ასეთ დასკვნას? — იკითხა სერგომ.

— იქიდან, რომ მას გულითა და სულით სურს იყოს ტრაქტორისტი.

— რაკილა ასეა, იმუშაოს, მხოლოდ შემცვლელ ტრაქტორისტად, — თქვა დირექტორმა და სიაში შესწორება შეიტანა.

ოციოდე წუთის შემდეგ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის კანცელარიის კარზე ბრძანება იყო გაკრული სატრაქტორო ბრიგადების დაკომპლექტების შესახებ. ტრაქტორისტებს კართან თავი მოეყარათ და ბრძანებას კითხულობდნენ. ვისაც წაკითხვა მოესწრო, ამხანაგს ხელს ართმევდა, ტრაქტორის მიმავრებას ულოცავდა.

გახარებულმა ტრაქტორისტებმა იმსჯელეს, ისაუბრეს, რამდენიმეჯერ ბრძანება თავიდან ბოლომდე წაიკითხეს და ბოლოს სამ ჯგუფად გაიყვნენ თავთავიანთ ბრიგადების მიხედვით.

მხოლოდ ერთი ახალგაზრდა კაცი დარჩა ყველასაგან განცალკევებით, მასაც უკვე წაეკითხა ბრძანება და ნელი ნაბიჯით ჭიშკრისაკენ მიდიოდა. შესამჩნევად კოჭლობდა, ჯოხი კი რატომღაც ილღიაში ჰქონდა ამოდებული. ტანად მაღალი იყო, მხარბუქიანი. შავგვრემან სახეზე ერთთავად ღიმილი დასთამაშებდა, მაგრამ მისი ღიმილი ცივი იყო, თითქო ნაღვლიანი. ეს ახალგაზრდა კაცი შალვა ციცაგი იყო, რომლის შესახებაც მკედლიშვილი ასე გაცხაბრებით ლაპარაკობდა.

ციცაგი სამამულო ომის ინვალიდი იყო, ცალი ფეხი მუხლის ქვევით ჰქონდა მოჭრილი. ფრონტზე ტანკისტად ყოფილა. ერთ-ერთ ბრძოლაში გერმანელებს მისი ტანკი დაუწვავთ. უტანკოდ დარჩენილი ციცაგი შეტევაზე გადასულ ფეხოსანთა რიგებში ჩამდგარა. გერმანელთა სანგრის წინ ნაღვზე აფეთქებული და ცალი ფეხი დაუკარგავს. ფრონტიდან დაბრუნებული ციცაგი თითქმის ორი წელი არაფერს აკეთებდა. ისე გაუწყალდა გული უსაქმურობით, რომ აღდა და დალაქობა დაიწყო. პირველად სახლში მუშაობდა და ფულს არავისგან არ ღებულობდა. მუშტარს ხუმრობით ეუბნებოდა: — რა გინდათ, ძმაო, ჩემი დალაქობა თქვენთვისაც სასარგებლოა და ჩემთვისაც, თქვენ ფული გრჩებათ ჯიბეში, მე კი ხელობას ვსწავლობო. ორ-სამ თვეში ისე დახელოვნდა, რომ მთელი სოფელი მასთან მოდიოდა გასაპარსად თუ გასაკრეჭად. ორი წლის წინ კოლმეურნეობის გამეგობამ კანტორის შენობაში სადალაქოსათვის ოთახი გამოჰყო, თვითონ ციცაგი გორში გაგზავნა საჭირო ინვენტარის შესაძენად. მალე ციცაგმა მშვენიერი სადალაქო მოაწყო. მის ქუჩისპირა ფანჯრის ზემოთ პატარა აბრა ჩამოჰკიდა წარწერით „ჰიგეინა“. სამუშაო დღეებში მხოლოდ საღამოხანს მუშაობდა, კვირადღეობით კი დილიდან საღამომდე საქმე არ ელევოდა. ერთხელ მასთან ბეროც კი მივიდა პირი გააპარსვინა, გრძელი თმები, ხალათის საყელოში რომ ჰქონდა ჩატანებული, ლამაზად შეაკრეკინა. მოხუცმა დიდი მადლობა გადაუხადა, როგორღა არ დალოცა — შვილო შალვა, წლისა და წლისთავზე ხან ვის ვაკორტინებდი თმას, ხან ვის, ძლივს არ ველირსე რიგიანად გაკრექას! ახლა იცოდე, ყოველ შაბათს შენთან ვიქნებიო. და მართლაც დადიოდა მოხუცი, თან ყოველ მისვლაზე ხან რომელ მოხუცს მიუყვანდა, ხან რომელს. სოფელში კაცს ვერ ნახავდით ციცაგის მომდურავს, ყველა მისი კმაყოფილი იყო, ყველა მას ემადლიერებოდა. კარგადაც პარსავდა, ლამაზადაც კრეჭდა, თან დაწესებულ ნიხრს ზევით ბევრიც რომ შეეძლიათ, კაპეიკს არ ღებულობდა. მოხუცებსა და წვრილშვილიანებს კი ფულს სულაც არ ართმევდა.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის თანამშრომლებმაც დაიწყეს სადალაქოში სიარული. ყველაზე ხშირად მჭედლიშვილი დადიოდა, მას წვერი სხეებზე ადრეც ამოსდიოდა, თანაც პარსვა თვითონ არ ეხერხებოდა. პარსვის დროს ციცაგი მჭედლიშვილს შეკითხვას შეკითხვაზე აძლევდა. მჭედლიშვილიც ხალისით პასუხობდა, რატომღაც ესიამოვნებოდა ციცაგთან საუბარი. უფრო მეტად მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის შესახებ ეკითხებოდა. ერთხელ ისიც კი უთხრა, რომ მიმიღებდეთ, მეც ვიმუშავებდი მანქანა-ტრაქტორთა სადგურშიო.

მჭედლიშვილს ეგონა, რომ ციცაგს მათთან სადალაქოს გახსნა უნდოდა. ეს თვითონაც ჭკუაში დაუჯდა, თუმცა ციცაგისათვის ამის შესახებ არაფერი უთქვამს. უთხრა მხოლოდ ის, რომ ღირექტორს მოველაპარაკები, თუ დამთანხმდა, ეს საქმე ადვილი მოსაგვარებელიაო. მჭედლიშვილი მართლაც მოველაპარაკა ღირექტორს. დავითაშვილმა ხელის ჩაქნევით უპასუხა, ამას გარდა ჯერ სხვაც ბევრი რამ გვაქვს გასაკეთებელიო.

— ცოტა ლოდინი მოგიხდება, — უთხრა მჭედლიშვილმა ციცაგს, როცა იგი კვლავ მივიდა პირის გასაპარსად.

— რას უნდა ველოდო, — უპასუხა ციცაგმა, — თუ ტრაქტორისტად არა, სხვა რამეზე შეიძლება ჩემი გამოყენება.

— მე კი მეგონა ჩვენთან სადალაქოს გახსნას აპირებდი.

— სადალაქო არც აქა მაქვს ურიგო ადგილას. მე ტრაქტორისტობა მინდა. ამის შემდეგ ციცაგი დაწვრილებით მოუყვა მჭედლიშვილს თავის შესახებ.

— წლობით ვფიქრობდი სამშობლოში დაბრუნებაზე. მინდოდა თანასოფლელებს მხარში ამოვდგომოდი. მათთან ერთად მეხნა და მეთესა, მაგრამ ხომ ხედავ, რა საქმეს მოგვიდევ ხელი, — დააბოლოვა სიტყვა ციცაგმა და ერთი ისეთი ამოიოხრა, რომ თითქოს მთელი გულ-ღვიძლი თან ამოატანა.

— სამამულო ომის მონაწილეს, გამარჯვებულ ჯარისკაცს გულგატეხილობა არ შეჰფერის, — მცირე დუმილის შემდეგ თქვა მჭედლიშვილმა.

— მთლად გულგატეხილი არც მე ვარ, მაგრამ გამოგიტყდები, გულის სიღრმეში ტკივილებს მაინც ვგრძნობ. თქვენ ჩემზე უკეთ გეცოდინებათ, რომ საქმის სიყვარული ალამაზებს ადამიანის ცხოვრებას. მე კი სულაც არ მიყვარს ეს საქმე, — თქვა თავის ქნევით ციცაგმა და სამართებელი გადაატრიალ-გადმოატრიალა.

ამ საუბრიდან ორი საათის შემდეგ მჭედლიშვილი კვლავ სადალაქოში შევიდა. ციცაგი მარტო იყო. სარკესთან მჯდარს გულზე ხელები შემოეჭდო და გაშტერებული თავის ანარეკლს მისჩერებოდა.

— რა ფიქრებს მისცემიხარ, შალვა? — შეეკითხა მჭედლიშვილი და მეგობრულად მხარზე ხელი შეახო.

— საფიქრებელი ბევრი მაქვს, რომელი ერთი გითხრა, — უპასუხა ციცაგმა და ფეხზე წამოდგა.

— შენ ამ წიგნის შესახებ, ალბათ, გაგონილი გაქვს, თუ არ წავიკითხავს, წაიკითხე, კარგი წიგნია.

ციცაგმა მორიდებით ჩამოართვა მჭედლიშვილს პატარა წიგნი, რომლის ყდაზე ვაჟკაცური სახის მფრინავი იყო დახატული. „ამბავი ნამდვილ ადამიანზე“ — წაიკითხა მან დამარცვლით და კიდევ უფრო ცნობისმოყვარეობით დააქტერდა ყდაზე დახატულ მფრინავს.

— გაგონებით როგორ არ გამიგონია, მაგრამ არ წამიკითხავს, — თქვა მან ხმადაბლა და წიგნი გადაფურცლა.

— ახლა შენ იცი და მაგ წიგნმა! — მხარზე ხელის დარტყმით უთხრა მჭედლიშვილმა და სადალაქო დატოვა.

უკვე ორმა წელმა განვლო რაც ციკავმა სადალაქო გააღო და ამ ხნის მანძილზე არავის ახსოვს, რომ იგი საღამო საათებში როდისმე დაკეტილი ჰქონდა. ამ საღამოთი კი სადალაქოში ჩაიკეტა და კარებს გარედან წარწერა გაუკეთა—დაკეტილიაო. მთელი ღამე იკითხა წიგნი. არც თვალი მოუხუჭავს და არც სახლში წასვლა გახსენებია. მხოლოდ დილით, როცა ოთახი გაზაფხულის მოალერსე სხივებით აივსო, დაამთავრა კითხვა. ერთ ხანს ჩაფიქრებული იჯდა. შემდეგ წიგნი ფაქიზად დახურა და ყდაზე დახატულ მფრინავს დააქკერდა. მისთვის იგი უკვე კარგად ნაცნობი და უახლოესი მეგობარი იყო. ისიც,—ყდაზე გამოხატული ნამდვილი ადამიანი, —ახლა თითქოს მეგობრულად უღიმოდა. დიდხანს უცქირა სურათს. შემდეგ ისევ გადაფურცლა და ფანქრით აღნიშნული ადგილები ხელმეორედ გადაიკითხა.

— აი ეს არის ნამდვილი ვაჟაკი, ცხოვრების მასწავლებელი ადამიანი, — ყოველი აზვაციის წაკითხვის შემდეგ ეჩურჩულებოდა იგი თავის თავს.

დიდხანს, დიდხანს იყო ფიქრებში ჩაძირული. წიგნში აღწერილი გმირის ცხოვრებას თავისას ადარებდა და რწმუნდებოდა, რომ მას მარესიევზე ბევრად უკეთესი მდგომარეობა ჰქონდა.

„ჯერ ერთი, — მსჯელობდა იგი, — მარესიევმა ეს ომში მოიმოქმედა, თანაც მე ერთი ფეხი სრულიად საღი მაქვს. შემდეგ, ცხადია, საბრძოლო თვითმფრინავით ჰაერში ფრენა უფრო ძნელია, ვიდრე ტრაქტორით ხენა. თუკი მან შესძლო, რატომ მე არ უნდა შეევძლო?“ — ეს უკანასკნელი წინადადება ხმამაღლა წარმოთქვა და მცირე ხნის შემდეგ მაგიდაზე ხელის დაკვრით დაუშობა: შეევძლევ. შეევძლევ იმიტომ, რომ მეც ადამიანი ვარ.

ოთახში გაიარ-გამოიარა, შემდეგ ისევ სარკესთან დადგა და თავის თავს გამოელაპარაკა:

— მხოლოდ, ამხანაგო ციკავო, ჯობს ლაპარაკს თავი დაანებო და იმოქმედო. თუ შენც ნამდვილი ადამიანი ხარ, ეს შენც უნდა შესძლო.

მეორე დღეს შალვას ყავარჯნების მაგივრად ხელში პატარა ჯოხი ეჭირა. უძნელდებოდა უყავარჯნოდ სიარული, შემზარავად ტკიოდა სახსრები, შუბლზე ცივ ოფლს ასხამდა, მაგრამ ის მაინც არაფერს ებუებოდა. დადიოდა თავისუფლად, მხრებში გაშლილი, ფეხს მაღლა იღებდა და მთელი ტერფით აღგამდა, სწორედ ისე, როგორც საბჭოთა არმიაში ყოფნისას სამწყობრო დათვალთვრებაზე დადიოდა ხოლმე. ორ-სამ კვირაში უკვე შეეჩვია უყავარჯნოდ სიარულს. ხანდახან ისე დადიოდა, რომ ჯოხსაც არ იშველიებდა.

წინაკარგლებს ეს შეუშინებელი არ დარჩენიათ. ყველა თავისებურად ხსნიდა ამას. ზოგი ამბობდა—ახალი პროტეზი გაიკეთა და ასე კარგად იმიტომ დადისო, თითო-ოროლა იმასაც კი ამბობდა, მაგის კოჭლობა ზღაპარია, რით ვერ გაიგეთ, რომ კოჭლობა ჩვენი თვალის ასახვევად მოიგონაო.

ციკავმა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურშიც დაიწყო სიარული. როცა პირველად მივიდა, საგუშაგოსთან შეჩერდა და ჯოხზე დაყრდნობილმა ცნობის-მოყვარეობით დიდხანს ათვალთვლა ტრაქტორები.

ეს ბეროს არ გამოაბრვია. ჯერ საგუშაგოდან უთვალთვალდებდა, მერე გარეთ გამოვიდა და მხარზე ხელის წაკვრით უთხრა:

— შალვა ჩემო, ისეთი გაოცებული უცქერი, თითქოს ტრაქტორებს პირველად ხედავდე.

— ჰაი, დედასა, დედასა, — ხელის ჩაქნევით მიუგო ციკავმა, — როგორ არ ვუცქირო, როცა მათი ხილვით ბევრი რამ კარგი მახსენდება.

კიდევ რამდენიმეჯერ მივიდა ციკავი მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში. ბერო ყოველთვის გულთბილად ხედებოდა. როგორც კი თვალს მოჰკრავდა,

წინ შეეგებებოდა, ხელის ჩამორთმევით მოიკითხავდა, შემდეგ მთელ მანქანატრაქტორთა სადგურს შემოატარებდა, ბოლოს საყარაულოსთან სხდებოდნენ და მეგობრულად საუბრობდნენ.

ერთ დღეს ციცავი უთენია მივიდა. მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში ბეროს მეტი არაფერ იყო. ციცავმა თამამად შეაღო ჭიშკრის კარი. ბერო საუზმეს ამზადებდა და გარეთ გასვლა ორიოდ წუთით შეაგვიანდა. როცა გარეთ გავიდა, ციცავი ვერ დაინახა.

„ასე უცბად სად გაუჩინარდა“, — ჩაილაპარაკა მან და სახელოსნოსაკენ გაემართა. ტრაქტორებს რომ გაუთანასწორდა, ხმაური შემოესმა: ორი ნაბიჯი კიდე გადადგა და დაინახა, რომ ციცავს ჯოხი მიწაზე დაედო, თვითონ კი ტრაქტორზე იფაფებოდა.

ბერო ტრაქტორებს იყო ამოფარებული და ციცავს როდი დაუნახავს იგი.

ციცავი ტრაქტორზე ხვიდა, საჭეს მიუჯდა. მცირე ხანს დაჰყო და მერე ისევ ჩამოვიდა, ტრაქტორზე ხელმეორედ ასვლას აპირებდა, რომ ბერო შეეხმაურა:

— ერთი ეს გამაგებინე, რა სიამოვნებას პოულობ ტრაქტორზე ასვლა-ჩასვლით?

— რა სიამოვნება უნდა ვიპოვო, ვვარჯიშობ და მეტი არაფერი, — უპასუხა ციცავმა და ტრაქტორზე ხელმეორედ მაინც ავიდა. ამჯერად საჭესთან აღარ დამჯდარა. ჩამოსვლისას პროტეზით რაღაცას წამოედო, წაიფორხილა და ძირს პირქვე გადმოვარდა.

ბერო უმაღლესი ციცავთან გაჩნდა, მხრებში ხელი წაავლო და ფეხზე წამოაყენა.

— გეტყვინა? — შეეკითხა ბერო და ამღვრეულ თვალებში ჩააცქერდა.

— არც იმდენად, — უპასუხა მშვიდად ციცავმა, თუმცა მის გაბზარულ ხმაში იგრძნობოდა, რომ იგი მწარე ტკივილებს განიცდიდა.

როცა ბერომ გაიგო, თუ რა მიზანი ჰქონდა ციცავს დასახული, უფრო შეუყვარდა იგი. ბერომ ეს ამბავი მთელ სოფელს მოსდო. გაიგეს მანქანატრაქტორთა სადგურის მუშაკებმაც.

ტრაქტორისტები ციცავს თავს ევლებოდნენ. ყველა იმას ცდილობდა — რაიმე დახმარება აღმოეჩინათ და მისი მდგომარეობა შეემსუბუქებინათ. უფროსმა მექანიკოსმა რამდენიმეჯერ იმის ნებაც კი დართო, რომ ტრაქტორი დაექოქა და ეზოსათვის გარს შემოეველო.

განსაკუთრებით მჭედლიშვილს უხაროდა ციცავის წარმატება.

— იმედი იქონიე, აუცილებლად დაგსვამთ ტრაქტორზე, — არა ერთხელ უთქვამს მას ციცავისათვის...

* * *

საწარმოო თათბირზე სერგომ ტრაქტორისტებს სატრაქტორო ბრიგადების მოძრაობის გრაფიკი გააცნო. თითოეულმა ტრაქტორისტმა უკვე იცოდა, თუ რომელ დღეს რომელ ნაკვეთში მოუხდებოდა ხენა ან თესვა. ტრაქტორისტებმა ერთი ამბავი ატეხეს, რა საჭიროა ეს გრაფიკი. ჩვენ ხომ ქარხნის ან ფაბრიკის მუშები არა ვართო. შეიძლება მარტის თვე ისე გავიდეს, ნაკვეთებში სამუშაოდ ვერც კი გავიღეთ და, აბა, რა ფასი ექნება ამ გრაფიკებსო; ტრაქტორისტები იმასაც ამბობდნენ, მეტისმეტად პატარა ნაკვეთებში მოგვიხდება მუშაობა, რის გამო შეფერხებებსაც ექნება ადგილი და საწვავის გადახარჯვასაც, თან, რაც მთავარია, ხენის ხარისხი დაბალი იქნებაო. ამას განსაკუთრებით მესამე სატრაქტორო ბრიგადის ტრაქტორისტები უსვამდნენ ხაზს. მათ კოლმეურნეობა „განთიადსა“ და „ჩვენს

“შრომაში” უნდა ემუშავნათ. ამ კოლმეურნეობის ნაკვეთები ისე პატარები იყო, რომ ტრაქტორისტები ხუმრობით ამბობდნენ, მათზე კარგ მეხრეს ურმის შემობრუნებაც კი გაუძნელდება და აბა, ჩვენ როგორ უნდა მოვხნათო.

— ნაკვეთებს რაიმე უნდა ეშველოს, — ამბობდა მესამე სატრაქტორო ბრიგადის ბრიგადირი ზურაბი, — არა ერთხელ მითქვამს და ახლაც ვიმეორებ, მიწები უნდა გაერთიანდეს, უამისოდ ვერც ხვნა-თესვის და ვერც მოსავლის მოყვანის გეგმებს ვერ შევასრულებთ.

— რახან სიტყვამ მოიტანა, ესეც უნდა ითქვას, რომ ხვნა-თესვის გეგმებს რუსეთის პირობების მიხედვით ადგენენ. ჩვენი და იქაური ნაკვეთები სიდიდითაც და სიმკვრივითაც ერთმანეთისგან ბევრად განსხვავდება, — უმატებს ტრაქტორისტი ვანო ლაფაჩი.

— თქვენმა საუბარმა, ბიჭებო, ომისდროინდელი ერთი ამბავი გამახსენა, — მიმართავს ამხანაგებს ციცავი, — მე მაშინ ფეხოსანთა პოლკში ვმსახურობდი. ჩვენი ნაწილი ერთ კარგ მოზრდილ სოფელთან დასასვენებლად იდგა. გაზაფხული იყო, ასე აპრილის შუა რიცხვები. ერთხელ ძილში ტრაქტორისტების გუგუნი შემომესმა. მაშინვე წამოვხტი, კარავიდან გარეთ გამოვედი და რას ვხედავ! ჩვენი ბანაკის გვერდით გაშლილ მინდორზე ორი ტრაქტორი ხნავს, მესამე კი შორიახლოა გაჩერებული! ვუცქირე, ვუცქირე და ვერ გავძეხი ამ სურათის ცქერით. — რა ქანდაკებასავით გაჩერებულხარ ერთ ადგილზე, ხომ ხედავ, ქალია ტრაქტორისტი და ტრაქტორის დაქოქვა უჭირს. შენც ხომ ტრაქტორისტი ხარ, მიდი და დაეხმარეო, — მეუბნება ათეულის მეთაური. რა იმის თქმა მინდოდა, მე ისედაც ტრაქტორთან მისვლას ვაპირებდი. სწრაფად მივირბინე ტრაქტორთან. ტრაქტორისტი სრულიად ბავშვური შეხედულების გოგო იყო, ფერმკრთალი, სუსტი აგებულებისა. ვუთხარი, მეც ტრაქტორისტი ვარ და უნდა დაგეხმარო-მეთქი. სიხარულით კინაღამ ყელზე შემომეხვია. ერთი კი დავხედე ძრავს და შემდეგ მთელი ძალით საქოქს ამოვკარი. ამოვკარი და ისიც მაშინვე აგუგუუნდა. ჩიტივით ავფრინდი კაბინაში, „გაზი“ მოვუმატე, სიჩქარეში ჩავავადე. ტრაქტორი ამოძრავდა. ერთი ხელით საქე მეჭირა, მეორეთი კი თვალებიდან ცრემლებს ვიწმენდი.

— მერე რა გატირებდა? — შეეკითხა ოთარი.

— სიმართლე რომ გითხრათ, ახლაც არ ვიცი. მაშინ მე არაფერს ვგრძნობდი, გარდა იმისა, რომ თავი ჩემს სამშობლოში — საქართველოში მეგონა. მაგრამ ამას თავი დავანებოთ. ეს ამბავი აი რატომ გავიხსენე. ტრაქტორზე რომ დავჯექი, ბატალიონს ჯერ კიდევ ეძინა, ასე რომ დილის ექვსი საათიც არ იქნებოდა. ვზივარ ტრაქტორზე და სიხარულით ლამის ცას ვეწიო. მახარებს ჯერ ერთი ის, რომ ტრაქტორზე ვზივარ და მეორეც ის, რომ გვერდით ცისფერთვალემა ლამაზი გოგონა მიზის და გამუდმებით შემომცქერის. ნაკვეთის ბოლოში შეუფერხებელივ გავედით, რალაც ცოტა ხანი კი შევჩერდით, ძრავა გავსინჯეთ, ბაკში წყალი ჩავასხით და უკან გამოვბრუნდით. ბანაკამდე რომ მოვალწიეთ, ვხედავ ბატალიონი უკვე ამდგარა და ზემდეგს ჩვენი ასეული სამზარეულოში მიჰყავს. — მოდი, არ გისაუზმია და ისაღილე მაინცო, — დამიძახა ზემდეგმა. — როგორ, განა ახლა სასაუზმოდ არ მიდიხარ-მეთქი? — შევეკითხე. მთელმა ასეულმა სიცილი დამაყარა: აი ამას ჰქვია გასეირნება, შუადღეა და ამას ისევ დილა ჰგონიაო, წამოიძახა ერთმა ჯარისკაცმა. მაგას ისეთი გოგო უზის გვერდით, აქ გასაკვირი არაფერიაო, უბასუხა მეორემ.

— განა ისეთი რა სიგრძის ნაკვეთი იყო, რომ ერთ გასვლას ამდენი დრო მონადომეთ? — შეეკითხა ოთარი.

— არ ვიცი, ნაბიჯით არ გამიზომია, თვალი კი ბოლომდე ვერ გაუწვდინე.

— რა შუაშია ნაკვეთი. როგორ ვერ მიხვდით, გოგო ყოფილა მზეთუნახავი და ამ საცოდავს მის ცქერაში გამოლამებია, — წაიხუმრა ზურაბმა.

ბიჭებო, ამას მეც არ ვუარყოფ. გოგო მართლაც კარგი იყო. ვიტყვი სიმართლეს, მასავით ლამაზი მეორე არ მინახავს. რომ იცოდეთ, ახლაც კი, როცა ტრაქტორზე ვჯდები, სულ მარჯვნივ ვიხედები. ასე მგონია, ის გოგო ისევ გვერდით მიზის.

— აი იქ ყოფილა მიწები, არ ჰგავს ჩვენს მინდვრებს! — წაილაპარაკა რომელიღაც ტრაქტორისტმა.

— ჯანდაბას, რაც არის — არის, მაგრამ ასე მაინც არ იყოს დაქუცმაცებული, — ამბობს ციკავი. — ავიღოთ თუგინდ ბერუანთ მიწები, სინამდვილეში ეს ერთი მინდორია, მაგრამ ორ კოლმეურნეობას შორის არის დანაწილებული. თანაც ეს ნაკვეთები ისეა ერთმანეთში შეკრილ-შემოკრილი, რომ თავსა და ბოლოს ვერ გაუგებ. ხომ ემჯობინებოდა, რომ ერთი მთლიანი მინდორი ყოფილიყო?

— რა თქმა უნდა, რომ ემჯობინებოდა. მოხენაც გაადვილდებოდა, დათესვაც და მოსავლის აღებაც, — უპასუხა ზურაბმა.

დილით მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში საწარმოო თათბირი ჩატარდა. დღის წესრიგში მხოლოდ ერთი საკითხი იდგა, სოციალისტური შეჯიბრების გაშლის საკითხი.

ბრიგადამ ბრიგადა გამოიწვია სოცშეჯიბრებაში, ტრაქტორისტმა — ტრაქტორისტი.

III

მეორე დღეს, გორში, რაიონის პარტკაბინეტში კოლმეურნეობის თავმჯდომარეებისა და აგრონომების თათბირი ჩატარდა. თათბირს კოლმეურნეობის პარტორგანიზაციის მდივნებიც ესწრებოდნენ.

დაეზარა თუ რაიმე საქმის გამო, ჯავახი გორში დარჩა.

ნათელა ავტომანქანის კაბინაში მოთავსდა, რევანში კი საშურგეზე ავიდა. საქვსთან იაშა იჯდა. ორი დღეა რაც იგი ჯავახმა ავტომანქანაზე დასვა. იაშამ როგორღაც მოახერხა მძღოლის წიგნაკის აღება. ყველას უკვირდა, თუ როგორ ჩააბარა გამოცდები. როცა ამის შესახებ ეკითხებოდნენ, იაშა ყველას ერთსა და იმავეს პასუხობდა, მოხერხება და სიყოჩაღეა საჭიროო. ალბათ მოხერხებად და სიყოჩაღედ იმას თვლიდა, რომ საგამოცდო კომისიის თავმჯდომარეს ორჯერ დიდი პურმარილი გაუშალა და ორი ათასი მანეთი ქრთამი მისცა. — რა უჭირს მერე, მათი ოჯახი ამით როდი დაიქცევა, ყველაფერი ბლომად აქვთ და ასე გულუხვობას იმიტომ იჩენენო, — ამბობდნენ კოლმეურნეები.

იაშამ საკის მართვა კი იცოდა, მაგრამ ავტომანქანისა სხვა არაფერი გაეგებოდა: ამიტომ უთანაშემწოდ არსად მიდიოდა. მძღოლის თანაშემწემ, რომელიც იაშას წელამდისაც ვერ სწვდებოდა, მშვენიერად იცოდა ავტომანქანა. როცა გზაში რაიმე შეემთხვეოდათ, იაშა თანაშემწეს ასძახებდა ხოლმე, — ჩამოდი, მომეხმარეო, მაგრამ სინამდვილეში თვითონ ეხმარებოდა თანაშემწეს, რომელიც ადვილად აკეთებდა გაფუჭებულ ნაწილს. თავისმოკრა იყო ეს თავმომწონე იაშასათვის, მაგრამ სხვა რა გზა ჰქონდა, რომელი ნაწილიც არ უნდა მოშლოდა ძრავს, თვითონ თავიც რომ ბევრი ემტვრია, ასავალ-დასავალს ვერ გაუგებდა.

წვიმდა. ფარნის შუქზე ისე მოჩანდა, თითქო, წვიმის წვეთები მიმავალ

ავტომანქანის წინ უთვალავ ბრჭყვიალა ხაზებს ავლებდა. კაბინის სახურავზე წვიმას შხაპუნი გაჰქონდა.

როცა გორს გასცდნენ, ნათელამ მძღოლს ავტომანქანა შეაჩერებინა და რევავს ასძახა, — კაბინაში ჩამოდი, თორემ დასველდებიო.

— არა უშავს რა, — უპასუხა რევავმა, — შაქარი ხომ არა ვარ, რომ წვიმამ დამადნოს.

საღამო ხანი იყო. ნათელა არც დაღლილობას გრძნობდა, არც ეძინებოდა. თავი მარცხნივ ჰქონდა გადახრილი, კაბინის გვერდით ფანჯარას უცქეროდა. მბჟუტავი ელნათურები სიბნელეში აქა-იქ ჩნდებოდნენ და უშალ უჩინარდებოდნენ. იგონებდა ყოველივე იმას, რაც თათბირზე თქვეს მომხსენებელმა და კამათში გამოსულმა ამხანაგებმა. უკმაყოფილო იყო ჯავახის გამოსვლით. ჯავახი შეეცადა თათბირის მონაწილენი დაერწმუნებია, რომ ვითომ კოლმეურნეობა „განთიადს“ შესაძლებლობა არ ჰქონდა ახალი მიწის ათვისებისა და ამის კვალობაზე სათეს ფართობს ვერ გაზრიდა. ნათელას არ შეეძლო დამწვიდებით მოესმინა ჯავახისათვის. უნდოდა გამოსულიყო და ელაპარაკა იმაზე, თუ რა დიდ სარგებლობას მოუტანდა ახალი მიწების ათვისების მხრივ ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდება, მაგრამ თავი შეიკავა. თავის თავს უსაყვედურა, რომ არ თქვა ის, რის თქმაც ასე ძალიან უნდოდა.

ნათელას განსაკუთრებით ის მოეწონა, რომ სიტყვაში გამოსულმა მჭედლიშვილმა მკაცრად გააკრიტიკა ჯავახი. მან აღგილიც კი დაუსახელა, სადაც კოლმეურნეობა „განთიადს“ შეეძლო ახალი მიწის ათვისება. ეს ფართობი დაქაობებული იყო, მისი მოცულობა ასე, ათი ჰექტარი იქნებოდა. სოფლის გზის მარჯვნივ, წმინდაწყლის ნაპირზე მდებარეობდა.

ჯავახმა თავი გამოიღო. იმის მტკიცება დაიწყო, რომ მან ვითომდა არა მარტო იცოდა ამ ქაობის შესახებ, არამედ რამდენჯერმე მასში წელამდე მდგარა და თავიდან ბოლომდე გაუსინჯია. ყოველთვის იმ დასკვნამდე მისულა, რომ მისი ამოშრობა მიზანშეუწონელია, რადგან ძალიან ღრმაა და დიდ შრომას მოითხოვს.

მჭედლიშვილმა ილაპარაკა იმაზე, რომ კოლმეურნეობა „განთიადში“ ნაკლებად ზრუნავდნენ საშემოდგომო თავთავიანი კულტურების მოვლაზე, არ აწარმოებდნენ გაზაფხულის ადრე პერიოდში მათ გამოკვებას.

— ყველაფერი ეს აგრონომ მახარაშვილის შეთითხნილი და მოგონილია, — ესროლა ჯავახმა მჭედლიშვილს რეპლიკა.

არა, მჭედლიშვილი მართალია. უფრო მეტის თქმა შეიძლებოდა. კოლმეურნეობა „განთიადში“ ცუდად უვლიან საშემოდგომო ნაკვეთებს. მოხნავენ, დათესავენ, ეგ არის და ეგ. სანამ მკა არ დაიწყება ყანისაკენ ერთხელაც არ გაიხედავენ. განა ამას ჰქვია საშემოდგომო ნაკვეთების მოვლა. ნიადაგი გაშრება თუ არა, მარგვლას უნდა შეუდგნენ, თორემ უამისოდ შეუძლებელია მაღალი მოსავლის მიღება, კოლმეურნეობა „განთიადს“, ისევე როგორც სხვა კოლმეურნეობას, შეუძლია ხორბლის მაღალი მოსავლის მიღება. რომ ეთქვათ, რით არიან მათი კოლმეურნეობის წევრები მეზობელ კოლმეურნეობა „ილიჩის“ წევრებზე ნაკლები. თუკი მათ მიიღეს გასულ წელს დიდი მოსავალი, განა ისინი ვერ მიიღებენ. რას შეუძლია შეუშალოს ხელი? მომხსენებელმა ხომ გარკვევით თქვა: ტექნიკური მომსახურებითაც, სასუქებითაც, სარწყავი წყლითაც უზრუნველყოფილი იქნებითო. შეიძლება ცუდი ამინდები დაიჭიროს? ეთქვათ ასეც იყოს, ამითი ხომ თავის გამართლება არ შეიძლება. რა კარგად თქვა მიჩურინმა: „ჩვენ არ შეგვიძლია ველოდოთ ბუნების მოწყალებას; ჩვენი ამოცანაა წავართვათ იგი მას“.

იმ ადგილს უახლოვდებოდნენ, რომლის შესახებაც მჭედლიშვილმა თათ-ბირზე ილაპარაკა. შორს, სიბნელეში სინათლე გამოჩნდა, მცირე ხანს მოჩანდა იგი, მერე კი სიბნელემ შთანთქა. კვლავ გამოჩნდა სინათლე, რომელსაც სწრაფად უახლოვდებოდნენ. მალე ფარნის შუქზე ნათელამ მჭედლიშვილი და სერგო დაინახა. ორივეს მუხლებამდე შარვლის ტოტები აეწიათ და ქაობში იდგნენ. მჭედლიშვილი ქაობის სიღრმეს ზომავდა, სერგო კი ფარნით უნათებდა.

ავტომანქანამ გზის მარჯვენა მხარეს გაჩერებულ ავტომანქანას აუქცია და მის წინ შეჩერდა. იაშამ კაბინის კარი გააღო და უკან გასძახა:

— ეი, ძმობილო, დახმარება ხომ არ გინდა?

— არა, მეზობელო, არც ასეა საქმე. ვერ ხედავ, მაშხალით ქაობში თევზს ვიჭერთ?

იაშამ ხმამალა გაიცინა და ავტომანქანა სიჩქარეში ჩააგდო.

— ნათელა, მე აქ ვრჩები, — გაისმა ავტომანქანიდან ძირს ჩამოსული რევაზის ხმა.

— ეს რა სისულელე მოუფიქრებიათ, რა დროს თევზაობაა. — იცინოდა იაშა.

ნათელა კი ფიქრობდა: „მჭედლიშვილსა და სერგოს გათენებამდე ვერ მოუთმენიათ და ახლა ამოწმებენ ქაობის სიღრმეს“.

ნათელამ ინანა, რომ რევაზთან ერთად არ დარჩა. დაღლილობა იგრძნო. უნდოდა ჩქარა მიეღწია სოფლამდე, მაგრამ იაშა სიცილს უნდებოდა და ავტომანქანა ნელა მიჰყავდა, თან ერთთავად ნათელასაკენ იცქირებოდა, თითქოს რალაციის თქმას აპირებსო. განზრახ, ერთგან ავტომანქანაც შეაჩერა და სახურგზე მჯდარ ბიჭს ასძახა — წყალი ჩაასხიო. ორი-სამი წუთი წყლის ჩასხმას მოუწოდნენ, კვლავ ნელი სიჩქარით გზა განაგრძეს.

— ისე ნელა მიდიხარ, თითქოს მაწვნები მიგკონდეს, — უთხრა მძღოლს ნათელამ.

იაშამ ხმამალა სიცილი მორთო, ამის თქმა რამ მოგაფიქრაო, და სიჩქარეს მოუმატა. გზაზე რამდენიმე პატარა ორმო გამოჩნდა. იაშამ ავტომანქანის დამუხრუჭება ვერ მოასწრო. ნათელა ისე შეხტა, რომ კინაღამ თავი კაბინის სახურავს მიარტყა. იაშა ჯერ საჭეს დაებლაუჭა, მაგრამ ცოტა შეგვიანებით, როცა ავტომანქანა უკვე სწორ გზაზე მიდიოდა, რამდენჯერმე ახტა-დახტა და თან მარჯვენა ხელის ნიდაყვი ნათელას მკერდზე გაუხახუნა. ნათელა მიხვდა იაშას უღირს საქციელს, მკლავზე ხელი ჰკრა და განზე გაიწია.

მალე ბალებს შუა მიმავალ ორლობეში შევიდნენ, ჩაუქროლეს საბძლებს, ბოსლებს, საცხოვრებელ ბინებს და ნათელაანთ სახლის წინ შეჩერდნენ.

ავტომანქანის გაჩერება და სახლის კარის გაღება ერთი იყო. აივანზე გამოსულ მართას ხელში ლამპა ეჭირა და უკვე კიბეზე მიმავალ შვილს გზას უნათებდა.

IV

— მერცხალივით ბიჭია ვახტანგი, აუგი არ ითქმის, მაგრამ ნათელას შესაფერი მიინც არ არის, — არა ერთხელ უთქვამს ლევანს მართასათვის.

— ეგ არის, რომ ნათელაზე ნაკლები სწავლა აქვს, თორემ სხვა მხრივ რა დასაწუნია, — უპასუხებდა ხოლმე ცოლი.

— საქმეც მაგაშია, ჩემო მართა.

მშობლებმა იცოდნენ სერგოს შესახებაც, მაგრამ ერთსაც და მეორესაც ეგონა, რომ მხოლოდ მარტო მან იცოდა ეს ამბავი. ამიტომ ამის ირგვლივ ერთიმეორეს არათერს უმეღავენდნენ.

ლევანს არ მოსწონდა სერგო, თუმცა თვითონაც არ იცოდა, თუ რა იყო ამის მიზეზი. კიდევაც რომ მოსწონებოდა, ის მაინც ნათელას სერგოზე გათხოვების წინააღმდეგი იქნებოდა. დღეს აქ მუშაობს სერგო, ხვალ ვინ იცის საით უკრავენ თავს. ასეც რომ არ იყოს, მალე თვითონვე მოსწყინდება აქ ყოფნა. განათლებული კაცია და სოფელში რა გააჩერებს. მე ასი წელი სიცოცხლე ხომ არ მიწერია, დღეს-ხვალ გადავბრუნდები და მოვკვდები. მერე, ვის უნდა დარჩეს მეცხვარიანთ სახლი და კარ-მიდამო, ვინ იცის, ვინ დაეპატრონება ჩემს ვენახს, რომელსაც მთელი ჩემი ძალ-ღონე და სიცოცხლე შევალე. არა, მე ნათელას სახლიდან არ გავუშვებ, ისეთ კაცზე გავათხოვებ, ვინც ზედსიძედ მოვა ჩემს ოჯახში, ფიქრობდა ლევანი. ასეთ კაცად კი ლევანს ვახტანგი მიაჩნდა.

სხვანაირად მსჯელობდა მართა. მთელი ოჯახი ვახტანგს აწევს კისერზე. იმდენი რა უნდა იშოვოს, რომ ოთხი სული შეინახოს და ცოლსაც არა მოაკლოს-რა. სერგოს კი დედის მეტი არაეინა ჰყავს. თან ნასწავლიც არის და სამსახურში მალე დაწინაურდება. თუ ერთი როგორმე სამუშაოდ გორში გადაიყვანეს, მერე რაღა გაუჭირდება. კარგი სახლი და გამართული ოჯახი ჰქონია. დედა ენაცვალოს ნათელას, ბავშვობაშივე უყვარდა გორი, სულ იქით მიუწევდა გული. თვითონაც შესაფერ ადგილს გამონახავს და მეტი რა უნდათ, დადგებიან და ბედნიერად იცხოვრებენ.

მართამ ერთხელ შეილსაც უთხრა თავისი აზრი.

— რა განსხვავებაა, დედი, სოფელში გავთხოვდები თუ ქალაქში, — უბასუხა, ცოტა არ იყოს, გაკვირვებით ნათელამ.

მართას განცვიფრებას საზღვარი არ ჰქონდა, როცა შეილის ეს პასუხი მოისმინა.

მთლად გამოიცვალა ხალხი. იყო დრო, როცა უსწავლელი და გამოუსვლელი ქალები ქალაქში გათხოვებას არათერს ამჯობინებდნენ. ახლანდელ ქალებს კი არც სწავლა აკლიათ, არც ხალხში გამოსვლა, მაგრამ მათთვის სულ ერთია, საცა გინდა იქ გაათხოვ.

ნათელა დედის ლაპარაკიდან ხედებოდა, რომ ლევანს სასიძოდ ვახტანგი მოსწონდა, ხოლო მართა სერგოს ამჯობინებდა.

ვის რას კითხავს, ვისაც უნდა იმას გაჰყვება ცოლად, მაგრამ მაინც არ უნდა, რომ მშობლებს აწყენინოს და მათ დაუკითხავად გათხოვდეს. ჯერჯერობით საჩქარო არათერი აქვს, მოვა დრო და მშობლებს ადვილად დაიყოლიებს. საკითხავია, თუ როდის დადგება ეს დრო. რას ელოდება? იქნებ არც სერგო უყვარს და არც ვახტანგი? იქნებ საბოლოოდ ჯერ არა აქვს გადაწყვეტილი, თუ ვის მითხოვდეს. არა, ის შეყვარებულია. მას უყვარს ვახტანგი, ვახტანგს ვერ გასცვლის ვერავისზე. სერგო კი დანამდვილებით იცის, რომ არ უყვარს, მაგრამ რატომღაც ებრალება იგი; ისე ჰგონია, რომ თუ ვახტანგს ცოლად გაჰყვება, ამით რაღაც დანაშაულს ჩაიდენს სერგოს წინაშე.

მთაში ცხვრის გარეკვის წინა ღამეს ვახტანგი და ნათელა შუალამიმდე ერთად იყვნენ; ბევრჯერ, ბევრჯერ დაუკონა ვაჟმა მას თვალები, თმა, ყელი, ტუჩები. თან ერთთავად ჩასჩურჩულებდა: ისე მიყვარხარ, რომ უშენოდ ჩემი სიცოცხლე სიცოცხლე არ იქნებოდა. ბევრი ეხვეწა, ბევრი ემუდარა, რომ ნათელას ეთქვა თავისი გულისხმადები, მაგრამ იგი ხმას არ იღებდა, აღზნებულ ვაჟს თავის გრძნობებს არ უმეღავენებდა.

ბოლოს, როცა ვახტანგი აღარ მოეშვა, იმის მეტი ვერა მოახერხა, რომ ეთქვა: საქმეში ისე ვარ გართული, სიყვარულისათვის ჯერ არ მცალიაო.

რამ მოაფიქრა ამის თქმა! განა ამით შეიძლება თავის გამართლება? ის დიდი ადამიანებიც კი, ვინც მეცნიერებას ეწირებოდნენ, სიყვარულისათვის მაინც ნახულობდნენ დროს. მაშ, რა დასაჯერებელია, რომ კოლმეურნეობის აგრონომს დრო არა აქვს საკუთარი გრძნობებისათვის. რა კარგად უპასუხა ვახტანგმა ამაზე:

— ადამიანი, რა გინდ საქმეში იყოს გართული, სიყვარულისათვის მაინც გამონახავს დროს, რადგან შრომას ალამაზებს და უფრო შინაარსიანს ხდის სიყვარული.

რა საჭიროა ნათელასთან ამაზე ლაპარაკი. განა მან სხვაზე ნაკლებად იცის სიყვარულის ყადრი? თუ კი ასეა, მაშ რატომ არ ეუბნება ვახტანგს, რატომ არ უმეღვენებს თავის გულისნადებს, ვახტანგი ხომ მისგან ყოველ წუთს პასუხს მოელის!

რა ექნა ნათელას! ბარემ თვითონვე იცოდა, რომ საჭიროა საბოლოო სიტყვის თქმა, მაგრამ განა შეიძლება ამ საქმის ასე უცბად გადაწყვეტა? რასაკვირველია, არა. ხომ ხდება ხოლმე, როცა ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი აჩქარებით შეცდომას უშვებენ, ჯერ ერთმანეთს რიგიანად არ იცნობენ, არ იციან ერთიმეორის ხასიათი, მისწრაფებანი, სურვილები და უკვე ქორწინდებიან. ასეთი რამ ნათელას როდი უნდოდა. მართალია, ისინი ბავშვობაში ერთად იზრდებოდნენ, სასწავლებელიც ერთად დაამთავრეს, მაგრამ მაშინ სხვანაირად უტყუროდნენ ცხოვრებას და დაქორწინებაზე სულაც არ ფიქრობდნენ.

როცა ნათელამ ასეთი მოსაზრება გაუშხილა, ვახტანგმა მიუგო:

— მართალს ამბობ, ჩემო ძვირფასო, ერთი და ორი დღისთვის ხომ არ უნდა დავექორწინდე, მთელი სიცოცხლე ერთად უნდა ვიყოთ, ხელახელ ჩაკიდებული უნდა ვიშრომოთ და ვიცხოვროთ. განა ეს დიდ პასუხისმგებლობას არ გვაკისრებს ორივეს?

V

თბილი ამინდები იდგა. გაზაფხულის მოსვლა დღითი დღე საგრძნობი ხდებოდა. ბალ-ვენახებსა და მინდვრებს სიმწვანე ებარებოდა. საითაც არ უნდა გაგებოდა, დაინახავდი, თუ როგორ იღვიძებდა ბუნება. თვალისმომკრელად ბზინავდნენ აბიზინებული მდელოები, დამატკბობელ სურნელს აბნევდნენ კვირტ-გამოღებული ტყემლები და ალუჩები, მთიდან ხტუნვა-თამაშით მოჩუხჩუხებდნენ ნაკადულები. ათასობით ფრინველს ჟივილ-ხივილი გაჰქონდა, თითქოს გაზაფხულის დადგომას დღესასწაულობენო. მარტის თბილი მზე დედამიწას ბლუჯა-ბლუჯა მოალერსე სხივებს უგზავნიდა და გაღვიძებულ ბუნებას შნოსა და ლაზათს მატებდა.

სატრაქტორო ბრიგადები მინდორში გავიდნენ. მართალია, ნიადაგი ისევ სველი იყო, აქა-იქ, უფრო მეტად ჩაღრმავებულ ადგილებში თოვლიც კი იდო. მაგრამ თუ ამინდი არ შეიცვლებოდა, საკმარისი იყო ორი-სამი დღე, რომ ხვნის დაწყება შესაძლებელი გამხდარიყო.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ღირექტორმა და მისმა მოადგილემ პოლიტნაწილში ორჯერ შემოიარეს მომსახურე კოლმეურნეობის მინდვრები. ბრიგადები ყოველმხრივ მზად იყვნენ: ტრაქტორები და მისაბმელი მანქანა-იარაღები ტექნიკურად წესრიგზე ჰქონდათ, საწვავ-საცხების მარაგიც მოეზი-

დათ, ღამის გასათევი ქოხები მოეწყოთ, ყველა წვრილმანი გაეთვალისწინებიათ. ტრაქტორისტები უკლებლივ ადგილზე იყვნენ და მუშაობის დაწყებას ელოდნენ.

— რას იტყვი, კომისარო, — ეუბნებოდა დირექტორი მჭედლიშვილს, — ეტყობა, ბიჭებს წესრიგი უყვართ, ჩვენ ხომ არ დავგვივალდებულებია ხენის დაწყებამდე მინდვრად ყოფილიყვნენ, ისინი კი, ხედავ, ერთი წუთითაც ტრაქტორებს თავს არ ანებებენ.

— მართალს ამბობ, — პასუხობდა მჭედლიშვილი, — ჯერჯერობით აუცილებელი ითქმის, ვნახოთ, როგორ წარიმართება საქმე შემდეგში.

დადგა ხენის დაწყების დღეც.

დილით, მზის ამოსვლამდე, როცა სოფელში ჯერ კიდევ მამლები ყიოდნენ, ღამების მხრიდან ტრაქტორის უცარი გუგუნის გაისმა. მოტორი როგორც უცბად ახრიალდა, ისე უცბად ჩაჩუმდა. მცირე ხნის შემდეგ უფრო ძლიერად, უფრო ხმიერად აგრიალდა ტრაქტორი. გრიალი თანდათან შენედა, გათანაბრდა. მალე მის გუგუნს სხვა ტრაქტორების გუგუნიც შეუერთდა.

ამ დროს მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორი და მჭედლიშვილი სახელოსნო ავტომანქანაში ისხდნენ და № 2 სატრაქტორო ბრიგადისაკენ მიქროდნენ.

— დაიწყო! — უთხრა მჭედლიშვილს დირექტორმა და ტრაქტორის გუგუნს ყური მიუგდო, ავტომანქანის ხმაურში ძლივს რომ ისმოდა.

— დროც არის, — უპასუხა მჭედლიშვილმა, რომელსაც ხაკისფერი კიტელი ეცვა. ის მხოლოდ დღესასწაულების დროს იცვამდა საბჭოთა არმიიდან შემონახულ კიტელს, რომლის ორთავ მხარეს მიბნეული ორდენები და მედლები გვაძლევდნენ იმ გმირული გზის ნათელ წარმოდგენას, რომელიც მან სტალინგრადიდან ბერლინამდე ბრძოლებით განვლო.

მეორე სატრაქტორო ბრიგადა კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომის“ გზისპირა მინდორში მუშაობდა. საქარხლე და სასიმიინდე ნაკვეთებში, რომლებიც ერთიმეორეში იყვნენ შეჭრილნი, ორი „ნატი“ მიდი-მოდიოდა. ცოტა იქით, ზერებში, „სტალინეცი“ ბუღრაობდა.

ბრიგადირმა ვანო ლაფაჩმა ეგ იყო, რომ ბრძანება სმენა არ გასცა და ხელი ქუდთან არ მიიღო, თორემ სხვა ყველაფერი ისე გააკეთა, მოხსენებითაც ისე მოახსენა, როგორც ჯარში ყოფნის დროს შემოწმებაზე მისულ უფროსს მოახსენებენ ხოლმე.

დირექტორმა ნახნავს ერთი კი გადახედა და ბრიგადირს მიუბრუნდა:

— გესმის, ვანო, ახლავე გუთანს სახნისები თანაბრად დაუყენეთ.

ბრიგადირი ტრაქტორისაკენ გაიქცა. მჭედლიშვილმა დრო იხელთა და დირექტორს შეეკითხა: როგორ გაიგე, რომ გუთანზე სახნისები არათანაბრად არის დაყენებულიო.

— ხნულზე ეტყობა, — უპასუხა დავითაშვილმა, — ხედავ, ზოგი კვალი რა შავად გამოიყურება, ხოლო ზოგი კი იმის გამო, რომ გადაბრუნებულ მიწას ნაწვევრალის ღეროებიც ვერ დაუფარავს, თეთრად მოჩანს.

მეორე ბრიგადიდან დირექტორი და მჭედლიშვილი მესამე ბრიგადაში ფეხით წავიდნენ. სახელოსნო ავტომანქანა მეორე ბრიგადაში დატოვეს, რადგან უბნის მექანიკოსს საბურღავი ჩარხით ერთ-ერთ გუთანზე გატეხილი წინასახნისის ხრახნი უნდა გამოეჩარხა.

მესამე ბრიგადა კილომეტრნახევარი მანძილით იყო დაცილებული მეორე ბრიგადიდან. ნახევარი გზაც არ ჰქონდათ გავლილი, რომ გარკვევით დაინა-

ხეს მესამე ბრიგადის ტრაქტორები. სამი ტრაქტორი საპარხლე ნაკვეთებს ხნავდა, ერთს კი სათვის მანქანა და ფარცხები ება. დღეს მხოლოდ ამ ბრიგადაში თესავდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ხელმძღვანელობა ცდილობდა სატრაქტორო ბრიგადებში ძალები თანაბრად გაენაწილებინა, მესამე ბრიგადა სხვა ბრიგადებთან შედარებით მაინც მოისუსტებდა. აქ ახალგაზრდობამ მოიყარა თავი. მხოლოდ ციცავი იყო უფროსი, თორემ დანარჩენები 18—19 წლის ბიჭები იყვნენ. მჭედლიშვილს უნდოდა ეს ბრიგადა კომკავშირული ბრიგადა ყოფილიყო, მაგრამ რაკი კომკავშირელი მხოლოდ ბრიგადირი იყო, ეს ვერ მოხერხდა. ზურაბი ცხრაშვიტი წლის, გამხდარი და პირხმელი ბიჭი იყო. მეზობელ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში, სადაც იგი ადრე მუშაობდა, მოწინავე ტრაქტორისტად ითვლებოდა. მისი ბრიგადირად დაყენება მჭედლიშვილმა მოინდომა. მას ამთავითვე საჭიროდ მიაჩნდა ახალგაზრდების გაბედულად დაწინაურება.

ოთარიც ამ ბრიგადაში მუშაობდა აღმრიცხველად. თუმცა იგი ბევრს ცდილობდა ტრაქტორისტის თანაშემწედ დაენიშნათ, მაგრამ აღმრიცხველად მისზე შესაფერი სხვა ვერავინ გამოჩნდეს.

ზურაბი ადგილზე არ დახვდათ, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში წასულიყო, თან კასრი წაეღო, რადგან მასში მდგარ საწვავს წყალი ჰქონოდა გარეული.

გზის პირას, ნერგების ქვეშ პატარა კარავი იდგა. კარვის შორიახლო „ნატის“ სისტემის ტრაქტორი მუშაობდა. ნაკვეთი ტრაპეციის მოყვანილობისა იყო და მოცულობით ოთხი-ხუთი ჰექტარი იქნებოდა. სიგრძით კიდეც რა უშავს, კარგად იყო თუ ავად, ტრაქტორს მიჰქონდა ერთიერთმანეთზე გადაბმული სათვის მანქანა და ფარცხი; მოსახვევებში კი საქმე ძნელდებოდა. ტრაქტორი რამდენსაც მუშაობდა, სულ ცოტა; ორი იმაზე მეტხანს შემოსახვევებში იდგა. სათვის მანქანაზე მიმაგრებული კოლმეურნეები ფეხდაფეხ მისდევდნენ ტრაქტორს და ნახევარზე მეტად ხელით აბრუნებდნენ სათვის მანქანას.

ნაკვეთის თავსა და ბოლოში დაუთესავი ადგილები რჩებოდა. ბრიგადირი ლაფაჩი, რომელიც განთქმული მთესავი იყო, დარჩენილ ხარვეზებზე თესლს ხელით აბნევდა. მას უკან ორი ქალი მისდევდა და ფარცხავდა.

ღირექტორი სათვის მანქანის უკანა სადგომზე შეხტა და ღარებს დააცქერდა, უნდოდა გაეგო, თუ როგორ გამოდიოდა თესლი.

მჭედლიშვილი მეზობელ ნაკვეთისაკენ გაემართა. ტრაქტორი ბოლოში იყო გასული. ამიტომ ნაკვეთი შუაწელზე გადასჭრა. მეორე მხარეს ახლად გავლებულ კვლიდან ორთავ ხელით სველი მიწა ამოყარა და ხენის სიღრმე მტკავლით გაზომა. გაზომვა ჯერ არ ჰქონდა დამთავრებული, რომ ტრაქტორი ზედ წამოადგა. ტრაქტორმა სიჩქარეს უკლო, ეტყობოდა, ტრაქტორისტი ტრაქტორის გაჩერებას აპირებდა, მაგრამ მჭედლიშვილმა ხელით წასვლა ანიშნა და ტრაქტორის უკანა მხრიდან კაბინაში ავიდა.

— როგორ არის საქმე, მუშაობა ხომ არ გიჭირს? — შეეკითხა იგი საქესთან მჯდომ ციცავს და მის გვერდით დაჯდა.

— ყველაფერი რიგზეა, — უპასუხა ციცავმა. — ახლა იმას ვწუხვარ, ტყუილუბრალოდ რატომ დაგვარგე ეს ამოდენა დრო.

— ასე რატომ ლაპარაკობ, შენ ხომ არც აქამდე მჯდარხარ უსაქმოდ?

მოტორი უფრო ახმიანდა, უფრო ღონივრად გასწია. იმიტომ, რომ ეგონა მოტორის გრიალში მჭედლიშვილი ჩემს სიტყვებს ვერ გაიგონებსო, თუ იმი-

სათვის, რომ ეს სიტყვები ხმამაღლა წარმოეთქვა, ციცაგმა ხმის შემაღლებით, თითქოს ბრძოლაში გასულ ტანკში მჯდარიყოსო, უპასუხა:

— როცა კაცი იმას აკეთებს, რაც არ უყვარს, რისთვისაც მთელი არსებით არ იწვის, განა მისთვის ეს დრო დაკარგული არ არის?! მე ტრაქტორზე მუშაობა მაძლევს სულიერ სიმშვიდეს, მაყვარებს სიცოცხლეს.

ერთი შემოვლის შემდეგ მჭედლიშვილი ტრაქტორიდან ჩამოხტა და გასწია იმ ნაკვეთისაკენ, სადაც თესდნენ.

კარავთან დავითაშვილი და ჯავახი იდგნენ. ერთიც და მეორეც სოფლისაკენ ხელის გაშვებით ერთიმეორეს რაღაცას უჩვენებდნენ.

მჭედლიშვილი უკვე ახლო იყო მათგან, მაგრამ ტრაქტორების დამაყრუებელ გრიალში მათი ლაპარაკი არ ესმოდა, თუმცა ალღოთი ხედებოდა, რომ ისინი გაცხარებული კამათობდნენ.

— რა მოხდა, რაშია საქმე?—იკითხა მათთან მისულმა მჭედლიშვილმა და ორივეს რიგრიგობით შეხედა.

— ბევრი არაფერი, — გაიცინა ჯავახმა, — შინაურები ვართ, მოვრიგდებით.

— ეს უკანასკნელი იყოს. ნაწყენი ხმით უთხრა ჯავახს დირექტორმა და მჭედლიშვილს მიუბრუნდა, — გაიოზ, შენ აქ დარჩი, მე პირველ ბრიგადაში წავალ.

თუ რაზე მოუვიდათ ლაპარაკი დირექტორსა და ჯავახს, გაიოზმა მერე გაიგო.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურთან ხელშეკრულების დადებისას ჯავახი იმას ცდილობდა, რაც შეიძლება მეტ სახნავ-სათესზე დაედო ხელშეკრულება, რადგან საკუთარი მუშა-საქონლის იმედი არ ჰქონდა. ზამთარში მუშა-საქონელი რაც არ უნდა კარგად ჰქვებო, გაზაფხულობით მაინც ის არ არის, რაც ზაფხულობით, ან შემოდგომით. კოლმეურნეობა „განთიადს“ ისე ცუდად ჰყავდა ხარ-კამეჩი გამოზამთრებული, რომ ძლივს დალასლასებდნენ. თუ არა მანქანა-ტრაქტორთა სადგური, კოლმეურნეობა თავისი საკუთარი ძალით, თანაც ასე შემჭიდროებულ ვადებში, იმის მეთედისაც ვერ მოასწრებდა, რაც მოსახნავი და დასათესი ჰქონდა.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ხელმძღვანელობამ იცოდა ეს. მართალია, კოლმეურნეობასთან დადებული ხელშეკრულება გეგმის ფარგლებში მოაქციეს. მაგრამ ჯავახს დაჰპირდნენ, რომ თუ შესაძლებლობა ექნებოდათ, გეგმის ზევით პირველ რიგში „განთიადს“ მოუხნავდნენ და დაუთესავდნენ.

ჯავახი მაინც თავისას ცდილობდა. ეს ნაკვეთი გუთნეულით უნდა მოეხნათ, მაგრამ იმდენი ეცადა, ბრიგადირს ტკილი სიტყვით გული მოუგო და ნაკვეთში ტრაქტორი შეაყვანინა. ასე იმიტომ იქცეოდა, რომ ეგონა, თუკი ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ნაკვეთების მოხვნას მოახერხებდა, მერე ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ნაკვეთებს ულაპარაკოდ მოუხნავდნენ.

ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, ძნელი იყო ასეთ პატარა ნაკვეთში ტრაქტორით მუშაობა. ტრაქტორს თითქმის გამუდმებით გარშემო ტრიალი უხდებოდა, რაც ტრაქტორსა და მისაბმელ იარაღებს ხეირს არ აყრიდა. საწვავ-საცხები ზედმეტად იხარჯებოდა და ვერც საქმე მიდიოდა წინ.

მანქანა-ტრაქტორთა სადგურიდან ზურაბი ალღევებული დაბრუნდა. საწვავ-საცხების საწყობის გამგეს ისეთი სიტყვებით იხსენიებდა, რომლის გამეორება არავის არ ესიამოვნებოდა.

მჭედლიშვილმა კასრიდან ოთარს ნარჩენი საწვავი ამოაღებინა, შემდეგ ნახევარზე მეტი ისევ კასრში ჩაასხმევინა. ვედროს ძირში მოლურჯო წყალი დარჩა.

— საწვავში წყალია გარეული, ეს ფაქტია, — თქვა მან და მოულოდნელად ოთარს შეხედა.

ოთარი უცხად აწითლდა, მის თვალეზში რაღაც იდუმალი ნაპერწკალი აენთო და უმალ ჩაქრა.

— შეადგინეთ აქტი, — თქვა გაიოზმა და უკვე თავდახრილი ოთარისაგან მზერა ზურაბზე გადაიტანა.

განცვიფრებული ზურაბი ერთ ხანს უძრავად იდგა, მკედლიშვილს შესცქეროდა.

— ვერაფერი ვერ გამიგია, — წაილაპარაკა მან ხმადაბლა და სათესი მანქანა რომ ება, იმ ტრაქტორისაკენ წავიდა. ამ ტრაქტორის მართვა უფრო მეტად ზურაბს უხდებოდა, რადგან ტრაქტორისტს, რომელსაც ახალი დამთავრებული ჰქონდა ტრაქტორისტთა სკოლა, ძალიან უჭირდა ამ პატარა ნაკვეთში ეშელონივით გაგრძელებული ტრაქტორისა და მისაბმელი იარაღების სწორად ტარება.

ათიოდე წუთის შემდეგ აწითლებული ოთარი მკედლიშვილთან მივიდა.

— მაპატიეთ, მე შეეცდი, — წაილულულა მან და აცრემლებული თვალები ძირს დახარა.

— თავი რატომ ჩაღუნე, გრცხვენია?

ოთარი ბავშვივით ატირდა. გამოტყდა, რომ ოცდაათი კილო ნავთი მან ამოიღო კასრიდან და ქურდობის დასაფარავად ნავთში წყალი გაურია.

— ამას მე არავის ვეტყვი, მხოლოდ პირობა უნდა მომცე, რომ ასეთი რამ არასოდეს განმეორდება.

— სიტყვას გაძლევთ, პატიოსან სიტყვას გაძლევთ.

მზე შუბის ტარზე იდგა, როცა ზურაბმა ნაკვეთის თესვა დაამთავრა და მეზობელ ნაკვეთში გადავიდა. ეს ნაკვეთი შედარებით დიდი იყო და იმდენად არ ძნელდებოდა მუშაობა. ზურაბი მკედლიშვილთან ერთად სათესს დასტრიალებდა. როცა საწვავისა ან წყლის ჩასასხმელად ტრაქტორს შეაჩერებდნენ, ზურაბი მუხლისთავეზე იჩოქებდა და კულტივატორის ფრთებს წმენდდა ან სათესი მანქანის ლარების რეგულირებას ახდენდა.

სადილობამდე ამ ნაკვეთის დათესვასაც მორჩნენ.

— აი რა დიდი მნიშვნელობა აქვს ნაკვეთის სიდიდეს, — ეუბნებოდა მკედლიშვილი სათეს მანქანაზე მომუშავე კოლმეურნეებს, — ექვსჰექტარიანი ნაკვეთის დათესვას სამი საათი მოუწევს, ცამეტჰექტარიანი ნაკვეთი კი ოთხ საათში დათესეთ. თანაც აქ დათესვითაც კარგად დავთესეთ და საწვავის ეკონომიაც გავწიეთ.

— განა ეს ჩვენ კი არ ვიცით? — უპასუხებდნენ კოლმეურნეები, — აი სწორედ ამიტომ გვინდა, რომ გაღმაუბნელებთან გავერთიანდეთ.

* * *

როცა გაიოზ მკედლიშვილს ეკითხებოდნენ, რა პროფესია გაქვსო, უპასუხებდა იმას, რა პროფესიის ხალხთანაც მუშაობდა. მუშაობა კი ვიღასთან არ უხდებოდა: პედაგოგიური ინსტიტუტის სტუდენტებთან თუ საკონსერვო ქარხნის მუშებთან, მშენებლებთან თუ ფეიქრებთან, ერთ ხანს რაიონულ გაზეთშიც მსახურობდა, ჯარში კი ჯერ ასეულის, ხოლო შემდეგ ბატალიონის მეთაურის მოადგილე იყო პოლიტანაწილში. მართალია, სოფლად პირველად მუშაობდა, მაგრამ კარგად იცოდა საკოლმეურნეო სოფლის აე-კარგი. მისთვის გასაგები იყო, რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგური თავისებური და რთული ორგანი-

ზაციაა, რომ ასე მოკლე დროის მანძილზე მისი ჩამოყალიბება არცთუ ისე იოლი საქმეა. მიუხედავად ამისა, პირველ დღიდანვე მთელი არსებით სჯეროდა, რომ მოკლე დროში შესძლებდნენ სატრაქტორო ბრიგადების დაკომპლექტებასა და საგაზაფხულო სამუშაოების დროზე დაწყებას. მისთვის ნათელი გახდა ისიც, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ხელმძღვანელი ამხანაგების შეთანხმებულ, კოლეგიურ მუშაობას. სამწუხაროდ, საქმე ასე როდი იყო.

უფროსი აგრონომი ჯერ იყო და კვირიდან კვირამდე მომსახურე კოლმეურნეობებში დადიოდა ხელშეკრულების დასადებად. ეს საქმე რომ მოათავა, რაიონში წავიდა, შენდეგ სამინისტროშიც იყო. ისე რომ, ნახევარზე მეტ დროს გარე-გარე სიარულში ატარებდა. თითქოს განზრახ, მკედლიშვილი რომელ კოლმეურნეობაშიც კი შეხვდა, სერგო ქალს ელაპარაკებოდა. ერთხელ გაიოზი მეორე ბრიგადაში მივიდა. საჭარხლე ნაკვეთის თავში, კაკლის ძირას „ნატი“ იდგა. ტრაქტორის გვერდით ტრაქტორისტები სადილობდნენ. ტრაქტორისტებს მიესალმა და კაკლის ხესთან შეჩერდა. ტრაქტორის მეორე მხარეს, მოლზე ლოყებაწითლებული მესადილე ქალი იჯდა, ფეხთით სერგო წამოსწოლოდა და მხიარულად ესაუბრებოდა.

ეს კი მართალია, რომ სერგო მთელი დღე ბრიგადებში იყო. დილით ჩაჯდებოდა სახელოსნო ავტომანქანაში და გასწევდა, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში მხოლოდ საწვავის ჩასასხმელად ბრუნდებოდა. პურის ქამაც ხშირად ბრიგადებში უხდებოდა. ერთხელ სერგო ტრაქტორისტებთან სადილობდა. მკედლიშვილსაც სთხოვეს, მობრძანდი, სადილზე დაგვეწვიე და ერთი ჭიქა ღვინით დაგვლოცეო. რამდენიმე დღის შემდეგ ეს ამბავი კვლავ განმეორდა. ამჯერად კი მკედლიშვილმა სერგოს უსაყვედურა, ტრაქტორისტებთან ღვინის სმა არც შეგფერის და საქმესაც ავნებსო.

— რას იზამ, — უპასუხა სერგომ, — დღედაღამ მინდოროში გვიხდება ყოფნა და, თუ არა ტრაქტორისტებთან, მაშ რომელ რესტორანში უნდა ვისადილოთო.

უფროსმა აგრონომმა ვითომ ხუმრობის ხასიათი მისცა მკედლიშვილის შენიშვნას, მაგრამ ეტყობოდა, რომ ძალიან ნაწყენი დარჩა.

მკედლიშვილს არ მოეწონა სერგოს პასუხი, მაგრამ აღარაფერი უთქვამს. „ვნახოთ, ვნახოთ, ამხანაგო მკედლიშვილო, — მსჯელობდა იგი, — ასე უცბად ძნელია ამ საკითხებზე რაიმე ზომების მიღება. სხვა რომ არა იყოს რა, ისიც ხელმძღვანელი ამხანაგია. ჯერჯერობით მეც ყველაფერი რიგზე როდი მაქვს. აი, თუგინდ ის, რომ მე არასაკმაოდ ვიცნობ სოფლის მეურნეობას“.

გადიოდა დღეები. მკედლიშვილი სწავლობდა სოფლის მეურნეობას. კითხულობდა მიჩურონის, ვილიამსის, ლისენკოსა და სხვა ცნობილი მეცნიერების წიგნებს. რამდენადაც უფრო მეტ წიგნს კითხულობდა, მით უფრო ადვილად ამჩნევდა ნაკლოვანებებს. განსაკუთრებით უფროსი აგრონომის მოქმედება არ მოსწონდა. სერგო ნაკლებად ზრუნავდა ხვნის ხარისხზე. იყო შემთხვევა, როცა კოლმეურნეებმა სამართლიანად დაიწყუნეს სატრაქტორო ბრიგადების დამუშავებული ნაკვეთები. თორმეტ სანტიმეტრზე მოხნულ ნაკვეთში პურს ვერ დავთესთო, აცხადებდნენ ისინი. სერგო ტრაქტორისტებს გამოეჭომაგა, კოლმეურნეებს დაემუქრა, იცოდეთ, თუ ლაყობას არ მოუყვლით, ყოველთვის ბოლო რიგში მოგიხნავთ და დათესვითაც ბოლოს დავითესავთო. იმდენი ელაპარაკა, რომ კოლმეურნეები ჩააჩუმა და ტრაქტორისტებს ცუდად მოხნულ ნაკვეთებზე „აქტები“ ააღებინა.

სერგო ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა ტრაქტორებისა და მანქანა-იარაღე-

ბის ტექნიკურ მდგომარეობას. იმის თქმა, რომ ტრაქტორისტებისგან ამას არ თხოულობდა, ეს სწორი არ იქნება. თხოვნით როგორ არ თხოულობდა, მაგრამ ტრაქტორისტები მაინცდამაინც მის ნათქვამს არაფრად აგდებდნენ, — „შინაურია“, გაგვიტანსო. სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ ისე დღე არ გაივლიდა იმ ბრიგადაში, რომელზეც სერგო იყო მიმაგრებული, რაიმე შემთხვევას არ ჰქონოდა ადგილი. ვის ტრაქტორის ღერძი უტყდებოდა, ვის — გუთნისა. ჩაშლილ ბურთობსაკისარების გამოჩარხვას ხომ სახელოსნო ვერ ასდიოდა.

გულმოსული ღირექტორი აჯარიმებდა და აჯარიმებდა ბრიგადირს და ტრაქტორისტებს. ეს კი მათ დიდ უკმაყოფილებას იწვევდა.

მკედლიშვილი ხედავდა, რომ გამოსწორების მაგივრად საქმე უარესდებოდა, მაგრამ მაინც თავს იკავებდა, ეგონა, ღირექტორი უიმისოდაც ყველაფერს მიხედებოდა. მართლაც, ერთხელ ღირექტორმა მკედლიშვილს უთხრა:

— მეტის მოთმენა აღარ შეიძლება, რაიკომში უნდა აღეძრათ საკითხი უფროსი აგრონომის სამსახურიდან გათავისუფლებაზე.

— კი არ აეჩქარდეთ, — მიუგო მკედლიშვილმა.

— მგონი რომ დროა. ამას წინათ ქრელაშვილმაც მითხრა, შევცდით, მაზარაშვილმა უფროს აგრონომად არ ივარგაო.

— მე კი მგონია, გათავისუფლებაზე ლაპარაკი ჯერ ადრეა.

— რახან შენ ასე ფიქრობ, ეს საკითხი შენთვის მომინდვია.

იმავს დღეს მკედლიშვილი სერგოს გამოელაპარაკა.

— ამხანაგო სერგო, თქვენი მუშაობით ყველა უკმაყოფილოა...

— ვინ არის ეს ყველა, — სიტყვის დამთავრება არ დააცადა სერგომ, — იქნებ გგონია შენ ერთი ყველას ნიშნავდე.

— ილაპარაკეთ წყნარად.

— წყნარად შენ თვითონ ილაპარაკე.

— ასე რატომ ღელავ, მე შენთან საქმეზე მოვსულვარ და არა საჩხუბრად.

— მე კი შენთან საქმე სულაც არა მაქვს.

სერგომ არ მოისურვა მკედლიშვილთან ლაპარაკი და უმაღლესი გასცილდა.

თავი მეექვსე

I

სალამოობით კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომა“ და „განთიადის“ კანტორაში ზეულებრივ იკრიბებოდნენ მამაკაცები. ვინ იცის რის შესახებ არ საუბრობდნენ: კორეის ამბებზე თუ მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს მიმართვაზე, კომუნიზმის დიად მშენებლობებზე თუ გახანგრძლივებული ზამთრის შედეგად საგაზაფხულო სამუშაოების დაგვიანებაზე. მაგრამ, სულ ერთია, რაზეც არ უნდა ჰქონოდათ საუბარი, ბოლოს მაინც პურის მოსავლის გაზრდაზე უნდა ჩამოეგდოთ სიტყვა. „მექანიზაციის გამოყენების გარეშე, — ამბობდნენ კოლმეურნეები, — ლაპარაკიც კი არ შეიძლება პურის მოსავლის გაზრდაზე. ჩვენი მიწები ისეა დაქუცმაცებული, რომ მანქანა-იარაღების მასობრივად გამოყენება ძალიან გაგვიძნელებს. კოლმეურნეობათა გაერთიანების გადადება როდისა შეიძლება. რაც შეიძლება მალე უნდა გავერთიანდეთ“.

როგორც „ჩვენს შრომაში“, ისე „განთიადში“ კოლმეურნეთა უმეტესობას გაერთიანება სასარგებლო საქმედ მიაჩნდა. იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც ამ

საქმეს არ თანაუგრძნობდნენ. თითო-ოროლა წინაკარელი კოლმეურნე ჯერ კიდევ ამბობდა — გაღმაუბნელებმა თავიანთი ვალი გადაიხადონ და მერე, თუ აუცილებლად საჭიროა, გავერთიანდეთო. გაღმაუბანშიაც იყვნენ ასეთები, თუმცა ისინი სხვაგვარად მსჯელობდნენ: ჩვენთვის მაინდამაინც ხელსაყრელი როდი იქნება გაერთიანება, როგორც იყო, გვეშველა და საქმე ავაწყეთ, გასულ წელს ხომ კარგი მოსავალი მივიღეთ, წელსაც სანაქებოდ ვიმუშავებთ, მოსავალსაც გავზრდით, ვალსაც გავისტუმრებთ და წინაკარელებზე მეტსაც გავინაწილებთო. როგორც ერთი, ისე მეორე კოლმეურნეობის წევრები იმასაც ამბობდნენ, რომ მამული გაიზრდება და ხელმძღვანელობა საქმეს ვერ გასწვდებაო. განსაკუთრებით თანამდებობის პირები ლაპარაკობდნენ ბევრს. ორთავე კოლმეურნეობაში თორმეტზე მეტი საწყობის გამგე, მოლარე და მოანგარიშე გროვდებოდა. რა თქმა უნდა, თითოეული მათგანი ბრიგადაში წასვლას გაურბოდა. გაერთიანების შემდეგ ორი საწყობის გამგეიდან, ორი მოლარიდან თუ ორი მოანგარიშიდან ერთს ხომ ბრიგადაში მუშაობა მოუხდებოდა. თვითონ ჯავახიც არა ერთხელ დაფიქრებულა ამაზე. ხუმრობა საქმე ხომ არ არის, აგერ უკვე ცხრა წელია თავმჯდომარედ მუშაობს, საქმე ისე აქვს აწყობილი, ბევრიც რომ იმტვირონ თავი ვერაფერს გაუგებენ. ან თავის გამოძღვება ვინ არის? რაიონის ზოგიერთ ხელმძღვანელთან გაშინაურებულია და ვინ რას დააკლებს. ერთი სიტყვით, ისეთი პოზიციები უჭირავს, რომ ნულარ იტყვიან. თითქოს საფიქრებელი ბევრი არაფერი აქვს, მაგრამ მას საერთოდ დაეძგება უყვარს და ახლაც ექვობს — ვაითუ თავმჯდომარეობა ხელიდან გაუფრინდეს.

რაც შეეხება სურამელს, ის ამაზე სულაც არ ფიქრობდა, კიდევაც უნდოდა, რომ თავმჯდომარეობიდან გაეთავისუფლებინათ, რადგან სასოფლოსამეურნეო ინსტიტუტში სწავლას აპირებდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ორთავე სოფელში კანტიკუნტად გაისმოდა ქარაგმული თუ დაეძგებული სიტყვები გაერთიანების ავკარგიანობაზე, გაერთიანების წინააღმდეგ აშკარად მაინც არაფერი გამოდიოდა. თანაც ამ კანტიკუნტად ნათქვამ სიტყვებს ასობით ადამიანის ხმა ფარავდა. ეს ასობით ადამიანი კი გაერთიანებას მოითხოვდა.

როგორც საერთოდ სოფლად ხდება ხოლმე, კოლმეურნეები ნასწავლ და განათლებულ ადამიანებს რჩევისათვის მიმართავდნენ. წინაკარელები პირველ რიგში რევასა და ნათელას ეკითხებოდნენ.

ნათელა ყველას ერთსა და იმავეს ეუბნებოდა, რაც ჩქარა გავერთიანდებით, მით უკეთესი იქნება, რადგან ნაკვეთების გაზრდის შედეგად ხვანათესაც გაგვიადვილდება, ნათესების მოვლა-პატრონობაც და მოსავლის აღებაცო.

ვასო გოგინაშვილი, რომელიც დილიდან საღამომდე ლაპარაკს უნდებოდა, ნათელას ნათქვამს იმით აბათილებდა, ვითომ ნათელა ასე იმიტომ ლაპარაკობს, რომ ჰგონია, გაერთიანების შემდეგ მისი ფანტასტიკური გეგმების განხორციელებაც შესაძლებელი გახდებაო.

გაერთიანება მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის მუშაკებისათვისაც სასიხარულო საქმე იყო. „ნაკვეთების გაერთიანება, — ეუბნებოდნენ კოლმეურნეებს ისინი, — თქვენთვისაც სასარგებლო საქმე იქნება და ჩვენთვისაც“.

— ამხანაგო რევას, — ეკითხებოდნენ კოლმეურნეები ბასილაძეს, — გვითხარი, გავვაგებინე, შენ როგორ უცქერი გაერთიანების საკითხს?

რევას ესმოდა გაერთიანების მნიშვნელობა და სარგებლიანობა. ასეც პასუხობდა, მაგრამ თვითონვე გრძნობდა, რომ ასეთი პასუხი საკმარისი არ

ბუკ. კოლმეურნეები მისგან მოელოდნენ პრაქტიკული ნაბიჯის გადადგმას; მაგრამ როგორ შეეძლო რაიმე ნაბიჯის გადადგმა, როცა არ იცოდა, თუ როგორ ემოქმედნა, როგორ მოქცეულიყო.

რევაზი ვილას არ ელაპარაკა ამ საკითხის ირგვლივ. მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის დირექტორს, მის მოადგილეს პოლიტნაწილში, სურამელს და კიდევ ბევრს სხვას. გაერთიანებას ყველა მნიშვნელოვან საქმედ თვლიდა, თუმცა ცოდნით მათაც არ იცოდნენ, თუ რით უნდა დაწყებულიყო, ან როგორ უნდა მომხდარიყო გაერთიანება. რევაზმა კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომის“ პარტორგანიზაციის მდივანიც ინახულა და მისი აზრი გაიგო.

— მე სულაც არ მაფიქრებს ეს ამბავი, — უპასუხა არჩილმა, — თუ ეს საჭიროა, მოვლენ რაიკომიდან და გვეტყვიან.

არჩილის ასეთი პასუხი შემთხვევითი არ იყო. იგი წესრიგის მოყვარე, ყველა დავალების პირნათლად შემსრულებელი კომუნისტი იყო. სწორედ ამიტომ აირჩიეს პარტორგანიზაციის მდივნად. რის შემდეგ ის თავის თავისადგომი უფრო მომთხოვნი გახდა. როგორც პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი, მთელ თავის მუშაობას რაიკომიდან მოსულ დადგენილებებისა და მითითებების მიხედვით აგებდა. კოლმეურნეობაში რა საკითხიც არ უნდა წამოჭრილიყო, თუ ეს საკითხი რაიკომის დადგენილებებში არ იყო აღნიშნული, უმნიშვნელოდ მიაჩნდა.

რევაზი ვერ დააკმაყოფილა არჩილის პასუხმა. მან იცოდა, რომ კომუნისტები ყველგან და ყოველთვის უნდა გამოდიოდნენ მასების ხელმძღვანელებად, მის დამრავლავ და მორგანიზებელ ძალად. ეს იცოდნენ კოლმეურნეებმაც. აკი ამიტომ მთელი სოფელი მას შესცქეროდა, პასუხს მისგან ელოდა. ბევრი ფიქრისა და მსჯელობის შემდეგ რევაზმა გადაწყვიტა რაიკომის მდივანი ენახა და მისგან მიეღო რჩევა-დარიგება. მართლაც, გორში გაემგზავრა. სრული ათი საათი იყო, როცა იგი რაიკომის მოსაცდელ ოთახში შევიდა. შუა ოთახში მდგარ მაგიდას თმაგაწეწილი და წარბებგადახმული რაიკომის კომენდანტი მისჯდომოდა და ტელეფონის მილში ჩასძახოდა: ალ-ო, ალ-ოო... მოსაცდელ ოთახის აქეთ-იქით რაიკომის პირველი და მეორე მდივნის კაბინეტები იყო. რევაზს რაიკომის მეორე მდივნის ოტია მარიამიძის ნახვა უნდოდა, რადგან მას, ჯერ ერთი, ახლო იცნობდა, თანაც იგი თეორიულად მომზადებულ ამხანაგად მიაჩნდა. ასეთი აზრი რევაზს შეექმნა იმ სტატიებიდან, რომელსაც მარიამიძე რაიონულ გაზეთში ხშირად ათავსებდა.

ოტია მარიამიძე ყოველთვის კარჩაკეტილ კაბინეტში იჯდა. მის მაგიდაზე ორთავე მხარეს წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების ზვინი იდგა. მთელი დღე თავაუღებლად წერდა და კითხულობდა. წერით—საგაზეთო სტატიებს წერდა, კითხვით კი მხოლოდ იმას კითხულობდა, რაც ამ სტატიების დაწერისათვის გამოდგებოდა. რაიკომის კომენდანტი გაფრთხილებული ჰყავდა, რომ კოლმეურნეობებიდან თავმჯდომარეების გარდა, ვინც არ უნდა მოსულიყო, ყველა უკან გაებრუნებინა. კომენდანტიც სოფლებიდან ჩასულ კოლმეურნეებს ასეთი პასუხით ისტუმრებდა:

— რაიკომის მდივანი დაკავებულია, დღეს მიღება არ არის.

რევაზსაც ასე მიმართა, იმ განსხვავებით, რომ უმაღლესი დაუმატა:

— გასაგებია თუ არა? რალას ელოდები?

— ამ ლაპარაკს ის ჯობია, მიხვიდე და ამხანაგ მარიამიძეს უთხრა, რომ მე მასთან გადაუდებელი საქმე მაქვს, — მიუგო ნაწყენი ხმით უხერხულობაში ჩავარდნილმა რევაზმა.

კომენდანტი უცბად მოლბა, მაგრამ მარიამიძესთან შესვლას მაინც ვერ

ბედავდა. ბოლოს ადგა და ტელეფონით დაელაპარაკა. რაიკომის მეორე მდივანი ისე ხმამაღლა პასუხობდა, რომ მისი ლაპარაკი მოსაცდელ ოთახში გარკვევით ისმოდა.

— ოტია სპირიდონოვიჩი, უკაცრავად, კომენდანტი ვარ.

— რა გინდა, მერე?

— აქ კაცია მოსული.

— საიდან?

— კოლმეურნეობა „განთიადიდან“.

— რა უნდა, რისთვის გარჯილა?

— არც ის ვიცი, თუ რა უნდა, არც ის ვიცი, თუ რისთვის გარჯილა.

— კარგი და, რამდენჯერ უნდა გაგაფრთხილო, აკი გითხარი, საქმე მაქვს და დღეს არავის მივიღებ.

— მე კი მითხარი, მაგრამ ამ ამხანაგისთვის ხომ არაფერი გითქვამს. მოსვენება არ მომცა, გინდა თუ არა, შედი და მოახსენეო. მე კი, ოტია სპირიდონოვიჩი, შემოსვლასა და შეწყუბებას ტელეფონით დალაპარაკება ვამჯობინე.

— გეყოფა ლაპარაკი, უთხარი, სხვა დროს მოვიდეს.

— ამ კვირია ხომ მოიცლი, ხვალ ან ზეგ რომ ჩამოვიდეს?

— ეს მაგისი ნებაა, როცა უნდა მაშინ ჩამოვიდეს, გასაგებია?

— გასაგებია, ოტია სპირიდონოვიჩი, გასაგები.

კომენდანტმა ყურმილი ტელეფონზე მიაგდო, აღელვებული სახე მიიღო და რევაზს მიმართა:

— იმდენი ქენი, რომ გამაბრიყვე. აქ, ძმაო, კოლმეურნეობის კანტორა ხომ არ გგონია, რომ დიდმა და პატარამ იაროს. შენისთანები ბევრი მოდის. თუ რაიკომის მდივანმა ყველა მიიღო და მათთან ლაპარაკში დრო დაკარგა, აშენებულა ქვეყანა.

— მაშ, რაიკომის პირველ მდივანთან შევალ,—მიუგო ღიმილით რევაზმა, რომელიც კომენდანტის ლაპარაკზე სიცილს ძლივს იკავებდა.

— ცოტა ლოდინი დაგჭირდება, ახლა ის ტელეფონით ცეკას მდივანს ელაპარაკება.

— დაველოდები.

კომენდანტმა მაგიდის უჯრიდან პაპიროსი „პრიმა“ ამოიღო, მუნდშტუკი გააწყო და ერთი-ორჯერ გააბოლა, შემდეგ მუნდშტუკი საფერფლეზე დასდო და ოთახიდან გავიდა.

რევაზი ფანჯარასთან მივიდა, კომენდანტი უკვე დაბლა, რაიკომის წინ თლილ ქვაფენილზე იდგა და ერთ-ერთ კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს ხელების ქნევით ესაუბრებოდა.

რევაზმა დადლილობა იგრძნო, მაგიდას მიუჯდა.

ნელა, სულ ნელა მიემართებოდა ქერისაკენ პაპიროსის კვამლი, რომელსაც ორი ციდის დადებაზე ფანჯარაში შემოსული მზის სხივების სვეტი ჰკვეთდა და ისე მოჩანდა, თითქმის სპირტი იწვისო. უტკეროდა პაპიროსის კვამლს რევაზი და გონებაში იმეორებდა ყოველივე იმას, რის თქმასაც რაიკომის მდივანთან აპირებდა. პასუხები მოიფიქრა იმ შეკითხვებზე, რომლებიც მისი აზრით შესაძლო იყო რაიკომის მდივანს მისთვის მიეცა.

პაპიროსი ბოლომდე დაიწვა და ოთახში კომენდანტმაც შეირბინა.

— ხომ არავინ მირეკავდა?—შეეკითხა იგი რევაზს და მუნდშტუკს წამოავლო ხელი. რევაზმა მიუგო, არავის დაურეკიაო. კომენდანტმა ფაციფუციით მუნდშტუკს ახალი პაპიროსი გაუკეთა. მოუკიდა. პაპიროსი ღონივრად გამოქაჩა და კვლავ საფერფლეზე დასდო.

— თუ დარეკონ, უპასუხე გასულია-თქო, — უთხრა მან რევაზს ბრძანების კილოთი და ოთახიდან აჩქარებით გავიდა.

ახლა კი მიხვდა რევაზი, თუ რატომ სდებდა კომენდანტი მოკიდებულ პაპიროსს საფერფლეზე. გაელიმა.

კვლავ ბოლავდა პაპიროსი. კვლავ ნელ-ნელა მიემართებოდა მისი მზის სხივებით გადაკვეთილი მოალისფრო კვამლი. ნახევარი პაპიროსიც არ იყო დამწვარი, რაიკომის პირველი მდივნის კაბინეტის კარის გვერდით დაკიდული ზარის წკარუნი გაისმა. რაიკომის პირველი მდივანი კომენდანტს თავისთან უხმობდა.

რევაზი უმალ წამოხტა და ფანჯარაში გაიხედა. კომენდანტი თლილ ქვაფენილზე აღარ იდგა.

ზარმა განმეორებით დარეკა.

რევაზმა გაიფიქრა — გავალ და კომენდანტს მოვძებნიო, მაგრამ სწორედ ამ დროს რაიკომის პირველი მდივნის კარი გაიღო და გორგიშელი გამოვიდა.

— ვის ელოდებით? — შეეკითხა იგი ბასილადეს ხელის ჩამორთმევის შემდეგ.

— თქვენ, ამხანაგო მდივანო.

გორგიშელმა რევაზს მკლავზე ხელი წაავლო და კაბინეტში გაიმძღვარა.

კაბინეტი საკმაოდ გრძელ ოთახს წარმოადგენდა. კარის მოპირდაპირე კედელზე, მაგიდის მაღლა, სტალინის პორტრეტი ეკიდა. მარჯვენა მხარეს, ლენინის ქუჩისაკენ სამი ფანჯარა გადიოდა, მარცხნივ დაბალი კარადა იდგა, რომელზედაც პურის თავთავებისაგან გაკეთებული რამდენიმე ვარსკვლავი, გოგრის ტოლა ქარხლები და სხვადასხვა ჯიშის ვაშლი ელაგა.

— ამხანაგო დავით, — დაიწყო რევაზმა, როგორც კი რაიკომის მდივანი შეეკითხა რაზე გარჯილხარო, — მე მოვედი თქვენთან რჩევა-დარიგების მისაღებად.

— გისმენ! — უპასუხა რაიკომის მდივანმა და სკამზე ჩამოჯდა, თან რევაზს ხელის მოძრაობით ანიშნა სკამზე დაჯექიო.

რევაზი ჩამოჯდა.

— საქმე შემდეგშია, — დაიწყო მან, — ამ ბოლო დროს როგორც „ჩვენს შრომაში“, ისე „განთიადში“ ხალხი გაერთიანებაზე ლაპარაკობს. თუ რა მნიშვნელობა აქვს გაერთიანებას...

— ეს ჩემთვის ნათელია, ილაპარაკე იმაზე, თუ რა არის თქვენთვის გაუგებარი, — შეაწყვეტინა სიტყვა რაიკომის მდივანმა და სახის ისეთი გამომეტყველება მიიღო, რაც ლაპარაკობდა მის გაზრდილ ცნობისმოყვარეობაზე.

რევაზმაც უთხრა ის, რაც მისთვის გაუგებარი იყო, ჯერ ხმადაბლა, მორიდებით ლაპარაკობდა, წინასწარ მოფიქრებულ სიტყვებსა და წინადადებებს იშველიებდა, მაგრამ თითქოს ლაპარაკში ლაპარაკის მადა მოუვიდაო, ხმასაც აუწია და თავისი გულის სათქმელი თავისუფლად და ძალდაუტანებლად გამოთქვა.

— გასაგებია, გასაგები, — თქვა რაიკომის მდივანმა და კარადისკენ შეტრიალდა, კარადის კარი გაიღო და რომელიღაც წიგნს დაუწყო ძებნა.

რევაზი რაიკომის მდივანს თვალს არ აცილებდა. უსაზღვროდ გახარებული იყო. ახარებდა ჯერ ერთი ის, რომ ასე თავისუფლად და კარგად თქვა სათქმელი და, რაც მთავარია, რაიკომის მდივანმა ასეთი გულისყურით მოუსმინა. რევაზისათვის სასიხარულო იყო ისიც, რომ რაიკომის მდივანი კოლ-

მეურნეობის გაერთიანებას საკოლმეურნეო სოფლისათვის წინ გადადგმულ ნაბიჯად თვლიდა.

რაიკომის მდივანმა ჩაჯარულ წიგნებიდან სქელი წითელყდიანი წიგნი გამოიღო და მისი ფურცელით რევაზისაკენ გამოემართა.

— ამხანაგო რევაზ, აბა, მოუსმინე, ჯერ კიდევ 1930 წელს რას წერდა ამხანაგი სტალინი, — წიგნიდან თვალის მოუშორებლად თქვა რაიკომის მდივანმა და დაბალი ხმით წაიკითხა:

„ახლა მუშაკების ყურადღება უნდა გამახვილდეს კოლმეურნეობათა ორგანიზაციულ-სამეურნეო მუშაობაზე სოფლად. როცა ეს მუშაობა შესაფერ წარმატებებს მოგვცემს, „გიგანტები“ თავისთავად გაჩნდებიან...“

რევაზი სულგანაბული უსმენდა. როცა რაიკომის მდივანი კითხვას მორჩა, მის დაფიქრებულ სახეს სიამოვნება გადაეფინა.

— ხომ გასაგებია? — შეეკითხა რაიკომის მდივანი და მომღიმარი თვალე-ბით რევაზს შეხედა.

— გასაგებია, უპასუხა რევაზმა და ფეხზე წამოდგა.

— რაკილა გასაგებია, ახლა აი რა მინდა გითხრა, — აქ რაიკომის მდივანმა მცირე პაუზა გააკეთა და განაგრძო: — რევაზ, შენ კომუნისტი ხარ, მაშასადამე, უნდა მასების ხელმძღვანელი იყო. როცა კოლმეურნეები გაერთიანებას მოითხოვენ, შენ მოვალე ხარ სათავეში ჩაუდგე და უხელმძღვანელო ამ საქმეს.

რევაზმა რაიკომის მდივანს ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების შესახებაც უთხრა.

— შენ როგორ თვლი, ეს საქმე სოფლისთვის სასარგებლო იქნება თუ არა? — შეეკითხა მას რაიკომის მდივანი.

სასარგებლო როგორ არ იქნება, მაგრამ სანამ არ გავერთიანდებით, მგონი რომ გავვიძნელებდა მისი შესრულება.

— მართალს ამბობ. ეს-ეს არის ჩემთან სოფელელექტროს ინჟინერი იყო და ყველაფერი დაწვრილებით მიაბო. ყოჩალი აგრონომი გყოლიათ. ახლა ჩვენს კოლმეურნეობებს სწორედ ასეთი ადამიანები ესაჭიროება. ამ დღეებში მას პირადად ვინახულებ და დაწვრილებით გავეცნობი მის გეგმებს. ასე, ამხანაგო რევაზ, ჯერ საჭიროა გაერთიანება, რაც შეეხება ხევისწყლის კალაპოტში ჩაგდების შესაძლებლობას, ამას შემდეგ თვითონ ცხოვრება გვიჩვენებს.

როცა რევაზი რაიკომის მდივნის ოთახიდან გამოვიდა, დიდ სიხარულთან ერთად, გულის ტკივილსაც განიცდიდა. უნდოდა, მთელი გულითა და სულით უნდოდა კიდევ დიდხანს ესაუბრა ამ კეთილ ადამიანთან. ეს მეორედ შეხვდა რევაზი მას, მაგრამ უკვე უახლოეს, გულითად მეგობრად თვლიდა. რევაზის შეგნებაში ღრმად აღიბეჭდა რაიკომის მდივნის მომღიმარე სახე, მშვიდი, დალაგებული სიტყვა-პასუხი, აზრიანი გამოხედვა. ახლა, რატომღაც, ფრონტელი მეგობრები გაახსენდა. იქნებ იმიტომ, რომ იქაც, ბრძოლის ველზე, ასე უცბად, ზოგჯერ ერთი ნახვით, ერთი დალაპარაკებით იბადებოდა მტკიცე და ურყევი მეგობრობა.

ლენინის ქუჩით მიმავალი რევაზი წიგნის მაღაზიაში შევიდა.

— ათი ცალი „ლენინიზმის საკითხები“ განოსწერეთ, — უთხრა მან წიგნის გამყიდველ ქალს.

რევაზმა იმდენი წიგნი იყიდა, რამდენ კომუნისტსა და კომკავშირელსაც არ ჰქონდა ეს ძვირფასი წიგნი კოლმეურნეობა „განთიადში“.

ამბავი იმის შესახებ, რომ პარტიის რაიონული კომიტეტი თანახმა იყო კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომისა“ და „განთიადის“ გაერთიანებაზე, ორივე სოფელს იმავე დღესვე მოედო, რა დღესაც რევავ ბასილაძე რაიკომის მდივანს ესაუბრა.

ორივე კოლმეურნეობის წევრებს გაერთიანებაზე იმდენი ჰქონდათ ნათქვამი და ნალაპარაკევი, რომ ბევრი აღარაფერი დარჩენოდათ სათქმელი. ახლა მხოლოდ იმაზე მსჯელობდნენ, იმაზე კამათობდნენ, თუ ვინ უნდა აერჩიათ გაერთიანებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ.

ხარ-კამეჩების გამოშვების შემდეგ გაღმავლების მომიჯნავე ნაკვეთში, შეწითლებულ ალუბლების ძირას ლაფაჩის ბრიგადის წევრები ისხდნენ. ამ დღეს ისინი სიმინდს თოხნიდნენ.

— ხუმრობა საქმე არ არის ამოდენა ხალხის ხელმძღვანელობა. — ამბობდა კოტე უთნელიშვილი, — მართლაც საქმის მცოდნე კაცი საჭირო. სულ ერთია, რამდენიც არ უნდა მარწმუნოთ, მაინც ვერ დამაჯერებთ, რომ ჯავახს სურამელი სჯობდეს. სხვა რომ არა იყოს რა, ჯავახი უკვე ცხრა წელია თავმჯდომარედ მუშაობს. გამოცდილებაც კარგი აქვს და ცოდნაც, სიტყვა-პასუხიც უვარგა და ხალხთან მიდგომაც იცის. სურამელი კი ჯერ ორი წელიც არ არის, რაც თავმჯდომარედ მუშაობს, ჰაი-ჰაი, რომ მისი ჯავახთან მხარში ამოყენება არ შეიძლება.

— შენც ლაპარაკობ რაღა, — უპასუხა მას თავისი ჩვეული ბოხი ხმით მარომ, — ამბობ ორი წელიც არ არის, რაც თავმჯდომარედ მუშაობსო. მერე და რატომ იმას არ ამბობ, გასულ წელს-„ჩვენს შრომაში“ ორი ჩვენოდენა მოსავალი რომ მიიღეს.

— არ გაგიგონია, ერთხელ კოჭლიც წინაო.

— ტყუილად იშველიებ, ჩემო კოტე, ანდაზებს, — ჩაერია ლაპარაკში გაცალკეევებით წამოწოლილი ლაფაჩი, — მარტო შარშან კი არა, შარშანწინაც ურიგო მოსავალი არ მიიღეს. რომ ამბობ მცოდნე და გამოცდილი ხელმძღვანელია საჭიროო, თუ მე მკითხავ, სურამელი სწორედ ასეთი კაცია.

— მყვირალა და მეტი არაფერი, — წაილაპარაკა ლექსო საბაშვილმა, — ნახავთ, აი, აირჩიეთ და მაშინ გაიგებთ რა შვილიც ბრძანდება. იქნებ ისეთი დღე დაგაყენოთ, სულ თავებდი იწყევლოთ.

— აი სწორედ აქ მარხია ძაღლის თავი, — ხმის შემალღებით და დიდმნიშვნელოვნად უპასუხა უთნელიშვილმა, — მას ყველა დაშინებული ჰყავს. თურმე ავადმყოფობის გამო კაცი რომ ერთ დღესაც სამუშაოზე არ გავიდეს, მაშინვე აჯარიმებსო. აი გუშინ, ორი კაცი უკვე დაუჯარიმებია, ხოლო ერთი პასუხისგებაში მიუცია. ყველას ემუქრება, ყველას აშინებს — ვისაც ჩემი რიდი და პატივისცემა არ ექნება, გაღმავლების ღრუბლებსაც არ დაეანახებო.

— ერთი იმას უყურე, ერთი იმას დამიხედე, — უთხრეს ერთმანეთს ბრიგადის წევრებმა და თავებს აქეთ-იქით აქნევდნენ.

— შენ ეი, კოტე, — ამბობს ლაფაჩი, — თუ კაცი ხარ, ჩვენც გაგვაგებინე, საიდან გებულობ ყოველივე ამას?

— საიდან და ხალხი ლაპარაკობს.

— რა ხალხს აბრალებ, უკეთესი არ იქნება ისა თქვა, რომ ამას მხოლოდ შენისთანა ენის ამყოლები ლაპარაკობენ. ორი კაცი დააჯარიმაო. ეს კარგად გაგიგია, მერე და რატომ იმას არ ამბობ, ვინ არიან ისინი? ერთიც და

მეორეც კოლმეურნეობის წევრებად კი ითვლებიან, მაგრამ გორის ბაზარზე ათენებენ და აღამებენ, კოლმეურნეობაში მაშინ მუშაობენ, როცა მოებრია-
ნებათ. ასეთი კოლმეურნეებისათვის დაჯარიმება არ არის საკმარისი, ისინი
კოლმეურნეობიდან უნდა გაირიცხონ და პასუხისგებაში მიეცნენ.

— კარგი სიტყვაა, კარგი. ჩვენს კოლმეურნეობაშიც არიან ასეთი „ბაზარ-
ნიკები“. უნდა მათაც მოვთხოვოთ პასუხი, თორემ უამისოდ საქმე წინ ვერ
წავა, — წაილაპარაკა აქეთ-იქიდან რამდენიმე კოლმეურნემ.

— მე თუ მკითხავთ, — ამბობს ლაფაჩი, — ჯავახსაც და სურამელსაც ნა-
თელა სჯობია, ცოდნაც აქვს, საქმისაც გაეგება, ყოჩალიც არის და თანაც
მუშაობას ძალიან მონდომებულია.

— ბარემ კარგია, მაგრამ ჯერ ახალგაზრდაა და ვაითუ ვერ შესძლოს, —
წაილაპარაკა რომელიღაც კოლმეურნემ.

წუთით ჩამოვარდნილ სიჩუმეში გაისმა მეზობელ ნაკვეთიდან კოლმეურ-
ნეების ხმაშეწყობილი სიმღერა:

დავთოხნოთ, ძმებო, სიმინდი
ლამაზად შეკაზმულია,
ღრმათაც ჩაუშოთ თოხები,
სიმღერები ვთქვათ ძმურია.

* * *

კოლმეურნეობის მარანში შალვა ყანჩაველი, სარევიზიო კომისიის თავ-
მჯდომარე გედევან ეცადაშვალე და ვასო გოგინაშვილი ქვევრის თავზე
ისხდნენ.

— ბრალი ჩვენი, ჩემო ვასო და ჩემო გედევან, თორემ ჯავახს რა უპირს,
ნახევარ რაიონს იცნობს. ჰაი ღედასა, ღედასა, რაღა არ შეუძლია ნაცნობო-
ბასა და პურ-მარილს, — თავის ქნევით თქვა შალვამ და საკმაოდ მოზრდი-
ლი საღვინიდან ნახევარარშინიანი ყანწი ღვინით აავსო.

— რა გული გაგტეხია, შალვა, — უპასუხა გოგინაშვილმა, — ჯერ ღვინო
მომაწოდე, ერთი ყელი ჩავიწმინდო და მერე გეტყვი გულის გამახარებელ
ამბავს.

ყანჩაველმა ღვინით გალიცლიცებული ყანწი გოგინაშვილს გადასცა.

— გაუმარჯოსო, — ჩაილაპარაკა გოგინაშვილმა და ერთი მოყუდებით
ყანწი გამოსცალა. გაუგებარი იყო, თუ ვის შეეხებოდა მისი წარმოთქმული
სადღეგრძელო. უღვაშები გადაიწმინდა და დაბალი ხმით წაიმღერა:

— შალვა, ჩემო საყვარელო, ნაადრევად გაგტეხია გული.

— ვითომ?

— თავმჯდომარედ ჯავახს გაიყვანენ, ისე ვიცი, როგორც ეს ჩემი ხუთი
თითი.

— ღმერთმა ქნას, რომ ეს ასე მოხდეს. მაგრამ ვაითუ...

— სავაითუო არაფერია, გეტყვი ყველაფერს, მხოლოდ იცოდე, კრინტი
არ დასძრა, — გოგინაშვილმა კარისაკენ გაიხედა, შეამოწმა, რომ ყური არა-
ვის დაეგდო; შემდეგ ყანჩაველისაკენ დაიხარა, ვითომ წასჩურჩულა კიდევ,
მაგრამ ისე ხმამალლა მოუვიდა, რომ ყანჩაველმა ყურზე ხელი მიიფარა.

— ჯავახს სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგე უნახავს, — გული
მაგრად შეინახეო, — ასეთი პასუხით გამოუსტუმრებია. ხომ გასაგებია?

— გასაგებია და ძალიან გასახარელიც. ცხონებული მამაჩემის ადგომაც
არ გამახარებდა ისე, როგორც ახლა მაგ შენმა სიტყვამ გამახარა. მაშ, მო-

დი და ჭრელაშვილის სადღეგრძელო შეესვათ, იმ პატიოსან, იმ ოქრო კაცის სადღეგრძელო.

— ეს რა კარგი რამ მოიგონე, ჩემო შალვა, დამისხი, დამალევენე... — უფრო ხმამაღლა წაიძღვრა გოგინაშვილმა.

* * *

— ამხანაგო ჭრელაშვილო, — მიმართა კაბინეტში შესვლისთანავე რაიკომის პირველმა მდივანმა სოფლის მეურნეობის განყოფილების გამგეს, — კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომა“ და „განთიადი“ ამ დღეებში გაერთიანდებიან. შენ დიდი ხანია რაიონში მუშაობ, თანაც იმ კოლმეურნეობებში ხშირად გიხდება ყოფნა. როგორ ფიქრობ — ვინ ემჯობინება გაერთიანებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ, სურამელი თუ ჯავახი?

— ვისაც ხალხი მოისურვებს. — გაიღიმა ჭრელაშვილმა.

— ეს მართალია, მაგრამ ცუდი როდი იქნება, თუ რაიონული კომიტეტი კოლმეურნეთა საერთო კრებას ურჩევს ამა თუ იმ ამხანაგის თავმჯდომარედ არჩევას.

— მესმის, ამხანაგო რაიკომის მდივანო, — უპასუხა ჭრელაშვილმა და თვალი მაგიდაზე მდგარ გრაფინს გაუშტერა. ცოტა ფიქრის შემდეგ კი თქვა, — ერთიც კარგია და მეორეც, მაგრამ, მგონი რომ ჯავახი უფრო ემჯობინება. მართალია, გასულ წელს ცოტა წაიფორხილა, მაგრამ, ხომ იცი, სოფლის მეურნეობაში ხდება ხოლმე ასეთი შემთხვევები. საერთოდ, ჯავახი კარგი მუშაკია. განათლება არცთუ ძალიან დიდი აქვს, მაგრამ დაფიქრებული კაცია, ამასთან საქმის მცოდნე და შრომისმოყვარეა. რაც შეეხება სურამელს, ცუდს ვერც მასზე ვიტყვი, მაგრამ ერთ რამეს მაინც მინდა ხაზი გაუუსვა, ის უფრო თვითნება კაცის შთაბეჭდილებას ტოვებს, დაიბარებ — დროზე არ გამოცხადდება, რაიმე დავალებას მისცემ — და დროზე არ შეასრულებს.

— ილაპარაკეთ კონკრეტულად.

— აი თუნდა ამ მაგალითს დავასახელებ: გუშინ გავიგე, რომ კოლმეურნეთა საერთო კრება დღემდე არ ჩაუტარებია და პლენუმის დადგენილება არ განუხილავთ.

— მაშ ასე, შენ ფიქრობ რომ ჯავახი უმჯობესი იქნება, არა?

— უდავოდ.

— ზოგიერთმა ამხანაგმაც ასე მითხრა. დღეს ამ საკითხის ირგვლივ ბიუროზე მოვილაპარაკოთ და, თუ ბიუროს წევრები თანახმა იქნებიან, რაიკომის კანდიდატურა ჯავახი იქნება. კრებას რაიკომის წარმომადგენლად შენ დაესწრები. გასაგებია?

— დიახ, გასაგებია.

* * *

რევაზმა კოლმეურნეობის აქტივი შეკრიბა. მოკლედ და დალაგებით უამბო რაიკომის მდივნის ნათქვამი. ბოლოს ბელადის სტატიიდან ხაზგასმული ადგილი ხმამაღლა წაიკითხა.

ყურადღებით უსმენდნენ კოლმეურნეები. ერთ ფიქრს, ერთ აზრს მოეცვა ისინი: რა გენიალური წინასწარხედვაა; გავიდა წლები და ყოველივე ეს როგორც ჰაერი, როგორც სიცოცხლე აუცილებელი და საჭირო გახდა.

დიდი სჯა-ბაასის შემდეგ გადაწყვიტეს კოლმეურნეთა საერთო კრება მოეწყიათ და დელეგაცია აერჩიათ „ჩვენს შრომაში“ გასაგზავნად.

კრება სალამოთი ჩატარდა. ახლა გაერთიანებას ყველა ერთხმად მოითხოვდა. ჯავახიკი აქტიურობდა — გაერთიანებას გადაუდებელ საქმედ თვლიდა. მისი შემყურე გოგინაშვილი და ყანჩაველი ხმამაღლა ყვიროდნენ — უნდა გავერთიანდეთ, უნდა გავერთიანდეთო.

კრებამ გაღმაუბანში გასაგზავნად დელეგაცია აირჩია ექვსი კაცის შემადგენლობით. არჩეულთა შორის ლევანიც იყო.

მეორე დღეს თითქოს ამინდმაც თანაუგრძნო კანტორის ეზოში თავმოყრილ წინაკარელთა საზეიმო განწყობილებას. ისეთი ნათელი დილა იყო, რომ გარკვევით ჩანდა გორის ციხე თავისი ქონგურებით. ცერად დაცემულ მზის სხივებზე ბრწყინავდა ბალ-ვენახები. ხევის წყლიდან მჭროლავ ნიავს ჯეჯილის საამო სურნელი მოჰქონდა. ორთქლი ასდიოდა ცვარით დანამულ მინდვრებს. ქოჩორა მთას გაშლილ მხრებზე ყაბალახივით წამოესხა თეთრი გამჟღავნებელი ნისლი.

დიდი ამბით გააცილეს კოლმეურნეებმა დელეგაციის წევრები. გაემგზავრნენ ორი „პობედით“. ლევანი მძღოლის გვერდით იჯდა, უკანა სკამზე ჯავახი და რევაზი ისხდნენ. როგორც რევაზი ამბობდა, გაღმაუბანში გუშინვე გაუგიათ მათი განზრახვა. კრებაც კი მოუწვევიათ და წინაკარში გამოსაგზავნად დელეგაცია აურჩევიათ.

ლევანს რევაზის სიტყვები საეჭვოდ მიაჩნდა. არ სჯეროდა, თუ ასე იოლად დათანხმდებოდნენ გაღმაუბნელები გაერთიანებაზე. მართალია, გუშინ თვითონ იყო მოწამე, თუ როგორ ერთხმად მოითხოვდნენ წინაკარელები გაერთიანებას, დელეგაციაც აირჩიეს გაღმაუბანში გასაგზავნად და ამ დელეგაციაში ისიც დაასახელეს, მაგრამ მაინც ეგონა, რომ წინაკარელების მხრივ საქმე საბოლოოდ გადაწყვეტილი არ იყო და შესაძლოა კიდევ რაიმე ცვლილება მომხდარიყო.

ის იყო ხევისწყალში გავიდნენ, რომ ლევანმა მათკენ მომამავალი ორი „პობედა“ დაინახა. სწრაფად უახლოვდებოდნენ ერთმანეთს ავტომანქანები. მალე ისინი ერთიმეორის გასწვრივ შეჩერდნენ.

— რა კარგ დროს შევხვდით, ჩვენ თქვენთან მოვდიოდით, — გაისმა დავით სურამელის ხმა.

— ჩვენ კი თქვენთან მოვდივართ, — უბასუხა ავტომანქანიდან გადასულმა ჯავახმა. მას ისეთი მზიარული სახე ჰქონდა, როგორსაც ღებულობს ადამიანი, რომელიც ამაყობს იმით, რომ თავის გარშემო მყოფთათვის კეთილი და სასარგებლო საქმე გააკეთა.

ათიოდე წუთის შემდეგ ორთავე კოლმეურნეობის წევრები თავთავიანთ სოფლებში გაბრუნდნენ. გადაწყვიტეს, რომ გაერთიანებული კრება მეორე დღეს ჩაეტარებიათ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ახლად აშენებულ კომბაინების სადგომ ფარდულში.

* * *

მეორე დღეს ქრელაშვილი წინაკარში დილით მივიდა. სულ ცოტა, ორი საათი თავმჯდომარის კაბინეტში იჯდა ჩაკეტილი და ჯავახთან საუბრობდა. შემდეგ რევაზს დაუძახა.

— ამხანაგო რევაზ, თქვენთან დასამალი არაფერია, — თქვა ქრელაშვილმა მაგიდაზე თითების თამაშით, — გაერთიანებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ რაიკომს ჯავახის არჩევა მიაჩნია სასურველად.

რევაზი უხმოდ იდგა და გამუდმებით თანჯარაში იცქირებოდა. მცირე პაუზის შემდეგ ქრელაშვილმა განაგრძო:

— ჯავახის კანდიდატურა კრებაზე შენ უნდა დაასახელო, ხომ გასაგებია? — უკანასკნელი სიტყვა რატომღაც ხმამაღლა წარმოთქვა, ჯიბიდან ასანთი ამოიღო და ჩამქრალ პაპიროსს მოუკიდა. დამწვარი ასანთის ღერო საფერფლეში ჩადების მაგივრად ისევ ასანთის ყუთში ჩასდო.

როცა ქრელაშვილმა პირში დაგუბებული კვამლი სწრაფად გამოუშვა, რევაზმა ხმადაბლა და მორიდებით მიუგო:

— გასაგები როგორ არ არის, მაგრამ...

— უმჯობესია, თავი დაანებო ამ მაგრამს და ის გააკეთო, რასაც შენგან მოითხოვენ. ასე, ითქვა, გათავდა.

ქრელაშვილმა ოთახში გაიარ-გამოიარა, თავიდან ფეხამდე დაბლევრით შეათვალიერა რევაზი და ჩქარი ნაბიჯით კარისაკენ გაემართა, ერთი წამით ზღუბრულზე შეჩერდა და უკან მიუხედავად თქვა:

— თუ მიკითხონ, გალმაუბანში ვიქნები.

ქრელაშვილის გასვლის შემდეგ ჯავახი მაგიდას მიუჯდა. რევაზი თანჯრისაკენ შეტრიალდა და ეზოში გადაიხედა. ქრელაშვილმა კიბე მარჯვედ ჩაირბინა, „ვილისის“ კარი გამოაღო და საჭესთან მოთავსდა, ჯერ მოკლე სიგნალი მისცა, შემდეგ საყვირივით გააგრძელა.

კანტორის გვერდით, მოლზე წამოწოლილი მძღოლი, რომელსაც ბეჭები მხურვალე მზისთვის მიეშვირა და ჩასძინებოდა, წამოდგა, ზმორებითა და თვალების ფშვნეტით ავტომანქანისკენ გაემართა. ქრელაშვილმა მძღოლს ხელით ანიშნა გვერდზე დაჯექიო და მოტორი ჩართო. „ვილისი“ უცბად მოსწყდა ადგილს და ლარიჯით სოფლის სწორ გზაზე დახლაკნილი კვამლის ხაზი გაავლო.

თითქოს ერთმანეთს ეჯიბრებიანო, არც ჯავახი და არც რევაზი ხმას არ იღებდა, თუმცა დუმილი ორივესათვის აუტანელი იყო.

ჯავახი ფეხზე წამოდგა, მორიდებით რევაზთან მივიდა და მხარზე ხელის დადებით უთხრა:

— ნუთუ შენ ჩემი თავმჯდომარედ არჩევის წინააღმდეგი ხარ?

— თუკი ხალხი აგირჩევს, წინააღმდეგი რატომ უნდა ვიყო. მაგრამ მგონი ჯობია, სხვა ვინმემ დაგასახელოს და არა მე.

— მერე, მიზეზი რა არის?

— როგორ გითხრა, განა არ ემჯობინება გამგეობის წევრები და თავმჯდომარე რიგითმა კოლმეურნეებმა დაასახელონ?

ჯავახმა რევაზს ხელი მხრებში ჩაჰკიდა, თავისკენ შეაბრუნა და პირდაპირ თვალებში ჩახედა.

— შენთვისაც და შენი ოჯახისთვისაც არა ერთი კეთილი საქმე გამიკეთებია, — თქვა მან ოდნავ აკანკალებული ხმით, — სამაგიეროს ასე მიხდი, არა?

რევაზი გაშტერებული მისჩერებოდა ჯავახის აწითლებულ თვალებს, პალუხი მცირე ხანს შეუღვიანა.

— მაშ, რითი გინდა რომ გადაგიხადო. იქნებ იმას თხოულობ, შენ სასარგებლოდ აგიტაცია გაეწიო? ცდები, ამხანაგო ჯავახ, ახლა აგიტაცია არავის ესაქიროება. უამისოდაც ყველას შეუძლია გაარჩიოს კარგი ცუდისაგან, — შემალღებული ხმით მიუგო მან და ჩქარი ნაბიჯით კარისაკენ გაემართა.

ნათელას სამუშაო კაბინეტი ბრიგადირების ოთახი იყო. საკუთარი მაგიდა ჯერ არ ჰქონდა. ამიტომ, როცა საწერი ან საკითხავი გამოუჩნდებოდა, ბრიგადირებისათვის განკუთვნილი საერთო მაგიდით სარგებლობდა. ახლაც ამ მაგიდას მისჯდომოდა. ჩვეულებრივად მომღიმარ თვალებში შეშფოთება და ნალველი ჩასდგომოდა. ეს-ეს არის თავმჯდომარესთან შეკამათება მოუხდა.

საერთოდ, ნათელა პირველ დღიდანვე სულ იმას ცდილობდა, საქმე წესიერად გაეკეთებია, ყველაფერში ჩახვედრილიყო, რომ ჯავახისათვის რაიმე საბაბი არ მიეცა. მაგრამ ჯავახი საბაბსა და მიზეზს ადვილად ნახულობდა. ამ დილით ეს მოიმიზეზა — სასუქის აწონაში რომ ორი კაცი გამიცდინე, იცოდე, შრომადღეებს მათ შენს ხარჯზე დაეუწერ, რადგან ასეთ საქმეზე სულაც ათა გვაქვს შრომადღეების ხარჯვა გათვალისწინებულიო.

ნათელა ხმასაც არ ამოიღებდა, მაგრამ საქმე მარტო შრომადღეებში როდი იყო. თუ დღეს დაუთმობდა, სიტყვას არ შეუბრუნებდა, ეს იმას ნიშნავდა, რომ ჯავახი გამარჯვებულად ჩათვლიდა თავს და წათამამებული უფრო მეტს იზამდა.

— ეგ სადღა გაქვთ გათვალისწინებული, რომ აგრონომის შრომადღეები კოლმეურნეებს დაუწეროთ? — მიუგო ნათელამ და პასუხისმიუღებლად განაგრძო: — კოლმეურნეებს შრომადღეები ისე დაუწერეთ, როგორც სასუქის შემტანებს — რა უჭირს, ჯერჯერობით ასე იყოს, შემდეგ ამაზეც უნდა გავითვალისწინოთ შრომადღეები.

— ეგ არის რაღა! — გაიცინა ჯავახმა და მიუბრუნდა გოგინაშვილს, რომელსაც ანგარიშისთვის თავი მიენებებია და მოკაჟმათეებს უსმენდა.

— ერთი მოუსმინე, რეებს ლაპარაკობს, იმის მაგივრად, რომ თავის საქმეს მიხედოს, თავმჯდომარის ფუნქციებში ერევა.

გული აუჩუყდა ნათელას. განსაკუთრებით გოგინაშვილის ეშმაკურ სიცილს ვერ იტანდა. თავმჯდომარის ყოველ ნათქვამ სიტყვაზე მოანგარიშე თავს იქნევდა და საანგარიშოზე ქვებს ჩადიოდა, თანაც ნათელას დაცინვით გადახედავდა ხოლმე.

— მე ვაკეთებ იმას, რის ვაკეთებაც მევალება. ნუ გავიწყდებათ, რომ აგრონომი ვარ და ზოგი რამ მეც მეკითხება.

— უყურე ამას, ჯერ პირზე დედის რძე არ შეშრობია და უკვე ჭკუას მასწავლის! — ერთი ისეთი დაიყვირა ჯავახმა, რომ გოგინაშვილმა ყურზე ხელი მიიფარა.

— რატომ აღელდით, მე ისეთი არაფერი მითქვამს, — მიუგო დამშვიდებით ნათელამ.

— დაწყნარდი, ჯავახ, დაწყნარდი, — ამშვიდებდა გოგინაშვილი თავმჯდომარეს, — ახალგაზრდობით მოსდის, ვინ არ იცის, რომ კოლმეურნეობის უფროსიც შენ ხარ და ხელმძღვანელიც.

ჯავახი დამშვიდების მაგივრად უფრო გაცხარდა:

— შენ რა ხარ, შენი პასუხისმგებლობა რა უნდა იყოს!

— ვერ ხედავ, აი ესა ვარ, რაც ვარ!

— მე შენ გიჩვენებ, რაცა ხარ, ან ვინცა ხარ! — დაიყვირა ჯავახმა და მაგიდაზე ხელი ისე დაჰკრა, რომ ნახევარ მეტრზე ავარდნილი სამელნე იატაკზე დავარდა.

— როცა არაფერს ვაშავებ, ბევრიც რომ მოინდომო, ვერაფერსაც ვერ მიჩვენებ.

— დღესვე გიჩვენებ სეირს, დღესვე!—თითის ქნევით დაემუქრა ჯავახი და ოთახიდან გაეარდა.

— ოი, ოი, ოი, რა ცხარე ენა გქონია, რა ცხარე!—უთხრა ნათელას თავის ქნევით გოგინაშვილმა და ჯავახს დაედევნა.

— სადაც როგორია საჭირო, მეც ისეთი ენა მაქვს,—სიტყვა გააყოლა ნათელამ.

ამ ამბავმა ძალიან დააფიქრა ნათელა. უნდოდა სოფლის მეურნეობის გამგე ენახა და მისთვის ყოველივე ეთქვა. თქმა არ გაუჭირდება, მაგრამ რა გამოვა? ჯავახსა და ქრელაშვილს ხომ ერთმანეთთან კული კულზე აქვთ გადაბმული. თქმა არ უნდა, იგი ჯავახს მიემხრობა. მაშ, რა საჭიროა მისი ნახვა. იქნებ და ჯობია რაიკომის მდივანთან მივიდეს? არა, არც ესაა საჭირო. ვაითუ სოფელში ინტრიგანად მონათლონ.

ბევრი ფიქრისა და მსჯელობის შემდეგ გადაწყვიტა განცხადება დაეწერა და სამუშაოდან გათავისუფლება ეთხოვა. თუ არ გაათავისუფლებდნენ, იმას მაინც მიაღწევდა, რომ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში გადაეყვანათ სამუშაოდ.

უჯრიდან რვეული გამოიღო, კალამი მოიმარჯვა, ის იყო წერა უნდა დაეწყო, რომ ოთახში გაიოზ მკედლიშვილი შევიდა.

— ასე რამ დაგალონ?—მისალმებისთანავე შეეკითხა მკედლიშვილი.

ნათელას პირველი დღიდანვე კარგი შთაბეჭდილება შეექმნა მკედლიშვილზე. მოსწონდა მისი დაფიქრებული, საქმიანი ლაპარაკი, ადამიანების მიმართ გულისხმიერი და მეგობრული დამოკიდებულება.

— არც მუშაობა მიძნელდება, საქმესაც კარგად შევეწყე, მაგრამ...—არ დაამთავრა სიტყვა ნათელამ.

— მაგრამ რა?

— როგორ გითხრათ, ხომ ძნელია, როცა აბუჩად გიგდებენ, არ გაძლევენ მუშაობის საშუალებას, უსამართლოდ გისაყვედურებენ და გლანძღავენ?

— მერე, ვინ გექცევა ასე?

— ვინ და ჯავახი, ძნელია მასთან მუშაობა, ძალიან ძნელი.

ნათელამ უამბო მკედლიშვილს, თუ როგორ ეპყრობოდა ჯავახი. უთხრა იმის შესახებაც, რომ კოლმეურნეები უკმაყოფილონი არიან ჯავახის მუშაობით, მაგრამ ხმას არ იღებენ, რადგან იციან, ჯავახს რაიონის ზოგიერთი ხელმძღვანელი ჰყავს მოსყიდული და მათგან ზურგი ისე აქვს გამაგრებული, რომ რაც არ უნდა იყოს, თავს მაინც გაიმართლებს, მერე კი ხმის ამომღებს შავ დღეს დააყრის. წათამამებული ჯავახი რასაც უნდა იმას აკეთებს. კოლმეურნეობის ქონებას ანიავებს, ძღვენს ძღვენზე აგზავნის. საწყობის გამგე მისი ყურმოჭრილი მონაა, მონაგარიშე მისი ერთგული კაცია, სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარეს კი დაუნათლიავენ, იმის მაგივრად, რომ სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარემ რევიზიები ატაროს, ფინია ძალღივით ჯავახს შესცქერის, რომ იქნებ საწყობიდან ცოტა რამ მეც გადმომიგდოსო. ჯერ მარტო ესა თქვით. განა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს, მერე ისიც კომუნისტს, ბავშვების მონათელა შეჰფერის? უთხრა ისიც, რომ ჯავახთან მუშაობა არ შეუძლია, განცხადება უნდა დაწეროს და სამუშაოდან გათავისუფლდეს.

— განცხადების დაწერა ორი დღით გადასდე.

— ორი დღის შემდეგ რისი იმედი ვიქონიო?

— ამას მერე გაიგებ.

ნათელას როდი დასჭირებია ორი დღე ლოდინი. იმ საღამოთივე წერილების დამტარებელმა ტელეფონოგრამა გადასცა, ხვალ დილის თერთმეტ საათზე მას რაიკომის პირველი მდივანი იბარებდა თავისთან.

ნათელა საგონებელში ჩავარდა. ვერ მიმხვდარიყო, თუ რა საქმეზე იბარებდა რაიკომის მდივანი. იქნებ ჯავახმა განცხადება შეიტანა და მისი აგრონომიზიდან გათავისუფლებას თხოულობს? შეიძლება სხვა სამუშაოზე გადაჰყავთ? რა კარგი იქნება, რომ მართლა ასე მოხდეს. ოღონდ ჯავახთან ერთად ნუ იმუშავენ, სადაც უნდათ, თუგინდ ცხრამთას იქით გავზავნონ, ის მაინც თანახმა იქნება! ნეტავი ჩქარა გათენდეს, წავიდეს გორში, ნახოს რაიკომის მდივანი და გაიგოს, თუ რაშია საქმე.

მეორე დღეს, დილით რომ გამოეღვიძა, ავტომანქანის საყვირის გაგრძელებული ხმა გაიგონა. ავტომანქანა მას ელოდა. უმაღლესი წამოხტა, ფაციფუცით ტანთ ჩაიცვა. ისე ჩქარობდა, რომ კინაღამ პირის დაბანაც დაავიწყდა. პირზე ერთი მუჟა წყალი შეისხა, პირსახოცისათვის წასულ მართას არ დაელოდა და პირი ცხვირსახოცით შეიმშრალა. სწრაფად ჩაირბინა კიბე და კაბინაში ჩაჯდა. ავტომანქანა რომ დაიძრა, ნათელამ საათზე დაიხედა. სრული ათი საათი იყო.

* * *

იმ ღამით ლევანს თვალი არ მოუხუჭავს. შუალამისას ჩავიდა მართა წისქვილში და უთხრა—ნათელას რაიკომში იბარებენო.

ძალიან დაეკედა ლევანი. ნეტავი, რა საქმეზე გამოუძახეს ნათელას რაიკომში? ვაითუ მოხსნან! სოფელში ხომ ხმები დადის—ჯავახი ნათელათი უკმაყოფილოა და მის გათავისუფლებას თხოულობსო. ნუთუ ისე მოხსნიან, ხალხს არ შეეკითხებიან! ხალხი ხომ კმაყოფილია ნათელას მუშაობით. გუშინ საღამოთი ლევანი კანტორაში იყო. ბრიგადირების ოთახში ისე შევიდა, რომ იქ მჯდომ კოლმეურნეებს არ შეუმჩნევიათ. ისინი ნათელას შესახებ ლაპარაკობდნენ. ერთხმად ყველა იმას ამბობდა, რომ ნათელა ყოჩაღი გოგო გამოდგა, საქმისაც გაეგება და კარგადაც მუშაობს. რა იქნება, ჯავახსაც ჰქონდეს ნათელასნაირი ცოდნა და მოხერხება, და მეტი რა უნდათ. ჯავახი კი იბღინძება, ნათელას არაფრად აგდებს და არც არას უჯერებს. საჭიროა ჯავახმაც და ხალხმაც ყური დაუგდონ ნათელას. მაშინ საქმეც უკეთ გაკეთდება და კოლმეურნეობაც სარგებლობას ნახავსო. თუ ხალხს შეეკითხნენ, ხალხი არ იზამს, არ მოინდომებს ნათელას გათავისუფლებას. მაგრამ, ვაითუ ხალხის დაუკითხავად მოხსნან! ვინ იცის, როგორ იღარდებს ნათელა. რაღა ეს უნდა, ამ ბოლო დროს ისედაც შესამჩნევად გახდა, სახეზე მზე მოეკიდა და გაშავდა. გახდება, აბა, მა რა იქნება, დილიდან საღამომდე მინდორშია, არც რიგიანი კვება აქვს და არც მოსვენება. ხანდახან უთენია ღვება და უსაუზმოდ მიდის სამუშაოდ. მთელი დღე უქმელი დადის ბრიგადიდან ბრიგადაში. ძილია და ღამეში ოთხი-ხუთი საათი სძინავს. გვიანობამდე კითხულობს წიგნებს. გორში ყოველი მგზავრობის შემდეგ მთელი იღლია წიგნები მოაქვს. მართას რომ ჰკითხო, ეს წიგნები სულ რომანებიია. არა, მართა სცდება. ლევანს არა ერთხელ გადაუთვალევინებია თაროზე დალაგებული წიგნები, რამდენიმე მათგანს მართლაც რომანი ეწერა, მაგრამ უმეტესობა აგრონომიული წიგნები იყო. განსაკუთრებით ერთ წიგნს კითხულობდა ნათელა ხშირად, როგორც მამას უთხრა, ეს წიგნი სტალინის დაწერილი იყო. დაინტერესდა ლევანი, ერთხელ საღამოთი მანაც აიღო და გადაშალა სტალინის დაწერილი წიგნი. განცვიფრდა, არც ყდაზე და არც პირველ გვერდზე სტალინის გვარი ვერ ამოიკითხა. ლევანმა გაიფიქრა, იქნებ მბეჭდავეებს გვარის წარწერა დაავიწყდათო, მაგრამ როცა ნათელასაგან გაიგო საქმის არსი, თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ასეთი დიდი ადამიანი და ასეთი თავმდაბალი, ვენაცვალე მას.

ლევანმა სტალინის წიგნის წაკითხვა გადაწყვიტა. ამ საღამოთი მხოლოდ შესავალი წაიკითხა. სულ რა იყო, გვერდნახევარი, მაგრამ მასში ძალიან ბევრი რამ ამოიკითხა. განსაკუთრებით იმან დააინტერესა, რომ, როგორც შესავალში ეწერა, წიგნში სამი რევოლუციის ისტორიაზე იყო მოთხრობილი. ლევანი კი სამივე რევოლუციის მომსწრეა და ძალიან აინტერესებს მათ შესახებ. საღამ-საღამოობით, როცა კი სახლში ყოფნა მოუხდებოდა, ამ წიგნს კითხულობდა. ბევრ რამეს გებულობდა ლევანი. და რაც უფრო მეტს კითხულობდა, მით უფრო რწმუნდებოდა, რომ ეს წიგნი მართლ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ისტორია კი არა, არამედ ცხოვრების მასწავლებელიც იყო. ყოველი ფურცლის წაკითხვისას ლევანი თავს ისე გრძნობდა, თითქოს დიდ მთაზე მალდებოდა და სულ უფრო გარკვევით ხედავდა და გებულობდა საბჭოთა ხალხის მშვიდობიანი ცხოვრების დედააზრს. ლევანის გაკვირვებას როდილა იწვევდა ნათელას თავგამოდებული შრომა და საქმისადმი დიდი სიყვარული. მისთვის ისიც გასაგები იყო. თუ რა დიდი სირცხვილი იქნებოდა ნათელასათვის სამსახურიდან მოხსნა. ახლა თვითონ ლევანსაც აღარ შეეძლო ადვილად შერიგებოდა ამას.

მართას წასვლის შემდეგ ლევანს წისქვილში გული არ გაუჩერდა. წისქვილი ერთ მოხუც კოლმეურნეს დაუტოვა და თვითონ სახლში წავიდა.

ლევანს არც სახლში დაუდგა გული. ნათელა უკვე იწვა, მართაც ტახტზე იჯდა და თვლებდა. გარეთ გამოვიდა. მთვარიანი ღამე იყო, სოფელთან ერთად თითქოს ბუნებასაც ეძინა. არ ისმოდა არც ძაღლების ყეფა, არც ღამის ფრინველების ძახილი, არც შეფოთილი ხეების შრიალი და არც სხვა რამ ხმაური.

ხშირად ასეთი სიჩუმე უფრო შესამჩნევია, უფრო იპყრობს კაცის ყურადღებას, ვიდრე ზღვის ღელვა, ან ცის ელვა და ქექა-ქუხილი. მაგრამ ახლა ლევანის გული, მისი გონება ნათელაზე ფიქრებს ისე მოეცვა, რომ შეუმჩნეველი რჩებოდა ღამის ეს ილუმალი სიმშვიდე.

მართაც გამოვიდა გარეთ.

— ლევან, რა შუა ეზოში გაჩერებულხარ, ვარსკვლავებს ხომ არ სთვლი, საცაა გათენდება.

— წადი, ქალო, შენ მაინც დაიძინე.

მაგრამ მართა სახლში შესვლას არ აპირებდა.

— ლევან ნეტავ რად იბარებენ ნათელას რაიკომში? — მცირე ხნის შემდეგ დაარღვია მან სიჩუმე.

— შენ როგორ ფიქრობ? — კითხვითვე ნიუგო ლევანმა.

მართა, იმის მაგივრად, რომ პასუხი გაეცა, ქმართან მივიდა და მისი მარჯვენა ხელი მეკრდში ჩაიკრა. ლევანმა ცოლს თავზე ხელი მოხვია და გაჟღერებულ თმაზე აკოცა. ერთ ხანს ასე იდგა ცოლ-ქმარი. როცა ერთმანეთს შეხედეს, ქმარმა ცოლის თვალებზე ცრემლები შენიშნა. ლევანსაც გული აუჩუყდა და თვალები ცრემლით დაუსველდა.

რამ აატირა ლევანი? გულის დარღმა თუ ატირებულმა ცოლმა? ან იქნებ იმან, რომ მართას აცრემლებულ თვალებში შეშფოთებასთან ერთად დაინახა ის სიღამაზე და სინატიფე, რამაც ამ ოცდაათი წლის წინათ შეაყვარა მისი თავი.

ღამე დაიფერფლა, ქვევით, ქალებში ტკბილად ამღერდა ბუზბუზი, ტირიფონის ველიდან წამოსულმა ნიავმა თან მოიტანა დაჯეჯილებული ყანების სურნელება, სამოდ აშრიალდნენ ვაშლისა და ატმის ხეები.

ლევანმა მართა სახლში გაისტუმრა, უთხრა წეც ახლავე მოვალო. დრო გადიოდა, ლევანი ეზოში იდგა და სახლში შესვლას არ აპირებდა. ბოლოს მართას შესძახა, წისქვილს ჩაეხედავო, და გზაზე გავიდა. წისქვილში მისვლისთანავე დაღლილობა იგრძნო და ტახტზე წამოწვა. უმაღლ ჩაეძინა. ავტომატქანის ხმაურმა გააღვიძა. გორისაკენ მიმავალ ავტომატქანის კაბინაში ნათელა იჯდა. იგი მას ხელს უქნევდა. ლევანმაც ხელი დაუქნია შვილს და მის ღიმილს ღიმილითვე უპასუხა. სანამ ავტომატქანა ორლობეში არ შევიდა, ლევანს მისთვის თვალი არ მოუცილებია.

— გზა მშვიდობისა გქონია, შვილო! — თქვა მან ბოლოს და გორის მიმართულებით ხელი დაიქნია.

IV

11 საათზე ნათელა რაიკომის მდივნის კაბინეტში შევიდა. გორგიშელის გარდა კაბინეტში რაიკომის მეორე მდივანი ოტია მარიამიძე და რაიკომის თავმჯდომარე ზურაბ სამადალაშვილი იყვნენ.

— აი, აქ დაჯექი, — უთხრა რაიკომის მდივანმა ნათელას და თავისი მაგიდის გვერდით მდგარ სკამზე მიუთითა.

როცა ნათელა რაიკომის მდივანთან შედიოდა, მის გულს ბაგა-ბუგი გაჰქონდა, სუნთქვა ეკვროდა. გორგიშელის პირველმა გამოხედვამ, რაშიც ნათელამ თანაგრძნობა ამოიკითხა, დაამშინა, მისმა თავზაიანმა სიტყვებმა კი ნუგეში მისცა, თითქოს გულმაც უკლო ცემას, სუნთქვა გაუთანაბრდა.

— ნათელა, ჩვენ მაინც შენით უკმაყოფილონი ვართ, — უთხრა გორგიშელმა, — რატომ შენ თვითონ არ მოხვედი და ეს ამბავი არ გაგვაგებინე?

ნათელა განცვიფრებული შესცქეროდა გორგიშელს, არ იცოდა, თუ როგორი ამბის შესახებ ელაპარაკებოდა.

— ჩვენ უკეთ ვიცით, თუ როგორ გექცევა ჯავახი, ვიცით ისიც, რომ გინდა კოლმეურნეობაში მუშაობას თავი დაანებო. ნაადრევი გადაწყვეტილება მიგიღია. ვერაფერი საქმეა, პირველი სიძნელე, მერე ისიც ასეთი უმნიშვნელო, და უკვე გულს იყრით საქმეზე. შენ ახალგაზრდა ხარ, ამასთანავე კომკავშირელი და ასეთი რამ არც შეგფერის, არც გეპატიება.

გორგიშელი ნათელას დააცქერდა. რაიკომის თავმჯდომარე და რაიკომის მეორე მდივანიც მას უცქეროდნენ. ეს კი ნათელამ ისე გაიგო, რომ ახლა მისი ლაპარაკის ჯერი დადგა, მაგრამ იმდენად იყო შემკრთალი, არ იცოდა რითი დაეწყო.

გორგიშელი თითქოს მიუხვდა ნათელას.

— ერთი ეს გვითხარი, — შეეკითხა იგი, — შრომადღეები რატომ დაგიკლეს?

ნათელამაც უპასუხა. ერთი დაწყება უჭირდა, თორემ ლაპარაკი როდიღა გაძნელებია. ამბავს ამბავი გადააბა და გულის სათქმელი ხელისგულივით გადაუშალა.

— განცვიფრებული ვარ, ვერაფერი გამიგია. — თქვა რაიკომის მეორე მდივანმა, — არც კი მჯერა, რომ ჯავახის შესახებ ელაპარაკობთ. დღემდე მას ყველანი სპეტაკ ადამიანად და კარგ მუშაკად ვთვლიდით. ნუთუ ვცდებოდით?

— ვცდებოდით; ამხანაგო მარიამიძე, — მიუგო გორგიშელმა, — ვცდებოდით იმიტომ, რომ ადამიანებს მარტო სამეურნეო საქმიანობით ვაფასებდით, ხოლო მთავარი გვაფიქვდებოდა. ახლა ჩვენ ისეთ დროში ვცხოვრობთ, რომ ამა თუ იმ მუშაის შეფასებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, თუ რა ამოძრავებს მას, რითი სუნთქავს, რითი სულდგმულობს. განა

შეიძლება ჯავახის იმით გამართლება, რომ კოლმეურნეობა „განთიადი“ ჩამორჩენილი კოლმეურნეობა არ იყო! თუ ჯავახის ადგილას კარგი თავმჯდომარე გვეყოლებოდა, მჯერა, „განთიადი“ რაიონში უსათუოდ მოწინავე კოლმეურნეობა იქნებოდა. განა მტკიცება უნდა იმას, რომ ისეთი მუშაკი, როგორიც ჯავახია, გულით და მონდომებით არც საქმეს გააკეთებს. ამბობთ, ის ცუდად არ მუშაობდაო. შესაძლო არის. ალბათ, იმიტომ მუშაობდა ასე, უნდოდა სამეურნეო საქმიანობა შირმად გამოეყენებინა და თავისი „საქმენი-საგმირონი“ დაეფარა. ჩვენც დამნაშავე ვართ. უყურე, როგორ მოვდუნდით, როგორ დავკარგეთ სიფხიზლე, ისიც კი გადავწყვიტეთ, ჯავახი გამსხვილებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ აგვერჩია. მართლა, სად არის ახლა ჭრელაშვილი?

— ის გუშინ წინაკარში წავიდა, — მიუგო რაიალმასკომის თავმჯდომარემ.

— იქ არის, გუშინ საღამოს აქეთ იქ არის, — თქვა ნათელამ.

გორგიშელმა მაგიდის კუთხეზე დამაგრებულ ლილაქს თითი დაჰკირა. ოთახში რაიკომის კომენდანტი შევიდა.

— დაუკავშირდით ჭრელაშვილს, ის წინაკარშია, — უთხრა კომენდანტს გორგიშელმა, — თან გააფრთხილე, ჩემ მისვლამდე კრება არ დაიწყოს.

— გასაგებია.

— ახლავე გამოუძახე ბიუროს წევრებსაც.

— ესეც გასაგებია, — უპასუხა კომენდანტმა და ოთახიდან გავიდა.

— გაერთიანებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ... შენ მოსვლამდე ჩვენ... — გორგიშელმა ნათელას ხელის მოძრაობით დამსწრე ამხანაგებზე უჩვენა, — ვიმსჯელებთ და გადავწყვიტეთ საერთო კრების წინაშე თავმჯდომარედ არჩევისათვის შენ გაგიწიოთ რეკომენდაცია.

— რას ამბობთ, ამხანაგო რაიკომის მდივანო, მე თავმჯდომარეობას როგორ შეეძლებ! — განცვიფრებით წარმოთქვა აწითლებულმა ნათელამ, — ახალგაზრდა ვარ და ძალიან გამიჭირდება, განა ცოტა გეყავს სოფელში გამოცდილი ადამიანები. აი, თუგინდ რევაზ ბასილაძე. ის კომუნისტია, ამასთანავე კარგი მუშაკი. ანდა აიღეთ სურამელი, რომელიც უკვე ორი წელია კოლმეურნეობას ხელმძღვანელობს. რა თქმა უნდა, მე მათ ვერ შევედრები!

— რევაზ ბასილაძეს გამსხვილებული კოლმეურნეობის პარტორგანიზაციის მდივნად ვვარაუდობთ. აქაც კარგი ხელმძღვანელია საჭირო. რაც შეეხება სურამელს, ის სწავლის გაგრძელებას აპირებს, — მიუგო რაიალმასკომის თავმჯდომარემ.

— გამსხვილებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ მუშაობას ყველა ვერ შესძლებს, — თავის მხრივ თქვა გორგიშელმა, — ხომ გაგიგონია, დიდ ფაფას დიდი სულის ბერვა უნდაო. გამსხვილებულ კოლმეურნეობაში უფრო ფართოდ მოხდება ტექნიკის გამოყენება და აგროლონისძიებების გატარება. აბა, მითხარი, ვის შეუძლია აგრონომზე უკეთ უხელმძღვანელოს ასეთ მეურნეობას? შენ გაქვს საკმაო ცოდნა და მუშაობის სურვილი. რაც მთავარია, შენი მუშაობით კოლმეურნეები კმაყოფილი არიან. გასულ კვირას წინაკარში ვიყავი. კოლმეურნეებს საერთაშორისო მდგომარეობაზე ლექცია წავუკითხე. ლექციის შემდეგ ხალხს გამოველაპარაკე, კოლმეურნეები, მართალია, გაუბედავად ლაპარაკობდნენ, მაგრამ ჩემთვის ნათელი გახდა, რომ ისინი ჯავახის მუშაობით უკმაყოფილონი არიან. აგრონომი კი ძალიან ყოჩაღი გეყავს, ცოდნაც აქვს და მუშაობასაც მონდომებულიაო. ერთმა ისიც კი თქვა, რაღა გვინდა, რომ თავმჯდომარედ ნათელსანიირი ყოჩაღი ადამიანი გეყავდესო. რახან კოლმეურნეები ასე ლაპარაკობენ, ეს იმას ნიშნავს, რომ შენ თავმჯდომარედ

მართლაც ივარგებ. ამბობ გამოცდილება არა მაქვსო, საფიქრებელი არაფერია, ამას პრაქტიკულ მუშაობაში დაეუფლები.

ნახევარი საათის შემდეგ რიგვარეშე ბიუროს სხდომა ჩატარდა. ბიურომ დადგენილება მიიღო—რაიონულ კომიტეტს საერთო კრებისათვის ერჩია გამსვილებული კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ ნათელას არჩევა.

— ახლა შენ იცი და შენმა ქალობამ, — უთხრა გორგიშელმა ნათელას ბიუროს დამთავრების წინ, — პარტია დიდ საქმეს განდობს. იცოდე, დიდი მუშაობა გმართებს. რაც არ იცოდე, არ მოგვერიდო, მოდი და შეგვეკითხე ანდა დაგვირეკე. ჩვენ ყოველთვის შენთან ვიქნებით, დაგვხმარებით და ხელს შეგიწყობთ.

— შევეცდები, ამხანაგებო, — უპასუხა ნათელამ, — სიტყვას გაძლევთ, რომ ნდობას გავამართლებ.

* * *

კოლმეურნეებმა მანქანა-ტრაქტორთა სადგურში ექვსი საათიდან იწყეს მისვლა.

ფარდულიდან კომბაინები გაეტანათ და ყუთებზე გადებული გრძელი ფიცრებისაგან გაკეთებული სკამები ორრიგად ჩაემწყრივებინათ. სკამების წინ წითელ-მალუდგადაფარებული მაგიდა იდგა. მაგიდას ელენე, ნატო და მარო უსხდნენ. ისინი კრებაზე მოსულ კოლმეურნეთა აღრიცხვას ახდენდნენ.

ჯერ მხოლოდ წინაკარელები მოდიოდნენ. კოლმეურნეები რიგრიგობით ეწერებოდნენ სიაში და სკამებზე სხდებოდნენ.

— ადგილები რომ ჩვენ დავიკავეთ, მეზობლები სადლა დასხდებიან? — იხუმრა საბანაძიანთ დათამ, რომელიც წინა სკამზე იჯდა და თავის გარშემო მსხდომ გოგო-ბიჭებს სასაცილო ამბებს უყვებოდა.

დათას ნათქვამმა მხიარულება შეიტანა შეკრებილებში, თან ყველას ისიც გაახსენა, რომ გაღმაუბნელები იგვიანებდნენ.

სწორედ ამ დროს გაისმა ვანო ლათაჩის ხმა:

— მოდიან, მოდიან!

კოლმეურნეები ხმაურით წამოიშალნენ და ხევისწყლისაკენ გაიხედეს.

გაღმაუბნიდან მომავალ გზაზე ადამიანთა გრძელი რიგი მოემართებოდა. სულ წინ მოჭქონდათ დიდი სტალინის პორტრეტი, რომლის აქეთ-იქით ორი დროშა ფრიალებდა. გაღმაუბნელები მღეროდნენ. ასობით ადამიანის სიმღერას თითქოს ბანს აძლევდა ქოჩორა მთა და ამწვანებული ბალ-ვენახები. რაც უფრო უახლოვდებოდნენ მანქანა-ტრაქტორთა სადგურს, მით უფრო გარკვევით ისმოდა მათი კოლექტიური სიმღერა:

ჯიხვს იალაღი ალაღებს,
არწივს—მაღალი მთებიო.
ცას—ელვა, მიწას—ყვავილი
და ჩვენ—სტალინის გენია...

წინაკარელები ტაშის კვრითა და ვაშას ძახილით შეეგებნენ მეზობლებს. დიდი ხნის უნახავებივით ერთმანეთს გადაეხვივნენ, გადაკოცნეს. ფარდულისაკენ ხელიხელჩაკიდებულები გაემართნენ და ერთიმეორის გვერდით მოთავსდნენ. სხვა დროს, როცა ამ ორი კოლმეურნეობის წევრებს ერთად მოუხდებოდათ ყოფნა, განზრახ თუ თავისდაუნებურად, ცალ-ცალკე ჯგუფებად სხდებოდნენ. ახლა კი, ძალიანაც რომ გდომებოდა, ვერ გაიგებდი, თუ სად

რომელი კოლმეურნეობის წევრები ისხდნენ. ფარდული ხალხით გაივსო. ვის არ ნახავდით აქ: დიდსა თუ პატარას, მოხუცსა თუ ახალგაზრდას, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის თანამშრომლებს თუ მეზობელ სოფლებიდან მოსულ კოლმეურნეებს.

ჭრელაშვილი და ჯავახიცი მოვიდნენ. ორივე აწითლებული იყო. ჭრელაშვილმა ჯერ მანქანა-ტრაქტორთა სადგური დაათვალიერა, შემდეგ ჯავახთან ერთად ეზოში წინ და უკან დაიწყო სიარული. ერთმანეთს გამუდმებით რაღაცას ელაპარაკებოდნენ, დროდადრო ჩერდებოდნენ და დიდი გზისკენ იცქირებოდნენ. გასაგები იყო, რომ ვილაცას ელოდნენ.

უკვე ყველა მოვიდა, დაწყების დროც იყო, მაგრამ კრების გახსნას აყოვნებდნენ. არავინ იცოდა, თუ რა იყო ამის მიზეზი. თითო-ორი კოლმეურნე უკმაყოფილებას გამოთქვამდა — როდემდის უნდა გვაცდევინოთო. მაგრამ, როცა ხალხმა გაიგო, რომ რაიკომის მდივანს ელოდნენ, ხმას აღარავინ იღებდა.

კოლმეურნეების აღრიცხვას მორჩნენ თუ არა, ნატო მეორე რიგზე მსხდომ გოგოების ახლოს განაპირა ადგილზე დაჯდა. წინა რიგი მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის თანამშრომლებს ეკავათ. მათ შორის სერგო და უფროსი მექანიკოსიც ისხდნენ.

ნატო მინდორში ათენებდა და აღამებდა. ის ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ მაროსა და ზოგიერთ გოგოს შურდათ მისი მიღწევები და ეს ალაპარაკებდათ. თავის თავს სიტყვა მისცა გაათქვებული ენერგიით ემოშავა, უფრო კარგი მოსავალი მიეღო და ყველასთვის პირში ბურთი ჩაეჩარა.

ნატო იშვიათად ნახულობდა სერგოს. ტყუილად კი არ უთქვამთ, როგორც თვალი შორსა, ისე გული შორსაო. სერგოზე გული აიყარა, ძველებურად როდილა ნატრობდა მასთან შეხვედრას. თითქოს სიყვარული ნატოს გულში ხევისწყალივით მოვარდა, მთელი მისი არსება ცეცხლის ალში გაახვია, დასწვა, დაბუგა და უტბადვე მინელდა. მიუხედავად ამისა, გულის სიღრმეში ერთგვარ ტკივილებს მაინც გრძნობდა. არა ერთხელ დაუბრისპირებია თავისი თავი ნათელასათვის და ყოველთვის იმ დასკვნამდე მისულა, რომ ნათელა მას სჯობდა.

პირველ ხანებში ნატოს სჯეროდა, რომ სერგოსა და ნათელას ერთმანეთი უყვარდათ, მაგრამ ამ ბოლო დროს მათ სიყვარულში ეჭვი შეეპარა. რა ხანია სერგო და ნათელა ერთად არ უნახავს. ამას ზედ ისიც ერთვოდა, რომ სოფელში ხმები გავრცელდა, ვახტანგსა და ნათელას ერთმანეთი უყვართო. თუკი ეს მართლა ასეა, მაშ რატომ დადიოდა ნათელა სერგოსთან ერთად კინოში. მას ხომ თავისი თვალით უნახავს, თუ როგორ მოუცილებია ღამით სერგოს ნათელა სახლამდე. ისიც კი გაიგონა, თუ როგორ ელაპარაკებოდა იგი ნათელას რომელიღაც ვაჟზე, ვინ იცის იქნებ და ვახტანგს გულისხმობდა!

სერგო ნატოს გამუდმებით უცქეროდა. ნატო კი ჯერ თვალს არიდებდა, მერე ადგა და გვერდით შეტრიალდა, უკანა რიგში მჯდომ გოგოებთან საუბარი გააბა.

* ნატო ისე გატაცებით ლაპარაკობდა, თან ისე გულიანად იცინოდა, რომ გეგონებოდათ, ამ წუთში მისთვის სხვა არც არაფერი არსებობს და არც არაფერზე ფიქრობსო. სინამდვილეში კი მთელი მისი ყურადღება სერგოსკენ იყო მიქცეული, ფარულად უცქეროდა, უთვალთვალებდა. მაგრამ სერგოს თითქოს განზრახ მისთვის ერთხელაც აღარ შეუხედავს.

კოლმეურნეები ისე იყვნენ ერთმანეთთან საუბარში გართული, რომ ყვე-

ლასთვის შეუმჩნევლად გადიოდა დრო და თითქოს კრების შესახებაც კი გადავიწყდით.

სოფლის გზაზე „პობელა“ გამოჩნდა.

— რაიკომის მდივანი მოდის. — ყველას გასაგონად წარმოთქვა ბერომ, რომელმაც პირველმა შენიშნა გზაზე მომავალი ავტომანქანა. ბეროს სიტყვებმა სიამის მომგვრელი ნიავეით დაუარა სკამებზე მჯდომ კოლმეურნეთა რიგებს.

ბერო თვალის დახამხამებაში ჭიშკართან გაჩნდა. კარი გააღო. ავტომანქანა შეუჩერებლივ შევიდა ეზოში და კომბაინებთან გაჩერდა. მასში რაიკომის პირველი მდივანი და ნათელა ისხდნენ. ავტომანქანიდან პირველად გორგიშელი გადმოვიდა. ხალხს თავის დაკვრით მიესალმა და ფარდულისაკენ გაემართა.

ჭრელაშვილი და ჯავახი რაიკომის მდივანს მაშინვე უკან გამოედევნენ.

ავტომანქანიდან გადმოსული ნათელა ფარდულში მეორე მხრიდან შევიდა და სულ ბოლო რიგში დაჯდა. თავს უხერხულად გრძნობდა, მორცხვობდა. ეგონა, რომ ხალხმა უკვე იცოდა რაიკომის დღევანდელი ბიუროს დადგენილება. განსაკუთრებით იმას ერიდებოდა, რომ გორგიშელის თანდასწრებით ხალხს დაწინაურება არ მიელოცა.

სიჩუმე ჩამოვარდა. პრეზიდიუმში გორგიშელი, ჭრელაშვილი, ჯავახი, სურამელი და მანქანა-ტრაქტორთა სადგურის ხელმძღვანელი ამხანაგები დასხდნენ. რევაზ ბასილაძე, რომელიც უკანასკნელ წუთებამდე მაგიდასთან ტრიალებდა, წინა სკამზე დაჯდა. რევაზს გორგიშელმა დაუძახა და ნათელას მოძებნა დაავალა. ჯავახმა ის იყო ზარი დააწყარუნა, რომ მაგიდასთან რევაზი და ნათელა მივიდნენ. გორგიშელმა ნათელას რაღაც წასჩურჩულა. ნათელა და რევაზი მაგიდის განაპირას დასხდნენ.

კრება დაიწყო. თავმჯდომარედ რევაზი აირჩიეს.

პირველად ჯავახმა ილაპარაკა. მან შორიდან დაიწყო. როგორც ის ამბობდა, დიდი ხნის წინათ მარტო სოფელი წინაკარი ყოფილა, შემდეგ რამდენიმე კომლი ხევისწყლის მარჯვენა მხარეს გასულა საცხოვრებლად და ასე ამგვარად შექმნილა სოფელი გაღმაუბანი.

— გამოდის, ამხანაგებო, რომ გაღმაუბნელები და წინაკარელები ერთმანეთის ღვიძლები ვართ, ერთი სისხლისა და ხორცისაგან წარმომდგარი. მაშ, რატომ არ უნდა გავერთიანდეთ, რატომ ერთად არ უნდა ვიშრომოთ, როცა გაერთიანება და ერთად შრომა ორივე სოფელს დიდ სარგებლობას მოუტანს, — ასე დაამთავრა ჯავახმა თავისი საკმაოდ გრძელი სიტყვა.

— უნდა გავერთიანდეთ, აუცილებლად უნდა გავერთიანდეთ, — გაისმა აქეთ-იქიდან. განსაკუთრებით გოგინაშვილი და ყანჩაველი გაიძახოდნენ, უნდა გავერთიანდეთ, გაერთიანებას რა ჯობიაო.

ჯავახის შემდეგ სურამელი გამოვიდა.

— კოლმეურნეობა „ჩვენი შრომის“ წევრები, — თქვა მან, — მოხარული არიან გაერთიანებით. დღეის იქით ისინი წინაკარელებთან ხელიხელჩაკიდებული იშრომებენ, ძალასა და ენერგიას არ დაზოგავენ.

ილაპარაკა რევაზმაც, ნათელამაც, არჩილმაც, ნატომაც, მექანიზატორების სახელით კი სიტყვა ციცაგმა წარმოთქვა. სიტყვაში გამოსული კოლმეურნეები სასარგებლო საქმედ თვლიდნენ გაერთიანებას. ამასთან ერთად, წინაკარელები აკრიტიკებდნენ ჯავახს, ლაპარაკობდნენ მის არასწორ მოქმედებაზე. ჯავახს კი ელიმებოდა, ვითომდა არაფრად აგდებდა მათ ლაპარაკს, მაგრამ ემჩნეოდა, რომ ღელავდა.

როცა სიტყვები მოთავდა, რევაზმა ხალხს მიმართა:

— ამხანაგებო, როგორც ხედავთ, დროა კენჭი ეშუაროთ გაერთიანების საკითხს. სხვა წინადადებები ხომ არაფერი გაქვთ?

— საკითხი დღესავე, მზესავით ნათელია, როგორ შეიძლება ამის გარდა სხვა რამ წინადადება იყოს? — თქვა ყველას გასაგონად ლაფაჩმა.

— მაშ, ვინა ხართ გაერთიანების მომხრე, გთხოვთ ხელი ასწიოთ.

ფარდულში ხელების ტყე აღიმართა. რევაზი მაგიდის წინ გამოვიდა და ხმების თვლას შეუდგა.

— რა საჭიროა დათვლა, როცა ყველანი მომხრე ვართ, — წაილაპარაკა რამდენიმე კაცმა ერთდროულად.

რევაზმა ფარდულში მსხდომთ თვალი მოაელო და როცა დარწმუნდა, რომ ხელი ყველას ჰქონდა აწეული, თქვა:

— გთხოვთ ხელი დაუშვათ.

გაერთიანების საკითხის გადაწყვეტის შემდეგ ლევანი წინ წამოდგა. ის კრებაზე ერთი პირველთაგანი მივიდა. ორი მნიშვნელოვანი ამბის გაგება ეწადა მას დღეს — კოლმეურნეობათა გაერთიანების საკითხი და ნათელას რაიკომში გამოძახების მიზეზი. თუმცა გაერთიანება სასარგებლო საქმედ მიაჩნდა, მაგრამ არ სჯეროდა, რომ ეს საკითხი ასე იოლად გადაწყდებოდა. სიამეს ჰგვრიდა იმის გაფიქრება, რომ გაერთიანების შემდეგ ორივე სოფელი ხევისწყლის ნაპირებს გაერთიანებული ძალით გაამაგრებდა, ან იქნებ და, ნათელას თქმისა არ იყოს, ამ გიჟ მდინარეს კალაპოტში ჩააგდებდნენ. როგორც ლევანი ვარაუდობდა, თუ დაქუცმაცებული ხევისწყალი ერთ მთავარ ტოტში მოიყრიდა თავს, მაშინ წისქვილში მეორე თვალის დადგმაც იქნებოდა შესაძლებელი. მართალია, ამ ბოლო დროს არა ერთხელ უფიქრია იმაზე, რომ წისქვილისათვის თავი მიენებებია და მინდორში გასულიყო სამუშაოდ, მაგრამ ისე იყო შეჩვეული წისქვილს, რომ საცა არ უნდა ყოფილიყო, მაინც წისქვილი იქნებოდა მისი საფიქრებელი და საზრუნავი. მართლაც და, როგორ შეეძლო ლევანს წისქვილში ჯდომა, როცა მთელი სოფელი დილიდან საღამომდე მინდორშია. მისი სიცოცხლე ნათელაც ხომ ხალხთან ერთად არის და ყანების მოვლა-პატრონობაზეა გადამდგარი. ხშირად რჩევისათვის ნათელა მას მიმართავს. რჩევა-დარიგებას კი აძლევს, მაგრამ ლევანს ეთაკილება, რომ მხარში არ უდგას შვილს და მასთან ერთად არ ათენებს და არ აღამებს. თუ ნათელა არ მოხსნეს, ერთ დღესაც აღარ დადგება წისქვილში. დე გაიგოს სოფელმა, რომ ლევანი, როგორც ზოგიერთებს ჰგონია, წისქვილს თავს არ აფარებს, რომ იგი ხალხთან ერთად იქნება და პურისთვის იბრძოლებს. წისქვილში მოხუცებიც შესძლებენ მუშაობას. სხვა რომ არა იყოს რა, აქეთ-იქით მაინც არ მოუხდებათ მათ სიარული.

ნათელა რომ რაიკომის მდივანთან ერთად მოსული დაინახა, ლევანმა თავისუფლად ამოისუნთქა. როცა ნათელა პრეზიდიუმში მიიწვიეს, სიხარულით გული აუტოკდა, თვალემა გაუბრწყინდა. ერთი წუთითაც არ მოუცილებია შვილისათვის თვალი, ნათელაც მას უცქეროდა. დროგამოშვებით მამა-შვილი ერთმანეთს უღიმოდნენ.

მანქანა-ტრაქტორთა ლობის გაყოლებაზე დამწიფებულ ალუბლებს ცეცხლი ეკიდა. ჩამავალი მზის ოქროსფერი სხივები ფარდულში ბლუჯა-ბლუჯად იღვრებოდა. ყველა გარკვევით ხედავდა მზის სხივებით განათებულ ლევანის მხიარულ სახეს.

— ყველა-ყველა და ერთი ეს გამაგებინეთ, — დაიწყო ლევანმა ხმადაბლა, — რა ერქმევა ჩვენს კოლმეურნეობას — „განთიადი“ თუ „ჩვენი შრომა“?

დროული იყო ლევანის შეკითხვა, რაც იქიდან ჩანდა, რომ კოლმეურნეებს შორის უმალ კამათი გაიმართა. გაღმუშებულები ამბობდნენ „ჩვენი შრომა“ უნდა ერქვასო, წინაპარელები კი თხოულობდნენ „განთიადიო“.

ვინ იცის როდემდის გაგრძელდებოდა სჯა-ბაასი, რომ ისევ ლევანს ხმა-მალა არ დაეძახა:

— ხალხო და ჯამათნო, არასოდეს ხალხის წინაშე სიტყვა არ მიტყვამს, მაპატიეთ, თუ დალაგებით ვერ ვილაპარაკო. ჰო, ის მინდოდა მეტყვა, რაც გაერთიანების ირგვლივ ხმები დადის, სულ იმას ვფიქრობდი, თუ მართლა გავერთიანდებოდით რას დავარქმევდით გამსხვილებულ კოლმეურნეობას. ცოტა ვიფიქრე, თუ ბევრი, აი რა მოვიფიქრე: ხომ გინდათ, ხომ გიყვართ მშვიდობა? ჰოდა, ამაზე კარგი, ამაზე სანუკვარი ჩვენთვის სხვა რა არის? თვითონ სტალინი, ხალხთა დიდი ბელადი და მასწავლებელი, განა მშვიდობისათვის არ იბრძვის? მაშ ვუწოდოთ ჩვენს გამსხვილებულ კოლმეურნეობას „მშვიდობა“.

უცბად მოვარდნილმა ტაშის გრიალმა დაფარა ლევანის სიტყვები. ლევანს ეგონა მის ნათქვამზე კი არა, სხვა რაღაცაზე დაუკრეს ტაშით. აწითლდა. უხერხულობის დასაფარავად ხელსახოცით შუბლზე ოფლი მოიწმინდა.

— უკეთეს სახელს ვერ გამოვნახავთ, მივიღოთ, მივიღოთ! — ტაშის გრი-ალში შემოესმა კოლმეურნეების სიტყვები. თავისუფლად ამოისუნთქა და მანაც სიხარულით ხელი ხელს შემოჰკრა.

ლევანის წინადადება ერთხმად იქნა მიღებული. გამსხვილებულ კოლმეურ-ნეობას „მშვიდობა“ უწოდეს. გადავიდნენ მეორე საკითხზე, გამგეობის წევ-რების არჩევის საკითხზე. გამგეობა ცხრა კაცის შემადგენლობით განსაზღვ-რეს. დაიწყო კანდიდატების დასახელება. კოლმეურნეები სიტყვას რიგრი-გობით იღებდნენ და თითო კანდიდატს ასახელებდნენ. პირველად რევაზ ბა-სილაძე დასახელეს, მერე ნათელა და ასე ერთმანეთს მოჰყვა: ნატო, არჩილი, ლაფაი და სხვები. როცა დასახელებულთა რაოდენობა რვა კაცზე ავიდა, გოგინაშვილი წამოდგა და ჯავახის კანდიდატურა დაასახელა. ფარდულში სიჩუმე ჩამოვარდა.

— აცილება ხომ არ გექნებათ? — იკითხა რევაზმა.

— შენც ამბობ რაღა, რა აცილება, რის აცილება. მაგაზე კარგი ვინ უნდა ავირჩიოთ! — დაარღვია სიჩუმე ყანჩაველმა.

— ჰოდა, რა, უმაგისოდ რა მკვდარი დაიმარებმა! — წამოიძახა სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარემ.

რევაზმა ჯავახის კანდიდატურას კენჭი უყარა. პირველად ოცამდე კაცმა ასწია ხელი, მაგრამ, როგორც კი დაინახეს, რომ უმეტესობა ხელს არ სწევ-და, ვინც ხმას აძლევდა, იმათაც ხელი ფარულად დაუშვეს. მხოლოდ სამი კაცი დარჩა ჯავახის ერთგული — ყანჩაველი, გოგინაშვილი და სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარე.

ჯავახი თვალს არ უჯერებდა. როცა დარწმუნდა, რომ მხოლოდ სამი კა-ცი აძლევდა ხმას, თავი ჩაქინდრა. თუ აქამდე მისთვის სასიხარულო იყო ამ ადამიანებთან მეგობრობა, ახლა ყველაზე მეტად ის უკლავდა გულს, რომ ამ გაჭირვების დროს მხოლოდ ეს სამი ადამიანი აღმოჩნდა მისი ერთგული.

— სხვა წინადადება თუ გექნებათ? — შეეკითხა რევაზი ხალხს.

— მოითმინეთ, მოითმინეთ. — თქვა კრელაშვილმა და ფეხზე წამოდგა. — ამხანაგებო, ნუ გავიწყდებათ, რომ ჯავახის კანდიდატურა...

— ამის თქმა საჭირო არ არის, — არ დააცადა სიტყვის დამთავრება რაი-კომის მდივანმა, — ამხანაგო თავმჯდომარე, განაგრძეთ კრება.

— მე მაქვს წინადადება, — გაისმა ნატოს წკრიალა ხმა, — გამგეობის წევრად ვასახელებ ამხანაგ ვახტანგს.

ვახტანგის კანდიდატურა ყველამ მოიწონა, ახალგაზრდების ხელმძღვანელიც უნდა იყოს გამგეობაშიო.

დასახელებული ამხანაგები გამგეობის წევრებად ერთხმად აირჩიეს.

როცა კოლმეურნეობის თავმჯდომარის არჩევის საკითხზე გადავიდნენ, სიტყვა გორგიშელმა აიღო. მან ვრცლად ილაპარაკა კოლმეურნეობათა გაერთიანების მნიშვნელობაზე და ბოლოს თქვა:

— ამხანაგებო, რაიკომის ბიურო კოლმეურნეობის საერთო კრებას ურჩევს ნათელა მეცხვარიშვილის თავმჯდომარედ არჩევის. გამოდით და პირდაპირ, მოთურმედებად თქვით თქვენი აზრი. თუ ივარგებს, თქვით ივარგებს-თქო თუ არ ივარგებს — ესეცა თქვით.

გორგიშელი დაჯდა.

პირველი სიტყვა სურამელმა აიღო:

— ორი წელია, რაც კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ ვმუშაობ. ცხოვრებაში, პრაქტიკაში დამანახა, რომ კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს სწავლა-განათლება ისე ესაჭიროება, როგორც თითოეულ ჩვენთაგანს ჰაერი. აი, სწორედ ამან მიმიყვანა იმ გადაწყვეტილებამდე, რომ უმაღლეს სასწავლებელში სწავლა განვაგრძო. ნათელას საკმაო განათლებაც აქვს, ცოტაოდენი გამოცდილებაც და, ფიქრობ, სულაც არ გაუჭირდება გამსხვილებული კოლმეურნეობის ხელმძღვანელობა. მე მომხრე ვარ ნათელას კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ არჩევისა.

— ჩვენც მომხრე ვართ, ჩვენც, — გაისმა რამდენიმე კოლმეურნის ხმა.

— თქმა არ უნდა, კარგია, მაგრამ ნათელა ჯერ ახალგაზრდაა და ვაითუ გაუჭირდეს! — წაილაპარაკა გოგინაშვილმა.

— სწორედ მაგითაა კარგი, რომ ახალგაზრდაა, საქმეს ახლებურად მოაწყობს, — მიუგო მას ბასილაძემ.

— რას ჰქვია ახალგაზრდააო, სამაგიეროდ სწავლა-განათლება აქვს, საქმე უყვარს, ხალხის ერთგულია და როგორ არ ივარგებს. — ამბობდნენ თავის მხრივ კოლმეურნეები.

— ერთი ეს გაგვაგებინეთ, თვითონ თანახმაა თუ არა? — გაისმა ყანჩაველის ხმა.

ნათელა წამოდგა და დაეჭვებით ხალხს მიმართა:

— ვაითუ ამირჩიოთ და მერე არც დამიჯეროთ და არც დამემორჩილოთ.

— ამის დარდი ნუ გაქვს, დაჯერებითაც დაგიჯერებთ და კიდევაც დაგემორჩილებით.

— საკითხი ნათელია, — მაგიდაზე ფანქრის დაკაკუნებით თქვა რევზმა, — მაშ, კენჭი ვუყაროთ — ვინ არის ნათელას თავმჯდომარედ არჩევის მომხრე, ხელი ასწიეთ!

კენჭისყრაში მონაწილეობა ყველამ მიიღო. ძალიან უმძიმდათ გოგინაშვილს, სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარეს და ყანჩაველს ხელის აწევა, მაგრამ მათაც მისცეს ხმა. ჯავახმაც ასწია ხელი და თან აქეთ-იქით იცქირებოდა, თითქოს უკვირდა, რომ ნათელას უკლებლივ ყველა აძლევდა ხმას.

სარევიზიო კომისიაც ახალი აირჩიეს გიორგი ლაფაჩის თავმჯდომარეობით.

კრების დასასრულს კვლავ წარმოთქვა სიტყვა რაიკომის მდივანმა:

— ბევრი რამის აშენება მოგიხდებათ წელს, მაგრამ პირველ რიგში უნდა იფიქროთ ელსადგურის აშენებაზე, რადგან უელექტროსადგუროდ ძალიან გაგძნელებდათ მუშაობა. საჭიროა ახალი კლუბის აშენებაც.

— რახან ავაშენებთ, ბარემ კულტსახლი ავაშენოთ, — განაცხადეს კოლმეურნეებმა, — რაც შეეხება ელექტროსადგურს, ჯერ უნდა ხევისწყალი ჩავაგდოთ კალაპოტში და მერე ელსადგურის საკითხსაც მოვაგვარებთ.

— მხოლოდ, ამხანაგებო, — განაგრძო რაიკომის მდივანმა, — სააღმშენებლო სამუშაოები ისე უნდა ჩაატაროთ, რომ ამან ხელი არ შეუშალოს მოსავლის აღებას.

— მოსავალს დროზე და უდანაკარგოდ ავიღებთ! — გაისმა ასობით ადამიანის ერთდროული შეძახილი.

უკანასკნელ საკითხზე სიტყვა ნათელამ აიღო:

— ამხანაგებო, კოლმეურნეობა „მშვიდობის“ წევრებს დიდი ბედნიერება გეხვდა წილად — დელეგატი უნდა გავგზავნოთ მშვიდობის მომხრეთა საკავშირო კონფერენციაზე.

ფარდულში ტაშის გრიალი გაისმა. როცა ხმაური მიწყდა, ნათელამ განაგრძო:

— წინადადება შემომაქვს, მშვიდობის მომხრეთა საკავშირო კონფერენციის დელეგატად ავირჩიოთ ჭარხლის უხვი მოსავლის ოსტატი, ჩვენი კოლმეურნეობის სახელოვანი ადამიანი, მერგოლური ნატო.

კოლმეურნეებმა ერთხმად ტაში დაუკრეს, რაც თავმჯდომარემ კრების მონაწილეთა ერთსულოვან თანხმობად ჩათვალა.

აწითლებული ნატო ფეხზე ადგა. ყველა მას უცქეროდა. ნატო მიხვდა, რომ საჭირო იყო რამის თქმა, მაგრამ უცბად ვერაფერი მოიფიქრა, თანაც კრიკა ჰქონდა შეკრული და ენაც არ ემოორჩილებოდა.

— ხალხს მადლობა გადაუხადე, შვილო! — მოესმა მამის ალერსით სავსე ხმა.

ნატომ მამას შეხედა. ამასვე ამბობდნენ ბეროს გაბრწყინებული თვალები.

— მადლობელი ვარ, ამხანაგებო, დიდი მადლობელი, — დაიწყო ხმადაბლა ნატომ, — მაგრამ ძალიან გთხოვთ, სხვა ვინმე გავგზავნოთ მშვიდობის მომხრეთა კონფერენციაზე. ვაითუ მე კონფერენციის დელეგატებს სრულყოფილად ვერ გადაეცე თქვენი სურვილები. იქ ხომ რუსულად ილაპარაკებენ, მე კი რუსული კარგად არ ვიცი!

— ქართულად ილაპარაკე, შვილო, ქართულად, მშვიდობის ენა ყველასათვის გასაგებია.

ფარდულში კვლავ გაისმა ტაში და ვაშას ძახილი.

— გაუმარჯოს მშვიდობის დიდ მედროშეს! — საბჭოთა კავშირს! — გაისმა კოლმეურნეთა მჭექარე შეძახილები.

უკვე ბნელოდა, კრება რომ დამთავრდა. ხალხი ხმაურით გაიშალა სოფლის გზებზე.

ლევანს უნდოდა ნათელას დალოდებოდა, მაგრამ იმის გაფიქრებამ, რომ მისი შვილი უკვე კოლმეურნეობის თავმჯდომარე იყო და გოგოსავით გამცილებელ-გამომაცილებელი აღარ შეეფერებოდა, განზრახვა შეაცვლევინა.

გახარებულ ბეროს კი ნატო მკერდში ჩაეკრა და თავზე კოცნიდა. ნატო სიხარულისაგან გაბრუებული იყო, არც არავის უცქეროდა და არც არავინ ახსოვდა.

რაიკომის მდივნის გასტუმრების შემდეგ ნათელა კანტორაში წავიდა. საგუშაგოს გვერდით ჩასვლისას ბერო და ნატო გადახვეულები რომ დაინახა, გაეღიმა და ნაბიჯს უკლო. შორიახლო სერგო იდგა და უღიმოდა. ნათელამ თვალი მოარიდა. სერგოს დანახვაზე ვახტანგი გაახსენდა და სწრაფად ეზოდან გავიდა.

„რა ძნელია მეცხვარეობა. თითქმის თვეა რაც ვახტანგი მთაშია და სოფელში მხოლოდ ერთხელ მოახერხა ჩამოსვლა. ძალიან კი ენდომებოდა დღევანდელ კრებაზე დასწრება. ალბათ, ჩემი ნახვაც უნდა. უკანასკნელად რომ იყო, აკი ეს მითხრა, შენი უნახაობა მტანჯავს, თორემ სხვა ყველაფერი ჩემთვის იოლიაო. ახლა როგორ გაეხარდება ჩემი თავმჯდომარედ არჩევა! კეთილი ადამიანია ვახტანგი, ძალიან კეთილი!“

ნათელას საქციელით გაბრაზებულმა სერგომ მარცხნივ გაუხვია და ხევისწყლის მიმართულებით წავიდა. ნატომ თვალი გააყოლა დადუმებული მდინარისაკენ მიმავალ სერგოს და უცბად შეეცოდა იგი. გაიფიქრა წამოწოდა და მასთან ერთად განეგრძო გზა, მაგრამ თავი შეიკავა, ეგონა, რომ გოგობიჭები დაინახავდნენ და დასცინებდნენ.

საერთო კრების შემდეგ გამგეობის სხდომა ჩატარდა. მთელ რიგ საორგანიზაციო საკითხებთან ერთად დღის წესრიგში ბრიგადების გამსხვილების საკითხიც იდგა. დიდხანს იმსჯელეს გამგეობის წევრებმა. და იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ საჭირო იყო ბრიგადების გამსხვილებაც, რადგან ეს ერთიორად გაზრდიდა საწარმოო ბრიგადის—როგორც ძირითადი საწარმოო ერთეულის—როლსა და მნიშვნელობას.

ცხრა ბრიგადის მაგივრად, ხუთი მემინდვრობისა და ერთი მებალეობა-მეხილეობის ბრიგადა შექმნეს. გადაწყდა აგრეთვე, რომ სარევიზიო კომისიას ხეალვე ჩაეტარებია საწყობისა და სალაროს რევიზია.

(პირველი ნაწილის დასასრული)

ღმანისაღი მეგობრები

(ნოველა)

ისინი ახლო მეგობრები იყვნენ, მაგრამ ჰე, მათი მეგობრობა ხანმოკლე გამოდგა. განა შოთა ელოდა, რომ მას ანდრო უღალატებდა, ის ანდრო, რომლისთვისაც მზად იყო თავი გაეწირა?! აკი ერთხელ დახრჩობასაც გადაარჩინა. განა ასე უნდა სიკეთის გადახდა? რა უმადური ყოფილა! არა, მაინც რა ვაჟკაცობა იყო ასეთი საქციელი? გამოვიდა გამგეობის კრებაზე და ისე დაახასიათა, თითქოს მისი მოსისხლე მტერი ყოფილიყოს. რამდენჯერ გაეფრთხილე, ზარმაცობა მოეშალა, გთხოვთ ზომები მიიღოთო, — არა, მაგას ვინ ეკითხება შოთას სიზარმაცეს? — პარტიის წევრი ვარო, კოლმეურნე ვარო, — შოთაც ხომ კოლმეურნეა, მაგრამ სხვის საქმეში არ ერევა. შარშან იყო და სწორედ ის გოგო შეირთო, რომელიც შოთას უყვარდა. აპატიო, როგორც მეგობარს. გული ბოლმით ჰქონდა სავსე, მაგრამ ერთი სიტყვითაც არაფერი აგრძნობინა. ის კი, აი, როგორ უხდის სამაგიეროს. ამას წინათ დაემუქრა, რაიონის გაზეთს მიეწერ შენს შესახებ, თუ არ გამოსწორდებიო. რა დაუშავა, ნეტავ, ასე რომ გადაეკიდა? არა, შოთამაც იცის, რომ ტყუის. აი ახლაც, კოლმეურნეობის მიერ მოზომილ ნაკვეთზე კარტოფილიც გასათხონი აქვს და სიმინდიც. ბრიგადირმა რომ უსაყვედურა, შოთამ გულმოსულად უპასუხა: „შენი გასაკეთებელი ხომ არ არის? რაც ჩემი ვალია, იმას მე ვიცი როდის მოვიხდი“. დღეს რაიონული გაზეთის კორესპონდენტი ჩამოდის, რა უპასუხოს? ახლა ხომ მართლაც დადასტურდება, რომ ის ჩამორჩენილია, საქმისადმი უგულისყურო, ზარმაცი. როგორ მოიქცეს? ნატავი ახლა გადარჩეს ამ სირცხვილს და პირობას სდებს, ყველაზე მოწინავე გახდება კოლმეურნეობაში.

ორი დღეა თავისი ნაკვეთისათვის არ მიუხედავს; ბრიგადირი მოატყუა — ფეხი ვიღრძეო, ნამდვილად კი სათევზაოდ წავიდა. რა პასუხი გაცეს ახლა კორესპონდენტს? იმასაც ხომ ვერ მოატყუებს? ჯერ იმ ერთი ტყუილისათვისაც სინდისის ქენჯნას განიცდის. ეჰ, ახლა სინანული გვიანაა, უნდა შერცხვეს, ქვეყანაზე თავი უნდა მოეპრას, ანდროს გულისა უნდა გახდეს! მერე როგორ გაეხარდება ანდროს... ო! ნეტავ ახლა რაიმე გადაარჩენდეს და საქვეყნოდ პირობას დასდებს, რომ... შოთას წინ „პობედა“ გაჩერდა და მანქანიდან გადმოსული კორესპონდენტი გულთბილად მიესალმა მას; შემდეგ მკლავში ხელი გაუყარა და კოლმეურნეობის კანტორისაკენ წაიყვანა. გზაში მოსავალზე, ამინდზე ლაპარაკობდნენ. შოთას სახე ალივით აენთო, ენა ებმე-

ბოდა და თვითონაც არ იცოდა, რას პასუხობდა კორესპონდენტს კითხვებზე. კანტორაში თავმჯდომარე და ანდრო დახვდათ, რალაცაზე გაცხარებით მსჯელობდნენ, მათ დანახვაზე გაჩუმდნენ და შემოსულებს გულთბილად მიესალმენ.

— ახლა კი ყველაფერი გათავდა, შერცხვი, — გაიფიქრა შოთამ, ანდრო რომ დაინახა, და ფანჯარასთან აიტუზა. ვერც კი უსმენდა იქ მყოფთ.

— აბა, შენი საქმე როგორლა? — ჰკითხა კორესპონდენტმა რამდენიმე წუთის შემდეგ.

შოთა შეკრთა, სახე წამოენთო.

— დაიწყო უკვე! — გაიფიქრა საშინელი მღელვარებით და მომღიმარე ანდროს გულამღვრელმა მოარიდა სახე. რა უნდა ეთქვა? ხმა აღარ ემორჩილებოდა.

— მაგის ნაკვეთზე ყველაფერი რიგზეა, — შოთას მაგიერ უპასუხა ანდრომ და კიდევ გაიღიმა.

— ჰმ! დამცინის და ისიც რა დროს! — კვლავ გაიფიქრა შოთამ და სიბრაზისაგან ლამის აცრემლდა.

— კარგია, ძალიან კარგი, მაშ შეგვიძლია შევამოწმოთ?

— რასაკვირველია! — უპასუხა ისევ ანდრომ და კორესპონდენტს გაუძღვა. თავმჯდომარემ შოთა გაიყვანა ხელგაყრილი.

შოთას უკვირდა, რად დაეკარგა ხმა ასე უცებ, რამ გამოუღია ძალა; კაცს ბოლმა ახრჩობს. აი, თავმჯდომარე თითქმის ძალად მიათრევს; ამ მეტიჩარა ანდროს მაინც გასცეს საკადრისი პასუხი დაცინვისათვის. თუმც რა? განა შოთას გარდა სხვა ვინმეა დამნაშავე ამ საქმეში?

გაკვირვებისაგან თვალები გაუფართოვდა, როცა მის ნაკვეთზე ყველაფერი მართლაც რიგზე აღმოჩნდა. მიხვდა შოთა რაშიც იყო საქმე და შერცხვა, ყველასი შერცხვა, უფრო მეტად კი საკუთარი თავისა.

— მაშ შეგვიძლია გაზეთს ვაცნობოთ ამის შესახებ, — თქვა კორესპონდენტმა და უბიდან წიგნაკი ამოიღო.

— მოიცათ! — შოთამ მკლავზე შეავლო ძლიერი ხელი, — მოიცათ! ეს დამსახურება მე როდის მეკუთვნის. ჩემს ნაკვეთს ანდრომ მოუარა და ქების ღირსიც ის არის. — თვითონაც ვერ იგრძნო, როგორ გადახვია ანდროს.

დმანისელი მეგობრები საბოლოოდ შერიგდნენ. როცა კორესპონდენტი საქმის ვითარებაში გაერკვა, შოთას მეგობრულად დაადგა მხარზე ხელი და უთხრა:

— აბა, შენ იცი, გვასახელე ჩვენც, კოლმეურნეობაც, მეგობარიც და საკუთარი თავიც!

შოთამ არაფერი უპასუხა, გულში კი დიდებული გადაწყვეტილება მიიღო...

ა მ ი რ ა ნ ი

(ნოველა)

მართლაც რომ ამირანსა ჰგავს, მსხვილმკლავებაა და მხრებგანიერი. პეშვზე ერთი ჯამი ყურძენი დაეტევა, ფეხის წვერებზე რომ შედგე, მხრებამდეც კი ვერ მისწვდები.

ერთი თვეა, რაც კურსები დაამთავრა და სოფელს დაუბრუნდა, როგორც

კარგი ტრაქტორისტი. ისეთი გამრჯე და ყოჩაღია, რომ ახალგაზრდობაში ტოლი არა ჰყავს. მერე რამდენ გოგოს რჩება მასზე თვალი! მას კი გულში ერთი უზის. ისეთი გოგო უყვარს, ნიაფი რომ წაიღებს. ისიც ტრაქტორისტია. უყვარს და ეგრე?!

დღე და ღამე სულ მასზე ფიქრობს, მაგრამ ვერაფრის თქმა ვერ გაუბე-
ლია. ან კი როგორ უნდა გაბედოს, როცა ამ პატარა გოგოს მასზე ასით მეტი
შრომადღე აქვს გამოიმუშავებული. მერე რა, რომ ამირანმა ახლა დაიწყო მუ-
შაობა. სხვა რომ არა იყოს რა, სირცხვილია; ვინც გაიგებს, რას იტყვის:
ამოდენა ვაჟკაცი ამ პატარას შრომაში ვერ დასწევია და სიყვარულს კი
სთხოვსო.

არა, უსათუოდ დაეწევა და თქვენ ნახავთ, რომ ყველაფერს ეტყვის, ის
კი არა, იქნებ შემოდგომაზე ქორწილიც გააჩაღონ.

თუმცა როდის აპირებს 100 შრომადღის გამოიმუშავებას? ამას ხომ თვეზე
მეტი დასჭირდება, მანამდე კი თევზივით პირში წყალი უნდა ჩაიგუბოს.

ამირანი მოიღუშა, დიდი მუხის ძირში გაჩერებულ ტრაქტორს მოშორდა
და მოლზე მოწყვეტით დაჯდა. ფიქრში წასულმა სივრცეს გახედა. მზე ახ-
ლად ჩასული იყო. დასავლეთით ცას აღმური მოსდებოდა. მწვანე ტევრში
ჩამჯდარ მაღალი სახლების სახურავებზე თითქოს ხანძარი ენთო.

ამირანს რაღაც გაახსენდა, გაიღიმა, თვალეგაბრწყინებული წამოდგა
და თითქმის სირბილით წავიდა კანტორისაკენ. კიბე სულმოუთქმელად აიარა
და თავმჯდომარის ოთახის კართან შედგა. შუბლიდან ოფლი მოიწმინდა,
ტანსაცმელი შეისწორა, ჩაახველა, კარი შეაღო და გაბედულად იკითხა:

— შეიძლება?

— მობრძანდი, ამირან, მობრძანდი! — მოესმა ოთახიდან.

ის იყო შესვლას აპირებდა, რომ ოთახში ნათელა დაინახა, რომელიც
თავმჯდომარეს გამოეთხოვა და მიდიოდა. ამირანმა გზა დაუთმო და აღერ-
სიან საღამზე დაბნეულად უბასუხა, შემდეგ თავმჯდომარის მაგიდას მიუახ-
ლოვდა ისე, რომ ოდნავ ღიად დარჩენილი კარისათვის თვალი არ მოუცი-
ლებია. ვერაფრის თქმა ვერ მოახერხა, თითქოს დაავიწყდა კიდევ რისთვის
მოვიდა.

„ჰმ! არც კი დამელაპარაკა, — გაიფიქრა მან. — ანდა რად იკადრებს და-
ლაპარაკებას? მე ხომ მაგასავით თითოთ საჩვენებელი არა ვარ! არა, კაცმა
რომ თქვას, მეც ხშირად მაქებენ, მაგრამ აბა ეს რა სახსენებელია მის დამ-
სახურებასთან?! ჰაი დედასა, ხომ არა ჰგონიათ, მე მასზე ნაკლებ მიყვარს
ხალხი და საქმე. დავანახებ სოფელს — რა ბიჭი ვარ!“

— ამხანაგო შალვა, ერთ საქმეზე მოვედი, — უხერხულად დაიწყო მან
ბოლოს.

თავმჯდომარემ სიყვარულით გაუღიმა და სკამი შესთავაზა.

— აბა, დაჯექი, ჩემო ამირან, და თქვი რა გინდა.

ამირანი ჩამოჯდა და მსხვილი თითებით მაგიდაზე გადაფარებული წითე-
ლი მაულის სრესა დაიწყო.

— ამხანაგო შალვა, გუშინ რომ გამგეობამ ყამირის გადაბრუნება დაად-
გინა, იმის შესახებ მინდა გითხრა...

— აბა, გისმენ.

— როდის დაიწყებთ ხვნას?

— ჯერ ნიკასეულის ხვნა დავამთავროთ და...

— იქ ნახევარი დღის სამუშაოა დამრჩა; დღეს შეუსვენებლად ვიმუშავე.

— შენ ყოჩაღი ბიჭი ხარ, ამირან! თუ ასეა, ხვალვე შეიძლება ყამირზე

მუშაობის დაწყება. დიდი ფართობია მოსახენელი; ორმა ტრაქტორმა თუ არ იმუშავა, ათიოდე დღე დაგჭირდებათ. ასე გაკიანურება არ ღირს, ისეც ბევრია სამუშაო.

— მაშ ორად გავყოთ.

— ჰო, ჩვენც ასე მოვიქცეთ სწორედ. ნახევარს ნათელა მოხნავს და ნახევარს შოთა. ნათელაც სწორედ ამ საქმეზე იყო ახლა აქ. მთხოვა, ნახევარი მაინც მიმეშომა მისთვის სამუშაოდ.

— მაშ მე? მე მინდოდა მაგ ყამირის გატეხა, — ნაწყენი კილოთი წარმოთქვა ამირანმა და გაბრაზებით გაიფიქრა: — ყველგან თუ არ დამასწრო, არ შეიძლება. მიწვევს? შერცხვეს ამირანი, თუ ჩამორჩეს.

— მოდი მე მოვხნავ ყამირის ნახევარს, ჰა? — ისე მიაჩერდა თავმჯდომარეს, რომ ამ უკანასკნელმა უარის თქმა ვეღარ მოახერხა. ჯერ კი შეყოყმანდა:

— ნავენახარში უფრო ადვილი არაა მუშაობა?

— ადვილია და სწორედ ამიტომ არ მინდა იქ.

მიხვდა დაკვირვებული თავმჯდომარე, რატომ უნდოდა ჭაბუკს ძლიერ ყამირზე მუშაობა.

მეორე დღეს თითქმის ერთდროულად აგუგუნდა ორი ტრაქტორი დიდი ხნის უნაყოფობით ზურგგამაგრებულ მიწაზე.

თუმცა შორიშორს მუშაობდნენ, მაგრამ ახალგაზრდები მაინც ხშირად იყურებოდნენ ერთმანეთისაკენ.

ამ დღეს კარგა დიდი ადგილი გადააშავეს, დალამებამდე არც კი შესევნიათ.

— ვითომ ხუთი დღე უნდა ვიმუშაო ამ ნაკვეთზე? — ფიქრობდა სახლში დაბრუნებული ამირანი. — რა იქნება ხვალ საღამოს რომ დავამთავრო? თავმჯდომარე ამალამ, ივრისგალმა რომ მინდორია, იქ მიდის, დახედავს კოლმეურნეებს. ალბათ, ორი დღე მაინც შეაგვიანდება. რომ ჩამოვა, მე უკვე დამთავრებული მექნება მუშაობა და შაქროს მეუღლეს მივცხმარები. ნახევარ დღეში მოუხნავ მიწას. ქმარი ფრონტზე დაელუბა, მაგრამ ოჯახს არ ატყობინებს ამ დანაკლისს. ვაჟაკივით შრომობს, არაფერი აკლია, მაგრამ ხელი მაინც უნდა წავახმაროთ. ნათელა ვერც კი მოიფიქრებს, რას ვაპირებ. ის რომ მუშაობას დაამთავრებს, მე დავიწყებულიც მექნება ყამირის გადაბრუნება. ვნახოთ მერე, როგორ ჩამივლის უბრალო საღამით...

შუალამე მიახლოებული იყო, აივნის საფეხურები ფრთხილად რომ ჩაიარა, ორღობეში ჩაუხვია და ვიწრო ბილიკს დაჰყვა.

ნამგალა მთვარე რის ვაი-ვაგლახით მოძვრებოდა რძისფერი ღრუბლის ნაგლეჯიდან. მისი სხივები ცნობისმოყვარე მზეთუნახავივით იჭყიტებოდნენ ფოთლებს შუა. იქვე, ღობის ძირიდან, გაბმული ქრიკინი ისმოდა.

ამირანი ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა ბილიკზე, რომელიც ქათქათა ზოლად მიჰყვებოდა ახლად დათესილ ყანებს. ხევს მოუარა და კარგა მომალლო ადგილზე ავიდა, საიდანაც ხელისგულივით ჩანდა მთელი სოფელი. მის შუაგულში მარმარილოს თეთრი დიდი ქანდაკებასავით აღმართულიყო სოფლის ახალი სკოლის შენობა.

ამირანი ხნულში შავი ურჩხულივით გაჩერებულ ტრაქტორის მიუახლოვდა.

„დროს დაკარგვა არ ივარგებს“, — გაიფიქრა და მანქანაზე ავიდა.

ლამის მყუდროება დაარღვია ტრაქტორის რიტმულმა გუგუნმა.

თითქოს ამავე წუთში აგუგუნდა მეორე ტრაქტორიც. ამირანმა გაკვირვებით გაიხედა იქითა მხარეს. მთვარის შუქზე თეთრი თავსაფარი იცნო.

— ქალია თუ ქაჯი? — გაიფიქრა ცოტა არ იყოს ბრაზმორეულმა. — დამცინის თუ რაა? არა, კი არ დამცინის, მიწვევს. კარგი, ვნახოთ, თუ გამასწრებს. მთელი ენერგიით განაგრძო მუშაობა. ნათელასათვის ხმა არ გაუცია, მაგრამ თვალს კი ხშირად აპარებდა მისკენ. თეთრი თავსაფრის დანახვა ძალას მატებდა ჭაბუკს.

— ამირან, აუ, ამირან! — მოესმა ძახილი სოფლიდან. გამგეობის თავმჯდომარე ეძახდა.

— რა გინდა, კაცო? — მანქანა შეაჩერა ამირანმა.

— შენ მუშაობ?

— მაშ ვინ იქნება?

— გამიკვირდა, ამ უდროო დროს ვინ ამუშავებს-მეთქი ტრაქტორს. ამირანმა აღარაფერი უპასუხა, თავის საქმეს დაუბრუნდა.

* * *

აღმოსავლეთიდან მოიპარებოდა ბინდი, როცა ორმა ტრაქტორმა ერთად შესწყვიტა გუგუნი, ამირანმა გადახნულ მიწას გადახედა.

„რა მარჯვენამ მოხნა ამოდენა ადგილი ასე უცებ!“ — გაიფიქრა და ბილიკზე დაეშვა.

ბებერ კაკალთან წამოეწია ნათელას.

კარგა ხანს უხმოდ მიდიოდნენ.

— შენ მარჯვე ბიჭი ხარ! — დაარღვია სიჩუმე ქალმა.

— მე?

— ჰო, რას გაიკვირვე? ძალიან მალე დაეუფლე ამ სერიოზულ საქმეს. იოლი ხომ არ გგონია ერთ თვეში ასე დახელოვნება?

ამირანმა არ იცოდა, რა ეპასუხნა.

ქალის ასეთმა სიახლოვემ სულ დააბნია.

— მინდოდა რაღაც მეტქვა შენთვის, — წარმოთქვა უცებ და თვითონვე გააკვირვა თავისმა სიტყვებმა.

„ვამე, ეს რა წამომცდა! რა უნდა ვუთხრა ახლა? მიყვარხარ-მეთქი? არა, ამას ვერ ვეტყვი. ენა ვერ დავიტიე კბილებში? რას იფიქრებს ახლა ჩემზე?“

— ჩამოესხდეთ ცოტა ხანს, — ისევ უნებურად წარმოთქვა და მკლავზე შეაგლო ხელი.

ნათელამ კრიალა თვალებით ახედა და გაუღიმა: ჭაბუკს გულზე ცეცხლი მოედო. და იცით? ყველაფერი უთხრა.

ეროვნული საკვლეპრო
ბიბლიოთეკა

კრიტიკული წერილები

ახალგაზრდა საბჭოთა ადამიანის სახე ქართულ პროზაში

„ჩვენ უნდა ვაჩვენოთ ეს ახალი ადამიანები, რომელთა გმირობა ის კი არ არის, რომ ჰაბანწყვეტით გადააქვთ თავიანთ ზურგზე აუტანელი სიმძიმე — ამისათვის ჩვენში არსებობს ონკანები; ადამიანები, რომელთა გმირობა ის კი არ არის, რომ თოთხმეტ საათს ზედიზედ მუშაობით უძილობისაგან ეცემიან — ჩვენ ახლა გვაქვს შვიდსაათიანი სამუშაო დღე — ჩვენ უნდა ვაჩვენოთ სიცოცხლით სავსე ადამიანები, რომლებიც მეთოდურად და დაქინებით ეფუძლებიან ახალ წარმოებათა ტექნიკას, თავიანთ სამშობლოს წინაშე ღრმა პასუხისმგებლობის გრძნობით აშენებენ ახალ ცხოვრებას“.

მ ა ქ ს ი მ გ ო რ კ ი.

* * *

ჩვენი დროის მოწინავე ახალგაზრდა ადამიანის სულიერ სამყაროში მოცემულია მომავალი თავისი სიდიადით და სილამაზით. ახალგაზრდა ადამიანის ბუნება ითავსებს იმ ახალსა და მზარდს, რაც ხვალინდელი დღის შინაარსად უნდა გადაიქცეს, მას თან ახლავს დიდი სულიერი და ფიზიკური ენერგია, ბრძოლისა და შრომის დაუცხრომელი წყურვილი. ჩვენი ეპოქის ახალგაზრდა ადამიანი გაბედულად, ნოვატორული სულისკვეთებით, დრომოკმულის და დახვედრულის უკუგდებით შემოდის ცხოვრებაში. ჩვენს ქვეყანაში სოციალიზმის გამარჯვების ისტორია, დიდი სამამულო ომის სახელოვანი ფურცლები და ომისშემდგომი მშვიდობიანი მშენებლობის გმირული ეპიზოდები ათასობით ახალგაზრდა საბჭოთა ადამიანების დიდ საქმეზე მეტყველებენ. ჩვენი დროის ახალგაზრდობა მემკვიდრეა პავლე ვლასოვისა და პავლე კორჩაგინისა; მიაკოვსკის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის თაობა „ცეცხლში და წყალში დაბადებული, რევოლუციით აღზრდილი და გამობრძმედილი“. ბუნებრივია, რომ ყველა საბჭოთა მწერლის საპატიო ამოცანას წარმოადგენს ამ ახალგაზრდა თაობაზე წერა, მისი მომხიბლავი და მშვენიერი ცხოვრების მხატვრული უკუფენა. ახალგაზრდა ადამიანის სულიერი სამყაროს მრავალფეროვანება შესაძლებლობას აძლევს მწერალს გვიჩვენოს ის მისწრაფებები, იდეები, ვნებათა და ინტერესთა ის ჭიდილი, რომელიც სინამდვილეს ახასიათებს. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ბალზაკმა რაფაელსა და ლუსიენში, სტენდალმა ჟიულიენ სორელში, პუშკინმა ევგენი ონეგინში, ლერმონტოვმა

პეჩორინში გახსნეს ეპოქის მამოძრავებელი წინააღმდეგობანი, მოგვეცეს იმდროინდელი საზოგადოების შეხედულებათა, მორალისა და სოციალური წყობის კრიტიკა. ცნობილია, რა სიყვარულით და პოპულარობით სარგებლობს საბჭოთა ახალგაზრდობაში მაქსიმ გორკის გენიალური რომანი „დედა“, ნ. ოსტროვსკის „როგორ იწრთობოდა ფოლადი“ და „ქარიშხალში დაბადებულნი“, ა. ფადეევის „განადგურება“ და „ახალგაზრდა გვარდი“. დაწყებული პავლე ვლასოვიდან და პავლე კორჩაგინიდან, გათავებული ოლეგ კოშევოით და ლუბა შევცოვათი რუსულმა საბჭოთა ლიტერატურამ შექმნა გმირ ახალგაზრდა ადამიანების სიმართლით აღბეჭდილი და რევოლუციური რომანტიზმით ამალღებული უკვდავი სახეები.

მოდინ მილიონობით ახალგაზრდა ადამიანები. ისინი კომუნიზმის დიდ გზაზე მოაბიჯებენ. მათ უყვართ სიცოცხლე, ბრძოლა, შენება, უყვართ მართალი წიგნები. რომანებსა და მოთხრობებში, პოემებსა და პიესებში ისინი ეძებენ ახალ ოლეგ კოშევოის და პავლე კორჩაგინს. რუსულ საბჭოთა ლიტერატურაში უკანასკნელ ხანებში არა ერთი და ორი წიგნი შექმნილა საბჭოთა ახალგაზრდობის ცხოვრებაზე. საკმარისია გავიხსენოთ დობროვოლსკის „სამი რუხ ფარაჯაში“, მაღცევის „მთელი გულით“ და ი. ტრიფონოვის „სტუდენტები“. ეს წიგნები ჩვენი ახალგაზრდობის საყვარელ წიგნებად გადაიქცნენ იმიტომ, რომ ისინი ჩვენი თაობის მრავალ კითხვაზე იძლევიან პასუხს, გვიჩვენებენ დადებით გმირებს.

საციალისტური რეალიზმის ნიადაგზე მდგარმა ქართულმა საბჭოთა პროზამ შექმნა არა ერთი და ორი ნაწარმოები, რომლებშიც დახატულია ახალგაზრდა ადამიანთა ტიპური სახეები. ცხოვრების განვითარების შესაბამისად ვითარდებოდა და ახალ სახეს იღებდა ჩვენი დროის დადებითი ახალგაზრდა ადამიანის ტიპი ქართულ ლიტერატურაშიც. ქვემოთ შევეცდები გამოჩენილი ქართველი მწერლების ნაწარმოებთა განხილვით ნათელი გავხადო ახალგაზრდა ქართველი საბჭოთა ადამიანის ტიპური სახის განვითარება დიდი ოქტომბრის რევოლუციიდან დღემდე.

* * *

სოციალიზმის ეპოქის ახალგაზრდა ადამიანის სრულყოფილი ტიპური სახე თანამედროვე სოფლის ყოფა-ცხოვრების ფონზე შექმნა მწერალმა კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ რომანში „კოლხეთის ცისკარი“. მწერალმა ოსტატურად დახატა ჩვენი ეპოქის ახალგაზრდა ადამიანი, რომანის სიუჟეტის რთულ განვითარებაში გვიჩვენა გმირის ხასიათის ზრდა. თანამედროვე სოფლის სოციალური სტრუქტურის შეცვლა, საკოლმეურნეო მშენებლობა და ბრძოლა კულაკობისა და დეკლასირებული ელემენტების წინააღმდეგ მწერალმა ჩვენი სინამდვილის მოწინავე ადამიანის თვალთ დაინახა. უპირველეს ყოვლისა, რომანის ავტორს აინტერესებს და იზიდავს დაჩაგრული და დაბეჩავებული მექის ბედი. მექი ტიპური სახეა ღარიბი მშრომელი გლეხისა, რომლის შეგნებაში სინათლე შეაქვს საბჭოთა სინამდვილეს. მძიმე იყო მექის ცხოვრება. ბავშვობიდანვე არაადამიანურ შრომას შეჩვეულ მექიში მკაცრმა სინამდვილემ თითქმის ჩაჰკლა ადამიანური სიხარული და ოცნება. ერთი შეხედვით იგი თითქოს შეეგუა მკაცრ ბედს და ბრძოლისკენ არ იწევს. მისი ცხოვრების ასპარეზი ძალზე ვიწრო და ბნელია. იგი ხან ბარნაბა საგანელიძის უღელქვეშ იტანჯება, ხან სისხლისმწოველ ჩარჩ მელუქნეს ერემო პირტახიას ემსახურება. მექისთვის უსიხარულო იყო ბავშვობა და სიჭაბუკის

ადრეული წლები. იგი ერთზე ოცნებობდა: როგორმე გროშები ეშოვნა და საკუთარი ხარები ეყიდნა, ოჯახის კერა გაეჩაღებინა და სოფელში კაცად ხსენებულიყო. ეს მისწრაფება საკუთრებისკენ ბავშვობიდანვე დიდი ძალით ამოქმედდა მექის სულიერ სამყაროში. კაბალურმა შრომამ მასში დიდი ფიზიკური ენერგია განავითარა, მაგრამ გონებრივად მექი დახშული და ბევრ რამეში გაურკვეველი აღმოჩნდა. პირველ ხანებში მექი მთლიანად შეპყრობილია თავისი გლეხური ოცნებით და ვერც კი გრძნობს სოფლის ცხოვრებაში მომხდარ ძვრებს. მექის არ გააჩნია თავისუფალი მშრომელი ადამიანის მსოფლმხედველობა. იგი ვერ იყენებს იმ მოქალაქეობრივ უფლებებს, რაც რევოლუციამ მიანიჭა პატიოსან მშრომელ ადამიანებს. ამიტომაც, რომ კონტრ-რევოლუციის ბნელი ძალები ადვილად იყენებენ უპრინციპო და გონებადახშულ მექის. ბარნაბა საგანელიძის ქალიშვილისადმი სიყვარულით გამსჭვალული მექი იმასაც კი ვერ ხედავს, რომ მისი გრძნობა თალიკოსადმი არ არის მყარ ნიადაგზე აღმოცენებული. მექი გულმართალი, პატიოსანი და ამტანი ახალგაზრდაა, რომელიც მრავალგვარ შეურაცხყოფას ითმენს თალიკოსაგან. თვითონ თალიკო კი ისეთივე მორალის და მსოფლმხედველობის ქალიშვილია, როგორისაც მისი მამა — სოფლის მშრომელთა დაუძინებელი მტერი. თალიკოსათვის უცნობია ახალგაზრდა ქალიშვილის უბიწო გრძნობები და სათუთი ოცნებანი. თალიკოსათვის უცხოა სათნოება და სულიერი სიწმინდე. მისთვის გზააბნეული, ავანტურისტი, უსაქმური და გარყვნილი ხაჟომია უფრო შესაფერისი საქმროა, ვიდრე მექი. ხაჟომია და მექი ორი სოციალური ფენის დაპირისპირებულ ძალას წარმოადგენენ. მოსალოდნელია მათ შორის სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. ამ სოციალურ წინააღმდეგობას უფრო ამძაფრებს ორი ერთმანეთისაგან პრინციპულად განსხვავებული ადამიანის ინტიმური დამოკიდებულება საგანელიძის უზნეო ქალიშვილთან. თალიკოსათვის უცხოა კეთილშობილური აზრები და გრძნობები. იგი თავიდან ბოლომდე მეშინაობით არის გაჟღენთილი და მამასთან ერთად ჭირივით სძულს სოფლის მშრომელი მოსახლეობა.

იწყება სოფლის ძირფესვიანი რეკონსტრუქცია. კოლმეურნეობის დაარსებას თან მოჰყა სოფლის ბნელი, ანტისაბჭოთა ელემენტების ანტიხალხური დივერსიები. მწერალი დამაჯერებლად გვიჩვენებს ღარიბი გლეხის ცნობიერების თანდათანობით გარდაქმნას. მექის ჯანსაღი დასკვნები გამოაქვს, იგი ალღოთი ხედება, რომ საგანელიძეები და პირტახიები უფსკრულისაკენ მიექანებიან. ეს უფსკრული დღითი დღე ფართოვდება. მექისთვის აშკარა ხდება, რომ ახალმა დრომ ბევრი რამ მოიტანა მისთვის. იგი სკეპტიკურად უყურებს თალიკოსაც და ხარების ყიდვის ამბავსაც. რომანის კულმინაციურ წერტილს წარმოადგენს საკოლმეურნეო არტელის დაარსებასთან დაკავშირებით გამართული კრება. მექი საბოლოოდ დარწმუნდა, რომ მხოლოდ მშრომელ გლეხობასთან ერთად შეუძლია მას შექმნას თავისი ახალი ცხოვრება. იგი საბოლოოდ შეიგნებს, რომ ბარნაბა საგანელიძე, ერემო პირტახია, ხაჟომიას ბიჭი და დახუნდარა ბნელი სულის და ბოროტი განზრახვების მატარებელი ადამიანები არიან, რომლებიც ამაოდ ცდილობენ შეაჩერონ ისტორიის მძლავრი სვლა და რაც შეიძლება შორს გადასწიონ გარდაუვალი დაღუპვის ქამი. სწორედ აქ გამოჩნდა რეალისტი მწერლის ოსტატობა. მწერალმა შესძლო დამაჯერებლად ეჩვენებინა ცხოვრების ახალი გმირის ხასიათის ჩამოყალიბება, როგორც რთული პროცესი. მექის ახალ ხასიათთან ერთად იშვა ახალი სოფლის ყოფა, დაიწყო მშრომელი ადამიანის ძლევაშეძლი სწრაფვა ახალი ცხოვრების ასაგებად. მექი ტიპური მხატვრული სახეა სოფლის ახალ-

გაზრდა მშრომელი გლეხობისა, რომელიც რევოლუციის დიდ ეპოქაში ამეტყველდა და ბრძოლით გაიკვლია გზა მომავლისკენ. მექიმ დაინახა, რომ საჭიროა ხალხის წინაშე აღიაროს შეთქმული რეაქციული ძალების ბოროტი ზრახვანი. მასში ამეტყველდა პატიოსანი ადამიანის სინდისი და გამძვინვარებულ ჭაბუკს ტრიბუნაზე აჰყავს პროვოკატორი ხაჭომია. ნიაღვარივით გადმოხეთქა მექის გულიდან წლობით დაგროვილმა შეურაცხყოფამ, იგი ბევრ რამეს მიხედა და თავისუფალი ადამიანის ღრმა შეგნებით დაიწყო ბრძოლა დაუძინებელი მტრის წინააღმდეგ.

გაცნობიერებულმა მექიმ ბრძოლაში გამოიწვია ძველი ცხოვრების ბნელი ძალები და ამიერიდან სხვა ადამიანად იქცა. მწერალმა დამაჯერებლად დახატა გმირის გარდაქმნის ეს პროცესი, თავიდან აიცილა სქემატიზმი და დეკლამაციურობა. დაიბადა ახალი ადამიანი, რომელმაც დაიწყო ძველთან ანგარიშის გასწორება და ახალი ცხოვრების შენება. მწერალი სამართლიანად უწოდებს თავისი რომანის მესამე ნაწილს „მეორედ დაბადებას“. მექი მართლაც მეორედ დაბადებული ახალგაზრდა ადამიანია. რომანში თანდათანობით ვითარდება კლასობრივი წინააღმდეგობანი. წარმავალი კლასის გაბოროტება უმალღეს წერტილს აღწევს და დგება სამკედრო-სასიცოცხლო შეჯახების ჟამი. მწერალი არსად კარგავს რეალისტისათვის დამახასიათებელ ტენდენციურობას. იგი მექის ცხოვრებას სიყვარულით ხატავს და გვიჩვენებს მასში საზოგადოებრივი შეგნების თანდათანობით ჩამოყალიბების რთულ პროცესს. ხაჭომიას ტყვიით სასიკვდილოდ დაჭრილი მექი ტრაქტორის გადარჩენაზე ფიქრობს.

ერთ დროს შეუმჩნეველი და დაბეჩავებული მექი სოფლის თვალსაჩინო ახალგაზრდად გადაიქცა. მშრომელმა გლეხობამ მშობლიური სიყვარულით გაათბო ობოლი ბიჭის გული.

მექიმ გაასწორა ანგარიში მეტოქეებთან, იმ ადამიანებთან, რომლებიც მას სძულდა იმთავითვე. არანაკლებ მწვავე იყო ანგარიშის გასწორება იმ ადამიანთან, რომელიც მას უყვარდა. ავტორი მთელ ნაწარმოებში ისე ხატავს მექის და თალიკოს რომანს, რომ მკითხველი გრძნობს: ეს სიყვარული არა თანაბარი და უნიადაგოა, იგი უნდა დაირღვეს. ძალდაუტანებლად და ბუნებრივად მიეყვართ ავტორს მათ შორის არსებულ სიყვარულის პრინციპულ განხეთქილებამდე. საბოლოოდ დაინახა მექიმ, რომ მის ფაქიზ გრძნობებს დასცინოდნენ გარყვნილი თალიკო და თავზნხელაღებული ხაჭომია, მან სასტიკი ანგარიში გაუსწორა ხაჭომიას და გონების და გრძნობის საოცარ კიდილში გაიმარჯვა უპერსპექტივო სიყვარულზე.

მწერალს თითქმის არსად არ ღალატობს ზომიერების გრძნობა, იგი რეალისტის ალღოთი მიჰყვება ცხოვრების ლოგიკას და მკვეთრად აყალიბებს თავისი ახალგაზრდა გმირის ხასიათს. ჩვენ არაფერს ვამბობთ რომანის სხვა გმირებზე, რომელთა პორტრეტები მეტ-ნაკლები სიმძაფრით არის აღბეჭდილი. მექის სიძულვილი ძველი ცხოვრებისადმი, ხაჭომიასა და თალიკოსადმი გაიზიარა მკითხველმა. მექიმ, როგორც დადებითმა გმირმა, ცხოველმყოფელი ზემოქმედების უნარი შეინარჩუნა. მწერალი რომ არ მდგარიყო სოციალისტური ეპოქის მოწინავე ადამიანის თვალსაზრისზე, იგი ასეთი სიძლიერით და უშუალობით ვერც დახატავდა ჩვენი დროის გმირს!

* * *

ალექსანდრე ჭეიშვილის რომანი „ლელო“ მომდევნო პერიოდს ასახავს. სოფლად უკვე აღარ არიან კლასობრივი მტრები: კულაკობა განადგურებუ-

ლია და თანამედროვე სოფლის ბედ-იღბალი მშრომელი გლეხობის ხელშია. მაგრამ ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ ცხოვრებაში ყველაფერი რიგზეა, ადამიანებს შორის სრული ჰარმონიაა და არავითარ კონფლიქტს ადგილი არა აქვს. მწერალი ხელოვნურად როდი ქმნის დრამატულ წინააღმდეგობებს, იგი ძველის, როგორც გადმონაშთის, და ახალის, როგორც მზარდის დაპირისპირებით იძლევა თავისი გმირების დაძაბულ ურთიერთობას. მწერალმა გვიჩვენა სოციალიზმის მშენებელ ადამიანთა შემოქმედებითი შრომის პროცესი. სოციალისტურმა შრომამ ჩამოაყალიბა ახალი ადამიანის ხასიათი, წარმოშვა ახალი თვისებებით აღჭურვილი ტიპიური საბჭოთა ადამიანი. ასეთი ახალგაზრდა ადამიანია რომანში ქიშვარდი. იგი ღარიბი ოჯახის შვილია, ენერგიული, პატიოსანი მშრომელი. ქიშვარდი კოლმეურნეობის, ხალხის საქმისათვის თავდადებული კომკავშირელია. პატიოსანი შრომა ანიჭებს ამ გმირს ღრმად კეთილშობილურ იერს. წრფელი და ხალასია მისი სიყვარული მოწინავე ჩაის მკრეფელი ქალიშვილის ციცინოსადმი. ქიშვარდი მორალურად სპეტაკი და პრინციპული ახალგაზრდა ადამიანია, ახალმა ცხოვრებამ მასში დიდი სიხარული და გამარჯვების რწმენა შეიტანა. მისი პროტოტიპია რომანში ბონდო ქილაფთარი. იგი ქიშვარდისაგან დიამეტრულად საწინააღმდეგო მორალისა და მსოფლმხედველობის კაცია. ბონდოში ღრმადია გამჯდარი წვრილბურჟუაზიული ინტერესები. ამ ახალგაზრდის მომავალზე დიდი ზეგავლენა მოახდინა განებივრებულმა აღზრდამ. მასში თავიდანვე არ იგრძნობოდა შრომისადმი სიყვარული. ამიტომ იყო, რომ ბონდომ მიატოვა სწავლა და კოლმეურნეობაში ფიზიკური შრომაც შეუფერებლად მიიჩნია. მან „პროფესიად“ მხოლოდ იაფფასიანი გართობანი, ქეიფები და ქალიშვილებში უშნო ოინბაზობა აირჩია. სწორედ ამიტომ გახდა ბონდო სოფლის მშრომელ ადამიანთაგან გაქირდვისა და ათვალისწინების საგანი. მისი სიყვარული ციცინოსადმი არ არის კეთილშობილური გრძნობა, მომავალი ცოლქმრული დამოკიდებულება მას ძალზე შეზღუდულად ესმის, წარმოდგენა არა აქვს სოციალისტურ ოჯახზე. მოუხეშავი, უენო და გულჩათხრობილი ქიშვარდი გაცილებით სიმათიურად მოჩანს რომანში, ვიდრე ლაზლანდარა ბონდო. ბურთის თამაშში ქიშვარდს გააქვს ლელო და ბონდო მარცხდება. ამით მწერალი სიმბოლიურად გვეუბნება, რომ ცხოვრებისა და სიყვარულის ლელოც ქიშვარდში უნდა გაიტანოსო. მწერალმა შესძლო შეექმნა თანამედროვე მშრომელი ახალგაზრდის ტიპიური სახე ისე, რომ არ ეღალატნა ცხოვრების სიმართლისათვის. მან ისეთი მართალი დეტალებით დახატა ქიშვარდის ხასიათი, ისეთი ძალდაუტანებელი მანერით გამოკვეთა მისი სახე, რომ საბჭოთა მკითხველმა შეიყვარა ქიშვარდი, როგორც დადებითი გმირი, და სიძულვილი იგრძნობონდოსადმი. რომანმა შეიძინა დიდი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა, რაც აუცილებელია ქემმარიტი საბჭოთა ნაწარმოებისათვის.

მწერლის დიდი დამსახურებაა ისიც, რომ ციცინოს სახით თავის რომანში მან პირველად გამოიყვანა ჩვენი დროის ტიპიური ქალიშვილი, რომელმაც გაარღვია ოჯახური კარჩაკეტილობა და საზოგადოებრივ შრომაში აქტიურად ჩაება. ჩვენმა სინამდვილემ ციცინოს მსგავს ქალიშვილებს ფართო ასპარეზი გაუხსნა, ისინი ცხოვრების გმირებად აქცია. ციცინოს შესაძლებლობანი ახალ ყოფაში გამოვლინდა, ცხოვრებამ ფრთები შეასხა მის ოცნებებს და სიღარიბეში გაზრდილი ქალიშვილი, რომლის დამ ნათხოვარ კაბაში იქორწილა, სვებედნიერი გახდა, შეძლებული ცხოვრება საკუთარი მარჯვენით დაიმკვიდრა. შრომისადმი უსაზღვრო სიყვარულმა მისი ინტიმური გრძნობებიც შესცვალა და ჯანსაღ გადაწყვეტილებამდე მიიყვანა ბედნიერებას მოწყურებული ციცინო.

სცენა, რომელსაც მწერალი ნაწარმოების თინალში აღწერს, გამარჯვებული და ბედნიერი ადამიანების უსაზღვრო სიხარულს და აღტაცებას გამოხატავს. ავტორი ცხოვრების დიდ სიყვარულს უნერგავს მკითხველს და ახარებს მას თავისი გმირების შრომითა და ბრძოლით მოპოვებული დიდი, ჭეშმარიტად ადამიანური სიხარულით.

ავტორმა ისე დახატა თავისი ახალგაზრდა გმირები, რომ მკითხველი რომანის დამთავრების შემდეგაც პერსპექტივაში ხედავს მათ. ეს არის მწერლის ოსტატობა. რომანის ქვეტექსტი გარკვევით ლაპარაკობს ერთს: სოციალისტურ საზოგადოებაში ყოველგვარ დაბრკოლებებთან ბრძოლაში გამარჯვებული გამოდიან ის ადამიანები, რომელთაც განუზომლად უყვართ ჩვენი ქვეყანა, უყვართ კეთილშობილური, თავდადებული შრომა ხალხის საკეთილდღეოდ, გააჩნიათ ჯანსაღი კომუნისტური მორალი და მომავლის ნათელი მიზანი. ეს ადამიანები დღითი დღე ახალ-ახალ გამარჯვებებს აღწევენ და ჩვენი ხალხის ისტორიაში სწერენ ნოვატორული შემოქმედებითი შრომის უქნობ ფურცლებს.

* * *

სოციალისტური სოფლის მოწინავე ახალგაზრდა ადამიანები არიან დახატულნი ლეო ქიაჩელის ბრწყინვალე რომანში „გვადი ბიგვა“. საყოველთაოდ ცნობილია ამ რომანის მაღალი ღირსებანი. ამჯერად ჩვენ მხოლოდ ახალგაზრდა ადამიანები გვაინტერესებს. გერასა და ნაიას რომანში ეპიზოდური როლი აქვთ განკუთვნილი, მაგრამ მათი თავდადებული შრომა და სასიყვარულო ურთიერთობა ორგანულად არის ჩართული ნაწარმოებში. მართალია, გერა და ნაია ისეთ დასრულებულ ტიპიურობამდე არ არიან აყვანილნი, როგორც გვადი ბიგვა, მაგრამ მწერალმა მაინც შესძლო მკითხველის მეხსიერებაში ღრმად აღებეჭდა ამ ახალგაზრდა ადამიანების სახეები. გერა ღარიბი გლეხობის წრიდან გამოსული ადამიანია, რომელსაც ახალი სოფლის ცხოვრებაში თავისი ადგილი უპოვია და ხალხის სამსახურში გაბედულად ჩამდგარა. გერა ახალმა ცხოვრებამ აღზარდა და დაავაჟაკა. მას ფხიზელი თვალი აქვს და ხშირად გაბედულად ამხელს ხოლმე საკოლმეურნეო მშენებლობაში დაშვებულ შეცდომებს. როგორც კომუნისტი, იგი პრინციპული, მტკიცე ნებისყოფის მქონე, გაბედული ადამიანია. როგორც პიროვნებას, მას ჭეშმარიტად მაღალი მორალი ახასიათებს. სპეტაკი და ჯანსაღია გერას სიყვარული ნაიასადმი. ეს არის შრომაში ჩაბმული ორი ადამიანის ყოველგვარ ყალბ ფათეტიკას, მოჩვენებით რომანტიზმს და გულისამრევ ნატურალიზმს მოკლებული ტრფიალი, ურყევე სულთა უანგარო და ძლიერი ოცნება. გერა, როგორც პარტიის შვილი, ცხოვრებაში მტკიცედ ატარებს პარტიის გადაწყვეტილებებს. მან იცის, რომ პარტიამ აიღო კურსი კულაკობის განადგურებისა და საშუალო გლეხობასთან კავშირისკენ. იგი გრძნობს, რომ ნაიას მამის, გოჩა სალანდიას ირგვლივ დატრიალებული ამბავი პროვოკაციაა კულაკობის ბნელი ხელით მოწყობილი. გოჩაში ცოცხლობს წვრილბურჟუაზიული მესაკუთრეული ინტერესი, მაგრამ მისი გზა საბოლოოდ მაინც ხალხისკენ მიდის. გოჩა და გვადი ერთი და იმავე საზოგადოებრივი ორგანიზმის ორი ნაწილია, რომელთა შემავერთებელი ძალა გერა და მის ირგვლივ მყოფი ადამიანებია.

გერას შესატყვისია ნაია. ამ ადამიანებს ცხოვრებაში ერთნაირი ინტერესები ამოძრავებთ. ერთნაირია მათი გრძნობებიც და ხასიათიც. ნაია საკოლ-

მეურნეო შრომაშია ჩაბმული, იგი აქტიური ქალიშვილია. მთელი სოფელი აფასებს ნაიას თავისი შრომისმოყვარეობის, სახალხო საქმისთვის თავდადების გამო. იგი ყველაში სიმპათიას იწვევს. ბუნებრივია კონფლიქტი, რომელიც წარმოიშობა ამ ახალგაზრდა ადამიანებსა და გოჩა სალანდიას შორის. გოჩაში ჯერ კიდევ ცოცხლობს ძველი, ხავსმოკიდებული შეხედულებანი. იგი ბევრ რამეს ვერ ხედავს ცხოვრებაში, ბევრი რამ არ ესმის საკუთარი შეილისაც კი. მას ნათავადარი არჩილ ფორია უფრო შესაფერ საქმროდ მიაჩნია ნაიასათვის, ვიდრე ღარიბი გლეხის ოჯახიდან გამოსული გერა ბიგვა. ეს სოციალურ-მორალური წინააღმდეგობანი ყოფითი დეტალების ოსტატური აღწერით აქვს მწერალს გადმოცემული. გულშეიადი მამის შეზღუდული გონება წინაუღედება საუკეთესო ახალგაზრდა ადამიანების—გერასა და ნაიას სიყვარულს. ეს სოციალურ-ეთიკური ხასიათის კონფლიქტი გვაძლი ბიგვას გარდაქმნისა და ამ უკანასკნელის ტიპიურ თვისებათა ჩამოყალიბების პარალელურად ვითარდება რომანში. გერა და ნაია ახალი ცხოვრების მშენებელი გმირები არიან, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენენ და თავიანთ მხარეზე გადაწყვეთ ისეთი ადამიანები, როგორიც გვაძლი ბიგვა და გოჩა სალანდიაა. ეს ახალგაზრდები არ კარგავენ ბოლშევიკურ სიფხიზლეს და ამჩნევენ არჩილ ფორიას, როგორც კლასობრივი მტრის, საეჭვო საქმიანობასაც. არჩილ ფორია ინტრიგის ქსელს ხლართავს და კოლმეურნეთა შორის განხეთქილების ჩამოგდებას ცდილობს, გაქნილი და გაბოროტებული არჩილ ფორია იყენებს გოჩასა და გვადის ჩამორჩენილობას და ცდილობს თავისი ბნელი ზრახვებისთვის გამოიყენოს ორივე. მაგრამ გერა და მის ირგვლივ შემოკრებილი ხალხის მოქმედება არწმუნებს საშუალო გლეხს გოჩა სალანდიას და ღარიბ გვადი ბიგვას, რომ ახალი ცხოვრება მშრომელი კაცის ბედნიერი ცხოვრების ურყევი ფუნდამენტია. მწერალი ლოგიკურად გვისაბუთებს, რომანში არჩილ ფორიას მორალურ და ფიზიკურ განადგურებას და ახალი ძალის საბოლოო გამარჯვებას.

მიუხედავად იმისა, რომ გერა და ნაია ეპიზოდური გმირები არიან რომანში, როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ავტორმა მაინც შესძლო არა მარტო გარეგნული ნიშნებით, არამედ სულიერი მოძრაობის თავისებურებებით დაეხატა ისინი. ბუნებრივად და ძალდაუტანებლად, რეალისტური ზომიერებით მოეხაზა მათი პორტრეტები.

* * *

საინტერესოა რ. ჯაფარიძის რომანი „ხევის პატარძალი“, რომელიც ომის შემდგომ მშვიდობიანი მშენებლობის თემაზეა დაწერილი. უდავოა, რომ ეს რომანი მეტყველებს ახალგაზრდა მწერლის ნიჭზე, მის მხატვრულ შესაძლებლობაზე. მართალია, ახალგაზრდა მწერალი ჯერ კიდევ ვერ ფლობს ბოლომდე წერის ოსტატობას, ვერ იჩენს კომპოზიციურ განსაზღვრულობას, ხშირად ტვირთავს თავის რომანს ზედმეტი, არა საჭირო დეტალებით და პასაჟებით, მაგრამ მან მაინც შექმნა თავის რომანში რამდენიმე ცოცხალი ხასიათი. მწერლის გამარჯვებაა სარდიონის ტიპი, მაგრამ ამჯერად ჩვენ რომანში მოქმედ ახალგაზრდა ადამიანებზე შევიჩერდებით.

რომანის მთავარი გმირია ახალგაზრდა არჩილ ნავაძე. როგორია მისი ბიოგრაფია და რა ადგილი უჭირავს მას რომანის გმირთა შორის? არჩილი კოლმეურნეობის პარტოგანიზაციის მდივანია, რომელიც არმიიდან არის დაბრუნებული. არჩილისათვის დამახასიათებელია კომუნისტი ადამიანის მსოფლ-

მხედველობა, მორალი, ტაქტი და ნებისყოფა. მას აქვს მშრომელი მასების ხელმძღვანელობის უნარი. არჩილი პრინციპულია და თავშეკავებულიც, თავდადებული მშრომელიც და მოკრძალებული შეყვარებულიც. არჩილისაგან საგრძნობლად განსხვავდება კოლმეურნეობის თავმჯდომარე სამსონ ბრეგაძე. ამ ორ ახალგაზრდას თითქმის ერთი და იგივე ბიოგრაფია აქვთ, მაგრამ მაინც განირჩევიან ერთმანეთისაგან. საკოლმეურნეო ცხოვრების რიგ საკითხებში ისინი ვერ თანხმდებიან. სამსონი, როგორც კოლმეურნეობის ხელმძღვანელი, უფრო მძაფრი ტემპერამენტის მქონეა, ვიდრე არჩილი. მათ შორის უთანხმოებას იწვევს სოფლის ელექტროსადგურის აგების საკითხი. სამსონს არ მიაჩნია ამ წამოწყებისათვის პირობები მომზადებულად. არჩილი კი იცნობს რა ხალხს, ენდობა მის ძალასა და შრომის უნარს. იგი მოითხოვს დაწყებულ იქნას ელექტროსადგურის მშენებლობა. მწერალი ძლიერად ხატავს თავისი გმირების ხასიათს და იძლევა მათ პორტრეტებს, მაგრამ ნაკლები სიძლიერით შლის სიუჟეტს ცხოვრების რეალურ კონფლიქტზე.

რომანში ბუნებრივად არის გაშლილი არჩილისა და ირინეს სიყვარული. უანგარო, სპეტაკი მორალის მქონე ადამიანებად დგანან ჩვენს წინაშე ეს ახალგაზრდები. მაგრამ არ შეიძლება არ შევნიშნოთ. რომ მათს სიყვარულს მწერალი ჰარბ სენტიმენტალობად აქცევს ხოლმე. ყველაზე ცოცხალი, ბუნებრივი და მართალი,—რაც არის არჩილში,—ეს სიღინჯე, ბოლშევიკური წინდახედულობა და შორსმჭვრეტელობაა. არჩილი სარდიონთან დამოკიდებულებაში ფრთხილი, მაგრამ პრინციპულია. მას ხალხის ცხოვრებაში სიმართლის ჩირაღდნად შეაქვს პარტიის აზრი და გამოცდილებანი. წინააღმდეგ სამსონისა, არჩილი არ მიმართავს ეფექტურ მოქმედებებს რაიმე დაბრკოლების გადასალახავად. იგი ზერელედ არ ენდობა ფაქტებს. ცდილობს ადამიანის სულის სიღრმეში ამოიკითხოს ნამდვილი ფიქრი და ზრახვანი. კომუნისტისათვის დამახასიათებელი გულისხმიერება, ჰუმანურობა და კეთილშობილება აყვარებს მკითხველს არჩილის პიროვნებას. მას ნამდვილად უყვარს მშრომელი ხალხი და ზევიდან როდი დაჰყურებს ადამიანებს, იგი მათი ჭირ-ვარამის უშუალო მოზიარეა. არჩილი მკაცრად კიცხავს თავის სიყრმის მეგობარს სამსონს იმისთვის, რომ იგი ზერელედ იცნობს ხალხს და თვით სარდიონის ბუნებაში კარგს ვერაფერს ხედავს.

არჩილი როდია მყვირალა, ადმინისტრაციული ქედმაღლობის მოყვარული ადამიანი. იგი ხედავს, რომ სარდიონთან სხვაგვარი დამოკიდებულებაა საჭირო. ადამიანთან, რომელიც ჩვენი წყობილების მტერი არ არის, მაგრამ წვრილმესაკუთრული ტენდენციები მაინც აქვს, სხვაგვარი დამოკიდებულებაა საჭირო. არჩილი ღრმად იჭრება სარდიონის ბუნებაში და ამჩნევს, რომ ამ ადამიანში ბევრი რამ არის კარგი. ამიტომ იგი კი არ უნდა გაირიყოს, არამედ ჩაბმულ იქნას სოფლის მოწინავეთა შრომაში და გზა გაეხსნას მის შესაძლებლობებს. გულისხმიერი მოქმედებით არჩილს გამოჰყავს სარდიონი კრიტიკული მდგომარეობიდან და სძლევს მის ჯიუტობას.

ადამიანთა შეგნებიდან წვრილბურჟუაზიული გადმონაშთების აღმოფხვრისათვის ბოლშევიკური აგიტაცია და პროპაგანდა ყველაზე ნაცადი და საიმედო იარაღია. თუ ადამიანი არსებითად დადებითია და შეცდომები მოსდის იმის გამო, რომ არასწორად ესმის ცხოვრების ესა თუ ის პრობლემა, სწორედ მისთვისაა საჭირო და აუცილებელი დაანახო სწორი გზა, უტყუარი თვალთ შეახედო ცხოვრებას. ეს კარგად იცის არჩილმა, რომელსაც სარდიაში და პარტიის რიგებში გაუვლია ცხოვრების ნამდვილი სკოლა. ანალოგიურ დამოკიდებულებაშია არჩილი გერასიმე ხმაღაძის ოჯახში დატრიალებულ

დრამასთან. პარტიული ხელმძღვანელისთვის არა ნაკლებ საყურადღებოა კომუნისტური ოჯახისა და მორალის საკითხები. ამიტომაც, რომ რომანის ახალგაზრდა გმირები ჯანსაღად ახდენენ რეაგირებას რომანში წამოჭრილ მორალის საკითხებზე. არჩილს, როგორც ჩვენი დროის მოწინავე ახალგაზრდას, სწორი შეხედულებები აქვს ოჯახზე, მეგობრობაზე, სიყვარულზე. ჩვენის აზრით, მწერლის ნაკლი ისაა, რომ მისი გმირის, არჩილის ხასიათი ძალზე სწორხაზოვანია, უნაკლოა. ეს ერთგვარ სქემატურობის დღის ასვამს ახალგაზრდა ადამიანის ხასიათს. რომანში გმირები წარმატებით იბრძვიან სოფლის გარდაქმნისათვის. არჩილი, ირინე, სამსონი, როსტომი და სხვები კომუნისტების მშენებელთა არმიის რიგითი მებრძოლები არიან. მათ აერთიანებს ნათელი ოცნება მომავალზე და საზოგადოებრივი შრომა. ნათელი მიზნისთვის შრომობენ და იღწვიან რომანის გმირები და მწერალი ცოცხლად გვიჩვენებს მჩქეფარე ცხოვრებას, ჩვენი ხალხის ამოუწურავ ენერგიას და ოპტიმიზმს.

რომანის გმირთა ხასიათების ხატვაში იგრძნობა ცალმხრივობა, ზედმეტი ლაბიდარობა, რაც ჩრდილს აყენებს მთელ რომანს.

მიუხედავად ამისა, უდავოდ ჩანს რ. ჯაფარიძის ბელეტრისტული ნიჭი, რაც შესაძლებლობას გვაძლევს იმედი ვიქონიოთ, რომ მომავალში იგი უფრო სრულყოფილ გმირებს შექმნის ჩვენს სინამდვილეზე დაწერილ ნაწარმოებებში.

* * *

როგორც დავინახეთ, ქართული საბჭოთა პროზა კონკრეტულ-ისტორიულ ვითარებაში იღებდა მოწინავე ახალგაზრდა ადამიანს, როგორც ცხოვრების გმირს, და აწვდიდა მის საქმიანობას. ჩვენი ცხოვრების განვითარებასთან ერთად ვითარდება და ახალ თვისებებს იძენს სოციალისტური ეპოქის ახალგაზრდა ადამიანი. ამ მხრივ ქართულმა საბჭოთა ბელეტრისტიკამ ბევრი რამ გააკეთა, მაგრამ კატეგორიულად უნდა ითქვას, რომ დიდი სამამულო ომის და ომისშემდგომ მშვიდობიანი მშენებლობის პერიოდში დაწერილ ნაწარმოებებში დღემდე კიდევ არ ჩანან მკვეთრად ჩვენი ცხოვრების ნამდვილი გმირები. ომისშემდგომი სინამდვილე მთელი თავისი მრავალფეროვნებით ჯერ კიდევ ვერ ასახა ქართულმა საბჭოთა პროზამ. ჩვენს პროზაში დღემდე არ ჩანს ახალგაზრდა ადამიანთა ისეთი დაუფიქსირი სახეები, როგორიცაა ტუტარინოვი ბაბაევსკის რომანში „ოქროს ვარსკვლავის კავალერი“, ალექსეი კოვშოვი ე. აქაევის რომანში „მოსკოვიდან დაშორებით“ და სხვა. ცხოვრება გიგანტური ნაბიჯებით მიდის წინ. საქართველოში აშენდა რუსთავის მეტალურგიული ქარხანა, ქუთაისის საავტომობილო ქარხანა; რესპუბლიკის სერიოზულ ძალად იქცა მუშა ახალგაზრდობა, რომლის ცხოვრებაზე ჯერჯერობით ბევრი არაფერი დაწერილა. სინამდვილემ წარმოშვა ახალი ადამიანი, რომელიც გმირულად შრომობს თბილისსა და ქუთაისში, რუსთავსა თუ ტყვარჩელში, ზესტაფონსა თუ ჭიათურაში. ეს არის კომუნიზმის მშენებელთა არმია. ქართულმა საბჭოთა პროზამ შედარებით ფართოდ ასახა საკოლმეურნეო სოფლის ყოფა, მაგრამ ჩვენს ბელეტრისტიკაში დღემდე არ ჩანს ქალაქი, არ ჩანან კომუნიზმის მომავალი მშენებლები, რომლებიც სწავლობენ ჩვენს ინსტიტუტებსა და უნივერსიტეტში. ისინი მოწყურებული არიან ახალ წიგნებს, ახალ რომანებს, რომლებშიც აისახება კომუნიზმის მშენებლობის გმირი ახალგაზრდა ადამიანი; ახალგაზრდობა აყენებს მთელ რიგ საკითხებს მომავალზე, ცხოვრების გზებზე, მორალზე; პასუხი მან მხატვრული ნაწარმოებებიდან უნ-

და მიიღოს. მწერალმა არ უნდა შეზღუდოს თავისი ნაწარმოები რომელიმე პროფესიის ადამიანთა ცხოვრების ჩვენებით ან ერთი ეპიზოდით. თანამედროვე რომანში უნდა ჩანდეს სინამდვილე მთელი სისავსით და არა მხოლოდ ნაწილი. ახალგაზრდა ადამიანი უნდა დაიხატოს არა მარტო შრომის პროცესში, არამედ პირად ცხოვრებაშიც, რომელიც არა ნაკლებ წარმტაცი და ამბულელებელია. არ შეიძლება მწერალმა სრულად გვიჩვენოს გმირის სულიერი ცხოვრება, თუ მას მხოლოდ შრომის პროცესში ვხედავთ. გმირის მთლიანობისათვის მისი საზოგადოებრივ მოვლენებთან დამოკიდებულების ჩვენება ისევე საჭიროა, როგორც პიროვნული ყოფის ასახვა. გმირში უნდა ჩანდეს მისი ცხოვრების განვითარება. ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენი ეპოქის მოწინავე ადამიანი უნდა ჩანდეს პერსპექტივაში და არა იმას, რომ შეიქმნას რაღაც იდეალური, სინამდვილეში არ არსებული ადამიანის სახე. ჩვენი დროის ახალგაზრდა ადამიანში, როგორც გმირში, უნდა შეერთდეს ყველა ის თვისება, რომლებიც ეპოქის იდეებს შეესაბამებიან. მწერლისათვის აუცილებელია სინამდვილის ცოდნა და მხატვრული ფანტაზია: პირველი იმისთვის, რომ მის მიერ დახატული ადამიანები ცხოვრებისეული, ნამდვილი და დამაჯერებელი იყვნენ, მეორე იმისათვის, რომ აამაღლოს ჩვენი დროის გმირის ბუნება, გვიჩვენოს მისი ხასიათი განვითარებაში და განაზოგადოს იგი მთელი სინამდვილით.

„რეალისტური ხელოვნების ძალა და მნიშვნელობა ის არის, რომ მას შეუძლია და კიდევაც უნდა გამოავლინოს და გვიჩვენოს რიგითი ადამიანის მაღალი სულიერი თვისებები და მისი ხასიათის ტიპური დადებითი ნიშნები, შექმნას მისი მკაფიო მხატვრული სახე, რომელიც სამაგალითო და მისაბადი იქნება ადამიანებისათვის“ (მალენკოვი, საანგარიშო მოხსენება პარტიის XIX ყრილობაზე). სწორედ ასეთი „სამაგალითო და მისაბადი“ ტიპური გმირის შექმნა უნდა გადაიქცეს ჩვენი მწერლობის ძირითად მიზნად ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი კონფლიქტების და წინააღმდეგობების გამოვლინებასთან ერთად.

მწერალს არ უნდა დაავიწყდეს, რომ „მარქსისტულ-ლენინური გაგებით ტიპური სრულიადაც არ ნიშნავს რაღაც სტატისტიკურ საშუალოს. ტიპურობა შეესაბამება მოცემული სოციალურ-ისტორიული მოვლენის არსს და მხოლოდ იმას როდი წარმოადგენს, რაც ყველაზე გავრცელებულია, ხშირად მეორდება, ჩვეულებრივია. სახის შეგნებულად ქარბი ფერებით დახატვა, გამახვილება კი არ გამორიცხავს ტიპურობას, არამედ უფრო სრულად, უფრო მკაფიოდ გვიჩვენებს მას“ (მალენკოვი). სწორედ ტიპური ადამიანის ხატვაში უნდა იგრძნობოდეს მწერლის რეალისტური ტენდენცია, მისი მიდრეკილებანი და კონცეფცია. ტიპი ის არის, რაც ყველაზე სრულად იტევს ეპოქის ხასიათს, მის არსს. სწორედ ასეთი ტიპური გმირების სახეებს მოვლის ქართველი მკითხველი მწერლობისაგან. ასეთი სრულყოფილი „სამაგალითო და მისაბადი“ ახალგაზრდა ადამიანის მხატვრული სახე აღძრავს ჩვენს თაობაში ინტერესსა და სიყვარულს. ახალგაზრდა თაობას უყვარს თავისი ასაკის ნამდვილი, ცოცხალი გმირები, უყვარს პავლე კორჩაგინი და პავლე ვლასოვი, ოლეგ კოშევი და სერგეი ტიულენინი, ალექსეი კოვშოვი და სერგეი ტუტარინოვი. კომუნიზმის მშენებლობის გრანდიოზული მასშტაბები მეტყველებენ, თუ როგორ ვლინდება ნოვატორულ შრომაში ახალი ადამიანის მაღალი თვისებები. არ შეიძლება მწერალი არ იყოს იმ უდიდეს მოვლენათა ცენტრში, რომელიც ხდება ჩვენი გრანდიოზული სამშობლოს უსაზღვრო სივრცეებში. ჩვენს ადამიანს უხდება რთული წინააღმდეგობების გადალახვა, დახვესებული წვრილბურჯუ-

აზიული გადმონაშთების წინააღმდეგ ბრძოლა, ბუნების დამორჩილება, ძველი მორალური და ზნეობრივი კონცეფციების დაძლევა და უკუგდება. ეს ყველაფერი განაპირობებს ცხოვრების კონფლიქტს და ავლენს ახალი ადამიანის ბუნებას. მწერალმა უნდა აჩვენოს ეს ძლიერი პიროვნება, მონოლითური ადამიანი, რომელიც გამარჯვებას აღწევს ბრძოლისა და შრომის გზაზე. ქართველმა პროზაიკოსებმა უნდა გვიჩვენონ კომუნიზმის მშენებელი გმირი, ცოცხალი, ნაციონალური კოლორიტით. სწორედ ამგვარი გმირის მართალი და ტიპიური სახე უნდა მისცეს მწერალმა ქართველ ხალხს, თუ მას სურს დიადი ეპოქის ადამიანთა სულის ღირსეული მშენებელი იყოს.

ხასიათი და მისი ღრამატურგიული განსახიერება

საბჭოთა ღრამატურგიამ, რომელსაც საფუძველი ჩაუყარეს სოციალისტური რეალიზმის ფუძემდებლებმა მ. გორკიმ და ვ. მაიაკოვსკიმ, ძირითად თემად თავიდანვე გაიხადა ახალგაზრდა საბჭოთა ქვეყნის სინამდვილე და მისი შემოქმედი — საბჭოთა ადამიანი. ოქტომბრის რევოლუცია და სამოქალაქო ომის რომანტიკა, რევოლუციის პერიოდისა და პირველი ხუთწლეულების შრომითი ენთუზიაზმი, ბრძოლა განადგურებული კლასების ნაშთებთან და საბჭოთა პატრიოტიზმი — საბჭოთა ღრამატურგიის შინაარსობრივ ღერძად იქცა. რუსული ლიტერატურის მაგალითზე, ქართული ღრამატურგიის საუკეთესო ძალებიც მტკიცედ დაუკავშირდნენ თანამედროვეობას და შექმნეს სრულიად ახალი თემა, ყურადღების ცენტრში დააყენეს სრულიად ახალი ადამიანი. ამ ახალ ადამიანთა მხატვრულ სახეებს არა ჰყავდათ წინაპრები. მათი სცენიურ-ღრამატურგიული განსახიერებისათვის საჭირო იყო ახალი მხატვრული ხერხები, ასახვის ახალი მეთოდები. საბჭოთა ღრამატურგიამ გამოიმუშავა კიდევ ახალი ხასიათების გახსნის, მათი ასახვის საკუთარი პრინციპები, რომლებიც ჩვენი ქვეყნის მიჩვეულ ცხოვრების, საბჭოთა ადამიანის ფართო საზოგადოებრივი ინტერესების, მისი დიდი იდეებისა და მდიდარი სულიერი სამყაროს ღრმა და მართალი ასახვის შესაძლებლობას იძლევა.

ადამიანური ხასიათების გახსნის მეოხებით მკლავდება ნაწარმოების იდეურ-თემატური არსი. ადამიანის ნაგრძნობ-ნაზრევისა და ნამოქმედარის მიხედვით მკითხველი დაასკვნის იმ სინამდვილის შესახებ, რომელმაც ესა თუ ის ხასიათი წარმოშვა. ამრიგად, მხატვრული ხასიათი ცხოვრების კონკრეტულ-ისტორიული სინამდვილის მიერ შექმნილი ადამიანის მხატვრული სახეა, რომელიც ავტორის მსოფლმხედველობისა და ესთეტიკური პრინციპების საფუძველზე გვიხასიათებს ამ ადამიანის სულიერ თვისებებს, ფიზიკურ თავისებურებას და შრომა-საქმიანობას.

ხასიათების პრობლემა, კონფლიქტის პრობლემის მსგავსად, ღრამატურგის თეორიისა და პრაქტიკის ძირითადი საკითხია. იგი ხანგრძლივი და მძაფრი კამათის საგანი იყო; დიდხანს იყო დავა იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ასახულიყო ჩვენი ქვეყნის რევოლუციური სულისკვეთება.

ერთნი ამტკიცებდნენ, რომ საბჭოთა ღრამა არის მასების ინტერესთა გამომხატველი „მასობრივი მოქმედების ღრამა“, რომელშიც მთავარი გმირი მასაა და ამიტომ მასში აღარ რჩება ადგილი ცალკეული გმირებისათვის.

მეორენი, — მტრული და მცდარი თეორიების ზეგავლენით, — ფიქრობდნენ, რომ სოციალისტურ ურთიერთობაში პიროვნება ქრება და წერილობით-გრაფი-

ული ინდივიდუალიზმის პოზიციებზე მდგარი ამტკიცებდნენ, ვითომც სოციალიზმის ეპოქაში პიროვნება ითქვიფება კოლექტივში. ამგვარი „თეორეტიკოსები“ ქადაგებდნენ რა დრამატულ პერსონაჟთა ნიველირების აუცილებლობას, ცოცხალ ბუნებრივ ხასიათებს ხდიდნენ უსიცოცხლო ერთფეროვან სქემებად.

საბჭოთა დრამატურგიამ პარტიის ბრძნული ხელმძღვანელობით სწორად მოსძებნა თავისი გზა და თავისი გმირები. საბჭოთა დრამატურგია ეპოქასა და ადამიანებს იღებს მხოლოდ როგორც კონკრეტულ ადამიანურ ხასიათებს. ხასიათის გარეშე ვერ შეიქმნება ეპოქის სახე, ვერ გადმოიცემა მისი სული. საბჭოთა სინამდვილის ამსახველი ყოველი დრამატული ნაწარმოები აუცილებლად მოითხოვს ცენტრალურ ხასიათებს, და ასეთ ცენტრალურ ხასიათებად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა იქნენ დადებითი გმირები.

ჯერ კიდევ 20-იან წლებში, ქართულ საბჭოთა დრამატურგიის განთიადზევე ქართველმა საბჭოთა დრამატურგებმა შექმნეს თანამედროვეობის ამსახველი პიესები, რომლებშიც ცენტრალურ ხასიათებად დადებითი გმირები გახადეს.

საბჭოთა დრამატურგებს, მათი შემოქმედებითი ინდივიდუალობის მიუხედავად, იმთავითვე აკავშირებდათ ერთი საერთო პრინციპი, რომელიც შემდგომ უძირითადეს პრინციპად იქცა: ჩვენი დრამატურგიისათვის ახალი სოციალისტური საზოგადოების ადამიანი, უპირველეს ყოვლისა, საინტერესოა მისი საზოგადოებრივი სარგებლიანობის, ხალხის საკეთილდღეო მოღვაწეობის თვალსაზრისით. საბჭოთა ლიტერატურამ ცხადყო, რომ დღევანდელი მოწინავე ადამიანის გამოსახვა შეუძლებელია, თუ არ ვაჩვენეთ მისი საქვეყნო საქმისადმი დამოკიდებულება, თუ არ ავსახეთ იგი საზოგადოებრივ შრომასაქმიანობაში.

საბჭოთა დრამატურგიამ შექმნა მრავალრიცხოვანი ხასიათები, რომლებიც მდიდარ ინდივიდუალობასთან ერთად ატარებენ ტიპურობის ღრმა კვალს და რელიეფურად ასახავენ ჩვენი ეპოქის ადამიანთა ახალ ნიშნებს, ახალ საბჭოთა ხასიათს.

* * *

დრამა მოითხოვს ისეთ „მასალას“, რომლის განსახიერებისათვის საჭიროა დრამატული სახეები, ანუ ყველაზე მკვეთრი და მძაფრი წინააღმდეგობის შემცველი ცხოვრების სურათები. თუ ასევე მხატვრული სახეები განსახიერებენ ადამიანებს, ე. ი. თუ საქმე ადამიანურ ხასიათებთან გვაქვს, ისინი შეპყრობილი უნდა იყვნენ ძლიერი ვენებებით, სურვილებით და მიზნებით, რომლებიც თავის მხრივ საკონფლიქტო თემის გაშლა-გადაწყვეტას ემსახურება. მაგრამ ამასთან ერთად დრამატული ხასიათისათვის აუცილებელი მიზანდასახული გარკვეულობა მოითხოვს ყურადღების კონცენტრირებას ხასიათის ერთ რომელიმე წამყვან თვისებაზე, რის შედეგადაც აუცილებლად ვიღებთ დრამატული ხასიათის შედარებით ცალმხრივობას, მის ერთგვარ „სივიწროვს“.

დრამატული ხასიათის რეალისტურობისა, ბუნებრივობისა და დამაჯერებლობისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რათა გმირის ქცევა-მოქმედება, აზრი და სიტყვა შეესაბამებოდეს და გამომდინარეობდეს დრამატული მოქმედებიდან, სცენიური სიტუაციიდან და არა ავტორის ნებასურვილიდან.

ხასიათების ქცევის დრამატულ მოქმედებასთან შეფარდებითობას მოითხოვს ილია ჭავჭავაძე. იგი წინააღმდეგია ხასიათების წინასწარი ატესტაციისა და ჰიპოთეზის დრამატურგებს, რომელთა „... მიერ სცენაზე გამოყვანილი კაცი თუ ქალი, შუბლზე მიკრულ ბილეთებით გამოდიან — აი, ეს ამისთანა კაცია და ეს ამისთანაო“; „... ამისთანა მოწმობა და დრამა ერთმანეთზე მეტად შორი-შორიაო“, — ამბობს ილია.

ქეშმარიტად რეალისტურსა და ცხოველად შექმნილ ხასიათს თავისი „შეუვალობა“ ახასიათებს. ნამდვილად ბუნებრივ ხასიათს ვერ გააკეთებინებ იმას, რაც გინდა, იგი წინააღმდეგობას უწევს ავტორს და თავისებურად მოქმედებს. ხასიათის ეს წინააღმდეგობა მით უფრო იზრდება, რაც უკეთ, სრულად სხეულდება იგი და რაც მეტ რეალისტურ ნიშანს იძენს.

თუ ავტორს არ ესმის გმირის „ხმა“, ხასიათი აუცილებლად არაბუნებრივი და არადამაჯერებელი გამოვა.

ჩვენს დრამატურგიაში ხასიათების მოქმედებას ხშირად განსაზღვრავს არა მათი ბუნების თავისებურება, არა კონკრეტული სიტუაცია, არამედ ავტორის ნება-სურვილი. დაუშვებელია, რომ ავტორის თვითნებობამ გაიმარჯვოს ხასიათის ბუნებრივი განვითარების ლოგიკაზე. არაბუნებრიობისა და სიყალბის შთაბეჭდილებას ტოვებს პერსონაჟების სიტუაციისადმი შეუფერებელი ლაპარაკი (უადგილო მჭევრმეტყველება, მეტისმეტი „ყვავილოვანი“ ფრაზები ალეღვების ან სულიერი დეპრესიის მომენტებში და სხვ.). პერსონაჟების მეტყველება მარტო მაშინ ტოვებს ხალასი სიმართლის შთაბეჭდილებას, როცა ისინი ლაპარაკობენ და მოქმედებენ კონკრეტული სცენიური მდგომარეობის შესაფერად.

დრამატული ხასიათის ღრმად გახსნისათვის, მისი ბუნებრიობისა და, მაშასადამე, დამაჯერებლობისათვის მეტად მნიშვნელოვანია ხასიათის თანამიმდევრული განვითარება. თანამედროვე ქართულ პიესებში მრავალია პერსონაჟი, რომლებიც ისეთნაირად იწყებენ ლაპარაკს, რომ თავიდანვე ცხადსა ხდიან თავიანთ ხასიათს და ამით არა მარტო უხშობენ ავტორს მათი შემდგომი თანამიმდევრული განვითარების საშუალებას, არამედ სავსებით ზედმეტსაც კი ხდიან ასეთ განვითარებას.

თავიდანვე ასეთი „გამომჟღავნებელი“, თავიდანვე „ცხადი“ გმირები, რომელთაც ილია ჭავჭავაძე „შუბლზე ბილეთიკრულ“ ხასიათებს უწოდებს, არა მარტო ავტორის დრამატურგიულ უმწიფობას მოწმობენ, არამედ უნდობლობასაც თავისი ძალებისადმი; ავტორს არა სჯერა, რომ მის მიერ შექმნილი ხასიათები „თვით“ შესძლებენ გამომჟღავნებას. არა სჯერა, რომ ხასიათთა შეპირისპირება-შეჯახებით, მათი ამოქმედებით შესძლებს იდეის გამომჟღავნებას და ამიტომ „საატესტაციო ბილეთის“ შუბლზე მიკვრით ეხმარება.

დრამატურგიული ხასიათი უნდა ვითარდებოდეს მოქმედებაში. თუ ხასიათი უკანასკნელ სურათში იჯივია, რაც პირველში იყო, გამოდის, რომ იგი „გაყინულია“, რომ მას არაფერი შეუძენია, რომ მოქმედებას არ განუვითარებია, წინ არ წაუწევია იგი. მაშასადამე, ცხოვრებას, რომელიც დრამატულ მოქმედებაში ვლინდება, მისთვის გვერდზე ჩაუვლია.

ხასიათის თანამიმდევრულ განვითარებასთან ერთად, უაღრესად მნიშვნელოვანია ხასიათის დამთავრებულობა, მისი მთლიანობა. არა თუ ცენტრალური, არამედ ეპიზოდური ხასიათებიც კი დამთავრებულად უნდა იყვნენ გამოკვეთილნი. ჩეხოვი ამბობდა: თუ პიესაში სადმე ნახსენებია კედელზე ჩამოკიდებული თოფი, იგი ბოლო მოქმედებაში აუცილებლად უნდა გავარდეს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, აზრი არ ჰქონდა მის ჩამოკიდებასო. ამის

მსგავსად, თუ ავტორმა პიესაში შემოიყვანა რომელიმე პერსონაჟი, მან უნდა შეგვიქმნას სრული წარმოდგენა ამ პერსონაჟზე, დახატოს მისი ფსიქოლოგიური პორტრეტი და მოგვცეს ამ პერსონაჟის მომავლის პერსპექტივა; უმიზნო, ზედმეტი, არაფრისმთქმელი და დაუმთავრებელი სახეები პიესაში არ უნდა იყვნენ. გატაცება მრავალგმირიანობით, გმირთა სიმრავლის მიზეზით ხასიათების სისრულის შესუსტება დიდი შეცდომაა. ამის გამო კარგად თქვა ფადეევმა, რომ ლიტერატურული ნაწარმოები იგივე საცხოვრებელი ფართობია და მისი ზედმეტად მჭიდროდ დასახლება სახიფათოაო. მით უფრო საფრთხილოა ქარბი მრავალგმირიანობა დრამატული ნაწარმოებისთვის, რომელშიც თვითმული ხასიათი დასრულებულად გამოკვეთილი უნდა იქნას.

ხშირად, დრამატურგები, ვერ ახერხებენ რა ხასიათის გახსნას მოქმედების საშუალებით, მიმართავენ დრამისთვის ყოვლად შეუფერებელ და ეპიკური ჟანრებიდან მომდინარე რამდენიმე ხერხს. ასეთია, მაგალითად, გმირის მოგონება წარსულისა (პიესის ამჟამინდელი მოქმედების ანალოგიით), რაც გამიზნულია სიტუაციაში მეტი სიცხადის შესატანად.

ასეთია დეკლარაციული განცხადებანი თავის თავზე, თავის მიზნებსა და სურვილებზე, რათა ამით შეივსოს ხარვეზები ხასიათის გამოქანდაკებაში, რაც მოქმედების შენელებამ და პრიმიტიულობამ გამოიწვია.

ასეთია ერთის მონოლოგი მეორის დასახსიათებლად მაშინ, როცა პიესა მოწოდებულია ეს დახასიათება ლიტონი სიტყვით კი არა, მოქმედების საშუალებით გამოსახოს.

ასეთია გმირის პირადი ატესტაცია მაყურებლის წინაშე.

ასეთია „სხვის გასაგონი“ დიალოგი. ვთქვათ, სცენაზე არიან ცოლ-ქმარი ან მამა-შვილი, რომლებიც წლობით ერთმანეთთან ცხოვრობენ, იციან ერთმანეთის შესახებ ყოველი წვრილმანი, ისინი უცებ ისე ალაპარაკდებიან, გეგონებათ ერთმანეთი თითქოს ეს-ეს არის ახლა გაიცნესო.

ხასიათების ჩვენებას არა მოქმედებაში, არამედ ავტორისეული ატესტაციით, ან თვით გმირთა მშრალი დეკლარაციების საფუძველზე — ილია ჭავჭავაძე „ბაქიაობას“ უწოდებდა. იგი წერდა: „... ამისთანა ქცევა მომქმედ პირთა, მათ მიერ ბაქიაობას უფრო ჰგავს, ვიდრე ხასიათების გამოხსნას და გამოშლას და ისე უამურად და საწყენად მოქმედებს მაყურებელზედ, როგორც ცუდ-უბრალო კვებნა, თავ-თავის ქება და წინდაუხედავი ფართი-ფურთობა ქარაფშუტა კაცისა“.

ამიტომ სულ უბრალო მოქმედებაც კი, რომელშიც ბუნებრივად და ორგანულად იხსნება ხასიათის ესა თუ ის მხარე, ათასჯერ უფრო მნიშვნელოვანია მშრალ უმოძრაო მონოლოგზე, რაც არ უნდა ლამაზად იყოს იგი დაწერილი და რაც უნდა დროულ-მოსწრებულიც არა ჩანდეს გარეგნულად.

უქველად ხორცმეტია ყველა ის თვითმიზნური დიალოგი, რომელიც წინ არა სწევს მოქმედებას. ასეთი „უმოქმედო“ ლაპარაკი კი მეტად ხშირია. ზოგი ავტორი თავისი გმირების მეშჩანობასთან, ანტიპატრიოტიზმთან, კოსმოპოლიტიზმთან და სხვა უარყოფით თუ დადებით მოვლენებთან დამოკიდებულების გამოსამჟღავნებლად, გაუთავებლად ალაპარაკებს მათ. ხშირად ამ დაუსრულებელ მონოლოგებს სრულიად არავითარი კავშირი არა აქვთ უშუალო მოქმედებასთან და უგემურად ჩართული ეპიზოდებია, ხოლო ცნობილია, რომ ჩართული ეპიზოდები დრამას ვერ ეგუებიან. ზოგი დრამატურგი ფიქრობს, რომ გზიდან გადახვევა, რისიმე ჩართვა შესაძლებელია, თუ ეს გადახვევა გმირის ხასიათის სრულ გამოვლინებას ემსახურება (თუნდაც იგი მოქმედებასაც კი აფერხებდეს). ეს ნაკლები წინააღმდეგობის გზა არის და უნი-

ჰო ხელოსნობის დამახასიათებელია. დრამის მთელი სიძნელე სწორედ ისაა, რომ აქ სიტყვა „მოქმედი“, ე. ი. მოძრაობის გამომწვევი უნდა იყოს. გმირის დახასიათების ყოველი დეტალი უნდა უკავშირდებოდეს მოქმედებას, ე. ი. მოქმედებას შობდეს და იმავე დროს მხოლოდ ამ „მოქმედებითი“ დეტალ-ებით ხერხდებოდეს ხასიათის სრული გამოქანდაკება.

ერთმა ზედმეტმა და უდროოდროს ჩართულმა სიტყვამ, ისევე როგორც ცრუ პათოსმა, უადგილო მჭევრმეტყველებამ და ქარბმა სიტყვამ შეიძლება სიყალბის ბეჭედი დაასვას ხასიათს. დრამაში მცირე შეცდომაც კი არ რჩება შეუმჩნეველი. აქ ავტორიც და მისი გმირებიც მკითხველ-მაყურებლის განუწყვეტელი მეთვალყურეობის ქვეშ იმყოფებიან.

დრამა შიშველი რეზონერობის მტერია. როდესაც კარგ აზრებს და მოხდენილ თქმებს არაშესაფერი პირები წარმოთქვამენ, ისინი ყალბად ჟღერენ და ცუდ-უბრალოდ იკარგებიან. ამრიგად, ვინ ლაპარაკობს, რას ლაპარაკობს, როდის ლაპარაკობს და ვის ელაპარაკება — უმნიშვნელოვანესია დრამის სიმართლის, რეალურობისა და ბუნებრიობისათვის.

* * *

ხასიათების პრობლემისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ცენტრალური ხასიათებისა და დადებითი გმირის საკითხი. სწორედ ესენი არიან დრამატული ნაწარმოების იდეის მატარებლები, მისთვის პუბლიცისტური სიმახვილის, აღმზრდელობითი მნიშვნელობისა და პათოსის მიმნიჭებლები.

ხასიათებთან დაკავშირებული ტერმინოლოგია დახვეწა-დაზუსტებას მოითხოვს. პიესის ხასიათები ძირითადად შეიძლება ორ ჯგუფად გავყოთ: ცენტრალურ და მეორეხარისხოვან ხასიათებად. ცენტრალური ხასიათები განაპირობებენ მთავარი კონფლიქტის გაშლა-განვითარებას. მათ მიჰყავთ პიესის მოქმედება და ქმნიან იდეის გამოვლინებისათვის საჭირო, სიუჟეტურად მნიშვნელოვან სიტუაციებს. თავის მხრივ ცენტრალური ხასიათები განიცდიან დადებით და უარყოფით პერსონაჟებად (ასეთივე დაყოფა შეიძლება იყოს მეორეხარისხოვან პერსონაჟებშიც). სრულყოფილი დადებითი პერსონაჟი, რომელიც მოწინავე საბჭოთა ადამიანის ტიპობრივი ნიშნების მატარებელია — დადებით გმირს წარმოადგენს. დადებითი გმირი და დადებითი ხასიათი ერთი და იგივე არ არის. გმირის ცნება კარგად განსაზღვრა ალ. ტოლსტოიმ, რომელმაც თქვა: „გმირი — ეს არის ცხოველი განსახიერება ყოველივე იმისა, რაც საუკეთესოა ადამიანში და საუკეთესო კი — ეს არის ბრძოლა უძლეველობისათვის, ქვეყნისა და ხალხის ბედნიერებისათვის. ჩვენში გმირობა ხდება არა განსაკუთრებულ რამედ, არამედ სასიცოცხლო მოვლენად... გმირობა ჩვენი ცხოვრების მოთხოვნაა — უძლეველად მზარდი ძალების ნება-სურვილია“. ცხადია, რომ საბჭოთა თანამედროვეობის ამსახველი ყოველი პიესის ცენტრალურ ხასიათებში წამყვანი და მთავარია დადებითი გმირი. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პიესა ვერ იქნება სინამდვილის სწორად ამსახველი ნაწარმოები, სწორად ამსახველი იმ საბჭოთა სინამდვილისა, სადაც ცხოვრების ჩარხს ახალი საბჭოთა ადამიანები ატრიალებენ. დადებით გმირს უპირისპირდება უარყოფითი პერსონაჟი. გამოთქმა „უარყოფითი გმირი“ უმართებულოა და შინაარსს მოკლებული. უარყოფითი პერსონაჟი ვერ იქნება გმირი (ეს არ არის უბრალო ტერმინოლოგიის საკითხი, არამედ იგი მჭიდროდ უკავშირდება საბჭოთა ესთეტიკას და პირდაპირ დამოკიდებულებაშია მშვენიერების პრობლემასთან, ეთიურისა და ესთეტიკურ ურთიერთობასთან და ესთეტიკის სხვა საკვანძო საკითხებთან).

საბჭოთა დრამატურგიის განვითარებასთან ერთად, პიესის ცენტრალურ ხასიათებში ხდებოდა დადებითი პერსონაჟების ხვედრითი წონის თანდათანობითი ზრდა და წინა პლანზე გამოსვლა. უარყოფითი პერსონაჟები კი, ცენტრალურ ხასიათებიდან მეორეხარისხოვანში გადადიოდნენ. ეს ობიექტური სინამდვილის ანარეკლი იყო, ანარეკლი იმ სინამდვილისა, სადაც მტკიცედ გაიდგა ფეხი ახალმა საბჭოთა ადამიანმა.

ცენტრალური ხასიათების გამოსახვაში ჯერაც დაძლეული არ არის ორი უკიდურესობა: ზოგიერთ დრამატურგს თავიანთი გმირები საზოგადოებრივი ცხოვრების შარავზიდან სასიყვარულო-რომანტიკულ ბილიკზე გადაჰყავს და გმირების საქვეყნო შრომა-საქმიანობის ნაცვლად, მათ ინტიმურ სამიჯნურო თავგადასავალს გვამცნობენ. ასეთ პლანში მოგვცეს ავტორებმა დოცენტი აეთანდილ რატიანი პიესიდან „სანაპიროზე“ (ავტ. ვ. პატარაია), აგრონომი ნათელა, ბრიგადირი ნოდარ დიდიძე, პიესიდან „თბილისელი ქალიშვილი“ (ავტ. ა. ჭავჭავაძე) და სხვა.

არსებობს მეორე უკიდურესობა: ეს არის წარმოების ტექნიკური მხარით ან რაიმე ტექნოლოგიური პრობლემით გადაჭარბებული გატაცება. ასეთ შემთხვევაში წინა პლანზე ამოდის ქარხანა, ტექნიკა, მანქანა, ადამიანი კი იჩრდილება. ასეა, მაგალითად, პიესა „გამარჯვებულთა ღიმილში“ (ავტ. თ. დონეაშვილი), სადაც ტექნიკურმა პრობლემამ და უარყოფითმა პერსონაჟებმა დაჩრდილეს და მასში გათქვიფეს ნოვატორის მკრთალი სახე, რომელიც ავტორის ჩანათქვით მოქმედების წამყვანი უნდა ყოფილიყო.

დადებითი გმირის პრობლემა დიდხანს ითვლებოდა ერთ-ერთ ყველაზე მტკივნეულ პრობლემად. თუმცა დადებითი გმირის სახე საბჭოთა დრამატურგიის განვითარებებში გაჩნდა, მაგრამ ამ სახეს კიდევ დიდხანს აკლდა ემოციური სიძლიერე და მხატვრული სრულყოფა. ჩვენს აღრინდელ პიესებში დრამატული კონფლიქტის განმავითარებლად, სცენიური სიტუაციების შემქმნელად და მოქმედების წამყვანად უარყოფითი პერსონაჟები გვევლინებიან. ეს აიხსნებოდა არა უარყოფით პერსონაჟთა სიჭარბით დადებითებზე, არა უარყოფითი პერსონაჟების მეტი აქტიურობით იმდროინდელ სინამდვილეში, არამედ დრამატურგების ზერელე ჩაწვდომით ჯერ კიდევ ახალ რევოლუციურ სინამდვილეში.

ამავე ხანებში გავრცელდა მცდარი აზრი — ვითომც კონფლიქტ-ინტრიგისათვის გადამწყვეტია უარყოფითი ხასიათის სრულყოფილად და ძლიერად გამოსახვა, თითქოს სცენიური სიმკვეთრე, დრამატიზმი და ბუნებრიობა მხოლოდ უარყოფით ხასიათებს მოსდგამთ და დადებითი პერსონაჟები მარად დარჩებიან უსახურ სქემებად, შიშველ რეზონერებად. საბჭოთა ლიტერატურის სხვადასხვა ჯურის მტერს გულით სურდა ჩვენს დრამატურგიაში უარყოფითი „გმირის“ დამკვიდრება და თანამედროვეობის ამსახველ პიესებში მთავარ მოქმედ პირად მისი ქცევა. ასეთსავე გზას დაადგნენ ანტიპატრიოტი კოსმოპოლიტი კრიტიკოსები, რომლებიც თავიანთი „თეორიებით“ უარყოფით „გმირებზე“, სიყალბისა და ცილისწამებისაკენ უბიძგებდნენ დრამატურგებს. ანტიპატრიოტები იმოწმებდნენ ბალზაკს, რომელმაც ვერც ერთი დადებითი გმირი ვერ აიყვანა უარყოფითი პერსონაჟის სიმალლემდე, მაგრამ იმას კი ვერ ითვალისწინებდნენ, რომ ჩვენი ეპოქა ბალზაკის ეპოქა არ არის.

საბჭოთა ადამიანის ამსახველი დადებითი გმირის სახის შექმნას ანტიპატრიოტი კრიტიკოსები „რომანტიკას“ უწოდებდნენ.

დღეს ყველა ისტორიული პროცესიდან ყველაზე უდიდესი და უმნიშვნე-

ლოვანესი თვით ახალი ადამიანის ფორმირების პროცესია. ყველა მიღწევიდან უდიდესი და უმნიშვნელოვანესი თვით თანამედროვე საბჭოთა ადამიანია.

საბჭოთა დრამატურგიის სასიქადულოდ უნდა ითქვას, რომ მან სწორად გაიგო ჩვენი სინამდვილის საკაცობრიო პროცესი და თანამედროვეობის ამსახველ პიესებში მთავარ პერსონაჟად მართებულად გახადა საბჭოთა ადამიანი — ნაწარმოების დადებითი გმირის სახით. ამ დადებითი გმირის უძლევი რწმენა და დიდი აზრები, შთაგონებული შრომა და გმირული ბრძოლა, ადამიანური სიბოძა-სიწმინდე და საბჭოთა მორალის გამაქეთილშობილებელი ძალა — ჩვენი დრამატურგიის მთავარ თემად იქცა.

ამჟამად, მიუხედავად ზოგადი და პრინციპული სისწორისა დადებითი გმირის საკითხში, მაინც არსებობს მთელი რიგი ნაკლოვანებები, რომელთა მიზეზი ხშირად არა იმდენად გააზრების მცდარობაა, რამდენადაც დრამატურგიული ოსტატობის სისუსტე.

დადებითი ხასიათების შექმნისას უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენი დრამატურგია დიდი ხასიათების დრამატურგიაა. რეალური ადამიანის დიდი მასშტაბი მოითხოვს, რომ მისი ამსახველი ხასიათებიც არ იყვნენ ნამდვილ ზე მცირენი და მდარენი.

მთავარი გმირისა და ცენტრალური ხასიათის შექმნას უმთავრესი და გამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს დრამატული ნაწარმოებისათვის.

ქართულ დრამატურგიაში მრავლად გვხვდება ცენტრალური ხასიათების გამომხატველი, მკაფიოდ და საინტერესოდ გააზრებული, მდიდარ ინდივიდუალობითა და ღრმა ტიპიურობით შემკული სახეები, მაგრამ ხშირია უფერული და დაუმთავრებელი ცენტრალური ხასიათებიც. ჩვენში ხშირად ავტორი ვერ ახერხებს ცენტრალური ხასიათების ისეთნაირად გადმოცემას, მათ შორის ისეთი ურთიერთობის დამყარებას, რომ ამ ხასიათების განვითარება და ურთიერთდამოკიდებულება მიიმართებოდეს მთავარი კონფლიქტის გადაწყვეტისაკენ, რომ ისინი იძლეოდნენ ძირითადი იდეის სრული და ნათელი გამოქვანების შესაძლებლობას.

ცენტრალური ხასიათების წარმატებისათვის, გარდა დამთავრებულობისა და ყოველმხრიობისა, აუცილებელია მათი ქმედითი აქტიურობა, მათი მოქმედებისა და სურვილების სრული გარკვეულობა.

ხშირად ხასიათი შემკულია მრავალი დადებითი თვისებით, მაგრამ მაინც არ ტოვებს ცოცხალისა და ნამდვილის მიმზიდველ შთაბეჭდილებას, რადგან იგი ისეთ სხვადასხვა ღირსებისაგან შეკოწიწებულ „ლიტერატურულ არსებას“ წააგავს, რომელსაც სინამდვილეში პროტოტიპი არ გააჩნია.

მ. გორკი მკაცრად აკრიტიკებდა მწერლებს, რომლებიც პერსონაჟს უყურებენ არა როგორც ცოცხალ ადამიანს, არამედ როგორც „აზრს“, რომელიც უნდა იწამო და დაამკვიდრო, ან უარყო და განდევნო.

მთავარი ამოცანა, რომელიც თანამედროვე დრამატურგიის წინაშე დადებითი ხასიათების შექმნის საკითხში დგას — საბჭოთა ადამიანის ისეთნაირად ჩვენებაში მდგომარეობს, რომელიც ნათელყოფს, რომ ამ ადამიანის შესანიშნავი თვისებები დამახასიათებელია არა მარტო ცალკეული „გმირებისა და რჩეული პიროვნებებისათვის, არამედ საბჭოთა ხალხის მილიონიანი მასებისათვის“.

გასარკვევია უარყოფითი ხასიათების საკითხიც. უმართებულოა აზრი, ვითომც ჩვენი დრამა მხოლოდ და მხოლოდ დადებითი ხასიათის უნდა იყოს და ამიტომ უარყოფითი ხასიათების ჩვენება მისთვის ორგანულად

შეუფერებელია. ასეთი აზრის გავლენით ზოგ დრამატურგს ეშინია უარყოფითი ხასიათის ჩვენებისა, გაურბის ან მეტად სქემატურად ხატავს მას. უარყოფით პერსონაჟთა იგნორირება შეცდომაა. ჯერ ერთი, ეს ამცირებს დრამის კრიტიკულ სიმახვილეს, მის აღმზრდელობითს როლს, რამდენადაც აღზრდა შეიძლება არა მარტო დადებით მაგალითზე, არამედ უარყოფითის მხილებით, მისი ფესვების გაშიშვლებით და გაიცილებით; მეორე, ეს იქნებოდა სინამდვილის ლალატი, რადგან დღემდე არსებობენ ადამიანები, რომელნიც კიდევ ლალატობენ ჭეშმარიტების გზას. ჯერ კიდევ მოგვეპოვება კაპიტალისტური გადანაშთებით შეგნებადანაგვიანებულნი, არაკეთილსინდისიერი, ანგარებიანი და ამორალური კაცუნები. კაპიტალისტური გარემოცვის პირობებში არ არის გამორიცხული მტრული ელემენტების არსებობაც. მოიპოვებიან ისეთნიც, რომელთათვის შრომა შემოქმედებითი სიხარულის, შინაგანი სურვილის საგანი კი არ არის, არამედ ძალათ თავზე მოხვეული აუცილებლობა. ასეთები შრომას გმირობისა და სიმამაცის საქმედ კი არა თვლიან, არამედ პირადი კეთილდღეობის საშუალებად. არიან ისეთნიც, რომლებიც თავდადებით კი არ იღწვიან — ძველი ჩინოვნიკებივით „მსახურობენ“. ამგვარი ხალხის აღზრდა ჩვენი საზოგადოების და, მაშასადამე, ჩვენი დრამატურგიის აქტუალური ამოცანაა. მუდამ უნდა გვახსოვდეს 1952 წლის 7 აპრილის „პრავდის“ სარედაქციო წერილის ღრმავროვანი სიტყვები:

„ჩვენში ყველაფერი როდია იდეალურად, ჩვენში არიან უარყოფითი ტიპები, ჩვენს ცხოვრებაში ბოროტება ცოტა როდია და ყალბი ადამიანებიც ცოტანი როდი არიან. ჩვენ არ უნდა გვეშინოდეს ვაჩვენოთ ნაკლოვანებანი და სიძნელენი. ნაკლოვანებებს მკურნალობა უნდა. ჩვენ გოგოლები და შჩედრინები გვჭირდება. ნაკლი იქ არის, სადაც არ არის მოძრაობა, არ არის განვითარება. ჩვენ კი ვვითარდებით და წინ მივდივართ — მაშასადამე, გვაქვს სიძნელეებიც და ნაკლოვანებებიც“.

„ზოგიერთ დრამატურგს მიაჩნია, რომ მას თითქმის აკრძალული აქვს გააკრიტიკოს ცუდი, უარყოფითი მოვლენები ჩვენს ცხოვრებაში. ზოგი კრიტიკოსი კი მოითხოვს, რომ მხატვრულ ნაწარმოებებში ნაჩვენები იყოს მხოლოდ იდეალური ტიპები, ხოლო თუ მწერალი, დრამატურგი ისეთ რამეს გვიჩვენებს, რაც ცხოვრებაში უარყოფითია, მაშინ ცდილობენ გააკრიტიკონ ეს მწერალი. საქმისადმი ასეთი მიდგომა სწორი არ არის. ასე მოქცევა იმას ნიშნავს, რომ სიმბაღეს იჩენდე, სიმართლის წინაშე სცოდავდე“, — აღნიშნავს იგივე გაზეთი.

მაგრამ ყველა უარყოფითი პერსონაჟის ასახვისას აუცილებელია ვუჩვენოთ მათი აუცილებელი გაქრობის პერსპექტივა, ვუჩვენოთ მათი გარდუვალი დამარცხება. ცხადვით, რომ საბჭოთა სინამდვილის დიალექტიკაში დადებითი — მზარდი და მომავალია, უარყოფითი კი — მომავლადი და წარმავალი.

რა ნიშნები ახასიათებს ჩვენი დრამატურგიის დადებით გმირებს? მიზანდასახულობა და მიზნის სიცხადე, პატრიოტიზმი და მოქალაქეობრივი შეგნებულობა, დაუღალავი შრომა-საქმიანობა და დაუცხრომელი ნოვატორობა, შინაგანი სიმტკიცე და სულიერი სიწმინდე, ბოლშევიკური პრინციპულობა და შეუდრეკლობა — აი, ასეთია თანამედროვეობის პიესათა დადებითი გმირების ზოგადი სახე. მაგრამ არის შემთხვევები, როცა დრამატურგი დადებით ხასიათებს ამკობს ბურჟუაზიულ-დეკადენტური ლიტერატურიდან მომდინარე შტამებით — სულიერი გაუწონასწორებლობით, ნერვიულობით, უცნაურობით, ავადმყოფური ექვიანობით და სხვ. არაიშვიათია გმირის შინაგანი პრიმიტიულობაც.

უნდა გვახსოვდეს, რომ უარყოფითი მოვლენების მხილების და უარყოფითი ხასიათის ჩვენების საპირობება ერთია, ხოლო დადებითი ხასიათისა და გმირის ასახვის პრინციპები კი მეორე.

უარყოფითი ხასიათის ჩვენება სრულიადაც არ ნიშნავს დადებითი პერსონაჟის ან გმირის უარყოფითი თვისებებით ძალად შეკავშვას. დადებითი პერსონაჟისათვის უარყოფითი ელემენტების ძალად თავზე მოხვევა ამ საკითხის არსში ჩაუწყვდომლობაა. სამწუხაროდ, ასეთი შემთხვევები ჩვენი დრამატურგიისათვის არაიშვიათია.

მაგალითად, ავტორის განზრახვით, „ჩვენი ფრთების“ ერთ-ერთი მთავარი პერსონაჟი ვახტანგ კარგარეთელი დადებითი გმირი უნდა ყოფილიყო. იგი „მსოფლიო ტექნიკური აზროვნების“ ურთულეს ამოცანაზე მუშაობს და ბოლოს კიდეც გადაწყვეტს მას. კარგარეთელი მსოფლიოში პირველი ააგებს ზესწრაფ რეაქტიულ თვითმფრინავს. განა ცხადი არ არის, რომ ასეთი ადამიანი უაღრესად მტკიცე და ნებისყოფის მქონე უნდა იყოს? კარგარეთელი კი სუსტი, ნევრასტენიკი და გაუბედავი არსებაა. მას ძალა არ ჰყოფნის დაწყებული საქმე დაამთავროს, არ შეუძლია დაიცვას ის, რაშიც ღრმადაა დარწმუნებული. იგი იმდენად უხეიროა, რომ საკუთარ ცოლთანაც კი ვერ ახერხებს გულახდილ ლაპარაკს, რათა მქენჯნავი გაუგებრობა გაჰფანტოს. იგი გამოეთიშება ამხანაგებს, კოლექტივს და მარტოდმარტო განაგრძობს „მსოფლიო ტექნიკურ პრობლემაზე“ თავის ტეხვას.

რას წარმოადგენს დადებით პერსონაჟად ჩაფიქრებული საავიაციო ქარხნის დირექტორი კიკნაძე? უხეშსა და უზრდელ ხეპრეს, რომელიც ინჟინერთექნიკოსებს ძველი ზედამხედველივით შეტევითა და წყრომით ელაპარაკება. ბრმად ენდობა რა მთავარ ინჟინერს, პატივმოყვარე კოსმოპოლიტს, იგი გადაწყვეტ მომენტში სისუსტეს იჩენს და უბრალო ქეშმარიტებას ვერ ხედება. ამ დირექტორის მუშაობის საკუთარი „მეთოდები“ აქვს: — ის უმაღლეს ქარხნის კოლექტივს გვემის პროცენტულ შესრულებას; ატყუებს მათ, იძლევა შესრულების განზრახ არა რეალურ ვადებს; ავალებს მუშებს „ოთხ საათში“ გააკეთონ ის, რაც მთელ დღეს ვერ კეთდება და სხვ. რა არის ეს, თუ არა ადამიანთა აბუჩად აგდება? ქარხნის პარტორგის გულისყურის, „მასებთან კავშირის“ და სხვა „სანაქებო“ თვისებათა საჩვენებლად ავტორმა არაფერი არ დაიშურა, მაგრამ გონიერი ხელმძღვანელის ნაცვლად მოუსვენარი ფიგურა გამოუვიდა.

ზოგ დრამატურგს ჰგონია, რომ დადებითი გმირის უნაკლოდ ჩვენება შეამცირებს ხასიათის რეალობას და ამიტომ ცდილობს მიაწეროს მას წვრილწვრილი ნაკლოვანებანი, რომლებიც სახეს დიდ ზიანს არ მოუტანენ, მაგრამ „გააცხოველებენ“ და „ბუნებრიობასაც“ შეჰმატებენ. ასეთ „გაბუნებრივებას“ მხოლოდ სიყალბე და შტამპი მოაქვს.

რა თქმა უნდა, არის შემთხვევები, როცა მოწინავე ადამიანს აქვს რაიმე სათაკილო თავისებურება და დრამატურგმა შეიძლება ამ ჩრდილოვანი მხარის ჩვენებაც საჭიროდ სცნოს, მაგრამ დადებითი ხასიათისათვის რაიმე უარყოფითი ნიშნის მიწერის აუცილებლობის მოთხოვნა, გმირის „პატარა“ უარყოფითი თვისებით შეზავების სავალდებულო კანონის გამოყვანა — ვითომც მეტი ბუნებრიობისათვის — შეცდომაა.

დიდ ნაკლად უნდა ჩაითვალოს ისეთი მოვლენა, როცა ავტორი გმირად, სახელგანთქმულ ადამიანად, ნოვატორად გვაცნობს პიროვნებას, რომლის ხასიათში არაფერია ისეთი, რაც მის მოწინავეობას, გმირობას ან ნოვატორობას ამტკიცებდეს. დრამატურგს უნდა შეეძლოს გვაჩვენოს, თუ რატომ და

რით არის ეს ხასიათი მოწინავე ან ნოვატორული. მარტო „შუბლზე ბილეთის“ მიკვრა, როგორც ამბობდა ილია, არ არის საკმარისი. მთავარია ჩვენება, თუ ხასიათის რა თვისებებმა, რა ნიშნებმა გახადეს იგი ასეთად.

დრამაში ხასიათის გარდაქმნა მხოლოდ მაშინ არის დამაჯერებელი, როცა იგი ფსიქოლოგიურად მომზადებულია, ეს კი ნიშნავს ხასიათის ისეთი თვისებების წინასწარ გამოვლინებას, რომლებიც შესაძლებელს გახდიან ხასიათის შემდგომ ცვლას და მისი „ფერიცვალების“ საწინდრად გამოდგებიან. მაგალითად, ჩვენ გვჯერა, რომ ჯემალი (ი. მოსაშვილის „ჩაძირული ქვები“) გაბედავდა სადაყის მოკვლას, შესძლებდა შუქრის ტყვეობიდან გათავისუფლებას, მოახერხებდა მისსა და გაიანეს საქართველოში გამოპარებას; და ეს იმიტომ, რომ დრამატურგმა შექმნა ისეთი ხასიათი, რომლისთვისაც ეს ყველაფერი არ არის შეუძლებელი და არც მოულოდნელი. აი, ეს არის ხასიათის წინასწარი ფსიქოლოგიური მომზადება რაიმე დრამატული მოვლენისათვის.

ჩვენ ასევე მტკიცედ გვჯერა, რომ გიორგი გიგაური ხალხისა და პარტიის დახმარებით, — და ეს დახმარება ავტორმა თვალნათლივ დაგვანახვა, — შესძლებს ნებიერიძისთანა ადამიანების დამარცხებას.

ხასიათები არ უნდა უპირისპირდებოდნენ ერთი მეორეს, როგორც მარად უცვლელი კატეგორიები. ისინი განვითარებული უნდა იყვნენ და ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ თვით ამ განვითარების მხრივაც, ე. ი. ამ განვითარების ინტენსივობისა და მიმართულების მხრივაც. ხასიათის განვითარებადობა აუცილებელია არა მარტო კონფლიქტისა და სიუჟეტისათვის, არამედ თვით ხასიათის რელიეფურობისა და დამაჯერებლობისათვის (გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ხასიათის უცვლელობა თვით არის გამოყენებული როგორც ხერხი, როგორც საშუალება ხასიათის, მისი შინაგანი კონსერვატულობის საჩვენებლად). მტრული ხასიათები ერთმანეთს უნდა უპირისპირდებოდნენ არა მარტო სიუჟეტის გასაშლელად, არამედ გაცილებით ფართოდ, სრულად და ყოველმხრივ. მაგალითად, გიგაური (ი. მოსაშვილის პიესიდან „მისი ვარსკვლავი“) უპირისპირდება ნებიერიძეს და ზანდუქელს არა მარტო მსოფლმხედველობის საფუძვლებით, არამედ მთელი თავისი ადამიანობით, პირადი თვისებებითაც.

ხასიათს უნდა ჰქონდეს თავისი „სიუჟეტი“, თავისი საკუთარი განვითარების ისტორია. პიესა ვერ ჩაითვლება სრულყოფილად, თუ სიუჟეტში გაშლილი ამბები მხოლოდ გარეგნულად ეხებიან ხასიათს და ვერ ცვლიან მას. სიუჟეტი უნდა გვაცნობდეს არა მარტო „ამბებს“ ხასიათის ირგვლივ, ხასიათის უცვლელად დატოვებით, არამედ „ამბებს“ თვით ამ ხასიათში, გვაჩვენებდეს ხასიათში გაჩენილს, ან გაჩენის პროცესში მყოფ ახალ ნიშნებს.

დრამაში ვერ შეიქმნება სრულყოფილი მხატვრული სახე, თუ არ გადმოიკა მისი განვითარების დიალექტიკა, მისი შინაგანი ბუნების რაობა და ამ „რაობის“ ცვლის პროცესი. ზოგნი ქმნიან დახლართულ სიუჟეტს სხვადასხვა საიდუმლოებით, მოულოდნელობით, უცნაური ამბებით, მაგრამ თვით ხასიათი კი „შეუქმნელი“ რჩებათ. შედეგად ვიღებთ სიუჟეტურ პერიპეტიებს, რეალურ-ცხოველმყოფელი ხასიათების გარეშე...

ცენტრალური ხასიათების სრულყოფისათვის, მათი სიცხოველისა და დამაჯერებლობისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ამ ხასიათების ქცევა-მოქმედების გამომწვევი მოტივების ჩვენებას, იმის ჩვენებას, რასაც, როგორც შესაფერი რეაქცია, გმირის სიტყვა თუ მოქმედება მოჰყვება. როდესაც გარკვეულია ამა თუ იმ მოქმედების მიზეზი და მოტივი, მაშინ უფრო ცხადი და გასაგები ხდება მისი არსი. ხოლო ხასიათის ქცევა-მოქმედების შინაგანი

აზრის, არსის დადგენა არის იმავე დროს განაჩენის გამოტანა და შეფასება როგორც ამ ქცევა-მოქმედებისა, ისე მისი გამომწვევი მიზეზებისა.

თუღრესად მცდარია აზრი, ვითომც მძაფრი კონფლიქტი და საინტერესო სიუჟეტი ძირითადი და გადამწყვეტია, ხოლო ხასიათები კი თვით ჩნდებიან. ხასიათი კონფლიქტის მსგავსად დრამატული ნაწარმოების ძირითადი კომპონენტია. კონფლიქტისა და ხასიათების ერთმანეთისაგან იზოლირებული განხილვა შეცდომაა. დრამატული ნაწარმოები კონფლიქტისა და ხასიათების დიალექტიკურ ერთიანობას უნდა წარმოადგენდეს, რადგან ყოველი კონფლიქტი წყდება ხასიათების წყალობით, ხასიათები კი სრულად და მკვეთრად მხოლოდ კონფლიქტის დროს და მისი მეშვეობით ვლინდებიან. ყოვლად შეუძლებელია რეალურად არსებული კონფლიქტის შემჩნევა და ასახვა ისე, რომ არ შეამჩნიოთ ამ კონფლიქტში ჩაბმული ადამიანები, ე. ი. ხასიათები. ხასიათი კი ვერასოდეს ვერ შეიქმნება მხოლოდ „ლიტონი სიტყვით“; მისი გახსნის, მისი ჩვენების ერთადერთი საშუალება დრამატურგიული მოქმედებაა.

* * *

თანამედროვე ქართული დრამატურგიის ხასიათების პრობლემისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს საბჭოთა მუშის, კოლმეურნე გლეხის, საბჭოთა ინტელიგენტის და პარტიული ხელმძღვანელის მხატვრული სახეების განხილვას. სწორედ ამ კატეგორიის ადამიანთა ხასიათებში მჭიდვრდება ყველაზე უკეთ ჩვენი სოციალისტური სინამდვილე, ეპოქის ახალი ადამიანი და მისი სპეციფიკური ნიშანთვისებები.

ჩვენი მუშათა კლასის გმირული შრომა-ცხოვრება დრამატურგიის ძირითადი თემა უნდა იყოს. საბჭოთა მუშის ახალი ბუნების ასახვა დრამატურგის ყველაზე აქტუალური ამოცანაა.

სამწუხაროდ, ქართულმა დრამატურგიამ ვერ შესძლო ღირსეულად აეცახა საბჭოთა მუშის მრავალფეროვანი, ბრძოლითა და შემოქმედებით აღსავსე ბედნიერი ცხოვრება. მართალია, ჩვენმა დრამატურგიამ მართებულად შენიშნა მუშებსა და ინჟინერ-ტექნიკურ პერსონალში მომხდარი ცვლილებები — მათი კულტურულ-ინტელექტუალური ზრდა, იდეურ-პოლიტიკური და სპეციალური ცოდნის დიდი ამაღლება, შემოქმედებითი შრომისა და ნოვატორობის თვისება, ფიზიკურსა და გონებრივს შორის მიჯნების რღვევა, მეცნიერებისა და წარმოების მტკიცე კავშირი და სხვა დამახასიათებელი პროცესები, მაგრამ ქართველი მუშის მართალი, ღრმა და ოსტატურად გამოქანდაკებული დრამატურგიული ხასიათი ჯერაც არ შექმნილა.

თანამედროვე ქართულმა დრამატურგიამ ჯერაც ვერ გაიხადა ქართველი მუშა ნაწარმოების მთავარ გმირად. იმ ნაწარმოებებშიც კი, სადაც მოცემულია ცდა თანამედროვე მუშის ხასიათის დახატვისა, მუშა პიესაში წამყვან ცენტრალურ ფიგურას კი არ წარმოადგენს, არამედ უკანა პლანზე მყოფს — ინჟინრების, ღირეპტორების და პროფესორების რაღაც მეორეხარისხოვან დამატებას. მუშა მთავარი გმირი კი არ არის, არამედ მათი მხარდამამშვენებელია. ეს თანამედროვე ქართული დრამატურგიის დიდი ნაკლია. მან აქამდე ვერ შექმნა დღევანდელი ქართველი მუშის ტიპური ხასიათი, ვერ მოგვითხრო მუშათა კლასის გმირული საქმეები და ვერ შესძლევს ამას იქამდე, სანამ მუშას არ დააყენებს ნაწარმოების ცენტრში, სანამ არ გახდის მას მთავარ გმირად, სანამ არ გვაჩვენებს მისი ბედისა და ცხოვ-

რების განუყრელ კავშირს მთელი ჩვენი ქვეყნის, მუშურ-გლეხურ სახელმწიფოს ბედსა და ცხოვრებასთან.

მეტად უცნაურია, როცა დრამატურგი „სპეციფიკური“, „საქმიანი ატმოსფეროს“ შესაქმნელად მართავს ხელოვნურ ჩოჩქოლს, გაუთავებელ მითქმამოტქმას და ულაზათო გარეგნულ ალიაქოტს. ასეთი იაფი ხერხებით ახლა არავინ ტყუვდება. დღეს ყველამ კარგად იცის, რომ ნოვატორები, გამომგონებლები ეგზალტირებული ადამიანები კი არ არიან, ისინი გაუთავებლად კი არ დარბიან, არამედ ჩუმად, მშვიდად და თავდადებით მუშაობენ. გარეგნულ ალიაქოტს ჩვენს ქარხნებში ადგილი არა აქვს. ეს მხოლოდ სუსტ დრამატურგთა გამონაგონი სცენიური ხერხია „დაძაბული შემოქმედებითი შრომის“ საჩვენებლად.

ყველაზე უარესი კი ის არის, როცა ავტორი აგვიწერს წარმოებას, მის მუშებს და თვითონ კი მეტად სუსტი და ზედაპირული წარმოდგენა აქვს ორივეზე. ასეთ შემთხვევაში ავტორი მიმართავს „ზოგად მეთოდებს“—(ლაპარაკს პროცენტებზე, გეგმაზე, ბრიგადებზე, ჩამორჩენაზე, ნორმებზე და სხვა),—ტექნიციზმებითა და მყვირალა სპეციალურ ტერმინებით ჟონგლიორობას.

ხანდახან იგრძნობა დრამატურგის შიში — ვაითუ „მუშის თემამ“ ვერ აღძრა შესაფერი ინტერესიო—და „საქმის გამოსასწორებლად“ მიმართავენ სხვადასხვა სიუჟეტურ გართულებას, რომელთაც ხშირად არაფერი საერთო არა აქვთ მუშისა და შრომის თემასთან. დრამატულ ნაწარმოებში ინტერესს ქმნის არა სიუჟეტურ-კომპოზიციური ფოკუსები, არამედ დიდი და მართალი გრძნობებით ამეტყველებული ღრმა და ნამდვილი ხასიათები, რომლებიც ჩვენი ხალხის მდიდარი სულიერი ცხოვრების რეალისტურ ჩვენებას ემსახურებიან და თანამედროვეობის აქტუალურ საკითხთა გადაწყვეტაში გვეხმარებიან.

აღსანიშნავია, რომ ყველაზე მეტი სქემატურობა სწორედ საბჭოთა წარმოებისა და მუშათა კლასის ცხოვრების ასახვაში გვაქვს. სქემატურობა, უპირველეს ყოვლისა, კონფლიქტში მქადავდება, სადაც უმართებულო გავრცელება ჰპოვა პირველ ხუთწლედთა დროინდელმა კონფლიქტმა ნოვატორ ხელქვეითსა და კონსერვატორ უფროსს შორის. ეს კონფლიქტი სრულიად აღარ შეესაბამება დღევანდელ სინამდვილეს. სახალხო მეურნეობის და, კერძოდ, მრეწველობის მიღწევების ერთ-ერთი მიზეზი ისაა, რომ პარტიამ აღზარდა არა მარტო შემოქმედებითი ინიციატივის მქონე ახალი ტიპის მუშათა კლასი, არამედ მაღალკვალიფიციურ და გამოცდილ წარმოების მეთაურთა მთელი არმია, რომლისათვისაც ყოვლად უცხოა კონსერვატიზმი, ბიუროკრატიზმი, გაუბედაობა, თვითდაზღვევა, ვიწრო ინტერესი და შეზღუდული აზროვნება; ძალიან ხშირად ძიება, გამოგონება, ინიციატივა სწორედ მათგან მომდინარეობს.

ის გარემოება, რომ უკანასკნელი სამი წლის მანძილზე ქართულ დრამატურგიაში არ გამოქვეყნებულა ჯეროვანი ოსტატობით შესრულებული მაღალმხატვრული პიესა მუშათა კლასის შრომა-ცხოვრებაზე, ქართული დრამატურგიის მნიშვნელოვან ჩამორჩენაზე მეტყველებს.

თანამედროვე ქართულ დრამატურგიაში საკოლმეურნეო სოფლის და საბჭოთა ინტელიგენციის თემა შედარებით უკეთ დამუშავებული თემებია. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ქართველი კოლმეურნე გლეხის ტიპიური ხასიათი საჭირო მხატვრული ოსტატობითა და დამაჯერებლობით ჯერ კიდევ არ შექმნილა.

რა არის მიზეზი? უპირველეს ყოვლისა ის, რომ დრამატურგები პიესის

ხერხემლად ხდიან არა რიგით კოლმეურნე გლეხს, არა თვით კოლმეურნეთა მასას, როგორც სოციალისტური სოფლის საფუძველს, როგორც მის ძირითად ძალას, არამედ, მართალია, ახალი სოფლის მეტად დამახასიათებელ, მაგრამ, მასთან შედარებით მაინც მეორეხარისხოვან ფიგურებს: კოლექტივის გამგეობის მდივნებსა და თავმჯდომარეებს, აგრონომებს, საკოლმეურნეო ბუხალტრებს, მოანგარიშეებს და სხვათ. ამრიგად, იმის მაგიერ, რომ ხელი მოკიდონ უმთავრესის და უძირითადესის ასახვას, მიმართავენ რაღაც „შემოვლით ხერხს“, რომელიც მთავარისაგან განზე გადგომას, ერთგვარ თვითდაზღვევას უფრო ჰგავს. დღეს ვერავითარი ნაწარმოები ვერ იქნება სინამდვილის სწორად ამსახველი, თუ პირისპირ არ მივაღიქვით და უშუალოდ არ შევისწავლეთ სინამდვილე და თუ ეს შესწავლა უმთავრესისაგან, უძირითადესისაგან არ დავიწყეთ, ვერავითარი „ნიუანსები“, „შტრიხები“, „გარშემოვლითი“ მეთოდები და ზერელე იმპრესიონისტული არსენალიდან მომდინარე სხვა ხერხები ვერ მოგვცემენ საჭირო შედეგებს. მათი საჭიროება იქ ჩნდება, სადაც მწერალი შესაფერად და ღრმად არ იცნობს სინამდვილეს, როცა იგი ჯეროვანი სიღრმით ვერ ჩასწვდომია ასახავის არსს, ვერ განუსხვავებია მეორეხარისხოვანი და დამხმარე პირველხარისხოვნისა და მთავარისაგან. აი, მაშინ ჩნდებიან სხვადასხვა „ნიუანსები“, „შტრიხები“ და „გაკერითი ასახული სურათები“. ჩვენი რთული და მრავალფეროვანი სინამდვილისათვის ასეთი ზედაპირული ხერხები შეუფერებელია. თანამედროვე კოლმეურნე გლეხის ურთულესი და მდიდარი ხასიათი შტრიხებითა და ნიუანსებით ხატვას კი არა, დაფიქრებულ, სპეციალურ, ღრმა და ყოველმხრივ ასახვას თხოულობს.

გაკვირვებას იწვევს საკოლმეურნეო ცხოვრების ამსახველ დრამატულ ნაწარმოებთა ჟანრობრივი შეზღუდულობა. ამ თემაზე დაწერილ პიესათა დიდი უმრავლესობა კომედიებს წარმოადგენენ. ნუთუ საკოლმეურნეო შრომაცხოვრებაზე მხოლოდ მსუბუქი კომედიების წერა შეიძლება?

იქნება ვოდევილური და არაფრისმთქმელი კომედიები, რომლებიც არ ამდიდრებენ არც ჩვენს ცოდნას სოციალისტური სოფლის დამახასიათებელ პროცესებზე, არც კოლმეურნე გლეხის ნოვატორულსა და შემოქმედებითს შრომაზე და არც უარყოფითის მხილების თვალსაზრისით არიან საყურადღებონი. ასეთ პიესებში ახალი სოფლის ყოფა ხშირად მარტო მქრალი ფონია, რომელზედაც თვითმზნური გატაცებით იშლება ხოლმე საკოლმეურნეო ცხოვრების რაიმე შემთხვევითი მოვლენა (ნაძალადევი კომიზმითა და ღარიბი იუმორით), ან ვოდევილური ყაიდის სამიჯნურო რომანი. ამრიგად, ხსენებულ შემთხვევებში მთავარი მეორეხარისხოვანს ემსახურება, რის შედეგადაც ვლენულობთ ფუქსავატ და ქარაფშუტა აღამიანების ხასიათებს, რომლებიც სრულიად არ შეესაბამებიან კულტურისა და განვითარების მაღალ საფეხურამდე ასულ სოციალისტურ გლეხობას, ჩვენი სამშობლოს მოჭირანხლეს და სოციალისტური დოვლათის შემქმნელს.

მსგავსად იმისა, როგორც საბჭოთა მუშა გამოჰყავთ დირექტორების, ინჟინრების და პროფესორების მხარდამამშვენებლად — კოლმეურნე გლეხსაც კოლმეურნეობის ხელმძღვანელების, აგრონომების და სხვათა „მასობრივ დამატებად“ ხატავენ.

პიესა „თბილისელ ქალიშვილში“, სადაც საკოლმეურნეო ცხოვრების სურათს აკლია მისი მთავარი გმირი — ქართველი კოლმეურნე გლეხი, მოქმედ პირებად გვხვდებიან კოლმეურნეობის თავმჯდომარე, აგრონომი, საწყობის გამგე თავისი მეუღლით, მოანგარიშე, ინჟინერი, კორესპონდენტი, ორიოდ ბრიგადირიც, მაგრამ კოლმეურნე მიწის მუშა კი არ ჩანს.

ამ მაგალითს კვლავ უნდა დაეუპირისპიროთ ილო მოსაშვილის დრამატურგიული ოსტატობა. მოსაშვილმა პიესა „მის ვარსკვლავში“ სამაგალითოდ შესძლო ღრმად და ძლიერად აესახა ჩვენი სოფლის მეურნეობის მუშაკთა თავდადებული შრომა, ეჩვენებინა მათი ტიპური ნიშნები, ეჩვენებინა ახალი აღმდინაობის მათი სოციალისტური არსის უმთავრეს გამოვლინებაში—საკოლმეურნეო, საქვეყნო შრომა-საქმიანობაში. მიუხედავად იმისა, რომ მოსაშვილის მთავარი ამოცანა ამაში არ მდგომარეობდა, მან მაინც შესანიშნავად შესძლო სოფლის მეურნეთა რიგითი წარმომადგენლების, საბჭოთა მეურნეობის მუშაკთა მდიდარი და კეთილშობილი ბუნების შთამაგონებელი დახატვა. ამრიგად, მიუხედავად შესამჩნევი წარმატებისა, საკოლმეურნეო სოფლის თემა ჯერაც ვერ ჩაითვლება გადაწყვეტილ და ჯეროვნად დამუშავებულ თემად თანამედროვე ქართულ დრამატურგიაში.

საბჭოთა ინტელიგენციის წარმომადგენელთა—მეცნიერთა, ინჟინერ-ტექნიკოსთა, მიწურინელ-აგრონომთა და სხვათა მხატვრული სახეები ყველაზე უფრო სრულად დამუშავებული მხატვრული სახეებია თანამედროვე ქართულ დრამატურგიაში. ეტყობა ჩვენი დრამატურგები, რომელთა უმეტესობა თვითონაც ამ ფენას ეკუთვნის, სხვაზე უკეთ ისევ მას იცნობენ. საბჭოთა ინტელიგენტის ხასიათის მხატვრულ ასახვაში ქართულ დრამატურგიას მნიშვნელოვანი მიღწევები მოეპოვება, თუმცა ერთგვარი სქემატურობა და სახეთა ერთფეროვნება აქაც შეინიშნება. მაგალითად, აუცილებლად მიმართავენ ძველი და ახალი „სკოლის“ წარმომადგენელთა დაპირისპირებას. ძველი სკოლის წარმომადგენელი აუცილებლად კოსმოპოლიტი და დასავლეთის მოთაყვანეა, ახლისა კი—ნოვატორი და პატრიოტი. საქმე ისაა, რომ ეს დაპირისპირება მოდის 21—22 წლებიდან, როცა „ძველი“ ინტელიგენცია ან ახალი ცხოვრების ნიადაგზე დგებოდა, ანდა მტრულად გვიპირისპირდებოდა. დღეს საბჭოთა ხელისუფლების 35-ე წლისთავზე ძველი „სკოლა“ ფიქტია. შეცდომებს ლიტერატურასა და მეცნიერებაში ახლაც ვხვდებით, მაგრამ ამ შეცდომების ჩამდენი რამდენადმე ფართო ჯგუფები, მთელი თაობები და მასობრივი „სკოლები“ კი არ არიან, არამედ საცოდავი ერთეულები, ან ცალკეული გზადაბნეული ინდივიდები.

განსაკუთრებით გავრცელდა მეცნიერთა „შეფერადება“ რაიმე აუცილებელი „უცნაურობით“. ხშირად ორი სხვადასხვა პიესის „მეცნიერი“ წყლის წვეთებივით ჰგვანან ერთმანეთს. საქმით გატაცებულები, მოუსვენრები, უბრალოები და პირდაპირები, კეთილები, მაგრამ გულუბრყვილოები, ცოტა უცნაურები—აი, ასეთები არიან ყველანი. ამასთან ერთად, მათ აუცილებლად ახასიათებთ რაიმე ამოჩემებულ-აკვიატებული სიტყვები ან გამოთქმები. მაგალითად, ინჟინერი მაღალაშვილი („უბრალო აღმდინაებიდან“) ყოველ ფეხის გადადგმაზე გაიძახის: „ქაჯან“ და „თქვენმა მზემ“. (ალბათ, „ინდივიდუალიზაციის“ გულისათვის!). ყველაფერი ეს უსათუოდ უარყოფითად მოქმედებს მსმენელ-მაყურებელზე და აშკარა ხელოვნურობის ბეჭედს ატარებს.

საბჭოთა და პარტიულ ხელმძღვანელთა ამსახველი რეალისტური მხატვრული სახის შექმნა—ჩვენი დრამატურგიის დიდად საპასუხისმგებლო ამოცანა და ხასიათების პრობლემის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხია.

პარტიული და საბჭოთა ხელმძღვანელები ჩვენი ხალხის საუკეთესო შვილები არიან, მოსაწონი სულიერი თვისებებით შემკულნი, კომუნისტური პარტიის მიერ აღზრდილ-გამოზრდილები, ისინი სათავეში უდგანან კომუნისტებისთვის ბრძოლას, რაზმავენ, ასწავლიან და ხელმძღვანელობენ საბჭოთა ხალხს.

ამხანაგი სტალინი შრომაში „ლენინიზმის საფუძვლების შესახებ“ წერდა: „ლენინიზმი არის თეორიული და პრაქტიკული სკოლა, რომელიც აყალიბებს პარტიულ და სახელმწიფო მუშაკის განსაკუთრებულ ტიპს; ქმნის მუშაობის განსაკუთრებულ, ლენინურ სტილს“. ამხანაგი სტალინი აღნიშნავს აგრეთვე, რომ „ლენინელი მუშაკის განსაკუთრებულ ტიპს“ მუშაობის განსაკუთრებული სტილი ახასიათებს. პარტიული და სახელმწიფო მუშაკები და მათი მონაწილეობა საქვეყნო შრომა-საქმიანობაში ჩვენი სინამდვილის მეტად ღირსშესანიშნავი თავისებურებაა. ამიტომ მეტად მართებულია, როცა თანამედროვეობის ამსახველ ყველა პიესაში არის ცდა მათი რეალისტურად და დამაჯერებლად ასახვისა. ჩვენ არ გვეგულება არც ერთი პიესა, სადაც პარტიის წარმომადგენელს მნიშვნელოვანი და საპატიო როლი არ ეთმობოდა. ეს უსათუოდ მისასალმებელია და მოწმობს, რომ ჩვენს დრამატურგებს კარგად ესმით კომუნისტური პარტიის მაორგანიზებელი, დამრგებელი ძალა, მისი ავანგარდული როლი. მაგრამ არის შემთხვევები, როცა დრამატურგი ვერ ახერხებს ჩანაფიქრის, წინასწარ განზრახულის რეალიზაციას და საწინააღმდეგო შედეგებსღებულობს.

შეცდომას უშვებენ და გვიხატავენ უძილობისაგან თვალდასიებული, მუდამ გაბანჯყვებისა და დავიდარბაში მყოფ ადამიანს, რომელიც არცა ჰამს, არცა სვამს და მხოლოდ სხვის გაფუჭებულ საქმეებს ასწორებს. ამ ადამიანს არც კითხვისთვის სცალია, არც ოჯახისთვის, არც სიყვარულისთვის, არც პირადი კეთილმოწყობისათვის. იგი მხოლოდ სხვისი გადიაა და უამრავი საქმით გაქყვებული „მზრუნველი“. პარტიული ხელმძღვანელის ასეთი „მეთოდით“ აღწერა მცდარია.

ზოგი დრამატურგი კი პარტიულ ხელმძღვანელს რაღაც „ფენომენალურ“ ადამიანად — „ზეკაცად“ სახავს, რომელსაც ენციკლოპედიურ ცოდნასთან ერთად ყველგან ყოფნისა და ყველაფრის მოსწრების ნიჭიც აქვს. ასეთი „ხერხით“ დახატული პარტორგი ან რაიკომის მდივანი ერთ მოქმედებაში აუარებელ საქმეს ასწრებს და წინააღმდეგობას, რაიმე სიძნელეს კი არსად არ აწყდება. იგი ზღაპრულ ჯადოქარივით მოქმედებს და საკმარისია ის ვისმეს ტელეფონით დაელაპარაკოს, რომ საქმე გაიჩარხოს და გაუკეთებელი გაკეთდეს. ასეთი პარტხელმძღვანელები ასწორებენ დირექტორებს, ასწავლიან პროფესორებს, შევლიან მუშებს, ეხმარებიან გამოგონებლებს, არიგებენ წაჩხუბებულ ცოლ-ქმარს და არჩენენ ავადმყოფებს. ესეც სინამდვილის გაყალბებაა. ზოგიერთი პიესის „პარტმუშაკი“ კი მხოლოდ კითხვების მიცემით არის გართული. იგი აუარებელ კითხვებს იძლევა და თვითონ კი არც ერთს არ პასუხობს. მას თვითონ სურს გაერკვეს იმაში, რასაც უნდა თვითონ ხსნიდეს და მარტავდეს.

ზემოთქმულიდან ჩანს, რომ პარტიული ხელმძღვანელის სახის შექმნა უალრესად ძნელი და ფრიალ საპასუხისმგებლოა. ამ საქმეში შტამპი და წამხედურობა, სქემა და პრიმიტიულობა, გადაჭარბება და ფერთა გამუქება — ყოვლად დაუშვებელია.

ხასიათის პრობლემისათვის, ისევე როგორც მთელი საბჭოთა ესთეტიკისა და სოციალისტური რეალიზმის თეორიისათვის, უალრესად მნიშვნელოვანია ამხანაგ მალენკოვის დებულებანი ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ, გამოთქმული პარტიის XIX ყრილობაზე გაკეთებულ საანგარიშო მოხსენებაში.

ამხანაგ მალენკოვის თეორიული დებულებები ხელს უწყობენ მარქსისტულ-ლენინური ესთეტიკის, ლიტერატურის თეორიისა და პრაქტიკის შემდგომ

განვითარებას. ეს ღრმააზროვანი ფორმულები სპეციალურ განხილვას მოითხოვენ და ამ სტატიაში ჩვენ მათ ვერ გავაშუქებთ, მაგრამ აუცილებლად მიგვაჩნია შევეხოთ ტიპიურობის იმ სრულ, ამომწურავსა და ღრმა განსაზღვრას, რომელიც მოცემულია ამხანაგ მალენკოვის მოხსენებაში.

„ტიპიურია არა მარტო ის, — ამბობს ამხანაგი მალენკოვი, — რასაც ყველაზე ხშირად ვხვდებით, არამედ ის, რაც ყველაზე მეტი სისრულითა და სიმახვილით გამოხატავს მოცემული სოციალური ძალის არსს. მარქსისტულ-ლენინური გაგებით ტიპიური სრულიადაც არ ნიშნავს რაღაც სტატისტიკურ საშუალოს“.

სოციალისტური რეალიზმი, როგორც საბჭოთა ლიტერატურისა და კრიტიკის ძირითადი მეთოდი, ხელმძღვანელობს ფ. ენგელსის უკვდავი ფორმულით—რომ რეალიზმი, გარდა დეტალების სისწორით ასახვისა, გულისხმობს ტიპიური ხასიათების ტიპიურ გარემოში ჩვენებას. ტიპიური ხასიათების სწორი გაგებისათვის კი უმნიშვნელოვანეს სამსახურს გვიწევს ამხანაგ მალენკოვის დებულებები.

„ტიპიურობა შეესაბამება მოცემული სოციალურ-ისტორიული მოვლენის არსს, და მხოლოდ იმას როდი წარმოადგენს, რაც ყველაზე გავრცელებულია“... ეს არის გზა ტიპიური ხასიათების ხატვისა, სადაც „სახის შეგნებულად ჭარბი ფერებით დახატვა, გამახვილება“ „არ გამორიცხავს ტიპიურობას“. მხატვრული ხასიათების შექმნისას უნდა გვახსოვდეს, რომ „ტიპიურობა რეალისტურ ხედვებში პარტიულობის გამოვლინების ძირითადი სფეროა. ტიპიურობის პრობლემა ყოველთვის პოლიტიკური პრობლემაა“.

ე. მაღრაძე, გ. პეტრიაშვილი, მ. ქარჩავა

კაპიტალისტური ქვეყნების პროგრესული მწარეები მშვიდობის საღაიაჟოზა

„პოლიტიკის დარგში ომისშემდგომი პერიოდი აღინიშნა იმით, რომ შეიქმნა ორი ბანაკი — აგრესიული, ანტიდემოკრატიული ბანაკი ამერიკის შეერთებული შტატების მეთაურობით და მშვიდობისმოყვარე, დემოკრატიული ბანაკი. ამ დროის მანძილზე კაპიტალისტურ სამყაროში ამერიკის შეერთებული შტატების სახით შეიქმნა რეაქციისა და აგრესიის ახალი ცენტრი, საიდანაც ახლა გამომდინარეობს ძირითადი საფრთხე მშვიდობის საქმისათვის, ხალხთა თავისუფლებისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის საქმისათვის. ამ საფრთხის გამო მშვიდობისმოყვარე ძალები ყველა ქვეყანაში დაირაზმენ გადამწყვეტი ბრძოლისათვის თავიანთი ქვეყნების მშვიდობისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის დასაცავად“ — თქვა ამხანგამა გ. მაღენკოვმა თავის მოხსენებაში პარტიის XIX ყრილობაზე.

ახლა, როდესაც გამწვავებული ბრძოლა წარმოებს, ერთი მხრივ, მზარდ, პროგრესულ ხალხთა ფართო მასების სასიცოცხლო ინტერესების გამომხატველ იდეოლოგიასა და, მეორე მხრივ, მომაკვდავ, კონსერვატულ, დამყაყუბულ ერთი მუჭა კაპიტალისტთა ინტერესების დამცველ დრომოკმულ იდეოლოგიას შორის — დიდი პროლეტარული მწერლის, სოციალისტური რეალიზმის ფუძემდებლის მაქსიმ გორკის მიერ ოცი წლის წინათ უცხოელი კულტურის მოღვაწეებისათვის დასმული კითხვა: „ვისთან ხართ თქვენ, კულტურის ოსტატებო?“ დღეს უფრო მკაფიოდ გაისმის და მოითხოვს ნათელი და გარკვეული პასუხის გაცემას.

დღეს მწერლები და პოეტები უცხოეთში, ისევე, როგორც ყველა დანარჩენი მოღვაწე კულტურის დარგში, ორ დიდ, მტრულ ბანაკად არიან დაყოფილნი. ერთნი — ხალხის ინტერესებს, მის სულისკვეთებას, მისწრაფებებს და განწყობილებებს გამოხატავენ, მის ცხოვრებას ასახავენ მართალი, რეალური ფერებით, ააშკარაებენ კაპიტალისტური საზოგადოების გახრწილებას, გადაგვრებას, კულტურის დაცემას, უჩვენებენ ხალხის შემართებელ მისწრაფებას მშვიდობისაკენ; მეორენი — დაქირავებული მჯღაბნელები — ცდილობენ მიჩქმალონ კაპიტალისტური საზოგადოების მანკიერება, შეალამაზონ მისი მახინჯი სახე, ამქვეყნიურ სამოთხედ წარმოადგინონ იგი, ხალხის ყურადღება ჩამოაცილონ პოლიტიკას, კრიმინალისტურ-დეტექტიური რომანებით დააბნელონ მათი გონება, დაუმალონ მათ სიმართლე საბჭოთა კავშირის შესახებ და ამით მოიგონ კაპიტალის მაგნატების გული.

მაგრამ, როგორც აღენიშნეთ, იქაც არიან მოწინავე პოეტები და მწერლები, რომლებიც თავდადებულ ბრძოლას ეწევიან მშვიდობისათვის, ყველა ჯურის ომისგამჩაღებელთა მაქინაციების წინააღმდეგ. მშვიდობისათვის ამ თავგანწირულ მებრძოლთა რიცხვი დღითი დღე იზრდება. მთელ მსოფლიოში გაისმის ჰოვარდ ფასტის, ალბერტ მაღისის, ანდრე სტილის, ლუი არაგონის, ჟან ლაფიტის, ნაზიმ ჰიქმეთის, პაბლო ნერუდას, ჟორჟი ამადუს და სხვათა მჭუხარე ხმები. მათ სწამთ, და ამ რწმენას ნერგავენ თავიანთ ხალხში, რომ მშვიდობის საქმე უძლეველია, რადგანაც მას სათავეში უდგას დიდი საბჭოთა კავშირი, პროგრესული კაცობრიობის უტყუარი იმედი.

* * *

1940 წელს საფრანგეთის მთავრობამ, გამყიდველი დალადიეს ხელმძღვანელობით, უღალატა თავის ხალხს. შემდეგ საფრანგეთის ბურჟუაზიის მესვეურებმა პეტენმა და ლავალმა ჰიტლერს გადასცეს რევოლუციურად განწყობილი ქვეყანა და ხალხის ინტერესების ერთადერთი ქეშმარიტი დამცველი კომუნისტური პარტია აკრძალეს. რევოლუციური მოძრაობა მაინც დღითი დღე ძლიერდებოდა და მის მედროშედ საფრანგეთის სახელოვანი კომუნისტური პარტია გამოდიოდა. სწორედ კომუნისტები მოუწოდებდნენ ხალხის მასებს წინააღმდეგობა გაეწიათ შინაური და გარეშე მტრებისათვის, იარაღით ხელში თავგანწირულად ებრძოლათ ჰიტლერელთა და მათი ფრანგი დამქაშების წინააღმდეგ.

საფრანგეთის კომუნისტებმა თავიანთი სისხლით დაამტკიცეს, რომ მათი სიტყვა და საქმე განუყრელია, რომ მათი გმირული მოწოდება არ წარმოადგენდა ლიტონ სიტყვებს, რომ მათ შესწევდათ უნარი ეხელმძღვანელათ ხალხისათვის, კრიტიკულ მომენტში გამოველინებიათ ქეშმარიტი პატრიოტიზმი. ეროვნული ფრონტის ბრძოლაში, რომელიც კომუნისტების მიერ იყო ორგანიზებული, 75 ათასი კომუნისტი დაიღუპა. გმირულად დაღუპული კომუნისტების წერილებისაგან შეიქმნა წიგნი: „დახვრეტილ ფრანგ კომუნისტთა წერილები“, რომელშიც მკითხველის წინაშე წათლად დგება უკვდავი სახე ფრანგი კომუნისტებისა. არც ერთ მათგანს არ უღალატნია თავისი პარტიისა და ხალხისათვის, არც ერთ მათგანს არ შეუხრია წარბი სიკვდილის წინაშე, არ უგრძენია სინანული, რომ მისი ცხოვრება ასეთი გზით წავიდა: „სიცოცხლის თავიდან დაწყება რომ მომიხდეს, მე ისევ ამავე გზას გავყვებოდი“ — წერდა დახვრეტის წინა წუთებში „ლუმინიტეს“ რედაქტორი, პარლამენტის დეპუტატი გაბრიელ პერი, რომელიც ფაშისტებმა მონ-ვალერიენში დახვრიტეს 1941 წლის 15 დეკემბერს. კომუნისტთა უკანასკნელი ფიქრები საფრანგეთის კომუნისტურ პარტიას, ფრანგ პატრიოტებს, დიდ საბჭოთა კავშირსა და პროგრესულ კაცობრიობას დასტრიალებდა თავს. მათ ღრმად სჯეროდათ, რომ ჰიტლერის დღეები დათვლილი იყო, რომ დადგებოდა მათი საყვარელი საფრანგეთის გათავისუფლების ნანატრი დღე. „ლამით დიდ ხანს ვფიქრობდი ჩემი ძვირფასი მეგობრის პოლ ვაიან-კუტურიეს მართალ სიტყვებზე, — წერდა იმავე წერილში გაბრიელ პერი. — ის ამბობდა: კომუნიზმი ქვეყნის სიჭაბუკე არისო, რომ კომუნიზმი ბრწყინვალე მომავალს ამზადებსო. და აი, მე მოვეკდე ამ ბრწყინვალე მომავლის მოსამზადებლად“. რამდენი რწმენაა ამ სიტყვებში, რამდენი სიყვარული, რამდენი თავდადება!

ანდრე დელი, რომელსაც 1942 წლის 23 ივლისს სანტეს საპრობილეში გილიოტინით მოჰკვეთეს თავი, მიმართავდა საფრანგეთის კომუნისტურ პარტიას:

„დაე იცოდეს ყველამ, რომ ყოველი ჩემი ფიქრი, ისე როგორც ჩემი უკანასკნელი ფიქრი, მიმართული იქნება ჩემი ძვირფასი პარტიისადმი, ხალხთა გმირული განმათავისუფლებელი ბრძოლისადმი, ჩვენი საყვარელი სტალინისადმი. დღეს გულდამწვდებულნი ვწირავთ სიცოცხლეს ამ ბრძოლას, შიგთვალეში შევყურებთ ჯალათებს, ქედუხრელნი და ამაყნი იმით, რომ ვკვდებით ჩვენი გათელილი სამშობლოსათვის. და ვიცით, ხვალ იგი კვლავ აღდგება და ახალ ცხოვრებას დაიწყებს“.

როდესაც საფრანგეთის სახელოვანი კომუნისტური პარტია იატაკქვეშეთიდან ებრძოდა ქვეყნის გამაცემლებსა და მოღალატეებს, რომლებმაც საფრანგეთი გერმანელ ფაშისტებს მიჰყიდეს, და როდესაც კოლაბორაციონისტების დაქირავებული მჯღაბნელები თავდადებულად ასრულებდნენ ვიშელი ვაჟბატონების შეკვეთებს, პროგრესული მწერლები ხალხის სამსახურში იდგნენ და, მიუხედავად სასტიკი დევნისა და ფაშისტური ტერორისა, მხურვალე პატრიოტიზმის გრძნობით აღვსილნი, გაბედულად გამოდიოდნენ ყველა ჯურის გამყიდველთა წინააღმდეგ.

ამ პერიოდის პატრიოტული პოეზიის მედროშე რყო ლუი არაგონი, რომელსაც საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის მოღვაწემ მორის ტორეზმა „სამშობლოს პოეტი“ უწოდა. მან ლიტერატურული მოღვაწეობა ჩვენი საუკუნის ოციან წლებში დაიწყო. საბჭოთა ლიტერატურამ, და განსაკუთრებით ვ. მაიაკოვსკიმ, მასზე დიდი გავლენა მოახდინა. ომამდელ ლექსებში ლუი არაგონი ფაშოზმისა და ომის სასტიკ მოწინააღმდეგედ გამოდიოდა. დაიწყო თუ არა ომი, ის ჯარში გაიწვიეს. მან თავის ზურგზე გადაიტანა ყველა საშინელება, რაც მის საყვარელ სამშობლოს გადახდა. საფრანგეთის დაცემამ და გაცემამ მასზე მძიმე შთაბეჭდილება მოახდინა. სამშობლოს უბედურება გამოხატა ლუი არაგონმა ამ პერიოდში დაწერილ ლექსთა კრებულში „გულში დანაჩაცემული“. მასში პოეტი იძლევა ფაშისტური გერმანიის უღელქვეშ მგმინავი საფრანგეთის სურათს. საფრანგეთის არმია სრულ უმოქმედობას იჩენდა და შესაძლებლობას აძლევდა პირისხილიან ჰიტლერს ამით ესარგებლა, გადამწყვეტი შეტევისათვის მომზადებულიყო. ჩამოწოლილი შავი ღრუბლების გასაფანტავად არაფერი კეთდებოდა. ქვეყნის ბედით დაინტერესებულთ გული ეკუმშებოდათ, რადგან ხედავდნენ, თუ რა მძიმე შედეგი შეიძლებოდა მოჰყოლოდა ყველაფერ ამას. ლუი არაგონის ზემოხსენებული კრებული სწორედ ამ უკანასკნელთა განწყობილებას გამოხატავდა. მკაცრი ცენზურა საშუალებას არ აძლევდა პოეტს მიუკიბ-მოუკიბავად გამოეთქვა თავისი აზრი. მაგრამ თვით ცენზურის ხელში გატარებულ ლექსებშიაც ახერხებდა იგი ალეგორიულად გამოეთქვა ზიზლი ფაშოზმისადმი.

ლუი არაგონის იმ ლექსებში, რომლებიც საფრანგეთის დაცემის შემდეგ დაიწერა, გამოხატულია ფრანგი ხალხის მრისხანება დაუნდობელი მტრის მიმართ, „გუშინ გავიგეთ—უბრძოლველად დათმეს პარიზი“ („იასამანი და ვარდები“), გულის ტკივილით ამბობს პოეტი და გვამცნობს, რომ ამ სამარცხვინო დღეს ისინი ვერასოდეს დაივიწყებენ. არაგონის ლექსებში პირადი განწყობილებები და გრძნობები იზრდილება, — პოეტი მასების განწყობილებას გამოხატავს, მათს სულისკვეთებას აყენებს წინა პლანზე.

გამანადგურებელი ომის საზარელ სურათს ხატავს არაგონი ლექსში „დიდ საშინელებათა ხალიჩა“. არაგონი გვიხატავს აგრეთვე ფრანგ ჯარისკაცებს, რომლებიც აღმფოთებული არიან მთავრობის გამცემლობით.

ამ კრებულის წამყვანი თემაა სამშობლოს უანგარო, თავდადებული სიყვა-

რული. ავტორი რეალისტური ფერებით ხატავს პიტლერელთა რკინის მარ-
წუხებში მოქცეულ ფრანგი ხალხის ტანჯვასა და აღშფოთებას.

1941—1942 წლებში დაწერილი ლექსთა კრებული „ელზას თვალები“ შეი-
ცავს ლექსებს, რომლებშიაც ლუი არაგონი ამჟღავნებს მგზნებარე სიყვარულს
გაწამებულ სამშობლოსადმი, მისთვის თავდადებას და თავგანწირვას.

საფრანგეთის დაცემის საშინელებას გამოხატავს არაგონი ამ კრებულში
მოთავსებულ ლექსებში: „მაისის ღამე“, „დიუნკერკის ღამე“, „განდევნის ღა-
მე“ და „ღამე დღისით-მზისით“. არაგონი დასტირის წაქცეულ საფრანგეთს,
მაგრამ ეს ტირილი სასოწარკვეთილის, იმედდაკარგულის ტირილი როდია,
ეს მეგრძოლის ტირილია, წუთიერი ტირილი, რომელიც მალე საბრძოლო ყი-
ვინაში უნდა გადაიზარდოს.

არალეგალურად დაწერილ სატირიკულ პოემაში „პანოპტიკუმი“ ლუი არა-
გონი უკვე აღარ მიმართავს ალეგორიებს, მას უკვე აღარ სჭირდება ილაპა-
რაკოსუნართაულად, ეზოპის ენით. ის გამოდის როგორც პოეტი — მამხილე-
ბელი, როგორც პოეტი — ბრალმდებელი. პოემაში ურჩხულის სახით არიან
დახატულნი: ლავალი, ადოლფ პიტლერი, მუსოლინი, პეტენი და სხვანი. პოე-
ტი ღრმა რწმენას გამოთქვამს, რომ ფაშისტების დღე დათვლილია, მიუხე-
დავად იმისა, რომ ინგლისი და ამერიკა არ ხსნიან მეორე ფრონტს. პოემა
მთავრდება პოეტის მიმართებით პატრიოტი ქალებისადმი, რომლებიც პიტლე-
რელებმა განადგურების ბანაკებში მოათავსეს.

ლუი არაგონის ლექსთა კრებული „ფრანგული განთიადი“, რომელიც
1943—1944 წლებში გამოქვეყნებულ ლექსებს შეიცავს, საფრანგეთს ხატავს
ისეთ ქვეყნად, რომელმაც გამოიღვიძა უკვე და ემზადება მტერთან შესაბამე-
ლად სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლისათვის. არაგონის ამ მეგრძოლ ლექ-
სებში ნათლად ჩანს, რომ ფაშისტების ფეხქვეშ მიწა შერყეულია, რომ მათ
არ შეუძლიათ იმედით უყურონ ხვალინდელ დღეს, რომ საფრანგეთში ყოველი
საშუალო მეგრძოლი ჰერკულესია, რომელიც არავითარი საფრთხის წინაშე არ
შედრება და რომელიც მტრის წინაშე მუხლებზე არ წამოიჩოქებს. პოეტი
ცდილობს მონახოს ხალხის მრისხანების გამოსახატავად შესაფერისი სიტყვე-
ბი, სიტყვები, რომლებიც იქროლებს ქარივით, გამოაღვიძებს მძინარეს, იქნე-
ბა მსგავსი ამომავალი მზისა, იქნება ძლიერი ვნებაზე, უბრალო, გასაგები,
სადა. იგი მართლაც პოულობს ასეთ სიტყვებს. არაგონის ამ კრებულში მო-
თავსებული ლექსები მალეა დგანან როგორც იდეურად, ისე მხატვრულად.
ეს ლექსები პოეტის ზრდის უტყუარი მაჩვენებელია.

საწინააღმდეგო მოძრაობის წლებში ლუი არაგონის პოეზია წააგავდა ამო-
ღებულ მახვილს, რომლის დარტყმა არა ერთხელ უგემნია კაცობრიობის შავ-
ბნელ ძალას — ფაშინს. რაც უფრო ძლიერდებოდა სიწინააღმდეგო მოძრა-
ობა, მით უფრო ბასრი ხდებოდა ეს მახვილი და საფრანგეთის რევოლუციურად
განწყობილი მოსახლეობის ხელში ნამდვილ დიურანდალად იქცეოდა. ახლაც,
არაგონის პოეზია, პოეზია, რომელსაც ჟანგი არ ეკიდება, ფრანგი ხალხის
ინტერესებისათვის ბრძოლის ბასრი იარაღია.

დიდ ეპოპეაში „კომუნისტები“ ლუი არაგონი ცდილობს ასახოს კომუ-
ნისტების სახე. დახატოს კომუნისტების ავანგარდული როლი, მხატვრულ
ფორმებში გადმოგვცეს ფრანგი ხალხის მისწრაფება მშვიდობისაკენ, დაგვი-
ხატოს საფრანგეთის გაყიდვულების სიმახინჯე, მათი შიში ხალხის წინაშე,
მათი მისწრაფება ჩააჩუმონ ხალხი, ბორკილები დაადონ მის საუკეთესო შეი-
ლებს, ძირშივე ჩაკლან დემოკრატიული მოძრაობა.

ამ ეპოპეაში ნაჩვენებია ლენინ—სტალინის გენიალური იდეების ძალა. ძალა,

რომელიც უნერგავს ფრანგ ხალხს გამარჯვების რწმენას და აქცევს მას რეაქტიის შავნელი ძალების წინააღმდეგ შეუპოვარ მებრძოლად.

ეპოპეაში „კომუნისტები“ ლ. არაგონი ნილას ხდის რეაქტიის ძალებს, თავს ესხმის მათს მისწრაფებას გააჩაღონ ახალი ომი და ფეხქვეშ გათელონ ხალხის მისწრაფება მშვიდობისაკენ. ეპოპეაში ნაჩვენებია ჯრუთვე ფრანგი ქალების ბრძოლა ფრანგი ხალხის უკეთესი მომავლისათვის, მშვიდობისათვის. ეს ეპოპეა, რომელიც ჯერ კიდევ დამთავრებული არ არის, შეიძლება ითქვას, ომის შემდგომდროინდელი პროგრესული ლიტერატურის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მონაპოვარია.

მიუხედავად იმისა, რომ პოლ ელიუარი იყო ერთ-ერთი პოეტი ფორმალისტი და წერდა სიურრეალისტურ ნაწარმოებებს, მან დიდი სიძნელების გადალახვით შესძლო ხალხთან მისვლა და ლუი არაგონთან ერთად გადაიქცა ხალხის ინტერესების გამომხატველ ერთ-ერთ წამყვან პოეტად. ცხოვრების მწარე გაცვეთილებმა: ესპანეთის ამბებმა, საფრანგეთის დაცენამ, ევროპაში შექმნილმა ვითარებამ პოლ ელიუარის პოეზიას მებრძოლი სული შთაბერა. მისი ლექსი უფრო და უფრო მებრძოლ ხასიათს იღებს. 1939—1941 წლებში დაწერილ ლექსთა ორტომეულში „ლია წიგნი“ ელიუარი ეხება იმ უიმედობას, გაჭირვებას, ტანჯვას, წამებას და სილატაკეს, რაც „უცნაურ ომსა“ და საფრანგეთის ოკუპაციას მოჰყვა. გულნატკენი პოეტი აცხადებს: „ჩემს თვალებს ძალუძთ ნახონ მხოლოდ უბედურებაო“, მაგრამ ამავე დროს იგი ამჩნევს ხალხის გამოღვიძებას, მისი ქედმოუხრელობის გამომჟღავნების უტყუარ ნიშნებს და წიგნში, რომელიც ძირითადად მძიმე განწყობილებათა კრებულია, ელვარებს იმედის სხივი. 1942 წელს პოლ ელიუარმა გამოაქვეყნა წიგნი „პოეზია და სიმართლე“. მასში პოეტი ხატავს ოკუპირებული საფრანგეთის საეკლავო მდგომარეობისათვის დამახასიათებელ სურათებს. პოლ ელიუარი 1942 წელს შედის საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის რიგებში, იგი იძულებული ხდება იატაკქვეშეთში იცხოვროს, ადგილები იცვალოს. მიუხედავად ამისა, ელიუარი მაინც ახერხებს დაეხმაროს გამათავისუფლებელ მოძრაობას, გაავრცელოს არალეგალური ლიტერატურა და სხვა. შეუპოვარ ბრძოლას აწარმოებს ფაშიზმთან, მისი ინიციატივით იცენა აღმანახი „ლექტრ ფრანსეზი“. პოლ ელიუარი დიდი მოხერხებით ემალება გესტაპოს აგენტებს და ეწვევა მეტად ნაყოფიერ ლიტერატურულ და პოლიტიკურ მუშაობას. მისი ინიციატივითვე ხდება ახალგაზრდა პოეტების გაერთიანება და გამოდის კრებული „პოეტთა პარტისენა“. მიუხედავად იმისა, რომ კრებული მონაწილე პოეტებს სასტიკი დევნა მოელოდათ გესტაპოს მხრიდან, მათ მაინც გაბედულად აღიმადღეს ხმა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის სასარგებლოდ. ამ კრებულში საფრანგეთის პოეტების საუკეთესო ნაწილი იღებდა მონაწილეობას. 1944 წელს გამოვიდა კრებული მეორე ტომი.

1942—1945 წლებში დაწერილ ლექსებისაგან შეიქმნა პოლ ელიუარის ლექსთა კრებული „გერმანელთა პირისპირ“, რომელშიაც შევიდა მისი მებრძოლი ლექსები და რომელიც იძლევა წარმოდგენას პოლ ელიუარის როგორც კომუნისტი პოეტის ჩამოყალიბებაზე. პოლ ელიუარმა უმღერა საფრანგეთის სახალხო გმირს გაბრიელ პერის და დახატა მისი სახე, როგორც შეუდრეკელი მებრძოლისა და ხალხის ინტერესების დამცველის. თბილი, სიყვარულით აღსავსე, გულში ჩამწვდომი სიტყვებით გადმოსცემს პოეტი ფრანგი ხალხის დამოკიდებულებას თავისი უკვდავი გმირისადმი. პოეტმა მთელი რიგი ლექსებით უმღერა გესტაპოს მსხვერპლთ, უმღერა იმ დიად საქმეს, რომლის განხორციელებისათვის ბრძოლას შეეწირა მათი სიცოცხლე.

ლექსში „ნაციისტების სიმღერა“ პოლ ელიუარი სამარცხენო ბოძზე აკრავს ფაშიზმს. ლექსში „ცხოველები და ბოროტნი“ პოეტი გვიჩვენებს, თუ როგორ შემოიჭრა საფრანგეთში მიხაკისფერი ქირი, რომელიც „ამაყობს თავისი ჯაშუშებით და ძლიერია თავისი ჯალათებით“. იმისათვის, რომ გადმოსცეს გერმანიის ფაშისტური არმიების პედანტური სახე, პოეტი მონოტონურ რიტმზე აგებული ლექსით ჩინებულად აღწევს მიზანს. მისი ლექსი პოლიტიკურ სიმახვილესთან ერთად ლირიკული მოხდენილობითაც ხასიათდება. ლექსში „მას, ვისზედაც ისინი ოცნებობდნენ“ პოლ ელიუარი მიმართავს გერმანელი ფაშისტებისა და ვიშის პოლიციის მიერ საპყრობილეებში ჩაყრილთა მამებს, დედებს, დებს, ძმებს, ნათესავებს, რათა ამ უკანასკნელებმა იმედის ნაპერწკალი არ გაუქრონ დაპატიმრებულთ, არ დაავიწყონ მათ საფრანგეთი, ქვეყანა, სადაც მღერის ღვინო, ადრე მწიფდება ხორბალი, მშვენიერნი არიან ქალები და მახვილგონიერნი მოხუცები, ქვეყანა, რომელიც სავსეა სიცოცხლით.

ლექსების ციკლში „მწუხარების აბჯარი“, რომელიც მიეძღვნა ფაშისტების მიერ დახვრეტილ 17 წლის ფრანგ ბიჭს — ლიუსიენ ლეგროს, პოლ ელიუარი უდიდეს ოსტატობას იჩენს და გადმოსცემს სრულ სიმართლეს, სინამდვილეში მომხდარ ამბავს.

პოლ ელიუარის შესანიშნავი წიგნი „გერმანელთა პირისპირ“ თავის მნიშვნელობას არასოდეს არ დაჰკარგავს, როგორც მეგრძოლი წიგნი, რომელშიც ფაშიზმის მტაცებლური, ბარბაროსული სახე უდიდესი ოსტატობითაა დახატული და რომელშიაც ფრანგი ხალხის ბრძოლა თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის უტყუარი, მართალი ფერებიფაა გადმოცემული.

ჟან რიშარ ბლოკის, როგორც მშვიდობისათვის თავდადებული მეგრძოლის, სახელი დიდი ხანია ცნობილია. იგი მაქსიმ გორკისთან, რომენ როლანთან და ანრი ბარბიუსთან ერთად იბრძოდა მშვიდობის დიადი საქმისათვის როგორც საფრანგეთში, ისე მის საზღვრებს გარეთ. ჟან რიშარ ბლოკმა მთელი თავისი შინაარსიანი, მგზნებარე და შემოქმედებითი ცეცხლით ანთებული სიცოცხლე ხალხის სამსახურს შეაღია. მისი მკეპარე ხმა დღესაც არ აძლევს მოსვენებას საფრანგეთის ახლანდელ კოლაბორაციონისტებს.

ჯერ კიდევ პირველ მსოფლიო ომის დაწყებამდე ჟან რიშარ ბლოკი მოითხოვდა ხელოვნების ჩაყენებას ხალხის სამსახურში. იგი ზოგიერთი მწერლის „განზე გადგომის“ პოლიტიკას პირმოთენობად და ლაჩრობად თვლიდა, რადგანაც, მისი აზრით, „ხელოვნება საზოგადოებრივი საქმეა და გამოხატავს ხალხის ტანჯვასა და მისწრაფებას“.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებას ჟან რიშარ ბლოკი აღფრთოვანებით შეხვდა და თავის სტატიებში ამხილა ამერიკის მტაცებლური იმპერიალიზმი, როგორც ახალგაზრდა საბჭოთა ხელისუფლებისა და მთელი პროგრესული კაცობრიობის დაუნდობელი მტერი, უწოდა რა ვილსონს „ვირთხაჭერია“. მან გამოააშკარავა ამერიკის იმპერიალისტები, რომლებიც არაფერს არ იშურებდნენ, რათა სისხლში ჩაეხრჩოთ ჯერ კიდევ ფეხმოუმაგრებელი საბჭოთა ქვეყანა. ბლოკმა შეერთებულ შტატებს „კაპიტალის ტირანის სამოთხე“ უწოდა და ნილაბი ახადა ამერიკის კაპიტალის ყურმოჭრილ მონებს — დაქირავებულ მწერლუკანებს.

ჟან რიშარ ბლოკი ცნობილია, როგორც სოციალური რომანის დიდი ოსტატი. 1934 წელს მაქსიმ გორკის, რომენ როლანის და ანრი ბარბიუსის მიერ დაარსებულ იქნა „კულტურის დაცვის საერთაშორისო ანტიფაშისტური

ასოციაცია“. ჟან რიშარ ბლოკი ამ ასოციაციის ერთ-ერთი აქტიური თანამშრომელი და მისი ორგანოს „ეროპის“ რედაქტორი იყო. ბლოკმა 1936 წელს გაილაშქრა ფრანკოს წინააღმდეგ, ამხილა ანდრე ჟიდის გამცემლობა, მოითხოვა სხვა ქვეყნებიც მხარში ამოდგომოდნენ საბჭოთა კავშირის და დახმარება გაეწიათ გმირი ესპანელი ხალხისათვის, რომელიც ფაშიზმის წინააღმდეგ უთანასწორო, მაგრამ სამართლიან ბრძოლას აწარმოებდა.

1940 წელს დალაღიემ პეტენთან ერთად გადაწყვიტა სისხლში ჩაეხრჩო საფრანგეთის დემოკრატიული ძალები და პირველ რიგში თავისი მახვილი კომუნისტური პარტიის წინააღმდეგ მიმართა. მან პარლამენტის 44 კომუნისტი დეპუტატი სამართალში მისცა. ამ უკანასკნელთა დასაცავად გამოვიდნენ მარსელ კაშენი, პოლ ლანჟევენი, ჟან რიშარ ბლოკი და სხვები.

1941 წელს ჟან რიშარ ბლოკი საბჭოთა მწერლების მოწვევით საბჭოთა კავშირში ჩამოვიდა. მისი აქ ყოფნის დროს გერმანია თავს დაესხა საბჭოთა კავშირს. ჟან რიშარ ბლოკი თავის რადიოგამოსვლებით აბათილებდა იმ ქორებს ფრანგი ხალხის შესახებ, რასაც უხვად ავრცელებდნენ როგორც გერმანიის, ასევე ინგლისის, ამერიკისა და თვით საფრანგეთის გამცემლური პრესა და რადიო. ჟან რიშარ ბლოკი თავის შესანიშნავ რადიოგამოსვლებში ხატავდა საბჭოთა კავშირის ქემშარიტ სახეს, აქებდა მის გმირებს, ნილას ხდიდა პეტენისა და ლავალის გაიძევრობას, აცნობდა მთელ ქვეყანას საბჭოთა ხალხის გმირულ ბრძოლას, რომელიც მიმართული იყო აგრეთვე ფრანგი ხალხის საკეთილდღეოდ, გატაცებით ლაპარაკობდა წითელი არმიის გმირული ბრძოლების შესახებ და ა.შ. ამ რადიოგამოსვლების კრებულისათვის ოკუპირებულ საფრანგეთიდან შეიარაღებულ საფრანგეთამდე ჟან რიშარ ბლოკს სიკვდილის შემდეგ მიენიჭა „მშვიდობის ოქროს მედალი“.

დამთავრდა თუ არა ომი, ჟან რიშარ ბლოკი დაბრუნდა საფრანგეთში და დაწერა წიგნი „პარიზი—მოსკოვი—პარიზი“, რომელშიაც მან ერთხელ კიდევ გამოხატა თავისი დიდი სიყვარული საბჭოთა კავშირისადმი, როგორც ისეთი ქვეყნისადმი, სადაც „ყოველი ადამიანი მუშაობაშია ჩაფლული მთელი საზოგადოების საკეთილდღეოდ“. დაუბრუნდა რა თავის გალარიბებულ, გაპარტახებულ საფრანგეთს, ჟან რიშარ ბლოკმა მხურვალე სიყვარულის გრძნობით მიიღო იგი: „მერე რა, იყოს ასე! მერე რა—თუ გარშემო სიღარიბე და ნაგრევებია!—ეს ჩემი სამშობლოა, ჩემი საფრანგეთია, ჩემი სიყვარულია“.

ჟან რიშარ ბლოკის, როგორც ფაშიზმის წინააღმდეგ აქტიურად მებრძოლის, რევოლუციონერი მწერლის სახელს არასოდეს არ დაივიწყებს ფრანგი ხალხი და პროგრესული კაცობრიობა.

მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს გენერალური მდივანი ჟან ლაფიტი საწინააღმდეგო მოძრაობის ლიტერატურის თვალსაჩინო წარმომადგენელია საფრანგეთში. მის კალამს ეკუთვნის წიგნები „ცოცხლები იბრძვიან“ (1946 წ.), „ჩვენ დაუბრუნდებით ენძლების საკრეფად“ (1948 წ.) და „როზ ფრანსი“ (1950 წ.). საწინააღმდეგო მოძრაობის წლებში ჟან ლაფიტი, როგორც კომუნისტი, არალეგალურ ბრძოლას აწარმოებდა, შემდეგ დაპატიმრებულ იქნა ვიშის პოლიციის მიერ, იმყოფებოდა გერმანიის სიკვდილის ბანაკებში მაუტჰაუზენსა და ებენესში, შიმშილი, წყურვილი, ათასგვარი დამცირება და წვალება გადაიტანა, მაგრამ ყოველივე ამას გადაურჩა და საფრანგეთში დაბრუნდა.

„ცოცხლები იბრძვიან“ დაწერილია ქრონიკის სახით. მასში პარტიის იატაკქვეშეთის მუშაობა დიდი დამაჯერებლობითაა გადმოცემული. წიგნის მე-

ორე ნაწილში აღწერილია ფაშისტური განადგურების ბანაკები. აქ ფაშისტი ჯალათების სახე სრული სიცხადითაა აღდგენილი. ნაჩვენებია სასიკვდილოდ განწირულთა ბრძოლა თავისუფლებისათვის, სიცოცხლისათვის, ადამიანური უფლების მოპოვებისათვის. წიგნის მთავარი გმირი მასაა, უბრალო ადამიანებია, რომელთაც ამოძრავებთ სწორედ ადამიანური მისწრაფებანი და რომლებიც სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებამდე იბრძვიან სიცოცხლისათვის, მათ არ ეშინიათ სიკვდილისა, მათი მიზანია ჩაებან გმირულ ბრძოლაში, რომელიც წარმოებს ფაშიზმის — კაცობრიობის ამ უბოროტესი მტრის წინააღმდეგ. წიგნში უბრალო ადამიანების ბრძოლა, მათი გულისტკივილი, მათი განცდები, მათი გმირობა, თავდადება, ქედმოუხრელობა გადმოცემულია უბრალო, სადა, გასაგები ენით. ადამიანი უნდა ცხოვრობდეს სრული ცხოვრებით — ასეთია წიგნის აზრი. როდესაც ეოთ-ერთი გმირის წინაშე დგება ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხი, ის თავის თავს ეკითხება: „შევძლებ თუ არა? ცხოვრება მართლაც მშვენიერებაა, მაგრამ იცხოვრო მარტო იმის როდი ნიშნავს — სუნთქავდე! იცხოვრო — ნიშნავს იმოქმედო, ილაპარაკო, ზედავდე, იყო ადამიანი, იყო თავისუფალი. ადამიანი მხოლოდ მაშინ ცხოვრობს, როცა არ გაწყვეტილა ჭიპი, რომელიც მას აკავშირებს ნამდვილ ცხოვრებასთან. თვით ცნებაში „ცხოვრება“ შედის ცნება თავისუფლებისა. ამ თავისუფლების გარეშე იცხოვრო, მონურად იცხოვრო? — არა, ისა სჯობია სულ არ იცხოვრო. არ შეიძლება არჩევანი გააკეთო მონობასა და სიკვდილს შორის — ისინი ერთი და იგივეა“.

ჟან ლაფიტის მეორე წიგნში — „ჩვენ დაებრუნდებით ენძელების საკრეფად“ — მხილველია დე-გოლელების გამცემლობა. ნაჩვენებია, რომ დე-გოლელები ინგლისის აგენტები იყვნენ და თავიანთი დამპყროვებლებისაგან დავალებული ჰქონდათ ძირი გამოეთხარათ საწინააღმდეგო მოძრაობისათვის. საწინააღმდეგო მოძრაობის ყოველ საბრძოლო მონაპოვარს დე-გოლელები თავიანთ თავს მიაწერდნენ, რათა მოეტყუებინათ ხალხი და თავი გამათავისუფლებელი მოძრაობის მესვეურებად გამოეცხადებინათ, იმ მიზნით, რომ საჭირო მომენტში ხელში ეგდოთ ძალაუფლება და შეესრულებინათ ინგლისის იმპერიალისტიების ნება-სურვილი. ეს წიგნი აგებულია ფაქტიურ მასალაზე და დაწერილია ისეთივე დამაჯერებლობით, როგორც ჟან ლაფიტის პირველი წიგნი.

„მე მინდოდა დამეწერა რომინი ქალების მონაწილეობაზე საწინააღმდეგო მოძრაობაში, იმაზე, თუ რა მნიშვნელოვანი როლი შეასრულეს ქალებმა მშობლიური მიწის გათავისუფლებაში არა როგორც დამხმარებმა, არამედ როგორც აქტიურმა მონაწილეებმა“, — ამბობს ლაფიტი წიგნის „როზ ფრანსის“ შესახებ. რომანის გმირი ქალი როზ ფრანსი (იგივე მარი ვერნონი) იწაფება ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში, იქცევა გმირობისა და სიმამაცის ნიმუშად, შესანიშნავ ორგანიზატორად, რევოლუციურ მუშაობაში მრავალ ამხანაგს იზიდავს. ჟან ლაფიტის ამ რომანის გმირები აღსავსენი არიან შინაგანი რწმენით; სჯერათ, რომ მარტონი არ არიან, რომ მათთანაა კომუნისტური პარტია, ხალხი. როზ ფრანსმა იცის, თუ რა საფრთხე მოელის მას, იცის, რომ ყოველ წუთს შეიძლება თავს დაესხნენ გესტაპოელები — სიკვდილის მოციქულები, მაგრამ ის მაინც უშიშრად განაგრძობს ბრძოლას, ბრძოლას უკეთესი მერმისისათვის.

ჟან ლაფიტი იზრდება როგორც მწერალი და როგორც პოლიტიკური მოღვაწე. მისი ხმა დღეს უფრო მკვეთრედ გაისმის.

ანდრე სტილი სამწერლო ასპარეზზე 1940 წ. გამოვიდა. მისი სახელი, როგორც მწერლისა და პოლიტიკური მოღვაწის, მთელ მსოფლიოშია ცნობილი.

ანდრე სტილი ომის დამთავრების შემდეგ ჟურნალისტობას ჰყიდებს ხელს. მასზე წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენს მორის ტორეზის გამოსვლა 1945 წ. ვაზიერში გამართულ მემორალურულ მიტინგზე. ანდრე სტილი რწმუნდება, რომ... „წერო ნიშნავს ემსახურო ხალხს“. და მართლაც, ანდრე სტილი, როგორც მწერალი, შეუძლებელია დააცილო ანდრე სტილს, როგორც პოლიტიკურ მოღვაწეს, როგორც მშვიდობისათვის თავდადებულ მებრძოლს.

1949 წელს გამოვიდა ანდრე სტილის მოთხრობების პირველი კრებული „მემორალურთა ამჟამი სიტყვა“. ამ წიგნით ანდრე სტილი იბრძვის ქვეყნის დამოუკიდებლობისა და მშვიდობისათვის, მის მოთხრობებში იგრძნობა ცხოვრებისა და უბრალო ადამიანების ღრმა ცოდნა.

1949-50 წლებში ანდრე სტილმა გამოსცა მოთხრობების კრებული, რომელთა თემას მშვიდობისათვის ბრძოლა წარმოადგენს. ამ მოთხრობებში გამოხატულია ფრანგი ხალხის ბრძოლა ქვეყნის მარშალიზებისა და ახალი ომის გამწაღებლების წინააღმდეგ. მოთხრობებში ნაჩვენებია, რომ საფრანგეთის ახლანდელი კოლაბორაციონისტები წარმოადგენენ უოლ-სტრიტის მსახურთ და რომ ისინი ისეთივე დაუნდობელი მტრები არიან ფრანგი ხალხისა, როგორიც ჰიტლერი და მისი დამკავშირებლები იყვნენ.

ამავე თემას ეხება ანდრე სტილის ტრილოგია „პირველი დარტყმა“, რომლის პირველი დამთავრებული ნაწილისთვის საბჭოთა კავშირის მინისტრთა საბჭომ ავტორს პრემია მიანიჭა. სტილი ამ ნაწარმოებში უჩვენებს ფრანგი ხალხის ბრძოლას დამოუკიდებლობისათვის, მის დაუღალავ ბრძოლას მშვიდობის, ჰუმანიტარული დემოკრატიისა და სოციალიზმის დიადი საქმისათვის, ბრძოლას, რომელსაც ხელმძღვანელობს საფრანგეთის სახელოვანი, ჰირში მრავალგზის ნაცადი კომუნისტური პარტია. საფრანგეთის ერთი პატარა ნავსადგურის დოკერთა ბრძოლაში ამერიკელ დაუპატიჟებელ სტუმართა წინააღმდეგ ანდრე სტილი იძლევა მთელი ფრანგი ხალხის ბრძოლის განზოგადებული სურათს.

დოკერები მწარე გამოცდილებით ხვდებიან, რომ „სიღარიბე იანკებს მოაქვთ“, რომ „სიკვდილი სჯობია ამერიკული იარაღის გადმოტვირთვას“, რომ მათი პატარა ნავსადგური ამერიკელთა სამხედრო ბაზად იქცევა, რომ „გერმანიის ხელახალი შეიარაღების წინააღმდეგ ბრძოლა მათი სასიცოცხლო საქმეა“, რომ „ამერიკული ოკუპაციის წინააღმდეგ ბრძოლა განუყრელია გერმანიის ხელახალი შეიარაღების წინააღმდეგ ბრძოლისაგან“. ბრძოლის ნიადაგზე დოკერები ერთიანდებიან, რათა არ იქცნენ ამერიკელი იმპერიალისტების ბრმა იარაღად და საფრანგეთში არ განმეორდეს ის, რაც კორეაში მოხდა. მთელი რომანი სინამდვილით სუნთქავს; სავალალო მდგომარეობაში ჩავარდნილი დოკერები რისხვად აღმართულ შეურყეველ ძალად იქცევიან, ძალად, რომელსაც კომუნისტური პარტია წარმართავს ხალხის დაუძინებელი მტრების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

ამ ნაწარმოებში ნაჩვენებია, თუ როგორ ემატება ახალ-ახალი ძალები მშვიდობისათვის მებრძოლთა რიგებს, როგორ ებმებიან აქტიურ ბრძოლაში გუშინდელი ობივატელები, სხვადასხვა რწმენისა და სოციალური მდგომარეობის ადამიანები, როგორ ერთიანდებიან საერთო მტრის წინააღმდეგ სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის საწარმოებლად და როგორ წარმართავს ამ ბრძოლას საფრანგეთის კომუნისტური პარტია.

ანდრე სტილი ცნობილია როგორც კარგი პუბლიცისტი. პუბლიცისტურ ნაწარმოებებში იგი შეუბრალებელი მამხილებლისა და ბრალმძებლის როლში გამოდის. გამოხატავდა რა ფრანგი ხალხის ნება-სურვილს, ანდრე სტილი

1952 წლის აპრილში „პრავდაში“ წერდა: „საფრანგეთის მშრომელები მტკიცედ აცხადებენ, რომ დაიცავენ მშვიდობას და ხალხთა შორის მეგობრობას“.

საფრანგეთის პროგრესული ლიტერატურის მოწინავეთა რიგებში დგანან პოლ ტიიარი, კლოდ მორგანი, ჟორჟ კონიო, ჟან ფრევილი, პიერ კურტადი და სხვანი. ეს რიგები ყოველდღიურად იზრდება ახალგაზრდა ნიჭიერი მწერლების ახალ-ახალი ნაკადებით; ისინი თავდადებულად იბრძვიან მშვიდობისათვის და თავიანთ ხმას უერთებენ პროგრესული კაცობრიობის მოწინავე ადამიანების სამშვიდობო ხმას.

* * *

ინგლისური ბურჟუაზიული ლიტერატურის საერთო დეკადანსის ფონზე მკვეთრად გამოირჩევა ჯეიმს ოლდრიჯის პროგრესული შემოქმედება. ჯ. ოლდრიჯი საქვეყნოდ ცნობილ თავის ნაწარმოებებში („ლირსების საქმე“, „ზღვის არწივი“, „49-ე შტატი“, „დიპლომატი“ და სხვ.) ებრძვის ფაშიზმს, ებრძვის იმპერიალისტურ რეაქციას, ამერიკის მიერ ინგლისის დამონებას და სამარცხვინო ბოძზე აკრავს ფაშიზმის ახალ ბუდეებს—ამერიკასა და ინგლისს.

ჯ. ოლდრიჯის მოთხრობაში „იტალიაში“ (1944) პოლიტიკური სიმახვილით ერთი მეტად საინტერესო სცენაა: იტალიის ერთ-ერთ პატარა ქალაქში, სადაც უკვე დამხობილია ჰიტლერ-მუსოლინის ფაშისტური რეჟიმი, ამერიკელ და ინგლისელ ვაიგამათავეისუფლებლებს შეუპყრიათ მებრძოლი ანტიფაშისტი ფაბიანო და ასამართლებენ. ფაბიანოს დანაშაულად უთვლიან ფაშისტთა დახოცვას (!). ის ხედავს, რომ „სამართლიანობის“ ფარდის უკან იმალება ინგლისელ და ამერიკელ „ვაიგამათავეისუფლებელთა“ ნამდვილი ზრახვები—დაიცვან და ააღორძინონ ფაშიზმი იტალიაში—და შიგ ბირში ახლის ამ „სამართლის“ ქურუმებს:

— „თქვენ არ გესმით, თუ რისთვის ღუპავთ ადამიანებს. მათ გაკეთებულს თქვენ აფუჭებთ. მე კეთილ ადამიანებთან ვარ და ვსპობ ფაშისტებს. თქვენ მალე საკუთარ ჯარისკაცებს გაასამართლებთ ფაშისტების განადგურებისათვის“.

მართლაც, ომისშემდგომ ამერიკაში მეტად ხშირად ხდებოდა ანტიამერიკული საქმიანობის გამომკვლევი კომისიის სუსხი იმ ადამიანებს, რომლებიც თავდადებულად ებრძოდნენ ფაშიზმს. ჯ. ოლდრიჯს, ძონიკა ფელტონის, ჰიულეტ ჯონსონისა და მრავალი სხვა თანამემამულის მსგავსად, სწამს, რომ მშვიდობა გაიმარჯვებს ომზე. ჯეიმს ოლდრიჯმა თავის სიტყვაში, რომელიც მან წარმოთქვა მოსკოვში, ნ. ვ. გოგოლის გარდაცვალებიდან 100 წლისთავისადმი მიძღვნილ საიუბილეო სხდომაზე, განაცხადა: „გოგოლს დღეს არ გაუძნელდებოდა თავისი ხალხისათვის კიდევ უფრო უკეთესი მერმისის გზის ჩვენება. ამ გზას კი ნათელს, ურყევსა და მარადიულს, ის ჰპოვებდა არა მარტო თავის სამშობლოში, არამედ ყველა ქვეყანაში, სადაც დღითი დღე ახალ-ახალი ადამიანები ემატებიან იმათ რიცხვს, ვინც უარყოფს გახდეს ომის დახლიდართა სამეზღვრედ. „მკვდარი სული“ ...ახლა მთელ მსოფლიოში ათასობით სხვა კონფერენციები იკრიბება — მშვიდობის სახალხო კონფერენციები — ჩვენი იმედი და მომავალი; ყოველგვარი ცინიზმი და ძალმომრეობა იჩოქებს ამ კონფერენციების ზღურბლთან“.

დღეს ბრძოლა წარმოებს ორ ამერიკას შორის: „იმპერიალისტურსა, რომელიც ახლა ხმაურობს ავანსცენაზე, და დემოკრატიულს შორის, რომელსაც ეკუთვნის მომავალი“ (მოლოტოვი).

„ერთი როდია ამერიკა, ორია იგი“, — ამბობს პროგრესული ამერიკელი პოეტი მაიკლ გოლდი.

ორ ამერიკას ორი ლიტერატურა აქვს: იმპერიალისტურ-დეკადენტური და დემოკრატიულ-პროგრესული; დემოკრატიულ-პროგრესული ნაკადი და მისი თვალსაჩინო წარმომადგენლები ამერიკულ ლიტერატურაში იბრძვიან მშვიდობისათვის, ნამდვილი დემოკრატიისათვის და ხალხთა ფართო მასების ინტერესებს გამოხატავენ. ამერიკის შეერთებული შტატების მოწინავე მწერლებს თავიანთ წმიდათა-წმიდა მოვალეობად მიაჩნიათ განამტკიცონ ხანგრძლივი მშვიდობისათვის დარაზმული მრავალმილიონიანი არმია. საზეიმო აღთქმად გაისმა 1950 წლის 23 იანვარს შეერთებული შტატების ახალგაზრდა პროგრესული კრიტიკოსების წერილი საბჭოთა მკითხველებისადმი. რას წერდნენ ისინი? აი რას: „მილიონობით ამერიკელი, მსგავსად რუსებისა, მოითხოვენ, რომ ლიტერატურა იყოს ნათელი და არა ორაზროვანი; რეალისტური და არა ნატურალისტური; რომ მან გასწყვიტოს კავშირი სიმბოლიზმსა და მისტიციზმთან, რომლებიც ეფარებიან ბნელეთის მოციქულთა მღვიმეებს და იქცეს ფაშიზმის წინააღმდეგ ბრძოლის მონაწილედ. ჩვენ არ გვესაუბრობა „სასაფლაოს ლიტერატურა“, ჩვენ არ გვესაუბრობა „სქესის ხალხი“. ჩვენ გვესაუბრობა ჯეკ ლონდონის, დრაიზერის და ლინკოლნ სტეფენსის რეალიზმი. ჩვენც, ისევე როგორც რუსები, მოვითხოვთ, რომ ჩვენმა მწერლებმა გაიგონ, რომ მათი მისიაა შექმნან და განამტკიცონ მორალური და პოლიტიკური საბრძოლო ერთიანობა ფაშისტ-გენერლებისა და ახალი მსოფლიო ომის გეგმების წინააღმდეგ საბრძოლველად...“

მშვიდობისათვის მეტბრძოლთა ავანგარდში მდგომი ამერიკის პროგრესული მწერლები ცდილობენ შეუფერავდ წარმოდგინონ ამერიკის ცხოვრების სინამდვილე, უჩვენონ ხალხს დოლარის ქვეყნის მახინჯი სახე, ნიღაბი ახადონ დაქირავებულ მწერლებს, რომლებიც ქებათა-ქებას ასხამენ ეგრეთ წოდებულ „ცხოვრების ამერიკულ წესს“, დარაზმონ ხალხთა მასები მშვიდობისათვის საბრძოლველად და ამერიკელი ხალხის უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლაში ნიმუშად საბჭოთა კავშირი წარმოადგინონ.

ამერიკის პროგრესულ-დემოკრატიული ლიტერატურის მებაიარახტრე პოვარდ ფასტია. იგი კომპარტიის წევრია. ფასტი რედაქტორობს ჟურნალ „მესიზ ენდ მენისტრის“, რომლის გარშემოც ირავდება ყველა პროგრესულად განწყობილი მწერალი თუ კრიტიკოსი ამერიკაში. ისინი უპირისპირდებიან ბურჟუაზიულ მწერლებს და ილაშქრებენ რასიული დისკრიმინაციის წინააღმდეგ, კაპიტალიზმის მანკიერებათა წინააღმდეგ, მტკიცედ დგანან მშვიდობისა და დემოკრატიის სადარაჯოზე.

3. ფასტის საყოველთაოდ ცნობილი რომანები „უკანასკნელი საზღვარი“ და „თავისუფლების გზა“ გამოხატავენ ამერიკის შეერთებული შტატების მანკიერებებს: რასიულ დისკრიმინაციას, ლინჩის წესით გასამართლების ბარბაროსულ მეთოდებს მგლურ ექსპლოატაციასა და ცრუ დემოკრატიზმს, რაც ესოდენ ძლიერად ახასიათებს თანამედროვე ამერიკას. რომანი „თავისუფლების გზა“ ფასტმა მიუძღვნა იმათ, რომლებმაც თავისი სიცოცხლე ფაშიზმთან

ბრძოლას შესწირეს, ყველას — კაცსა თუ ქალს, თეთრკანიანს თუ შავკანიანს. ამ რომანებში მწერალი ააშკარავებს თანამედროვე ამერიკის მანკიერებათა ისტორიულ ფესვებს. ფასტის გმირები იბრძვიან იმისათვის, რომ მოიპოვონ უბრალო ადამიანური უფლებები.

რომანში „კლარკტონი“ ფასტი უჩვენებს, რომ ამერიკაში კლასთა ბრძოლა კი არ ნელდება, პირიქით, დღითი დღე მწვავედება და რომ ეს გამწვავებული ბრძოლა კლასებს შორის საზოგადოების განვითარების გარდუვალი კანონია. ფასტი ამ რომანში იძლევა კომუნისტების სახეს, კომუნისტებს აყენებს მუშათა კლასის საქმისათვის მებრძოლთა ავანგარდში. ფასტის ეს რომანი ამ მხრივაც მაღალ შეფასებას იმსახურებს.

3. ფასტი ამერიკის ფაშიზაციის შეურიგებელი მამხილებელია. გასაგებია ანიტომ, თუ რად სდევნის მას ამერიკის აღვირახსნილი რეაქცია.

3. ფასტის კალამს ეკუთვნის დოკუმენტალური ნარკვევი „პიკსილი, აშშ“ (1951 წ.). 3. ფასტისათვის ჩვეული სიმართლით აღწერილი პიკსილის ინცინდენტი გახდა ახალი საბრალმდებლო აქტი ამერიკის შეერთებული შტატების ფაშიზაციის წინააღმდეგ.

1949 წლის აგვისტოში პიკსილის მიდამოებში უნდა ჩატარებულიყო სახალხო მომღერლის პოლ რობსონის კონცერტი. ამ ამბავმა ფართო გამოხმაურება გამოიწვია ადგილობრივ საზოგადოებაში. კაცი თუ ქალი, მოხუცი თუ ახალგაზრდა მიეშურებოდა კონცერტის ადგილისაკენ. ფაშისტებმა, ადგილობრივი ხელისუფლების აშკარა მხარდაჭერით, გადაწყვიტეს, რაღაც არ უნდა დაჯდომოდათ, ჩაეშალათ ეს კონცერტი, აეწიოკებინათ დამსწრენი, ჩაეხშოთ თავისუფლების მგზნებარე ხმა და მოეწყოთ პოლ რობსონის ლინჩის წესით გასამართლება.

მაგრამ ფაშისტური გაცოფება უძლური აღმოჩნდა ორგანიზებული ხალხის წინაშე, იმ ხალხის წინაშე, რომელსაც უყვარს მშვიდობა, უყვარს თავისუფლება და ამიტომაც უყვარს რობსონი, ეს „არწივისფრთიანი ბუღბული“, როგორც მას ნაწიში ჰქვამთმა უწოდა.

ამ ინცინდენტს დიდი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ჰქონდა. ჯერ ერთი უდავო გახდა შეერთებულ შტატებში ფაშიზმის არსებობა. როგორც ფასტი წერს, პიკსილი იყო „პირველი საგრძნობი ნიშანი იმისა, რომ ღვივდება ძალა, რომელსაც მოაქვს საშინელი საფრთხე არა მარტო ამერიკელი ხალხისათვის, არამედ ყველა ხალხისათვის დედამიწაზე“, მეორე მხრივ, პიკსილის ინცინდენტი იყო „არა მარტო ფაშიზმის (ამერიკული წარმოშობის) ძალთა მოსინჯვა, არამედ ეს იყო ანტიფაშისტური ძალთა წრთობაც“, რომ „კიდევ არიან ათასობით კარგი, პატიოსანი ადამიანები შეერთებულ შტატებში“, რომელთათვისაც ძვირფასია თავისუფლება, დემოკრატია. პიკსილში მშვიდობისა და სამართლიანობის მოყვარე ხალხის გამარჯვება — მისი ორგანიზებულობისა და ძლიერების საზეიმო დემონსტრაციად იქცა. მსოფლიომ დაინახა ახალი ამერიკა, ამერიკა, რომელსაც ეკუთვნის მომავალი. „ეს იყო სრულიად სხვა, ახალი ამერიკა; აქ ათასობით მშრომელი პირველად გამოვიდა ორგანიზებულად ზანგი მომღერლის დასაცავად“ — ხმამაღლა აცხადებს მწერალი.

ფასტმა კვლავ აღიმალა ხმა რასიული დისკრიმინაციის წინააღმდეგ და განაცხადა, რომ ზანგთა გათავისუფლებისათვის ბრძოლა მშვიდობისა და ნამდვილი დემოკრატიისათვის ბრძოლის ნაწილია. ფასტმა გულისტკივილით აღნიშნა ის ფაქტიც, რომ ამერიკა ისეთი ქვეყანა გახდა, სადაც „ადოლფ ჰიტლერი იქცევა „ამერიკანიზმის“ განსახიერებად, ხოლო რობსონი და ფასტი

ანტიამერიკულ ელემენტებად ცხადდებიან“. მწერალმა ამ ნარკვევში ხაზი გაუსვა იმ გარემოებასაც, რომ პიკსილში მომხდარი ამბები ნათელი ანარეკლია იმ სოციალური ძვრებისა, რაც მთელ შეერთებულ შტატებში მიმდინარეობს, და გამოთქვა იმის მტკიცე რწმენა, რომ მთელ ამერიკაში ისევე, როგორც პიკსილში, გაიმარჯვებს ადამიანი, თავისუფლება, მშვიდობა.

ალბერტ მალცი ცნობილი თანამედროვე ამერიკელი მწერალია. ის პ. ფასტთან, პოლ რობსონთან და სხვა პროგრესულ ამერიკელ მოღვაწეებთან ერთად შეურიგებლად ებრძვის ამერიკის რეაქციას, ამერიკული ცხოვრების უარყოფით მხარეებს, საჯაროდ ამათრახებს იმპერიალისტური ამერიკის მთავრობას, ამხელს ფერადკანიანთა ბარბაროსულ დევნას და ერთგულად იცავს ჩაგრულთა ადამიანურ უფლებებს. ა. მალცი საბჭოთა კავშირის დიდი მეგობარია. ამის გამო მას სასტიკად დევნის შეერთებული შტატების მთავრობა, კრძალავს მის ნაწარმოებებს.

მიუხედავად ამისა, პროგრესულ კაცობრიობას ესმის მისი მართალი სიტყვა და აფასებს მას, როგორც მშვიდობისა და ნამდვილი დემოკრატიისათვის მგზნებარე მეზრძოლ მწერალს.

ა. მალცის სამწერლო მოღვაწეობა 30-იან წლებიდან იწყება. საგულისხმოა, რომ მისი პირველი სერიოზული ნაწარმოები—პიესა „მშვიდობა დედამიწაზე“—მიეძღვნა მშვიდობის დაცვის თემას: პროფესორი ოუენსი (პიესის მთავარი გმირი), ობიგატელური, პოლიტიკისადმი ინდიფერენტულად განწყობილი ადამიანიდან მშვიდობისათვის აქტიურ მეზრძოლად გარდაიქმნება. მართალია, იმპერიალისტური მთავრობა პროფესორ ოუენსს სიკვდილით სჯის, მაგრამ ამ უკანასკნელს მაინც სჯერა ხალხის ძალებისა, სჯერა მშვიდობის გამარჯვებისა. ის ამბობს: „თქვენ შეგიძლიათ განაჩენი გამომიტანოთ, შეგიძლიათ ჩამომახრჩოთ, მაგრამ სამშვიდობო ბრძოლის შეჩერება თქვენ არ ძალგიძთ“. პიესამ მშვიდობის დიდი მომღერლის ანრი ბარბიუსის დადებითი შეფასება დაიმსახურა.

ეს იყო 1934 წელს. ამის შემდეგაც, ალბერტ მალცი თავის მომხიბლავ მოთხრობებში („გზაზე“, „დღესასწაული“, „თამაში“, „უბედნიერესი კაცი ქვეყანაზე“, „წერილი ფერმიდან“, „ასეა ამ ქვეყნად“ და სხვა) ამხელდა ბურჟუაზიის მძარცველურ ბუნებას, შეერთებული შტატების ფაშისაციას, მის საკვალაო შედეგებს.

1940 წელს გამოქვეყნდა მალცის რომანი „მიწისქვეშა ნაკადი“. მწერალმა ასახა დეტროიტის ავტომშენებელთა ბრძოლა პროგრესული პროფკავშირული ორგანიზაციის შესაქმნელად. ავტორმა შესძლო ამ თემის ფართო განზოგადება და გვიჩვენა ამერიკა იმ სახით, როგორიც ის სინამდვილეში არის: გვიჩვენა ორი ამერიკა: ერთი მშრომელებისა, რომელსაც სათავეში კომუნისტური პარტია უდგას, და ამერიკა მოთარეშე ფაშისტებისა, რომელიც მომკვდავი და წარმავალია.

რომანში გამოყვანილი კომუნისტები (ტერნერი, პრინსი, სილვერსმიტი და სხვანი) თავისუფლებისა და პროგრესისათვის მეზრძოლი ნამდვილი გმირები არიან; მათ არ იციან შიში, უკან დახევა; ისინი ერთიანობისა და ორგანიზებულობის ნიმუშებს აძლევენ ამერიკელ მუშებს. „კომუნისტები არიან მუშათა მოძრაობის ყველაზე ერთგული და ყველაზე გაბედული მეზრძოლნი მთელ მსოფლიოში, მაშასადამე, ამერიკაშიც“,—აღნიშნავდა ამხანაგი სტალინი ამერიკის მუშათა პირველ დელეგაციასთან საუბარში.

რომანში მოცემულია სურათი ტერორისტული ორგანიზაციის „შავი ლე-

გიონისა“, რომლის საშუალებითაც რეაქციული წრეები ფაშისტური მეთოდებით უმასპინძლებიან კომუნისტებს. ეს ორგანიზაცია ძალიან გვაგონებდლევანდელ ამერიკაში თავგასულ ფაშისტურ ორგანიზაციებს: „კუ-კლუქს კლანს“, „ამერიკულ ლეგიონს“, „კოლუმბის რაინდებს“ და სხვათ, რომელთა „წმიდათა წმიდა“ დანიშნულება მხოლოდ ისაა, რომ გაანადგუროს და დაშალონ პროგრესული ორგანიზაციები. დეზორგანიზაცია შეიტანონ მათში, დააშინონ მისი რიგითი წევრები და ამით შეასუსტონ ბრძოლა მშვიდობისათვის. მაგრამ შეერთებული შტატების ხელისუფლების ყოველგვარ მაქინაციებს ფუშავს ხალხთა ყოველდღიურად მზარდი, ერთიანი ფრონტი.

ა. მალცი ამერიკის სინამდვილისა და მსოფლიო მოვლენების ღრმად განალიზების შედეგად იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ სოციალურ მოვლენებს კლასთა ბრძოლა ამოძრავებს.

1950 წელს ა. მალცი, სხვა პროგრესულ მოღვაწეებთან ერთად (ფასტი ლოუსონი, ბესი, ტრომბო და სხვანი), ციხეში ჩასვეს. აშკარაა, რომ „დემოკრატიულ“, „სამართლის მოყვარე“ რეაქციას ეშინია ალბერტ მალცისა და უნდა ციხით გატეხოს მისი ნებისყოფა, მაგრამ ამაოდ.

ა. მალცმა საჯაროდ მოაწერა ხელი სტოკჰოლმის მოწოდებას. მისი პუბლიცისტური სტატიები სიფხიზლისაკენ მოუწოდებენ ამერიკელ ხალხს.

1949 წლის 27 თებერვალს სან-ფრანცისკოში წარმოქმულ სიტყვაში, მოიგონა რა წარსული, ა. მალცმა, სხვათა შორის, განაცხადა:

„საბოლოო ანგარიშში ჩვენ მოვიგებთ ბრძოლას მშვიდობისათვის, სოციალური სამართლიანობისათვის, რადგან მართალი საქმისათვის მებრძოლი ხალხი უძლეველია. ძალთა შემქიდროება გადამწყვეტი ბრძოლისათვის—თავისთავად ესეც გამარჯვებაა“.

საესებით მართალი იყო მწერალი, როცა 1950 წელს ლოს-ანჯელოსში გამართულ მიტინგზე თქვა:

„...მე მტკიცედ მწამს, რომ ამერიკელ ხალხს არ სურს მუნდტის კანონპროექტები, წყალბადის ომები და ფელდფეხელის ჩექმის ბატონობა...“

ა. მალცს სწამს, რომ ამერიკელი ხალხი იპოვის საკუთარ თავში ძალას, რათა აღგავოს პირისაგან მიწისა ათასგვარი ბოროტების მთესველი ამერიკელი ომის გამჩალებელნი.

მაიკლ გოლდი თანამედროვე პროგრესული ამერიკელი მწერალია. ის 18 წლის ასაკიდან ჩაება რევოლუციურ მუშაობაში; გახდა კომპარტიის წევრი, თანამშრომლობს ამ პარტიის ორგანო „დელი უორკერში“, რედაქტორობდა პროგრესულ რადიკალურ ჟურნალს „ნიუ მესიზ“. მის ნაწარმოებებში გამოხატულია ამერიკის მშრომელი მოსახლეობის მძიმე მდგომარეობა, გამოთქმულია მძაფრი პროტესტი მმართველი წრეების თავაშეშეული ტირანიის წინააღმდეგ, დოლარის ბატონობისა და ექსპლოატაციის მგლური კანონების წინააღმდეგ. ომისა და კაპიტალისტური ექსპლოატაციისაგან თავის დაღწევის ერთადერთ გზად მ. გოლდი რუსეთის მაგალითისამებრ ბურჟუაზიული წყობილების დამხობასა და პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარებას მიიჩნევს. მაიკლ გოლდი აფრთხილებს ამერიკის შეერთებული შტატების იმპერიალიზმს, რომ მის ბატონობას ვერ აიტანენ ევროპისა და აზიის თავისუფლების მოყვარე ხალხები, ისინი დაამსხვრევენ იმპერიალისტთა ბატონობას და გამარჯვება დარჩება მშრომელთა, მუშათა და გლეხთა ამერიკას.

და მართლაც, ამერიკელი ხალხი იღვიძებს, ირავნება და ის მიაღწევს გამარჯვებას ომის ამერიკელ გამჩალებელთა ალაგმვის დიად საქმეში; ამის საწინდარია მშვიდობისათვის მებრძოლთა რიგების განუწყვეტელი ზრდა.

ომახიანად გაისმის თურქი ხალხის საუკეთესო შვილის ნაზიმ ჰიქმეთის თავისუფლებისმოყვარე ხმა. ნაზიმ ჰიქმეთი ვერ გატეხა ხანგრძლივმა პატიმრობამ, შიმშილობამ, რეაქციის თავაშვებულმა დევნამ. მის მართალ სიტყვას უსმენდა უბრალო, კეთილი ნების მილიონობით ადამიანი და სჯეროდა მისი. ნაზიმ ჰიქმეთი უმღერის ადამიანის უმშვენიერეს იდეალებს,—მშვიდობას, თავისუფლებას, ჰუმანიზმს. მისი ლექსების სუსხი უოლსტრიტელ მაგნატებსაც სწვდება... ჯერ სრულიად ახალგაზრდა ნაზიმ ჰიქმეთმა მთელი გატაცებით უმღერა საბჭოეთის მზიურ ქვეყანას, იმ ქვეყანას, რომელმაც დაბადებიდანვე მშვიდობა შესთავაზა მსოფლიოს ხალხებს.

პოეტმა სიყვარულით აღსავსე სტრიქონები უძღვნა თურქი ხალხის ბედნიერებისა და აყვავებისათვის მებრძოლ 15 გმირ კომუნისტს, რომლებიც რეაქციონერმა ქემალისტებმა სიცოცხლეს გამოასალმეს. ნაზიმ ჰიქმეთის პუბლიცისტური, მებრძოლი სულის პოეზია ადიდებს სოციალიზმის მზიურ ქვეყანას, მშვიდობას, დემოკრატიას. მეორე მხრით, ის ააშკარავებს პირისხლიან იმპერიალიზმს, რომელიც მაჯლაჯუნასავით დასწოლია ქვეყნებს და სულს უხუთავს.

პოეტი მოითხოვს მშვიდობას! მოითხოვს შეწყდეს იარაღის ჟღარუნთ, რათა აღარ განმეორდეს ომის საშინელება, ნგრევა-წამება. ხალხებს მშვიდობა სწყურიათ.

ოთხ-კედელშუა გამომწყვდეული მგოსანი თავისი ცეცხლოვანი ლექსებით პირველ რიგებში იდგა ყველგან, სადაც კი თავისუფლებისათვის ღვრიდნენ სისხლს ადამიანები. ნაზიმ ჰიქმეთი ყველგან იყო: ჩინეთში ის ყვითელ გომინდანელებს ერკინებოდა, საბერძნეთში მონარქისტ-ფაშისტებს... შემდეგ მშობლიურ ქვეყანას უბრუნდებოდა, რათა წამებულ თანამომგებებისათვის ტანჯვის ცრემლები მოეწმინდა. პოეტმა იცოდა, რომ ამჟამად არ დაღვრილა მშვიდობისა და თავისუფლების სამსხვერპლოზე სახენათელი გმირების სისხლი, რომ ამჟამად არ დაიფერფლა სამშობლოს სიყვარულში ზოია კოსმოდემიანსკაია... მათმა საქმემ უფრო შეამჭიდროვა მშვიდობისათვის მებრძოლთა რიგები.

ნაზიმ ჰიქმეთი უმღერის მშვიდობას, თავისუფლებას, უმღერის საბჭოეთს და მის გულს—მოსკოვს, უმღერის ადამიანის ოცნებას—კომუნისმს.

ნაზიმ ჰიქმეთი მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს წევრია. 1951 წელს მას მიენიჭა მშვიდობის საერთაშორისო პრემია. პოეტმა ამასთან დაკავშირებით მომავლის რწმენით, მშვიდობის გამარჯვების რწმენით აღსავსე სიტყვა წარმოთქვა. მან განაცხადა: „მშვიდობის საერთაშორისო პრემიის ლაურეატის დიპლომს მე ვღებულობ მსოფლიოს ყველა მშვიდობის მომხრეთა სახელით, ჩემი სამშობლოს მთელი მშრომელი ხალხის სახელით, რომელიც იბრძვის მშვიდობისა და თავისუფლებისათვის. ჩვენ, მშვიდობისა და სიცოცხლის დამცველები, გავიმარჯვებთ. გავიმარჯვებთ იმიტომ, რომ ჩვენთანაა საბჭოთა კავშირი და სახალხო დემოკრატიის ქვეყნები, იმიტომ, რომ ყველა მშრომელი და ყველა პატიოსანი ადამიანი დედამიწაზე—ჩვენთანაა“.

მსოფლიო დემოკრატიულ, პროგრესულ ლიტერატურაში მძლავრად გუგუნებს ლათინური ამერიკის ხმაც.

იმ ქვეყნულში, რომლებმაც 1951 წელს „ხალხთა შორის მშვიდობის განმტკიცებისათვის“ სტალინური პრემიები დაიმსახურეს, იყო ცნობილი ბრაზი-

ლიელი მწერალი, თავისი სამშობლოსა და ყველა ქვეყნის დამოუკიდებლობისათვის, მშვიდობისათვის დაუღალავი მებრძოლი—ქორეი ამადუ.

ლათინური ამერიკის შვილი, მოწინავე იდეების ქადაგებისთვის, თავისი თანამოძმის პაბლო ნერუდას მსგავსად, რეაქციის მხრივ მძაფრ დევნას განიცდის.

რევოლუციური მოღვაწეობისათვის 1937 წელს პატიმრობაშია... შემდეგ ემიგრაცია... ისევ სამშობლოში დაბრუნება... 1947 წელს ისევ საზღვარგარეთს მიაშურა—თავი აარიდა ფაშისტურ რეპრესიებს. ასეთია ქორეი ამადუს ბედი; რეაქცია იძულებულია მიმართოს ყოველგვარ ხერხს, რათა თავიდან მოიცილოს იმპერიალიზმის წინააღმდეგ შეუდრეკელი მებრძოლი, რომლისთვისაც მიუღებელია შუასაუკუნოებრივი ბნელეთი, ფაშიზმი, ომი, რასაც ბურჟუაზია ემსახურება დღეს.

ქორეი ამადუ—ხალხთა შორის მშვიდობისა და მეგობრობის დაუღალავი მომღერალია. მის ნაწარმოებებში გმირული სულის ადამიანები წარმუხტრელად იბრძვიან კაცობრიობის ნათელი მომავლისათვის. ე. ამადუმ სიყვარულით დაგვიხატა ბრაზილიის კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელის ლუის კარლოს პრესტესის სახე.

1949 წელს ქორეი ამადუ ეწვია ჩვენს დიად სამშობლოს. აქ მან ნახა, თუ როგორ აშენებს საბჭოთა ხალხი უკეთეს მერმისს, როგორ ჭედს ის საყოველთაო მშვიდობას. პოემაში „სიმღერა საბჭოეთზე“ მან გატაცებით უმღერა საბჭოთა კავშირს.

პოემა უმღერის ჩვენს გმირ ქვეყანას, რომელმაც კაცობრიობა იხსნა ფაშიზმის ბორკილებისაგან, რომელიც იმედის შუქს ჭყენს სასტიკი რეაქციის უღელქვეშ მგმინავ ხალხებს... პოეტი გამოხატავს მთელი მსოფლიო ჩაგრულ ხალხთა მტკიცე გადაწყვეტილებას იბრძოლონ მშვიდობისათვის, აღკვეთონ ყოველგვარი გამოსვლა საბჭოთა ქვეყნის, მშვიდობის ქვეყნის წინააღმდეგ.

ქორეი ამადუ აქტიური საზოგადო მოღვაწეა. ის მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ეროვნული, პარიზისა და ვარშაიის მშვიდობის მომხრეთა კონგრესების მუშაობაში. ის არის აგრეთვე ბრაზილიელი ხალხის წარმომადგენელი მშვიდობის მსოფლიო საბჭოში.

* * *

ლათინური ამერიკის ქვეყნების დამოუკიდებლობისა და ხანგრძლივი მშვიდობისათვის იბრძვის ჩილეელი პოეტი პაბლო ნერუდა (ნეფტალი რიკარდო რიესი). პაბლო ნერუდამ მთელი თავისი შეგნებული სიცოცხლე მიუძღვნა ხალხთა სოციალური და პოლიტიკური თანასწორობის, თავისუფლებისა და ბედნიერებისათვის ბრძოლას.

ჯერ კიდევ სტუდენტი პაბლო ნერუდა მონაწილეობს რევოლუციურ მოძრაობაში; ოციან წლებში ის აღმოსავლეთის ქვეყნებშია, სადაც აშკარად ხედავს იმპერიალისტთა მიერ კოლონიების ბარბაროსულ ექსპლოატაციას და ამ ქვეყნებში სახალხო-გამათავისუფლებელი და რევოლუციური მოძრაობის აღმავლობას; სამოქალაქო ომის დროს, მადრიდში სამსახურებრივი მოვალეობის გამო მყოფი პ. ნერუდა მთლიანად რესპუბლიკელთა მხარეზე დადგა და თავისი ლექსებით აღაზნებდა ესპანეთის მამაც შვილებს პირისპირიანი ფრანკოს წინააღმდეგ საბრძოლველად. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ კი, 1946 წელს, ის სიტყვით გამოვიდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურ ასამბლეაზე რესპუბლიკური ესპანეთის დასაცავად.

მეორე მსოფლიო ომის დროს პ. ნერუდას ლექსები საბრძოლო ყიჟინად ისმოდა მთელ დედამიწაზე. ჩილელი პოეტი უმღერდა მშვიდობის გმირებს, საბჭოთა ქვეყნის ძლიერებას, გმირ ქალაქ სტალინგრადს. მიუხედავად მოკავშირეთა მიერ მეორე ფრონტის გახსნის დაყოვნებისა, რაც პოეტის სამართლიან აღშფოთებას იწვევდა, სწორედ სტალინგრადთან დაიწყო ფაშისტური გერმანიის მზის ჩასვენება და კაცობრიობის რიქრავის დადგომა.

ამ წლებში პ. ნერუდა აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობასაც ეწეოდა. 1943 წელს მან საქვეყნოდ ამხილა ჩილის პრეზიდენტი გაბრიელ გონსალეს ვიდელა, რომელმაც ამერიკულ დოლარზე გაჰყიდა სამშობლო. რეაქცია ფეხზე დადგა. პ. ნერუდა იძულებული შეიქნა იატაკქვეშ წასულიყო, საყვარელი სამშობლოც დაეტოვებინა, მაგრამ ის მაინც ჩვეული სიმტკიცით განაგრძობდა ბრძოლას...

პ. ნერუდას მიერ შექმნილ ნაწარმოებთაგან თავისი პოლიტიკური გამიზნულებითა და პუბლიცისტური სიმძაფრით გამოირჩევა პოემა „გაიღვიძოს ტყის მჭრელმა“. (1948 წ.). ამ პოემაში პოეტი ლაპარაკობს გაპარტახებულ, სხვის მიერ მითვისებულ ქვეყნებზე, რაც დახვდათ ომიდან დაბრუნებულ მეომრებს. აქ ზანგებს ლინჩის წესით ასამართლებენ, დევნიან ყველა ნათელი აზრის მქონე ადამიანს... ფაშიზმი გაწოლილა მთელ ამერიკის კონტინენტზე: რეაქცია დევნის პოლ რობსონს, ჰოვარდ ფასტს და ამერიკის მრავალ სხვა ქვემარბე მამულიშვილს. ამ ქვეყანაში შუასაუკუნოებრივი ინკვიზიციის კოცონი გიზგიზებს...

იქ კი, საბჭოეთის მზიურ ქვეყანაში, მშვიდობიანი შრომის გუგუნი ისმის; ქვეყანა იზუშებს ომის მიერ მიყენებულ ჭრილობებს და დგება აღორძინების გზაზე.

მრისხანე გაფრთხილებად გაისმის იმპერიალიზმის ციტადელში პოეტის სიტყვები:

„მაგრამ იცოდეთ,
ვაშინგტონო, ნიუ-იორკო,
თუ ლეგიონებს კვლავ აასხამთ საომარ ჯავშანს,
დიდი ქვეყანა სინათლისა რომ დაანგრით,
თუ ჩიკაგოელ მსუქან ყასაბს საყმოდ გადასცემთ
რაც გეწამს და გვიყვარს, ჩვენს სიყვარულს
და ჩვენს სიცოცხლეს,
მაშინ ამოვალთ ქვესკნელიდან, რომ გზა შეგვიკრათ
და სასიკვდილოდ დაგიკოდოთ ბოროტი გული“.

(თარგმანი ი. ლ. მ. ო. საშვილისა).

- პოეტი აფრთხილებს ომის გუნებაზე დამდგარ ბურჟუებს: მსოფლიო არ გადაჩეხონ ახალ უბედურებაში, თორემ მთელს მსოფლიოში აგიზგიზდება შურისძიების ცეცხლი და შთანთქავს ბნელეთს... „მშვიდობა მინდა!“ — ხმა-მალლა აცხადებს პოეტი. პოემა სრულდება ღრმა ლირიზმით აღსავსე სტრიქონებით, სადაც ბნელი სურათებითაა დახატული დოლარის უღელქვეშ მგმი-ნავი პოეტის სამშობლო — ჩილი.

პ. ნერუდას ამ პოემას მშვიდობის საერთაშორისო პრემია მიენიჭა. მშვიდობის მგზნებარე მომღერალი პ. ნერუდა მოწინავე კაცობრიობის საყვარელი პოეტია. ჩილელმა ხალხმა მას დიდი ნდობა გამოუცხადა და თავის წარმომადგენლად გაგზავნა მშვიდობის დაცვის პარიზის კონგრესზე. პაბლო ნერუდა მშვიდობის მსოფლიო საბჭოს წევრიცაა.

კარლოს აუგუსტო ლეონი პატარა ვენესუელას მოქალაქეა. მისი პოეზია — ეს მშვიდობის ჰიმნია. კ. ა. ლეონი ვენესუელის მშვიდობის მომხრეთა ნაციონა-

ლური კომიტეტის გენერალური მდივანია. 1948 წელს პოეტი იყო საბჭოთა კავშირში და ორი პოემა უძღვნა მას. პოემაში „სიმღერა საბჭოთა კავშირზე“ მან უმღერა საბჭოეთის მშვიდობიან მთა-ველებს, ჩვენი ქვეყნის მშრომელთა დიად შემოქმედებთს შრომას, მშვიდობის დედაქალაქს—მოსკოვს.

კარლოს აუგუსტო ლეონმა 1949 წლის სექტემბერში ქალაქ მექსიკოში მშვიდობისადმი მიძღვნილ კონტინენტალურ კონგრესზე წაიკითხა პოემა „ჰიმნი მშვიდობას“. პოეტმა განაცხადა, რომ ვენესუელა არც ერთ ჯარისკაცს არ გამოიყვანს იმპერიალისტთა საამებლად, რომ მსოფლიოს სანუგეარო ოცნება მშვიდობაა. ამის მოწმე გახდა ის საბჭოთა კავშირში მოგზაურობისას, ეს სურვილი გამოთქვას საფრანგეთის მუშებმა, ეს ისმოდა პრაღაში... პოეტმა მტკიცე რწმენით წარმოთქვა სიტყვები:

„ღიახ! მთელ მსოფლიოს სწყურია მშვიდობა!
და იგი მის დაცვას შესძლებს უთუოდ“.

წერილში, რომელიც მიძღვნილია 1952 წლის 5 დეკემბერს ვენაში ხალხთა შორის მშვიდობის დაცვის კონგრესის მოწვევისადმი, კარლოს აუგუსტო ლეონი ლაპარაკობს იმ დიდ საპატიო როლზე, რაც მშვიდობის საერთო-სახალხო მოძრაობაში ეკისრებათ კულტურის მოღვაწეებს და დასძენს: „ომის მომხრეებმა დაიწყეს აშკარა კამპანია კულტურის იმ წარმომადგენელთა წინააღმდეგ, რომლებმაც თავისი ნიჭი და უნარი მშვიდობის სამსახურში დააყენეს, მაგრამ ომის ძალები ვერ შესძლებენ ჩაახშონ ლათინური ამერიკის ხალხთა ბრძოლა თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის. ისინი ვერ დაადუმებენ კულტურის მოღვაწეებს და ვერ შეუბოჭავენ მათ ხელებს. ისინი დღითიდღე უფრო ნათლად შეიგნებენ თავიანთ დიად მოწოდებას მშვიდობისათვის ბრძოლაში“.

* * *

არგენტინელი პოეტი რაულ გონსალეს ტუნიონი მუდამ ანტიფაშისტთა რიგებში იდგა. ის თავისი მკერდით იცავდა რესპუბლიკურ ესპანეთს ფრანკოს ფაშისტური რეჟიმის გაბატონებისაგან. მეორე მსოფლიო ომის დროს პოეტის თვალები მიპყრობილი იყო ჩვენი სამშობლოსადმი.

პოეტი გულისტკივილით ხედავს, რომ დღესაც რეალურია ფაშიზმის და ნგრევა-ომების საფრთხე, დღესაც გაისმის იმპერიალისტთა იარაღის ჟღარჟინი. მაგრამ მას მტკიცედ სწამს, რომ თუ ამერიკელი და ინგლისელი ნეო-ფაშისტები მსოფლიოს ისევ ჩაითრევენ ახალ ომში, თავისუფლების მოყვარე ხალხები გამარჯვებას მიაღწევენ, ბოლო წოდება ომებს და დადგება სამარადისო მშვიდობა დედამიწაზე. პოეტი ამ რწმენას გამოხატავს თავის შემოქმედებაში.

პაბლო ნერუდას, ჟორჟი ამადუს, კარლოს აუგუსტო ლეონს და რაულ გონსალეს ტუნიონს თავის ხმას უერთებენ მშვიდობის სხვა მებრძოლი პოეტებიც: კუბელი ემმა პერესი და ნიკოლას გილიენი, ჩილელი ხულიო მონკადა, მექსიკელი ეფრაიმ უერტა და მრავალი სხვა. ყველას მტკიცედ სწამთ, რომ მათ დედა-სამშობლოში დაიმკვიდრებს მშვიდობა და სამართლიანობა.— ამ ნათელ მომავალს აღიღებენ ისინი.

* * *

და განა მარტო სამხრეთ-ამერიკაში გაისმის ომის საწინააღმდეგო პროტესტი? არა! მთელს მსოფლიოში გუგუნებს მშვიდობის მოყვარეთა მრისხანე

ხმები, მიმართული თავაშვებულ აგრესორთა წინააღმდეგ. არ არის ქვეყანა, სადაც მოწინავე პოეტები იმედითა და სიყვარულით არ უმღერდნენ მშვიდობის ბურჯს — საბჭოეთს, მოსკოვს. ამიტომ გასაგებია ის საყოველთაო სახალხო სიყვარული, რომლითაც ეს პოეტები სარგებლობენ მსოფლიო დემოკრატიულ საზოგადოებრიობაში. მილიონობით უბრალო ადამიანები მთელი გულისხმიერებით უგდებენ ყურს თავისუფლებისა და ჰუმანიზმისათვის მებრძოლ მგოსნებს: ჯეკ ლინდსეის — ინგლისში; გავალასსა და მენელას ლუდემისს — საბერძნეთში; ერიხ ერნსტ კამინსკისა და ერნსტ ფიშერს — ავსტრიაში; პედრო გარფიასს, ხუან რეხანოს, სესარ-არკონდას — ესპანეთში; არმინდო როდრიგესს — პორტუგალიაში; ლიბერო ბიჯიარეტის — იტალიაში; ფრედ პლერს, ალფრედ კრეიმბორგს და ლენგსტონ ჰიუზს — შეერთებულ შტატებში; ბ. ვრეპონტს — ავსტრალიაში; სანგუნი ბატონგბუეის — ფილიპინებზე; შანკარ შალენდრას — ინდოეთში; ვინაიას — ინდონეზიაში; ზახურ ნაზარს — პაკისტანში; ვედამუტუ — ვიგავაზამის შვილს — ვიეტნამში; ბუა კოფრი ბერნარს — აფრიკაში; პარვიშ შადს — ირანში... და ვინ მოსთვლის კაპიტალის ქვეყნების კიდევ რამდენი პოეტი, სახალხო მომღერალი და მხატვრული სიტყვის სხვა ოსტატი უმღერის მშვიდობას. მათ ყველას სწამთ, რომ შორს არ არის ის სასიხარულო დღე, როცა ისინი თავისუფალ სამშობლოში თავისუფლად უმღერებენ ხალხთა გამარჯვებას ბნელეთსა და სიკვდილზე. მშვიდობისათვის მებრძოლთა რიცხვი დღითი დღე იზრდება. კაპიტალის ქვეყნების პროგრესული მწერლები ემსახურებიან მშვიდობისათვის, კაცობრიობის უკეთესი მომავლისათვის ბრძოლის დიად საქმეს.

ომის გამაღებელთა ბნელი ზრახვები განწირულია ჩასაფუშად. მშვიდობის საქმე, მთელი პროგრესული კაცობრიობის სასიცოცხლო საქმე უსათუოდ გაიმარჯვებს. ამის საწინდარია მშვიდობის მრავალმილიონიანი, ორგანიზებული ფრონტი ჩვენი დედა-სამშობლოს წინამძღოლობით. ხალხებს მშვიდობა სწყურიათ და ისინი დაიცავენ მას! ხალხებს ახსოვთ დიდი სტალინის ბრძნული დარიგება: „მშვიდობა შენარჩუნებული და განმტკიცებული იქნება, თუ ხალხები მშვიდობის შენარჩუნების საქმეს თავიანთ ხელში აიღებენ და ბოლომდე დაიცავენ მას“.

ს ა რ ზ ე ნ ი

პოეზია

	83-
აკაკი გეწაძე—მისი სიცოცხლე	5
მუხრან მაჭავარიანი—სტალინ—მსოფლიოს ბელადო!	7
სამგორის ტირიფები	7
მიწიერი აღმადგენა	8
არგვეთის წვიმა	8
რუსთაველი	9
ნაზი კილასონია—აგარიდან აბისამდე	10
ყვავილების მაყარი ვარ	10
პაპის ნაამბობი	11
ნეტავ მხოლოდ	12
წითელ მოედანზე	12
შოთა ნიშნიანიძე—იანიჩრული ბალადა	13
სამჭედლოში	15
უცხოეთის ქრონიკები	16
ოლეგის დედა	17
სიმღერა ქართველ დედაზე	17
მედეა კახიძე—გზაზე	19
გულში მიცინის	20
კოლმეურნე ქალი	20
თამაზ ჭილაძე—ზღვისფერთელეზა	21
ოთარ ჭილაძე—ბავშვები რადიოსთან	22
ზოიას სურათთან	23
პანფილოველი	23
ალექსანდრე ბეგაშვილი—ბელადთან გამოთხოვების დღე თბილისში	24
ალარ წვეს ყრმა უსაფარი...	25
საბჭოთა საქართველოს	26
მე მახსოვს	26
დემიტრი გიგიბერია—კრემლის საათი	28
ვანტანგ გოგოლაშვილი—ამხანაგებო, ადექით ფეხზე!	29
მშვიდობაში!	29
ჩვენი მხარის მხარგრძელები	30
ხევსურები სამგორში	30
თბილისის ქუჩა ლენინგრადში	31
ჯანსუღ ჩარკვიანი—გმირთა საფლავი	33
დილით ზღვის სურათები	34
მერი ბიწაძე—გაზდდით, საქართველოში...	35
გაზაფხულის დილა	36
გიორგი ზუხაშვილი—მშვიდობის სიმღერა	37
მარი აბრამიშვილი—ისევ გორში არი	42
ანზორ აბულაშვილი—პაპაჩემი	43
ილია აროსია—რუსთაველო, შეგიძლია!	44
*** (სიკვდილმა აქაც თავზედურ ძალით)	44
არ იყოს სადმე ჩრდილები	45
ბექან ბარდაველიძე—გახსოვს, გაგონდება?	46
მოსკოვი	46
ოთარ ბობოხიძე—მაზარის გამთელეზა	48
სოფლის გზაზე	48
ზაური ბოლქვაძე—ნუ სტირით, ბავშვებო	49
ლურჯ ცაზე მზეა...	50
ოლეგი	50
გიორგი გიგაური—სიკვდილო, მარად იყავი კრული	51
*** (ნაცნობო ქუჩაზე, ველარ გიცანი,—)	51
გიორგი გუბლია—ვაჟის დაბადება (თარგმნა ვანტანგ გოგოლაშვილმა)	53
სლამს გიძლენი, ორთაქალაქ (თარგმნა ჯანსუღ ნიქაბაძემ)	54
გურამ კლდიაშვილი—სიმღერა	55
მახსოვს...	55
ოთარ მათიკაშვილი—ნიკოლოზ ოსტროვსკის	56
„სად გაგათხოვო, ქალაო“	56
„მოხვეის ქალო თინა“	57

ბორის მეტრეველი—გაზაფხული ქლუხორში	58
ლამით ფერმაში	58
ბადრი ბერიძე—მე მჯერა	60
სამუელ მოძღვრისვილი—გაზაფხული	61
ვდვარსენი ლაპარაკობს	62
ლადო მრელაშვილი—მოგზაურობა ამერიკაში	64
დავით მურვანიშვილი—მესხის თქმული	67
დავით ნავდარაშვილი—მშვიდობას ვიცავთ	68
ხელადის ნათქვამი	69
ნოდარ ნარსია—სოფელში	70
სილოვან ნარიშკინი—ჩვენება მთებში	71
იოთამ ნასარიძე—ბერიკაცი ვარ	73
ჯანსუღ ნიქაბაძე—1953 წელი, 5 მარტი	75
მშვიდობის სალუტი	75
სიმღერა მოსკოვზე	76
დავით ნოზაძე—წყლის წვეთი	78
ოთარ რაზმაძე—რიცეული	79
მხეს სჯობდა ბრწყინვალეებით	79
კოჯედი	79
შოთა როყვა—ერთხელ აპრილმა შობა მაისი	81
სტალინი რუკასთან	81
ვალერიან საღლიანი—ჩვენი ზომალდი მიჰყავს პარტიას	82
ახალი წელი	83
მოხუცი	83
ავთანდილ სვანი—ლექსი მიწდა	85
რა ხარო	85
ვალერიან ყურშიტაშვილი—რთველი თელავში	86
გიორგი სოლოლაშვილი—არსენას გახსენება	87
მურმან ქოივა—მეტყველები	88
მორის ფოცხიშვილი—მსოფლიო ხედავს	89
გიორგი შავერზაშვილი—ჩვენი ოჯახი	90
გიორგი შალვაშვილი—ფოლადის მდნობელი	91
ნოდარ შამანაძე—მე უმამობა დღეს ვიგრძენ, ძმებო!	92
სიყვარული	92
მოხუცი ვანო	93
სიმონ შამფრიანი—თბილისში ორი მდინარე მიდის	94
გიორგი ჩახუნაშვილი—ბელადის ფანქარი	95
გივი ძნელაძე—მტკვარი	96
გიორგი წერეთელი—ჩვენი ქართული ფოლადი	97
მკის სურათი	97
მიხეილ სანიკიძე—წისკელი	98
ტარიელ ჭანტურია—პაპიროსი „ავრორა“	99
ალექსი ზუციშვილი—კორეელი ქალი	100
ოთარ შალამბერიძე—ფიცს ვდებთ, სტალინ!	101
იოსებ ჯაბადაძე—ჩემი ახალი სოფელი	102
ვახტანგ ჯავახიძე—სიტყვა ადამიანზე	103
იჩქარე კაპიტან	105
ზურაბ კუბიანიძე—ქუთაისი	107
ზოიას	108

პ რ ო ზ ა

ივანე ურჯუშელაშვილი—თანატოლები	111
ნათელა ონაშვილი—დმანისელი მეგობრები	254
ამირანი	255

კრიტიკული ნერიდები

გიორგი ზუზაშვილი—ახალგაზრდა საბჭოთა ადამიანის სახე ქართულ პროზაში	261
გიორგი ციციშვილი—ხასიათი და მისი დრამატურგიული განსახიერება	272
ე. მაღრაძე, გ. პეტრიაშვილი, მ. ქარჩავა—კაპიტალისტური ქვეყნების პროგრესული მწერლები მშვიდობის სა- დარაჯოზე	288

ფასი 9 ზ. 70 კ.

